Real Academia
de Ciencias Económicas y Financieras

EXPLORANDO NUEVOS MERCADOS:

UCRANIA

La realización de esta publicación
ha sido posible gracias a

GOBIERNO DE ESPAÑA
MINISTERIO DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE

con la colaboración de

Obra Social "la Caixa"

Publicaciones de la Real Academia de Ciencias Económicas y Financieras

Explorando nuevos mercados: Ucrania / directora Ana María Gil Lafuente

ISBN-13 978-84-615-8771-1

I. Real Academia de Ciencias Económicas y Financieras II. Gil Lafuente, Ana María

1. España-Relaciones económicas-Ucrania 2. Ucrania –Aspectos económicos 3. Ucrania –Política económica 4. Recuperación económica

HC340.19

La Academia no se hace responsable de las opiniones expuestas en sus propias publicaciones.

(Art. 41 del Reglamento)

Editora: © Real Academia de Ciencias Económicas y Financieras, Barcelona, 2012

ISBN-13: 978-84-615-8771-1

Depósito legal: B-16378-2012

Nº registro: 2012/40247

Esta publicación no puede ser reproducida, ni total ni parcialmente, sin permiso previo, por escrito de la editora. Reservados todos los derechos.

Imprime: Ediciones Gráficas Rey, S.L.—c/Albert Einstein, 54 C/B, Nave 12-14-15
Cornellà de Llobregat—Barcelona

OBSERVATORIO DE INVESTIGACIÓN ECONÓMICA-FINANCIERA

Presidente de Honor:
Finn E. Kydland

Presidentes Ejecutivos:
Alfredo Rocafort Nicolau Francisco Javier Maqueda Lafuente

Directora de Proyectos:
Ana María Gil Lafuente

EXPLORANDO NUEVOS MERCADOS: UCRANIA

DIRECTORA: Ana María Gil Lafuente

Investigadores:

Yuriy Kondratenko
Leonid Klymenko
Volodymyr Yemelyanov
Olexandr Datsy
Nikolay Koretskiy

Jaume Gil Lafuente
Emilio Vizuete Luciano
Luis Amiguet Molina
Sefa Boria Reverter
José Mª Merigó Lindahl
Anna Klimova
Luisa Solé Moro

ÍNDICE

EXPLORANDO NUEVOS MERCADOS: UCRANIA

Un acercamiento hacia los mercados del Este de Europa . . . 11

1. Metodología de modernización de la Economía Nacional

1.1. Características de la estructura tecnológica de la economía nacional 39
1.2. Los principios del concepto de modernización de la economía nacional de Ucrania. 56

2. Las prioridades sectoriales de la Economía Nacional

2.1. Enfoques metodológicos de la estructura sectorial de la economía nacional . . 77
2.2. La competitividad de las economías nacionales en un mundo globalizado . . . 93
Sector de los medios de producción 105
Sector de bienes de consumo. 114
2.3. El ambiente institucional: definición y aplicación de las prioridades sectoriales de Ucrania 123

3. Pronostico estratégico del desarrollo económico de Ucrania

3.1. Características de la situación macroeconómica actual en Ucrania 143
3.2. El componente social de la estrategia de desarrollo de la economía de Ucrania 162

3.3. El mecanismo de formación del crecimiento económico en Ucrania 180
3.4. El desarrollo de una estrategia eficaz para el desarrollo socioeconómico de Ucrania 192

4. Mecanismos de regulación macroeconómicos para el incremento de la competitividad de la economía de Ucrania en las condiciones de la cooperación económica internacional

4.1. Desarrollo de la actividad empresarial en Ucrania en términos de competencia global. 211
Condiciones naturales 217
Hipótesis demográficas 218
Antecedentes históricos y económicos. 218
Condiciones geopolíticas 220
Marco jurídico e institucional. 221
4.2. Mecanismos de cooperación institucional con la economía internacional 224

Referencias 235

UN ACERCAMIENTO HACIA LOS MERCADOS DEL ESTE DE EUROPA

UN ACERCAMIENTO HACIA LOS MERCADOS DEL ESTE DE EUROPA

La profunda crisis económica en la que nos hallamos inmersos junto a las actuales perspectivas de recuperación, más bien en situación de cierta reserva, auguradas por los analistas vinculados a instituciones de diversa índole, provoca que en el ámbito empresarial se intensifiquen los esfuerzos por encontrar nuevos mercados. En este sentido el estudio que se presenta tiene como objetivo exponer unas líneas básicas que permitan mostrar en qué medida la cooperación económica entre dos países, situados a ambos extremos de Europa pero unidos por una serie de rasgos comunes, pueden servir de acicate para revertir el proceso económico actual.

En las páginas que siguen se presentan los rasgos fundamentales de la economía de Ucrania que han servido de base para la elaboración de un estudio que se muestra basado en modelos de relaciones de incidencia para establecer en qué medida y bajo qué parámetros sería posible la cooperación económica entre España y Ucrania mediante la acción desarrollada por las empresas de ambos países. En este sentido las herramientas formales que se van a presentar más adelante deben propiciar poner de relieve aquellas actividades que pueden liderar un progresivo proceso de recuperación así como generar valor añadido para estos dos países. En un entorno globalizado y en permanente cambio es preciso buscar nuevas fórmulas de colaboración entre países con el objetivo de generar, en el marco de una fusión de esfuerzos mutua, un progreso económico sostenible, una mejor eficiencia en la utilización de los recursos y, en definitiva, el logro de una mayor calidad de vida de los ciudadanos.

El trabajo que sigue pretende mostrar cómo pequeños gestos de trabajo conjunto entre empresas e instituciones de los países implicados pueden llegar a generar, no sólo de forma directa sino fundamentalmente de forma indirecta, un efecto multiplicador a diferentes ámbitos de la economía y la sociedad, y lograr de esta forma un valor económico que será motor de crecimiento y bienestar.

Tal y como plantea en sus objetivos el Observatorio de la Real Academia de Ciencias Económicas y Financieras, se han centrado los esfuerzos de los últimos meses en buscar acciones dirigidas a aportar nuevas soluciones a la situación económica y social en la que se hallan sumidos nuestros dos países. Por una parte, España, engullida en una espiral en la que el aumento del paro, el déficit y el deterioro de las inversiones públicas en sectores estratégicos como son sanidad y educación se retroalimentan y hacen mella en nuestra economía y nuestra sociedad. Por otra parte, Ucrania, una

República nacida de la desintegración del antiguo Bloque Soviético, con una posición estratégica en los límites de la Unión Europea y la Federación Rusa, con una población bien formada capaz de asumir retos, y con una importante tradición emprendedora que en diferentes épocas se vio truncada por los avatares políticos, se halla en estos momentos en una situación precaria en estructuras organizativas para rentabilizar su capacidad y potencial de crecimiento. El planteamiento realizado en este estudio se ha basado en poner en común capacidades y potencialidades de ambos países con el fin de crear trabajo, valor y riqueza.

Para llevar a cabo este proceso, se ha partido de unas informaciones suministradas por expertos especialistas del país ucraniano con objeto de conocer cuáles son los sectores estratégicos de esta economía que resultan prioritarios para impulsar un desarrollo sostenible. Por otro lado, desde la óptica de nuestro país, se han elegido aquellos sectores de actividad cuyas especificidades permiten dirigir sus esfuerzos a la apertura de nuevos mercados, condicionados por la actual situación de ralentización económica generalizada en la que nos hallamos inmersos. Cada una de estas informaciones queda reflejada, detallada y expuesta en las páginas que siguen.

Las variables que han servido de base para desarrollar este estudio se agrupan en una serie de elementos los cuales han pasado por un proceso previo de cribaje y agregación con el fin de ofrecer una visión más general del proceso seguido. Sin embargo es preciso hacer constar que cada una de las variables planteadas en esta investigación ha sido cuidadosamente obtenida. Concretamente, a partir de las informaciones suministradas por los componentes del equipo ucraniano, hemos procedido a calcular el valor agregado (Gil Aluja, 2003) que nos han permitido obtener las estimaciones inciertas de cada una de las variables compuestas. Con ello se ha logrado disponer de la previsión de cada una de las estimaciones para el ejercicio en curso sin tener que recurrir a proyecciones de datos, extrapolaciones o simulaciones obtenidas a partir de comportamientos pasados. Desde la perspectiva de las variables estratégicas prioritarias para las políticas de desarrollo se han señalado, como prioritarias, las que a continuación se señalan:

1. Infraestructuras interurbanas
2. Infraestructuras urbanas
3. Eficiencia energética
4. Desarrollo industrial
5. Turismo
6. Sector financiero
7. Agricultura

8. Construcción
9. Telecomunicaciones
10. Sanidad
11. Tecnología
12. Comercio minorista
13. Educación Energías renovables

Por otra parte, desde España, se han estudiado las actividades que podrían disponer de nuevos mercados para reconducir su actividad y unos canales adecuados para facilitar su implantación en Ucrania. Las actividades que principalmente se han prestablecido son las siguientes:

1. Elaboración de aditivos químicos
2. Equipamiento industrial
3. Recubrimientos plásticos
4. Obra civil
5. Materiales sintéticos
6. Edificación civil
7. Edificación industrial
8. Consumibles eléctricos
9. Plantas potabilizadoras
10. Transporte de pasajeros
11. Transporte de mercancías

El objetivo de este estudio es poner de manifiesto cómo acciones puntuales por parte de unos sectores concretos pueden llegar a generar valor añadido tanto de forma directa en las actividades con las que se hallan relacionadas, como de forma indirecta con el resto de actividades económicas correspondientes a los sectores considerados prioritarios en ambos países. Se podría decir que el proceso consiste en la generación de un efecto multiplicador con efectos claramente beneficiosos para la economía que recibe las inversiones, además de para la economía que las genera. Se trata, por tanto, de un proceso con efectos positivos para ambas partes: por un lado, para el país que busca nuevos mercados y, por otro, para el que recibe las inversiones.

Antes de proceder a ofrecer y comentar los resultados obtenidos, vamos a exponer brevemente los fundamentos básicos del modelo utilizado.

PLANTEAMIENTO METODOLÓGICO

En 1988, los profesores Kaufmann y Gil Aluja a partir de profundos estudios sobre las relaciones de incidencia o causalidad, establecen la "Teoría de los Efectos Olvidados". Este modelo permite obtener todas las relaciones directas e indirectas, sin posibilidad de error u omisión, recuperando aquellos elementos que inicialmente podrían haber resultado obviados en todo o en parte. En este planteamiento todos los eventos, fenómenos y hechos que nos rodean forman parte de algún tipo de sistema o subsistema; es decir, podríamos asegurar que prácticamente toda actividad queda sometida a algún tipo de incidencia causa-efecto. A pesar de un buen sistema de control, siempre surge la posibilidad de dejar de considerar u olvidar de forma voluntaria o involuntaria algunas relaciones de causalidad que no siempre resultan explícitas, evidentes o visibles, y normalmente no son percibidas directamente. Es habitual que aquellas relaciones de incidencia queden ocultas por tratarse de efectos sobre efectos, existiendo, pues, una acumulación de causas que las provocan. La inteligencia humana necesita apoyarse en herramientas y modelos capaces de crear una base técnica sobre la cual se pueda trabajar con todas las informaciones y contrastar estas con las obtenidas del entorno y hacer aflorar todas las relaciones de causalidad directa e indirecta que se puedan desprender.

El concepto de incidencia (Gil Lafuente, 2001) se podría asociar a la idea de función y se encuentra presente en todas las acciones de los seres vivos. Precisamente en todos los procesos de naturaleza secuencial, donde las incidencias se transmiten de forma encadenada, resulta habitual omitir de forma voluntaria o involuntaria alguna etapa. Cada olvido lleva como consecuencia efectos secundarios que van repercutiendo en toda la red de relaciones de incidencia en una especie de proceso combinatorio.

La incidencia es un concepto eminentemente subjetivo, normalmente difícil de medir, pero su análisis permite mejorar la acción razonada y la toma de decisiones. Para proceder, a grandes rasgos, mostrar el funcionamiento de la teoría de los efectos olvidados, empezaremos por adentrarnos brevemente en sus fundamentos metodológicos. Si tenemos dos conjuntos de elementos:

$$A = \{a_i / i = 1,2,...,n\}$$

$$B = \{b_j / j = 1,2,...,m\}$$

diremos que hay una incidencia de a_i sobre b_j si el valor de la función característica de pertenencia del par (a_i, b_j) está valuado en $[0,\ 1]$, es decir:

$$\forall(a_i,b_j) \Rightarrow \mu(a_i,b_j) \in [0,\ 1]$$

El conjunto de pares de elementos valuados definirá la que llamamos "matriz de incidencias directas", la cual muestra las relaciones de causa-efecto que se producen con diferente grado entre los elementos del conjunto *A* (causas) y los elementos del conjunto *B* (efectos):

$$M = \begin{array}{c|cccccc|c}
 & b_1 & b_2 & b_3 & b_4 & \cdots & & b_j \\
\hline
a_1 & \mu_{a_1b_1} & \mu_{a_1b_2} & \mu_{a_1b_3} & \mu_{a_1b_4} & \cdots & & \mu_{a_1b_j} \\
a_2 & \mu_{a_2b_1} & \mu_{a_2b_2} & \mu_{a_2b_3} & \mu_{a_2b_4} & \cdots & & \mu_{a_2b_j} \\
a_3 & \mu_{a_3b_1} & \mu_{a_3b_2} & \mu_{a_3b_3} & \mu_{a_3b_4} & \cdots & & \mu_{a_3b_j} \\
a_4 & \mu_{a_4b_1} & \mu_{a_4b_2} & \mu_{a_4b_3} & \mu_{a_4b_4} & \cdots & & \mu_{a_4b_j} \\
a_5 & \mu_{a_5b_1} & \mu_{a_5b_2} & \mu_{a_5b_3} & \mu_{a_5b_4} & \cdots & & \mu_{a_5b_j} \\
\vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & & \vdots \\
a_i & \mu_{a_ib_1} & \mu_{a_ib_2} & \mu_{a_ib_3} & \mu_{a_ib_4} & \cdots & & \mu_{a_ib_j}
\end{array}$$

Esta matriz también puede ser representada por el grafo de incidencia asociado, que en el caso en que su función característica de pertenencia fuera nula quedaría eliminado el arco que une los elementos del conjunto A y los elementos del conjunto B:

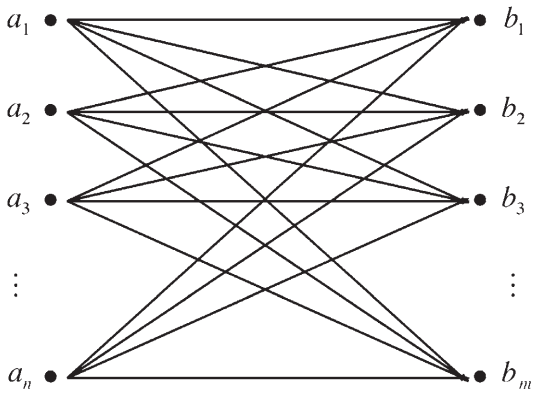

Aquel conjunto de incidencias que nos muestran estas tres formas de presentar las relaciones causa-efecto que tienen lugar entre dos conjuntos de elementos representa la matriz de incidencias directas (o también denominadas de primer orden). Son aquellas que han sido consideradas en el momento de establecer las repercusiones que tienen unos elementos sobre otros. De hecho es la primera etapa en el planteamiento del modelo que nos permitirá recuperar diferentes niveles de incidencia entre elementos que no han sido detectados o han sido sencillamente olvidados inicialmente. Supongamos, por ejemplo, que aparece un tercer conjunto de elementos:

$$C = \{c_k / k = 1,2,...,z\}$$

el cual está formado por elementos que actúan como efectos del conjunto *B*, es decir:

$$\mathsf{N} = \begin{array}{c|cccc} & c_1 & c_2 & \cdots & c_z \\ \hline b_2 & \mu_{b_1c_1} & \mu_{b_1c_2} & \cdots & \mu_{b_1c_z} \\ b_2 & \mu_{b_2c_1} & \mu_{b_2c_2} & \cdots & \mu_{b_2c_z} \\ \vdots & \cdots & \cdots & \cdots & \cdots \\ b_m & \mu_{b_mc_1} & \mu_{b_mc_2} & \cdots & \mu_{b_mc_z} \end{array}$$

Obtendremos dos matrices de incidencias, que tendrán los elementos del conjunto B en común:

$$\mathsf{M} = \begin{array}{c|cccc} & b_1 & b_2 & \cdots & b_m \\ \hline a_1 & \mu_{a_1b_1} & \mu_{a_1b_2} & \cdots & \mu_{a_1b_m} \\ a_2 & \mu_{a_2b_1} & \mu_{a_2b_2} & \cdots & \mu_{a_2b_m} \\ \vdots & \cdots & \cdots & \cdots & \cdots \\ a_n & \mu_{a_nb_1} & \mu_{b_mc_2} & \cdots & \mu_{b_mc_z} \end{array}$$

$$
\mathrm{N} = \begin{array}{c|c|c|c|c|}
 & c_1 & c_2 & \llcorner & c_z \\
\hline
b_2 & \mu_{b_1c_1} & \mu_{b_1c_2} & \llcorner & \mu_{b_1c_z} \\
\hline
b_2 & \mu_{b_2c_1} & \mu_{b_2c_2} & \llcorner & \mu_{b_2c_z} \\
\hline
\vdots & \llcorner & \llcorner & \llcorner & \llcorner \\
\hline
b_m & \mu_{b_mc_1} & \mu_{b_mc_2} & \llcorner & \mu_{b_mc_z} \\
\hline
\end{array}
$$

Los grafos de incidencias asociadas a cada una de las dos matrices serían los siguientes:

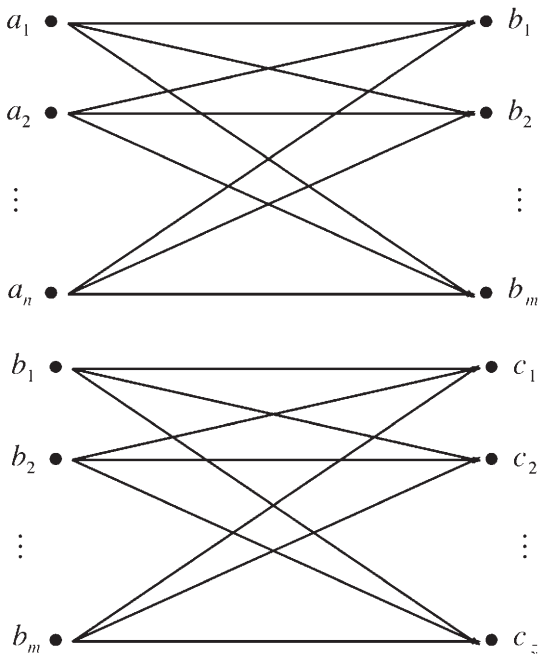

Es decir, existen dos relaciones de incidencia:

$\mathrm{M} \subset A \times B$ y $\mathrm{N} \subset B \times C$

El operador matemático que permite establecer las incidencias de *A* sobre *C* es la composición max-min. De hecho, cuando se plantean tres relaciones de incidencia inciertas:

$$\mathrm{M} \subset A \times B \ , \ \mathrm{N} \subset B \times C \ , \ \mathrm{P} \subset A \times C$$

el producto de la composición es:

$$\mathrm{M} \circ \mathrm{N} = \mathrm{P}$$

donde el símbolo $\circ$ representa precisamente la composición max-min. La composición de dos relaciones inciertas es tal que:

$$\forall (a_i, c_z) \in A \times C:$$
$$\mu(a_i, c_z)_{\mathrm{M} \circ \mathrm{N}} = \underset{bj}{V} (\mu_{\mathrm{M}}(a_i, b_j) \wedge \mu_{\mathrm{N}}(b_j, c_z))$$

Podemos, pues, afirmar que la matriz de incidencia P define las relaciones de causalidad entre los elementos del primer conjunto A y los elementos del tercer conjunto C, en la intensidad o grado que comporta el considerar los elementos pertenecientes al conjunto B.

RELACIONES DE CAUSALIDAD DIRECTAS E INDIRECTAS

Después de un breve análisis de la metodología empleada para conocer las relaciones de incidencia habiendo considerado tres conjuntos de elementos, nos proponemos ahora plantear una metodología dirigida a conocer las relaciones de causa-efecto que quedan ocultas cuando se realiza un estudio de causalidad entre diferentes elementos. Empezamos nuestro planteamiento (Gil Lafuente, 2005) con la existencia de una relación de incidencia directa; es decir, una matriz causa-efecto incierta definida por dos conjuntos de elementos:

$A = \{a_i / i = 1,2,...,n\}$, que actúan como causas

$B = \{b_j / j = 1,2,...,m\}$, que actúan como efectos

y una relación de causalidad M definida por la matriz:

$$[\mathsf{M}] = \left\{ \mu_{a_i b_j} \in [0,\ 1] / i = 1,2,\ldots,n; j = 1,2,\ldots,m \right\}$$

siendo las $\mu_{a_i b_j}$ las funciones características de pertenencia de cada uno de los elementos de la matriz $[\mathsf{M}]$ (formada por las filas correspondientes a los elementos del conjunto *A* – causas- y las columnas correspondientes a los elementos del conjunto *B* – efectos-). Podríamos decir, entonces, que la matriz $[\mathsf{M}]$ está compuesta por las estimaciones realizadas en torno a todos los efectos que los elementos del conjunto *A* ejercen sobre los elementos del conjunto *B*. Cuanto más significativa es esta relación de incidencia, más elevada será la valuación asignada a cada uno de los elementos de la matriz. En nuestro caso, dado que hemos partido del hecho de que la función característica de pertenencia debía pertenecer al intervalo [0,1], entendemos que cuanta más alta sea la relación de incidencia, más cercana a 1 resultará la valuación asignada. Y al revés, cuanto más débil se considere una relación de causalidad entre dos elementos, más se aproximará a 0 la valuación correspondiente. Debemos recalcar el hecho de que esta matriz inicial $[\mathsf{M}]$ está elaborada a partir de las relaciones causa-efecto directas; es decir, de primera generación. Nuestro objetivo se basa en obtener una nueva matriz de incidencias pero que refleje, no sólo las relaciones de causalidad directas, sino aquellas que, a pesar de no ser evidentes, existen y a veces son fundamentales para la apreciación de fenómenos. Para alcanzar este objetivo es necesario establecer los dispositivos que hagan posible el hecho de que diferentes causas puedan tener efectos sobre sí mismas y, al mismo tiempo, tener en cuenta que determinados efectos también pueden dar lugar a incidencias sobre ellos mismos. Por esta razón será necesario construir dos relaciones de incidencias adicionales, las cuales recogerán los posibles efectos que se deriven de relacionar causas entre sí, por un lado, y efectos entre sí, por otro. Estas dos matrices auxiliares son definidas como sigue:

$$[\mathsf{A}] = \left\{ \mu_{a_i a_j} \in [0,\ 1] / i, j = 1,2,\ldots,n \right\}$$

$$[\mathsf{B}] = \left\{ \mu_{b_i b_j} \in [0,\ 1] / i, j = 1,2,\ldots,m \right\}$$

La matriz $[\mathsf{A}]$ recoge las relaciones de incidencia que se pueden producir entre cada uno de los elementos que actúan como causas y la matriz $[\mathsf{B}]$ lo hace respecti-

vamente entre los elementos que actúan como efectos. Tanto $[A]$ como $[B]$ coinciden en el hecho de que ambas son matrices reflexivas, es decir:

$$\mu_{a_i a_j} = 1 / i, j = 1,2,...,n$$

$$\mu_{b_i b_j} = 1 / i, j = 1,2,...,m$$

Y se traduce en el hecho de que un elemento, sea causa o efecto, incide con la máxima presunción sobre sí mismo.

En contrapartida ni $[A]$ ni $[B]$ son matrices simétricas; es decir:

$$\mu_{a_i a_j} \neq \mu_{a_j a_i},\ i, j = 1,2,...,n$$

$$\mu_{b_i b_j} \neq \mu_{b_j b_i},\ i, j = 1,2,...,m$$

Una vez construidas las matrices $[M]$, $[A]$ y $[B]$, ha de procederse al establecimiento de incidencias directas e indirectas; es decir, incidencias en las que, a la vez, interviene alguna causa o efecto interpuesto. Para ello procederemos a la composición max-min de las tres matrices:

$$[A] o [M] o [B] = [M^*]$$

El orden en la composición debe permitir hacer coincidir siempre el número de elementos de la fila de la primera matriz con el número de elementos de la columna de la segunda matriz. El resultado obtenido será una nueva matriz $[M^*]$ que recoge las incidencias entre causas y efectos de segunda generación, es decir, las relaciones causales iniciales afectadas por la posible incidencia interpuesta de alguna causa o algún efecto. En este sentido tendríamos:

$$\begin{array}{c|cccc} & a_1 & a_2 & \cdots & a_n \\ \hline a_1 & 1 & \mu_{a_1 a_2} & \cdots & \mu_{a_1 a_n} \\ a_2 & \mu_{a_2 a_1} & 1 & \cdots & \mu_{a_2 a_n} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ a_n & \mu_{a_n a_1} & \mu_{a_n a_2} & \cdots & 1 \end{array} \ o \ \begin{array}{c|cccc} & b_1 & b_2 & \cdots & b_m \\ \hline a_1 & 1 & \mu_{a_1 b_2} & \cdots & \mu_{a_1 b_m} \\ a_2 & \mu_{a_2 b_1} & 1 & \cdots & \mu_{a_2 b_m} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ a_n & \mu_{a_n b_1} & \mu_{a_n b_2} & \cdots & 1 \end{array} \ o \ \begin{array}{c|cccc} & b_1 & b_2 & \cdots & b_m \\ \hline b_1 & 1 & \mu_{b_1 b_2} & \cdots & \mu_{b_1 b_m} \\ b_2 & \mu_{b_2 b_1} & 1 & \cdots & \mu_{b_2 b_m} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ b_m & \mu_{b_m b_1} & \mu_{b_m b_2} & \cdots & 1 \end{array} =$$

$$[A] \qquad [M] \qquad [B]$$

$$
= \begin{array}{c|cccc}
 & b_1 & b_2 & \cdots & b_m \\
\hline
a_1 & \mu^*_{a_1b_1} & \mu^*_{a_1b_2} & \cdots & \mu^*_{a_1b_m} \\
a_2 & \mu^*_{a_2b_1} & \mu^*_{a_2b_2} & \cdots & \mu^*_{a_2b_m} \\
\vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\
a_n & \mu^*_{a_nb_1} & \mu^*_{a_nb_2} & \cdots & \mu^*_{a_nb_m}
\end{array}
$$

$$[\mathrm{M}^*]$$

Por tanto, la diferencia entre la matriz de los efectos de segunda generación y la matriz de incidencias directas nos permitirá conocer el grado en que algunas relaciones de causalidad han sido olvidadas u obviadas:

$$[\mathrm{O}] = [\mathrm{M}^*](-)[\mathrm{M}]$$

$$
[\mathrm{O}] = \begin{array}{c|cccc}
 & b_1 & b_2 & \cdots & b_m \\
\hline
a_1 & \mu^*_{a_1b_1} - \mu_{a_1b_1} & \mu^*_{a_1b_2} - \mu_{a_1b_2} & \cdots & \mu^*_{a_1b_m} - \mu_{a_1b_m} \\
a_2 & \mu^*_{a_2b_1} - \mu_{a_2b_1} & \mu^*_{a_2b_2} - \mu_{a_2b_2} & \cdots & \mu^*_{a_2b_m} - \mu_{a_2b_m} \\
\vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\
a_n & \mu^*_{a_nb_1} - \mu_{a_nb_1} & \mu^*_{a_nb_2} - \mu_{a_nb_2} & \cdots & \mu^*_{a_nb_m} - \mu_{a_nb_m}
\end{array}
$$

También es posible conocer, a partir del grado de olvido de alguna incidencia, el elemento (causa o efecto) que hace de enlace. Para ello sólo hay que seguir los pasos realizados a partir de la composición max-min de las matrices señaladas anteriormente:

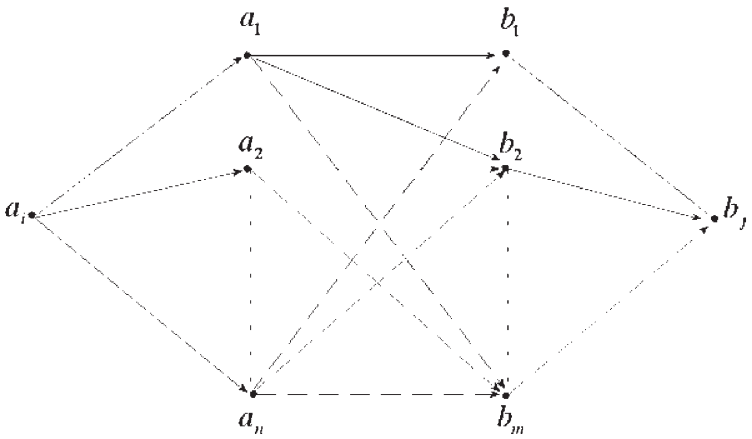

Cabe decir, finalmente, que cuanto más elevado es el valor de la función característica de pertenencia de la matriz $[O]$, más elevado es el grado de olvido producido en la relación de incidencia inicial. Esto se traduce en que las implicaciones derivadas de unas incidencias no consideradas ni tenidas en cuenta en su justa intensidad pueden dar lugar a unas actuaciones erróneas o, como mínimo, mal estimadas.

La Teoría de los Efectos Olvidados aporta un modelo de naturaleza secuencial que permite introducir las relaciones de causalidad al estudio de la sostenibilidad en la empresa, siendo una herramienta útil para ser utilizada en los procesos de selección de objetivos. La combinatoria generada entre los diferentes elementos que forman parte directa o indirecta del contexto empresarial afecta de forma decisiva en la toma de decisiones. El hecho de no considerar las relaciones de causalidad ocultas o indirectas puede provocar errores irreversibles en las estimaciones de las variables consideradas.

OPERADORES DE AGREGACIÓN OWA

Los operadores *OWA* son unos instrumentos que permiten agregar la información. Es decir, a partir de una serie de datos se puede obtener un único valor representativo de la información. Como característica adicional de los operadores *OWA* se puede decir que el valor representativo obtenido es un valor agregado de acuerdo con unos parámetros de optimismo/pesimismo predeterminados. De esta forma, cada decisor puede agregar la información de una forma distinta según cual sea su grado de optimismo o pesimismo. Cabe destacar que desde un punto de vista más matemático, se

puede decir que los operadores *OWA* sirven para agregar la información dentro de unos límites delimitados por el mínimo y el máximo. A continuación, se hará un breve resumen sobre dichos operadores *OWA*.

Definición: Una función F: $R^n \rightarrow R$ es un *OWA operator* de dimensión n si tiene un vector asociado W de dimensión n tal que sus componentes satisfacen:

1) $w_j \in [0, 1]$
2) $\sum_{j=1}^{n} w_j = 1$

y

$$F(a_1, a_2, \ldots, a_n) = \sum_{j=1}^{n} w_j b_j \qquad (1)$$

donde b_j es el j-ésimo más grande de los a_i.

Otro aspecto a destacar son las medidas introducidas (Yager, 1988) para caracterizar un vector de pesos y el tipo de agregación que ejecuta. La primera medida hace referencia al carácter actitudinal del decisor $\alpha(W)$ y es definido como:

$$\alpha(W) = \sum_{j=1}^{n} w_j \left(\frac{n-j}{n-1} \right) \qquad (2)$$

Como se puede observar, α Î [0, 1]. Cuanto más peso esté localizado cerca del tope de W, más cerca estará α de 1 y viceversa. Cabe destacar que para el criterio optimista u operador máximo $\alpha = 1$, para el pesimista $\alpha = 0$, y para el criterio de Laplace $\alpha = 0.5$.

La segunda medida se conoce como la entropía o dispersión de W y es definida como:

$$H(W) = -\sum_{j=1}^{n} w_j \ln(w_j) \qquad (3)$$

Esto puede ser usado para ofrecer una medida sobre la información que está siendo usada en la agregación. Por ejemplo, si $w_j = 1$ para algún j, entonces $H(W) = 0$, lo cual

implica que la información usada es mínima. Por el otro lado, si $w_j = 1/n$ para todo j, entonces la entropía de dispersión es máxima.

Desde una perspectiva general del proceso de reordenación, tenemos que distinguir entre ordenaciones descendentes o ascendentes. Para ordenaciones descendentes tenemos el *Descending OWA (DOWA) operator* y para ordenaciones ascendentes el *Ascending OWA (AOWA) operator*. En resumen, esta distinción es necesaria para poder expresar adecuadamente el carácter actitudinal del decisor ante situaciones de beneficios y ante situaciones de costes. Cabe destacar que los vectores del *DOWA* y *AOWA* son simétricos entre sí. Es decir, se encuentran relacionados mediante $w_j = w^*_{n+1-j}$, siendo w_j el j-ésimo coeficiente del *DOWA* (o *OWA*) *operator* y w^*_{n+1-j} el j-ésimo coeficiente del *AOWA operator*.

A continuación, se va a estudiar una amplia gama de casos particulares de operadores *OWA*. Para ello, se van a analizar diferentes alternativas a utilizar a la hora de fijar el vector de ponderaciones W (Yager, 1993). Como resulta evidente, a través de escoger una manifestación diferente del vector de pesos, somos capaces de obtener diferentes tipos de agregaciones. De entre ellas, se encuentran las agregaciones propuestas previamente en los criterios de decisión clásicos.

(1) Para el criterio optimista: $w_1 = 1$ y $w_j = 0, \forall j \neq 1 \Rightarrow F(a_1,\ldots, a_n) = \text{Max}\{a_j\}$
(2) Para el criterio pesimista: $w_n = 1$ y $w_j = 0, \forall j \neq n \Rightarrow F(a_1,\ldots, a_n) = \text{Min}\{a_j\}$
(3) Para el criterio de Laplace: $w_j = 1/n, \forall j \Rightarrow F(a_1,\ldots, a_n) = (1/n) \sum_{j=1}^{n} a_j$
(4) Para el criterio de Hurwicz: $w_1 = \alpha, w_n = 1 - \alpha$ y $w_j = 0, \forall j \neq 1, n \Rightarrow F(a_1,\ldots, a_n) = \alpha\text{Max}\{a_j\} + (1 - \alpha)\text{Min}\{a_j\}$.

Si $w_k = 1$ y $w_j = 0$, para todo j ¹ k, se obtiene, $OWA(a_1, a_2,\ldots, a_n) = b_k$, donde b_k es el k-ésimo más grande de los argumentos a_i. Este tipo de operador se conoce como el *step-OWA operator*. Cabe destacar que el *step-OWA operator* se convierte en el máximo si $k = 1$ y en el mínimo si $k = n$.

Si $w_1 = w_n = 0$, y para todos los demás $w_j = 1/(n - 2)$, entonces se obtiene el *olympic-OWA average*. El *olympic-OWA average* se transforma en la mediana si $n = 3$ o $n = 4$ y en el *window-OWA operator* si $m = n - 2$ y $k = 2$.

De forma general, la mediana se obtiene de la siguiente forma. En primer lugar se tiene que distinguir entre situaciones con un número de argumentos par e impar. Si n es impar asignamos $w_{(n+1)/2} = 1$ y $w_j = 0$ para todos los demás, y esto afecta al $[(n + 1)/2]$-ésimo más grande de los argumentos a_i. Si n es par, se pueden utilizar diferentes

criterios. Por ejemplo, se puede asignar $w_{n/2} = w_{(n/2)+1} = 0.5$, y esto afecta a los argumentos con el (n/2)-ésimo y [(n/2) + 1]-ésimo más grande a_i.

Y así sucesivamente se podrían considerar otros casos particulares (Merigó y Gil-Lafuente, 2009). Además, existe una gran variedad de extensiones y generalizaciones de las cuales podemos destacar el *Induced OWA* (IOWA) *operator*, el *Linguistic OWA* (LOWA) *operator*, el *Generalized OWA* (GOWA) *operator*, el *Heavy OWA* (HOWA) *operator*, el *Uncertain OWA* (UOWA) *operator*, el *Fuzzy OWA* (FOWA) *operator* y muchos más. Otros operadores OWA de gran utilidad son aquellos utilizados en las medidas de distancia, en la media ponderada y en la probabilidad (Yager et al. 2011).

Para el desarrollo del estudio realizado se ha procedido a la agregación de los datos a partir de esta herramienta de cálculo, especificando para cada variable el tipo de operador más conveniente en cada caso.

A continuación se presentan los resultados del estudio.

RESULTADOS DEL ESTUDIO

FuzzyLog©

[M] [A] [B]
[A]∘[M]
[M*] [O]

Impacto Económico de las Inversiones Españolas en Ucrania

Tabla de incidencias entre las diferentes causas [A]

	C_1	C_2	C_3	C_4	C_5	C_6	C_7	C_8	C_9	C_{10}	C_{11}
C_1	1	0,7	1	0,7	0,9	0,8	0,9	0,7	1	0	0,2
C_2	0,6	1	0,6	0,2	0,6	0,4	1	0,9	0,6	0	0,9
C_3	1	0,3	1	0,2	0,8	0,7	0,5	1	0	0	0,6
C_4	0,2	0,5	0	1	0,2	0,9	0,7	0,4	1	0,3	0,1
C_5	1	0,7	0,9	0,4	1	0,6	0,4	1	0,1	0,6	0,7
C_6	0	0,8	0,6	1	0,7	1	1	0,7	0,9	0,6	0,4
C_7	0	1	0,4	0,9	0,4	0,7	1	0,9	0,7	0,2	1
C_8	0,8	1	0,9	1	0,7	1	0,8	1	0,2	0,1	0,2
C_9	1	0,7	0	0,4	0	0,7	0,4	0	1	0	0
C_{10}	0,3	0	0	0,4	0	0,9	0	0	0	1	0
C_{11}	0,4	0,6	0	0,5	0,6	0,6	1	0	0	0	1

Causas
Actividades Empresariales

- C_1 Aditivos Químicos
- C_2 Equipamiento Industrial
- C_3 Recubrimientos Plásticos
- C_4 Obra Civil
- C_5 Materiales Sintéticos
- C_6 Edificación Civil
- C_7 Edificación Industrial
- C_8 Consumibles Eléctricos
- C_9 Plantas Potabilizadoras
- C_{10} Transporte de Pasajeros
- C_{11} Transporte de Mercancías

Efectos
Sectores Prioritarios en Ucrania

- E_1 Infraestructuras Interurbanas
- E_2 Infraestructuras Urbanas
- E_3 Eficiencia Energética
- E_4 Desarrollo Industrial
- E_5 Turismo
- E_6 Sector Financiero
- E_7 Agricultura
- E_8 Construcción
- E_9 Telecomunicaciones
- E_{10} Sanidad
- E_{11} Tecnología
- E_{12} Comercio Minorista
- E_{13} Educación
- E_{14} Energías Renovables

FuzzyLog©

[M] [A] [B]
[A]∘[M]
[M*] [O]

Impacto Económico de las Inversiones Españolas en Ucrania

Tabla de incidencias entre los diferentes efectos [B]

	E_1	E_2	E_3	E_4	E_5	E_6	E_7	E_8	E_9	E_{10}	E_{11}	E_{12}	E_{13}	E_{14}
E_1	1	1	0,8	1	0,9	0,4	0,6	0,8	0,7	0,6	0	0,7	0	0,7
E_2	1	1	0,9	0,4	1	0,8	0	0,6	0,8	0,7	0,8	1	0,7	0,8
E_3	0,7	0,9	1	1	0,6	0,4	0,6	0,8	0	0,6	0,9	0,7	0,6	1
E_4	1	0,8	0,6	1	0,2	0,8	0,4	0,7	0,6	0,4	0,6	0,5	0,6	1
E_5	1	1	0,3	0,6	1	0,4	0,5	0,8	0,4	0,7	0	0,9	0,6	0,2
E_6	0,4	1	0,8	1	0,7	1	0,4	0,8	0,4	0	0,5	0,7	0,6	0,8
E_7	1	0,4	0,8	0	0,4	0	1	0,3	0	0,2	0,9	0,7	0,2	0
E_8	1	1	0,7	0,6	0,9	0,6	0	1	0,6	0,8	0,4	0,8	0,9	0,6
E_9	0,4	0,9	0	0,7	0,6	1	0	0	1	0,9	1	0,6	0,8	0,9
E_{10}	0,7	1	0,8	0,3	0,1	0	0	0,8	0,2	1	1	0	0,6	0,4
E_{11}	1	1	1	0,7	0,6	0,7	0,9	0,2	1	0,7	1	0,6	0,7	0,7
E_{12}	0,6	0,9	0,2	0	0,6	0,3	0,1	0,7	0	0	0	1	0,8	0,4
E_{13}	0	1	0,7	0	0	0,2	0	0	0,6	0,2	0,7	0	1	0,5
E_{14}	0,6	0,9	1	0,7	0,2	0	0,7	1	0,2	0,7	0,6	0,2	0,7	1

Causas
Actividades Empresariales

- C_1 Aditivos Químicos
- C_2 Equipamiento Industrial
- C_3 Recubrimientos Plásticos
- C_4 Obra Civil
- C_5 Materiales Sintéticos
- C_6 Edificación Civil
- C_7 Edificación Industrial
- C_8 Consumibles Eléctricos
- C_9 Plantas Potabilizadoras
- C_{10} Transporte de Pasajeros
- C_{11} Transporte de Mercancías

Efectos
Sectores Prioritarios en Ucrania

- E_1 Infraestructuras Interurbanas
- E_2 Infraestructuras Urbanas
- E_3 Eficiencia Energética
- E_4 Desarrollo Industrial
- E_5 Turismo
- E_6 Sector Financiero
- E_7 Agricultura
- E_8 Construcción
- E_9 Telecomunicaciones
- E_{10} Sanidad
- E_{11} Tecnología
- E_{12} Comercio Minorista
- E_{13} Educación
- E_{14} Energías Renovables

FuzzyLog©

[M] [A] [B]
[A]∘[M]
[M*] [O]

Impacto Económico de las Inversiones Españolas en Ucrania

Tabla de convulación max-min entre las matrices [A]∘[M]

	E_1	E_2	E_3	E_4	E_5	E_6	E_7	E_8	E_9	E_{10}	E_{11}	E_{12}	E_{13}	E_{14}
C_1	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,6	1	1	0,7	1	0,8	0,3	0,4	0,7
C_2	0,9	0,9	0,9	1	0,6	0,3	0,8	0,8	0,7	0,9	0,9	0,4	0,4	0,7
C_3	0,8	0,9	1	0,8	0,7	0,3	1	1	0,7	0,7	1	0,4	0,4	0,7
C_4	1	1	0,7	0,9	0,9	0,6	0,8	0,8	0,6	1	0,6	0,3	0,4	0,7
C_5	1	1	1	0,8	0,6	0,4	1	0,9	0,7	0,7	1	0,6	0,4	0,7
C_6	1	1	0,9	1	1	0,6	0,8	0,8	0,7	0,9	0,7	0,6	0,4	0,7
C_7	1	0,9	0,9	1	0,7	0,6	0,8	0,8	0,7	0,9	0,9	0,4	0,4	0,7
C_8	1	1	1	1	1	0,6	0,9	0,9	0,7	0,8	1	0,3	0,4	0,7
C_9	0,7	0,7	0,7	0,9	0,7	0,4	1	0,7	0,4	1	0,8	0,2	0	0,7
C_{10}	1	1	0,4	0,7	1	0,4	0,4	0,6	0,6	0,6	0,7	0,6	0,4	0,7
C_{11}	1	0,6	0,9	1	0,6	0,5	0,8	0,8	0,7	0,9	0,6	0,4	0,2	0,6

Causas
Actividades Empresariales

- C_1 Aditivos Químicos
- C_2 Equipamiento Industrial
- C_3 Recubrimientos Plásticos
- C_4 Obra Civil
- C_5 Materiales Sintéticos
- C_6 Edificación Civil
- C_7 Edificación Industrial
- C_8 Consumibles Eléctricos
- C_9 Plantas Potabilizadoras
- C_{10} Transporte de Pasajeros
- C_{11} Transporte de Mercancías

Efectos
Sectores Prioritarios en Ucrania

- E_1 Infraestructuras Interurbanas
- E_2 Infraestructuras Urbanas
- E_3 Eficiencia Energética
- E_4 Desarrollo Industrial
- E_5 Turismo
- E_6 Sector Financiero
- E_7 Agricultura
- E_8 Construcción
- E_9 Telecomunicaciones
- E_{10} Sanidad
- E_{11} Tecnología
- E_{12} Comercio Minorista
- E_{13} Educación
- E_{14} Energías Renovables

FuzzyLog©

$[\underset{\sim}{M}]\ [\underset{\sim}{A}]\ [\underset{\sim}{B}]$
$[\underset{\sim}{A}]\circ[\underset{\sim}{M}]$
$[\underset{\sim}{M}^*]\quad [\underset{\sim}{O}]$

Impacto Económico de las Inversiones Españolas en Ucrania

Tabla de convulación max-min entre las matrices $[\underset{\sim}{A}]\circ[\underset{\sim}{M}]\circ[\underset{\sim}{B}]=[\underset{\sim}{M}^*]$

	E_1	E_2	E_3	E_4	E_5	E_6	E_7	E_8	E_9	E_{10}	E_{11}	E_{12}	E_{13}	E_{14}
C_1	1	1	0,9	0,9	0,9	0,8	1	1	0,8	1	1	0,9	0,9	0,9
C_2	1	0,9	0,9	1	0,9	0,8	0,9	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	1
C_3	1	1	1	1	0,9	0,8	1	1	1	0,8	1	0,9	0,9	1
C_4	1	1	0,9	1	1	0,8	0,8	0,8	0,8	1	1	1	0,8	0,9
C_5	1	1	1	1	1	0,8	1	0,9	1	0,8	1	1	0,9	1
C_6	1	1	0,9	1	1	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	1	0,8	1
C_7	1	1	0,9	1	0,9	0,8	0,9	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	1
C_8	1	1	1	1	1	0,8	0,9	0,9	1	0,8	1	1	0,9	1
C_9	1	1	0,8	0,9	0,7	0,8	1	0,8	0,8	1	1	0,7	0,7	0,9
C_{10}	1	1	0,9	1	1	0,8	0,7	0,8	0,8	0,7	0,8	1	0,7	0,8
C_{11}	1	1	0,9	1	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7	0,9	0,9	0,8	0,8	1

Causas
Actividades Empresariales

- C_1 Aditivos Químicos
- C_2 Equipamiento Industrial
- C_3 Recubrimientos Plásticos
- C_4 Obra Civil
- C_5 Materiales Sintéticos
- C_6 Edificación Civil
- C_7 Edificación Industrial
- C_8 Consumibles Eléctricos
- C_9 Plantas Potabilizadoras
- C_{10} Transporte de Pasajeros
- C_{11} Transporte de Mercancías

Efectos
Sectores Prioritarios en Ucrania

- E_1 Infraestructuras Interurbanas
- E_2 Infraestructuras Urbanas
- E_3 Eficiencia Energética
- E_4 Desarrollo Industrial
- E_5 Turismo
- E_6 Sector Financiero
- E_7 Agricultura
- E_8 Construcción
- E_9 Telecomunicaciones
- E_{10} Sanidad
- E_{11} Tecnología
- E_{12} Comercio Minorista
- E_{13} Educación
- E_{14} Energías Renovables

FuzzyLog©

[M] [A] [B]
[A]∘[M]
[M*] [O]

Impacto Económico de las Inversiones Españolas en Ucrania

Tabla de efectos olvidados

$[\underset{\sim}{O}] = [\underset{\sim}{M}^*](-)[\underset{\sim}{M}]$

	E_1	E_2	E_3	E_4	E_5	E_6	E_7	E_8	E_9	E_{10}	E_{11}	E_{12}	E_{13}	E_{14}
C_1	1	1	0,6	0,4	0,9	0,8	0	0,4	0,8	1	0,2	0,9	0,9	0,9
C_2	0,1	0,3	0,2	0	0,9	0,5	0,9	0,1	0,7	0,9	0,6	0,9	0,8	0,3
C_3	0,7	0,6	0,1	0,7	0,9	0,8	0,1	0	1	0,8	0,3	0,9	0,9	0,6
C_4	0	0	0,2	0,4	0,6	0,2	0,8	0	0,4	0,3	0,7	1	0,8	0,2
C_5	0	0	0	0,3	1	0,8	0,4	0	0,3	0,4	0,4	1	0,9	0,7
C_6	0	0	0,5	0,4	0	0,5	0,4	0,2	0,5	0,3	0,3	0,8	0,8	0,7
C_7	0,2	0,4	0	0	0,9	0,8	0,2	0	0,3	0	0,7	0,9	0,8	0,4
C_8	0,4	0,1	0	0,2	0,4	0,8	0,9	0,2	0,4	0,1	0	0,7	0,5	0,3
C_9	1	0,4	0,8	0	0,1	0,8	0,2	0,4	0,8	0	1	0,5	0,7	0,9
C_{10}	0	0	0,9	0,3	0	0,8	0,7	0,8	0,2	0,3	0,1	0,4	0,3	0,1
C_{11}	0	0,5	0,7	0	0,5	0,7	0	0,3	0	0,9	0,6	0,4	0,6	0,6

Causas
Actividades Empresariales

- C_1 Aditivos Químicos
- C_2 Equipamiento Industrial
- C_3 Recubrimientos Plásticos
- C_4 Obra Civil
- C_5 Materiales Sintéticos
- C_6 Edificación Civil
- C_7 Edificación Industrial
- C_8 Consumibles Eléctricos
- C_9 Plantas Potabilizadoras
- C_{10} Transporte de Pasajeros
- C_{11} Transporte de Mercancías

Efectos
Sectores Prioritarios en Ucrania

- E_1 Infraestructuras Interurbanas
- E_2 Infraestructuras Urbanas
- E_3 Eficiencia Energética
- E_4 Desarrollo Industrial
- E_5 Turismo
- E_6 Sector Financiero
- E_7 Agricultura
- E_8 Construcción
- E_9 Telecomunicaciones
- E_{10} Sanidad
- E_{11} Tecnología
- E_{12} Comercio Minorista
- E_{13} Educación
- E_{14} Energías Renovables

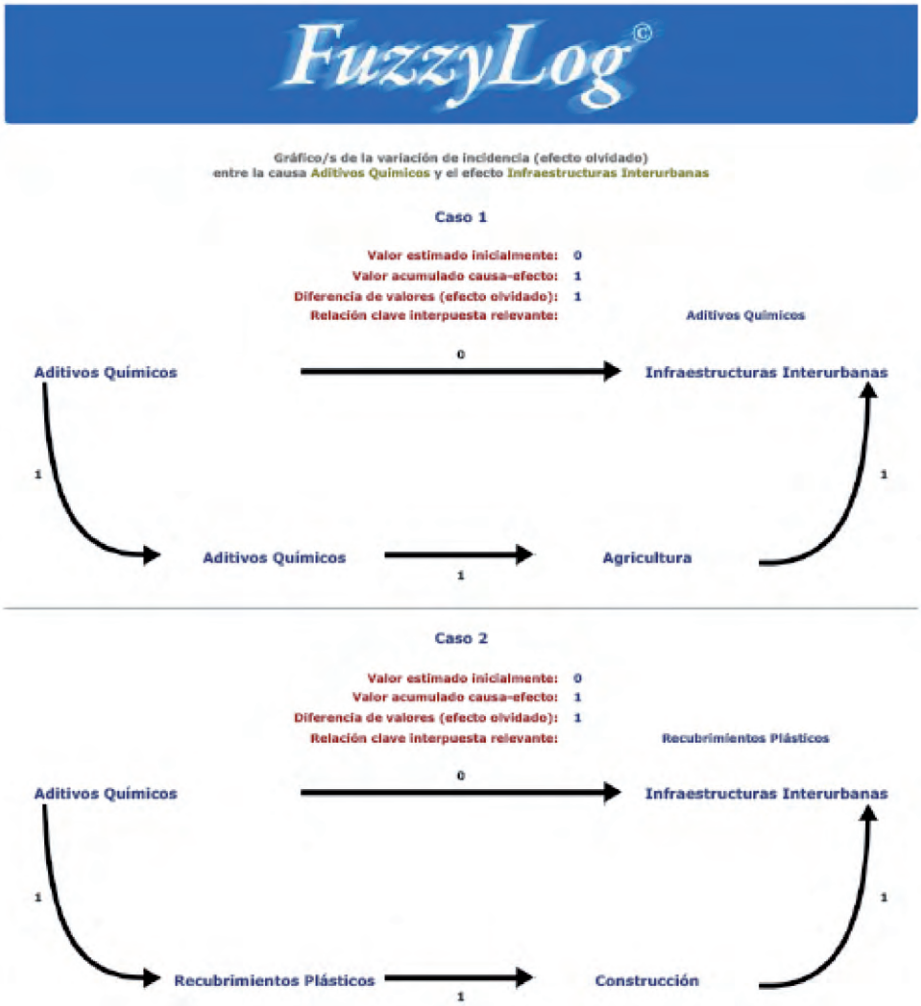

A continuación destacamos las principales relaciones indirectas de causalidad, los efectos olvidados que hemos encontrado en la realización de nuestro estudio.

En ambos casos se observa como los Aditivos Químicos no inciden directamente sobre las Infraestructuras Interurbanas.

En el primer caso, los Aditivos Químicos inciden directamente en la Agricultura, puesto que la utilización de fertilizantes y pesticidas consiguen la obtención de cose-

chas más abundantes y a su vez, el desarrollo de la Agricultura, repercute en un mayor desarrollo de las Infraestructuras Interurbanas.

En el segundo caso, los Aditivos Químicos, inciden en el desarrollo de nuevos Recubrimientos Plásticos que serán utilizados en la obtención de mejores aislantes, acabados..., para los productos que se utilizan en la Construcción y a su vez, el desarrollo de nuevos núcleos urbanos inciden en el crecimiento de las Infraestructuras Interurbanas.

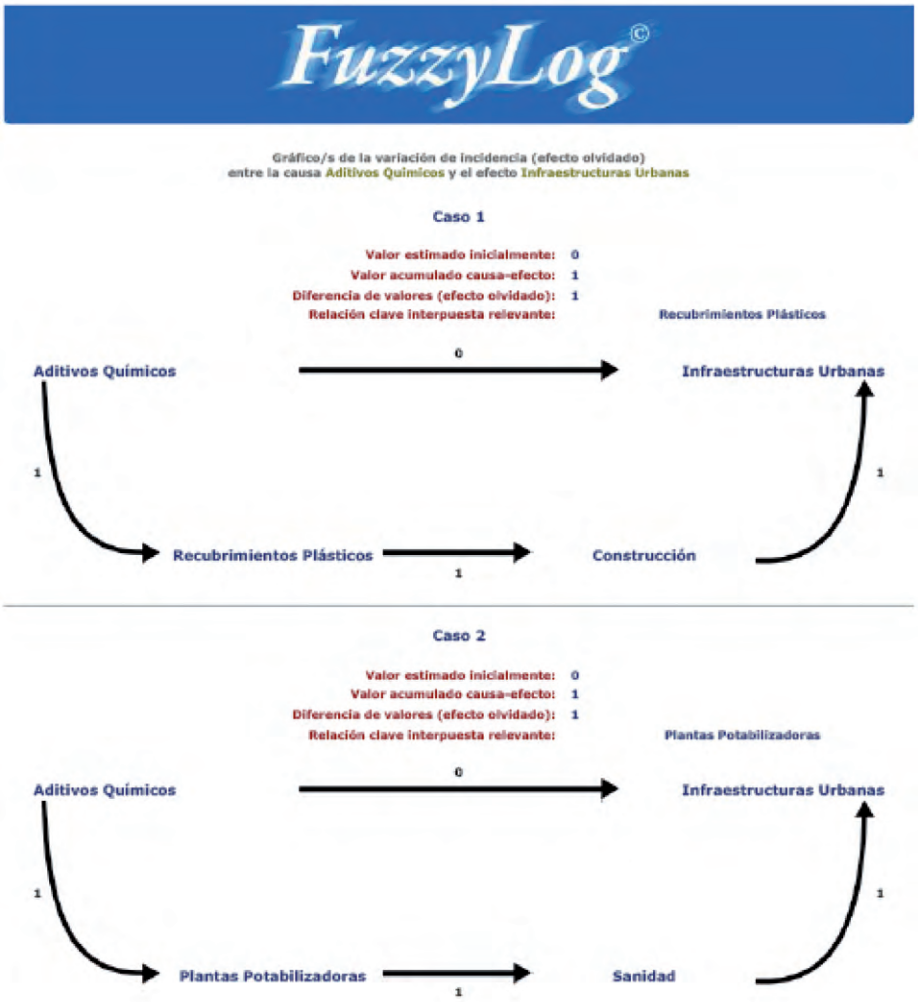

En ambos casos se observa como los Aditivos Químicos no inciden directamente en la realización de Infraestructuras Urbanas.

En el primer caso, la relación directa se asemeja a la observada en el desarrollo de las Infraestructuras Interurbanas ya que el desarrollo de la Construcción favorece el desarrollo de nuevos núcleos urbanos y con ello la realización de obras de asfaltado, canalización entre otras con el objetivo de desarrollar nuevas Infraestructuras Urbanas.

En el segundo caso, el desarrollo de nuevos Aditivos Químicos cómo el Cloro, el Ozono; contribuye al crecimiento de Plantas Potabilizadoras contribuyendo éstas a la mejora de la Sanidad y ésta a su vez a la mejora de las Infraestructuras Urbanas.

En este caso observamos como la utilización de Recubrimientos Plásticos no incide de forma directa en el crecimiento de las Telecomunicaciones.

Pero sí observamos como el crecimiento y desarrollo de nuevos Recubrimientos Plásticos incide de forma directa en el desarrollo de nuevos Consumibles Eléctricos más económicos y sostenibles con el medio ambiente ya que en países emergentes

como Ucrania se observa que su retraso tecnológico les lleva en la mayoría de casos a malgastar energía que se pierde en multitud de procesos. Este proceso de mejora y desarrollo nos lleva a que la Tecnología mejore ya sea de forma interna o adquiriendo procesos que vienen del exterior y a su vez, este adelanto repercute favorablemente en el desarrollo de las Telecomunicaciones mejorando las redes ya existentes y favoreciendo el incorporación de nuevas tecnologías procedentes de terceros países como la fibra óptica entre otras.

En esta relación observamos que la Obra Civil no incide de forma directa en el crecimiento y desarrollo del Comercio Minorista.

La realización y expansión de la Obra Civil, incide de forma directa en la realización de nuevas Infraestructuras Urbanas ya que al aparecer nuevos núcleos de población, no olvidemos que Ucrania tiene su población concentrada en las ciudades existentes y cuenta con un vasto territorio que en caso de crecimiento económico puede proporcionar excelentes condiciones una vez sea urbanizado; se hace necesario acometer obras de urbanización de estos nuevos núcleos poblacionales. Por último, disponer de mejores Infraestructuras Urbanas incide de forma directa en el crecimiento del Comercio Minorista ya que son necesarios para el desarrollo de estas nuevas poblaciones surgidas después de la atracción de nuevas inversiones.

PRESENTACIÓN DE LOS RESULTADOS

Los resultados hallados a partir de las variables obtenidas del proceso de medias ordenadas ponderadas procedentes de datos relativos al país ucraniano revelan que, en términos generales, cualquier inversión realizada por parte de los sectores de actividad analizados puede generar valor añadido de forma directa, pero sobre todo de forma indirecta en los diferentes sectores estratégicos, como mínimo con un efecto multiplicador del 70% de la función característica de pertenencia. Este porcentaje aumenta hasta el 100% dependiendo de la relación existente entre las actividades objeto de inversión y los sectores considerados prioritarios en Ucrania. Estos resultados ilustrados se muestran en el epígrafe que se adjunta a continuación. En este apartado se han incluido los gráficos y representaciones sagitadas sólo para aquellas relaciones de causalidad indirectas (ocultas) de grado máximo (grado 1 en la función característica de pertenencia), ya que la presentación completa de todos los resultados supondría adjuntar 23.716 representaciones gráficas. Insistimos en centrar la atención sobre las incidencias indirectas, es decir, aquellas que resultan de un proceso de causalidad de segundo orden, ya que son los efectos que se producen en las economías a medio y largo plazo y logran estabilizar la actividad primaria de la que en realidad proceden. Los efectos indirectos son los que generan valor añadido en forma de red que conecta actividades y sectores económicos de los que a priori se considerarían inconexos.

Los denominados "Efectos Olvidados" se producen al poner en práctica las políticas de inversión directas. Cuando se gestionan los procesos es necesario tomar en consideración no sólo los efectos directos y a corto plazo de unas variables sobre otras, sino aquellos que se producen de forma indirecta a través de elementos interpuestos y sólo susceptibles de ser medidos a largo plazo. En este sentido los resultados que nos ofrece el estudio revelan que existen muchos efectos generados por las inversiones realizadas que no han sido tenidas en cuenta de forma directa. Una gran mayoría de las consecuencias positivas de estas acciones se producen de forma indirecta, en ocasiones con un efecto multiplicador del total de la función característica de pertenencia. Ello significa que el beneficio socioeconómico de las inversiones está resultando más provechoso de lo que inicialmente se había previsto, dado que las inversiones que se producen fundamentalmente de forma indirecta (aquellas que aparecen con una elevada valuación en la matriz de efectos olvidados), se producen a través de variables interpuestas, fomentando la difusión del valor de las inversiones a diferentes ámbitos socio económicos.

Si consideramos los resultados obtenidos a nivel máximo, con el 100% de efecto multiplicador, podemos señalar que, concretamente en el estudio realizado, de las actividades que podrían realizar sectores españoles en Ucrania, las que más beneficios generarían de forma indirecta en el país de destino serían:

1. Los materiales sintéticos, con un 9,5%
2. Los recubrimientos plásticos y los consumibles eléctricos con un 9,4% respectivamente.

Por otra parte, los sectores económicos más beneficiados por estas inversiones en Ucrania serían:

1. Infraestructuras interurbanas, con un 7,8%
2. Infraestructuras urbanas y desarrollo industrial con un 7,7% respectivamente

Los resultados de este estudio ponen de relieve el hecho de que Ucrania ha sido históricamente un país de tradición industrial. El hecho de crear un entorno favorable para reactivar sectores económicos históricamente predominantes en este país hace que las posibilidades de alcanzar oportunidades de negocio entre los dos países sean muy altas. Se puede advertir en el estudio mostrado que los indicadores más elevados quedan recogidos por las variables más vinculadas al desarrollo industrial, tanto de forma directa como de forma indirecta.

Estas consideraciones deben servir para destinar los esfuerzos hacia aquellas actividades y sectores que mayor efecto van a tener en la economía del país de destino. Es decir, este estudio debe permitir seleccionar las políticas y estrategias de crecimiento y consolidación de las economías a todos los niveles.

Finalmente podemos concluir afirmando que los objetivos que el Observatorio ha perseguido han sido efectivamente cumplidos. La situación de ralentización económica que se está viviendo en nuestro país hace que se busquen nuevos mercados en países con expectativas de crecimiento y desarrollo. Nuestra investigación ha permitido mostrar que los intereses de las empresas españolas que han emprendido la aventura han resultado compatibles con la generación de un valor añadido en el país receptor, concretamente al beneficiarse de la eficiencia y la consecuente rentabilidad que estos nuevos recursos y procesos generan. La irrupción de estos sistemas, técnicas, elementos y tecnologías suponen un revulsivo en el país receptor que acaba generando progreso, nuevas oportunidades y mayor calidad de vida.

Las nuevas relaciones geoestratégicas en los diferentes países deberán emprender la senda de los intercambios comerciales, financieros y económicos para optar, en un futuro, a dejar en herencia un mundo con progreso sostenible en el que se hagan realidad los conceptos de justicia, equidad y solidaridad.

1. METODOLOGÍA DE MODERNIZACIÓN DE LA ECONOMÍA NACIONAL

1.1. CARACTERÍSTICAS DE LA ESTRUCTURA TECNOLÓGICA DE LA ECONOMÍA NACIONAL

El sistema tecnológico es una formación compleja y multifuncional, que se caracteriza por una variedad de comunicaciones internas entre sus elementos, y con el entorno externo. Como ha señalado J. Prangishvili para la marcha eficaz de los sistemas complejos deben cumplir con los principios de las funciones de compatibilidad y concentración. El principio de las funciones de compatibilidad significa que "todos los elementos de la comunidad debe tener una función principal, que permita la interacción de los elementos en el sistema. Y la integridad del sistema sólo puede funcionar cuando sus elementos corresponden a las condiciones de conservación y desarrollo del mismo". La función principal de concentración es que "... las características de las funciones de nivel inferior de los elementos sometidos a un nivel más alto "[205, p.129]. El uso de estos principios, permite proporcionar un modelo funcional del sistema tecnológico de la sociedad (Figura 1.1).

En el modelo se presentan los elementos estructurales (subsistemas) del sistema tecnológico y se destacan las funciones que realizan. Como se muestra en esta figura, todas estas funciones, por un lado, con sujeción a la finalidad prevista de los sistemas tecnológicos, la aplicación de impacto ambiental con el fin de adaptar o convertirlo para lograr el efecto social deseado, y, por otra se ajustan a la preservación y desarrollo del propio sistema.

La integridad estructural de la vida cotidiana de los sistemas tecnológicos se manifiesta de forma obvia en la interacción con el sistema económico. Por lo tanto es necesario un análisis especial de la integración a través de la selección del sistema tecnológico de la economía nacional.

Para determinar el objeto de la investigación, sistema tecnológico de la economía nacional, primero se debe definir la esencia de las principales categorías el "sistema económico" y la "economía nacional", ello será el marco teórico de la investigación, para escoger la metodología de análisis y finalmente analizar los datos obtenidos para poder obtener unas conclusiones.

Existe una gran variedad de de enfoques metodológicos utilizados para analizar los sistemas económicos, sin embargo, se puede reducir a tres conceptos básicos (Nizhegorodtsev P.M. [155]), estructural, funcional y causal, que el análisis teórico de estos tres conceptos pueden y deben ser combinados.

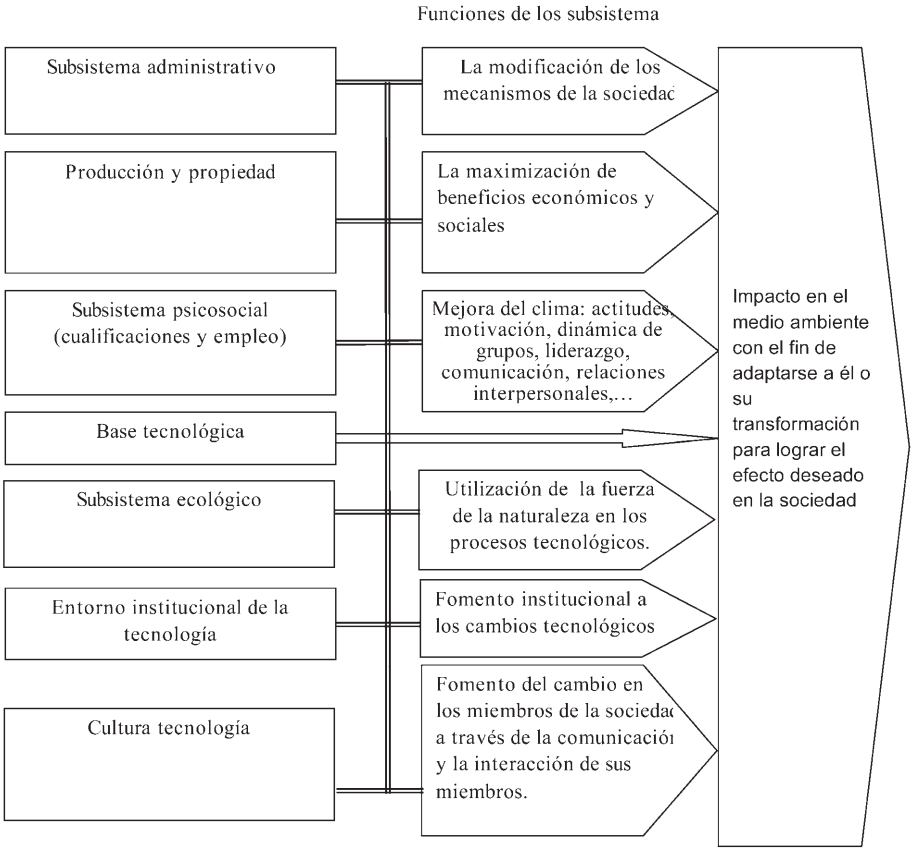

Figura 1.1.- Modelo funcional de los sistemas tecnológicos.

El **concepto estructural** proporciona un análisis de los sistemas económicos, como las estructuras jerárquicas interdependientes y subordinadas (elementos del sistema), donde las relaciones entre los elementos del sistema y mismo el sistema determina su existencia y los patrones del desarrollo. El conocimiento de la estructura interna del sistema, la esencia de las relaciones entre sus elementos, y por otro lado, los elementos y el sistema como un todo es la base para el proceso de investigación del sistema económico.

El **concepto funcional**, considera el sistema económico como un objeto separado, relativamente cerrada ("caja negra") está abierto para el medio ambiente externo. Bajo

la influencia del cambio de sistema externo de las propiedades intrínsecas del sistema y de la configuración que se establece, de hecho, caracteriza al sistema en sí y de su estado y por lo tanto el papel funcional de este entorno. Al mismo tiempo, estudiado y propiedades de impacto de ida y parámetros del sistema sobre el medio ambiente. Se considera que todos los fenómenos analizados generan efectos beneficiosos, aunque no para todos.

Y finalmente, el **concepto causal,** analiza el sistema económico como objeto dinámico complejo, debido a que se reproduce sobre la base de las contradicciones inherentes al sistema. Este concepto considera las leyes causales que determinan la unidad contradictoria de los cambios cuantitativos y cualitativos en los elementos de los sistemas económicos y las leyes económicas que determinan su dialéctica de autodesarrollo. Este concepto prevalece sobre los anteriores conceptos en cuento a que considera que cualquier hecho esta generado por una causa.

Un desarrollo particular del concepto de causalidad es desde un enfoque evolutivo, este se basa en el estudio de las entidades económicas, considerando el uso dinámico y abarcador de los principios de la dialéctica, incluido el examen de las contradicciones internas y el carácter histórico de los sistemas económicos. La principal diferencia entre el enfoque evolutivo y el concepto de causalidad real es el estudio de los sistemas socio-económicos, no como mecanismos, sino como los organismos con sus etapas del ciclo de la vida: formación, desarrollo, madurez, decadencia y muerte.

Se trata pues de un enfoque evolutivo, la aplicación de los principios de la sinergia en la metodología del estudio de los procesos sociales y económicos. Debido a que se acumulan elementos positivos de distintas corrientes, por un lado, el enfoque evolutivo considera la determinación y el dinamismo como un atributo fundamental del sistema como un todo, que está asociada con el desarrollo de sistemas abiertos al tratar la evolución. Por otro lado, está el enfoque estático, también fundamental, como un sistema de signos (estocasticidad), referidos a la estructura primaria del sistema.

La sinergia, como la obtención de más y mejor por la unión, está siendo utilizada ampliamente en diferentes investigaciones ciencias, incluidas las económicas, debido a su similitud a otros cambios físicos, biológicos, químicos y otros sistemas que tiene sus propias especificidades, lo que limita la investigación y la posibilidad de utilizar un enfoque evolutivo en general, y la sinergia, en particular.

Sin embargo, como lo demuestra la literatura, hasta ahora en la comunidad científica todavía no ha realizado un estudio científico, para resolver y analizar los problemas de la transformación únicamente a través de la utilización de un enfoque evolutivo. En el sistema económico son sólo las personas quienes conscientemente marcan los objetivos y tratan de alcanzarlos. Por tanto, el ser humano, impone una cierta especificidad de los procesos que se producen en este sistema, siendo las características de los sistemas sociales, fundamentales para investigar cómo las regularidades generales inherentes en otros sistemas, se transforma a través de un cambio en las actitudes, principios y valores de las personas que viven y sus relaciones, y con ello se evoluciona. Sólo el movimiento de los conocimientos en una determinada dirección, un estudio a fondo del sistema económico específico y verificación de las capacidades analíticas de cada método de análisis, desarrollo y experimentación de nuevas herramientas permitirá a los investigadores un medio para un conocimiento directo de la compleja realidad.

Hoy en día, a pesar de la relativa convergencia de las diferentes escuelas económicas en la metodología del estudio de los procesos socio-económicos, existen diferencias, donde se relacionan seguidamente las más importantes teniendo en cuenta la definición de **"sistema económico":**

- Conjunto de relaciones entre las personas, que consta además de producción, distribución, intercambio y consumo de los beneficios económicos [277];
- Un conjunto de personas unidas por intereses económicos comunes [55];
- El modo de producción históricamente determinado [59];

- Organización basadas en el sistema de comunicación entre productores y consumidores de obtener beneficios tangibles e intangibles [108];

- Conjunto de procesos económicos, que funcionan en la sociedad sobre la base de sus peculiares relaciones de propiedad, organización y normas legales [36];

- Conjunto de elementos interrelacionados económicamente que crean una cierta integridad: la estructura económica de la sociedad, la unidad de las relaciones que se encuentran en producción, distribución, intercambio y consumo de los beneficios económicos en las diferentes etapas del desarrollo humano [146, p.23] y otros.

Sin pretender exhaustividad metodológica que tenga en cuenta que el tema principal de la actividad económica es la que utiliza naturales (crudo, viento, mareas, etc.) y los factores artificiales (medios de trabajo, información) de la producción para satis-

facer sus necesidades materiales e inmateriales. La lógica del proceso histórico muestra la necesidad de la actividad económica conjunta, que proporciona un conjunto de relaciones sobre la base de la división social del trabajo, durante el cual los actores económicos compartirán los resultados de sus operaciones. Por lo tanto, la definición más general del sistema económico corresponde a un conjunto de actores económicos y sus relaciones, basadas en la división social del trabajo.

Mediante el uso de la tecnología en el estudio de la perspectiva de la sociedad para modelar los complejos procesos sociales y económicos, se presenta un modelo de sistema económico, la estructura del cual incluye los siguientes elementos: la cultura económica e institucional de la industria, el medio ambiente y los recursos naturales, técnicas y tecnológicas de la organización, consumo de mano de obra, y el núcleo del subsistema económico y de gestión. Estos componentes estructurales de conformidad con el principio de integración de los procesos sociales son el resultado de la interpretación de cada uno de los sistemas a la sociedad a través del desempeño de las funciones internas del sistema. Los elementos estructurales del sistema económico pueden ser representados en forma piramidal (Figura 1.2).

El modelo en forma piramidal muestra la relación y estrecha interdependencia de sus componentes estructurales. Esta construcción permite que se vea una interacción funcional de los componentes del sistema (tales como el nivel actual de la tecnología en muchos aspectos determina la composición y estructura de trabajo y la naturaleza de la actividad industrial y su resultado), y dependencia de subsistemas relacionados entre sí. Cuando se producen cambios importantes en uno de ellos sólo es posible gracias a la transformación de otros subsistemas (por ejemplo, el desarrollo de los subsistemas técnicos y tecnológicos son imposible sin la adecuada transformación del entorno institucional y los cambios en la cualificación y el empleo de la población).

Por otro lado, en estos elementos estructurales desde un enfoque evolutivo y bajo la influencia de las decisiones administrativas, se puede dividir en dos grupos. El "grupo fundamental", que cuentan con unos cambios internos relativamente lentos, correspondientes al subsistema perteneciente a la cultura económica, evolucionando a través del entorno institucional de la industria, el medio ambiente y el subsistema de recursos. Por el contrario, el subsistema técnico y tecnológico, mano de obra, los subsistemas y núcleo del subsistema de gestión económica, que desde el punto de vista histórico, son capaces de realizar cambios de forma más ágil y rápida bajo la influencia de ciertas decisiones administrativas, son el denominado "grupo funcional".

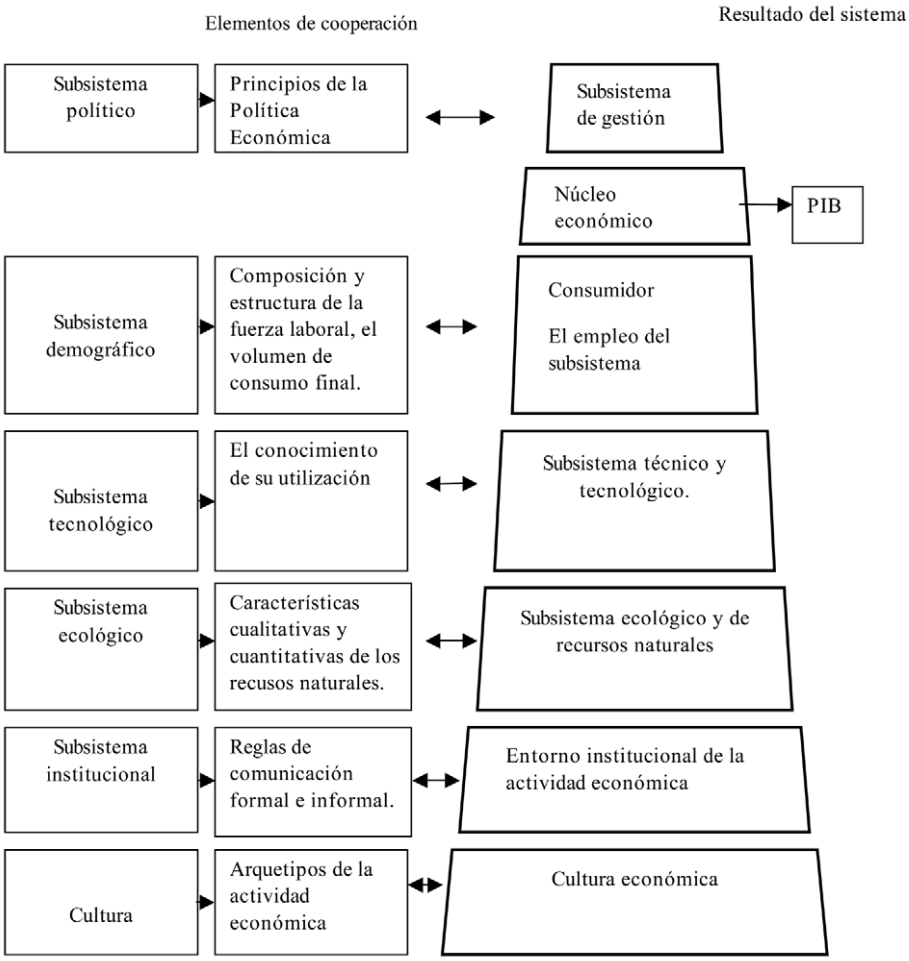

Figura 1.2. Estructura del sistema económico está determinada por otros subsistemas de la sociedad.

La propuesta de integración del sistema económico es fundamental para entender que la reducción de la actividad económica exclusivamente a los procesos de producción, intercambio, distribución y consumo del PIB (que define el contenido básico del sistema económico) es una visión muy simplista de la realidad económica, debido a que en el entorno actual, las empresas, organización y por ello, las economías están

interconectadas e interdependientes de otros elementos de la sociedad, que sin su influencia sobre la naturaleza del desarrollo económico, estas no evolucionarían, y por tanto son pilares del estudio del sistema económico.

Un ejemplo lo encontramos en la cultura a través de arquetipos, como el "inconsciente colectivo" que define los tipos de mentalidad económica y cultura económica de una nación, o región, están basadas en las peculiaridades de la interacción de los agentes económicos y su desempeño. Las políticas institucionales, las normas de comunicación formal e informal y de las distintas maneras de definir las características del funcionamiento de los procesos económicos, forman parte integral de un determinado comportamiento económico, específico de las entidades económicas.

Por último, el sistema tecnológico determina directamente las características de los conocimientos y habilidades en el proceso de la actividad económica. La naturaleza de los procesos determina la composición y estructura de los recursos económicos en los procesos de producción, nivel de competencia, el alcance y la estructura del PIB.

El concepto de **"economía nacional"** se introdujo en el siglo XIX, por los representantes de la escuela histórica. De acuerdo con el fundador de la escuela de G. Shmollera, hay socio-históricos, nacionales y psicológicos, las diferencias étnicas, antropológicas, incluso entre los países que forman la "singularidad" de cada economía nacional. Una de las definiciones más detalladas de la "nación" como una categoría económica fue dado por Robert Barro [loc. por 32, pg.41-42], que hizo hincapié en que, en primer lugar, la nación, es un centro de actividad económica que se diferencia en la naturaleza (agricultura, industria, etc.), por su origen (gubernamental individual, y no), por su naturaleza (capitalista, no capitalista), bajo diferentes términos (competencia perfecta, monopolio), y por otro lado, la nación como una consolidación de centro privilegiado con motivos económicos, políticos, espirituales e etc.

En la literatura económica moderna, hay algunas definiciones de la economía nacional como "... el sistema económico y de organización unificada de sectores interrelacionados de la actividad humana, que tienen una proporción, demografía, entre en la zona delimitada por las fronteras estatales" [61, p.13] "... estructuradas por sectores y espacios regionales de actividad económica en el marco del país gobernado por un sistema institucional que se encuentra con el sistema económico, político (público) e ideológicos (social), con domicilio social en el país "[38, p.40]"... la economía de un Estado soberano, que se desarrolla dentro de instituciones estables "[146, p.40].

A pesar de la disimilitud de las definiciones de la economía nacional están unidos por una serie de características que coinciden siendo las características esenciales de esta categoría. La primera presentación de la economía nacional a través de las características de la integridad de la organización económica, de la sociedad y la interdependencia de sus súbditos. En segundo lugar, hay algunos límites geográficos definidos como frontera con otros países. Y, en tercer lugar, las especificidades nacionales de economía de cada país, las características de su estructura política, cultural o institucional.

Por lo tanto, el concepto de "economía nacional", especifica la categoría "sistema económico", lo que refleja las características específicas de los estados individuales, debido a factores geográficos, culturales, históricos y de otro tipo. La economía nacional se puede definir como un conjunto de actores económicos del país y las relaciones entre ellos sobre la base de la división social del trabajo, caracterizada por la integridad económica y común en algunos límites temporales y espaciales. Sobre la base de esta definición y función de las características del contenido de los sistemas tecnológicos, estos en la economía nacional se identifican con el conjunto de conocimientos interrelacionados y organizados funcionalmente, que son portadores de los agentes de la economía nacional, sobre la manera de transformar los recursos económicos en los beneficios para la sociedad.

La economía nacional es un complejo sistema económico que se puede estructurar de acuerdo a ciertas características. En un sentido amplio el concepto de estructura económica: la construcción, un conjunto de relaciones, partes y componentes que conforman ciertos objetivos económicos (sistema económico). De este modo se puede hablar de la estructura de la economía en su conjunto y la estructura de sus partes como componentes. A medida que cada sistema de la economía nacional se caracteriza por estos rasgos comunes, como la integridad y la complejidad, la capacidad de dividir sus partes constituyentes (subsistemas, componentes), proporciona un análisis de la relación con el entorno y su funcionamiento global.

La integridad de la propiedad de la economía nacional que caracteriza la unidad interna de sus elementos, su interrelación y la interdependencia sobre la base de la división social del trabajo. Sin la interacción estable de relaciones, los actores de la economía de la economía nacional como un complejo sistema dejarían de existir como unidad en particular. Esta estructura del sistema, le permite a contrarrestar los cambios en los elementos, mantiene a estos cambios dentro de una cierta calidad.

Correlación cuantitativa entre los elementos internos de cada una de las estructuras de los sistemas económicos son llamados proporciones. La discrepancia entre los elementos estructurales puede ser detectada como desproporción. Los elementos (subsis-

temas) de la economía nacional pueden ser estructurados por sus enfoques compartidos para identificar los diferentes tipos de estructura de la economía nacional. A menudo en la literatura económica las variaciones son la reproducción económica, y se dan en el campo industrial, organizacional, social y político.

En el plano de la estructura nacional, producción económica, refleja la relación entre los componentes del producto interior bruto, definidos a través del ratio de producción principal:

- Ratio que caracteriza la composición natural material del producto social bruto, es decir la relación entre los volúmenes de producción de medios de producción y el volumen de producción de bienes de consumo;
- La relación correspondiente a la distribución de la renta nacional en los ingresos principalmente en los ingresos del trabajo y el capital;
- La proporción que reflejan la estructura de la distribución de la inversión bruta, es decir, la proporción de fondo de compensación y de acumulación;
- Relación entre la acumulación y el consumo de los fondos que responden a la estructura de la distribución del ingreso nacional, con el objetivo de satisfacer las necesidades actuales y parte de las necesidades futuras.

Así, la correlación entre estas proporciones deben ser tales que cada parte del producto total en especie durante la reproducción fue sustituido por otro parte apropiada en forma financiera, porque el resultado de elementos no estructurales del producto total es desproporción entre las formas naturales y costo que se pueden superar sólo a causa de la crisis.

La estructura sectorial de la economía nacional se caracteriza por un sistema de distribución de los recursos productivos entre los principales tipos de actividades de producción, así como compartir algunas áreas de la producción nacional total. Por lo tanto, la estructura industrial se determina, por cada sector de la economía como producto de consumo, y como productores de bienes y servicios para consumo personal y satisfacer las necesidades de otras industrias y/o sectores.

La relación cuantitativa entre el volumen de la demanda y el volumen de producción se puede expresar a través de factores tecnológicos. Estos indican el nivel de los costes medios de producción para producir una unidad.

La estructura organizativa de la economía nacional está determinada por el tipo de organización, la naturaleza de la actividad que desempeña, la dimensión de las empre-

sas y su proporción, así como la propiedad de las mismas, si pertenecen al sector público y/o privado, sin olvidar, las actividades que desempeñan organizaciones públicas, sociales y profesionales.

La estructura social de la economía, se sustenta en las diversas formas de propiedad de los recursos productivos, y la generación de riqueza, de los grupos afectos a un sector de actividad, teniendo en cuenta que estos grupos difieren en forma y tamaño, así como las oportunidades de promoción, sin olvidar el nivel educativo, la formación continua para su desarrollo.

La estructura política de la economía nacional, se refleja principalmente en el equilibrio de fuerzas de los diversos elementos de la estructura social, formando áreas de desarrollo socio-económico, estableciendo prioridades en los objetivos de las políticas estatales y los métodos de su aplicación.

Es necesario tener en cuenta que durante mucho tiempo en la estructuración de la economía nacional la estructura tecnológica no ha estado específicamente asignada. La influencia de los factores tecnológicos en el desarrollo de la economía nacional, ya sea en su conjunto y de sus subsistemas individuales, se centra a menudo en el análisis sectorial y su reproducción a través de la incorporación de los cambios cuantitativos y cualitativos en los factores aplicables de la eficiencia en el rendimiento de producción,... como parte de la estructura del pensamiento económico soviético, la tecnología se utiliza como un conjunto de industrias y sectores que entran en la producción consolidada y los procesos tecnológicos. Un enfoque productivo sectorial similar en el análisis de la estructura tecnológica era en gran parte un reflejo del principio sectorial de la economía de la planificación centralizada. En este contexto, algunos autores bajo la estructura tecnológica o técnico-económicos comprensible de las estructuras reproductivas y la industria en su interdependencia e interacción.

Desde el pensamiento económico tradicional soviético, el análisis de los componente tecnológico de la economía nacional según el científico ruso S. Glaziev, es relativamente autónomo en su naturaleza, ya que se incluyen en los diversos sistemas industriales y técnicos, y, por tanto, la industria no es una integridad productiva y su dinamismo complica el análisis del nivel tecnológico de la economía nacional. “El concepto de la industria, lo que refleja la división del trabajo formada para producir ciertos tipos de alimentos y estar a gusto en el análisis de los procesos estáticos y estacionarios, es inadecuada en la descripción de los cambios tecnológicos. NTP es de carácter interdisciplinario, el sector moderno es heterogéneo en el mantenimiento de componentes de nivel de producción, en el proceso de la evolución tecnológica, se

pierde su integridad, lo que complica su uso como un elemento básico de la estructura tecnológica de la economía en el estudio de la dinámica económica "[35, p.43].

Para investigar la estructura tecnológica S. Glaziev propone considerar el conjunto tecnológica llamado (TS) - la producción tecnológicamente conectada, que consiste en procesos especializados. El criterio para la clasificación de un proceso de fabricación específico, depende del grado de especialización de un conjunto particular de tecnológica científica, si sus productos son consumidos en el TC, es su parte integral, o, si por el contrario, son los consumidores más heterogéneos. El proceso de consolidación de las relaciones económicas entre los distintos agentes lleva a la sostenibilidad de los vínculos tecnológicos entre la diversa población tecnológica. "En la economía nacional se establecen cadenas tecnológicas, combinando la relación de diferentes tipos, realizando sucesivas redistribuciones de un conjunto de recursos de la producción para el consumo final" [35, pg.54].

Cada conjunto de la tecnología relacionada con TC adyacente, conectando así las cadenas más similares. S. Glaziev señala que "... la uniformidad significa similitud y complementariedad de los productos producidos. El aislamiento de un tipo de consumo, dirigidos a los recursos de la misma calidad, la cultura general de la producción y el nivel técnico de los procesos de producción, son fruto de tecnología de base, utilizando los mismos materiales de construcción básicos y la energía, el transporte y la comunicación." [35, s.64]. Concluyendo que la estructura tecnológica de la economía puede dividirse en grupos más amplios de cooperación técnica relacionados con cada uno de su misma cadena productiva, formando un tipo de tecnología (TU). Se trata de una formación completa y estable a nivel local, un conjunto de tecnologías relacionadas con las industrias, en las que el ciclo cerrado, incluyendo la minería, a los recursos primarios y los productos finales, lo que corresponde a un tipo de consumo público.

De acuerdo con S. Glaziev, "la estructura tecnológica que se considera dinámico es un circuito de producción. La tecnología estática puede ser definida como "un conjunto determinado de unidades que son parecidas tanto en las características de calidad de los recursos y productos", es decir, a nivel económico" [35, s.65]. Cada uno de las estructuras tecnologías se caracteriza por el mismo nivel tecnológico incluido en sus producciones, interconectada con cada uno de los vínculos verticales y horizontales, utilizando los recursos de flujo cualitativamente homogéneos, los recursos generales de personal calificado, el potencial científico y técnico en general, etc. Integridad proporciona la estructura tecnológica, de acuerdo con S. Glaziev, un nivel cualitativamente diferente de análisis teórico de la estructura tecnológica de la economía, tanto en estática como en dinámica.

El análisis de las características históricas de los países económicamente más desarrollados ha permitido a S. Glaziev y a sus seguidores destacar cinco estructuras tecnológicas que, a partir del período de la revolución industrial en Inglaterra, siempre dominan y definen las características de la base tecnológica de desarrollo económico en el momento apropiado en la historia (Tabla 1.1).

Número TU	Periodo de dominancia	Proceso básico tecnológico	Fabricación básica
1	1790-1830	Maquinaria de textil, motor de agua	Industria de textil, máquinas textiles, lingotes de hierro y metal, construcción de canales para el transporte (carreteras, etc.)
2	1840-1880	Motor de vapor, maquinaria	Máquinas de construcción de ferrocarriles y vehículos, maquinaria, industria del carbón, máquinas-herramienta de la industria, metalurgia ferrosa
3	1890-1940	Motor eléctrico, uso de aceros eléctricos	Ingeniería eléctrica, electrotécnica y de maquinaria, fabricación y laminación de acero, cables eléctricos, armamento pesado, construcción naval, química inorgánica
4	1950-1980	Motor de combustión	Industria automóvil, industria de tractores, metales no ferrosos, producción de bienes duraderos, materiales sintéticos, química orgánica, producción y refinación de petróleo
5	1980-2030	Componentes microelectrónicos	Industria electrónica, software, ingeniería numérica, aviación y la industria espacial, telecomunicaciones, fibra óptica, construcción robótica, servicios de información

Tabla 1.1.- Características de las estructuras tecnológicas.

Si la posición del enfoque macroeconómico para trazar la evolución del núcleo de auto-desarrollo de la economía, podemos señalar las siguientes etapas del desarrollo de la estructura tecnológica.

El primero representa el marco de la producción, el elemento conductor del cual, es una máquina para transformar la materia; el segundo es un conjunto de máquinas para la transformación de la materia y de la energía, y el tercero es un conjunto de máquinas para el procesamiento de materiales, energía e información. Una característica común de todas las estructuras seleccionadas son los derechos de participación directa en el proceso de fabricación, ya que sin la participación de tales mecanismos no realizan sus funciones normales.

La cuarta forma de la estructura tecnológica se presenta por el complejo de la maquinaria automatizada diseñado para transformar la materia, energía e información que requiere la intervención humana en el proceso de reajuste de las máquinas para producir nuevos productos y finalmente la quinta forma es un conjunto de máquinas para el procesamiento de la materia, energía e información con la que (bajo el control informático) sin la intervención humana se puede fabricar el producto.

Una característica importante de los patrones de evolución de la tecnología es la incorporación de los aspectos de la "multi-economía" tal como define Yu. V. Yaremenko [287] los recursos limitados llevan a su concentración en segmentos estrechos de la economía, cuya composición depende del mecanismo institucional para la asignación de recursos. Por lo tanto, en la economía existe la multiformidad tecnológica en la cual las estructuras tecnológicas de menor nivel soportan la presión causada por falta de recursos, y de esta manera apoyan la economía en la balanza tecnológica.

Las estructuras tecnológicas de los niveles superiores realizan la función de reemplazo de los recursos de masa por los de mayor calidad, garantizando así la transición de los sectores rezagados a un nivel superior y, de esta manera a una estructura tecnológica nueva. "Por lo tanto, - destaca V. Yaremenko - en la economía se originan ciertas corrientes que contribuyen a la sustitución del sistema a niveles superiores de desarrollo tecnológico. Por otra parte, este "motor" sirve como soporte del equilibrio tecnológico" [288, p. 102-103].

Teniendo en cuenta a Yu. Yaremenko, se hace hincapié de que se trata de conclusiones lógicas, apoyadas en las leyes básicas de la evolución de los complejos sistemas sociales y económicos, incluyendo su desarrollo estructural. Un papel muy importante en el desarrollo de las estructuras es el que juega la sucesión (herencia), la formación de nuevas estructuras en las entrañas de la anterior. En cualquier estructura siempre están presentes los elementos de las relaciones preliminares y el comienzo de las relaciones futuras, además, las estructuras diferentes a veces coexisten unas con otras. En la primera etapa los elementos de nuevas estructuras que surgen no pueden

ser otros sino aquellos que se adaptan a los viejos componentes incorporándose en el sistema de las relaciones establecidas. Pero poco a poco las relaciones se transforman y aparece una unidad nueva, y este proceso se repite de nuevo.

A pesar de que la historia de la teoría de la tecnología (estructuras tecnológicas) tiene sólo alrededor de 15 años, hay muchos ejemplos que son ligeramente diferentes del ejemplo "original" tanto de los períodos de la evolución como del análisis de los componentes esenciales de la tecnología. Por ejemplo, O. Yu. Krasilnikov, define la estructura tecnológica como "un conjunto coherente de productos relacionados entre sí y los elementos de trabajo que conforman el núcleo de una determinada etapa en el desarrollo de información científica, base técnica, tecnológica e industrial de la sociedad", dividiendo la historia de la humanidad en seis tipológicas de estructura: la primera estructura tecnológica - la agricultura patriarcal, madera artesanal y elaboración metalúrgica; la segunda - la industria minera, metalurgia ferrosa, los ferrocarriles, la industria textil; la tercera - la electricidad, refinación de petróleo, maquinaria pesada, la metalurgia no ferrosa; la cuarta - la industria de servicios, la mecanización, la ingeniería de precisión, la química y la petroquímica; la quinta - la electrónica, computadoras, comunicaciones, telecomunicaciones, recursos y tecnología sin residuos, la automatización y finalmente la sexta - la nanoelectrónica, las ciencias, las redes mundiales, la biotecnología, la ingeniería genética, energías alternativas, la tecnología espacial [107, pp. 279].

Como se puede observar la definición de la categoría "de la tecnología", dada por Glaziev y por sus seguidores, prevalece una visión un tanto tecnocrática de este fenómeno. Como ya ha sido señalado, la atención de los investigadores en el estudio de las estructuras tecnológicas sigue siendo la investigación sobre un conjunto de relaciones sociales y las instituciones que sin duda van a determinar los patrones de los procesos del desarrollo en general y las condiciones de la formación y funcionamiento de la tecnología.

Por ello, se podría definir la categoría "de la estructura tecnológica" teniendo en cuenta las siguientes circunstancias. En primer lugar, la representación de los sistemas tecnológicos, como parte integrante de la sociedad, el resultado de la integración de sus relaciones culturales, institucionales, demográficos, económicos, ambientales, políticos y tecnológicos. En segundo lugar, como una combinación de temas de conocimiento y las habilidades de la economía nacional, que operan dentro de unos ciclos tecnológicos y reproductiva holístico. Y en tercer lugar, como un conjunto de procesos de fabricación que utilizan los mismos principios científicos para resolver problemas tecnológicos que operan dentro de un paradigma tecnológico común.

Por lo tanto, la estructura tecnológica - se encuentra aislado en la base de un paradigma tecnológico común a un conjunto de producciones de la economía nacional, que se produce sobre la base de la homogeneidad de la cultura tecnológica y de gestión de las operaciones tecnológicas y aplicación de los recursos económicos.

A pesar de la gran popularidad de la teoría de la tecnología en Rusia y de la ciencia de la economía nacional, hay algunos puntos fundamentales sobre los que se debería estudiar. En primer lugar, no está claro cómo correlacionan los procesos económicos reales con el sistema, mientras que la estructura tecnológica existe. ¿Es posible, por ejemplo, expresando en términos de la estructura tecnológica, mostrar la proporción de producto que crea un área de dominante a través del tiempo en el PIB? En segundo lugar, queda pendiente la cuestión sobre el ciclo de vida de la tecnología. En tercer lugar, para M. D. Konratyeva es importante averiguar las características comunes y diferentes entre las trayectorias de las estructuras tecnológicas y las "ondas largas". Y en cuarto lugar, la forma de determinar cuantitativamente la pertenencia de empresa en particular a una u otra forma de la estructura tecnológica, cuando, por lo general, en ella coexisten los procesos relacionados con tipos de las estructuras múltiples.

Dadas las dificultades de análisis cuantitativo directo de la participación de la tecnología en el sistema tecnológico del país, se considera apropiado a utilizar para estudiar las características de los indicadores tecnológicos multiestructurales de los sistemas indirectos, lo que indirectamente refleja los resultados del funcionamiento de las tecnologías aplicables. Entre estos indicadores, en nuestra opinión, son la cualificación y la estructura profesional de los trabajadores, los coeficientes de recambio y de la eliminación de los activos fijos, la dinámica de la productividad.

Es necesario tener en cuenta que los patrones tecnológicos de la economía nacional no se limitan a los procesos macroeconómicos, por lo que determinar su estructura tecnológica sólo a través de la totalidad de la estructura existente tecnológico, en nuestra opinión, no es del todo correcto. ¿Así que se requiere un estudio más exhaustivo de esta categoría a través de la incorporación de procesos tecnológicos en todos los niveles de la economía nacional.

Este enfoque de multinivel, es metodológicamente apropiado teniendo en cuenta las siguientes disposiciones. En primer lugar, el objeto de nuestro estudio es la economía nacional que representa "... un complejo de los agentes económicos que interactúan entre sí de los diferentes niveles, y que aparecen y se desarrollan como resultado de las diversas formas de división social del trabajo" [32, p.44]. Por lo tanto, las actividades de estas múltiples entidades económicas (incluyendo el estado, que tiene la

doble función en la economía nacional, tanto como la forma directa (a través de las empresas de propiedad estatal), y por otro lado, su labor reguladora de los procesos económicos a nivel nacional), que interactúan entre sí (a través de vínculos tecnológicos) y forman un sistema económico nacional. Y, en segundo lugar, solo un estudio exhaustivo de la estructura tecnológica de la economía nacional se ajustará a los principios de análisis de sistemas, teniendo en cuenta las características sustanciales principales que caracterizan a cualquier sistema: integridad, la jerarquía, la interdependencia y la interacción de sus elementos. Por lo tanto, la selección del elemento estructural como "... la parte más pequeña, el comportamiento de que se ajuste a las leyes de los sistemas estructurales" [205, s.41] y de la búsqueda "... conjunto de relaciones estables entre los elementos del sistema" [205, s.42] son condiciones necesarias de justificación científica de la categoría de "estructura tecnológica de la economía nacional."

En cuanto a la estructuración de la economía nacional es "... la relación subordinada de los procesos de producción del país y las características del flujo en la macro, meso y micro" [145, p.22]. Es decir, desde el punto de vista de enfoque subjetivo, la parte menos estructurado de la economía nacional es la empresa (organización). A su vez, estas son quienes generan "... la producción de productos con un objetivo económico similar y que usan tecnología y recursos similares " [38, p.45-46]. El análisis de las características de la economía nacional a través de un conjunto de industrias y modelos macroeconómicos es el más alto nivel jerárquico en la estructura de la economía nacional.

Recientemente, en la literatura económica se extiende descripción más completa de la estructura de la economía nacional, particularmente a través de la introducción del análisis económico a nanoescala (véase, por ejemplo. [96, 147]). Este término se utilizo por primera vez K. Arrow en 1987, con el objetivo de estudiar los problemas que surgidos en el enfoque microeconómico para determinar el comportamiento de los agentes económicos individuales. En su opinión, estos problemas son "... reconocimiento de las profundas dificultades lógicas asociadas con la idea de establecer los límites de un comportamiento racional... a la manera humana de resolver problemas es un elemento de la creatividad."[294]

Según G. Kleiner la base de nano-economía debe ser "... teoría de la persona, similar al valor de la empresa y describa el comportamiento de los agentes individuales. En el caso general, el ser humano debe ser considerado un ser irracional, más o menos, dotado con el don de la creatividad y la disposición no sólo a la "álgebra" como el mejor resultado de los cálculos, sino también una parte ilógica, a veces inspirado, a

veces apático, en la búsqueda de lo que es característico de la verdad económica "[96, p.100]. La nano-economía "... describe la motivación y el comportamiento de cada uno de los factores sociales de la persona (el agente) "[96, p.102] y"... permite aislar el impacto de ciertos individuos en el comportamiento de las organizaciones de producción microeconómicas "[96, p.104].

Esta separación del análisis de nano-economía es lógica, porque "... para explicar el comportamiento de los agentes económicos individuales y colectivos deben estar involucrados..." "[96, s.100]. En consecuencia, es lógico la presentación de la economía nacional como un sistema complejo "... macro, meso, micro y niveles de nano-economía con relaciones relevantes "[147, p. 15].

Utilizando los principios mencionados anteriormente de la estructuración de la economía nacional, se presenta su estructura tecnológica como una categoría multidimensional, en función del nivel de análisis del proceso, considerando como un conjunto de conocimientos relacionados entre sí y las habilidades de algunos individuos sociales (nano-nivel) de cada país, un conjunto de sistemas tecnológicos de las empresas (organizaciones) (micro-nivel), un conjunto de áreas de sistemas tecnológicos del país (meso-nivel), un conjunto de estructuras tecnológicas de la economía nacional (macro-nivel).

Se observa que el principio de representación multi-dimensional de la estructura tecnológica de la economía nacional refleja un efecto sinérgico, que se genera por la acción cooperativa de los distintos elementos de los sistemas tecnológicos a diferentes niveles de sistema económico. La interacción integradora de estos elementos conduce al exceso de resultados agregados correspondientes a los distintos niveles de los sistemas tecnológicos, en comparación con la suma de las acciones individuales.

Por lo tanto, la cooperación de los conocimientos especializados y habilidades de los individuos dentro de la empresa determina el aumento de la eficiencia de los sistemas tecnológicos en el nivel micro, que se manifiesta en la capacidad de producir productos (prestación de servicios) por las operaciones de fabricación integrados secuencialmente (ciclo tecnológico completo). La cooperación de las empresas tecnológicas especializadas puede producir productos terminados en el intercambio de nivel medio e intersectorial, que determina la capacidad tecnológica de la economía nacional para la producción del PIB.

También es metodológicamente importante para entender la naturaleza y los mecanismos de desarrollo de sistemas tecnológicos, el esclarecimiento de las caracterís-

ticas de su estructura la incorporación del entorno externo a la economía nacional, y, la relación e interdependencia de las economías nacionales e internacionales en las condiciones actuales, incluso en el ámbito del intercambio tecnológico. Además, no hay que olvidar que es un fenómeno bastante común la integración directa de los actores económicos nacionales (y, en consecuencia, sus sistemas tecnológicos de las empresas) en el entorno económico y tecnológico de otros países. En consecuencia, este aspecto del desarrollo tecnológico de la economía nacional en la tesis se analizará por separado en los capítulos siguientes.

Por lo tanto, se puede argumentar que el análisis de la estructura tecnológica de la economía nacional en una perspectiva multidimensional puede proporcionar una imagen más precisa de las características históricas y espacialmente definidas del desarrollo tecnológico del país. Valoración de las características cuantitativas y cualitativas de los distintos procesos tecnológicos, desde una perspectiva nano, micro, meso y macroeconómica del sistema, su dinámica y, más importante aún, el impacto en los resultados del desarrollo socio-económico que se define como el nivel de "moderna" estructura tecnológica de una economía nacional en particular y su lugar en la economía mundial y el nivel de vida.

Es obvio que un cambio radical en Ucrania en este sentido, sólo es posible a través de una renovación tecnológicamente decisiva de la producción social, reduciendo la intensidad de los recursos de la actividad económica, el desarrollo prioritario de los sectores de la economía, que determinan el estado actual del progreso científico y técnico. En otras palabras, se basa en el conocimiento de los modelos de desarrollo tecnológico, necesarios para crear las condiciones de cambio cualitativo en la estructura tecnológica de la economía nacional y el desarrollo en el que los elementos de la post-industrial del sistema tecnológico.

1.2. LOS PRINCIPIOS DEL CONCEPTO DE MODERNIZACIÓN DE LA ECONOMÍA NACIONAL DE UCRANIA

El tipo de crecimiento actual exige una calidad particular, provocando que el crecimiento sea en base a la innovación y buscando el bienestar social. La realidad indica que sólo aquel país que ha logrado combinar en un único proceso los últimos avances técnicos y tecnológicos, fomentando la actividad empresarial de alto nivel tecnológico, la participación del personal creativo en las distintas actividades, juntamente con una política gubernamental eficaz ha logrado ser un país altamente competitivo. Ucrania, actualmente, no puede ser considerado un país que cumple los requerimientos del desarrollo post-industrial, porque no ha formado aún un sistema económico nacional

de mecanismos eficaces para la iniciación del desarrollo innovador. El empresario ucraniano tiene una motivación muy bien débil para poner en práctica la innovación, ya que tradicionalmente el trabajo creativo no es dominante en los colectivos laborales y el estado como institución reguladora no contribuye en el fomento de actividad innovadora. Todo ello, junto con un punto de partida inferior en la evolución económica propiamente dicha, provoca que exista una preservación del atraso económico, tecnológico y social, sobre toda la naturaleza en el ámbito de desarrollo económico, hecho que implica una pérdida significativa de la posición competitiva de Ucrania en los mercados mundiales.

Estas tendencias negativas son reflejo de la naturaleza del desarrollo económico de Ucrania en los últimos años. Incluso en un período de crecimiento económico en el país se observó diferencias entre las tendencias internacionales, y las condiciones institucionales de desarrollo social del siglo XXI. En este sentido, el premio Nobel de Economía Simon Kuznets, define crecimiento económico: "… como un aumento de la capacidad a largo plazo para satisfacer las necesidades, cada vez más diversas, de la población en productos de la actividad económica. Esta capacidad se basa en el creciente desarrollo de la tecnología y la tecnología y los cambios necesarios en la estructura institucional y la ideología."[112, c.104].

En otras palabras, el crecimiento económico sostenible y la actualización periódica de la estructura económica se basa en la correspondencia entre sí de dos subsistemas interconectados, el tecnológico y el institucional, así como la promoción de los objetivos ideológicos de la económica actual en la sociedad. La realidad del desarrollo económico nacional, muestra que el estado no ha estructurado un marco tecnológico e institucional de la economía propicio para un cambio cualitativo hacia la mejora de innovación en Ucrania. En contraste a las economías de mercado desarrolladas se observa el principio de la inversión en innovación, y, por tanto, los mecanismos modernos de auto-regulación de las condiciones del mercado interno de forma independiente pueden proporcionar progresivos cambios estructurales, incluyendo aquellos en el ámbito tecnológico.

Por otro lado, los procesos tecnológicos de la economía nacional de Ucrania son el resultado de la política económica estatal. Por supuesto, existe un conjunto de razones objetivas, que reducen la capacidad del Estado para regular los cambios estructurales de la economía nacional, sin embargo, se observaron errores obvios en la táctica y la estrategia de reformas económicas. Uno de los mayores errores es de naturaleza conceptual, la revaluación de los posibles mecanismos de autorregulación para resolver los problemas del desarrollo económico estructural, la eliminación del exceso de regulación esta-

tal de la industria, la reproducción de las relaciones (en especial la existente entre la recuperación de los fondos, el almacenamiento y el consumo del producto nacional bruto) y las áreas de inversión, los flujos del sistema económico nacional, así como la finalización efectiva de apoyo estatal a la investigación básica y aplicada.

La responsabilidad primordial en el campo de la investigación y el desarrollo, en el mundo desarrollado, está sobre las entidades privadas, sin embargo, Ucrania dispone de un gran potencial en innovación sobre infraestructuras. Por otra parte, en el núcleo de la economía mundial hay procesos de reforma de los mecanismos estatales para garantizar la aplicación de los logros avanzados de progreso científico y técnico, incluidos los gastos de la estructura de los procesos de gestión de datos.

En las condiciones actuales de la transformación de los sistemas económicos basados en la innovación tecnológica se produce bajo la influencia de la evolución de los mecanismos de mercado (aumento de la competencia en la economía nacional y mundial, la expansión de las formas de apoyo financiero para las empresas de riesgo, aumento de la diversidad de formas de organización para el campo de la innovación de pequeñas empresas, etc.), y como resultado de la intervención activa del gobierno. Teniendo en cuenta que el entorno del mercado interno no estimula a los agentes económicos, ni innovadores métodos de crecimiento, el papel decisivo en la promoción de la innovación y cambios tecnológicos en la economía nacional debería pertenecer al proceso de política pública.

En este sentido, la política tecnológica debe centrarse en dos aspectos principales: el estratégico y táctico. El estratégico se desarrolla en base al concepto de largo plazo, tanto en el desarrollo socio-económico, como en el tecnológico. La elección de la estrategia (la definición de la línea general) y el objetivo principal, así como las maneras de desarrollar y utilizar las capacidades tecnológicas, es de vital importancia para determinar cuál es el futuro que se desea para Ucrania. En cuanto al aspecto táctico, define las acciones específicas para alcanzarlos los objetivos establecidos. Para poner en práctica una estrategia y su táctica, la política tecnológica debe crear las condiciones adecuadas, tanto económicas como institucionales.

Por ello, no se debe olvidar que en las condiciones actuales es cualitativamente distinta la naturaleza de la política tecnológica, y sus respectivos objetivos y mecanismos de implementación. Las políticas se centraron en la creación de nuevos conocimientos, y en este sentido en Ucrania, hay ciertos logros, que son ampliamente utilizados en otros países, la tecnológica de tipo innovadora de la política implica no sólo la creación, sino también la aplicación práctica de estos nuevos conocimientos.

En 1987, para la explicación de las diferencias nacionales en el nivel de desarrollo tecnológico K. Freeman sugirió que el concepto de "sistema nacional de innovación" (NIS) [311]. Hoy, NIS se define a menudo como "un conjunto de instituciones que de forma individual o colectivas contribuyen a la creación y difusión de las nuevas tecnologías, la creación de un marco que sirve a los gobiernos para el desarrollo e implementación de políticas que afectan el proceso de innovación. Por lo tanto, es un sistema de instituciones interconectadas que tienen por objeto crear, almacenar y transmitir conocimientos, habilidades y artefactos que definen nuevas tecnologías "[323]. Esto es, en muchos aspectos, la posibilidad del impacto de la innovación y el desarrollo tecnológico, determinado no tanto por la presencia de innovadores en la sociedad y las organizaciones de investigación, activos en el desarrollo de innovaciones, sino como la eficiencia de la interacción entre los diferentes agentes del proceso de innovación, en el sistema colectivo de creación y uso de la innovación, así como el cumplimiento del sistema existente en la sociedad y el entorno de gestión política e institucional.

Estructuralmente, el sistema nacional de innovación incluye un conjunto de actores relevantes de la innovación (empresas activas, intermediarios, autoridades gubernamentales) que interactúan entre sí en su correspondiente entorno político, cultural, financiero y científico. El núcleo de NIS sirve a un sector empresarial competitivo (en particular, a las grandes empresas), cuya cooperación en la aplicación y desarrollo de la investigación proporciona resultados favorables para el desarrollo de la innovación y las actividades tecnológicas de entorno macro-económico, debería garantizar que el estado (Figura 1.3).

Sin embargo, la experiencia de los sistemas nacionales de innovación permite a los investigadores en este campo formular tres cuestiones que enfrentan las autoridades competentes, en el progreso de una estrategia innovadora para el desarrollo del estado. En primer lugar, no hay en general un modelo de incentivos "exitoso", en la creación y desarrollo del sistema de innovación. En segundo lugar, la complejidad funcional de la muestra puede ser muy alto: muchos distintos mecanismos afectan al proceso de innovación, cada mecanismo puede afectar a múltiples funciones, y estas, a su vez, pueden estar interrelacionados. En tercer lugar, es difícil predecir el resultado de cualquier intervención (política o proceso), ya que cualquier política o estrategia puede ser un efecto secundario en la forma de retroalimentación, el logro puede necesitar más tiempo del establecido previamente.

En general, la mayoría de los enfoques para la formación de sistemas nacionales de innovación se caracterizan por las siguientes características:

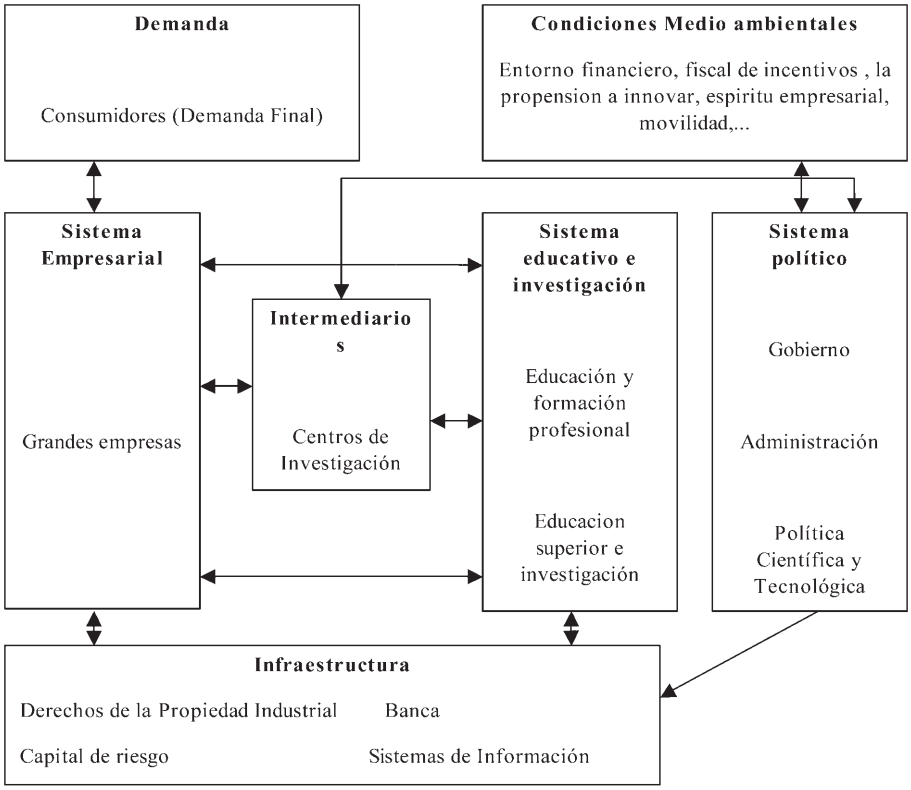

Figura 1.3. El modelo estándar de los sistemas nacionales de innovación [316].

- Hay un rechazo del modelo lineal tradicional, que se centra en la propuesta en la "transferencia de tecnología la investigación" y la transición a un modelo no lineal del proceso de innovación, que consiste en la estrecha relación de todos los elementos, centrándose en la demanda de innovación;
- Se reconoce que los procesos de innovación están fuertemente influenciados por las características nacionales del país, su desarrollo económico específico e histórico. Por lo tanto, no puede haber un modelo óptimo de un sistema nacional de innovación y por ende, los modelos existentes deben evolucionar constantemente, adaptándose al entorno socio-económico del país y la paz mundial;
- El concepto de sistema nacional de innovación se considera como una herramienta analítica, no como un modelo listo para organizar el proceso de innovación en el país [147, p.29].

Se hicieron algunos intentos de revitalizar el sistema nacional de innovación en Ucrania, a través del establecimiento de un proceso medidas legales de apoyo. Se han desarrollado e implementado una gran cantidad de programas gubernamentales destinados a la promoción de avances científicos y tecnológicos, la renovación innovadora de la economía, la ciencia y la investigación, y así sucesivamente. Entre la normativa más importantes han estado la ley concerniente "Orientaciones prioritarias de la actividad innovadora en Ucrania" del 16 de enero de 2003, relativa a las "Áreas prioritarias de la ciencia y la tecnología" de fecha 11 de julio de 2001, sobre la "Actividad de la innovación" del 4 de julio 2002, así como, la Resolución de la Rada Suprema de Ucrania del 26 de diciembre de 2002 "En el Consejo de Ministros de Ucrania sobre el desarrollo de las políticas públicas de apoyo a la reactivación de la producción interna y el desarrollo de la tecnología intensiva de alta competencia: la industria electrónica, la producción de vehículos (aviones, automóviles, etc.), la ingeniería mecánica y de instrumentación, las herramientas, la información y la comunicación de sistemas de gestión (tecnología informática, telecomunicaciones), los sistemas autónomos y de radio navegación (terrestre y el espacio), de ahorro de energía basadas en las tecnologías de la electrónica funcional y de potencia, etc. como las condiciones más importantes para el crecimiento del bienestar y el logro para situar Ucrania en un país desarrollado", y "El concepto de desarrollo científico, tecnológico y la innovación de Ucrania ", de fecha 13 de julio 1999.

A pesar de la validez e importancia científica de dichos documentos, tienen un inconveniente común, que son muy "especializados", ya que sólo se aplican a un solo segmento de la sociedad y no tienen en cuenta la relación e interacción en otras esferas de la ciencia, científico, tecnológico, innovador, etc. Por lo tanto, sobre la base de las características de los elementos estructurales propuestos anteriormente del sistema tecnológico, se ve la necesidad de que el desarrollo y la aplicación del concepto general de modernización de la economía nacional de Ucrania, incluye el propósito y la dirección para mejorar la cultura tecnológica desde el entorno institucional, de la tecnología, el núcleo tecnológico, la habilidad y la mano de obra, recursos de propiedad y la gestión de los subsistemas.

La reforma de los elementos "básicos" pertenecientes a los sistemas tecnológicos, que incluyen la cultura tecnológica, institucional, ambiental y de los subsistemas tecnológicos de reproducción del sentir de la población, no sólo a través de métodos legales, sino que requiere una política ideológica consistente y la disponibilidad de mecanismos eficaces de control sobre los procesos sociales. Sin embargo, en ciertos bloques el concepto de reforma propuesto en la estructura tecnológica de la economía de Ucrania tiene cambios positivos a corto i medio plazo.

Por ejemplo, dichas modificaciones son posibles para los cambios relativamente rápidos de parámetros cuantitativos de la estructura tecnológica de la economía nacional. Esto requiere la formación de una estrategia de desarrollo económico por parte del estado, cuya aplicación ha impulsado la redistribución de los recursos de los sectores tecnológicamente más atrasados de la economía nacional en la producción de las estructuras tecnológicas más avanzadas.

Entre los eruditos del país están cada vez más extendido la idea de que la concentración de recursos en áreas prioritarias, la ejecución de las inversiones selectivas en determinados sectores prioritarios, permitirá en un período relativamente corto de tiempo llevar a cabo un "gran avance" en el campo científico y tecnológico. Se ha de tener en cuenta que esta idea no es nueva, se basa en el concepto de Schumpeter del "cluster" generado por el empresario-innovador, así como la evolución A.Hirshmana, R.Rasmussena, H.Chenneri, T. Watanabe, M.Goldmana que en los 50 y 60 propusieron el modelo de "crecimiento desequilibrado de la economía planificada."

En general, de acuerdo con el principio de la concentración de recursos se ha de tener en cuenta en primer lugar, el principio de la política económica que sólo es posible en condiciones de relativa homogeneidad de la economía tecnológica. Por lo tanto, junto con mecanismos para estimular el desarrollo de nuevos sectores de alta tecnología, es necesario crear las condiciones para la renovación tecnológica de las áreas tradicionales, como en términos de su percepción de potencial y orgánica de las innovaciones tecnológicas y productos que se desarrollarán los líderes de las industrias tecnológicas. De lo contrario, aumentará las diferencias entre las plantas que pertenecen a diferentes estructuras tecnológicas, así como las tensiones crecientes dentro de las tecnologías muy nuevas, un claro ejemplo de estos procesos es una mala práctica en la aplicación de la última tecnología en la URSS.

En segundo lugar, no se debe olvidar la ley de la relativa escasez de recursos económicos en comparación con la demanda de los mismos. Por lo tanto, el actor principal, que puede poner en práctica una estrategia de desarrollo acelerado de las nuevas tecnologías (al menos en las etapas iniciales) debería ser el Estado. El crecimiento de estas nuevas producciones (debido a los procesos de privatización) será transferido gradualmente al sector privado. Este proceso cualitativo de "ganancia" de la privatización del sector público puede mejorar el entorno competitivo global en la economía nacional y estimular la innovación de las industrias tradicionales.

Además, el principio de la escasez de recursos económicos requiere la aceleración sustancial de la introducción de tecnologías de ahorro de recursos en la economía

nacional. Sólo el descenso relativo y absoluto de los flujos de recursos materiales, laborales y financieros en las industrias tradicionales puede crear una masa crítica de recursos económicos para ser dirigido a la creación y difusión de la nueva estructura tecnológica de la economía ucraniana.

Considerando todo ello, un elemento clave de los cambios cualitativos en el ámbito tecnológico en Ucrania, debe ser una síntesis de la evidencia basada en las políticas públicas con la formación estructural de las condiciones previas teniendo en cuenta la masa crítica necesaria para la liberación de la auto-regulación de los factores de la actividad innovadora de las entidades económicas. Uno de los factores determinantes que afectan al establecimiento de un mecanismo de comunicación de la autorregulación y de la regulación del gobierno en cada economía son las condiciones económicas propias de los países en desarrollo, en un determinado período histórico. Hay que tener en cuenta: el nivel de las fuerzas productivas, estructura económica, el grado de desarrollo de las relaciones de mercado (adaptación de la forma de propiedad de las comunicaciones de mercado, infraestructuras, tipo de competencia existente, etc.) Los factores económicos también determinan el uso prioritario de las diversas formas de la política económica.

Por todo lo anterioemente mencionado, se debe fomentar una concentración de recursos en los puntos de crecimiento económico, es decir, algunas innovaciones fundamentales, que determinan el funcionamiento de liderazgo tecnológico de Ucrania en el mercado internacional y crear las condiciones para la difusión general de la innovación en los sectores relacionados de la economía nacional y, por tanto, aumenta el nivel general de competitividad tecnológica y económica de la economía nacional en el mercado mundial (Figura 1.4).

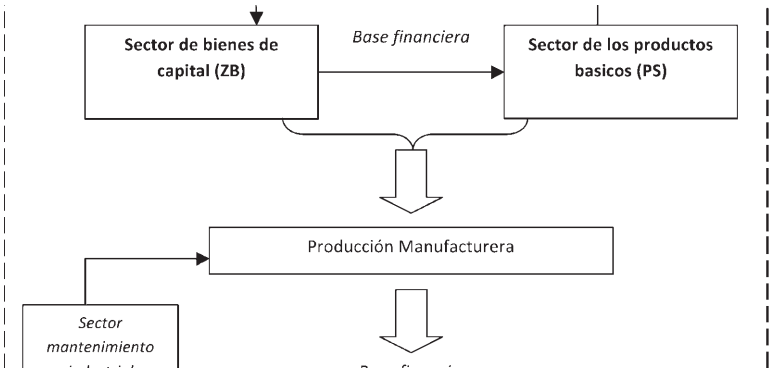

Figura 1.4. Mecanismos para la aplicación de la estrategia para estimular el crecimiento "puntos" de la economía nacional de Ucrania.

Cabe destacar que en el contexto de esta estrategia, un momento decisivo de su puesta en práctica con éxito es aumentar los incentivos de innovación de las entidades económicas mediante una inversión adecuada y en un entorno propicio para la innovación. La auto-regulación es uno de los mecanismos que puede convertirse en principal de los procesos de innovación tecnológica de la economía nacional. Sin embargo, una posición activa y coherente en la estrategia tecnológica de reforma por parte del Estado es vital. De hecho, debería ser una forma especial de permitir que la política tecnologíca se base en las leyes de la evolución del componente tecnológico y del desarrollo económico.

La base para una solución a la crisis actual y para un mayor desarrollo innovador de la economía doméstica es el uso de este tipo de políticas estructurales, en la que el gobierno asume directamente el papel de promover la investigación básica y aplicada, el apoyo financiero y organizativo y el progreso técnico y la educación. En cuanto a la creación de un marco de la política estructural, se debe prestar atención a los siguientes principios.

En primer lugar el progreso tecnológico no ocurre de forma uniforme en todos los sectores de la economía. Por tanto, es necesario determinar las prioridades nacionales de desarrollo científico y tecnológico ("tecnologías clave"), cuya aplicación garantizará la difusión de nueva tecnología en todo el sistema económico y por un mecanismo de retroalimentación positiva para fomentar la reestructuración de la economía en su conjunto. Hay tres grupos principales de industrias que determinan el ritmo y la dirección del crecimiento económico en el ciclo de vida de un sistema tecnológico concreto:

1. Las industrias básicas relacionadas con la producción de una "clave tecnologica" de los factores y elementos directamente relacionados. Estas industrias proporcionan las condiciones materiales necesarias para la difusión de la innovación tecnológica y, al mismo tiempo, su propio mercado depende de la difusión de estas innovaciones en otros sectores.
2. Liderando la industria que son los más adecuados para el uso eficiente de los recursos. Por lo general, forman las oportunidades de inversión (incluido el desarrollo de la infraestructura correspondiente) y así definir los vectores de la nueva orden tecnológico.
3. Apoyo a las industrias que se desarrollan como complemento al crecimiento económico general. Estas industrias están empezando a crecer como una avalancha a través de retroalimentaciones de multiplicadores después de la estructura institucional de la economía, en concordancia con los cambios en la estructura tecnológica.

En segundo lugar, es obvio que la aplicación a gran escala de la modernización de las industrias nacionales, sobre la base de las estructuras tecnológicas en el corto y medio plazo es imposible. Por lo tanto, la mayoría de las industrias necesitan un programa de modernización gradual de los activos fijos sobre la base de la ingeniería y la estructura de la tecnología en el medio plazo, los programas nacionales con una cuota de aumento gradual en el camino de la estructura sectorial de la economía nacional.

Como parte de esta modernización será importante el carácter global de la política de estabilización, ya que el cambio de las estructuras tecnológicas es en realidad un reflejo de una cierta etapa del proceso de desarrollo de la ley del ciclo de la sociedad. En el proceso de innovación tecnológica y el proceso de formación en las entrañas de la vieja estructura de la economía nacional se ha exacerbado el problema de la escasez de recursos económicos. Por lo tanto, existe una contradicción entre la forma de redistribución en la actualidad, para la formación completa que requiere una cantidad considerable de recursos, y la anterior, la forma dominante de la vida en el momento, jugando a lo que también requiere de un potencial de recursos. El problema se agrava aún más para que ahora en la transición debido al desarrollo de la manera tradicional la mayor parte de las necesidades de la sociedad se reunieron y se determinaron los parámetros cuantitativos del crecimiento económico actual de la economía nacional.

Es por eso que este período debe aumentar la actividad de las políticas económicas del Estado orientadas a la superación de la crisis objetiva de la transición. En el desarrollo de medidas de política de estabilización reguladores estatales deben tener en cuenta el estado histórico específico de la economía nacional en el contexto de su "estancia" en una u otra fase del ciclo de vida de orden tecnológico. En relación con el proceso de innovación a nivel macro, medio tecnológico son activos en el ciclo de vida de la innovación el crecimiento - desde el origen, la formación y el desarrollo de las industrias básicas en su mayor estancamiento. En cada una de estas fases de la evolución de la estructura tecnológica va acompañada de diversas formas de innovación y los mecanismos para su aplicación. Por último, el período del ciclo de vida de manera tecnológica más largo que el habitual de mitad de período del ciclo económico y tiene sólo unas pocas décadas. Por lo tanto, de acuerdo con las características específicas de la innovación tecnológica en cada una de estas fases, la política de estabilización del estado, en nuestra opinión, para que el apalancamiento y el reglamento correspondiente.

Por lo tanto, durante el período de transición o un conjunto de medidas de "clásicas" formas de estabilización de la regulación no va a promover la reestructuración económica y su salida de la situación de crisis en una nueva capacidad. Dado que sólo

estimula el crecimiento de la productividad de la innovación del capital, la única política económica dirigida a aumentar la motivación de los agentes económicos a la actualización de la base tecnológica innovadora de sus actividades, en consonancia con la tarea de formar una nueva estructura tecnológica de la economía nacional. Los flujos de recursos de inversión asignados (incluyendo las "gracias" a una política pública errónea) a la vieja usanza de la innovación tecnológica, sin la notificación previa de "puntos" del crecimiento económico, sólo retrasar el desarrollo de una profunda crisis del sistema económico nacional.

En este caso se desarrolla "círculo vicioso" inflación de costos, lo cual no hace sino reforzar las tendencias negativas en la esfera socio-económica. Promover el desarrollo de formas de vida tradicionales aumenta la demanda de los recursos necesarios para que puedan jugar, y, en consecuencia, provoca un aumento en los precios de estos recursos. Y junto con el problema anteriormente mencionado tenemos una escasez objetivo empeoramiento de recursos (principalmente financieros) durante los cambios en las estructuras tecnológicas, las oportunidades de recursos potenciales para el rápido desarrollo de las nuevas tecnologías se reducen a un mínimo.

Este "círculo vicioso" sólo puede resolverse a través de una política de promoción de los nuevos "puntos clave" del crecimiento económico, la inversión innovadora de los recursos económicos. La lógica en este caso, la siguiente - una nueva forma tecnológica de estimular la demanda de nuevos recursos económicos (incluyendo - y lo más importante, el intelectual), respectivamente, no hay torrentes tales de la demanda de recursos será "viejo" tipo, y como resultado, los costos de inflación no será ser sus bases objetivas.

Las políticas expansivas encaminadas a mejorar los "puntos" del crecimiento económico, en gran medida puede contribuir a la aparición de nicho innovador y base de innovación. Esta última ofrece la base para el desarrollo de la nueva economía y la innovación a través del mecanismo de agrupación potencial innovador del sistema económico nacional en su conjunto, porque en una economía de mercado, se aceleró la difusión de la innovación es la elevación aún más notable o una caída en el rango de sectores de inversión. Aumento de la inversión conduce a una reducción en el desempleo y aumentar los ingresos en el campo de la inversión. En consecuencia, la demanda creciente de los consumidores, aumentando el nivel de producción actual y la inversión en industrias relacionadas. Esto hace que un nuevo incremento en la actividad de inversión. Efecto de la recuperación crece como una avalancha, en la forma de una reacción en cadena cubre todas las nuevas áreas e industrias. Del mismo modo, la multiplicación y se extendió a toda la economía del fenómeno contrario, provocando su caída.

Junto con el proceso de cambio y el cambio de estilo de vida son los sectores principales, industrias básicas, que, a su vez, cambia la dirección del flujo de recursos y capitales. Por último, la eficiencia global de la inversión de capital, como un reflejo de las nuevas bases tecnológicas de desarrollo económico, crea las condiciones para un crecimiento económico sostenible en toda la economía. Como muestra la práctica del mundo, en esta etapa del desarrollo del sistema económico nacional es más necesaria la corrección de la trayectoria de crecimiento a expensas del proceso de gobierno que lo guiara en el camino que corresponde a los mejores logros de la NTP.

En Ucrania, por desgracia, habido una tendencia constante de hacer caso omiso de la necesidad de una política "alternativa" de estabilización en un período de cambio tecnológico. Una prueba contundente de esta conclusión es la situación de parques tecnológicos, zonas económicas libres y territorios de desarrollo prioritario en nuestro país. De acuerdo con su contenido potencial de este tipo de estructuras en lugar de educación progresiva, ya que, como la experiencia de los países desarrollados, que son (mientras que la competencia real en el sector de la tecnología) puede estimular la innovación y el desarrollo tecnológico de las economías nacionales. Sin embargo, en el sistema económico nacional, la gran mayoría de estas estructuras se establecieron sobre la base de las estructuras tradicionales de la tecnología, desviando así recursos importantes (incluido el coste) de la posibilidad de invertir en el sector de las nuevas tecnologías. Teniendo en cuenta esto, estamos totalmente de acuerdo con la propuesta de L. Fedulova que en el futuro "en el proceso presupuestario se debe considerar sólo aquellas actividades económicas que requieren el apoyo del Estado, que se refieren a la IV, V y VI de los niveles de orden tecnológico. De esta forma, y un mecanismo de ayuda debe determinarse individualmente en función de los desarrollos específicos y resultados esperados de la innovación "[261, p.23].

En este sentido, no sólo una cuestión puramente teórica de la naturaleza de los métodos de influencia, a través del cual el gobierno puede estimular el cambio tecnológico. En otras palabras - de carácter general o selectiva (Selective) los métodos se han convertido en el foco de una política activa de tecnología, con el objetivo, por un lado, para iniciar y apoyar esenciales aspectos individuales del proceso de reforma y la estructura de la sociedad, por el otro - para fomentar los mecanismos de mercado para promover la actividad innovadora de las entidades económicas?

La respuesta a esta pregunta, aparentemente obvia, porque la característica y la ventaja es métodos selectivos es la posibilidad de un apoyo selectivo a las prioridades de la modernización tecnológica de la economía nacional. Estos métodos selectivos destinado a apoyo directo a empresas y sectores de la economía nacional, que pondrán

en marcha las áreas de datos ya través de mecanismos tales como los contratos gubernamentales específicas o de financiación del presupuesto reciben oportunidades relativamente mayores para las inversiones innovadoras y la creación de radicalmente nuevos productos (servicios, tecnología).

Sin embargo, no se olvide de las obvias desventajas de la utilización de métodos selectivos en el sistema de regulación estatal de la economía. En primer lugar, en su gran mayoría de estos métodos tienen un carácter administrativo y directivo (a menudo explícitamente anti-mercado). Así amplias aplicaciones pueden deformar los mecanismos de autorregulación de los procesos económicos y por lo tanto distorsionan las señales que son entidades económicas (sobre todo por el precio) para las condiciones en el mercado relevante de bienes y recursos económicos. Dado que la falta de flexibilidad de precios y prácticas de negocios onerosos administrativos principalmente reflejados en los volúmenes y las áreas de inversión de los agentes económicos, a continuación, en el uso excesivo de métodos selectivos de carácter administrativo objetivo de estimular la actividad innovadora se logrará.

En segundo lugar (y, en nuestra opinión - es el principal inconveniente), el uso de métodos selectivos amplía considerablemente la posibilidad de un uso más amplio del mecanismo de asignación de las rentas y la redistribución del PIB en los intereses de ciertos grupos políticos. En este caso, los beneficios de los mecanismos selectivos (tales como la tributación preferencial o subsidios del gobierno) son las empresas que son apoyados por los grupos de presión que tienen un impacto en las autoridades públicas. Además, la posibilidad de tales rentas y la redistribución del PIB en su favor es siempre una lucha política (con todas las pérdidas sociales y económicas como resultado) entre los que se encuentran actualmente en el poder y quienes aspiran a ella.

El tercer inconveniente de los métodos selectivos de la regulación estatal de la economía son un riesgo potencialmente elevado de su introducción en la práctica económica. Una conclusión similar se basa principalmente en el énfasis formuló anteriormente sobre la naturaleza administrativa de estos métodos y la distorsión es posible como resultado de los mecanismos de autorregulación. Por esta razón, el éxito de métodos selectivos en muchos aspectos depende de la integridad de la información sobre la situación económica actual, y la precisión científica de previsiones prudentes de la futura evaluación y correcto de los posibles comportamientos de los agentes económicos en respuesta a la aplicación de las medidas reglamentarias. Es evidente que, dadas las características específicas de las leyes económicas, para lograr este muy difícil, porque el peligro potencial de no obtener los resultados de la aplicación de estos métodos lo que se esperaba que sus desarrolladores.

Los métodos más comunes de la regulación estatal de la economía también tiene sus ventajas y desventajas. El principal inconveniente de estos métodos es, en nuestra opinión, la presencia de los efectos retardados de su introducción, es decir, existencia de un cierto intervalo de tiempo entre el período de un instrumento en particular y un período como resultado de esto se logrará los objetivos de la política económica del estado. Es decir, a pesar del tema de este estudio no es de esperar que el uso de métodos comunes de regulación de los procesos económicos conducen a cambios muy rápidos en la estructura tecnológica de la economía nacional y aumentar la masa de la actividad de innovación de las entidades económicas. También, por supuesto, como todos los instrumentos económicos tales métodos son riesgosos, sin embargo, en igualdad de condiciones, el grado de riesgo es inferior al selectivo.

Sin embargo, en contraste con los métodos selectivos, las medidas reguladoras generales no son selectivas en la naturaleza, que, por supuesto, es su gran ventaja. En nuestra opinión, las medidas de universalidad, igualdad y transparencia de la regulación de las condiciones de Ucrania son particularmente importantes ya que el éxito de la política económica del Estado, en particular en el sector de la tecnología. Como se ha subrayado en repetidas ocasiones, hoy en día existen las condiciones de negocio no alentar a los empresarios a innovar, y las actividades orientadas al alquiler, la búsqueda de formas de obtener los privilegios y el cabildeo en el gobierno, participar en los sistemas corruptos y así sucesivamente. En consecuencia, la destrucción de dichos mecanismos para el beneficio y la redistribución del PIB es un objetivo clave de la actual política económica de Ucrania y, por tanto, determina la prioridad de la necesidad de que en los métodos generales de la regulación estatal de la estructura tecnológica de la economía nacional.

Además, la dependencia, sobre todo, los métodos comunes de regulación de los procesos económicos en el marco de las políticas públicas de promoción de cambios tecnológicos debido a la calidad y la necesidad de la reforma del entorno de mercado de Ucrania en su conjunto. La creación de igualdad de condiciones para la competencia y el acceso a los recursos económicos, el civismo y la transparencia de los generales “reglas del juego” en el campo de la innovación y la inversión, la previsibilidad de la política económica estatal, etc - Las condiciones necesarias y suficientes para la transformación del entorno macroeconómico de la economía nacional de Ucrania es que no sólo promueve la actividad de innovación de las entidades económicas, sino también “fuerzas” que continuamente hacen.

Por otro lado, está completamente libre de métodos selectivos no puede hacer, porque es su uso se puede implementar con mayor rapidez las direcciones del desarrollo

científico y tecnológico que son más relevantes para los intereses de la sociedad y puede proporcionar el liderazgo tecnológico del país en la economía internacional. Además, los métodos selectivos de la regulación estatal que tradicionalmente contribuyen al desarrollo de los sectores de la ciencia y la economía, son incapaces de proporcionar un rápido retorno financiero sobre la inversión en estos fondos (por ejemplo, la ciencia básica y la salud pública), pero cuya existencia es indispensable para la vida normal del hombre y la sociedad, y el apoyo el desarrollo tecnológico en el futuro.

Con esto en mente, estimular la innovación tecnológica de la economía nacional debe basarse en la síntesis del método general y selectivo con una prioridad en la aplicación de los mecanismos generales de la regulación estatal de los procesos económicos. Así, por ejemplo, si una decisión sobre la necesidad de que los beneficios (en nuestra opinión, en la forma de un trato fiscal preferencial de los ingresos) para alentar a las empresas innovadoras de inversión propia y de los fondos tomados en préstamo, esta regla debe ser de carácter general.

En cuanto a la proporción de medidas selectivas (en la forma, la financiación dirigida principalmente el gobierno y la inversión pública), su magnitud dependerá del número de áreas prioritarias de desarrollo tecnológico (puntos de crecimiento), que son apoyados por la sociedad.

A una conclusión similar acerca de la relación cuantitativa de los métodos generales y selectivos de la regulación estatal se ve confirmado por las conclusiones de los miembros de la llamada "teoría de la evolución de la política económica" (véase, por ejemplo. [200, 249]). El significado de esta teoría llega a la conclusión de que la aplicación de las diversas etapas de desarrollo económico nacional de los diversos mecanismos de la política económica. Una teoría de la evolución de la política económica se identifica las siguientes etapas de desarrollo y modernización de la economía:

1) la etapa de sustitución de importaciones (la etapa inicial de la modernización), donde la tarea principal es la reestructuración del estado de la producción nacional. La ejecución de esta tarea implica el apoyo directo de las industrias básicas y el uso de aranceles altos. Para mantener la competitividad de las empresas nacionales en el mercado global del gobierno alienta el endeudamiento tecnologías relacionadas. En esta etapa, la proporción de métodos selectivos es bastante significativa;
2) la etapa de iniciación de crecimiento de las exportaciones, donde el Estado crea las condiciones para la producción de los productores nacionales a los mercados extranjeros. Para ello los métodos utilizados generales y selectivos en el

marco de las políticas económicas destinadas a restringir las importaciones y estimular las exportaciones;

3) promover la etapa de desarrollo acelerado, que se caracteriza por la limitación de la intervención directa del Estado en los procesos económicos, el papel de los métodos comunes de regulación de la economía y crear condiciones para atraer inversión nacional y extranjera;
4) etapas de desarrollo del mercado. En su papel de herramientas selectivas se reducen al mínimo, y la actividad de la interferencia estatal en los mecanismos de mercado se define en las etapas relevantes del ciclo económico.

En nuestra opinión, a pesar de la presencia en el marco de esta teoría un poco excesiva dependencia lineal entre los términos de la evolución interna de la economía nacional y el mundo exterior, y sin embargo sus conclusiones principales deben ser aceptadas. La experiencia de países que han implementado con éxito la modernización de sus economías en el pasado y el presente siglo (China, "Tigres Asiáticos",…) indica la existencia de una estrecha relación entre, por un lado, las etapas de desarrollo de la economía nacional y, por otro lado, que se utiliza el carácter les instrumentos de regulación económica del Estado. Por lo tanto, teniendo en cuenta todos los requisitos previos para encontrar Ucrania a principios de la tercera etapa de su modernización - la fase de estimulación del crecimiento acelerado, hay muchas razones para creer que la necesidad de utilizar de forma prioritaria con los métodos generales de la influencia del Estado en los procesos socio-económicos.

En esta etapa, entre los muchos objetivos tácticos y estratégicos de la innovación orientada a la política estructural de prestar atención a aquellos que creemos que debe ser lo más importante. En primer lugar, en términos de seguridad económica y ecológica de Ucrania para crear rápidamente las condiciones de relativa homogeneidad tecnológica de nuestra economía. A partir de esa base para distribuir una estructura tecnológica es la ingeniería, se fomento de las tecnologías de ahorro en esta área, ya través de la introducción y en otros sectores de la economía nacional es una prioridad para el futuro cercano. En segundo lugar, los requisitos para formar una corriente adecuada con respecto a espacio uniforme tecnológica requieren de una reestructuración interna de potencial de recursos y la modernización de la economía. En el contexto más amplio de esta tarea implica la creación y el mantenimiento de las condiciones básicas para la autorregulación de los procesos económicos, especialmente la competencia y la libertad de establecimiento. En tercer lugar, para promover la mejora en el ámbito tecnológico, el Estado debe aumentar significativamente su gasto en la mejora de los recursos humanos del país, se centró principalmente en la solución de problemas y mejorar la calidad de la formación de los futuros especialistas.

La experiencia en los EE.UU., que se utiliza en diversas formas y con distintos grados de intensidad de la Europa Occidental y Japón, demuestra claramente que los cambios más profundos en la estructura de la economía, el surgimiento de nuevas industrias asociadas con los métodos basados en software de financiación de I + D y las órdenes del gobierno para los productos innovadores. Estos métodos de influencia posible del estado de progreso científico y tecnológico es más tangible que el uso de los métodos administrativos de regulación, impuestos, crédito y otros instrumentos financieros.

Por lo tanto, esta experiencia debe ser utilizada en la práctica la economía nacional. Esta opción es la política más económica cumple con los requisitos de la etapa actual de desarrollo de la economía nacional y se deriva de la necesidad de gestionar el cambio institucional y tecnológico a través de la exposición controlada a las estructuras económicas.

Al mismo tiempo, plantea la cuestión de las posibles fuentes de financiación. Cabe señalar que hoy en día el hecho indiscutible es la capacidad más limitada del Estado como el principal inversor, ya que la situación macroeconómica general en Ucrania es una muy pequeñas las posibilidades presupuestarias del Estado para participar en proyectos de inversión a gran escala. Por lo tanto, una de las tareas más importantes de la política de inversión del Estado es alentar a los inversores privados a invertir en el desarrollo de la economía nacional.

La práctica demuestra que la forma más atractiva de la recaudación de fondos para la economía nacional son una inversión directa, ya que, a diferencia de los préstamos, que no constituyan una carga adicional de la deuda interna o externa del Estado. Sin embargo, en Ucrania hasta la fecha aún no ha creado condiciones favorables para la inversión directa en la economía nacional. Por otra parte, en un futuro próximo no deben esperar un aumento significativo en el suministro de recursos de inversión de las empresas nacionales, y los hogares especialmente. Esto se debe al hecho de que en Ucrania no hay ninguna razón real para el aumento sustancial de los ingresos futuros, y la mayoría de las empresas - los temas principales de los ahorros y las inversiones.

Las fuentes más atractivas y es probable que los flujos financieros que se necesitan en estas condiciones puede ser la inversión extranjera directa. Esta forma de inversión tiene una serie de ventajas significativas en comparación con otros. En primer lugar, la IED puede proporcionar transferencia de tecnología, know-how, las mejores prácticas en gestión y comercialización. En segundo lugar, puede contribuir a una integración más eficaz de las economías nacionales en el mundo mediante el aumento de los

contactos externos de una mayor cooperación industrial y científico-técnica. Por lo tanto, el estado debe proporcionar condiciones favorables para atraer la inversión extranjera. En este contexto, se identifican una serie de factores que, o bien hará que la recepción efectiva de la inversión extranjera directa, o prevenirlas. Entre ellos:

- Condiciones generales de la acumulación y la normativa fiscal, de exportación e importación, la naturaleza del sistema bancario, el mecanismo de control de cambios;
- La naturaleza de la legislación nacional en la legislación general y específica que define las actividades de los inversionistas extranjeros;
- General de estabilidad económica y política, bien desarrollada cultura empresarial, la administración pública.

La práctica demuestra que todos los países, incluidas las economías de transformación tienden a centrarse los inversionistas extranjeros están volviendo a la realidad última. Esto se explica por el hecho de que, incluso con condiciones favorables de retorno de inversión de capital potencial de la inversión esté cubierta por los riesgos políticos y comerciales derivados de la inestabilidad política y económica, la falta de acceso normal a la información, un alto grado de burocracia y la corrupción.

Por lo tanto, mejorar el clima de inversión en Ucrania será determinado en gran medida el contenido y la naturaleza de las acciones de las autoridades gubernamentales destinadas a la lucha real contra la corrupción, la reforma ulterior de un sistema administrativo con el fin de reducir la influencia burocrática en los procesos económicos, el éxito de las reformas económicas generales, la formación en todos los niveles del sistema económico nacional condiciones de sostenible a largo plazo la estabilidad socioeconómica.

2. LAS PRIORIDADES SECTORIALES DE LA ECONOMÍA NACIONAL

2.1. ENFOQUES METODOLÓGICOS DE LA ESTRUCTURA SECTORIAL DE LA ECONOMÍA NACIONAL

La metodología del estudio de cualquier fenómeno o proceso requiere de un aparato seguridad clara y categórica de sus relaciones. El conocimiento de la realidad objetiva de la humanidad formula y luego opera activamente en diversos conceptos. La certeza y la unidad en el sentido de las categorías le permiten avanzar en la teoría y la práctica. Las contradicciones y discrepancias en la interpretación de los conceptos, por un lado, la difícil búsqueda de la verdad, pero por la otra-por lo menos la apariencia de otras consideraciones y conclusiones - desarrollar y enriquecer la comprensión de los fenómenos y procesos.

En este estudio, requieren una interpretación más expresiva y el conocimiento de las categorías económicas relacionadas, tales como: el ámbito de la producción social, económica, la industria, la economía, la actividad económica, el grupo económico.

En el ámbito interno de la economía, la producción social es un elemento estructural importante de la producción social. Toda la producción social se compone de dos áreas principales, a saber, la producción de tangibles e intangibles. La producción material es la esfera de la producción social, que están hechos: a) riqueza: carbón, cemento, metal, edificios, ropa, vehículos, energía, productos químicos, etc. b) servicios: transporte de carga, el comercio mayorista, servicios y reparación de equipos, etc. La producción inmaterial - es la esfera de la producción social, se realizan: a) servicios inmateriales: comercio al por menor, hostelería, servicios públicos, servicios médicos, etc. b) los valores espirituales: Cultura, Arte, etc. [23, p.76].

Una comprensión similar de las esferas de la producción social está determinada por el clasificador general " Sectores de la economía nacional de Ucrania", aprobado por el Ministerio de Estadística de Ucrania, ya que prevé la separación de todos los sectores de las economías nacionales en dos grupos: esfera de la producción material y la actividad no productiva. Aprobado por estos grupos del sector metodología distingue el propósito de la actividad económica de las empresas, que se combinan. El propósito de la actividad económica de las empresas industriales de la producción es la creación de riqueza y llevarlos al consumidor. La riqueza creada en la forma de alimentos, energía, manejo de formularios, almacenamiento de alimentos, clasificación, empaque y otras funciones como puede ser visto como una continuación de la producción en la esfera de la circulación. El objetivo económico de las empresas y

organizaciones que pertenecen al ámbito de la actividad no productiva, es proporcionar diversos servicios.

Mayoría de las investigaciones en los sectores económicos excluidas de la atención de las categorías, lo que ralentiza la base teórica de las causas y consecuencias de los cambios estructurales del sector en la economía, la formación de las prioridades sectoriales y la aplicación en la práctica.

Entendimiento común de conceptos tales como "economía" en la literatura científica se ha alcanzado hasta ahora. Al mismo tiempo que se utilice en todo tipo de estudios es bastante común. Por otra parte, la categoría económica es fundamental para nuestro estudio, por lo tanto, requiere estudio detallado y la definición de los derechos de autor.

El sector en un término científico que viene de la palabra latina para «sector» - disecante. La ambigüedad sobre el término "sector" se refiere a un gran número de definiciones que figuran en varias enciclopedias. Sin embargo, el tratamiento primario es para asegurar que es parte de algo [21, pg. 537]. Parece, pero, al mismo tiempo aclarar la interpretación que el sector de la Gran Enciclopedia Soviética, que establece que este es un claro componente de [146, c. 1189].

Desde el punto de vista económico, el sector se considera como parte de la economía nacional, tiene algunas características sociales o económicas [21, S.538]. Divisiones de investigación de la Organización para la Cooperación y el Desarrollo Económico (OCDE), esta categoría se define como un grupo de organizaciones, empresas dedicadas a tipos similares de la actividad económica [187]. También se propone tener en cuenta la unidad del sector de la actividad económica (por ejemplo, el sector de la minería del carbón), o un grupo de actividades económicas (por ejemplo, servicios) o de la estructura de la actividad económica [188].

Un grupo de científicos ucranianos, liderados por S. Mocherny entiende por "sector económico" una gran parte, importante de la economía [48, p. 342]. Los investigadores extranjeros consideran "sector económico" de la economía, tiene algunas características comunes que permiten distinguirla de otras partes de la economía en los propósitos teóricos o prácticos, [145, p. 512].

Un enfoque algo diferente en términos de "sector" se ve la ciencia estadística. Estadística de la OCDE del sector Diccionario representa uno de los cinco sectores mutuamente excluyentes, que reúne a un grupo de unidades sobre la base de sus fun-

ciones principales el comportamiento y los objetivos [187]. Similar opinión es compartida por el economista R. Motorin doméstica. Generalizar las prácticas ucranianos e internacionales de la contabilidad y la interpretación de los procesos económicos, así como su agrupación y el análisis, que caracteriza al sector como una combinación de las unidades institucionales, es decir, unidades económicas que tienen intereses similares, funciones y fuentes de financiación, dando lugar a su comportamiento económico es similar [108, c.97]. Kovalchuk ha muy cerca de la interpretación anterior: el sector - un conjunto de unidades (o temas), lo que puede en su propio nombre poseer activos, contraer pasivos, con la participación en las actividades económicas y transacciones con otras unidades [76, p.17].

Sin embargo, este enfoque es muy síntesis, que no hace una clara distinción entre las unidades institucionales, para identificar sus necesidades específicas de actividad de orientación, artículos para el hogar, etc., ya que poseer activos, contraer pasivos, etc. común a todos los agentes económicos, que generalmente componen la economía de cualquier estado.

Así, el análisis de las definiciones indica que la categoría de economía, dependiendo del objeto de estudio, se puede utilizar en dos sentidos: primero, para indicar la totalidad de las unidades institucionales, unidos por similares aspectos funcionales, el comportamiento y la finalidad, en la segunda - para el designación de la actividad económica agregada, que están conectados el uno al otro o el propósito de la producción, o uniformidad de las materias primas utilizadas, etc.

Sector es una unidad global muy grande de la producción social, y por lo tanto contiene componentes. Un compuesto de primer orden es un sub-sector, el cual se propone como un componente estructural de la economía, en cierto sentido de unidad a un sector específico de la economía y la producción dirigido y utilizado para la operación de otros sectores y / o para servir a su propio sector.

El material compuesto es la industria de los sub-sectores de la economía. En la categoría de "sector de la economía," el pensamiento económico de Ucrania comprende la totalidad de las empresas, instituciones y organizaciones que producen bienes o servicios similares y de la naturaleza diferente de sus funciones [47, pg.255].

En el Código de Comercio de Ucrania y las clasificaciones estadísticas, el término "industria" se define como un conjunto de actividades de producción (estadística) unidades que participan en su mayoría las mismas o similares de la actividad económica. A su vez, la actividad económica - el proceso de las operaciones de combinación

de medidas que conducen a la obtención de la idoneidad del conjunto de productos y servicios [73]. Así, la actividad se caracteriza por el uso de los recursos, por el proceso de producción, por la producción y por la presentación de los servicios.

Para determinar el sector de la industria económica de una unidad específica (las empresas), independientemente de la propiedad, como criterio de clasificación utilizado en la práctica internacional, el aspecto general de la actividad económica.

Los criterios para la determinación de esta característica puede ser el número de trabajadores empleados, la producción de bienes (servicios) o de lucro. De acuerdo con la metodología utilizada en las estadísticas internacionales, la principal actividad económica está determinada por el nivel máximo de uno de los criterios indicados en un valor total de la cifra correspondiente a una empresa en particular.

Actividad económica secundaria - es cualquier otra actividad, la proporción de los cuales, de acuerdo con los criterios seleccionados, que menor de tipo general. Cada entidad económica puede realizar una o más actividades económicas segundarias [44].

El pensamiento científico occidental el concepto económico de “industria” a menudo se equipara con el concepto de “mercado de productos”. Así, por ejemplo, Porter define la industria como un grupo de empresas que producen productos que son sustitutos cercanos [125, p. 39]. Sin embargo, es difícil determinar qué tan cerca esta debe ser intercambiables entre los índices de mercancías en el proceso de producción o en el ámbito geográfico del mercado. La definición perfecta del mercado de mercancía considerar la posibilidad de sustitución en la producción y en el consumo.

Según la práctica, equiparar la “industria” a “mercado de alimentos”, análisis estructural más detallado puede llevarse a cabo utilizando segmentos.

La segmentación del mercado, es su división en grupos separadas (segmentos) sobre la base de la forma de las mercancías vendidas, ubicación espacial, el tipo de clientes, los más representados en esta parte del mercado, y social [104, p. 62]. Desde un punto de vista de la producción, el segmento es un componente estructural de la producción social, que se separa y se agrupan de acuerdo a ciertas características de los productos básicos o en el mercado regional.

Porter cree que ninguna industria nacional puede alcanzar la competitividad o en el mercado exterior o en el mercado interior, sin el surgimiento y fortalecimiento de una serie de industrias de apoyo y relacionados, formando un sistema se define en su

teoría de la agrupación (cluster) [126]. La enorme influencia progresiva en el desarrollo económico que ejercen, concentrada geográfica es un grupo de empresas interconectadas, proveedores especializados y empresas de diferentes industrias, así como las actividades relacionadas con sus organizaciones (instituciones educativas, organismos de normalización de las empresas comerciales).

En su opinión, los clusters representan una nueva forma de estructuración de la economía, la organización, la teoría y la práctica del desarrollo económico, y el establecimiento de una política pública que ofrece oportunidades para el crecimiento de la productividad laboral. Existe una correlación directa entre el desarrollo de la economía nacional como un sistema complejo de la educación y la estructura de la producción social. La ciencia económica sabe muchas maneras de estudiar la estructura de la producción social, pero sólo encontró unos pocos viable.

La base para el análisis de la estructura de la producción social siempre ha sido considerada como la teoría de la reproducción, el cual fue determinado mediante el uso de los elementos básicos de composición y estructura de la economía nacional, las leyes de su desarrollo, los factores que afectan el cambio y mejora. Los fundadores de la teoría vino del hecho de que una de las principales características de la producción social es que tiene un carácter continuo, que se repite constantemente, se reanudan.

A fin de garantizar medios de vida de su sociedad no puede dejar de consumir, y por lo tanto no puede dejar de producir. Cualquier proceso de fabricación, visto en una corriente continua de su recuperación, mientras que al mismo tiempo un proceso de reproducción. Todo el proceso de reproducción incluye cuatro etapas: la producción directa de productos o servicios, como un proceso de creación de riqueza, la distribución, en el que cada participante recibe una producción social producido su parte del producto nacional, ya sea en especie o en efectivo, con ello, se distribuye, se cambia por la necesaria existencia de herramientas específicas, es el consumo final de los productos obtenidos, y así dar un impulso para iniciar un nuevo ciclo [9, p. 36]. Sin embargo, inherente en cada etapa de producción es también una función pura. Así, en la etapa de fabricación, no sólo existe la producción de bienes de consumo, sino también los medios de producción. En el proceso de asignación se distribuye, a excepción de, el producto del trabajo y los medios de producción. Etapa de la función de producción se manifiesta en el tratamiento de las actividades de intercambio, y en la etapa de consumo opera en paralelo con el consumo personal de fabricación.

Reproducción del principio de análisis de la estructura económica caracterizada por el segundo como una categoría dinámica, que está en constante movimiento, cam-

bio, auto desarrollo y auto-perpetúa. La razón de esto son las crecientes necesidades de la humanidad. El deseo de satisfacer la creciente demanda es el motivo determinante para la mejora de la actividad económica, el aumento de la producción y los cambios de su estructura [83]. Como consecuencia de ello, no es la aparición de determinados productos, novedades, que, en su percepción de los consumidores, son la base de nuevas industrias e incluso sectores.

Un proceso más detallado de la reproducción refleja un modelo de dos sectores, inicialmente en el nivel conceptual ha sido investigado por Karl Marx en "El Capital". Como un modelo matemático también es bastante difícil de estudiar. En este modelo, dos productos de agregación (de bienes de capital y bienes de consumo) y dos unidades (sectores). La primera división produce medios de producción, el segundo - las materias primas. En consecuencia, todas las etapas intermedias de producción se redujeron a que la unidad y la fabricación de todos los productos básicos como el producto final, a otro campo en la unidad de la forma II [99, p. 445].

El pensamiento soviético basado enteramente en la teoría marxista, distingue entre el sector de artículos de consumo para el consumo personal (por ejemplo, alimentos, ropa, vivienda) y el consumo de la industria (medios de trabajo, materias primas, materiales auxiliares y otros medios de producción) [123], se encuentra su aplicación práctica en el momento de una economía de mando. Liderando la proporción de la economía nacional en una proporción determinada de sus tasas de crecimiento visto el desarrollo de dos unidades, y en la producción de la máquina - como los métodos de fabricación avanzadas. Este hito de desarrollo armónico de la economía. Ignorado o cumplido con los requisitos mínimos de la población de determinados productos, principalmente en los bienes de consumo y servicios.

Estos desequilibrios son causados por varios factores. En primer lugar, el retraso de la Unión Soviética de los países desarrollados obligó a los países en rápido proceso de industrialización que generan la producción de materiales inherentes a la etapa industrial. Por lo tanto, la política económica y la vida social se centran en el desarrollo prioritario de la producción material, por otra parte, la creación de la industria pesada, la producción de bienes de capital. En segundo lugar, el alcance de los servicios identificados en los sectores no productivos, como las retenidas por el sector financiero y considera que no crean valor. Estos enfoques son falsas debido a que:

1) las limitaciones en el desarrollo de los servicios significa reducir las inversiones en las personas, en su desarrollo, lo que inevitablemente afecta el desarrollo de la producción material. Por falta de desarrollo de los servicios - la falta de mano

de obra calificada no es favorable vida y de trabajo de la gente, lo que debilita la motivación, el lento desarrollo económico en general. Y, como acertadamente señaló el economista ruso A. Porohovskyy: "... el sector de servicios en gran medida sirve como un factor que incrementa la eficiencia de la producción material. Esto, en particular, puede explicar por qué el nivel de vida y el crecimiento económico tienen una tendencia positiva en los países desarrollados, aunque la proporción de la producción material y el número de personas empleadas en él se reduce. [124, p.15];

2) en el sector de servicios emplea la mayor parte de los trabajadores, particularmente en los EE.UU. alrededor del 80%. Ellos proporcionan la mayor parte del PIB. Por lo tanto, el sector de servicios - sector industrial, pero esta es un área no-material de producción. Y el trabajo está ocupado en su producción, y la creación de valor y el valor nuevo, incluyendo. Si bien el servicio, a diferencia de los bienes, la ropa no tiene contenido, que es la encarnación de trabajo socialmente necesario, y por lo tanto tiene un valor [164, c. 72].

Sin embargo, observamos que en la actualidad hay tres sectores del modelo de la economía (propuesto por el científico ruso V. Kolemayevym), en la que tres productos agregados (los objetos de trabajo, los medios de la mano de obra y materias primas) y cada uno de los tres sectores de la fabricación de un producto: materias primas, medios de trabajo y bienes de consumo.

Los modelos de la división de autor de la primera división en dos sectores básicamente justificado, ya que los objetos de mano de obra utilizada en el ciclo de producción, mientras que los medios de trabajo-en muchos. Además, el estudio de la economía de tres sectores es posible reflejar directamente el funcionamiento del sector que produce un producto intermedio.

Un mayor desarrollo de enfoques metodológicos fue la utilización del modelo de insumo-producto. El modelo básico que describe la estructura sectorial de la economía es el equilibrio entre poderes propuesta por el economista estadounidense de origen ruso en los años 30 del siglo XX. V. Leontiev. Sobre la base de este modelo está determinado por una serie de factores importantes: la cantidad absoluta involucrados en cada uno de los recursos de la industria, el valor creado por las proporciones de ingreso nacional, entre los bonos [93]. Estas proporciones se determinan por un lado, la estructura de las necesidades finales e intermedios de la sociedad, por el otro - nivel tecnológico y las condiciones naturales de producción. Esto demuestra una estrecha relación con la estructura sectorial de la reproducción económica y tecnológica.

Entre los enfoques metodológicos actuales más comunes, existe la estructura sectorial de la economía nacional que es la tecnología, se centró en conceptos tales como el impacto en los temas de la intensidad de la investigación del trabajo, de la producción (el costo de la investigación y el desarrollo de las ventas totales), los procesos de similitud y las bases de fabricación, etc.

De acuerdo con estos conceptos son posibles gracias a la clasificación de las industrias en la economía por sector de actividad. Clasificación de las industrias por la naturaleza del impacto de los objetos de trabajo se dividen en dos grupos: la industria de la minería y el procesamiento. La composición de las industrias extractivas son las áreas en las que el proceso de obtención de materias primas de la tierra, bosque, agua, etc. El grupo de la industria manufacturera se dedica a la transformación de materias primas.

Las mismas características que la intensidad de la investigación, procesos similares y la base tecnológica de la producción se reflejan en la nueva clasificación de las industrias de la UE en cinco técnicas:

1) la producción de las Tecnologías de la Información y la Comunicación (TIC) (fabricante de TIC; no fabricante de TIC; consumidor de TIC);
2) IT-calificación (baja, alta, en aumento);
3) personal de la educación (bajo, medio, alto);
4) naturaleza de la innovación (economías de escala, la dependencia tecnológica, la innovación de la base de la investigación, proveedor especializado);
5) nivel de intensidad de la investigación (baja, media-alta tecnología, de alta tecnología) [163, p. 87].

En cada uno de estos enfoques en la industria manufacturera se dividen en aquellos que producen información y equipos de comunicaciones, la industria como usuarios intensivos de las TIC y otros sectores que no producen.

El segundo método le permite agrupar, respectivamente, la proporción de profesionales en las informaciones tecnológicas en la tecnología de la información.

Esta categoría se compone de representantes de las profesiones de la UE, tales como los managers de sistemas informáticos, ingeniero de software, analista de sistemas, operador de computadoras, ingeniero informático, y otros.

El nivel de educación, de acuerdo con el método de la Comisión Europea, se considera una educación de alto nivel, si la proporción de trabajadores con educación

superior es más alta al menos un 20% que el nivel medio para todas las industrias de fabricación. Nivel medio de la educación se considera sólo en el caso promedio de la educación sólo, cuando el porcentaje de trabajadores en el campo con una educación secundaria completa no menos del 5% por encima del nivel promedio de este índice en todas las ramas de las industrias manufactureras. En los demás casos, el nivel de educación se considera alto.

Por la naturaleza de la innovación se divide en cuatro categorías de industrias: productores, tecnológicamente dependiente de proveedor; industria donde funciona el efecto de escala; proveedores de productos especializados, innovadores con su propia base investigadora.

La clasificación de las industrias manufactureras según nivel de intensidad de la investigación se basa en el uso de indicador "El porcentaje de I + D en la producción bruta de la industria". Hoy en día es la clasificación más común y utilizada para el análisis del desarrollo tecnológico de Ucrania.

El hecho de que en el sector de servicio actual de más rápido crecimiento, y en los países de la Organización para la Cooperación y el Desarrollo Económico (OCDE), por ejemplo, el sector se ha producido ya dos tercios del PIB (y esta cifra muestra una tendencia constante al alza) [25]. los economistas se centran cada vez más su atención en ella. Se debe mejorar el sector terciario de servicios que a menudo se hacen sobre la base del principio metodológico tecnológico.

La composición del sector es bastante diversa. A menudo incluye comercio, el transporte y las comunicaciones, la banca, la actividad de seguros y otros servicios financieros servicios en tecnologías de la información y la comunicación (TIC), científica y técnica, y diversos servicios empresariales (tales como la auditoría, publicidad y consultoría) [173]. No es difícil, sin embargo, ver la heterogeneidad de la lista dada anteriormente. Por lo tanto, los servicios de transporte y la comunicación están muy extendidas, que son intensivos en capital y requieren para su producción para atraer a profesionales con tanto de alta como las personas con baja cualificación. Otros servicios son más diversificadas, no implican grandes inversiones de capital y el uso de trabajadores poco calificados (Por ejemplo, los servicios para la elaboración de los programas de software).

Esta consideración lleva a algunos investigadores modernos argumentar que se destaca entre los servicios un sector especial, llamado cuarto sector. En Ucrania y Rusia suelen llamar este sector de servicios intelectuales. Esta frase no se encuentra

en las fuentes extranjeras, y los autores operan con el término "knowledge-intensive services (KIS), que más exactamente se traduce como "servicios intelectualmente saturados".

A pesar de la reciente aparición, el sector de los servicios intelectualmente saturados evoluciona rápidamente, y su papel en la economía moderna está en constante crecimiento. El volumen anual mundial del mercado intelectual hoy se estima en 95 mil millones dólares EE.UU. [101, p.33]. La importancia de este nuevo sector no es sólo por la magnitud, sino también porque tiene una tasa de crecimiento más rápido en comparación con otros sectores. El aumento de los volúmenes de venta de servicios con la saturación intelectual oscila entre el 20% al 24% por año [191], por lo que su desarrollo puede hacer una contribución significativa al crecimiento económico. Según algunas estimaciones, el multiplicador de la tasa de crecimiento para el sector cuaternario cinco veces mayor que el análogo para el sector primario.

En el sector de los servicios saturados intelectualmente se ponen altas expectativas en términos de la restructuración económica y de mejora del potencial de exportación de cualquier país. Su despliegue ha dado impulso a otros sectores, se pondrá en marcha las mejoras de calidad. De hecho, hoy podemos decir que gracias a los conocimientos de la comunicación tecnológica, que se produce en el sector de los servicios intelectualmente saturadas, penetrar en las industrias tradicionales, aumentando dramáticamente su eficiencia y transformarlas en elementos de la nueva economía [171].

Sin embargo, a pesar de la importancia científica y práctica de la investigación en este sector está muy fragmentado en la literatura y son principalmente empíricos, y la teoría se encuentra en una etapa inicial. Esta situación se explica por el hecho de que se trata de una entidad económica relativamente nueva, e es bastante complicado de analizar.

A través de algunas dificultades con los principios de asignación de sector (de "los servicios intelectualmente saturados, a menudo como objeto de estudio no es la división en general, pero sólo una parte de ella - los llamados "business servicios (servicios para las empresas) intelectualmente saturadas" (knowledge-intensive business services – KIBS), destinados al consumo de las empresas. A menudo se puede encontrar al igual que el nombre de "servicios empresariales", pero parece que no es exactamente la combinación correcta, porque el negocio (orientado a los negocios) los servicios se encuentran en el sector terciario, pero no tienen un carácter intelectual.

La noción sobre el sector de "servicios comerciales intelectualmente saturados" en diversas fuentes difieren notablemente en su uso. Esto es debido al hecho de que su

principal característica distintiva es la riqueza "intelectual" (intensidad de conocimiento) - la propiedad es bastante incierta, es difícil de precisar y medir. Acerca de su presencia y su intensidad se puede juzgar sólo por la evidencia circunstancial, y su área de distribución varía en los diferentes autores: algunos asientan las bases para los criterios de clasificación en la producción de servicios, mientras que otros, en sus funciones económicas, y otros – en las habilidades de los productores, la cuarta: el tamaño y la estructura de la remuneración, etc. F. Mahlup, uno de los primeros exploradores de este sector ofreció entender bajo el concepto "profesionales" los servicios de ingeniería, legales, y auditoría de consulting, así como una serie de servicios de salud [192].

En las obras posteriores de Uindrama P. y M. Tomlinson [202] a los criterios del sector cuaternario según las funciones incluyen los siguientes servicios: arquitectura, topografía y otros servicios de construcción, software y otros servicios informáticos; banca y los servicios financieros; servicios de diseño, servicios relacionados con el medio ambiente (por ejemplo, medidas en el ámbito de la legislación, la vigilancia); servicios de gestión de activos; servicios de seguros; servicios relacionados con el reclutamiento; servicios de marketing y de investigación, medios de comunicación y servicios de noticias; servicios relacionados con la investigación y el desarrollo; servicios de telecomunicaciones, servicios técnicos y de ingeniería, la formación.

Un grupo de investigadores rusos, encabezada por Ya. Kuzminov, en los servicios inteligentes están incluidos (según las características de la producción) las siguientes actividades [107]: asesoramiento (incluyendo consultoría de TI), auditoría, servicios jurídicos, servicios de marketing; actividades de evaluación, gestión de activos; control tecnológico y financiero de la contratación, publicidad, servicios de análisis.

Puede dar un ejemplo enfoque, la contribución del trabajo al impuesto al valor añadido y, en consecuencia, pagar los salarios. Sobre esta base, E. Myuller y A Zhenker [193] introdujo en el conjunto de los "servicios empresariales intelectualmente saturados" siguientes actividades: auditoría, consultoría de gestión; comercialización, la certificación, la publicidad, la ley, la actividad inmobiliaria.

De acuerdo con lo anterior, la siguiente conclusión: hasta la fecha no hay una representación inequívoca de los servicios de inteligencia de la frontera del sector o de los servicios que lo componen. Sin embargo, el análisis científico debe basarse en un criterio de clasificación razonable para una definición clara de lo que es necesario para revelar los detalles de los servicios inteligentes, lo que les permite identificar a un sector de actividad económica.

Mientras tanto, la concentración de los científicos en sus modelos sólo para los servicios y modificaciones, habla de la insuficiencia de los conceptos y la necesidad de revisar hoy en día. En primer lugar, la economía y su estructura - es un fenómeno sistemático, y por tanto requiere un estudio sistemático. En segundo lugar, la información y el conocimiento actual, convirtiéndose en los principales factores en el desarrollo económico de las naciones, no sólo para penetrar en el sector de los servicios, pero el resto de la industria (de la producción, acabado en alta tecnología). Y en tercer lugar, el desarrollo de los servicios es imposible sin prestar la debida atención al estudio de esas ramas, que constituyen su base material y técnica.

Junto con el principio tecnológico y metodológico de la estructuración renovable sectorial de la economía nacional, hay una institucion, que toma como base para las unidades institucionales. Un enfoque metodológico alternativo propuesto la ciencia estadística. Recomendaciones de las Naciones Unidas Comisión de Estadística en 1993. Sistema de Cuentas Nacionales divide la economía en 6 sectores: las sociedades no financieras, las sociedades financieras, gobiernos, familias, organizaciones sin ánimo de lucro que sirven a los hogares, etc. Sector "Corporaciones no financiera" incluye todas las unidades institucionales residentes función principal es producir bienes y servicios no financieros. Las transacciones financieras sobre una base comercial y las operaciones de seguro es la prerrogativa del sector "instituciones financieras". En el sector de "gobierno general" supone la prestación de los servicios no de mercado para el consumo colectivo y redistribución del ingreso y la riqueza nacional. El sector "hogares" pueden hacer que el consumidor y / o función de producción de bienes y servicios del mercado. Prestación de servicios no comerciales a los "hogares" determina a partir del sector "sin fines de lucro sirven a los hogares". La particularidad del sector, "Otro mundo" es que no se caracteriza por una función fundamental, sino que agrupa las unidades extranjeras, debido a que tenían que enfrentarse a las unidades institucionales, es decir, residentes [108, c. 99].

Por un lado, este enfoque sobre los componentes institucionales de la economía brinda la oportunidad de estudiar y analizar los flujos de ingresos y gastos, cambios en los activos y pasivos, por el otro, reduce significativamente la posibilidad de manifestación de la dirección y naturaleza de los cambios en los sectores en el contexto de las actividades económicas en el contexto de la producción de bienes y Servicio de consumo final e intermedio, así como cuánto y qué se necesita para el funcionamiento de dichos procedimientos.

La estructuración anterior de los enfoques metodológicos sectorial de la economía nacional puede, en cierta medida, desde un ángulo de vista en particular para analizar

la estructura de la producción social, y para rastrear las tendencias de los cambios estructurales, para determinar los sectores prioritarios que tienen un impacto positivo en el crecimiento de la economía nacional y mejorar su competitividad en el largo el período. Una de las variantes de un planteamiento general y completo, en nuestra opinión, puede servir como un principio de reproducción de la clasificación de los sectores económicos en el nivel general de la economía, en las áreas de productos de uso final, tales como:

I. Sector de medios de producción;
II. Sector de bienes de consumo;
III. Sector de los servicios;
IV. Sector de la producción de productos militares finales.

Como ya se mencionó, el componente de primer orden del sector en el sector, por lo que una clasificación en profundidad de los sectores económicos de la siguiente manera (Figura 3.1):.

1. Sector de los medios de producción (PS):
   1.1. Sub-sector de la fabricación para la producción de productos finales militares;
   1.2. Sub-sector de la fabricación para la producción de bienes de consumo;
   1.3. Sub-sector de la fabricación para la producción de servicios;
   1.4. Sub-sector de fabricación para la producción de medios de producción.
2. La producción de los bienes del consumo (BC)
   2.1. Subsector de los productos básicos para la producción de productos finales militares;
   2.2. Subsector de los productos básicos para la producción de medios de producción;
   2.3. Sub-sector de bienes de consumo para los servicios;
   2.4. Sub-sector producción de bienes de consumo para la producción de bienes de consumo.
3. Sector de servicios
   3.1. Servicios sub-sector para la producción de productos finales militares;
   3.2. Sub-sector de los servicios para la producción de medios de producción;
   3.3. Servicios del sub-sector de la producción de bienes de consumo;
   3.4. Servicios Subsector de producción para la producción de servicios.
4. Sector de militares de los productos finales

Esta clasificación permite un estudio exhaustivo de la economía nacional, para determinar la proporción, la orientación y las fortalezas y debilidades del sector de la

economía nacional en una sección agregada bastante grande, clara y sistemática analizar el mecanismo de interacción entre los sectores de la economía. Esta clasificación no niega la literatura científica existente en la clasificación industrial de la economía, sino que la complementa.

Cabe señalar que ciertos sectores nos tienen juntos como una estrecha relación y la influencia mutua. Sector de los medios de producción es la base material para el sector manufacturero de bienes de consumo. La obtención de los equipos necesarios, las materias primas, piezas, herramientas, etc. desde el sector productor de medios de producción asegura el funcionamiento normal del sector que produce bienes de consumo. A su vez, el sector productor de bienes de consumo, ofrece todos los bienes necesarios (comida, ropa, etc.) a los empleados de la producción de medios de producción, con lo que le garantiza un funcionamiento sin problemas.

En conjunto, los sectores productores de bienes de capital y bienes de consumo son la base para los otros dos sectores: la producción de servicios militares y de los productos finales. Servicios de producción también se pretende ser un elemento de apoyo en los sectores productores de bienes de capital, bienes de consumo, los militares de los productos finales y dirigir su ámbito de aplicación en el alcance de los servicios. Esto puede ser esquemáticamente de la siguiente manera (ver la Figura 2.1.).

En la práctica, la interacción y la relación se observa fácilmente en esta figura. Por la existencia de este tipo de actividad económica como la agricultura, el sector de fabricación proporciona los medios de producción de máquinas, equipos, maquinaria, sanidad vegetal, alimentación animal, los animales domésticos, etc., es la construcción de ascensores, depósitos, garaje, etc.

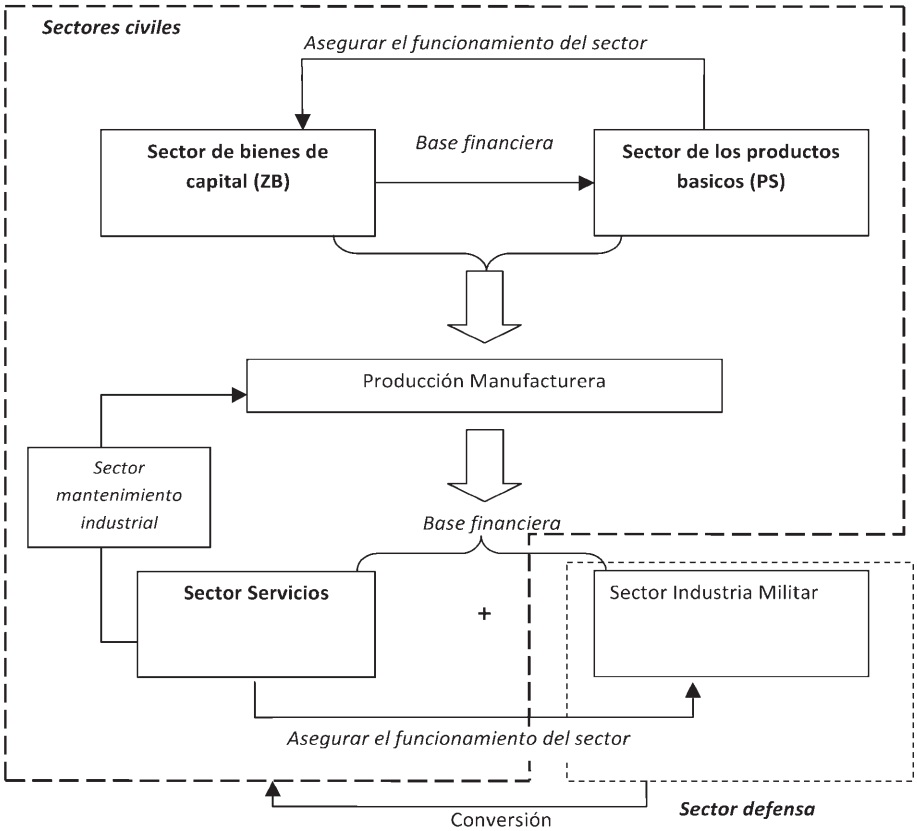

Fig. 2.1. El mecanismo de interacción entre los sectores de la economía.

Se traduce directamente en la producción agrícola necesaria para el sector de bienes de consumo los elementos de trabajo: el maíz, los animales domésticos, bayas, frutas, verduras, etc., y por lo tanto, la condición para el funcionamiento de industrias tales como harina, granos, dulces, conservas, aceite vegetal, carne, productos lácteos, extracción de aceite. Estas industrias están aumentando los componentes de una serie de actividades de prestación de servicios: restauración, el comercio, la industria de la recreación, salud, etc., que a su vez constituyen una base importante para el sector de la producción de los militares de los productos finales (en particular, esto se aplica a los trabajadores de este esfera, que, para su regeneración física y moral requiere de alimentos, las vacaciones de salud, etc.).

Para las industrias que están directamente relacionados con la producción de medios de producción, incluyen la maquinaria, la industria de herramientas, industria de la aviación, la industria del carbón, la industria forestal, industria del papel, y así sucesivamente. La producción de bienes de consumo se lleva a cabo en la industria alimentaria, industria ligera, electrodomésticos y automóviles, joyas, etc. Especies mezcladas, hay sectores que se pueden atribuir a los que están asociados con la producción de bienes de capital y bienes de consumo, ha incorporado las siguientes: industria textil, industria azucarera, la industria del automóvil, combustible, etc.

Educación, salud, transporte, recreación, comercio, servicios de consumo, servicios de oficina, etc. - comprenden los servicios del sector de fabricación.

Entre los diferentes sectores de la industria manufacturera de los militares del producto final, ya que, según muchos científicos, la división de la economía de manera unilateral asociada con el sector productor de medios de producción de bienes de consumo y servicios. Creemos que hay retroalimentación. Los avances en el sector de la conversión para la producción de productos finales militares puede ser utilizado en la producción de otros sectores. Por otra parte, muchos casos en los países desarrollados, donde las ideas acumuladas de carácter militar, o de manera aleatoria no aleatoria cayeron en el sector civil, y por lo tanto forman nuevos mercados y actividades económicas.

Por lo tanto, todos los componentes sectoriales de la economía no sólo es profundamente relacionados entre sí e interactúan, sino que también cambia constantemente. En otras palabras, la estructura sectorial no es estática, sino dinámica. Por lo tanto, el proceso de industrialización del país, prevé el desarrollo preferencial de los medios de producción, la industria pesada. Sin embargo, el mundo debe recordar la experiencia, lo que indica que el gran aumento de los medios de producción en comparación con la producción de bienes de consumo conduce a importantes desequilibrios y distorsiones en la economía. Como resultado, nuestro estado ha logrado altas tasas de producción de bienes materiales, y al mismo tiempo, muy por detrás en la producción de productos finales, principalmente de bienes de consumo y servicios. En el año 2000, la relación entre el grupo de industrias, también conocido como Grupo “A” (bienes de capital) y el grupo “B” (la producción de bienes de consumo) fue del 77%: 23%, patrón, mientras que en los países desarrollados drásticamente opuesta - 30% 70% [109, p.169].

En este sentido, los países desarrollados han identificado con los sectores prioritarios son la industria, dominada por la producción de bienes y servicios de consumo.

2.2. LA COMPETITIVIDAD DE LAS ECONOMÍAS NACIONALES EN UN MUNDO GLOBALIZADO

En los últimos años, el fortalecimiento continuo de la globalización económica y la liberalización de los mercados, la base de provocar un mayor interés en el tema de la competitividad. La competencia multidimensional que abarca todos los agentes económicos involucrados en el sistema mundial económico y, por lo tanto, se ha convertido en un tema prioritario para casi todos los países. Antes en las economías nacionales, incluyendo a Ucrania, aparecía la cuestión de la definición de su competitividad y su comparabilidad con otros estados, lugares, y la evaluación de las vulnerabilidades y formas de fortalecer sus preferencias. De acuerdo con el comentario de un economista nacional B. Kvasnyuk, el concepto de competitividad es un complejo y multidimensional, por lo que no tiene un lenguaje universal. Sin embargo, refleja la posición favorable de la economía nacional, principalmente en el comercio internacional, y su capacidad de cambiar estas posiciones [135].

Las principales organizaciones internacionales e instituciones que están directamente involucradas en el estudio de la competitividad se define su punto de vista de su esencia. Por ejemplo, el Foro Económico Mundial (FEM), la competitividad en cuanto a la capacidad del país para alcanzar tasas sostenidas de alto crecimiento del PIB per cápita [198]. A su vez, el Instituto para el Desarrollo Gerencial (IMD) de verdad y entender el potencial competitivo de las empresas en el entorno actual para diseñar, fabricar, vender los productos que se encuentran en las características de los precios y no precios son atractivos para los consumidores que los productos de sus competidores [203].

Otra definición bastante común propuesta por la Comisión de Competitividad Industrial, dependiente del Presidente de los Estados Unidos. Ella cree que la competitividad es una medida de la capacidad del país en un mercado libre y justo de producir bienes y servicios que satisfagan las exigencias de los mercados mundiales, mientras que el mantenimiento o la mejora de los ingresos reales de sus ciudadanos [186, p. 6]. Sin embargo, en nuestra opinión, las desventajas son características de esta interpretación, ya que las condiciones de libre y el justo de mercado prácticamente inexistente en el mundo moderno. Esto significa que si las condiciones del mercado son injustas, algunos países pueden ser competitivos debido a que sus mercados domésticos están cerrados o sus compañías nacionales reciben subsidios del estado. Cualquier país puede ser competitivo mediante la implementación de una política de restricciones a la importación y el proteccionismo. Por el contrario, aquellos países que son realmente competitivos, pueden ser no competitivos porque sus empresas nacionales no reciben subsidios y no están protegidos por la

política de proteccionismo, para competir con las empresas que son subsidiados por sus gobiernos.

De acuerdo con la opinión del científico nacional A. Shnipko [169], las diferencias en la comprensión del concepto de "competitividad de la economía nacional" provienen de varias causas.

En primer lugar, la ambigüedad lingüística. Inglés es realmente identifica y hace que sea muy cerca sobre el contenido de conceptos tales como "ventaja competitiva" y "competitividad". Sin embargo, consideran que es aceptable en este sentido, la salida del interno economista L. Antoniuk es ahora ".. ventajas competitivas que caracterizan a los objetos o entidades, es un factor variable, y la competitividad - dando por resultado... ". [*4*, c. 20].

En segundo lugar, la competitividad se analiza en función del objeto económico al que se aplica. A este respecto, distinguir los productos y la competitividad de las empresas, la industria y la economía nacional.

En tercer lugar, las grandes corrientes del pensamiento económico moderno difieren en sus enfoques sobre las causas y las fuentes de aumento (disminución) en la competitividad. Según los monetaristas (Fridmen M., M. Feldstayn, J. Tobin), hay una cierta relación de causalidad entre el presupuesto del Estado y la economía nacional y la competitividad, a saber, "el déficit presupuestario estatal -> el crecimiento del tipo de interés -> entrada de capital extranjero -> crecimiento de apreciación de la moneda nacional -> decrecimiento de la competitividad". Otro punto de vista característico de los llamados estructuralistas, que dependen en gran medida de la teoría keynesiana.

Sin negar el impacto del déficit presupuestario, los estructuralistas (L. Thurow, R. Reich, F. Rohatin) al mismo tiempo creen que el deterioro de la posición externa del país refleja una comprensión más profunda ya largo plazo los cambios en el desarrollo de la economía nacional. Al mismo tiempo que prestan atención al hecho de que la baja y la competitividad de los productores nacionales que llegarán a los mercados mundiales debido a la lentitud del crecimiento en la eficiencia de producción, mejorar el nivel técnico y calidad del producto. En contraste con los estructuralistas y los monetaristas, los defensores de economía de la oferta percibir la dirección de las principales causas del deterioro de la competitividad, no en la economía nacional, y los factores externos - sobre todo en las barreras comerciales, principalmente no arancelarios.

En cuarto lugar, la competitividad se deriva del concepto de "competencia". Sin embargo, la competencia como una categoría económica no se puede explicar de forma aislada a partir del análisis de los beneficios. El hecho de que la competencia es la competencia con fines de lucro, incluso celebra Adam Smith y David Rikardo cuando la distinción en sus estudios de la competencia sectorial e intersectorial.

Por lo tanto, la competitividad de la economía nacional - un concepto multidimensional. Con esto en mente, creemos que la divulgación es el principio fundamental de los problemas de aumento o disminución de la competitividad será durante mucho tiempo no está completamente resuelto y comprendido. Sin embargo, cabe señalar que la mayoría de los eruditos modernos cuestionan la competitividad de la competitividad de la economía nacional, e identificar la competitividad de las empresas como los dos conceptos interrelacionados, y centre su atención principalmente en el primero de ellos. El tema de su investigación en este caso es la capacidad del medio ambiente político y económico nacional de un Estado para influir en la competitividad nacional e internacional de sus empresas mediante la creación y el mantenimiento de una estructura eficiente y económica, las instituciones y las políticas gubernamentales [3, C.107]. En nuestra opinión, hay que destacar que la capacidad del país para proporcionar las condiciones adecuadas para la competitividad de sus instalaciones es más que resultados. Como resultado, hasta ahora, es el desarrollo sostenible del país y la creciente prosperidad de los ciudadanos.

Para las comparaciones internacionales de competitividad de los países y el rendimiento las organizaciones mundiales e instituciones han desarrollado una serie de enfoques metodológicos. Por lo general, estas técnicas están dirigidas a ordenar y asignación de los factores finitos de la competitividad, que se mide por diversos indicadores. El más común y los que la mayoría de los economistas se hace referencia a la metodología del Foro Económico Mundial (FEM) y el Instituto Internacional para el Desarrollo Gerencial de Lausana.

Índice de Competitividad Global, propuesto por el Foro Económico Mundial se sintetiza. Un tercio de los que se compone de las estadísticas, dos tercios de las estimaciones de los expertos. Demuestra el principio de índice inverso de la competitividad del Instituto Internacional para el Desarrollo de la Gestión en Lausana: las dos terceras partes corresponden a las estadísticas oficiales, el resto es evaluación los expertos.

Hoy en día, el índice del Foro Económico Mundial está formado por nueve principales factores que se evalúan primero por separado y luego se muestran en función

de su clasificación general de la competitividad del país. El primer grupo de factores, conocido como básico, de la siguiente manera: el estado y las instituciones públicas, infraestructura, macroeconomía, salud y educación. El segundo grupo de factores que caracteriza la eficiencia de la economía: la educación superior y capacitación, eficiencia del mercado, el desarrollo tecnológico. El último grupo de indicadores corresponde a la innovación: el desarrollo de procesos de negocio, la innovación en sí [121, p. 28].

Lausana metodología no se limita a los factores relacionados con el desarrollo de las políticas macroeconómicas, y el estado funcional del entorno empresarial, y evalúa los factores de la estabilidad del crecimiento económico, el impacto ambiental en la economía, la construcción de la infraestructura necesaria para la reproducción de la sociedad, el principal factor de competitividad - la persona (se refiere a la salud, formación, etc.). Para la conclusión los analistas de calificaciones utilizar más de 300 criterios. Los principales criterios para la competitividad de la economía son las siguientes:

1) La eficiencia de la economía, 80 criterios. Evaluación macroeconómica de la economía nacional, internacional comercio, la inversión internacional, los precios.
2) Efectividad Gubernamental, 73 criterios. La medida, que el gobierno puede aplicar políticas que promuevan la competitividad: un presupuesto efectivo, la política fiscal, una red de agencias estatales y las leyes para las empresas y organizaciones comunitarias.
3) La eficacia de Empresarial, de 70 criterios. La medida, que las condiciones internas en el país contribuirá a la empresa: la productividad, la eficiencia, el mercado laboral, finanzas, gestión de la práctica, el sistema de valores.
4) Infraestructura, 108 criterios. La medida, que los recursos tecnológicos, científicos y humanos satisfacer las necesidades de negocio: infraestructura básica, salud tecnológica, científicas, y el medio ambiente, la educación [80].

Junto con estas técnicas, un gran grupo de científicos indican que el nivel de competitividad debe reflejarse en la calidad de vida, y por lo tanto es aconsejable utilizar los indicadores que (la calidad de vida) se caracteriza. Por ejemplo, la ONU propone utilizar para determinar la calidad de vida del índice de desarrollo humano. Su valor se calcula como el promedio aritmético de tres subíndices: esperanza media de vida, nivel de educación y PIB.

Otro indicador de la calidad de vida fue desarrollado por la Unidad de Inteligencia de The Economist organización internacional - Índice de calidad de vida y la seguri-

dad. Este índice está formado por nueve de los indicadores: el PIB per cápita en paridad de poder adquisitivo, la esperanza media de vida de la población, la clasificación de la estabilidad política y seguridad del país, el número de hogares divorciados por cada 1.000 habitantes, el nivel de actividad social (la actividad de los sindicatos, las ONG y otros.) la diferencia de latitud entre las regiones de clima cálido y el frío del país, el desempleo en el país, el nivel de libertades políticas y civiles en el país, la relación entre los salarios medios de hombres y mujeres [167, c. 95].

Por lo tanto, la afirmación de B. Gubsky que considera una economía competitiva, que en su desarrollo garantiza un crecimiento sostenido en los niveles de vida de la población y lograr y mantener a los productores nacionales de tales productos en la economía global, donde sus bienes y servicios se aplican con éxito en los mercados internacionales [36, p.30].

En nuestra opinión, el indicador más elocuente de la generalización y la competitividad de la economía nacional, tanto de forma indirecta reflejan el nivel de la población, puede servir como un indicador que surgirá de los datos sobre el peso de las exportaciones en la dimensión global y la estructura de las exportaciones y su conformidad con las tendencias económicas mundiales. En general, esta posición debido al hecho de que, en primer lugar, la proporción de las exportaciones en las exportaciones mundiales indica el volumen de los flujos comerciales del país perfecto y su posición en relación a los demás participantes en el comercio internacional. En segundo lugar, la estructura de las exportaciones refleja la especialización del país o en productos de alto valor añadido, o viceversa. En tercer lugar, la sección estructural muestra la proporción de bienes manufacturados y la proporción de materias primas y semi-acabados de las exportaciones.

Por lo tanto, el desempeño exportador del país es la mejor forma de reflejar la capacidad del país para competir (porque si un país exporta, significa que el mercado mundial, junto con sus homólogos son elegidos como sus productos y servicios). Además, mediante el desempeño de las exportaciones del país está determinada por el tipo de productos se venden a los mercados extranjeros: los productos terminados o materias primas.

Por otro lado, la estructura de la exportación es una reflexión total de la estructura de la economía, sus proporciones sectoriales, y en qué nivel de tecnología que son.

En la economía de Ucrania desde la independencia de la estructura ha cambiado dramáticamente, que posteriormente ha afectado a la competitividad. La participación

de los sectores (sectores) de la economía, producir el producto final disminuyó significativamente, y los que producen un producto intermedio - se ha incrementado dramáticamente. En 2009 la relación entre el sector de sector de la producción de bienes de capital y la producción de bienes y servicios de consumo en Ucrania es de 60%: 40% (Figura 3.3), mientras que en los países desarrollados, el patrón opuesto - 30%: 70%.

Grafico 2.1. El volumen de distribución de las ventas por sectores importantes de la economía de Ucrania para 2000-2009, en% del total Fuente: Elaboración propia a partir de los datos: Comité Estatal de Estadística de Ucrania [Recurso electrónico] / Comité Estatal de Estadística de Ucrania. - 2011. - Modo de acceso: http://www.ukrstat.gov.ua, SIPRI Yearbook 2010: Armamento, Desarme y Seguridad Internacional / Stockholm International Peace Research Institute. - Oxford, 2010. - 580 pp.

Una descripción más detallada de la situación anterior se refleja en la estructura de la industria (Tabla 2.1), que apoya la afirmación de que la economía ha aumentado la tendencia de la producción, el dominio del producto intermedio, que ha llevado a proporciones críticas de la demanda agregada y la oferta.

Una de las principales características de las modernas instalaciones de producción del país es su no homogeneidad tecnológica, la diferenciación del nivel técnico de los recursos que interactúan y la tecnología, el bajo grado de asociación de las tecnologías

de interacción. Al mismo tiempo el fortalecimiento de la producción tecnológica desequilibrio aumentado, y la heterogeneidad de los sectores económicos, lo que crea obstáculos a la mejora de la competitividad de la economía nacional.

Tabla 2.1. Volumen de ventas de las principales actividades industriales en Ucrania.

Industria	1985	2005	2007	2009	2010
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Incluye:					
Electricidad, gas y agua	10,4	15,9%	18,2	19,1	17,4
Minería	nd.	7,2%	5,7%	9,3%	11,4
Industria alimentaria	18,7%	16,3%	15,3%	18,5%	16,7%
Industria ligera	11,6%	1,1%	1,0%	0,9%	0,7%
Productos químicos y petroquímicos	5,7%	6,4%	6,1%	6,4%	6,3%
Ingeniería	nd.	12,7%	13,7	11,1	11,4
Metalurgia y el Metal	nd.	22,1%	22,0%	19,6%	21,3%
Fabricación de coque y productos	nd.	9,4%	7,3%	7,8%	8,0%

Fuente: Elaboración propia a partir de datos: [117] [149] [150] y [151] Nota: trabajo de Ingeniería Mecánica, Metalurgia y el Metal - 28,3%.

En efecto, con el fin de que los productos cumplen con las normas internacionales, y el costo osciló aproximadamente a la par con sus contrapartes que están en demanda en el mercado global, debe ser una serie de requisitos previos:

1) La diseminación sistémica de las nuevas tecnologías;
2) El funcionamiento de una estructura institucional flexible;
3) El apoyo público adecuado de los sectores económicos de importancia estratégica, así como aquellos que son capaces de actualizar las otras ramas.

Así, el estudio del componente económico de la competitividad de la economía nacional se encuentra en el plano para determinar sus ventajas comparativas y / o competitivo. Tenga en cuenta que es el componente económico de la competitividad nacional. Sobre la base de la redacción de los principales organismos internacionales, así como investigadores locales, la competitividad de la economía nacional - un concepto complejo y determinar su número de otros factores (institucional, social, política, innovación, etc.).

Teniendo en cuenta que la ventaja comparativa - que es mano de obra barata, la abundancia de recursos naturales, situación geográfica, climáticos, infraestructura y

otra índole, una ventaja competitiva basada en la aplicación de científica y tecnológica y las innovaciones en todas las etapas del ciclo de vida del producto, es evidente que la proporcionalidad de los beneficios determinada por el nivel de calidad de la competitividad. Lo ideal sería que el componente económico de la competitividad del país debe estar formado por la combinación de ventajas comparativas y competitivas. Pero dada la ley de disminución de la ventaja comparativa en este momento podemos hablar de el aumento deliberado en el componente económico de la competitividad del país a través de una mayor dependencia de las ventajas competitivas [98, s.299].

El reflejo más claro de la presencia o ausencia de la ventaja comparativa y competitiva es el análisis de las actividades de exportación e importación del país. El alcance y la estructura del comercio exterior, en gran medida en el nivel de desarrollo económico, la competitividad de sectores e industrias (tabla 2.2). Sin embargo, en nuestra opinión, la complejidad en el mundo actual hay un doble proceso. Por un lado, el impacto significativo que el país ofrece a los mercados extranjeros con una versión de desarrollo económico interno, su genética y las políticas estructurales del Estado, por el otro - una situación directamente en el mercado mundial se corrige en la estructura de la economía nacional, la proporcionalidad de la economía nacional y general especialización en el país.

La peculiaridad de la economía ucraniana es que se formó se formó en las difíciles condiciones que afectan directamente el nivel de competitividad:

1) el legado de un sistema económico integrado de la Unión Soviética. Como un segundo después de Rusia en la economía de la Unión Soviética, Ucrania ha participado en una serie de colaboraciones industriales. Sólo el 20% de las empresas industriales se cerraron el ciclo de producción dentro de nuestro estado;

Tabla 2.2. La estructura de las exportaciones de cada país en el 2009

País	El nombre del grupo de productos básicos de exportación, la CUCI Rev. 4	% en las exportaciones totales del país
Estados Unidos	1) Coches eléctricos, telecomunicaciones, equipos de energía	34,7
	2) Los productos químicos	15,1
	3) Una variedad de productos nacionales	11,3
Japón	1) Vehículos de motor, equipo eléctrico y de telecomunicaciones, equipos industriales	62,0
	2) Los productos manufacturados clasificados por material	12,5
	3) Productos químicos	8,8
China	1) Equipo de oficina y telecomunicaciones	49,2
	2) La ropa y otros accesorios	24,9
	3) Otros bienes manufacturados clasificados por material	15,4
Kazajstán	1) El petróleo y otros combustibles minerales	69,5
	2) Cobre	13,7
	3) Ferroaleaciones	6,0
Rusia	1)El petróleo y otros combustibles minerales, productos derivados del petróleo	66,7
	2) Los productos semi-acabados de metales comunes	13,0
	3) Productos químicos	4,4
Ucrania	1) Los productos semi-acabados de metal común, metal caliente	44,5
	2) Otro equipo de transporte (coches, aviones)	15,9
	3) Las materias primas, excepto combustibles, aceites de origen vegetal o animal	11,3

Fuente: Elaboración propia a partir de datos [199] Nota: Las primeras tres primeras posiciones.

2) un enfoque significativo en las necesidades económicas del complejo militar-industrial. Según algunas estimaciones, que fue del 50% de la ingeniería mecánica en el hogar;
3) a partir de sus propias materias primas Ucrania puede producir el 15% de la producción (en comparación con Bielorrusia - 4%, Kazajstán - 27%, Rusia - 65%) [155, p. 26];

4) ausencia de un concepto claro de las áreas prioritarias de reforma, y después de la independencia;
5) una economía abierta grande (alrededor del 65% del PIB) y, en consecuencia, el desplazamiento de los productores ucranianos de los productos importados;
6) "sistema de separación" de un grupo de países líderes debido a la incompatibilidad de las tecnologías, la baja capacidad de la economía a la inversión y la innovación, la incompatibilidad estructural y sectorial e institucional;
7) La determinación de los países en el mundo de la especialización y la división de algunos mercados.

Todo esto es en cierta medida afecta el comercio exterior de Ucrania. Las disparidades en la estructura económica del Estado se refleja claramente en la estructura de sus exportaciones e importaciones (Tabla 2.3 y 2.4).

Tabla 2.3. Estructura de las exportaciones de productos básicos de Ucrania, la cuota de producción en % del total

	Años						
Tipología de la mercancía	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010[1]
Metales comunes y sus manufacturas	39,94	40,97	42,8	42,2	41,2	32,3	34,2
Productos minerales	13,23	13,73	10,1	8,7	10,5	9,8	13,3
Productos químicos y los sectores relacionados de la industria	8,51	8,72	8,8	8,2	7,5	6,3	6,7
Equipo mecánico, maquinaria, equipo eléctrico y sus partes	9,28	8,29	8,7	10,1	9,5	12,6	11,0
Los vehículos y el equipo viario	6,24	4,83	5,4	6,7	6,5	4,0	6,3
Productos vegetales, animales vivos, productos de origen animal	5,46	7,09	6,1	5	9,5	12,7	7,4
Productos terminados alimenticios	3,49	3,77	3,6	4,2	3,8	5,3	5,0
Textiles y productos textiles	2,70	2,67	2,4	2,0	1,5	1,8	1,4
Otros	11,15	9,93	12,1	12,9	10	15,2	14,7

Fuente: Elaboración propia a partir de datos [154] Nota: Los datos de enero a noviembre de 2010.

Cierta ventaja competitiva en los mercados mundiales, Ucrania tiene sólo ocho epígrafes que se agrupan bajo lo que dos de ellos - los metales comunes y sus manufacturas, productos minerales, que representan más del 50% de las exportaciones totales. Por otra parte, estas ventajas competitivas son muy temporales. En primer lugar, el grueso de las exportaciones globales - los recursos naturales. En segundo lugar, el nivel tecnológico actual de la producción nacional en la mayoría de los sectores de la economía durante mucho tiempo no coincide con los estándares del mundo, se destaca como el desgaste físico y moral y deterioro de los activos fijos.

Tabla 2.4. Estructura de las importaciones de productos básicos en el período 2004-2010, Ucrania, la cuota de producción en % del total

	Años						
Tipología de la mercancía	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Productos minerales	37,40	32,01	30,0	28,5	29,7	34,5	34,9
Equipo mecánico, maquinaria, equipo eléctrico y sus partes	16,35	17,55	17,5	17,4	15,6	13,8	13,4
Los vehículos y equipo viario	8,60	8,91	11,4	13,5	14,1	4,8	6,0
Productos químicos y los sectores relacionados de la industria	7,75	8,57	8,6	8,8	8,1	11,7	10,5
Metales comunes y sus manufacturas	6,05	6,83	7,4	7,8	7,5	5,9	6,8
Plásticos y caucho	4,85	5,36	5,6	5,6	5,2	5,9	6,1
Textiles y productos textiles	3,42	3,89	3,0	2,5	2,5	3,1	3,3
Productos terminados alimenticios	3,46	4,03	3,7	3,4	3,1	4,5	4,1
Otros	12,12	12,85	12,8	12,5	14,2	15,8	14,9

Fuente: Elaboración propia a partir de datos [154] Nota: Los datos de enero a noviembre de 2010.

Estructura de las importaciones de Ucrania se correlacionó significativamente con sus actividades de exportación. La adquisición en el extranjero de cantidades significativas de energía causadas por la operación de los primeros metalúrgicos, químicos, y los sectores de transporte de gas. Sin embargo, un aumento significativo en los pre-

cios del gas y del petróleo en los últimos años llevó a buscar maneras de reducir el volumen de su consumo. Fuera de esta situación fue visto y visto a través de la transición a las tecnologías de ahorro de energía modernas. Como resultado, la estructura de importaciones ha sido un cierto aumento en el suministro de maquinaria, aparatos eléctricos y así sucesivamente. Sin embargo, no es tan importante para volver a equipar todo lo que existe en nuestro país energético (para transmisión energética) equipos obsoletos.

La razón de la cámara lenta en una dirección dada es la creencia de los grandes grupos empresariales en la presencia de las actuales reservas de conservación de energía, incluyendo el papel desempeñado por el uso combinatorio de equipos modernos y obsoletos, así como la posibilidad de acuerdos con el gobierno para conseguir un alivio temporal para el aumento en el costo de las empresas de gas, etc.

Un análisis de la actividad de exportación e importación indica un aumento de las tendencias negativas, que contienen una amenaza para el desarrollo a largo plazo del país. La práctica actual no resuelve los problemas de la invención y el aumento de las partidas, que en el futuro se ofrecerán desde el extranjero y que permita obtener los ingresos de divisas y comprar los productos que no pueden o no tiene sentido para la fabricación en el país. Por lo tanto, hay razones para estudiar las ventajas comparativas y competitivas de los sectores, que proporcionan la mayor parte de la estructura de las exportaciones, la determinación de sus fortalezas y debilidades con el fin de determinar la política futura en ellos (estos sectores), y el establecimiento de prioridades para el futuro.

La competitividad de los bienes total de cualquier sector depende de muchos parámetros (como los factores de éxito), pero los principales son: el precio del consumo, calidad, marketing, publicidad, mantenimiento [13, p. 21]. La importancia de estos factores depende de las condiciones competitivas del mercado y la producción, y puede cambiar con el tiempo a favor de uno u otro, o una combinación de factores. Por ejemplo, hubo un momento en que el éxito en el mercado a que el producto de menor precio, entonces la preferencia de los consumidores a productos no sólo con un precio bajo, pero de alta calidad. Incluso después de que el éxito siempre de alta calidad, de baja corriente, la presencia de una amplia gama de productos y la capacidad de llevar a cabo rápidamente las órdenes del consumidor. Hoy en día cada vez más de los medios para lograr una ventaja competitiva en la capacidad de orientar la producción a la innovación (desarrollo de la innovación), sin olvidar la calidad de los productos, su mantenimiento y similares. Es decir, en el entorno competitivo actual está determinada por la capacidad de combinar plenamente los factores anteriormente mencionados.

Denotan la presencia y la ausencia de las principales ventajas y desventajas competitivas de los sectores de la economía doméstica de algunos de los parámetros mencionados. Con base en el hecho de que el sector de bienes de capital y bienes de consumo en Ucrania presentó una extensa lista de sectores de la economía, a continuación, dentro de ellos consideran sólo aquellos que hoy se presentan en algunas de las ventajas comparativas y competitivas, es decir, en el sector de bienes de capital - de acero, productos químicos y sectores de la ingeniería, el sector de bienes de consumo, la agricultura, la alimentación y la industria ligera. El estado del sector de los servicios y el sector de los militares del producto final se describen en términos generales.

Sector de los medios de producción

Industria del hierro y el acero. Sector metalúrgico ucraniano tiene varias ventajas competitivas, así como desventajas. Entre los factores clave de éxito de la industria nacional debe ser la capacidad lo suficientemente grande, se centran en sus propias materias primas (mineral de hierro de Ucrania ocupa el quinto lugar en el mundo - después de China, Brasil, Rusia y Australia [77, C.13]), la presencia de la montaña empresas de procesamiento, proporciona el cierre del ciclo de producción es la mano de obra relativamente barata y así sucesivamente. La mayoría de estas ventajas se heredan del sistema económico anterior, en otras palabras, los factores internos a priori de la competitividad. Al mismo tiempo, como el atraso tecnológico significativo por sus deficiencias, y como consecuencia el consumo de energía, la baja productividad y la disminución de la innovación no puede más que tomar conciencia de ello.

De acuerdo con estimaciones de los expertos, la depreciación de los activos fijos en las empresas metalúrgicas del país cerca del 60% (en la producción de acero - hasta un 70%). Que según los estándares mundiales es fundamental [132, p.21]) y la productividad laboral en nacionales plantas metalúrgicas se trata de en el nivel de Rusia. Esto es algo mayor que en China, pero es 3-4 veces menor que en los países industrializados, y 2,7 veces menor que en Brasil [132, p.25]. Estas deficiencias, principalmente reflejados en el precio de los productos en su tendencia al alza, y por lo tanto a un perdiendo posiciones conocidas.

El segundo punto importante, es la calidad de los productos de acero. Debido a la baja calidad de metal, una gama limitada de productos, los fabricantes ucranianos fueron forzados a salir de sus mercados tradicionales de China y el sudeste de Asia [139]. Además, la transformación de China en un exportador neto de productos de limpieza modernos y de alta calidad barato: hierro de reducción directa (de alta calidad metalizadas materias primas para la industria del acero), hierro, acero, etc.

[139, p. 40], el debilitamiento de los productores nacionales demostraron un grado aún mayor.

Teniendo en cuenta la situación real en Ucrania, la industria metalúrgica, y su estructura de acero, ha sido y sigue siendo fundamental para nuestra economía. En términos de producción, que ocupa el primer lugar entre los sectores industriales de la economía, alcanzando un 30% de la producción total, proporciona más del 40% de los ingresos en divisas, la industria emplea a casi el 10% de los trabajadores, lo que es importante en esta etapa de los valores económicos y socio-política [106].

Según varios expertos, en el Complejo Minero y Metalúrgico (SMC) son de 350 a 400 empresas y organizaciones, entre las que sólo 13 fábricas de acero y las fábricas, que proporcionan más del 96% de la producción nacional de acero [22, c. 32]. Más de la mitad de ellos, como ejemplo una empresa con un ciclo completo metalúrgica, incluye la producción de arrabio y acero y productos laminados. Las plantas individuales tienen en su composición y la minería de procesamiento de mineral de hierro y la producción de coque.

Condición sine qua non de la alta eficiencia del sistema económico en cualquier país es la una estructura tecnológica avanzada de la economía, la industria continuó su mejora, sobre la base de los logros científicos y tecnológicos. La constancia de la estructura, a la zaga del nivel avanzado, inevitablemente reduce la eficiencia de la economía y conduce a costos irreversibles, que son en constante crecimiento.

Estructura tecnológica de la producción de acero se caracteriza por la relación de la primera tecnología de fabricación de acero (convertidor de oxígeno, electro-fusión y abierto solera-producción), así como la escala de la introducción de procesos tecnológicos progresivos. Estos procesos, que son más afectadas por la estructura tecnológica que se puede atribuir a la producción de acero en hornos eléctricos y convertidores y Tecnología de laminado para recibir al final de su ciclo de productos acabados. La escala de la aplicación de estos procesos en la producción de la estructura caracterizan la estructura tecnológica de la industria [51, p.8-9].

En los años 60-90-PP. Siglo XX. en todos los países desarrollados se llevó a cabo una profunda restructuración y modernización técnica de la producción metalúrgica, en la que elimina la capacidad de producción obsoleta y el exceso. Martenivske producción fue sustituido por un proceso oxígeno convertidor y la producción de acero eléctrico. Además, la tecnología de colada continúa de acero, lo que permitió aumentar significativamente la productividad y reducir la producción de energía y materiales.

Así, considerando el cambio en la proporción de acero convertidor en la producción total, debe señalarse que en Japón, Alemania y los Estados Unidos el rápido desarrollo de este modo de producción se observaron en 60-90 pp Siglo XX. y alcanzó un 60-80%. En la URSS, el proceso desarrollado en la mitad de la velocidad (hasta el año 1990 alcanzó sólo el 35%). A principios de los 90 pp Siglo XX. incrementado dramáticamente su participación en este modo de producción son Rusia, que en 1998 era del 60%. En Ucrania, todavía ocupa un lugar importante en la industria de la siderurgia. Por ejemplo, en 2005, supuso el 44,6%, mientras que en el mundo, la cifra es del 1,5%. Baja participación en el sector del acero de Ucrania, en comparación con los países desarrollados es la tecnología de producción de la energía (respectivamente 4,2% y el 32,5%). La tecnología de producción de acero del método de oxígeno del convertidor en Ucrania se está acercando al nivel mundial y es de 51,2% y 66,0% respectivamente.

Además de la orientación exclusivamente en el mundo de los consumidores, hoy en día una de las principales tareas de la situación del sector metalúrgico es el desarrollo del mercado interno. Hoy en día, con todo el acero producido en el país, sólo el 30% se utiliza en el país. En Ucrania corresponde a 170 kg de metal por año. En Arabia, por ejemplo, la cifra es de 1200 kg, en China de 1090 Kg, y en los países desarrollados, de 1500 a 1700 kg. Elevar el nivel de consumo de por lo menos a 400 kg per cápita puede cambiar fundamentalmente el sistema actual de consumo de acero, situando el mercado interno en un consumo de 70-75%. Hoy en día el 70% de los productos de acero se vende en los mercados extranjeros [54]. Hay una dependencia importante del complejo metalúrgico en el mercado mundial.

Por lo tanto, los problemas mencionados anteriormente del sector metalúrgico en la actual Ucrania ha adquirido la condición de crítico para asegurar la competitividad de los productos de acero, y requieren soluciones urgentes.

La industria química. El sector químico en Ucrania tiene alrededor de 200 empresas y asociaciones, que emplea a más de 550 mil personas. De acuerdo con el Ministerio de Política Industrial, que producen hasta 20 mil tipos de productos por un valor 40-45 mln. En 2007 la producción industrial en el sector químico comparte el 6,4% (sexto lugar) en el PIB - 2,7% [117]. De acuerdo con Comité Estatal de Estadísticas, la proporción de productos industriales en las exportaciones fue del 8,2%.

Complejo químico de gran alcance por parte de Ucrania heredó de la Unión Soviética. En términos de producción de nuestra empresa ocupa el segundo lugar después de la RSFSR, la producción de hasta un 20% los productos químicos. El colapso de la

Unión Soviética condujo a una crisis en industria, y en 1991-1999, la producción de productos químicos disminuido casi un 60%. Sin embargo, a principios del siglo XXI la industria comenzó a mostrar tendencias positivas: crecimiento anual de más del 6%. Esto es, en cierta medida, han contribuido a la transferencia total o parcial de la industria química bajo el control del capital privado, así como coyuntura mundial favorable.

Hoy en día la base del complejo la producción química es la producción de los fertilizantes químicos, que representan más del 60% del total producido en los productos químicos del país. De capacidad para la producción de fertilizantes puede producir 8 millones de toneladas por año y se centró en ocho plantas químicas: nitrógeno - Kontsern "estireno" Odesky planta de Port, "nitrógeno" (Cherkasy), Siverodonetske asociación "Nitrógeno", "Dniproazot" y Rivneazot """; fósforo -" Crimea Titán "," Sumykhimprom "; potasio - Dniprovsky planta de fertilizantes minerales. Pero en realidad no se produjo y vendió más de 4,5-5 millones de toneladas por año. La razón de esto es el retraso tecnológico de las empresas ucranianas (desgaste capacidad de la industria de producción es 55-60%) y, como consecuencia, el consumo de energía alto. Como resultado, cada industria química de Ucrania consume más gas natural 8,3 mil millones cúbicos, o el 11% de la cantidad total recibida por parte de Ucrania [161]. Sin embargo, en primer lugar, esto es debido al hecho de que la estructura de costos de producción los fertilizantes nitrogenados (amoniaco, urea, nitrato de amonio), la participación del gas natural es del 50-80%. Por otra parte, este gas natural utilizado en la fabricación de fertilizantes se importa, lo que significa que el precio por ello es un componente fundamental del costo. Mientras el aumento de los precios del gas se compensaba por mayores precios de los fertilizantes nitrogenados en el mercado mundial. El aumento de la demanda y como consecuencia, el aumento de los precios debido al hecho de que, en primer lugar, precios de los alimentos en todo el mundo están subiendo y bajando la superficie cultivada, en segundo lugar en el mundo, especialmente en los países desarrollados de cohorte está dominado por la idea de desarrollar alternativas energía, en particular los biocombustibles, lo cual es necesario para la producción de canola. Su cultivo se consume más fertilizante, especialmente fósforo y potasio (1,5-2 veces) que los cultivos convencionales. Los fertilizantes aumentan el rendimiento del cultivo en un 30-50%, por lo que en el corto plazo la situación con la demanda de su almacenamiento.

Por otra parte, la población mundial está creciendo de manera constante, llegando a 6.7 millones de personas en 2010 [176]. De acuerdo con el Centro de Programas Internacionales del Buró del Censo de EE.UU., en 2012 el planeta se viven siete millones de personas. Y para el año 2050, la población mundial aumentará a nueve millones de dólares. De acuerdo con los expertos del Departamento de Asuntos Económicos y Sociales, los cinco países más poblados del mundo son China (1,3 millones),

India (1,1 millones), EE.UU. (297 millones), Indonesia (223 millones) y Braziliya (181 millones). Esto es seguida por Pakistán (146 millones), Bangladesh (144 millones), Rosiya (142 millones) y Nigeria (138 millones de habitantes) [33]. Cinco países de los países mencionados están comprando urea de fabricación ucraniano.

Hasta el año 2015 la dinámica de crecimiento en la producción de fertilizantes superará al crecimiento de la población y el aumento de la superficie. Sin embargo, en los años 2020-2030 se elevará notablemente la cuestión de alimentos y productos energéticos. El mundo se convierte en el testimonio de expertos, al borde de otra crisis ya ecológica. Por supuesto, hasta aquel momento la tecnología de producción y de los fertilizantes se puede mejorar, pero el hecho de reemplazar completamente a los fertilizantes minerales por los orgánicos será irrealista [33].

Estas y otras tendencias motivan a los fabricantes nacionales realizar más rápidamente la modernización de la producción de la industria química. Por lo tanto, Severodonetsk asociación "Azot" en 2012 tiene en planes invertir en el desarrollo de la producción de 300 millones de dólares. Un programa similar se da en Cherkasy "Azot". Inversión declarada en la modernización de la producción entre 2005 y 2010 debe superar los 350 millones de dólares, permitiendo un promedio de 10% de reducción en los costos de producción [161].

A pesar de que los proveedores ucranianos son conocidos en todo el mundo y sus productos de urea y amoníaco es de tres cuartas por ciento de las exportaciones del mundo, sin embargo, hay muchos factores incumplimiento de la competitividad nacional en el sector químico. En primer lugar, en Ucrania hay una poderosa fuente de materias primas para la producción de fertilizantes. En segundo lugar, en relación con la compra de gas (la estructura de costos de la producción de fertilizantes nitrogenados (amoniaco, urea, nitrato de amonio), la participación del gas natural es del 50-80%) del precio de los fertilizantes se análogos mucho más elevadas. Así, cuando la carga normal del costo de la urea interno es de 240 dólares. EE.UU. por tonelada de nitrato de amonio - a partir de 180 dólares. Los Estados Unidos. A modo de comparación, los rusos, esta cifra se sitúa en 150 dólares. EE.UU. por tonelada, los árabes - a 100 dólares EE.UU. por tonelada. En tercer lugar, las restricciones para el paso de buques a través de los Dardanelos y el Bósforo, el lado turco. Después de cerrar en 2007, una base importante de transbordo en el puerto "Pivdenny" (base TIS) de nitrato de amonio-exportación se redujo.

Por lo tanto, si las empresas químicas de Ucrania no abandonará la práctica del suministro de fertilizantes primitivo, se centra en una demanda inestable para ellos de países en desarrollo, e iniciar la modernización y diversificación de la producción, en

el mediano plazo, Ucrania será capaz de tomar una nueva posición, más cómodo y estable en los mercados del mundo.

Maquinaria. La dificultad se encuentra y / o la formación de ventajas competitivas en este sector radica en el hecho de que los países más desarrollados se han convertido en un campo de su especialización en la división internacional del trabajo, aunque para distintos productos. Por lo tanto, es difícil buscar un segmento de avance de Ucrania en el mercado mundial y consolidarlo. Por ejemplo, Japón, se especializa en dispositivos microelectrónicos, las telecomunicaciones y equipos de navegación, automóviles, etc, Alemania - La producción de instrumentos científicos e industriales, equipos médicos y suministros, etc, Estados Unidos - en aviación, cohetes y equipo espacial, equipos de telecomunicaciones, equipos médicos, etc.

En Ucrania, las posiciones líderes en la fabricación de productos de ingeniería ocupan áreas tales como equipos de transporte, metalurgia, ingeniería eléctrica, equipos para la construcción de caminos y máquinas agrícolas, etc Cabe señalar que hoy en día en Ucrania se formó una estructura bastante amplia de la maquinaria de transporte, que incluye a las empresas para la producción de locomotoras, vagones, (ingeniería en general), los coches y camiones, minibuses, trolebuses, y que los principales ejecutivos del país para la exportación, barcos y aviones. Entre las principales empresas productoras de Ucrania vagones de carga OJSC "Luganskteplovoz", JSC "Kryukovsky planta vagonobudivny" SE "Instituto Ucraniano de Investigación vagonobudu-vannya", JSC "Dniprovagonmash". La tasa de crecimiento de la industria en 2007 ascendieron a 131,1%, en la segunda mitad de 2008 que prevé un aumento de la producción en un 21,1% [117].

Sin embargo, estos éxitos se encuentran fragmentados, es decir, específica para determinadas empresas, no tienen un carácter estable y no es lo suficientemente potente como para el funcionamiento de los sectores y los sectores en los que estos productos son producidos.

En cuanto a la producción de equipos de aviación, Ucrania ofrece importantes ventajas competitivas para hacer de este equipos maquinarias una de las áreas de especialización en la división internacional del trabajo. Estos incluyen el precio, el personal cualificado quienes puedan diseñar y fabricar aviones, lo que resulta en un legado de los vínculos más importantes de la producción de aviones - diseñadores de aeronaves y motores, aviones de experiencia y de serie, motor y de toma de instrumento, las empresas, las plantas de reparación de aeronaves, las instituciones de la industria y las instituciones académicas.

Período de crisis Sin embargo dlytelnыy, que experimentó un país y la industria de forma simultánea, en la actualidad zanymat pozvolyayut no más de 2% (junto con Rusia y los países de la CEI segundo) avyaproduktsyy de mercado en todo el mundo [14, p.9] y konkuryrovat con el país razvytыmy hacer, a quién proyzvodyat samoletы, sólo en opredelennыh segmentos y de los parámetros opredelennыm. Así, por ejemplo, en el segmento de tráfico de pasajeros muy inferiores a la empresa estadounidense Boeing, Airbus evropeyskoy, Bombardier y Embraer de Brasil kanadskoy de parámetros tales como un passazhyromest Cantidad, эkonomychnost rango de avión en el uso del combustible y así sucesivamente.

Nuestra posición de importancia sólo en la fabricación de productos aeronave (AN-124 "Ruslan", An-225 "Mriya") debido a su capacidad de vantazhopidyomnosti (prácticamente no hay análogos en el mundo), la falta de pretensiones a las condiciones climáticas, etc. Los acontecimientos importantes en la producción de motores para aviones militares. Zaporozhye oficina de diseño de equipos de maquinaria Machine-Building Design Bureau "Progress" llamado por el nombre de académico O.G. Ivchenko es ampliamente conocido en Ucrania y más allá por sus diseños de motores de aeronaves. En la ciudad de Zaporozhye es el productor más grande de la CEI de motores de aviones para los aviones y helicópteros de diversos Oficina de diseño - JSC "Motor Sich". Además, en el campo de la aviación de instrumentos en Ucrania cuenta con 26 centros de diseño y fábricas, el diseño y la producción masiva de una variedad de equipos de a bordo. Sin embargo, la producción directa de los aviones militares es un retraso significativo por detrás del plano de los materiales utilizados para su construcción (en particular, los fabricantes estadounidenses y europeos usan materiales ultraligeros y nadvitrivali basados en la nanotecnología), los sistemas de comunicación y control, y así sucesivamente.

Hay un número de aeronaves que participan en la competencia por los mercados mundiales. Es el modelo, como el Antonov An-140 An-148 Antonov An-70. Llevó a cabo la investigación de mercado confirmó que una serie de análogos de los aviones AN-140 fueron conocidos extranjera: ATR42-300/500 franco-italiana-grupo británico «Aire»; F50HP empresa «Fokker»; DASH-8-300 de «Bombardier» y SAAB-2000 de la empresa «Saab». Se encontró también que el An-140 no es inferior a ellos en la capacidad de transporte (carga máxima, la capacidad de pasajeros, rango, el daño a la pista y la eficiencia del combustible). Al mismo tiempo, el precio de venta del AN-140 se determinó a 8 millones de dólares., Que es mucho menor que para estos análogos competitivos [129, p.6]. Del mismo modo, tenemos serios problemas con la actividad de ventas, servicio, coordinación de los pedidos y similares. Los acuerdos alcanzados con cada uno de los países post-soviéticos y africanos en la compra de aviones de

Ucrania (a medida) producen prácticamente ninguna marcha o se realizan con el repetido aplazamiento de las fechas de entrega.

Además de la operación eficiente de las empresas para vender sus productos, se debe prestar especial atención a servicio post-venta. Dado que la primera condición para que los compradores potenciales es la disponibilidad de centros de servicio. Por ejemplo, se centra en el mantenimiento de la calificación de una aeronave establecida más de 35 países de todo el mundo, dondequiera que operen. Sin embargo, si el "Boeing" durante 10 horas puede reparar sus equipos en cualquier parte del mundo, el productor ucraniano en el mejor de los casos, sólo después de 72 horas [54].

El lugar de liderazgo en la estructura de la maquinaria de transporte es el sector de la automoción. En 2007, la industria proporciona el crecimiento en un 60,6% en comparación con 2006, en I semestre de 2008, los volúmenes aumentaron un 57%. Transmitir el mayor fabricante de mercado ucraniano es la ZAO "ZAZ". Desde 1998, la empresa logró aumentar la producción de coches de diversas modificaciones de las 24 mil unidades. a 282 mil unidades. en 2007, de los cuales el 75% del producto se mantiene en el mercado interno, que aumentó durante este período de 11 horas [39].

En Ucrania, la primera vez en 50 años, fue encargado por la Corporación "Bogdan" (Cherkasy), la fábrica de automóviles en primer lugar, que es plenamente compatible con las normas internacionales. Corporación "Bogdan" tiene un lugar en la perspectiva y el competitivo mercado de camiones comerciales, junto con los productores y China y Rusia.

El sector de la ingeniería de transporte hasta hace poco era una ventaja competitiva con respecto a similar sólo en el precio de parámetros. Sin embargo, se elimina la presencia de más rápido crecimiento en los mercados mundiales y la producción nacional de coches de China e India.

En ingeniería mecánica para el complejo agroindustrial de Ucrania opera 120 empresas y organizaciones especializadas. Cerca de 70.000 trabajadores producen más de 2600 coches de tres mil elementos, que son necesarios para la aplicación de procesos tecnológicos en la producción agrícola [39]. Sin embargo, los productos de esta subsector no son competitivo en calidad. La calidad de los coches nacionales sobre los indicadores de nivel técnico es bajo. Una nueva generación de máquinas que se han estudiado a un tiempo de funcionamiento sin problemas considerables libre y total de años de servicio, altamente productivos, versátiles, y bagatooperatsiynistyu energonasichenistyu de recursos y tecnologías de producción eficientes en energía, procesa-

miento de productos agrícolas, la industria casi no producen. Brecha en la calidad de las máquinas y equipamientos nacionales de Europa ya ha llegado a 2-3 generaciones.

Como resultado, la tecnología de producción se ha reducido considerablemente. En el año 2005 en comparación con 1990 tractores hechos en menos de 18,3 veces, arados, sembradoras 17.1 de 18.3 veces, maquinaria de azúcar de remolacha es casi 80 veces, y las cosechadoras fabricadas sólo 140 piezas. A este respecto, el ritmo de renovación técnicas son extremadamente bajos. En 2005, actualizado sólo el 1,3% de los tractores y las cosechadoras de alrededor del 3% [39]. En comparación con las empresas extranjeras gama de maquinaria complejo agrícola en Ucrania se actualiza 2-5 veces más lento.

En total más del 60-70% de todos los productos de ingeniería exportados a Rusia, otros países de la CEI, China, India y México. En las empresas de alta tecnología que están ampliando rápidamente su presencia en los mercados extranjeros pertenecen a OJSC "Turboatom" SSPA "Zorya - Mashproekt", JSC "Motor - Sich", JSC "Máquina Novokramatorsky planta del edificio", OAO "ellos SNPO. M.V.Frunze".

La base del éxito de poca importancia, se encuentra en una determinada innovación fue la construcción de maquinaria compleja en comparación con otras industrias.

En general, sin embargo, ha habido una tendencia a reducir el número de empresas introduciendo la innovación como un todo por las industrias (véase la Figura 3.4.) Y en la ingeniería mecánica, en particular. Esto sirve como una señal de peligro no sólo para las máquinas en sí, sino también para la economía ucraniana como un todo.

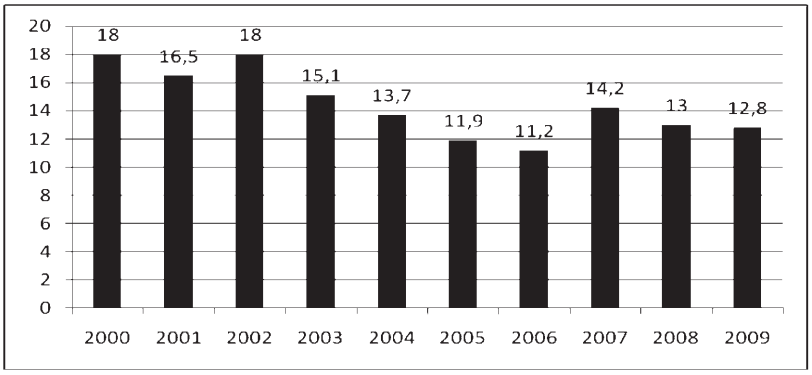

Grafico 2.2. La participación de las empresas nacionales dedicadas a la innovación, en% Fuente: Elaboración propia a partir de datos [111].

Por lo tanto, de forma individual y en conjunto en todos los aspectos del interno de construcción de maquinaria está muy por detrás de sus principales competidores, a pesar de las economías altamente desarrolladas de la máquina se considera como el fundamento de la independencia tecnológica, económica y política del país. De la actividad de este complejo depende de la competitividad de los bienes y servicios en los mercados nacionales y extranjeros.

Sector de bienes de consumo

El sector agrícola y la industria alimentaria. Para una comprensión adecuada de lo que está sucediendo en el sector agrícola, su competitividad (pierde y se gana una ventaja competitiva) es necesaria para distinguir entre la agricultura real de la infraestructura, rural y complejo de fabricación de los productos agrícolas, principalmente representados por la industria alimentaria.

Teniendo en cuenta la práctica mundial, Ucrania ha perdido una serie de ventajas competitivas en la propia agricultura, y en las industrias de transformación, en las industrias que producen para los dos sub-sectores de los medios de producción, así como la infraestructura necesaria para este complejo.

En primer lugar, el desmantelamiento de las explotaciones agrícolas, lo que representó un gran grupo con una base material sólida para pequeña y aislada, con la ausencia de elementos decorativos, a excepción de la mano de obra, han llevado a una drástica caída en la producción en este sector. Mientras que en los países desarrollados, hubo una tendencia hacia la fusión de la agricultura, la automatización de la producción, la productividad y así sucesivamente.

En segundo lugar, la pérdida de las instalaciones de infraestructura para el almacenamiento (silos, almacenes, frigoríficos, laboratorios, almacenes, pre-venta de líneas para la finalización de la producción, etc), los mercados al por mayor de productos dirigidos a la destrucción del sistema logístico, que en las condiciones actuales en el mundo considerado como uno de la ventaja competitiva clave.

En tercer lugar, el limitado número de instalaciones de alta intensidad causa de su operación y depreciación acelerada. Técnicas de mantenimiento del sistema que existían antes de 1990, destruida, y el nuevo aún no ha sido creado. Las empresas que producen e implementación de un nuevo hardware, no hay obligación legal de llevar a cabo su servicio.

En cuarto lugar, la industria alimentaria de Ucrania no se centra en los productores agrícolas nacionales. Un exceso significativo de la tasa de crecimiento de la producción de la industria alimentaria sobre las cifras correspondientes a la agricultura indica un debilitamiento de la dependencia de procesamiento de las zonas agrícolas de la agricultura, una salida de aumento de peso de los productos alimenticios con un uso mínimo de los nacionales de materiales agrícolas o ningún uso de la misma [85, c.71-72]. Y que los agricultores los medios tienen la mayoría de categorías de productos a punto de perder el mercado interno y un cambio de actividades a los mercados extranjeros, que a su vez no tiene un alto valor añadido.

En quinto lugar, la débil posición en la producción y la calidad en el plano. Las normas nacionales de calidad no se corresponden con el mundo. Por otra parte, no cumplen con los estándares de Rusia, Kazajstán y otros países de la CEI. Por ejemplo, todos nuestros productos de origen animal en la UE sólo ha sido homologado miel y la leche en polvo y los huevos aún no ha completado el procedimiento [157]. En la planta de la misma situación. El trigo, que se clasifica en Ucrania en la clase 4, es decir, como alimento, a menudo en los mercados extranjeros pueden ser vendidos únicamente como forraje [75].

Con respecto a la producción industrial de alimentos, en Ucrania se lleva a cabo más de 22 mil empresas, que emplean a más de un millón de personas y está representado por un gran número de sub-sectores, como la carne, productos lácteos, la pesca, la molienda de harina-, de la molienda de alimentación industrial, grasas, azúcar y aceite, pan, vino, alcohol, bebidas alcohólicas, cerveza y bebidas no alcohólicas, productos de confitería, pastas, frutas y vegetales, levadura, melaza, sal, almidón de perfumes, cosméticos, tabaco, té, alimentos concentrados y otros sectores de la producción.

Reducción sustancial en el volumen de producción de la industria ha sufrido en los años 90. La reducción de la producción agrícola casi se duplicó en comparación con el año base ha causado una disminución significativa en los productos de los volúmenes de producción alimenticia. Por lo tanto, la producción de productos lácteos disminuyó 9,3 veces, la carne - 7, salchichas - 5,8, latas/conservas (varios) - 4.3, queso bajo en grasa - casi 4, el azúcar - 3, 6, productos de confitería productos, casi el 3, el pan y productos de panadería - de 2,7, la harina y la cerveza - 2 bebidas alcohólicas (varios) - en 1,3-3,5, cigarrillos - de 1,2 veces. En la misma disminución en la producción de alimentos fue precedida por utilización de la capacidad más baja, se detienen, de larga distancia, y con frecuencia - y la eliminación física. En particular, la industria azucarera por más de 30 fábricas de azúcar fueron desmantelados por la chatarra y el corte sobre la misma - la espera de la misma [85, c.71].

Durante los últimos siete años, la situación en la industria alimentaria se ha estabilizado un poco, poco a poco el aumento de los volúmenes de producción. La excepción fue en 2008. De acuerdo con la tasa de SSC de la disminución de la producción de alimentos, bebidas y productos de tabaco en Ucrania en 2008, en comparación con 2007, la primera vez en los últimos diez años fue del 97,9 por ciento (Grafico 2.3).

Sin embargo, la participación de la industria y procesamiento de alimentos en el total de las ventas en Ucrania en 2008 es de 14,2 por ciento.

Para este indicador, la región ocupa una posición de liderazgo y es una poderosa fuente de su presupuesto. En 2008, las empresas alimentarias del país en los presupuestos de todos los niveles recibieron un 14,1 mil millones de dólares. impuestos y pagos obligatorios, lo cual es 3.6 mil millones o un 33,8% más que en 2007 [39).

La industria alimentaria es uno de los de mayor volumen de inversiones extranjeras en la economía de Ucrania, que se debe, en nuestra opinión, un rápido retorno de este tipo de actividades (Grafico 2.4).

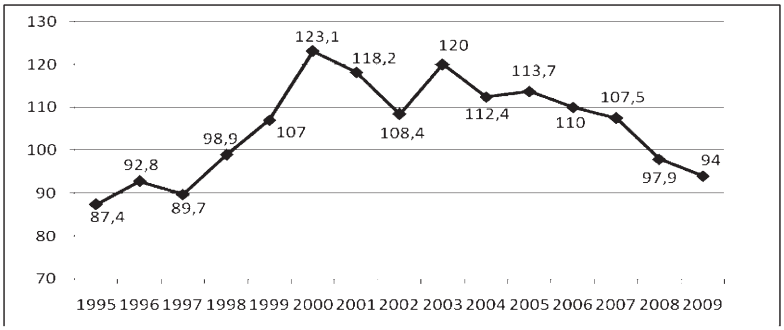

Grafico 2.3. Dinámica de crecimiento de los productos alimenticios, bebidas y productos de tabaco, en% anual Fuente: Elaboración propia a partir de datos [66].

La suma de 1992 superó 1,65 millones de dólares USA. La mayoría de ellos concentrados en la producción de refrescos, cerveza, aceite y grasa y productos de confitería, es decir, zonas donde el valor añadido significativo.

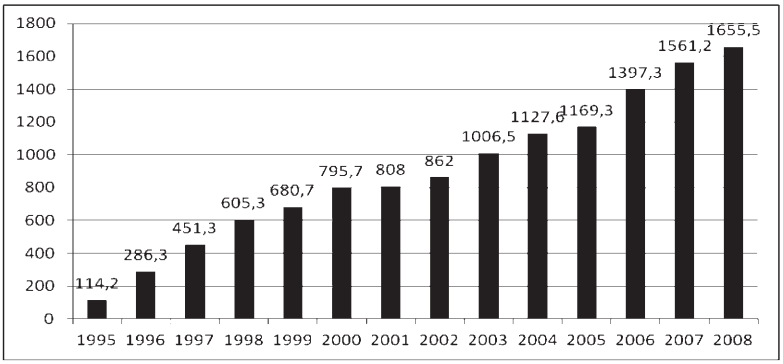

Grafico 2.4. La inversión extranjera directa en la producción de alimentos, bebidas y productos del tabaco, millones de dólares. EE.UU. Fuente: Elaboración propia a partir de datos [131] Nota: El acumulado.

La industria ligera. Una atención especial cuando se considera la competitividad de los sectores internos de la economía merece la industria ligera, porque en términos de sus objetivos es la producción de bienes de consumo de primera necesidad. Situación del sector en esta etapa por lo que no es capaz de satisfacer las necesidades del mercado doméstico, ya sea en aspectos cuantitativos o cualitativos de este problema. Industria Ligera de Ucrania produce 1,5 millones de tejido per cápita, mientras que la norma de consumo racional 28-32 m [128]. Además, en lugar de apuntar a productos de alta calidad para consumo, capaces de atraer la atención de los compradores en los mercados nacionales y mundiales, las empresas de la industria ligera, cada vez más en la producción de productos técnicos, lo que requiere un mínimo de calidad de materia prima, el arte minimalista, el diseño, el costo mínimo de mano de obra y los esfuerzos mínimos de comercialización.

Industria Ligera total de Ucrania actual se compone de muchas industrias, lo que representa alrededor de 13 sub-sectores y proporcionando sólo un promedio de 1% del PIB [117]. Todos los subsectores de la industria representan más de 4,5 combina miles de empresas, incluyendo cerca de 800 grandes y medianas, que antes de la crisis, hubo alrededor de 104 mil trabajadores. A principios de 2009 había menos de 97 900 trabajadores [42]. Sin embargo, en los años 90 del siglo pasado, la industria ligera del país era representada por unas 500 empresas de más de 500 mil puestos de trabajo, era el 15-20% del PIB y un 10-15% de los ingresos fiscales. En comparación con los 90 años de la producción moderna de productos de industria ligera se redujo en más de 10 veces [66].

Sin embargo, incluso el hecho de que en la etapa actual, en la industria ligera, cerca del 80% de las prendas de vestir del sub-sector de productos destinados a la venta en los mercados extranjeros (de peaje, la exportación) y sólo el 20% para el mercado interno, una situación en otros sub-sectores como la industria textil, fabricación de cuero y productos de cuero, etc.

Las diez primeras posiciones de la nomenclatura, que constituyen la principal contribución a las exportaciones totales del sector textil, tiene la siguiente composición: hilados sintéticos, fibras de lino (con alrededor del 50% de las exportaciones totales en términos de valor), tejido impregnado, tapetes y alfombras de lana, los desperdicios de hilados, hilados de algodón, suéteres, tejidos de lana, cuerdas y cordajes (con cerca del 92% de las exportaciones) [89, p. 20].

Sin embargo, el grave problema de la industria ligera nacional es que no es competitivo en un grado mayor que en el mercado mundial y doméstico. Desigual campo de juego para los fabricantes, debido a las acciones de contrabando y la falsificación reducir los esfuerzos de la industria ligera nacional, operando legalmente.

De acuerdo con el Ministerio de Política Industrial de Ucrania, en la residencia rinok productos industriales ligeros en 2006. se estimó en 40 billones de dólares. (A principios de 2009. Los expertos se estima en 50 mln.). Las empresas nacionales durante este período han hecho que la producción de 2,7 millones de UAH. Las importaciones de productos oficiales de la industria ligera llegó a 4,6 mil millones de dólares. Es fácil calcular que el volumen de negocios de la no-producción es del 32,7 mil millones de dólares., O más del 80% del mercado total. Por lo general, son los productos de los fabricantes de China, Turquía, Singapur y otros países.

Por lo tanto, el sector doméstico, la industria ligera, tiene una serie de cuestiones económicas y jurídicas que contribuyen a su degradación y decadencia, es totalmente inaceptable debido a: la propiedad del sector de la producción en el vital, la oferta potencial de primas de recursos absolutos y fabricación, y así sucesivamente.

De acuerdo con la fuerte competencia de productos de contrabando y la falsificación, la legislación imperfecta y no las costumbres, la falta de incentivos fiscales para fabricantes que respetan la ley es un gran problema y una amenaza para el desarrollo de la industria ligera nacional. Por otra parte, esta situación se afecte sustancialmente a las actividades innovadoras de las empresas. Completamente perdido la motivación y oportunidades para tales actividades.

Análisis de los indicadores de la actividad innovadora de las empresas nacionales de la industria ligera en el periodo 2003-2006 (de acuerdo a Comité Estatal de Estadística de Ucrania) muestra que sólo los últimos cuatro años, la proporción de la industria que se dedican a la actividad innovadora, cayó a la mitad, y en 2006 fue del 7,3% (para la industria en su conjunto, la cifra fue del 11,2%). La producción de productos innovadores en la industria ligera, en 2006 el 2,9% de las empresas dominan [89, p. 21].

El volumen de ventas de productos innovadores en la industria ligera se redujo en las mediciones absolutas (promedio 12,9%), y relativos - del 5 al 2% de las ventas totales [89, p. 21].

Número de artículos utilizados tipos innovadores de materiales, productos, productos para el período 2003-2006 en la industria ligera disminuyó desde 2530 hasta 98 (25,8 veces) [89, p. 21]. Por lo tanto, la actividad de innovación en la industria ligera, se reduce notablemente, lo cual es consistente con la orientación elegida para la exportación de materias primas, productos industriales y la implementación de sistemas de peajes contratos.

Sector de la producción de militares de los productos finales. En el momento de la adquisición de la independencia de Ucrania el número de compañías de defensa más importantes fue alrededor de 700. Hoy en día hay alrededor de 230 a 250, mientras que el número de trabajo en esta zona - cerca de 250 mil personas [156, c.495]. La transición del país a la gerencia sobre los principios del mercado poner a las empresas y organizaciones de defensa al borde de la supervivencia. Durante los años 1993-2003 el mercado interno OPK cayó un 67,5%, en particular, la industria espacial - por el 71,2%, el instrumento - un 71,5%, la electrónica - en el 86,7%. Durante este período la producción de armamento y equipo militar (AME) se redujo a 5.4%, mientras que la producción de las Fuerzas Armadas de Ucrania necesarios los principales tipos de AME no exceda del 5% [152]. Las instalaciones de producción se cargan aproximadamente 50%, y en algunas plantas - 20% o menos; rentabilidad de las empresas de defensa es inferior al 5-8% [144, p.23].

Sin embargo, a pesar de estas circunstancias, Ucrania, hasta hace poco, es una empresa líder en el mercado mundial de armas, es parte de los 20 mayores exportadores de estos productos (para el período 2005-2009 la participación de nuestro país en el mundo de las ventas de armas ascendieron a cerca de 2%). Los principales proveedores en el mercado mundial de armas convencionales (de acuerdo a su peso) son los Estados Unidos, Rusia, Alemania, Francia, Reino Unido, Países Bajos, Italia, España,

China, Suecia, Ucrania, Israel, Suiza, Canadá, Bélgica, PAR, Corea del Sur, Polonia, Finlandia y Bielorrusia.

En una sección más detallada (con la participación de los brazos del mundo las ventas), la situación es la siguiente (Grafico 2.5):

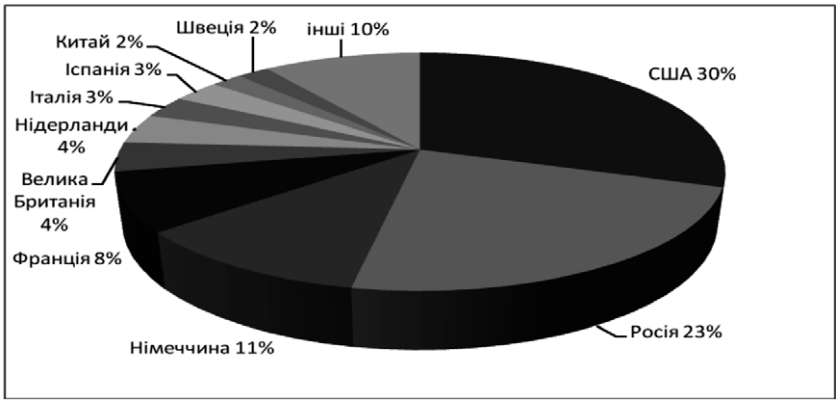

En el grafico 2.5. Los mayores exportadores de armas para el período 2005-2009, como% del total mundial Fuente: Elaboración propia a partir de [197].

Como se puede observar en la figura, para llevar a cabo una exitosa actividad comercial del tipo de producción tan especial como armamento pueden sólo los países que son, en primer lugar, tienen influencia política en el mundo, y, en segundo lugar, tienen desarrollada la alta tecnología e producción con conocimiento tecnológico intensivo.

La presencia de Ucrania en el mercado mundial de armas se debe principalmente a la herencia de la Unión Soviética, y el hecho de que los fabricantes se concentran en la lista de ventajas competitivas en la relación óptima entre precio y calidad de los bienes, así como a través del suministro de productos únicos. Como productos únicos en el mercado mundial se consideran productos que se producen en Ucrania en base de los materiales magnéticos de tierras raras, y que son los equipos de la tecnología de los rayos infrarrojos, equipos de rayos X de control. Análogos de tales productos no hay en el mundo, tal como la estación pasiva de inteligencia electrónica “Kolchuga”, que según sus principales parámetros supera todos los métodos conocidos de los fines iguales o parecidos (el sistema americano “Avaks”, complejos “Vera” (República Checa) y el “Vega” (Rusia)) [56, p.42]. Sin embargo, los parámetros tales como la

innovación de productos e infraestructura de servicios es mucho más detrás de los otros competidores. Cabe señalar que la mayoría de las armas y equipo militar (AME), que se posicionan como productos de alta tecnología del complejo militar-industrial (radar (radar) "Kolchuga", municiones guiadas con precisión "Kombat", "Stugna", "Tsvetnik", el sistema activa zahistu tanque, "Cuchillo", etc.) desarrollado sobre la base de las soluciones estructurales y tecnológicos de la Unión Soviética. Análogos a AME, basadas en soluciones modernas, prácticamente no existen. Aunque según las estadísticas, que se realizan cada cinco o siete años en las áreas tecnológicas consideradas, se produce un salto considerado.

Hoy en día, América del Norte, Europa Occidental, el sudeste de Asia, dedican importantes recursos para el desarrollo de la ciencia como la base para el desarrollo de tecnologías avanzadas (para la mayoría de ellos parte de los gastos en la ciencia en el PIB es de 2,0% a 3,0%).

En Ucrania, en el período 2001-2005 para llevar a cabo actividades de investigación y desarrollo con fines militares se asignó un promedio de cerca de 11 millones de dólares. Financiación miserable haya dado lugar a una fuerte caída en la producción de productos de alta tecnología y reducir significativamente el número de empresas y organizaciones en la defensa, la ejecución de proyectos innovadores. Según los estándares mundiales, el número de estas empresas y organizaciones deben ser del 70-80%, en Ucrania esta cifra – alrededor de 13% [111].

La práctica mundial ha demostrado que la financiación de trabajos de investigación y desarrollo de 5-7 años en cantidades inferiores a 1% del PIB, por regla general, lleva a la decadencia irreversible de los procesos de capacidad científica y tecnológica, lo que conduce a la pérdida completa de la capacidad de producir por el estado no sólo los diseños modernos de la AME, sino también aquellos que fueron emitidos antes, y esto es una amenaza directa para la seguridad nacional. En Ucrania, esta cifra se ubica actualmente en 0,5%.

El sector de servicios. Como demuestra la práctica, el sector servicios es uno de los componentes más importantes y de más rápido crecimiento de la economía global.

Por lo tanto, en los países desarrollados la proporción de servicios en el PIB supera el 70%, y emplea a más del 60% de los empleados (en los EE.UU. - hasta un 75%). En las últimas tres décadas del siglo XX el volumen de las exportaciones mundiales de servicios aumentó en 22 veces y sigue creciendo. Según las estadísticas de los servicios YUNKTAD, el volumen de los servicios comerciales en el comercio mundial

en 1980 ascendió a 16,2% en 2001 a 19,4%, y en 2015, según los expertos, puede llegar a un 25-30% [178].

Desarrollo del sector de servicios Ucrania coincide plenamente con las tendencias mundiales. En los últimos años, su contribución a la liberación del PIB aumentó de manera significativa, aunque no tanto como los niveles de los países desarrollados. El volumen de sector de servicios en el PIB es del 25%, mientras que en la estructura del empleo es alrededor de 60%. El tiempo en Ucrania es todavía espacio para el desarrollo de este sector. Por lo tanto, el desarrollo de la ciencia y la educación es un requisito previo para la formación de la mano de obra de alta cualificación, que a su vez determina la evolución de los servicios de información y comunicación, servicios de oficina, servicios, desarrollo de software, comercio electrónico y de móviles, etc; desarrollo de una infraestructura básica asegura la existencia y el mejoramiento de los servicios de transporte y de turismo, y similares. El mundo se ha convertido en una tendencia al alza en la participación de los servicios turísticos, pero ahora en rápido crecimiento del comercio internacional de servicios de negocios, incluyendo organizaciones empresariales, profesionales, bancarios, de seguros, auditoría, contabilidad, es decir un máximo de dos quintas partes de todo el comercio de servicios.

En la estructura de mercado de los servicios de Ucrania está dominada por las industrias tradicionales. La mayor parte pertenece a los servicios como el comercio, reparación de vehículos automotores, artículos para el hogar y el consumo personal, así como las actividades de transporte y las comunicaciones. No son muy diversificados los servicios de exportación. En los últimos cinco años la mayoría de los servicios son la transportación por las tuberías. Luego vienen los negocios, servicios profesionales y técnicos, servicios de reparación y servicios de viaje.

Por lo tanto, la ventaja competitiva de los productos nacionales en la prestación de los servicios son exclusivos de este valor como el precio (ya que el precio de los servicios a alrededor de 55-60%, dependiendo de sueldos en Ucrania es el más bajo de Europa), sin embargo, y este parámetro no es un factor determinante para los consumidores. Hoy en día es extremadamente importantes indicadores como la calidad adquirida y proveedores de servicios innovadores.

Por lo tanto, el análisis de línea de base para Ucrania en esta etapa de los sectores de desarrollo, así como el estado de su extensión lógica, expresada en la actividad económica exterior del país, la abrumadora evidencia de la incompetitividad nacional, tanto en aspectos cuantitativos y cualitativos de esta cuestión. Cada año, la presencia de los productores ucranianos se redujo no sólo en los mercados extranjeros, sino

también en el interior, básicamente haciendo que el impacto sin precedentes de la seguridad económica de nuestro estado y su posterior desarrollo en general.

2.3. EL AMBIENTE INSTITUCIONAL: DEFINICIÓN Y APLICACIÓN DE LAS PRIORIDADES SECTORIALES DE UCRANIA

La experiencia de los países desarrollados demuestra que en el siglo XX, un factor importante fue el surgimiento de un entorno institucional adecuado. Por otra parte, ha habido un ambiente institucional que no sólo regulan los procesos económicos en estos países, y de alterar su desarrollo económico.

Es a causa de las palancas institucionales y normativas del país para hacer frente a los desequilibrios estructurales, señaló a las economías nacionales a la posición competitiva avanzada. Por ejemplo, Japón, Alemania y otros países europeos con la ayuda de ciertas instituciones, no sólo superó la destrucción de la guerra, pero también implementó algunos proyectos a gran escala para desarrollar su clave en las sucursales de tiempo y de los sectores de la economía.

Instituciones similares con objetivos similares se introdujeron en el sudeste de Asia, que han cometido salto industrial de 70 años del siglo XX. La aplicación activa del programa de creación de una red de parques, los grupos, la distribución de la relación de crédito, la intensificación de la cooperación internacional de la operación de producción, etc el progreso ha sido la formación de las herramientas en las manos de las instituciones.

En Ucrania, durante su estancia en la antigua Unión Soviética, hubo varias otras instituciones, las instituciones de la administración totalitaria del Estado. Sin embargo, esto no significa que no eran eficaces. Al igual que en el siglo XX. un país eminentemente agrícola, Ucrania, en medio de 60-70 completamente caracterizado como industrial y agrícola. Un conjunto de instituciones que resuelvan los complejos problemas de propiedad, la ideología, etc, es decir, factores básicos de desarrollo económico y social, ha demostrado ser eficaz en la evolución económica de la Unión Soviética.

Con el colapso de la Unión Soviética, provocó el rápido cambio geopolítico en los fundamentos económicos en el mercado, rompió por completo la base para el desarrollo futuro de Ucrania. Falta de preparación total institucional, y por lo tanto la incapacidad de regular las relaciones económicas, de conformidad con las reglas del mercado, la urdimbre de la y el declive de la economía de nuestro estado, incluyendo sus unidades avanzadas (como la ingeniería, complejo militar-industrial), que ahora se

consideran los principales países del mundo como la base de la independencia política, económica y tecnológica.

Para restaurar la fuerza anterior económica del país, así como para un mayor desarrollo deben aplicarse a la cuestión de la concentración de los recursos disponibles (en términos del déficit corriente) para ciertos sectores de la economía. A su vez, la definición y ejecución de las prioridades sectoriales, genera automáticamente un análisis del entorno actual y el desarrollo institucional con la necesidad de más adecuada. Después de todo, la observación sólo del académico Dmitri Lvov, "haciendo caso omiso del papel y la importancia de las instituciones y el cambio institucional, la incompatibilidad de las medidas propuestas, las instituciones dominantes en la jerarquía de la sociedad inicialmente la reforma de condena al fracaso "[20, p.9].

Por eso, en nuestra opinión, el primer estudio y requiere la formación del componente institucional en la definición y aplicación de las prioridades sectoriales. Además, el establecimiento y la aplicación de este proceso son imposibles sin la participación de los recursos de inversión. De ello se desprende que el establecimiento de un entorno institucional y la inversión se caracterizan por la interdependencia. Sin embargo, tanto en la teoría y la práctica en el proceso de gestión asociada con las prioridades sectoriales, hay muchas otras actividades, herramientas e instrumentos. En particular, diversos tipos de políticas públicas, tales como la innovación, fiscal y presupuestaria, política de antimonopolio, comercio exterior, etc., programas especiales y otros estatales, pedidos gubernamentales, política de precios, etc.

Sin embargo, de acuerdo con la razón anterior, en este estudio nos centramos en dos importantes razones - en la componente institucional y de inversión, que, según nuestra opinión, constituyen una base para la definición y el funcionamiento de las prioridades sectoriales.

En general, el entorno institucional de una sociedad se caracteriza por las políticas fundamentales, las normas sociales y jurídicas bajo las cuales se realiza el proceso de producción e intercambio (constitucional, electoral, la propiedad, el derecho contractual); las normas que rigen las relaciones en la esfera pública (la teoría de la elección publica), las normas que rigen la relación en el sector privado (la teoría de los derechos de propiedad); las normas de comportamiento de los agentes económicos sobre una base contractual (la teoría de las corporaciones, la teoría de las estructuras reguladoras); las normas no escritas de comportamiento de los agentes económicos (costumbres, tradiciones e instituciones morales, instituciones religiosas) [37]. En particular, las normas mencionadas son válidas también en el fun-

cionamiento de la selección, establecimiento y efectiva de las áreas prioritarias y los sectores de la economía.

De este modo, el entorno institucional la definición y aplicación de las prioridades sectoriales comprende los sistemas de las relaciones como "economía política", "económicos y jurídicos", "ética", "económico-ideológico", "culturales-económicos" y otros. En cada uno de estos sistemas de relaciones se forma y funciona su propio conjunto de instituciones, tanto formales como informales. Como se ha señalado por el académico A. Chukhn, dentro de esta unidad las instituciones formales, como más generales y fundamentales desde punto de vista del funcionamiento y desarrollo de la economía determinan la naturaleza de las instituciones informales. Sin embargo, el resultado del impacto es ambiguo. Si la ley refleja las necesidades de la práctica, afectan a las instituciones informales a esta última, a su vez, atender las necesidades de la práctica. Por el contrario, si las instituciones oficiales son deficientes, entonces esto tiene un efecto negativo sobre las instituciones informales, ayudando a incrementar su conformidad no las instituciones formales. En este - la fuente de un aumento o una reducción de la economía en la sombra [165, p. 5].

Hoy en día en Ucrania las deficiencias de las instituciones formales se reflejan claramente en las instituciones informales, e impregnar todo el sistema de relaciones sociales. Sin embargo, en primer lugar, que se refleja en la relación, "economía política", y son especialmente importantes porque afectan el funcionamiento de toda la población. El estudio de los procesos políticos y de los fenómenos se han incorporado en el marco de la teoría de la elección pública (teoría de la elección pública), que se originó en los años 60 del siglo XX como una rama de la economía, ha centrado su investigación en torno a los temas de los impuestos y las cuestiones de gasto público en el contexto de la provisión de bienes públicos [67, p. 536-537]. La explicación es a menudo paradójica y contradictoria las decisiones políticas en el ámbito económico, los científicos que comparten las ideas de la teoría de elección pública puede ser reducido a lo siguiente: en primer lugar, las personas que operan en la esfera política, sobre todo teniendo el cuidado de sus propios intereses, y en segundo lugar, se guian por la regla de la toma de decisiones comparando los beneficios marginales y costos marginales, es decir, operar lo más eficientemente, y en tercer lugar, la política es vista como el intercambio de votos y promesas de campaña, al igual que.

De acuerdo con esta política sobre la economía del país, incluso en Ucrania, se reduce a predominantemente a los intereses personales y/o pequeños grupo de interes, y como consecuencia en los sectores prioritarios se convierten aquellos sectores que cumplen con las expectativas e intereses de un cierto círculo de personas, presentada

principalmente por la riqueza privada. Estos sectores hoy en día, los metalúrgicos, químicos, energía, finanzas.

Por tanto, para el sector metalúrgico ucraniano se utilizaban principalmente diversas formas de limitaciones presupuestarias blandas (no estrictas). En los años 90 estas eran los subsidios fiscales en forma de créditos fiscales individuales, los préstamos garantizados por los subsidios estatales y también eran los subsidios energéticos. Otro ejemplo de apoyo a este sector del estado fue un experimento económico que se llevó a cabo para 63 empresas del complejo metalúrgico de la minería en el período 1999-2001. La ley sobre el experimento económico proporcionaba a sus participantes siguientes beneficios:

Sí, el sector metalúrgico ucraniano se utiliza principalmente para las diversas formas de limitaciones presupuestarias. En los años 90 era el subsidio fiscal en forma de créditos fiscales individuales, los préstamos garantizados por los subsidios estatales y la energía. Otro ejemplo de apoyo a este sector del estado fue un experimento económico que se llevó a cabo el 63 y el complejo metalúrgico de la minería en el período 1999-2001. La ley sobre el experimento económico proporcionado por los participantes en dichos beneficios:

- (Art. 2) la cancelación de todas las penalizaciones y las sanciones por retraso en el pago de impuestos, tasas y otros pagos obligatorios, el 1 de julio de 1999. A lo largo del funcionamiento del experimento las sanciones por la nueva deuda se estableció en 50% de las tasas generales;
- (Art. 3) reducción de las tasas y cargos: impuesto sobre la construcción, reconstrucción, reacondicionamiento y mantenimiento de las carreteras de uso general
- 0%; recogida en el fondo de innovación del Estado - 50% de las tarifas vigentes; tasas por la contaminación ambiental - 30% de estos ingresos se dirigen a los presupuestos de los diferentes niveles, el 70% quedan en la empresa para actividades ambientales;
- (Art. 4) retraso de hasta 36 meses en el pago de impuestos, tasas y otros pagos obligatorios, el establecimiento de una tasa de interés cero para el crédito fiscal;
- (Art. 5) la reducción de la tasa de impuesto sobre los beneficios de las empresas al 9% (tasa efectiva en el momento - 30%).

De acuerdo con el Comité Científico de Investigaciones Económicas del Instituto, la cantidad real de los incentivos financieros que las empresas reciben durante todo el período del experimento, y que puede considerarse como una inversión financiera adicional en el complejo minero y metalúrgico, compuesto por cerca de 2,7 millones

de UAH. El resto aproximadamente 2 mil millones de dólares. Se trata de un aplazamiento del pago de impuestos y otras deudas. Se consideraban como deudas problemáticas, las cuales el estado podría recoger con el aplazamiento a través de la mejora del estado económico de las empresas.

Representantes de la industria siderúrgica de Ucrania tienden a ver el experimento como un modo de paquete de estímulo económico de la mejora financiera de las empresas, que se aplicó en determinados sectores de la economía nacional. Sin embargo, las ganancias directas para el presupuesto estatal (exceso de ingresos sobre el tamaño de los beneficios) el país no ha podido obtener a partir de este experimento económico. Además, las políticas de ayuda de ninguna manera han podido afectar los problemas de la modernización acelerada de la industria metalúrgica. Como resultado, hoy como hace diez años, el nivel tecnológico no cumple con los estándares internacionales y tiene una tendencia a deteriorarse.

Sin menospreciar el papel del sector del acero como el sector primario, que proporciona los ingresos de divisas al país, la política gubernamental de apoyo y promoción del desarrollo del sector ha tenido una brecha en los requisitos para el funcionamiento del mismo, en los requisitos para la modernización y así sucesivamente.

Conjunto de diversas medidas de promoción es característico igualmente para el sector químico. Por lo tanto, la resolución del Consejo de Ministros de Ucrania, de fecha 18 de diciembre 1999 № 2312 "sobre el mantenimiento de los productores agrícolas de fertilizantes minerales y semillas en el año 2000", la resolución del Consejo de Ministros de Ucrania, de fecha 24 de julio 1993 № 564 "Sobre la exención de las exportaciones (las exportaciones) el deber ciertos tipos de productos químicos", el orden del Consejo de Ministros de Ucrania, de fecha 27 de marzo 1997 № 159-R "en las medidas para garantizar la industria química como materia prima para la producción de fertilizantes", la resolución del Consejo de Ministros de Ucrania, de 21 de enero 1999 № 66 "Sobre el aplazamiento empresas de productos químicos, productores de fertilizantes minerales en los pagos al presupuesto del Estado", el orden del Consejo de Ministros de Ucrania" "Sobre la aprobación del Plan de Acción para desarrollar el mercado de los fertilizantes minerales y productos fitosanitarios para el período 2002-2004, el orden del Ministerio de Política Industrial de Ucrania 20.01.2004 № 18 "Reglamento de (establecer) el nivel de limitación de precios de venta al por mayor de la producción de fertilizantes nacionales para compensar el costo de los cuales se asigna presupuesto del Estado", la resolución del Consejo de Ministros de Ucrania, de fecha 11 de julio 2007 № 931 "Sobre las enmiendas al Procedimiento para el uso en el año 2007 los fondos del presupuesto estatal destinado a compensar par-

cialmente el costo de la producción nacional de fertilizantes", el orden del Consejo de Ministros de Ucrania, 3 de junio de 2009 № 880-P "En la aprobación de la lista de empresas - los productores de fertilizantes de nitrógeno, que puede comprar el gas natural importado de no residentes de Ucrania" es un testimonio vivo de los intereses de un cierto círculo de la persecución de los propietarios de fábricas de productos químicos.

El marco legal de Ucrania se actualiza constantemente y en el sector financiero. En particular, existen tales regulaciones para apoyar sus actividades (por ejemplo, el decreto presidencial del 23.01.1999 № 44/99 sobre medidas integradas para mejorar el sistema bancario en el período 1999-2000, la Ley de Ucrania, de 24.07.2009 № 1617-VI "sobre las enmiendas a ciertas disposiciones legislativas de Ucrania sobre las características de las actividades de rehabilitación financiera de los bancos", etc), a pesar de los problemas de creación propia de este sector, la ocurrencia de que, en nuestra opinión, debido al análisis de los pobres y el control sobre sus actividades.

En cuanto al gasto público en el desarrollo de ciertos sectores de la economía del país, su selección no tiene ninguna base seria. Por otra parte, a pesar del marco jurídico existente (Constitución de Ucrania, el Código Presupuestario (define la secuencia de los procesos de la previsión, el desarrollo de los programas y presupuestos a nivel estatal y regional), la Ley de Ucrania "Sobre la previsión estatal y la elaboración de los programas de desarrollo económico y social de Ucrania", de fecha 23 de marzo de 2000., Documentos departamentales), en el estado no existe ningún sistema productivo estratégico sino tampoco ningún sistema completo de planificación estratégica para el desarrollo de la economía del país.

El establecimiento de prioridades y la orientación de desarrollo del país se lleva a cabo en los documentos estratégicos nacionales, sectoriales, los programas intersectoriales, de uso público, conceptos, estrategias, sin embargo su número significativo y los limitados recursos para llevarlas a cabo (el costo total de los programas de alcance 600-800 [118, c 0,23]) no resultan eficientes para el rendimiento productivo de las empresas. Las principales características de todos estos documentos son las siguientes: un eslabón débil entre sí (o incluso la falta de ella), una gama demasiado amplia de las prioridades de desarrollo, la falta de planes de equilibrio y de las actividades; el desapego de los requisitos reales y limitaciones en los recursos. Como resultado, el costo-efectividad de las decisiones tiende a cero (para cualquier industria en Ucrania se desarrollan constantemente los programas conceptuales estatales y nacionales del desarrollo, pero el coeficiente de realización de estos programas no es más del 60% [118, c 23.]), y los impactos sociales son a menudo ambiguos.

El sistema de relaciones "económico-jurídicas". El estudio del entorno institucional para la definición y aplicación de las prioridades sectoriales, es decir, las relaciones en este sistema se produce principalmente sobre la base de documentos legales, directa o indirectamente, definir y regular este punto de vista, y así determinar las instituciones pertinentes con las funciones necesarias para sus actividades. En Ucrania, una serie de leyes, a saber, la Ley de Ucrania "Sobre las orientaciones prioritarias de la ciencia y la tecnología» № 2623-III del 11/07/2001 ", en la predicción del estado y la elaboración de programas de desarrollo económico y social de Ucrania» № 1602-III, de fecha 23/03/2000 "En la prioridad del desarrollo social del sector rural y agrícola en la economía» № 400-XI de 17.10.1990, "En las orientaciones prioritarias de la actividad innovadora en Ucrania» № 433-IV de 16.01.2003, "El reconocimiento de la rama armada de uno de los sectores prioritarios Ucrania y medidas para proporcionar el apoyo estatal para ella »№ 2211-III, de fecha 11.01.2001," Sobre los principios generales de la creación y funcionamiento de los especiales (gratis) las zonas económicas» № 2673-XII, de 13.10.1992, y la prioridad, como, fragmentaria identificar áreas de la ciencia y la tecnología, la innovación, las zonas deprimidas, etc

Al mismo tiempo, en este momento no existe todavía ninguna ley ni otro tipo de documento oficial, que claramente identifica, justifica o adapta las prioridades para las realidades económicas y sociales para las próximas décadas. Como resultado de ello, no existen procedimientos para la formación, aprobación y ejecución de las prioridades sectoriales, así como un mecanismo integral para promover el estudio de su incidencia en otros sectores de la economía nacional, etc Sin embargo, la presencia de las prioridades sectoriales, y documentar el proceso de sentido sin especificar la finalidad de su funcionamiento, herramientas y recursos para su ejecución y los resultados esperados. También debe ser consciente de que las prioridades sectoriales - es sólo un elemento en el desarrollo general del sistema, una herramienta importante para lograr la competitividad económica nacional, y sin la interacción y la complejidad introducida por medio de la expansión, el éxito es imposible.

La legislación mencionada, en nuestra opinión, son más de carácter declarativo, y determinación se produce de acuerdo con las prioridades científicas y tecnológicas de otros países, y no según sus propias características y necesidades. Prueba de ello es que, por ejemplo, se refirió a los términos de las prioridades científicas y técnicas son de carácter abstracto, la mayoría de ellos. Se trata de una prioridad especial a la investigación básica sobre los principales problemas de las ciencias naturales, ciencias sociales y las humanidades, los problemas de las políticas de población, el desarrollo humano y la formación de la sociedad civil, la preservación del medio ambiente (medio ambiente) y el desarrollo sostenible; gusta. Otra prueba es completa hacerse cargo de las prerroga-

tivas de los países post-industriales, que ven un mayor desarrollo en el surgimiento y la difusión de las herramientas informáticas y nuevas tecnologías de la sociedad de la información, sustancias y materiales nuevos, etc, mientras que en Ucrania, hay muchos temas más urgentes sin resolver modernización de las instalaciones de producción, el cambio a tecnologías de ahorro de energía en energía, industria, agroindustria, vivienda y servicios públicos, restaurar y mejorar la salud pública y así sucesivamente.

Por otra parte, estas áreas prioritarias de la ciencia y la tecnología no se han revisado desde el año 2006, demuestra una vez más la importancia de este tipo no es una legislación para el liderazgo del país.

Otro factor determinante en el análisis básico del entorno institucional de la formación y la aplicación de las prioridades sectoriales en la relación “, Económicas y Jurídicas” es una categoría de la propiedad. En este caso, la noción de “propiedad” se está convirtiendo en una interpretación más amplia y se usa como un “derecho de propiedad”, porque no compartir (los medios de producción o de trabajo) es en sí mismo una propiedad, y un número o una lista de derechos (o al menos la parte del derecho a utilizar el recurso) 140 [, pág. 7].

En Ucrania, debido a la historia del desarrollo de la reforma de las relaciones de propiedad fue destinada a cambiar las formas (estatal y colectiva a privada y colectiva) y los temas de propiedad (el Estado en la propiedad privada y colectiva) a través de la privatización, la mercantilización y la privatización [72, p. 4]. Al mismo tiempo a la eficacia no se da la debida importancia, el proceso de privatización se limita solamente a la propiedad legal de los activos de las empresas y de ninguna manera relacionada con una inversión adicional de los recursos y el funcionamiento eficaz después de la privatización [43, p. 29].

Al comienzo de la transformación del mercado de la economía de Ucrania se creía que la privatización será la base de una mayor libertad de espíritu empresarial y la introducción de los principios de la competencia, que a su vez dieron lugar a la aparición y crecimiento de una clase media fuerte, la rápida acumulación de capitales de los propietarios “eficaces”, y por lo tanto, la modernización económica del país.

Sin embargo, la privatización en la forma en que se llevó a cabo en Ucrania, el Instituto no ha creado la institución del poder, similar a la que prevalece en las economías occidentales, que se basa en la libertad de redistribución de los derechos de propiedad entre las entidades empresariales diferentes, cada uno de los cuales tienen derechos claramente definidos y tiene la capacidad de su traspaso.

Privatización se inició en el sector del comercio al por menor en la base de una serie de leyes tomadas en 1992 (las leyes de Ucrania "Sobre la privatización Estatal de la Propiedad" del 4 de marzo de 1992, "Sobre la privatización de las pequeñas empresas de propiedad estatal (pequeña privatización)", 6 de marzo de 1992.), que consideraba la realización de "pequeña privatización" (es decir, las ventas de las pequeñas empresas de propiedad estatal, principalmente en el comercio y servicios) y la "privatización grande". Legalmente esta área se realiza a través de la introducción de las llamadas "empresas colectivas" o a través de las sociedades anónimas cerradas, cuyos miembros eran empleados de estas empresas. Sin embargo, a partir de 1997 esta forma de privatización estaba prohibida, excepto de los ámbitos de privatización de las empresas pequeñas.

En una medida puramente estadística, el crecimiento del sector privado en Ucrania durante los años de la transformación ha sido impresionante. Entre 1991 y 2000 la proporción de propiedad estatal se redujo 92 a 27%, lo que significa el fin de su dominación absoluta. Al mismo tiempo, este proceso se ha convertido en escala de excesiva y continua, poniendo en peligro la estabilidad y la soberanía del país, significa la transición de un extremo al otro [109, p uno. 550].

En el proceso de la privatización tanto a través de un contrato de arrendamiento con opción de compra como través de los mecanismos disponibles para las subastas certificadas de las acciones (propiedad) las empresas han sido repartidas entre un gran número de personas que no ayudan a atraer a los inversores estratégicos. Por lo tanto, en 1997 hubo un cambio en la política de privatización, privatización en base de concursos comerciales y no competiciones.

Teniendo en cuenta que la hiperinflación en 1992 y 1994 prácticamente destruyó los ahorros monetarios de los ciudadanos que iban a convertirse en la principal fuente de financiación de la privatización, la gran mayoría de los ciudadanos fueron excluidos de la participación en la privatización, y el proceso en sí fue muy lento. Por lo tanto, a pesar del cambio en la forma de privatización, su eficacia real se mantuvo baja, y el papel del desarrollo - es altamente cuestionable. La única excepción fue la alimentación, textil y otras industrias.

La baja eficiencia de la privatización en Ucrania es debido a un conjunto compleja de diferentes (los flujos de inversión, la participación de inversionistas extranjeros en la privatización) externos e internos factores (económicos, legales, sociales, etc.). Los principales de ellos son los siguientes:

1) un cambio significativo de la privatización formal (legalmente regulada) por la privatización informal y la subordinación total del proceso de privatización a la parte informal de la misma. Al mismo tiempo, las empresas estatales se quedaban formalmente bajo control estatal, pero de manera informal – fueron no solamente administrados/ controlados de modo arbitrario por sus directores, sino que también la distribución de los ingresos ha sido bajo control principalmente de la alta dirección de estas empresas y sus intereses. La responsabilidad por daños resultantes de las actividades de estas empresas se transformó en una carga fiscal para el estado en general (Pero no a las personas concretas del aparato estatal);
2) nivel alto de la monopolización significativa de la economía en una etapa inicial de la privatización. Nivel de la eficacia de la privatización era claramente dependiente de la prevalencia de monopolio en un área en particular. En este caso, la transferencia de propiedad a manos privadas en las industrias estratégicas denominadas fue acompañada por la transferencia real de los derechos a recibir la renta económica. Esto fue demasiado incentivo para apropiar los beneficios derivados de la situación del monopolio, de los recursos naturales limitados, los nuevos propietarios evitaban la modernización de las estructuras de la producción. Por lo tanto, la privatización de empresas regionales de distribución de recursos energéticos no ha causado incremento en la eficiencia sino que su reducción;
3) excesivo protagonismo en la etapa inicial del proceso de privatización de alquiler con opción de compra. Por lo general, en este caso se formaban las empresas colectivas y las sociedades anónimas cerradas en las que el proceso de privatización era muy fácil de subordinar a los intereses de la alta dirección. En el período posterior a la privatización, dichas empresas no se encuentran generalmente a los inversores extranjeros poderosos y las políticas internas de su liderazgo no fueron destinadas a una restructuración radical, sino que el desplazamiento de los pequeños propietarios, y el control completo sobre la empresa. Es de destacar que en el comercio minorista no es una característica muy poco de las fusiones (al contrario que existe en la economía mundial moderna) y adquisiciones con la formación de las unidades de negocio más eficientes y competitivos. Operaciones mínimas de las empresas con las herramientas de las inversiones de cartera (acciones, obligaciones), lo que inhibe el flujo de capitales hacia la industria más productiva y prometedora;
4) falta de transparencia en el proceso de privatización. Los procedimientos de la privatización no solo eran no transparentes, sino que también eliminaron prácticamente la competencia real en la adquisición de bienes del Estado. Las reglas de privatización se formaban a menudo en un orden aleatorio bajo la influencia de los diversos grupos informales políticos y económicos;

5) limitada participación de inversores extranjeros. La participación de inversionistas extranjeros en los procesos de privatización en Ucrania, en contraste con los países de Europa oriental y Europa Central era bastante limitado. Pocas excepciones eran la adquisición del control de las empresas ucranianas en la industria alimenticia, fabricación de productos de tabaco, bebidas.

Sin embargo, la característica del proceso de privatización, que tuvo lugar en Ucrania, fue la fusión real del Instituto de mando y la institución del poder. Como destaca el científico, Yu Kindzersky, su formación y consolidación se llevó a cabo en la época soviética, pero se sigue caracterizando por una unidad indivisible de las funciones gubernamentales y de propiedad: el liderazgo político le da el derecho inalienable a disponer de todos los bienes del país, y la propiedad exige que la autoridad política de la orgánica [72, p. 8]. La lucha política en Ucrania se utiliza exclusivamente para mejorar la situación de los participantes en el jerarquía en poder para una mayor redistribución en favor de los ganadores de la propiedad estatal ya privatizados, la posibilidad de obtener rentas por el uso de la propiedad por otra de re-privatización de la propiedad de los opositores políticos en favor de las entidades extranjeras que no están interesados en la obtención de poder, con el fin de reducir y eliminar a los oponentes para luchar.

En este sentido, señala con acierto Gritsenko, que las relaciones de Ucrania en el sistema de "lista de la propiedad-poder": el poder no es determinado por la propiedad, como en las economías de mercado y la propiedad - el poder [35, p. 56]. De hecho, dozvolyae identificar el sistema ekonomichnu de Ucrania como un mercado, a pesar de la ofitsiyno concedido el estatuto. Por lo tanto, la principal diferencia entre la economía de mercado es la distribución del poder y las funciones económicas, lo que le hace capaz de reconstruir rápidamente los modos de producción y la proporción de los recursos utilizados, sin cambios significativos en el sistema establecido de la condición social y jerarquía de poder.

Por lo tanto, la privatización en Ucrania fue, ante todo, un medio de redistribución de la riqueza social, más que un medio de rápida acumulación de capital necesaria para la modernización radical de la economía estructural y para asegurar su competitividad. Además, la privatización a menudo sólo provocó la fuga de capitales en el extranjero y los gastos innecesarios. Esto explica por qué, aún hoy, después de varios años de crecimiento económico, el nivel de la formación bruta de capital fijo en la economía es un tercio en 1990 [16].

El sistema de relaciones "económico-ideológico". Una gran influencia en la definición y ejecución de las prioridades sectoriales de cualquier país, incluida Ucrania,

en nuestra opinión, tiene una ideología. El discurso existente/ actual sobre la desideologización contrario, y su disminución significativa en el papel de la ideología en la vida económica y social en general que se describe en las obras de Raymond Aron, Daniel Bell, Lipset, S. y otros, no ha sido confirmada en la práctica. El tratamiento de la ideología como falsa conciencia, fundamentalmente se opone a la ciencia y está aceptada por el grupo social con el fin de justificar sus acciones y demandas sociales, así como un producto de la sociedad con la tecnología poco desarrollada y pendientes los problemas económicos, sociales y políticos, los creadores del concepto ideológico argumentan que los países capitalistas desarrollados han salido fuera del marco del alcance del Estado social, que necesita una ideología, y entraron en un nuevo "no ideológico" era, afirmando así el "fin de las ideologías".

Sin embargo, creemos que es la ideología, en gran medida contribuyó el hecho de que los países desarrollados han alcanzado tales éxitos económicos. El ejemplo histórico más destacado de la influencia de la ideología en la selección y apoyo integral a los sectores prioritarios es la experiencia de la URSS y los EE.UU. (así como los países que comparten los puntos de vista de los EE.UU.). Debido a sus ideologías opuestas las mejores/ principales industrias en sus sistemas económicos se hicieron la construcción aérea y misiles/ cohetes, la energía nuclear, la electrónica y equipos informáticos, maquinaria pesada, la producción de complejo militar-industrial, etc.

Por otra parte, aún hoy en día en el cenit del progreso científico y tecnológico para impulsar su desarrollo se lleva a cabo a través de una variedad de ideologías. En nuestra opinión, los principales son la ideología de la globalización y la competitividad, que en esencia es a la vez los que se oponen entre sí y se complementan entre sí.

En la globalización, como se ha señalado por Mijail Gorbachov en el prefacio de su estudio, "Facetas de la globalización. Cuestiones complejas del desarrollo moderno", hay que distinguir la globalización como un fenómeno objetivo, debido a los procesos económicos y científico-técnica, y las políticas de la globalización neoliberal, la esencia de lo que consiste en "en la imposición al resto del mundo la liberalización del mercado mundial y la desregulación en el nombre de la igualdad de condiciones de la libre circulación de capitales, bienes y servicios, la eliminación de las barreras nacionales en todo el mundo" [32].

Compartiendo esta visión argumentamos que la ideología de la globalización ha facilitado la libre circulación de capitales, bienes y servicios, mano de obra, pero para sólo un pequeño número de países y, en gran medida solo en la dirección unilateral. Por lo tanto, según la idea principal la globalización debe abrir a los países centrales

de la economía mundial los mercados de otros países y dar un "empuje" para poner en marcha una nueva ronda de desarrollo, como de hecho ocurrió.

Sin embargo, en la práctica, la globalización se ha convertido en proceso más impredecible y poco regulable que se esperaba. Resultó que la globalización trae no sólo nuevas oportunidades pero también nuevas amenazas, incluidos los países desarrollados. Por lo tanto, en los años 80-90 era el período de rápido aumento de la idea de la globalización de la producción mundial y las exportaciones, fueron productos de sectores tales como equipos de oficina automotriz y de telecomunicaciones, electrodomésticos, teléfonos móviles (es decir, aquellas actividades económicas que pueden hacer un efecto poderoso en la escala, así como más estándar fines de lucro).

Sin embargo, debido a la aparición inesperada de la globalización, con el empeoramiento agudo de la competencia, se ha producido la aparición y propagación de la ideología de la competitividad. Para restaurar y fortalecer la posición competitiva en los mercados mundiales principales fabricantes comenzaron a buscar y rápido de usar una variedad de factores de competitividad. Como consecuencia de ello, no son rápidamente ganando impulso y un después de las otras actividades económicas tales como las actividades de servicios, logística, investigación y desarrollo.

Por lo tanto, la competitividad se está convirtiendo en una ideología. Debido a esta ideología son las actividades avanzadas tales como alta tecnología, intensivas en conocimiento, y por lo tanto, ya que los avances en la ciencia y la innovación hoy en día la tecnología, forman la nueva cara de una ventaja competitiva.

Ucrania, como parte de la economía mundial, debido a una caída catastrófica en la producción y la siguiente expulsión (desplazamiento) de los productores nacionales tanto de los mercados nacionales como de los extranjeros, también es consciente de la necesidad de difundir y poner en práctica la ideología de la competitividad. Numerosos documentos oficiales y programas proclaman el "crecimiento de la competitividad". Sin embargo, su aplicación se complica por una serie de obstáculos tales como, por ejemplo: la existencia de unas leyes en gran medida formales, su insuficientes y contradicción entre sí, un gran número de partidos políticos, bloques, asociaciones, que estratifican la población en diferentes líneas ideológicas; la intersección de diferentes visiones (ideologías) como mínimo de tres generaciones que en diferente manera perciben y responden a la reforma; una contradicción entre los objetivos proclamados y las actividades que se implementan en el campo del desarrollo económico y política social, que provoca una mayor estratificación de la población según su estatuto social y sus ingresos; manipulación de los procesos de desnacionalización y priva-

tización; la posición dominante en la producción de bienes con bajo nivel de procesamiento tecnológico; desproporción en el desarrollo de las regiones, de las diferentes áreas (industrias) económicas y en la política exterior; un bajo nivel del desarrollo social y de la política ecológica, etc.

El sistema de relaciones "éticos". La complejidad de las características de los sistemas nacionales de relaciones "éticas", que es la base esencial para la formación y el funcionamiento de todas las instituciones existentes de la sociedad, y consiste que su existencia y manifestaciones, incluida la definición y ejecución de las prioridades sectoriales, se realiza en el contexto de dos temas polémicos. Por un lado, las opiniones, los valores, las generaciones estaban educados en la base de ayuda estatal excesiva y su amplia participación, por el otro lado la generación actual esta educada en la completa indiferencia pública y por parte del estado. Como resultado, esto llevó a las consecuencias que tienen lugar en la actualidad.

En primer lugar, la actitud predominante hacia la apatía existente es debido al hecho de que heredamos de la economía de la Unión Soviética. En Ucrania desde la independencia han sido parcial o totalmente disuelto en la pequeña y mediana empresas, están sujetos a una conversión ineficiente o simplemente eliminar los sistemas de producción de gran alcance (complejo agro-industrial, complejo militar-industrial), los análogos de algunos de ellos no estaban en el mundo. Ninguno de estos complejos no se ha actualizado, reconstruido o conservados de forma efectiva en el caso de los cambios en las condiciones del mercado.

En segundo lugar, la pérdida de valiosos trabajadores especializados en diversos campos profesionales. Como señaló acertadamente estudioso de la rama de V. Mandibura todavía "...objetivamente no está revelada a la profundidad la tragedia nacional de la degradación real de la capacidad de trabajo público, en particular, la ciencia, la ingeniería, la producción industrial y agrícola..." [97, c. 39]. Sin embargo, la recuperación (suplementación) de la capacidad de la mano de obra pública requiere una inversión considerable, que no existe en estos momentos.

En tercer lugar, la indiferencia del movimiento público y civil en la discusión y realización de las prioridades económicas del país para el futuro.

Por lo tanto, la formación y funcionamiento de instituciones eficaces, el desarrollo de toda una serie de prioridades económicas y sectoriales dependen directamente de la cantidad de valores de la sociedad y, especialmente, de la mentalidad de la nación,

como la práctica puede ser sometido a ciertas transformaciones en el tiempo. A su vez, esto determina la necesidad de su cuidado y dirección de la manera correcta.

Con respecto a los principios que funcionan en un sistema de relaciones "culturales-económicos", es necesario indicar su doble naturaleza. La idea, sin embargo, es que el nivel de la cultura, por una parte, determina el estado y el vector de las relaciones "político-económicas", "económicas y jurídicas", "éticas", "económico-ideológicos", y el otro - que es el sistema de estas relaciones en su propia afecta al sistema de las relaciones culturales que son relevantes para el componente económico de la vida social. De acuerdo con la observación justa de los defensores nacionales de la importancia de la cultura en la vida económica de la sociedad, la cultura representada por valores, creencias y actitudes que contribuyen al desarrollo humano y la gente del país a través de la mejora de todas las áreas e industrias o sectores de la producción social [79, p. 60]. Por lo tanto, sin ninguna mejora en el complejo económico y avanzado, que catalizan las industrias de proceso, no va a ocurrir para mejorar el ámbito cultural, que es tanto una consecuencia como un requisito previo para tal desarrollo. La terminación de una especie de "círculo vicioso" es la prerrogativa de la institución de la sociedad como un estado. Claro, para llenar la institución tiene el derecho de los sujetos que tienen la moral alta y la inteligencia.

Por lo tanto, la formación del entorno institucional en la definición y aplicación de las prioridades sectoriales basadas en los principios específicos de los sistemas de relaciones. Ahora que la realidad para proponer el siguiente mecanismo para la formulación e implementación de un sistema de prioridades sectoriales en Ucrania (Grafico 2.6).

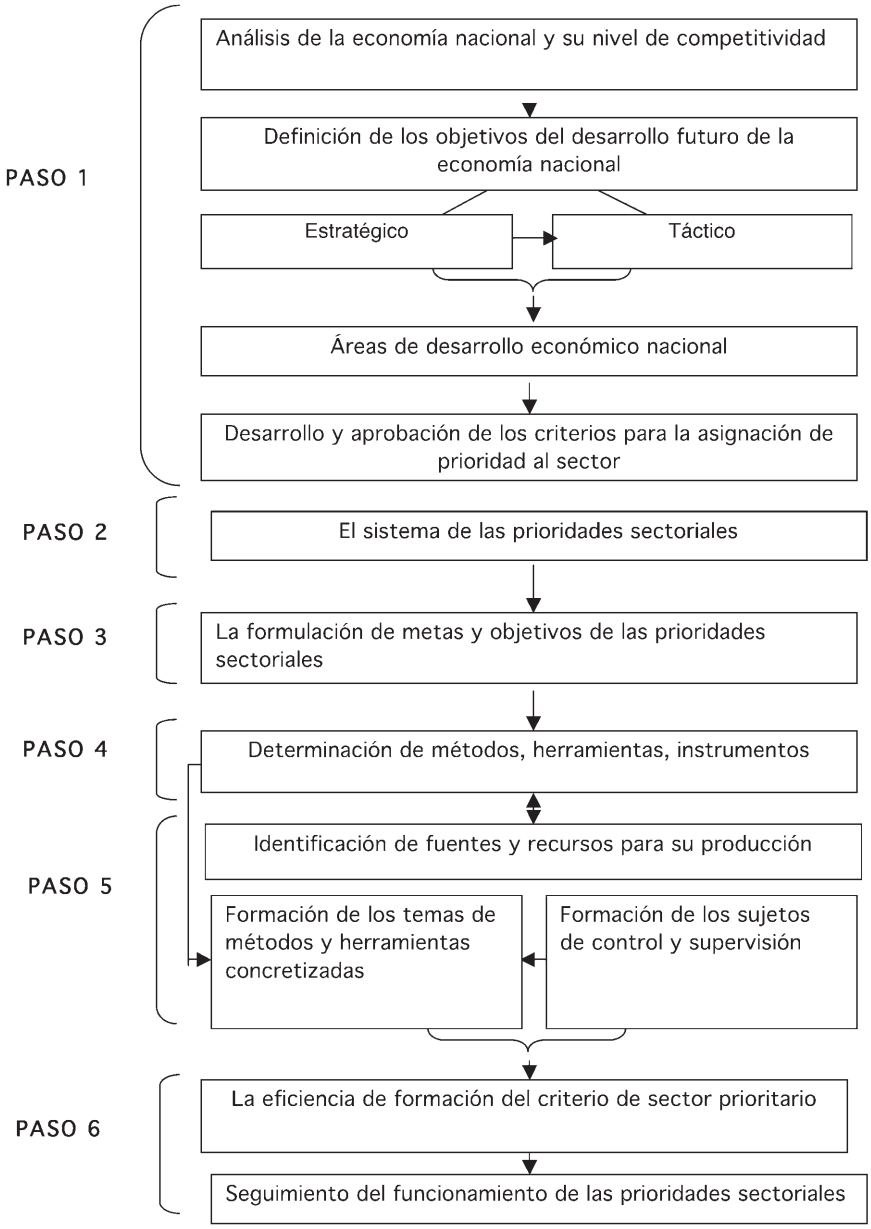

En la fig. 2.6. El mecanismo de definición y ejecución de las prioridades sectoriales.

En primer lugar, la fase exploratoria, durante la cual se realiza un profundo análisis científico y la evaluación de la economía nacional y la competitividad de sus sectores. En la base de los estudios obtenidos se forma una política estratégica, y como consecuencia la estrategia táctica, que representa el vector del desarrollo futuro del estado.

En segundo lugar, la fase de definición del sistema de las prioridades sectoriales a través de un conjunto de los criterios pre-aprobados para la clasificación de un sector prioritario. En esta etapa es posible llevar a cabo una auditoría independiente de la validez de las propuestas de prioridades sectoriales de las organizaciones, especialmente creado comisiones de trabajo, y así sucesivamente.

En tercer lugar, la etapa de formulación de metas y objetivos de las prioridades sectoriales, las cuales deben corresponder a un objetivo pre-establecido y a los objetivos de los sectores prioritarios y a la estrategia total del desarrollo del país.

En cuarto lugar, la etapa de la selección, la justificación, la elección y aprobación de un conjunto de herramientas e instrumentos para la aplicación del sistema de las prioridades sectoriales. En esta etapa se realiza la formación del sistema de actores que realizan utilizando los métodos y herramientas concretas el desarrollo de las prioridades sectoriales.

En quinto lugar, la fase de evaluación, la proporción de los recursos para garantizar la aplicación de las prioridades sectoriales y sus fuentes a las herramientas e instrumentos.

En sexto lugar, la etapa de las instituciones de supervisión y evaluación pertinentes, las organizaciones acerca de la efectividad de los sectores prioritarios y las tareas correspondientes que se les asignen. En esta etapa, debe ser claramente aplicado medidas para elaborar las prioridades sectoriales de los organismos pertinentes, los ministerios, instituciones, creadas especialmente para la Reconstrucción y el Desarrollo, etc, así como el control directo sobre sus actividades, tanto de los organismos estatales reguladores y organismos públicos.

Un papel clave en este proceso pertenece al Instituto de Estado y debido al hecho de que proporciona el impulso para el lanzamiento y el funcionamiento de todo el mecanismo.

3. PRONOSTICO ESTRATÉGICO DEL DESARROLLO ECONÓMICO DE UCRANIA

3.1. CARACTERÍSTICAS DE LA SITUACIÓN MACROECONÓMICA ACTUAL EN UCRANIA

El funcionamiento eficaz de la economía de mercado sólo es posible en base al principio de desarrollo de nuevas formas, métodos y principios de la gestión estratégica. La planificación estratégica y la previsión son componentes clave de la gestión estratégica de desarrollo económico y sistema económico.

Entre las posibles opciones para el crecimiento a largo plazo se establecen en Desarrollo Económico y Social de Ucrania (2004-2015) "El camino de la integración europea" (en adelante - la Estrategia de Desarrollo Económico y Social). De acuerdo con la previsión para el año 2015, el PBI real debera superar casi en 2,4 veces el correspondiente al año 2002. Para esto las tasas medias anuales de crecimiento del PIB durante este período deben ser de aproximadamente 6,5%. Esta tasa de crecimiento es de 2,2 veces mayor que la tasa media de crecimiento anual de la economía mundial (2,9%), segun los objetivos estratégicos en perspectiva de Ucrania en el espacio económico mundial [238, p. 75].

El escenario básico del desarrollo económico y social de Ucrania estipula que el desarrollo de la innovación acelerada de la economía nacional aportará el 60% del PIB [238, p. 77]. Esto significa que la base del crecimiento económico debe ser la nueva tecnología, el conocimiento y la información. Su integración nos permite obtener el resultado deseado, una nueva dimensión del desarrollo económico.

Para la predicción del aumento de la producción de cambios cualitativos en la economía nacional es necesario desarrollar un sistema de indicadores macroeconómicos que reflejen el crecimiento y las características de su ocurrencia. Como base de los indicadores pueden ser los siguientes: la dinámica del PIB, IPC y los índices de precios al productor de componentes cuantitativos y cualitativos del crecimiento económico, la proporción de bienes de inversión y de consumo en la estructura de la producción industrial, importaciones y exportaciones, y el promedio de la tasa de cambio real y efectivo de la moneda nacional, en proporción a las otras dIvisas; los índices de la producción de recursos primarios, que son la base material para el desarrollo sostenible del mercado interno; la dinámica de actitud de los gastos de consumo final y formación bruta de capital fijo; la dinámica de la proporción de las inversiones atraídas (préstamos del sistema bancario, los inversionistas extranjeros y no presupuestarios, fondos públicos, etc..) en su cantidad total de [208, p. 26].

Por tanto, es recomendable considerar los cambios reales en la situación de los principales indicadores macroeconómicos para 2000-2009, (Tabla 3.1).

Tabla 3.1. La dinámica de los principales indicadores macroeconómicos de 2000-2009, en% (acumulado al año anterior) [82].

Indicadores macroeconómicos	Años									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
El PIB real	105,9	109,2	105,2	109,6	112,1	102,7	107,3	107,9	102,3	82,2
La producción industrial	113	114	107	116	113	103	106	110	96,86	83,6
La producción agrícola bruta	109,8	110,2	101,2	89	119,7	100,1	102,5	93,5	117,5	100,1
Las inversiones en activos fijos	114,4	120,8	108,9	131,3	128	101,9	119	129,8	104,7	56,3
Las exportaciones de bienes y servicios	118,8	109,7	111,1	124,1	139	106,3	113,7	127,2	134,9	54,9
Las importaciones de bienes y servicios	116,6	112	107,4	134,7	126,9	125,8	124,8	134,5	140,3	48,7
Comercio al por menor	112	111,9	111,5	112,6	1113,5	139,6	137,7	128,8	118,6	83,7
La renta real disponible de la población	104,1	110	118	109,1	119,6	123,9	111,8	114,8	107,6	90,1
Los salarios reales	99,1	119,3	118,2	115,2	123,8	120,3	118,3	112,5	106,3	90,8
Índice de precios de los productos industriales	120,8	100,9	105,7	111,1	124,1	109,5	114,1	123,3	123	114,3
Índice de precios al consumidor	125,8	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3

De acuerdo con la tabla. 3.1, en 2009 se produjo un descenso de casi todos los principales indicadores macroeconómicos, siendo más significativo el descenso de los índices del PIB real (82,2%), la producción industrial (83,6%), la inversión en activos fijos (56,3%), las exportaciones (54,9%), las importaciones (48,7%) y comercio al por menor (83,7%). En 2007 y 2008 hubo un aumento significativo de estas cifras, pero la tendencia positiva duro muy poco para el crecimiento económico en Ucrania, ya que en 2009 redujo los valores de estos índices significativamente superior a su crecimiento. En 2009, también hay una disminución de la renta real disponi-

ble y los salarios reales, que en general tiene una tendencia negativa para el desarrollo económico del país.

Es importante considerar como se comporta un indicador macroeconómico como el PIB, ya que es uno de los principales indicadores de desarrollo económico y su dinámica se utiliza para evaluar la eficacia global de la economía (Tabla 3.2).

Tabla 3.2.Dinámica del PIB de Ucrania en el año 2000 - 2009 años [82].

Año	millones de UAH	En los precios constantes de 2007, en % al período correspondiente del año anterior	
2000	137,9	3,7	3,5
2001	183,3	4,8	4,5
2002	225,8	5,2	5,0
2003	267,3	9,5	8,1
2004	345,1	12,1	15,1
2005	441,5	3,0	24,2
2006	544,2	7,4	14,7
2007	720,7	7,6	23,2
2008	949,9	2,3	28,8
2009	914,7	-15,1	13,7

En la Tabla. 3.2, se puede concluir que durante el período 2000-2008, ha experimentado un crecimiento constante del PIB, pero en el año 2009 sufrió una fuerte disminución, lo que indica un deterioro de las tendencias económicas. El valor deflactor del PIB muestra una disminución de la producción de bienes y servicios en la economía, ya que en 2009 fue de 13,7% con respecto al mismo periodo de 2008 al 28,8%. Además, el cambio en el volumen se redujo en un 17-20% del PIB en 2009 en comparación con una tasa de crecimiento promedio de 5.3% en años anteriores, lo que indica que el estado crítico de la economía.

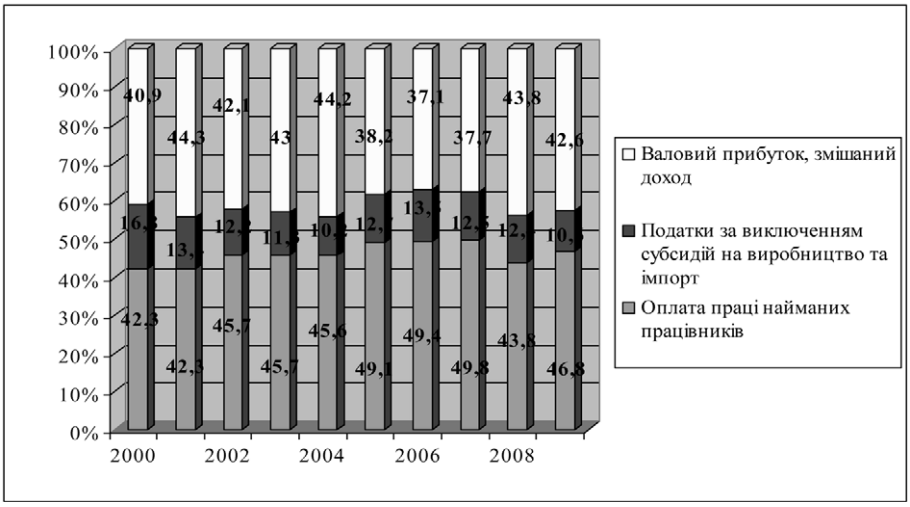

Fig. 3.1. Estructura del producto interno bruto por categoría de ingresos para 2000-2009, [82].

En la fig. 3.1 muestra claramente una imagen detallada de la estructura del producto interior bruto para el periodo entre el año 2000 y el 2009, durante todo el período se observa que los principales componentes del PIB es la remuneración de asalariados y excedente bruto de explotación, renta mixta.

Por lo tanto, podemos concluir que es una disminución significativa en la producción de bienes y servicios en el país, lo que finalmente resulta en este caso ofrece un menor nivel de vida de los ciudadanos.

Cuando se mide el valor del PIB es esencial no sólo para el PIB real, la cobertura del registro de los bienes producidos y servicios prestados, pero con los precios utilizados en la contabilidad. Un indicador de la fase de transición de la recesión económica del país en la fase de estabilización con un incremento en la producción es la dinámica de precios. Que los índices de precios de los nuevos niveles de equilibrio entre la oferta y la demanda, y dan señales a los productores acerca de la magnitud de la actividad economíca en la sociedad. El índice de precios al consumidor (IPC) mide los cambios en el tiempo del nivel general de precios de bienes y servicios que la gente compra para el consumo corriente no productivo. Es un indicador de los cambios en el valor de una canasta fija de bienes y servicios de consumo en el período

actual a su valor en el período base. Por tanto, es necesario considerar con más detalle la dinámica de precios al consumo (tabla 3.3).

Tabla 3.3. Cambios en los precios al consumidor en diciembre a diciembre del año anterior para los años 2000 – 2009, % [82].

Año	La tasa de cambio en los precios de consumo
2000	25,8
2001	6,1
2002	-0,6
2003	8,2
2004	12,3
2005	10,3
2006	11,6
2007	16,6
2008	22,3
2009	10,1

De acuerdo con la tabla. 3.3, es el rápido crecimiento de los precios al consumidor en 2008 en comparación con el año 2007 del 22,3% y en el año 2009 respecto a 2008 un 10,1%, que tiene una tendencia negativa para la economía porque el poder adquisitivo de los ciudadanos ha disminuido considerablemente y la demanda de bienes de consumo también ha experimentado un descenso. Durante 2000 -2007 que se observó aumento de más o menos constante de los precios, en promedio, alrededor de 10%, pero con la crisis se ha detectado un aumento de los precios y una caída de los ingresos reales y del poder adquisitivo.

Los precios al productor de productos industriales, el precio de productos para la venta en los mercados nacionales e internacionales, sin el impuesto al valor agregado y los impuestos especiales, se reflejan en la tabla. 3.4 y la fig. 3.2.

Tabla 3.4. Los cambios en los precios al productor de productos industriales para los años 2000 - 2009 (diciembre a diciembre del año anterior, %) [82].

Año	Los precios al productor de productos industriales
2000	1,2
2001	0,9
2002	5,7
2003	11,1
2004	24,1
2005	9,5
2006	14,1
2007	23,3
2008	23,0
2009	12,7

Índice de precios de producción industrial (PPI) es una medida de los cambios de precios por el transcurso del tiempo en la producción industrial. PPI permite rastrear e identificar las tendencias en los precios de distintos tipos de actividad económica y la producción de productos específicos. Se utiliza cuando se crea la base de información para la predicción y el control del proceso de fijación de precios en las tasas de conversión de la industria, de las cuentas nacionales a precios constantes y permite realizar comparaciones internacionales.

De acuerdo con la tabla. 3.4 y la fig. 3.2, hay una disminución significativa en los precios al productor de productos industriales en todas las ramas de la actividad industrial en 2009, lo que refleja una disminución en los costes de producción, que a su vez conduce a una disminución de la producción. Un descenso importante han sufrido los precios del 2009 con respecto del 2008 en el sector de la producción y distribución de electricidad, gas y agua (0,8%).

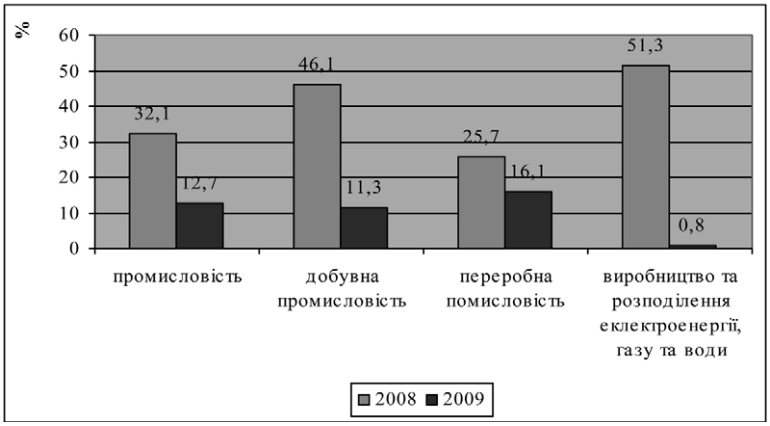

Fig. 3.2. Los cambios en los precios al productor de la producción industrial de las principales actividades industriales para los años 2008 - 2099 (diciembre del año anterior) [82].

Para determinar la dinámica del volumen físico de la producción en las industrias extractivas y de procesamiento, asi como las industrias de servicios públicos, se utiliza el indicador de la tasa de crecimiento de la producción industrial a traves del índice de producción industrial, una medida de la dinámica de la producción industrial, que se define como el cociente entre la corriente de salida en términos monetarios a su valor en el período base.

Desarrollo de la producción industrial, se analiza a traves de los cambios estructurales en la producción, la formación de proporciones óptimas de recursos, la mejora de la calidad del progreso de la producción y desarrollo industrial.

La tabla. 3.5 muestra que durante 2001 a 2007 se produjeron un aumento constante en el índice de producción industrial, es decir, en promedio la industria minera se incremento un 4% anual, en el caso del procesamiento de un promedio de 11% y la producción y distribución de electricidad, gas y agua en un promedio de 2, 8%.

Tabla 3.5. Producción industrial tasa de crecimiento del año anterior durante el periodo 2001 - 2009,% [82].

Año	Industria extractiva	Industria de transformación	Producción y distribución de electricidad, gas y agua
2001	103,3	117,2	102,6
2002	102,3	108,9	101,1
2003	105,5	118,2	104,7
2004	104,1	114,6	98,9
2005	104,4	103,0	102,9
2006	105,8	106,3	106,7
2007	102,7	111,7	103,2
2008	97,6	96,8	97,5
2009	85,6	68,8	85,0

Sin embargo, en el periodo 2008 - 2009 (Tabla 3.5) hay una disminución de este índice, hay una disminución particularmente agudo en la fabricación al disminuir en un 31, 2%, seguido por la producción y distribución de electricidad, gas y agua, con una reducción del 15% y la industria miner en un 14,4%. Esto indica la situación de crisis de la industria de Ucrania en su conjunto.

En la fig. 3.3 pone de manifiesto que las industrias más desarrolladas en el año 2009 fue la extractiva (minas y canteras) un 94%, la fabricación de productos alimenticios, bebidas y tabaco en un 93,5%, la producción de pulpa de papel, papel y industia editorial represento un 78,9%, la fabricación de coque y productos refinados del petróleo un 92,4% y la producción y distribución de electricidad, gas y agua en un 85%, el índice de desempeño industrial se situo en el 73,6%. La crisis afecta en mayor medida a la producción de productos minerales (58,5%), fabricación de metales comunes y productos metálicos (66,6%) y maquinaria (50,3%). Por lo tanto, estas industrias requieren de acciones estratégicas para mejorar su estado.

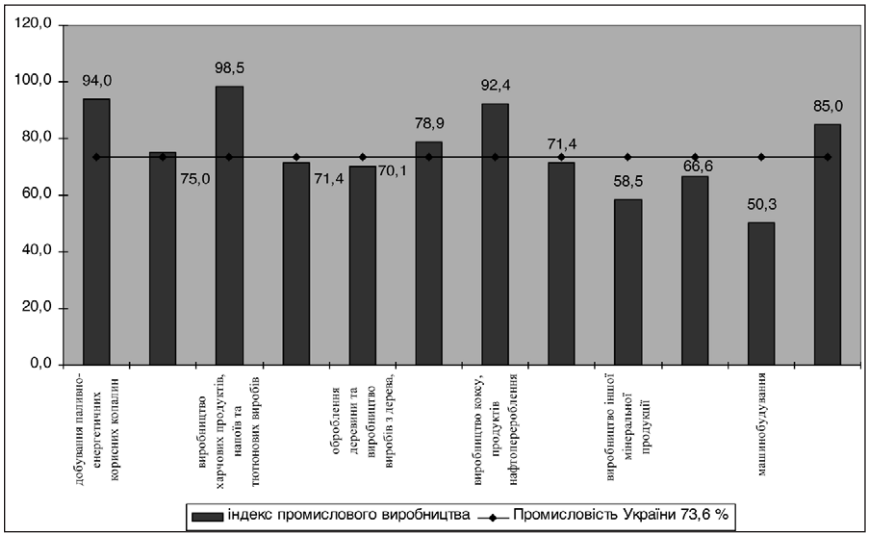

Fig. 3.3. Índices de las actividades de producción industrial en 2009, % [82].

La agricultura es una de las principales ramas de la economía nacional, ya que la producción de alimentos se considera estrategica, al ser la fuente de los recursos basicos para la población. Al mismo tiempo es la base de materia prima de las industrias ligera y alimentaria (Figura 5.4).

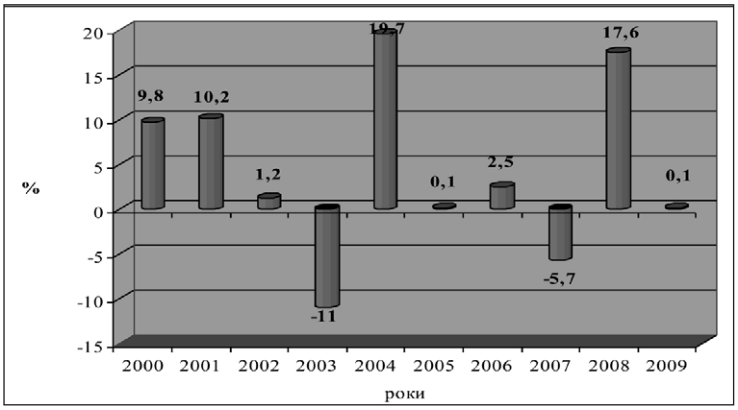

Fig. 3.4. Aumento (disminución) en la producción agrícola para el año 2007-2009,% [82].

De la figura. 3.4 muestra que en 2008 hubo un aumento en la producción agrícola en un 17,6%, lo que debería ser una tendencia positiva para el crecimiento económico del país, pero en 2009 un aumento del 0,1%, lo que indica el estado de crisis que sufre la agricultura en Ucrania.

En la fig. 3.5 muestra que en 2007 hubo una disminución en la producción de productos agrícolas y las empresas agrícolas (-5,1%) y las explotaciones agricolas (6%). Pero en 2008, hay un rápido aumento de la producción agrícola de las explotaciones agrícolas (36,4%), y de las granjas privadas de producción agrícola (5,8%). Sin embargo, esta tendencia positiva para la economía ucraniana sufrió una importante recesión al situarse en el año 2009, en un -0,3% y 0,3%, respectivamente.

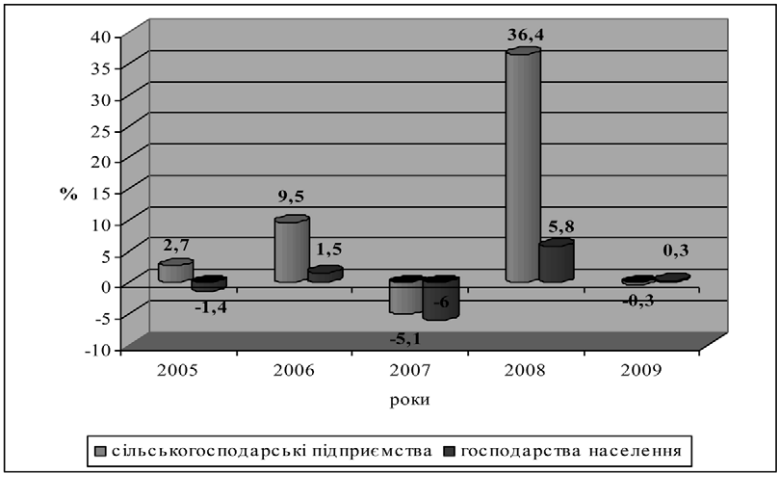

Fig. 3.5. Aumento (disminución) en la producción agrícola en la finca para 2005 - 2009, % [82].

Las inversiones son de gran importancia para el desarrollo de la economía. Inversión en capital fijo necesario para desarrollar la producción, crear nuevos servicios y soluciones innovadoras en el campo de la economía.

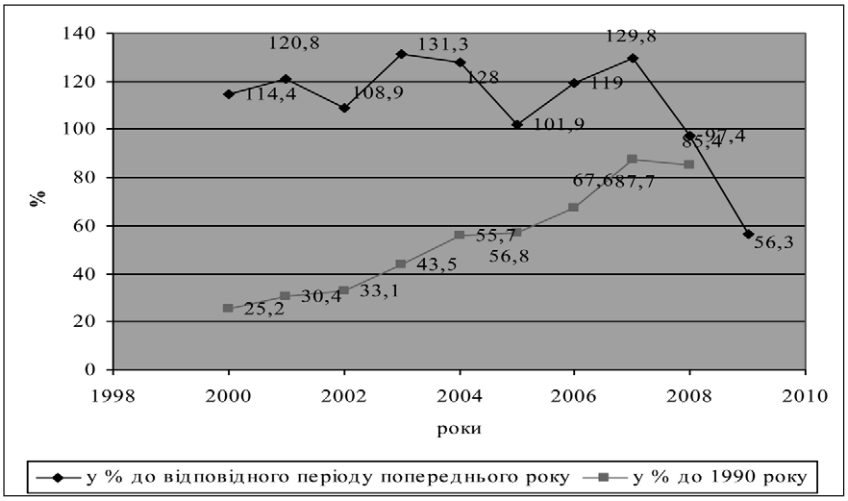

Fig. 3.6. La tasa de cambio de las inversiones de capital para 2000 – 2009, % [82].

De acuerdo con la fig. 3.6, hay una disminución significativa en la actividad de inversión en la capital desde 2008 (97,4%) y en 2009 fue el más bajo nivel desde el año 2000 (56,3%). Esto indica una tendencia negativa de la inversión en la economía de Ucrania durante los últimos dos años.

El propósito de la actividad de inversión es proveer desarrollo de los recursos de la economía y sus vínculos, el aumento de la inversión de todas las fuentes de financiación.

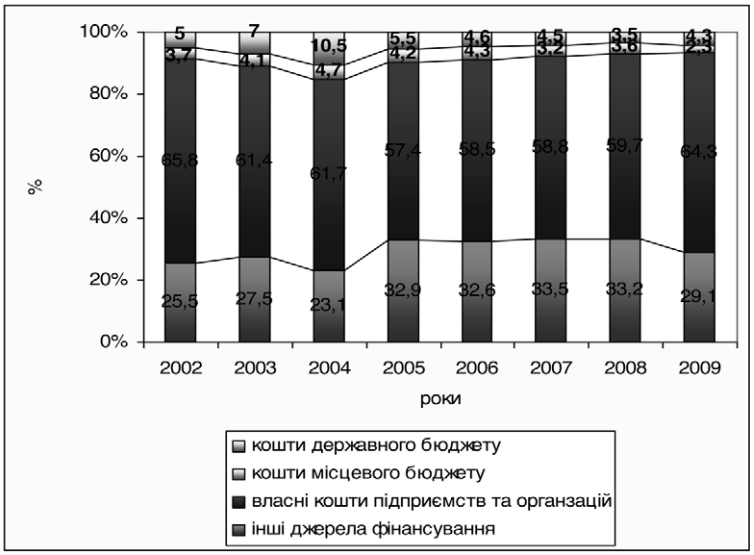

Fig. 3.7. Las inversiones en capital fijo por parte de las fuentes de financiamiento para el 2002 - 2009 años (en% del volumen total) [82].

De la figura. 3.7 muestra que las inversiones principales en activos fijos son los fondos propios de las empresas y organizaciones alrededor del 60% durante el período 2002-2009. Y los fondos de otras fuentes de financiación (alrededor de 30), que pueden consistir en fondos de los inversionistas extranjeros, fondos públicos, préstamos bancarios y otros préstamos, entre otros. Los fondos del presupuesto estatal (aproximadamente 5.4%) y el presupuesto local (alrededor del 3%), constituyen una pequeña parte de las inversiones de capital, por lo que la respuesta política es aumentar la actividad de inversión del Estado para impulsar el crecimiento económico.

Las inversiones extranjeras juegan un papel especial entre las formas de los movimientos internacionales de capital. En la etapa de transición, de la producción comercial en el mercado nacional al internacional, no sólo existe el movimiento de bienes y factores de producción, sino tambien de capital en forma de inversión directa, que según el FMI, en los mercados internacionales la inversión directa es la inversión extranjera, con una participación el valor de más de 10% del capital social de una empresa, que ofrece a a la parte interesada el derecho a participar en la gestión de la empresa (Tabla 3.6).

Tabla 3.6. Crecimiento de la inversión extranjera directa en el año 2000-2009 años [82].

Años	Millones de dólares EE.UU.	En % al mismo período del año anterior
2000	593,2	125,9
2001	680,3	114,7
2002	916,6	134,7
2003	1322,6	144,3
2004	2252,6	170,3
2005	7843,1	348,2
2006	4717,3	60,1
2007	7935,4	168,2
2008	6180,7	77,9
2009	2972,1	36,8

En la Tabla. 3.6, muestra que durante el período 2003 - 2007 se produjo un rápido aumento de la inversión extranjera directa en el país y en 2007 su valor era de suma importancia para Ucrania en 7.935,4 millones de dolares, que represento un 168,2% de incremento con respecto al año anterior. Pero en 2008 hubo una disminución abrupta de la inversión extranjera directa en Ucrania y siguiendo con esta tendencia en el año 2009 el volumen alcanzo los 2.972,1 millones, que represento un 63,2% de reducción, con respecto al año 2008. (Figura 5.8).

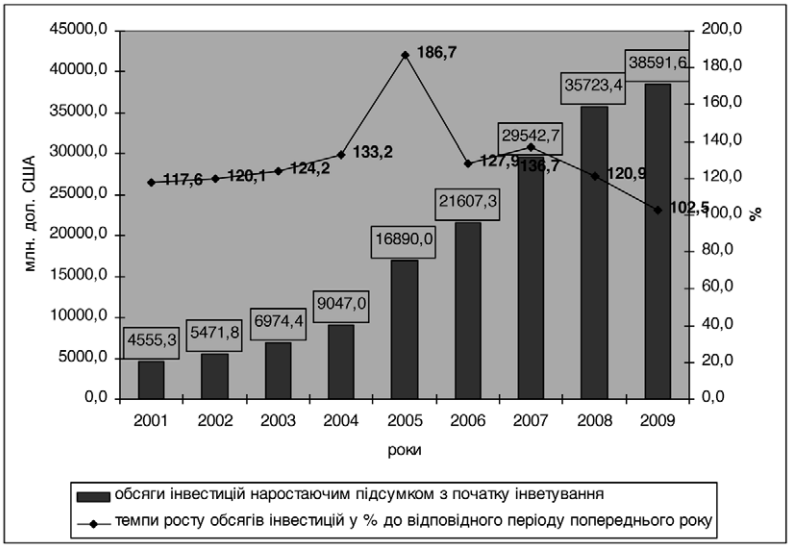

Fig. 3.8. El volumen y el aumento de la inversión extranjera directa en 2001-2099 años [82].

De la figura. 3.8 se puede concluir que la mayor tasa de crecimiento de la inversión extranjera directa fue en el año 2005 y ascendió a 86,7%, sin embargo este fue el punto de inflexión hacia una tendencia bajista y situandose en el año 2009 en un 2,5%.

La falta de inversión ha dado lugar a una pérdida de competitividad de la economía nacional, la disminución de los activos fijos, el descenso de la producción y el aumento de los costos de producción, agrava el problema de la inversión de recursos y conduce a la falta de inversión adicional.

El comercio exterior tiene un impacto significativo en la situación socio-económica del país y garantizar su seguridad económica, por lo tanto debe ser considerado en detalle. La figura. 3.9 muestra que durante el período 2000-2008 de forma más o menos estable las tasas de crecimiento de las exportaciones e importaciones, se situaron en un promedio de 20,5% y 24,7% respectivamente, pero en 2009 hubo una fuerte disminución de las exportaciones e importaciones, situandose en un 45,1% y 51,3% respectivamente, lo que indica una disminución en la actividad comercial como un todo.

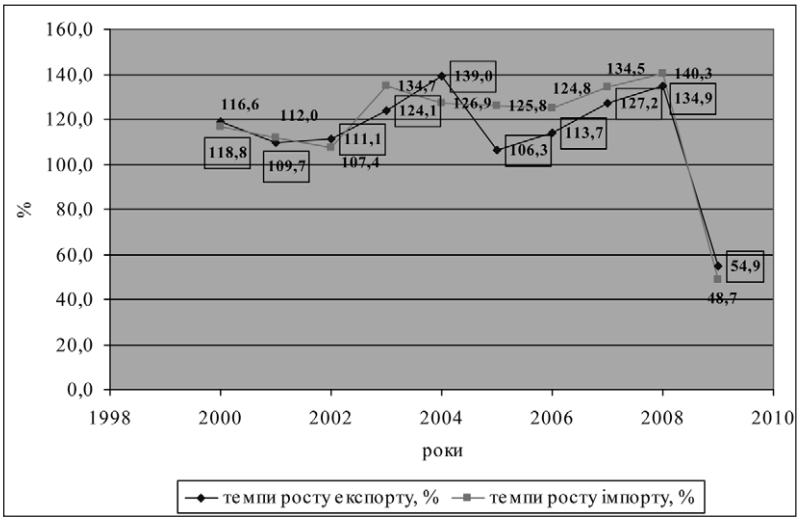

Fig. 3.9. La tasa de crecimiento (disminución) en el comercio de bienes y servicios para el año 2000-2009, % [82].

La balanza comercial como la diferencia entre los ingresos y desembolsos de efectivo durante un período determinado de tiempo.

Si las exportaciones (ingresos) superan a las importaciones (desembolsos), el balance es positivo, y es un activo para el pais. Si las exportaciones son inferiores a las importaciones, el saldo es negativo, y la balanza comercial es un pasivo. Habitualmente se busca un equilibrio puro o un saldo neto, en la igualdad de las exportación e importaciones. En la siguiente figura se observa como ha sido la balanza comercial en el periodo 2000-2009 (Figura 3.10).

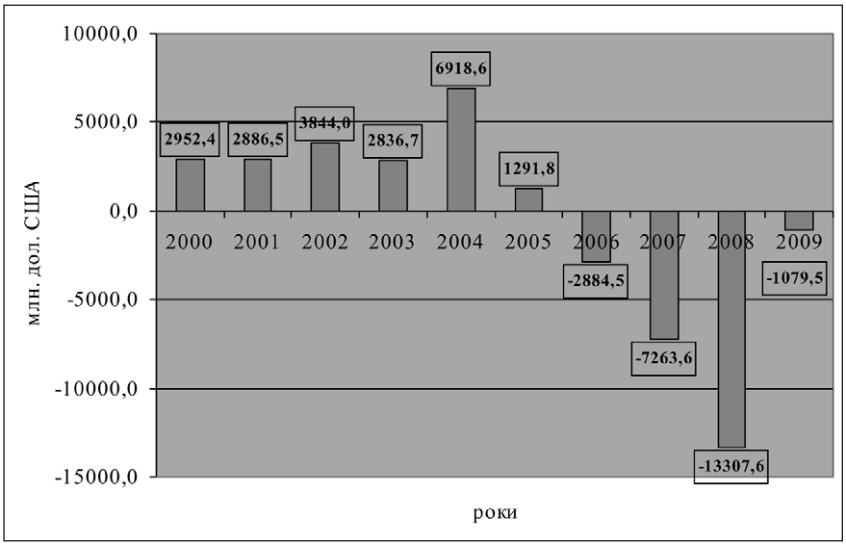

Fig. 3.10. La balanza comercial del comercio exterior para 2000-2009, en millones de dólares. [82].

Como puede verse en la figura. 3,10, para el periodo comprendido entre 2006 y 2009 hay una balanza comercial negativa, lo que indica un saldo pasivo debido a que las exportaciones han sido inferiores a las importaciones, y, en consecuencia, tiene una tendencia negativa para el comercio exterior de Ucrania y la economía en su conjunto.

Los volúmenes de exportación e importacion se determinan, en formas de cooperación a largo plazo, con el objetivo de que las importaciones deben ser igual al valor de las exportaciones. Sin embargo, puede haber fluctuaciones en los dos indicadores en que se basan en los resultados obtenidos durante el año influido por el aumento o disminución de la deuda externa, o, por otro lado, sus activos financieros o de préstamo. Sin embargo, la creciente importancia de otras áreas de servicios internacionales, especialmente las formas financieras y monetarias de la actividad económica internacional, lleva a una mayor independencia de las importaciones y las exportaciones ya que existe una transferencia de tal "independencia" a otras actividades económicas que dan lugar a la entrada de recursos monetarios y activos financieros en el país.

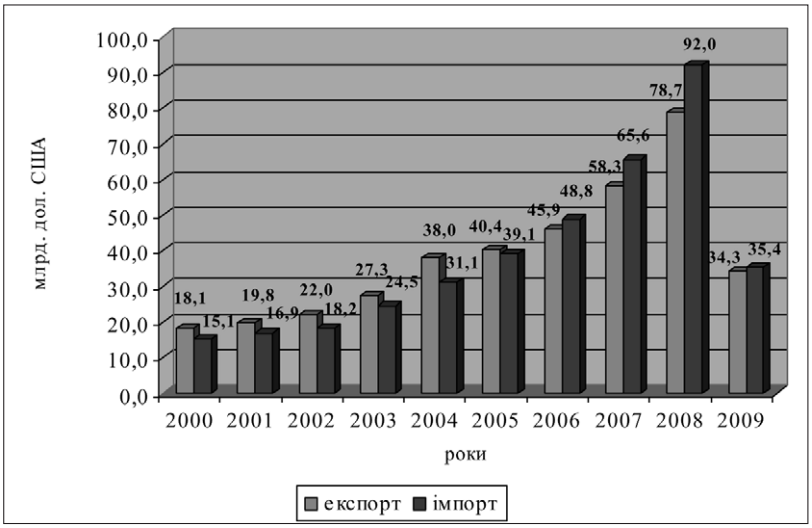

Fig. 3.11. Dinámica de las exportaciones e importaciones de bienes y servicios para el año 2000-2009, en millones de dólares EE.UU. [82]-

De acuerdo con la fig. 3.11, para el año 2000 - 2008, Ucrania ha sufrido un aumento en las tasas de las exportaciones e importaciones, lo que indica un comercio internacional activo, pero en 2009 se ha producido disminución significativa de estos indicadores, situandose alrededor de un 35%.

Los términos de intercambio tienen un impacto directo en la renta nacional y la balanza de pagos, por lo que son un indicador de la prosperidad. El deterioro de los términos de intercambio implica la necesidad de intensificar la exportación o restricciones a la importación con el fin de mantener la balanza comercial positiva. En este sentido, el desarrollo de un mecanismo de regulación debe incluir la necesidad de adaptar la producción a los cambios en las proporciones de los precios relativos. Al mismo tiempo, los aspectos financieros de la política económica, dirigidas a la adaptación a los cambios en las condiciones económicas del comercio son muy limitadas.

La generalización teórica y el análisis objetivo requiere la formación de políticas encaminadas a lograr la estabilidad dinámica positiva en términos de comercio a nivel macroeconómico, la dirección de los procesos de integración, así como la formación de una estrategia para promover aún más el desarrollo del potencial de exportación y la previsión del desarrollo del comercio exterior.

El presupuesto es una herramienta importante para la gestión financiera, una parte integral de la financiación estatal y municipal. El presupuesto cumple con la previsión de las necesidades del Estado en efectivo y su dinámica fueron analizados (Figura 3.12).

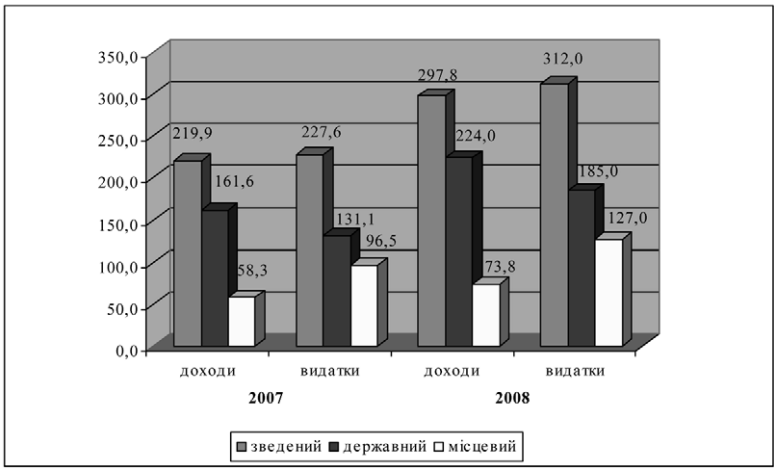

Fig. 3.12. Presupuesto de ingresos y gastos de Ucrania de los años 2007-2008, millones de UAH [82].

De la figura. 3.12 muestra que en 2007 - 2008, los gastos superan los ingresos del presupuesto consolidado de Ucrania, lo que indica que existe un déficit presupuestario.El déficit presupuestario como el exceso de gastos sobre los ingresos presupuestarios, mientras que el superávit presupuestario es el exceso de ingresos sobre gastos.

La aprobación del Presupuesto Estatal de Ucrania y los presupuestos locales para un período con déficit fiscal se permite en el caso de razonamiento sobre la financiación del déficit presupuestario correspondiente, teniendo en cuenta el Código de las características específicas del presupuesto.

El superávit presupuestario se aprobó con el único propósito de reembolso del principal y para garantizar la preservación de la magnitud de la circulación de dinero en efectivo.

Las fuentes de financiación de los déficits presupuestarios de los gobiernos tienen el endeudamiento interno y externo, la autoridad de los préstamos internos de la República Autónoma de Crimea, el endeudamiento interno y externo de los gobiernos

locales, así como el equilibrio sin el presupuesto de acuerdo con las condiciones especificadas en la Ley Orgánica del Presupuesto.

A continuación, debe tener en cuenta los ingresos y gastos del presupuesto consolidado, y analizar la disponibilidad del déficit presupuestario o superávit (tabla 3.7) [82].

Tabla 3.7. Los ingresos y gastos del presupuesto consolidado de Ucrania para el periodo 2000-2008, en millones de UAH

Años	Ingresos	Gastos	Déficit (-) / superávit (+)
2000	49,1	48,1	1,0
2001	54,9	55,5	-0,6
2002	61,9	60,3	1,6
2003	75,3	75,8	-0,5
2004	91,5	102,5	-11,0
2005	134,2	142,0	-7,8
2006	171,8	175,5	-3,7
2007	219,9	227,6	-7,7
2008	297,8	312,0	-14,2

De acuerdo con la tabla. 3.7 y la fig. 3.13, la tendencia de déficit del presupuesto consolidado de Ucrania, la excepción de los años 2000 y 2002,donde los excedentes eran de 1 y 1,6 millones de UAH respectivamente. El resto del periodo existe una insuficiencia presupuestaria, donde resalta el año 2008 con 14.2 millones de UAH. Eso demuestra la insuficiencia de la política presupuestaria y un impacto negativo en la economía del país.

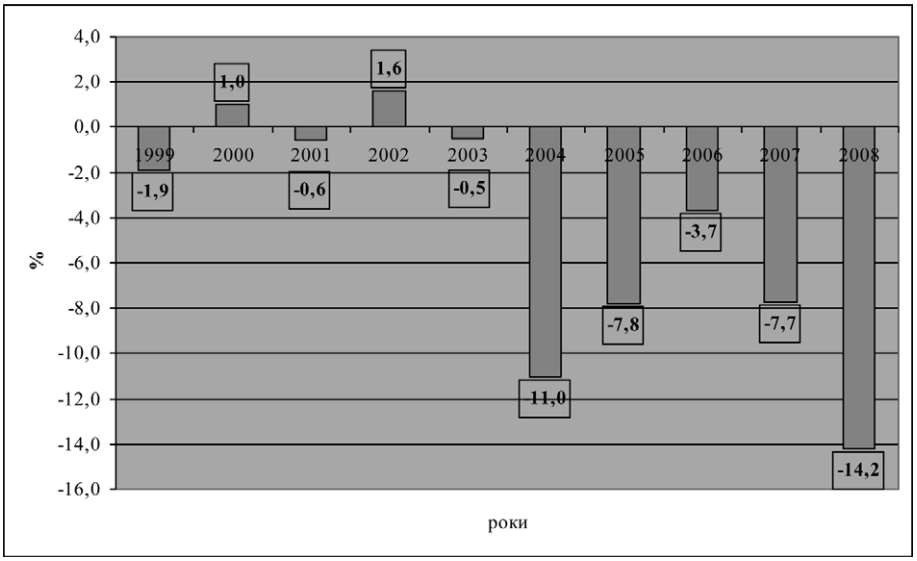

Fig. 3.13. El déficit del presupuesto consolidado de Ucrania para 1999-2008, en UAH. [82].

En conclusión Ucrania sufre una disminución de crecimiento económico, es decir, la reducción de la producción industrial y agrícola, así como la salida de la inversión extranjera, la reducción del volumen de las inversiones en capital fijo, es decir, falta de inversión económica y un déficit comercial, provocado por una disminución en los volúmenes de exportación y aumenta el volumen de las importaciones, una disminución significativa en el volumen del comercio de bienes y servicios como lo demuestra la dinámica de los principales indicadores macroeconómicos como el PIB, los precios al consumidor, los precios al productor, índices de producción industrial, índices de producción agrícola economía, la inversión en capital fijo, la inversión extranjera directa, las exportaciones y las importaciones de bienes y servicios y de ingresos y presupuesto de gastos de Ucrania, en las que se observa la crisis de la economía ucraniana.

3.2. EL COMPONENTE SOCIAL DE LA ESTRATEGIA DE DESARROLLO DE LA ECONOMÍA DE UCRANIA

La experiencia de otros países muestra que una política social activa puede influir en el crecimiento económico al aumentar la demanda agregada, aumenta la productividad del capital humano, el fortalecimiento de la estabilidad social y mejorar el clima

de negocios e inversión. La política social esta compuesta por la salud pública, seguridad, protección de la propiedad, etc. la deficiencia de la demanda efectiva en Ucrania indica un potencial significativo para el uso de políticas sociales activas en relación en el crecimiento económico.

Por otro lado, es necesario prestar atención a la política de ingresos y gastos fomentando un aumento de los ingresos reales, a traves de la reforma del sistema tributario y de incentivos fiscales, con una política dirigida a la población alentando la creación capital humano.

El uso de determinados ingresos para los servicios como la educación y la atención de la salud puede reducir la demanda en el mercado interno.

La economía internacional ucraniana se dirige a una nueva trayectoria de crecimiento, con ello naturalmente, plantea el problema de la reconstrucción inmediata de la sociedad. En la actualidad, el factor principal y decisivo en un fortalecimiento significativo de la reforma es la orientación social. La esfera social debe ser eficaz en el sector de la economía y un estímulo para acelerar el progreso económico.

Las tendencias de bienestar público estan basados en:

- el nivel y la estructura de los ingresos y los gastos de consumo en bienes y servicios públicos;
- estado del mercado de consumo;
- estado del mercado de trabajo y el empleo;
- garantías sociales para población de bajos ingresos por parte del Estado.

Ucraina dispone de una población activa, con la franja de edad de 15-70 años, de ellas analizamos las personas económicamente activas, los ocupados que se dedican a actividades económicas que aportan ingresos, y los desempleados.

Análisis de la actividad económica de la población en edad de trabajar en las cifras de empleo se da a continuación (Tabla 3.8) [82].

Tabla 3.8. Actividad económica de la población en edad laboral para el 2000-2009

Indicadores	Años									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Empleado (mil.)	18520,7	18540,9	18624,1	18694,3	18886,5	18520,7	19179	19324	19306	18330
Tasa de empleo	64,5 %	64,4 %	64,5 %	64,6 %	65,4 %	64,5 %	66,4 %	67,2 %	67,5 %	64,6 %
Población desocupada, en miles de personas	2630,0	2128,6	1994,0	1888,2	1595,2	2630,0	1418	1385	1400	2008
Tasa de paro registrado[1]	12,4 %	10,3 %	9,7 %	9,2 %	7,8 %	12,4 %	4,0 %	3,4 %	3,0 %	4,1 %
La población económicamente inactiva, miles de personas	7562,4	8140,2	8262,8	8365,4	8410,3	8318,0	8267	8042	7879	8034

[1]% de la población económicamente activa en edad de trabajar.

De acuerdo con la tabla. 3.8, habia un crecimiento estable de la población ocupada, hasta en el año 2009 dpnde hubo una disminución de la población ocupada de 976 mil personas, y la tasa de empleo cayó un 2,9% en relación a los datos del año 2008, este dato no es tranquilizador para la población de Ucrania, debido a que la población desocupada en el año 2009, el número de personas desempleadas aumentó en casi en un 50% en relación al año 2008 y ascendió a miles de personas (un aumento del 43,4%) en comparación con 2008, la tasa de desempleo aumentó en un 3,1%, la tasa de desempleo registrada en el 1,1%, lo que indica un estado de crisis del mercado de trabajo en el país.

Condiciones de empleo y desempleo en Ucrania en cuenta en la figura. 3.14.

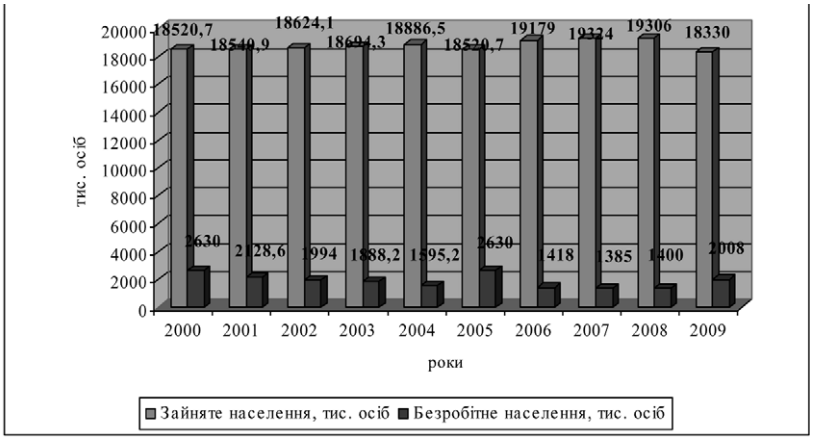

Fig. 3.14. Población ocupada y parada de Ucrania en 2000-2009 (en miles) [82].

De la figura. 3.14 muestra que las personas desempleadas aumentaron en el año 2009, situandose en 2008 mil personas, lo que indica un bajo nivel de desarrollo socio-económico. Por ello, se puede decir que el problema del desempleo es un tema clave en una economía de mercado. Problema particularmente grave el del desempleo en Ucrania, debido a que en el momento actual la economía esta en recesión.

El análisis de estos indicadores sugieren que durante el período 2008-2009, existio una disminución en el nivel de empleo y el aumento del desempleo en todas las áreas.

Los ingresos de la población incluyen el importe cobrado en efectivo y en especie: salario, ganancia y renta mixta derivados de rentas de la propiedad, los beneficios

sociales y otras transferencias corrientes recibidas en efectivo, salvo para el pago, en particular, los impuestos corrientes sobre la renta y la propiedad. El ingreso disponible de la población, es la cantidad máxima de ingresos en efectivo, los cuales son destinados a ser utilizados por los hogares para adquirir bienes y servicios de consumo. La renta real disponible de la población, es la renta disponible, que se ajusta por el índice de precios al consumidor. Sienfo los costes la compra de bienes y servicios pagados por rentas de la propiedad, los impuestos corrientes sobre la renta, la propiedad y otras transferencias corrientes, formación de capital y los inventarios.

Por lo tanto, más apropiado considerar el nivel de ingresos (Tabla 3.9)

Tabla 3.9. Ingresos disponibles de los ciudadanos [82]

Años	Millones de UAH	En % al período correspondiente del año anterior
2000	96,6	133,5
2001	119,0	123,2
2002	141,6	119,2
2003	162,6	114,8
2004	212,0	130,4
2005	298,3	140,7
2006	363,6	121,9
2007	471,0	129,5
2008	646,3	137,2
2009	159,8	105,5

De la tabla. 3.9 muestra que la renta disponible en el año 2009 se redujo significativamente, la tasa de crecimiento de los ingresos en ese año fue de sólo el 5,5% frente al promedio de crecimiento de la renta disponible de 2000 a 2008 que se situo en un 27,5%.

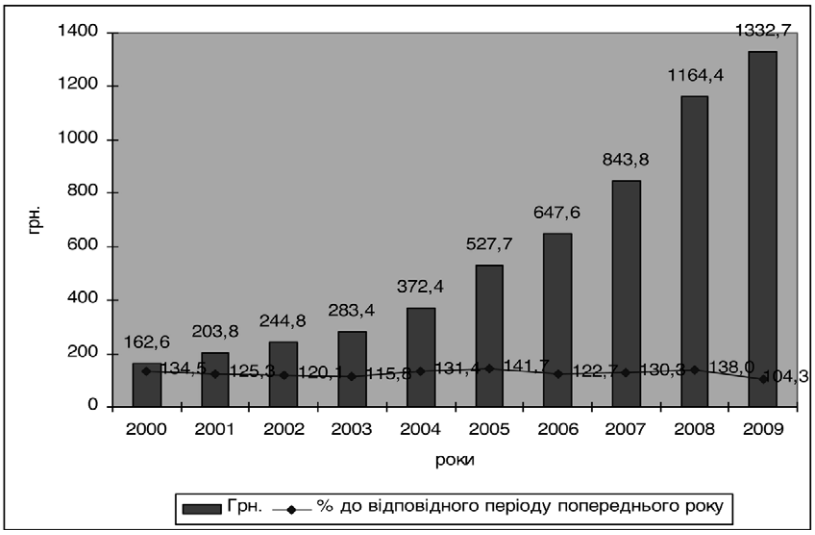

Fig. 3.15. Ingresos mensuales personales por persona [82].

En la fig. 3,15, podemos decir que la tasa de crecimiento de la renta disponible en el año 2009 fue del 4,3% frente al 38% el año anterior (2008), ello muestra que el ingreso promedio por una persona también se redujo.

Tabla 3.10. La tasa de crecimiento de la renta real disponible de los hogares,% [82]

Años	Para el período correspondiente del año anterior	Al 1991
2000	104,1	34,3
2001	110,0	37,7
2002	118,0	44,5
2003	109,1	48,6
2004	119,6	58,1
2005	123,9	72,0
2006	111,8	80,5
2007	114,8	92,4
2008	109,6	101,3
2009	87,1	x

De la tabla 3.10 podemos indicar que durante el año 2009 se registró una disminución en la tasa de crecimiento de los ingresos en efectivo real, cayendo un 12,9%, mientras que para el periodo entre el año 2000 y 2008 esta cifra tuvo una clara tendencia al alza y el promedio se situo en un 12, 3%. Este hecho indica un deterioro en el nivel de ingresos y el deterioro de las condiciones de nivel de vida.

La relación entre el ingreso y el gasto es un indicador de la economía. Es la relación de los ingresos determina no sólo la calidad de vida de los ciudadanos en el país, sino tambien las perspectivas de desarrollo del país, el nivel de cultura política, y el nivel de la moralidad pública, que a su vez tiene un impacto directo sobre el crecimiento económico. En la fig. 5.16 muestra que la mayor parte de los ingresos privados, proviene de los salarios (44,0 5 y el 42,5% en 2008 y 2009, respectivamente) y la asistencia social y otras transferencias corrientes (39,7% y 41,7% respectivamente), por lo que más útil considerar los indicadores de los salarios.

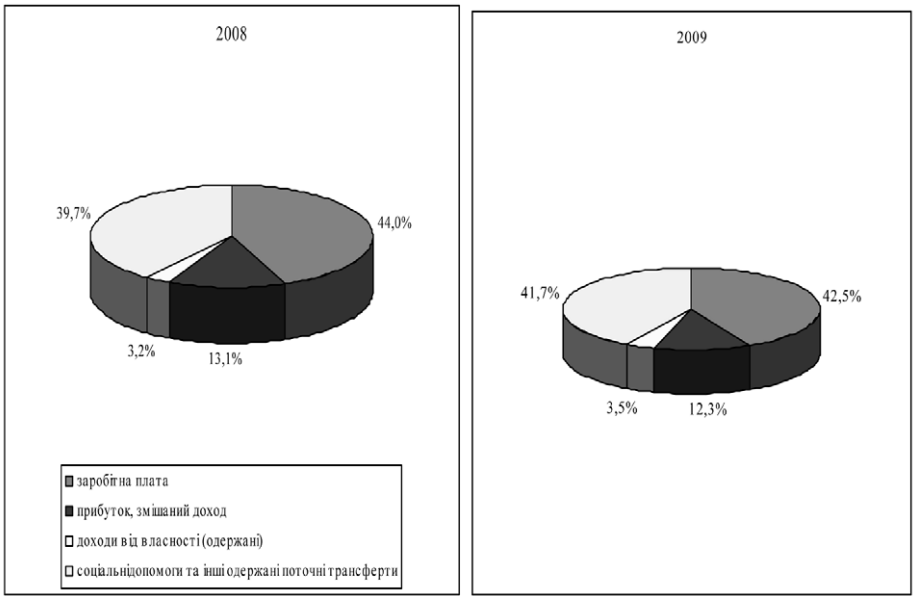

Fig. 3.16. La estructura de los ingresos en el período 2008-2009 [82].

Además, es aconsejable considerar la dinámica de los salarios medios nominales y reales, así como su valor como porcentaje del período anterior (Tabla 3.11). Detalle de la dinámica de los salarios nominales y reales se considera en la figura. 3.17.

Tabla 3.11. Los salarios medios nominales y reales para los años 2003-2009 [82]

Año	UAH	En % al mismo período del año anterior	
		Nominal	Real
2003	462	122,8	115,2
2004	590	127,5	123,8
2005	806	136,7	120,3
2006	1041	129,7	118,3
2007	1351	129,7	112,5
2008	1806	133,5	106,3
2009	1870	104,6	89,6

De acuerdo con la tabla. 3.11 un aumento en el valor de los salarios nominales, que en 2009 ascendieron a 1870 UAH con una tasa de crecimiento del 4,6%, a pesar de que los salarios reales de ese mismo año cayeron un 10,4%, indica un incremento sustancial en el nivel de precios, es decir, una disminución del poder adquisitivo de los salarios nominales. Ello nos empuja a analizar el nivel de bienestar, dado el nivel de salarios de los empleados (véase la Figura 3.18)

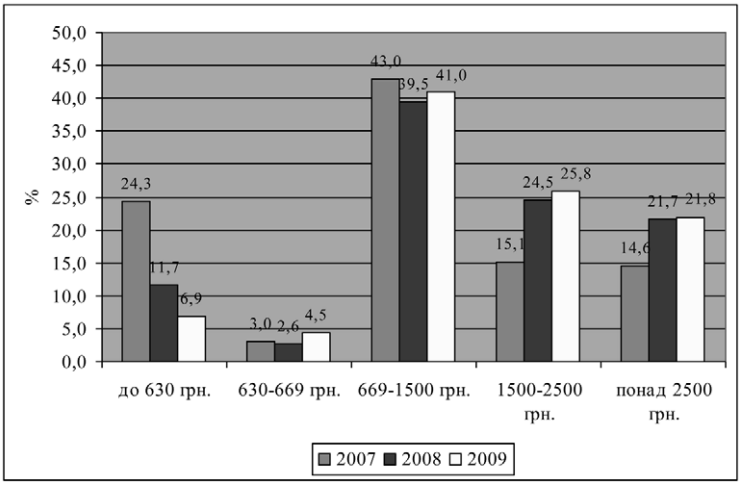

Fig. 3.18. Distribución de trabajadores por nivel salarial para el periodo 2007-2009 [82].

En 2009 el salario mínimo era 650 UAH, mientras el nivel mínimo del salario de sobrevivencia para una persona es de 669 UAH, como se ve en la figura. 5.18, en 2009 la población que recibe menos dinero y el grupo que se situa en el nivel de subsistencia fue del 6,9% y 4,5% respectivamente, lo que indica que mas de un 10%, tiene un bajo nivel de vida. Prevalecía el número de las personas con salarios de 669 - 1500 UAH durante dos años 2007- 2009, siendo el porcentaje para el año 2009 del 41%. Los trabajadores con salarios 1500-2500 UAH y más de 2.500 USD en el año 2009 representaban el 25,8% y 21,8% respectivamente.

El nivel de salario medio por empleado de tiempo completo en las distintas regiones de Ucrania muestra la igualdad en su media situandose en 1500 UAH.

Sin embargo, hay que tener en cuenta el estado del nivel de los atrasos de salarios, que es el monto de los salarios pendientes de pago en todas las categorías profesionales: empleados a tiempo completo, a tiempo parcial y los que trabajan en los contratos, asi como los empleados despedidos. Estos atrasos en el pago de los salarios pueden ser generados por los fondos propios de la empresa, así como los presupuestos locales y estatales (Tabla 3.12).

Tabla 3.12. Atrasos en el pago de los salarios en el comienzo al inicio de 2002-2009 [82]

Años	A la fecha 1 del año, millones de UAH	En % al	
		Al día 1 de enero del año anterior	Fondo de salarios del mes anterior
2002	2567	53,9	55,5
2003	2548	95,9	46,9
2004	2232	87,6	34,3
2005	1111	49,8	13,8
2006	960	86,4	8,2
2007	806	84,0	5,4
2008	669	82,9	3,4
2009	1189	177,8	5,3

De acuerdo con la tabla 3.12, podemos decir que el 01/01/2009, los atrasos de los salarios ascendieron a 1189 millones de UAH, importe que supera en 520 millones

UAH la cantidad adeudada el 01/01/2008, la tasa de crecimiento de la deuda fue 77,8%, lo que indica la existencia de la crisis de los salarios.

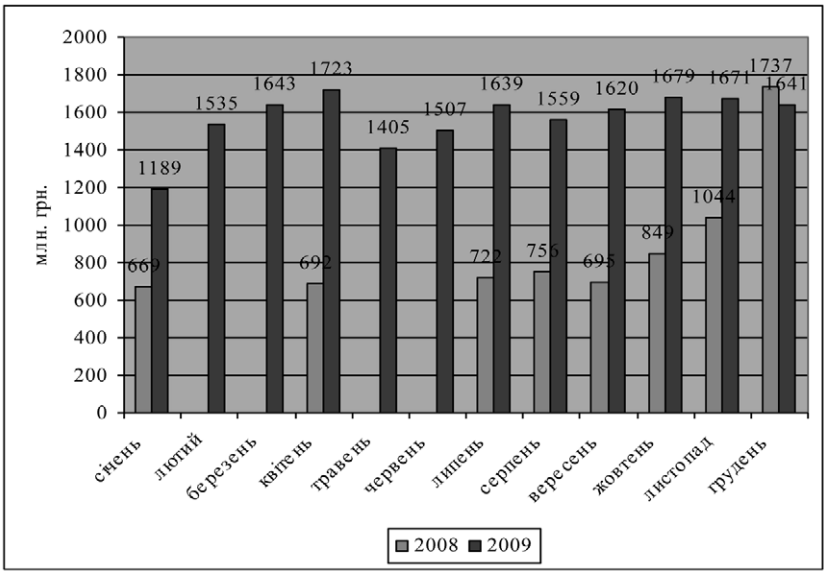

Fig. 3.19. Dinámica de la cuantía de los atrasos de los salarios (según estado a la fecha 1) [82].

En la fig. 3.19 se observa que desde julio de 2008 y durante 2009 ha habido un aumento de los atrasos de los salarios. Los atrasos de salario promedio para 2009 fue de 1568 millones de UAH, mostrando una caída en los niveles de vida, ya que los precios al consumidor han tendido a aumentar.

La figura. 3.20 muestra que el 01.01.2009, el importe de los atrasos de salarios ascendieron a 1,2 millones de UAH superando el año anterior en 0,5 millones de UAH.

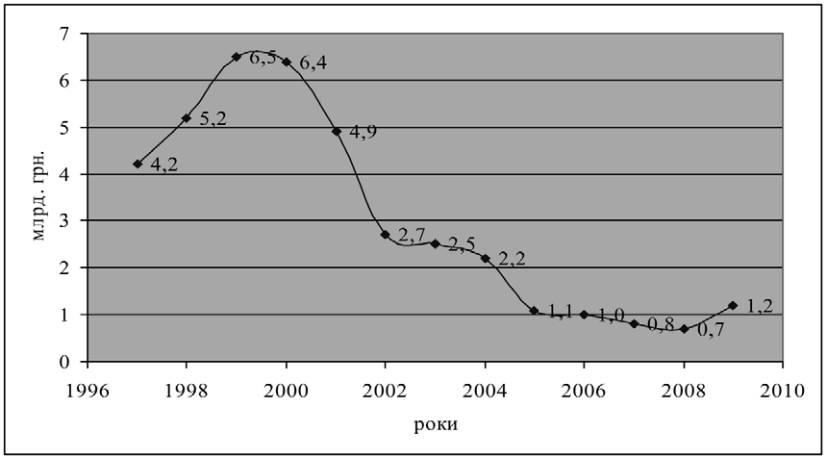

Fig. 3.20. La dinámica de los atrasos de salarios para el 1997-2009 en millones de UAH [82].

La estructura de los atrasos de los salarios por tipo de empresas, tales como económicamente activa, la empresa en quiebra y los económicamente inactivos, figuran en lal tabla. 3,13.

Tabla 3.13. Estructura de los atrasos de los salarios sobre los tipos de empresas en el año 2009 [82]

Nombre	Total	Incluyendo		
		económicamente activas	empresa en quiebra	económicamente inactivas
Millones de UAH	1671,0	1138,6	466,3	66,1
En % al total	100,0	68,1	27,9	4,0

De acuerdo con la tabla. 3,13, se puede decir que la cantidad total de los atrasos salariales en 2009 ascendieron a 1671 millones UAH. La mayor parte de los atrasos corresponden a las empresas económicamente activas y es de 1138,6 millones o el 68,1%.

De la figura. 3,21, se puede concluir que en 2009 el mayor aumento de la deuda en 2009 se llevó a cabo en los servicios públicos y privados (222,8%) en las actividades de financiación (146,7%), educación (102,3%) en el campo de la industria hotelera y de restaurantes (101,4%) y en la cría de peces (93,2%). Estas áreas más agudamente conscientes del problema de los atrasos de los salarios y es en la esfera de la agricultura y la silvicultura los que han reducido los atrasos en el pago de los salarios en un 14,9% y 48,7% respectivamente.

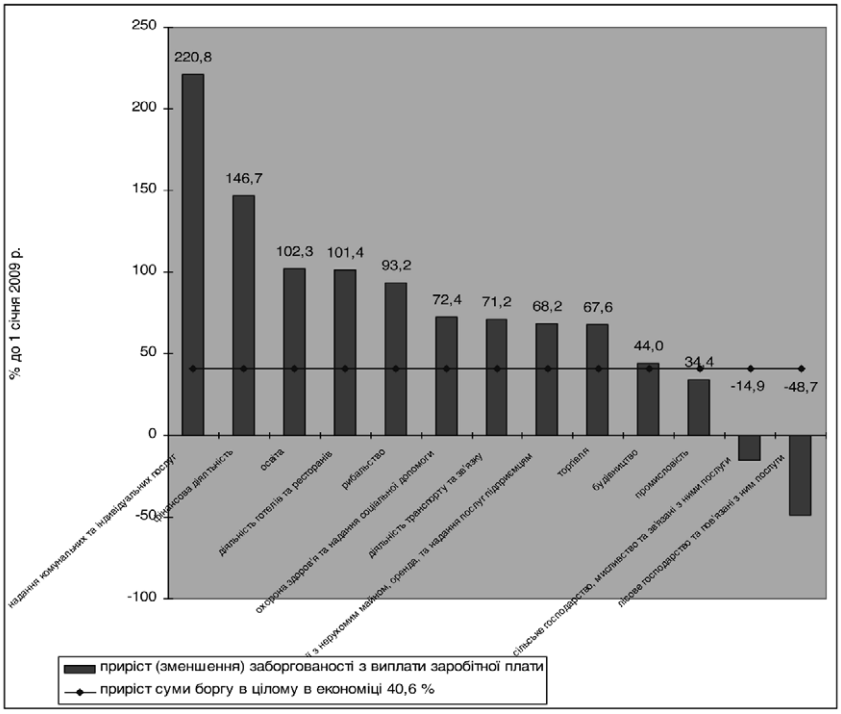

En la fig. 3.21 Aumento y disminución de los atrasos de salarios en 2009 [82].

De la tabla 3.14 muestra que la cantidad principal de la deuda se debe a la industria con un importe de 910 millones UAH, representando un 54,5%, seguido por el sector de la construcción 273,1 millones. y un 16,4%, y finalizandi kis tres sectores con mayor deuda, el ámbito de los transportes y las comunicaciones con 126,8 millones de UAH y el 7,6%.

Tabla 3.14. Atrasos en el pago de los salarios por actividad económica en 2009 [82]

	Millones de UAH	En % al		
		01 de enero 2009	Fondo de los salarios	Total
Total	1671,0	140,6	8,0	100,0
Agricultura, caza y servicios relacionados	73,2	85,1	8,5	4,4
Forestal y servicios relacionados	6,5	51,3	6,0	0,4
Pesca	3,5	193,2	32,6	0,2
Industria	910,0	134,4	14,5	54,5
Construcción	273,1	144,0	43,0	16,4
Comercio, reparación de vehículos automotores, artículos para el hogar y el consumo personal	54,0	167,6	3,9	3,2
Actividades de hoteles y restaurantes	6,3	201,4	5,5	0,4
Actividades de Transporte y Comunicaciones	126,8	171,2	5,5	7,6
Actividades financieras	5,7	246,7	0,5	0,3
Operaciones Inmobiliarias, de alquiler, de ingeniring y servicios para las empresas	137,5	168,2	9,6	8,2
Administración estatal	3,6	285,7	0,2	0,2
Educación	7,8	202,3	0,3	0,5
Salud y asistencia social	12,2	172,4	0,7	0,7
Prestación de servicios públicos y servicios personales, actividades culturales y deportivas	50,8	320,8	7,5	3,0

Además, es aconsejable considerar el nivel de asistencia social a los ciudadanos, en particular las subvenciones (Figura 3.22).

De la figura. 3.22 muestra que hay una tendencia que el número de familias que han solicitado ayudas supera el número de familias que se asignan las subvenciones. Durante enero 2007 a noviembre 2009 inclusive, el número de supuestos abusos tuvieron lugar en las familias de las familias que están asignados a una subvención.

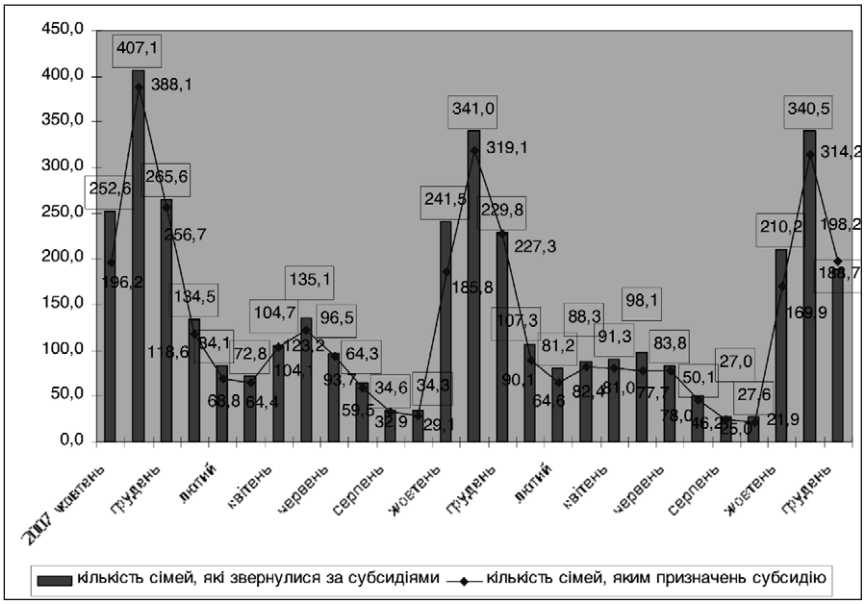

Fig. 3.22. Subvenciones para los gastos de la vivienda y servicios comunales en 2007-2009, miles de familias [82].

En diciembre de 2009 hubo un aumento del número de familias que recibieron subsidios sobre el número de familias que solicitaron subsidios (véase la Figura 3.22), que asciende a 188,7 miles de familias que han solicitado subvenciones y 198 mil familias han sido asignados a la concesión, si esta tendencia continuará en el futuro, se puede considerar una evolución positiva en el ámbito de la protección social de la población.

De acuerdo con la tabla. 3.15, hay una tendencia a aumentar el número de familias que reciben subsidios, lo que indica una disminución en los ingresos entre la población y la necesidad de la asistencia social para el reembolso de servicios comunales para la vivienda. En diciembre de 2009 la cifra fue de 5,1%, 0,6% más que en enero de este año.

Tabla 3.15. Proporción de familias que reciben subsidios para vivienda y servicios comunales en 2008-2009, % [82]

Mes	Año	
	2008	2009
Enero	5,3	4,5
Febrero	5,5	4,8
Marzo	5,7	5,1
Abril	5,5	5,0
Mayo	1,9	1,5
Junio	2,3	1,9
Julio	2,4	2,0
Agosto	2,4	2,0
Septiembre	2,5	2,1
Octubre	3,2	2,7
Noviembre	4,7	4,1
Diciembre	5,8	5,1

Se observa la presencia de la deuda de los presupuestos locales para subvenciones a organizaciones, proveedores de servicios a lo largo de los 12 meses de 2009, y en noviembre-diciembre de 2009 se produjo un aumento de este índice y era 1,3 y 0,9 meses más que en octubre 2009 (Tabla 3.16).

Tabla 3.16. Plazo de la deuda de los presupuestos locales para subvenciones a organizaciones, proveedores de servicios, meses [82]

Mes	Año	
	2008	2009
Enero	0,7	1,4
Febrero	1,0	1,1
Marzo	1,0	0,9
Abril	1,2	1,0
Mayo	0,6	0,6
Junio	0,4	0,6
Julio	0,1	0,5
Agosto	-	0,4
Septiembre	-	0,2
Octubre	0,1	0,4
Noviembre	1,1	1,3
Diciembre	1,1	1,3

Tabla 3.17 muestra que durante 2000 a 2009 el número de familias que viven con el espacio por persona por debajo de los estándares de salud es de más de 40 5%, que a su vez indica un suministro muy bajo de la vivienda para la población de Ucrania y el bajo nivel de vida de los ciudadanos.

Tabla 3.17. El número de familias que viven con el espacio por persona por debajo de los estándares de salud en el año 2000 - 2009 (13,65 metros cuadrados) [82]

Año	El número de hogares, miles	En % al total
2000	8362	47,3
2001	8290	47,0
2002	7959	45,2
2003	7767	44,1
2004	7530	42,7
2005	7454	42,5
2006	7230	41,5
2007	7299	42,1
2008	7033	40,9
2009	7095	41,5

La provisión de vivienda por la población del estado se muestra en la fig. 3.23.

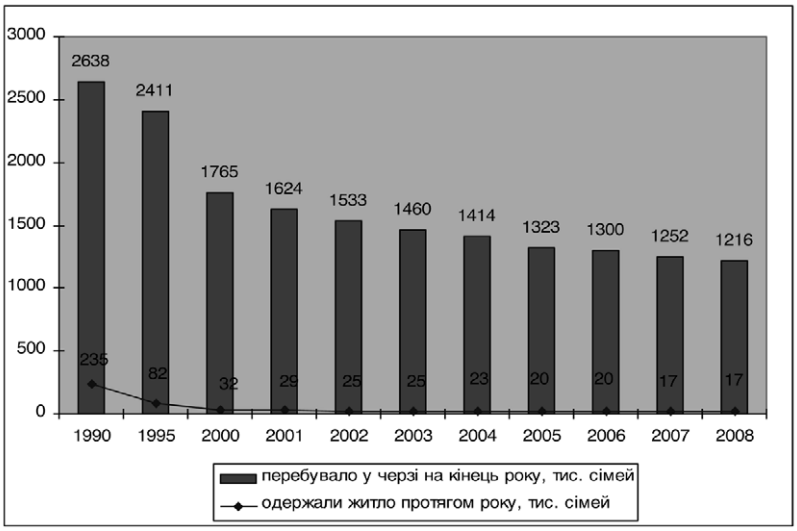

Fig. 3.23. Suministro de viviendas, la población del estado en 1990 - 2008 [82].

Figura 3.23 muestra que hay una tendencia a reducir el número de familias en espera, pero el número de familias que reciben la vivienda es un porcentaje muy pequeño contra las familias que están en espera. En 2006, en espera hubo 1300 mil familias, pero solo recibieron la vivienda 20 mil familias, es decir, 1,54%, esta tendencia disminuye asi en el año 2007, 1252 mil familias esperaban vivienda de los que solo 17 mil familias recibieron vivienda, lo que representa un 1,36% en 2008 y finalmente en el año 2008 han recibido 17 mil familias viviendas frente a las 1216 miles familias quien las solicitaron, es decir, un 1,4%. Estos porcentajes indican la falta de vivienda y el bienestar crítica de la población.

De acuerdo con la fig. 3.24, durante el año 2000 - 2007, existe una alta tasa de crecimiento que representaba el 18,7%, pero en 2009 esta cifra se redujo hasta el 2,5%. Considerando también los datos de la figura. 3,26, podemos concluir que el estado del complejo residencial en Ucrania es crítica.

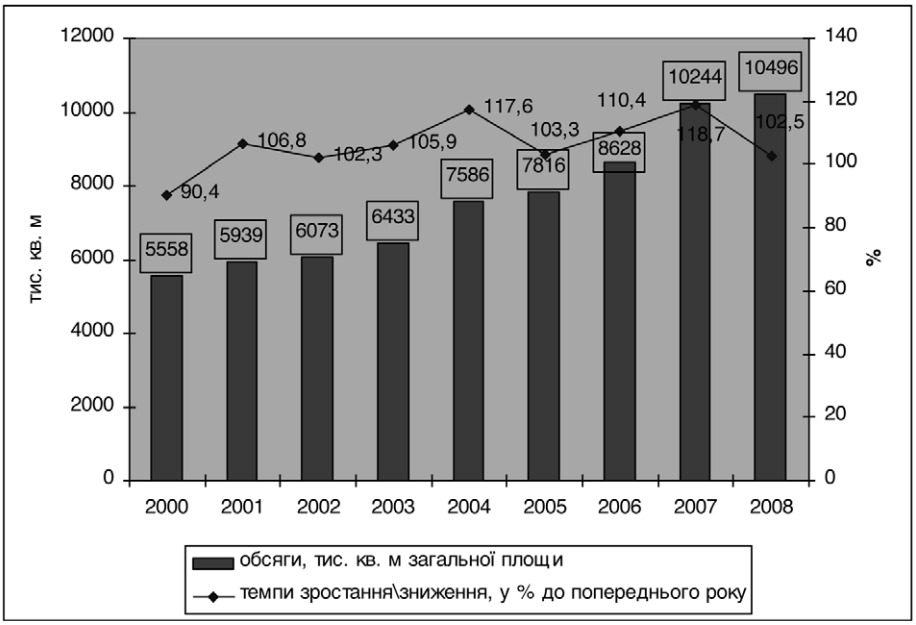

Fig. 3.24. Puesta en marcha de la vivienda en 2000 - 2008 [82].

En conclusión el componente social del crecimiento económico de Ucraina está en crisis, porque hay un aumento en el desempleo, la renta tiende a disminuir a medida

que existe una reducción de los salarios reales, los atrasos de salarios que provoca un aumento del número de subvenciones concedidas para el reembolso de los servicios de vivienda, siendo menor el número de familias que se asignan las subvenciones, donde también hay un período de crecimiento de la deuda de las subvenciones, el número de familias tienen un espacio de suelo por persona por debajo de la norma legal, que se situa en más del 40%. Todos estos hechos indican la vulnerabilidad social de la población y los bajos estándares del nivel de vida y el bienestar de Ucrania.

3.3. EL MECANISMO DE FORMACIÓN DEL CRECIMIENTO ECONÓMICO EN UCRANIA

El análisis muestra que la capacidad de la economía para resistir los efectos de la crisis financiera depende de varios factores, entre los cuales están los principales: la participación del sector público en la economía, el déficit del presupuesto estatal y la deuda pública. La eficacia de las medidas gubernamentales para superar las consecuencias de crisis es también dependiente del estado de la economía. Desafortunadamente, de acuerdo con estimaciones de expertos, Ucrania fue uno de los países cuyos gobiernos no son capaces de responder eficazmente a las consecuencias de las turbulencias financieras, incluyendo el desarrollo de su caso frente a la crisis del programa (Tabla 3.18).

Tabla 3.18. Evaluar la capacidad de los gobiernos europeos para responder con eficacia a los efectos de los shocks financieros [157, p. 17]

Grado de antichoques financieros	Países
Alta	Rusia, Finlandia, Dinamarca, Holanda, Irlanda, Bulgaria
Medio	Noruega, Suecia, Kazajstán, Alemania, República Checa, Eslovenia, Yugoslavia, Macedonia
Bajo	Reino Unido, Bélgica, Portugal, Lituania, Suiza, Austria, Eslovaquia, Polonia, Bosnia y Herzegovina, Croacia, Rumania, Turquía
Paises con capacidad de contrarrestar la crisis financiera	Hungría, Islandia, Ucrania, Francia, Italia, Grecia, Georgia

Por lo tanto, basado en la tabla. 3.18, algunas de las actividades de alta prioridad para mejorar la eficacia de las medidas anti-crisis es reforzar la regulación financiera y la supervisión por el Estado.

La superación de la situación de crisis en el país obliga a las autoridades para llevar a cabo una serie de acciones innovadoras, lo que hace difíciles las decisiones políticas. En periodo de crisis interna, en la toma de decisiones se tiene un número de estados de la naturaleza e alternativas superiores que con una situación estable. El uso adecuado de los recursos disponibles y el hecho de desarrollar medidas necesarias para estabilizar la situación, promover la estabilidad y el desarrollo económico en una dirección dada, son necesarias para hacer frente a esta situación economica.

Para superar la gestión de crisis y de identificar los factores que influyen en el desarrollo de la crisis en el país, es conveniente utilizar el análisis DAFO como una herramienta de la investigación en la gestión de crisis.

Análisis DAFO es ampliamente utilizado en países de la UE, y, recientemente, se está probando en el territorio de Ucrania. Análisis DAFO se aplica en diversos campos de la economía y la administración pública. Su versatilidad lo hace adecuado para los diferentes niveles y objetivos. En consecuencia, este método como una herramienta para el análisis de gestión puede ser utilizado para el país para evitar su retracción ante una situación de crisis.

Metodologicamente el análisis DAFO parte de un análisis del ambiente interno (con la investigación de las fortalezas y debilidades de la empresa) y del ambiente externo (en este caso de las oportunidades y amenazas que ofrece el mercado). Sin embargo, la descripción se hace usando factores que no tienen un análisis cuantitativo sino cualitativo [116, p. 204].

Aplicando el método de análisis DAFO, es posible establecer la relación entre la fuerza y debilidad, que son inherentes a la gestión del país, y las amenazas y oportunidades externas. La metodología consiste en identificar las debilidades, amenazas, fortalezas, y oportunidades, y a partir de este punto, para establecer vínculos, que luego pueden ser utilizados para la formulación de políticas.

Cuadro 3.19.- DAFO-análisis de Ucrania

Puntos fuertes del complejo de la economía de Ucrania - Mano de obra calificada; - La posición geográfica favorable; - La presencia de ricos yacimientos de carbón; - La ubicación en la intersección de las carreteras y vías férreas; - Una economía diversificada; - La existencia de sistemas únicos de producción y de las empresas en todas las áreas de producción y servicios; - Un número creciente de agentes económicos, lo que aumenta el nivel de productos y servicios, procesos tecnológicos y procesos de gestión; - bien desarrolladas las esferas científicas y educativas.	Puntos débiles del complejo de la economía de Ucrania - La economía se basa en un número limitado de grandes empresas que dependen de la inestabilidad de las decisiones políticas; - Mal estado de la mayor parte del área de la superficie de la carretera; - Es la situación económica extremadamente difícil en algunas provincias y ciudades; - La salida de mano de obra calificada; - El atraso técnico y tecnológico de la mayoría de las empresas productoras de bienes de la competencia; - Subdesarrollo del Mercado de Valores; - La falta de inversión; - Insuficiente uso intensivo de la posición geopolítica favorable.
Oportunidades para el desarrollo económico: - Integración en el sistema global de finanzas y los seguros; - Desarrollo del mercado interno y aumentar la productividad y la competitividad de los productos nacionales; - Mayor inversión en la economía; - El aumento de los ingresos de la explotación de los depósitos de combustible y el complejo de energía para el desarrollo del país; - Internacional e interregional de cooperación transfronteriza; - Garantizar las orientaciones prioritarias de las inversiones presupuestarias en proyectos rentables y prometedoras de manera estratégica.	Las amenazas para el desarrollo económico: - La lenta formación de poderosos grupos financieros regionales e industriales; - Tendencias de monopolizar ciertos sectores de la economía y los grupos financiero-industriales; - Reducción en la producción de recursos de combustibles y energía debido al agotamiento de los yacimientos de gran tamaño; - La presencia en el mercado un número importante de bienes de consumo y servicios extranjeros; - La falta de fondos para apoyar la investigación y la innovación; - Negativas tendencias demográficas de envejecimiento y de bajo crecimiento natural de la población, el saldo negativo de la migración, la salida de los jóvenes científicos de elite y con talento en el extranjero - Reduzca la velocidad de los cambios socio-económicos en las zonas rurales.

Según el resultado el análisis DAFO ha demostrado que los componentes débiles del sistema económico de Ucrania inhiben su desarrollo y requieren el desarrollo e implementación de un sistema estratégico. Se demuestra que la competitividad de la

economía de Ucrania se ha convertido en un objetivo clave de la política económica del gobierno. Para alcanzar este objetivo estratégico se debería desarrollar con base científica del programa nacional de leyes y medidas administrativas, que deben convertirse en el núcleo de un modelo innovador de desarrollo económico basado en instituciones avanzadas y eficaces del sistema de mercado, adaptados a los mercados mundiales. Todo esto contribuirá a la superación del período de transición, la comunidad internacional reconozca a Ucrania como un mercado y el tipo de innovación.

Se puede destacar dos grupos principales de los mecanismos que regulan el crecimiento (Figura 3.25):

- mecanismos de regulación directa, destinada a crear las condiciones para el funcionamiento eficaz del mercado y afectan directamente a la actividad de las entidades económicas que incluye los mecanismos de regulación y de políticas para gestionar el crecimiento.
- mecanismos de regulación indirecta del crecimiento, las medidas correctivas más apropiadas es los reguladores del mercado y la regulación de la conducta de los participantes en el mercado indirectamente a través de la creación de ciertas condiciones económicas que los obligan a actuar en la dirección del estado deseado. Las disposiciones financieras o normativa es la regulación del estado en base la regulación de los derechos de propiedad, regulación de las instituciones financieras y de crédito, defensa de la competencia, la regulación de las relaciones fiscales, los procesos de privatización y de la privatización.

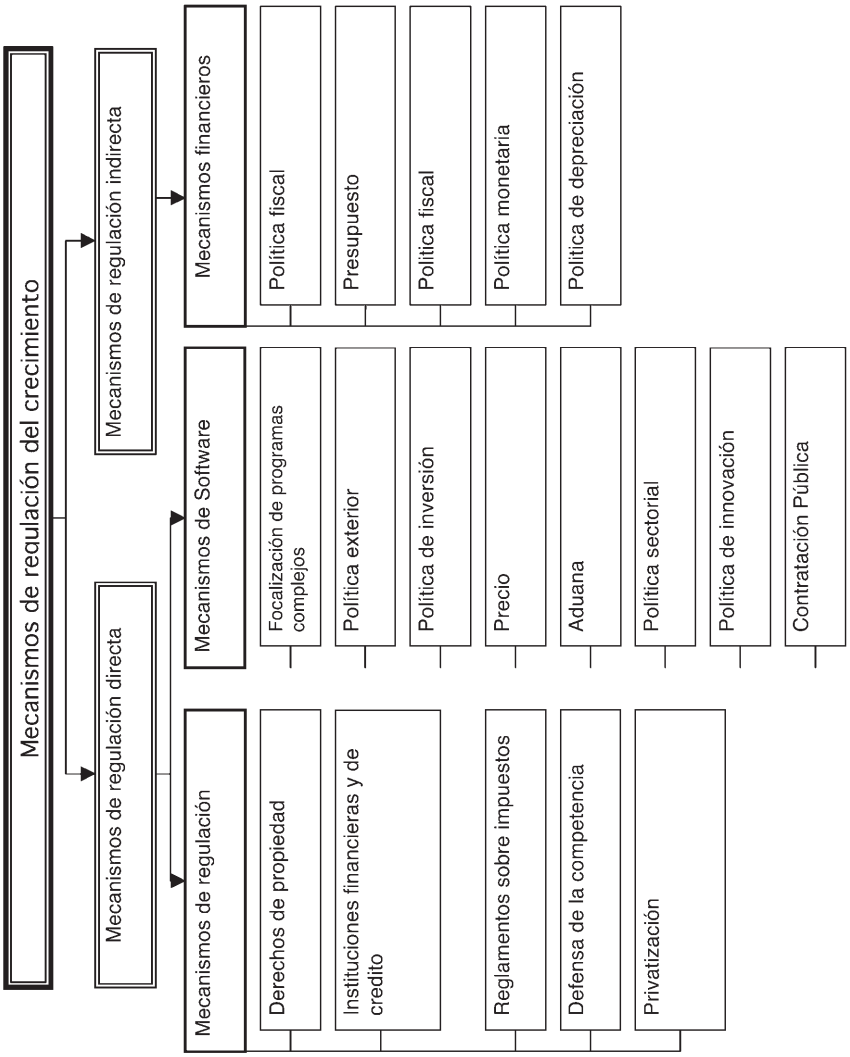

Fig. 3.25. Los mecanismos de regulación estatal de crecimiento [123, p. 13].

Mecanismos de software para la regulación del crecimiento incluyen los programas específicos complejos, órdenes de gobierno, los precios y la política arancelaria, la política de inversión y la innovación, las políticas económicas exteriores y sectoriales. Los acuerdos financieros se componen de las políticas presupuestarias, fiscales, monetarias y la depreciación.

Así pues, cuando el mercado no puede proporcionar la asignación óptima de recursos y, por tanto, no, la autorregulación del mercado se sustituye y se complementarán con diversas formas de participación pública. Por otro lado, la ineficacia de las medidas del gobierno y las formas directas de intervención requieren una formas más flexibles privado y mixto de la propiedad y el espíritu empresarial, la regulación económica indirecta [123, p.12].

Sin embargo, la regulación gubernamental en el campo económico de Ucrania en la etapa actual del desarrollo económico es bajo la poderosa influencia de la situación política y sobre todo dirigido a (neutralizar) la eliminación de los síntomas negativos de la prisa, y no las causas subyacentes de los procesos de reproducción pobres en la economía [167, p. 91].

Los procesos de transformación que tiene lugar en el estado, cambiar las instituciones de gobierno. Por otro lado, variar las condiciones del sistema económico. Por lo tanto, la adaptación del mecanismo de aplicación de la interacción entre empresas y el gobierno debe hacerse con una visión compleja de estos cambios.

A pesar de la multitud de formas de interacción entre el desarrollo financiero y el crecimiento económico en el cálculo analítico de la "relación" hay una tendencia a un aumento en el volumen de grandes conjuntos de datos de indicadores económicos y financieros de la expresión analítica del concepto de "desarrollo económico" y "crecimiento económico", está dominado por un rendimiento adecuado de desarrollo financiero, especialmente a la luz de los acontecimientos de los últimos años, cuando la crisis financiera (indicadores de desarrollo financiero) el impacto en el crecimiento económico y provocó una crisis. El desarrollo financiero contribuye a largo plazo el crecimiento económico, que es un objetivo estratégico del desarrollo nacional. Los principales componentes del crecimiento económico es el desarrollo económico, social y financiero (Figura 3.26).

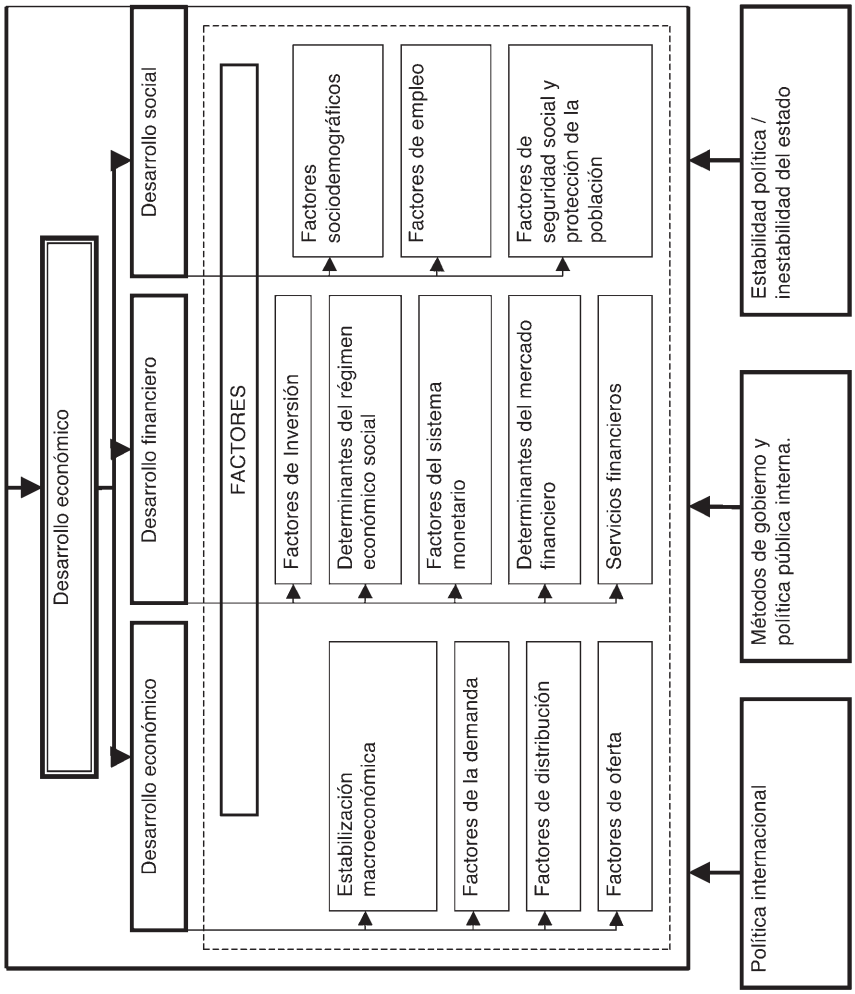

Fig. 3.26. El mecanismo de crecimiento económico.

Los principales componentes de un crecimiento económico sostenible es la estabilidad de los sistemas económicos, sociales y financieros. El desarrollo económico en el crecimiento económico significa un cambio cualitativo de un estado a otro de la economía, que se expandió la reproducción se caracteriza, además, la producción de nuevos bienes y servicios que utilizan la innovación y aumentar la prosperidad económica del país durante un período prolongado de tiempo. El desarrollo social es un requisito previo para el crecimiento económico, ya que determina el nivel de protección del empleo y la seguridad social de la población, lo que caracteriza a la calidad de vida, el mejoramiento de la cual es un requisito previo para mejorar la productividad de los ciudadanos.

El desarrollo financiero puede afectar el crecimiento económico del país a través de los siguientes dos canales: el desarrollo del sector de los intermediarios financieros y el desarrollo del personal de los gestores financieros dentro de una empresa en particular, para ayudar a salvar a la compañía y el uso eficiente del capital de trabajo, lo que conduce a un aumento en la capacidad de producción y la rentabilidad de la empresa, y por lo tanto, la aceleración del crecimiento económico. De este modo, tanto en el primer caso y el segundo es el componente económico del desarrollo financiero de un papel de liderazgo en la aceleración del ritmo de crecimiento económico. Además, el desarrollo financiero no sólo afecta el crecimiento económico, sino también de otros factores de crecimiento como: tasas de interés, la inversión, el rendimiento global de este sector de la economía, y así sucesivamente. Por lo tanto, influir en el crecimiento económico y sus componentes, el desarrollo financiero es un factor importante, o incluso un multiplicador del crecimiento económico.

El desarrollo equilibrado de los ámbitos económicos, sociales y financieras, así como la ponderación política exterior e interior y la estabilidad política del Estado logrará un crecimiento económico sostenido (Figura 5.26).

Pero, dado el estado actual de la economía ucraniana, que se caracteriza como una crisis, es necesario una buena predicción de la salida de la crisis financiera del país.

El éxito de la predicción depende de la calidad de la información y apoyo analítico para la predicción y el análisis DAFO es un componente esencial de la gestión de crisis y su uso efectivo - una de las condiciones para una reforma exitosa de la región.

Pronóstico es un requisito previo para la planificación. El proceso de planificación nunca termina, es continuo. Toda la información recopilada durante el proceso de presentación de informes deben ser revisados para su inclusión en la próxima versión actualizada del plan estratégico. Una vez analizados los avances en el logro de las

metas y objetivos, esta información es el punto de partida para el siguiente ciclo de planificación del desarrollo y la reforma económica.

Un componente crucial de la regulación estatal de la economía es un subsistema de apoyo del Estado, el significado económico de que se encuentra en la creación e implementación de los programas públicos para el desarrollo empresarial en áreas como los avances científicos y técnicos, financieros, de personal, provisión de recursos, y así sucesivamente. En esta etapa delicada sólo el gobierno puede efectivamente influir en el curso de los procesos, eliminando los obstáculos y las deficiencias de la crisis sistémica en el país, así como crear las condiciones para un salto civilizado en el futuro sobre la base (avanzado) de desarrollo.

Sin embargo, incoherente sobre el contenido e ineficaz como resultado de la actividad reguladora y legislativa sobre la crisis de la estatal de desarrollo de industrias competitivas demostró la inmadurez de las condiciones de inversión necesarias para la adaptación financiera eficaz. Somos, ante todo, en el desarrollo de sostenible y centrado en la producción de los bancos comerciales y de mercado adecuados los cálculos del sistema de economía (para los parámetros de la transparencia, la velocidad, la rendición de cuentas). Sistema desarrollado la banca debe compensar la pérdida del sector real de la violación de los sistemas de gobierno centralizado de los flujos financieros, pasando de una función redistributiva y garantizar su aplicación en el mercado, los principios y criterios comerciales.

El apoyo estatal de los agentes económicos pueden llevarse a cabo en las formas: apoyo financiero directo (con miras a aumentar los recursos financieros de la empresa), el apoyo indirecto (destinada a reducir la necesidad de recursos financieros). Apoyo financiero directo tiene dos formas de expresión.

La investigación muestra que las finanzas, en general, de su tratamiento se entiende por la aplicación de diferentes métodos de distribución del producto interno bruto (PIB) a los fondos centralizados y descentralizados de los monetarios recursos.

En el sistema financiero de Ucrania está formado por: los presupuestos estatales y locales, o los llamados presupuestos consolidados; recursos financieros de las empresas de todas las formas de propiedad; los fondos estatales centralizados y otros fondos; el mercado de valores.

La base funcional del apoyo estatal contra la lucha con la crisis, tales como las actividades de logística (material y técnico), están determinados por la reserva mate-

rial de Estado, que proporciona una redistribución eficaz de los recursos obtenidos de la liquidación de las empresas. Por supuesto, usted puede discutir si esta especie pertenece al apoyo o la financiación directa a la indirecta. Teniendo en cuenta el hecho de que la gran mayoría de los deudores no cumplen con sus obligaciones de crédito a los acreedores, las garantías estatales se transforman en una forma de subvenciones del presupuesto o de préstamos (si los fondos siguen siendo capaces de volver), y por lo tanto legítima atribución de esta forma de apoyo a la financiación directa, que puede ser más fácil de identificar. Las subvenciones podrán ser asignadas a empresas o industrias, pero la forma más eficaz para controlar la prioridad es subsidiar a las industrias. Así, el ejemplo más famoso de tal concesión fue la iniciativa de crear una industria de la aviación de clase mundial en Europa. Muchas empresas europeas han recibido subvenciones para cubrir los costos iniciales.

La formación de anticuerpos anti-bancarrota en el ámbito estatal destinada a crear las condiciones necesarias para la interacción normal entre los sujetos de la gestión en los principios de igualdad y decencia, y las condiciones generales de su funcionamiento, el mantenimiento de una empresa viable para cada uno, cuyas actividades son beneficiosas para la sociedad.

Más de la cuestión de la recuperación y el desarrollo empresarial a través de diversas formas de apoyo financiero del Estado se refleja en la tabla. 3.20 [116, p. 205].

Los datos presentados en la Tabla. 3.20 muestra una amplia gama de apoyo financiero a las diferentes partes interesadas. Esto sugiere que el principio de responsabilidad está orientado a mejorar el personal de gestión de los requisitos para las unidades de gobierno de alto rango de la economía nacional, que toman la decisión de cambiar la política para promover el desarrollo de empresas y organizaciones. En cuanto al apoyo financiero para el Estado de manera irreversible, entonces este programa se basa en el comité de expertos en los siguientes casos: cuando las pérdidas causadas por el desastre a la entidad de negocio superior a la cuantía de la indemnización determinada por la legislación vigente en materia de seguro obligatorio, en caso de pérdida de fondos para la restauración solvencia de las compañías cuya actividad se asocia con un estado de especial importancia (público) de interés en el caso de los daños correspondientes a la empresa si la legislación define las condiciones económicas, que no se proporcionan con el costo de producción (obras, servicios) que pueden conducir a quiebra (la crisis).

Tabla 3.20. Las formas de apoyo financiero a las empresas

Direcciones prioritarias de actividad de las empresas	Las formas de apoyo financiero
En la industria	
La introducción de tecnologías avanzadas de ahorro de energía. Desarrollo y producción de productos de la competencia. La aplicación de la innovación. El acceso a los mercados internacionales.	La provisión de créditos blandos y préstamos del gobierno para la ejecución de tecnologías avanzadas. El orden estatal para la producción productos. Cruce subsidios y el proteccionismo. La depreciación acelerada.
En el campo de Educación y Ciencia	
Sistema de modernización de la educación y la ciencia en el sentido de las normas de la UE, las necesidades de Estado y la sociedad. Las necesidades del individuo en la elección del nivel educativo y cualificación. El conocimiento de la adaptación humana a las necesidades cambiantes del mercado laboral. Desarrollo de nuevas tecnologías, en particular, de los recursos, la gestión, y el ordenador. Empresas de servicios científicos. La experiencia científica y técnica. Auditoría y consultoría. La formación de los bancos de la investigación científica y técnica de la Información.	La financiación pública del proyecto de modernización. Estado para que el personal. El orden estatal para la investigación en áreas prioritarias para la economía nacional. Subsidios específicos. Exención de las organizaciones de investigación de impuesto sobre la renta, los beneficios fiscales. Creación de centros de inversión, los fondos de apoyo a los servicios científicos.
En la industria de servicio	
La ampliación del alcance de los servicios. La formación de mercados de servicios. Reducir el costo de los servicios. La introducción de tecnologías avanzadas en el sector de servicios. Creación de una red de instituciones financieras con las tecnologías bancarias.	El orden estatal para llevar a cabo los servicios esenciales de carácter ambiental, social. Préstamos en condiciones favorables a la introducción de tecnologías avanzadas en el sector de servicios. Exención de impuestos para el período de formación de nuevas empresas.

Estudiando las prioridades de la política estatal en apoyo del sector real de la economía, debe realizarse cuidadosamente un análisis de costos y beneficios. La decisión a favor de la ayuda financiera se debe tomar sólo si los efectos positivos de las instituciones públicas dominan las negativas. El problema se está gestando en la compleji-

dad de los cálculos de los efectos, ya que básicamente no tienen expresión monetaria. Los efectos negativos de la ayuda estatal a las empresas que están asociadas principalmente con la deformación de la competencia debido a la creación de las condiciones preferidas de gestión de distintos operadores del mercado, con una disminución en la eficiencia de las entidades comerciales, el abuso de la burocracia estatal, los gastos del presupuesto y las posibles medidas proteccionistas de los países importadores de productos de las empresas (o industrias). Los principales argumentos a favor de las empresas de apoyo (efectos positivos) son los siguientes:

- oposición a la disminución de la producción y el aumento del desempleo;
- estimulación de las exportaciones;
- apoyar a los sectores donde los mecanismos del mercado no funcionan adecuadamente.

Apoyo regulatorio incluye el desarrollo, la adopción de nuevas y la mejora de la legislación vigente, el establecimiento de ciertas normas de las empresas estatales (por ejemplo, la norma de rentabilidad), que describe el estado cualitativo de la empresa, así como la aplicación de la regulación administrativa - el estado de registro de empresas, concesión de licencias, certificación y normalización.

La formación del marco institucional prevé la creación del mercado de infraestructura de la empresa, que opera a través de la financiera y de crédito, de organización, información técnica y los mecanismos de análisis. Además, el Estado debería hacerse cargo de personal y apoyo científico y metodológico de las entidades económicas de participar en el proceso de reforma de las instituciones de la ciencia y la educación.

La base funcional de la regulación estatal se representan sobre la base de la logística de implementación, la innovación, las finanzas, crédito y apoyo a la inversión a las empresas, que se manifiestan a través de la reproducción, la difusión de las nuevas tecnologías, normativa fiscal y de inversión de impacto prácticas en el entorno empresarial [116, p. 205-206].

En la Cumbre de la Unión Europea, que tuvo lugar en Bruselas los días 11-12 de diciembre de 2008 en Londres, el plan fue desarrollado medidas anti-crisis para salvar a la economía de la UE.

El plan prevé la reducción de impuestos, la prestación de asistencia a las familias, la inversión en las industrias de infraestructura y la clave, tales como los automóviles. En general, la esencia del plan se reduce a una moción o resolución de los

países de la UE sobre las siguientes recomendaciones, que se discuten en detalle en la tabla. 3.21.

Tabla 3.21. Caracterización de las medidas anti-crisis para los países de la UE y Ucrania

Países de la UE	Ucrania
Aumento de los gastos para la economía; reducción de los impuestos durante algún tiempo, incluso IVA; Extensión de préstamos en condiciones favorables a las pequeñas empresas con fondos públicos; Subvencionar parte o la totalidad de los intereses de los préstamos, especialmente hipotecarios; Déficit presupuestario con respecto al PIB de máximo un 3%.	Provisión de infraestructura pública para apoyar fines sociales de vivienda; Mejorar la competitividad de los productos nacionales, que estabilizará las operaciónes de la industria; Extensión de los préstamos recibidos por las empresas y las personas que han sufrido daños durante la crisis; Estabilización de los precios mediante la imposición de una moratoria en los aumentos de precios de bienes y servicios al público; Mantener el actual sistema de prestaciones sociales y mejorar el programa de subsidios a la vivienda; Lograr un equilibrio de los compromisos presupuestarios con oportunidades reales de ahorro de costos

En cuanto a los nacionales de medidas anti-crisis, que debe coordinarse, pero no idénticos. Sin embargo, el común es su orientación social. Medidas contra la crisis destinado principalmente para compensar la disminución del poder adquisitivo, ya que sin el consumo de la economía no crecerá.

Se trata de la aplicación de las propuestas de medidas anti-crisis para reducir al mínimo los efectos negativos de la crisis económica en Ucrania va a superar los problemas internos de desarrollo económico en el futuro para garantizar un crecimiento económico sostenible.

3.4. EL DESARROLLO DE UNA ESTRATEGIA EFICAZ PARA EL DESARROLLO SOCIOECONÓMICO DE UCRANIA

El análisis de los documentos clave de política, reglamentos y programas para alcanzar el desarrollo el alto crecimiento económico en Ucrania demuestra el problema de la brecha económica y el bienestar de su nación primaria. Sin embargo, la mayoría de las declaraciones y documentos de política no son sistémicos.El análisis de los in-

dicadores macroeconómicos básicos mostró la existencia de crisis económica, y su significado (efecto) per cápita es fundamental, lo que indica un bajo nivel de vida de la población. Por tanto, es necesario desarrollar una estrategia eficaz para el crecimiento social y económico dinámico y sostenible.

Teniendo en cuenta el hecho de que la práctica de Ucrania ya ha tenido lugar el desarrollo de programas estratégicos para el desarrollo económico y social, uno de los cuales se ha implementado, a los representantes de los partidos políticos, las empresas y las dudas respecto a la naturaleza estratégica del documento. Sin embargo, la experiencia de los países muy desarrollados de Europa, EE.UU. y Rusia demuestra claramente la viabilidad de la necesidad de aplicar los principios de la planificación estratégica a nivel estatal, ya que actúa como uno de los medios más eficaces de influencia en el desarrollo de todo el sistema socio-económico [132, p. 39-40].

Con el fin de lograr la aplicación efectiva de una estrategia eficaz para el desarrollo socioeconómico se debe:

- desarrollar un mecanismo sistemático para la formación y la aplicación de este programa estratégico;
- crear nuevos y mejorar los métodos existentes de la planificación estratégica en todos los niveles;
- proporcionar la supervisión de desarrollo socioeconómico;
- determinar el grado de consecución de los objetivos estratégicos.

Además, es recomendable considerar los documentos de política sobre el desarrollo económico y social (Figura 3.27).

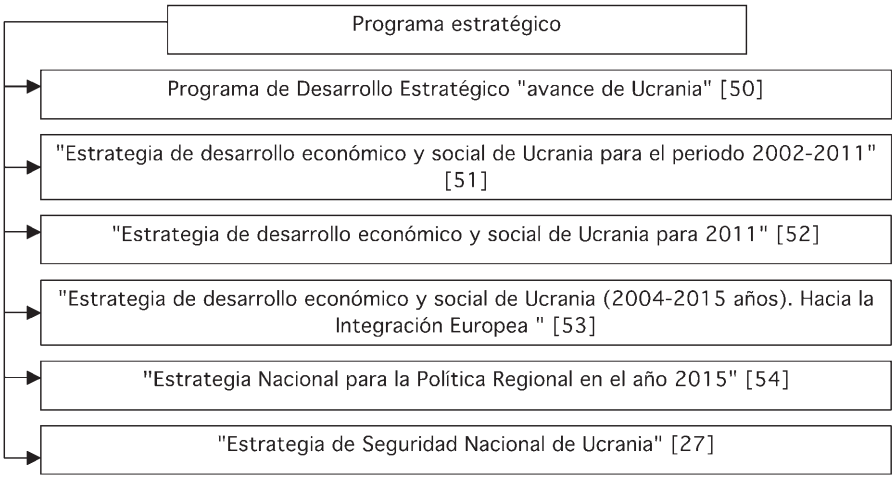

Fig. 3.27. Los documentos legislativos de política de gestión estratégica en Ucrania.

El mecanismo actual de la gestión estratégica de Ucrania, que se compone de estas estrategias es de carácter informativo o metódico, no contiene objetivos claros, específicos y sus medios de aplicación y no se considera en la planificación y presupuestación.

También es imposible no estar de acuerdo con A. Panuhnika [170, p. 156] que en la actualidad no existe un método uniforme de la formación de un plan estratégico integral y un sistema de planificación estratégica a nivel macro y meso-nivel no están asociados con cualquier sistema de micro-nivel de la ciencia, o en los aspectos organizativos. Las deficiencias identificadas apoyo metodológico de la planificación estratégica tiene un impacto negativo en la eficacia del análisis estratégico y la selección de áreas estratégicas de desarrollo, lo que impide la formación de un mecanismo eficaz para la aplicación de los objetivos estratégicos, dando lugar a las estrategias adoptadas no se cumplen.

En la etapa actual del desarrollo económico es necesario desarrollar un mecanismo integral para la planificación estratégica en el estado, que incluiría los siguientes elementos, que están representados en la figura. 3,28.

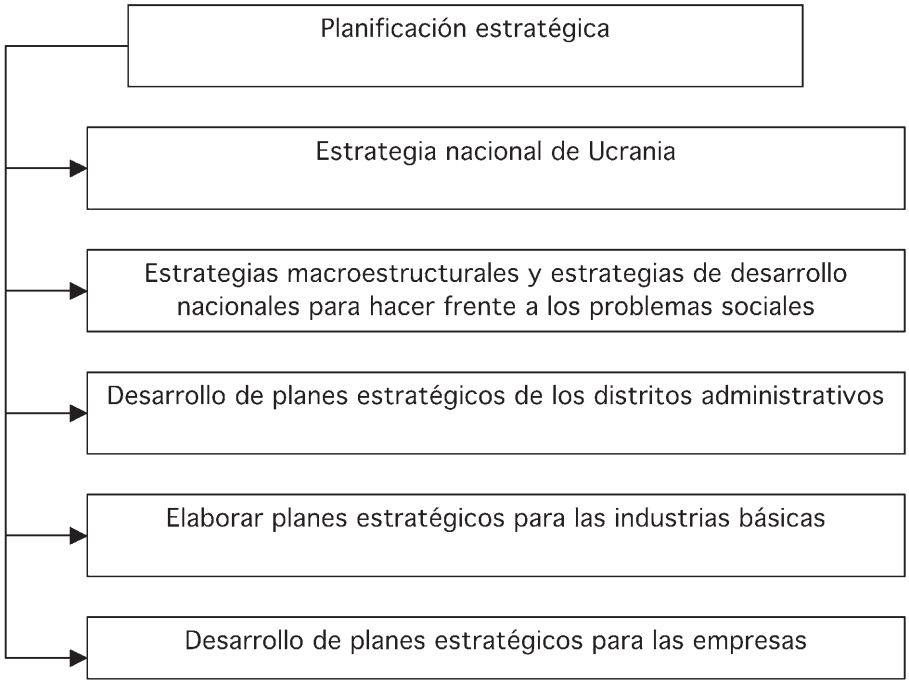

Fig. 3.28. Mecanismo de Planificación Estratégica para el Desarrollo Económico.

De acuerdo con la fig. 3.28, es necesario el desarrollo e implantación del desarrollo y la formación de la estrategia nacional de desarrollo socio-económico de Ucrania en vista de la formación e implementación de la estrategia de estado de la política regional, los métodos de uso de los planes estratégicos de las empresas de gestión y otros documentos estratégicos que definen las organizativos, jurídicos y económicos aspectos actividades de las empresas, lo que a la larga conducen al desarrollo de los requisitos previos de la planificación estratégica efectiva y la aplicación efectiva.

Como ya se señaló, el núcleo de los sistemas socioeconómicos, es su planificación. Pronósticos, planes y programas que se desarrollan en todos los niveles de la economía nacional, las herramientas más importantes para la aplicación de la política de los temas de gestión. Ellos le permiten organizar de forma clara, reflexiva, justifica plenamente el trabajo para alcanzar la sociedad y los problemas de las entidades empresariales [215, pg. 21].

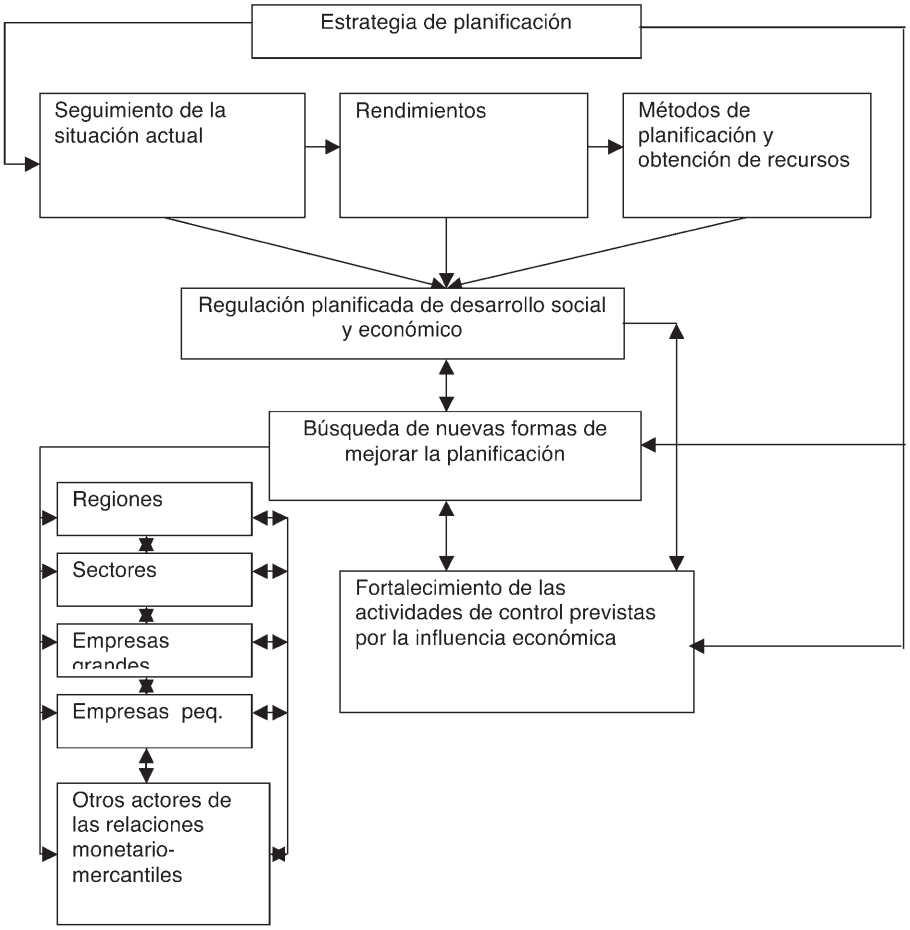

Fig. 3.29. Mecanismo lógico-estructural de planificación estratégica de Ucrania.

Como se muestra en la fig. 3.29 en todas las etapas del desarrollo económico del Estado tiene la regulación estatal de los procesos económicos, especialmente su mantenimiento predictivo y planificada.

Una de las principales tareas de la gestión estratégica es el desarrollo de mecanismos eficaces para promover el desarrollo económico y el crecimiento de la economía nacional, la expansión de los límites de capacidad de producción del sistema econó-

mico que responda a las necesidades crecientes de la población de bienes y servicios, la mejora de la estructura económica, la realización máxima de las ventajas competitivas de la economía nacional son sus regiones; crear las condiciones para aumentar la competitividad de las regiones como base para su desarrollo dinámico y la eliminación de importantes desigualdades inter-regionales, el crecimiento de la actividad inversora de la economía y mejorar las condiciones de vida.

Pero todos estos desarrollos (ver figura 3.30) a menudo no son tomados en cuenta, ya que las autoridades son muy a menudo consideran (deciden) las actuaciones (situaciones) corrientes sin tener en cuenta las previsiones estratégicas para el futuro. Esto conduce a una acumulación de problemas, especialmente en planificación a largo plazo de desarrollo socio-económico, es porque la planificación del desarrollo se lleva a cabo sólo hasta el año siguiente. Debido a la falta de fondos para el desarrollo de estos planes anuales principalmente, en la solución de los problemas actuales sin un trabajo consistente en el futuro que no es propicio para el buen uso de la limitada eficacia del presupuesto. Por tanto, es necesaria la encarnación de un plan estratégico eficaz para el desarrollo socio-económico del estado (Figura 3.31).

La esencia de la previsión estratégica de crecimiento económico consiste en la definición de las prioridades principales de la economía nacional, el papel principal en la implementación de los cuales se asigna al Estado. Estas áreas deberán adquirir la condición de los programas estatales.

Previsión de crecimiento económico, como herramienta para alcanzar los objetivos estratégicos de la planificación, lo que permite que el Estado dirija la economía a través de las instituciones del estudio del crecimiento económico, influyendo en la estructura del desarrollo socio-económico.

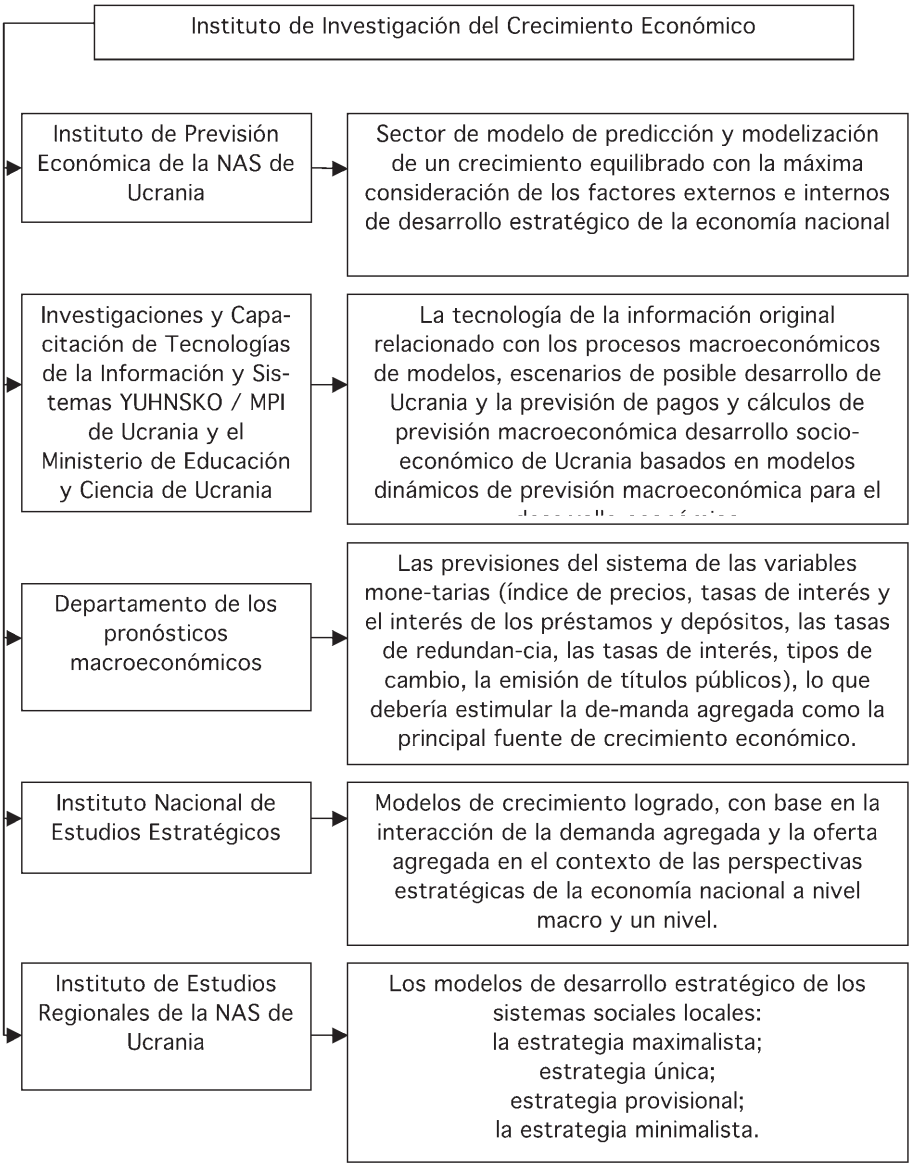

Fig. 3.30. Las instituciones de investigación para el crecimiento económico en Ucrania.

El programa se caracteriza por un sistema claramente definido de medidas y objetivos para lograr el plan de conjunto (previsión) metas acordadas en las condiciones de venta y la composición de los artistas intérpretes o ejecutantes.

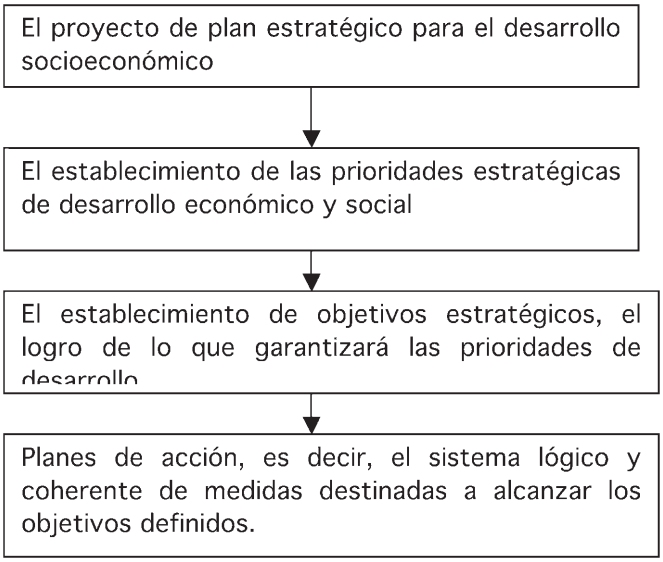

Fig. 3.31. Pasos en el desarrollo de un plan estratégico para el desarrollo socioeconómico.

La elección de las áreas prioritarias para el desarrollo se basa en los resultados del análisis de la situación socio-económico del estado, en el potencial determinado (encontrado) de las perspectivas del posible desarrollo de los distintos aspectos de la coyuntura económica. Aplicación del plan estratégico de desarrollo sólo es posible si la capacidad necesaria para ponerla en práctica (ver figura 3.32).

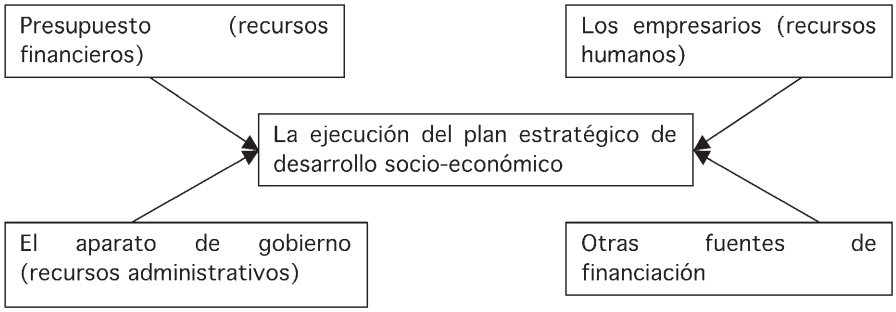

Fig. 3.32. Las fuentes de financiación del plan estratégico de desarrollo socio-económico en Ucrania.

Pero en la etapa actual de los planes estratégicos de desarrollo económico para la aplicación de desarrollo socio-económico se encuentra en etapa de desarrollo en los documentos de planificación. Está claro que la ausencia de un mecanismo para evaluar la implementación de planes estratégicos para el desarrollo afecta negativamente a la evaluación objetiva de los procesos económicos que se producen. Desarrollo y aplicación de este mecanismo, las etapas generales de las cuales se muestran en la figura. 5.7, será mantener y mejorar la alta tasa de crecimiento económico, altos niveles de los componentes de funcionamiento social de la economía que creará las condiciones necesarias para la integración efectiva de todos los participantes en una economía de mercado para garantizar el logro de los objetivos de desarrollo futuro. Por lo tanto, la necesidad de desarrollar un mecanismo eficaz para la aplicación de los planes estratégicos de desarrollo socio-económico (véase la Figura 3.33).

Así, basándose en el análisis de la figura. 3.33, la eficiencia de un mecanismo para implementar los planes estratégicos de desarrollo socio-económico no sólo depende de las condiciones de sistema socio-económico "del Estado", sino también de los avances en la formación de una alta tasa de desarrollo de los actores individuales en las relaciones internacionales en el nivel de integración a nivel macro (estado), meso (región), micro (actores individuales del proceso de integración).

Teniendo en cuenta que Ucrania ha introducido la práctica de la planificación estratégica a nivel regional y local para determinar la visión de desarrollo a largo plazo, es necesario elegir los objetivos estratégicos de las estrategias regionales deben cumplir con varias condiciones, a saber: los objetivos estratégicos deben reflejar los intereses nacionales y promover el crecimiento de la actividad económica del país y la

región, ser dirigida a resolver los problemas de la región, para garantizar la competitividad y la innovación áreas de actividad [265, p. 571].

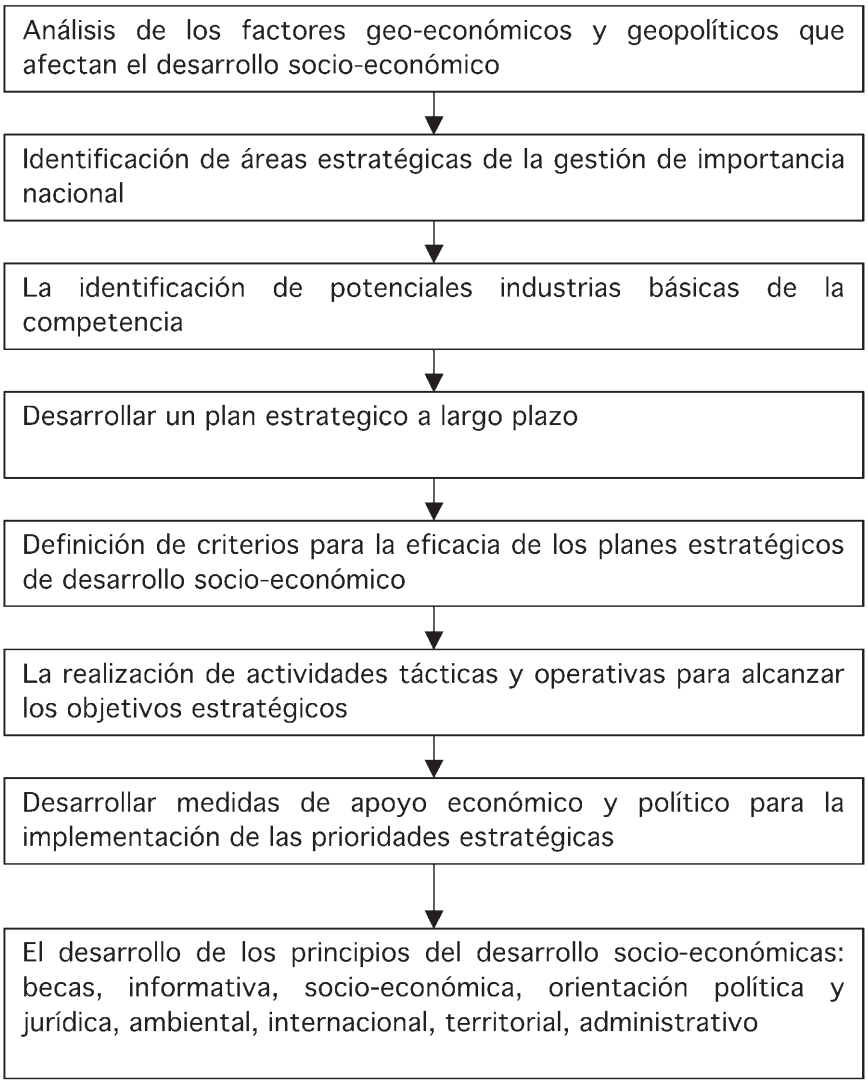

Fig. 3.33. Etapas de la implementación de planes estratégicos para el desarrollo socio-económico de Ucrania.

La formación de una previsión estratégica se muestra en la fig. 3.34 e incluye los siguientes tipos de pronósticos como una base, pesimista y optimista, y las fuentes de su formación, debido al crecimiento de las características cuantitativas y cualitativas del desarrollo socio-económico.

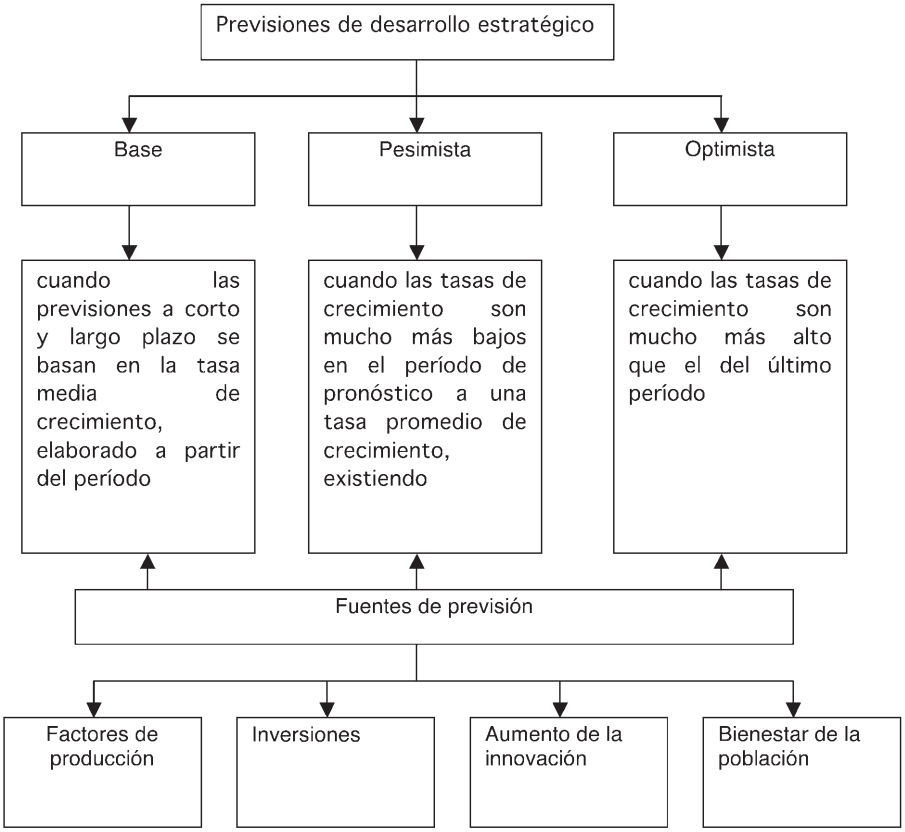

Fig. 3.34. Formación de las previsiones estratégicas de desarrollo socio-económico.

Cabe señalar que desarrollo de la estrategia y del plan estratégico o el pronóstico son procesos diferentes pero muy interrelacionados entre sí. La estrategia de desarrollo sostenible es un proceso que consiste en garantizar la estabilidad económica y social, y su objetivo es alcanzar un estado del sistema, que se podrían sustentar a través de herramientas propias y reglamentarias [68, p. 25].

Obviamente, que algunos objetivos socioeconómico (definidos en la figura. 3.35) no se puede lograr sin mejorar el mecanismo de la realización de la estrategia elegida.

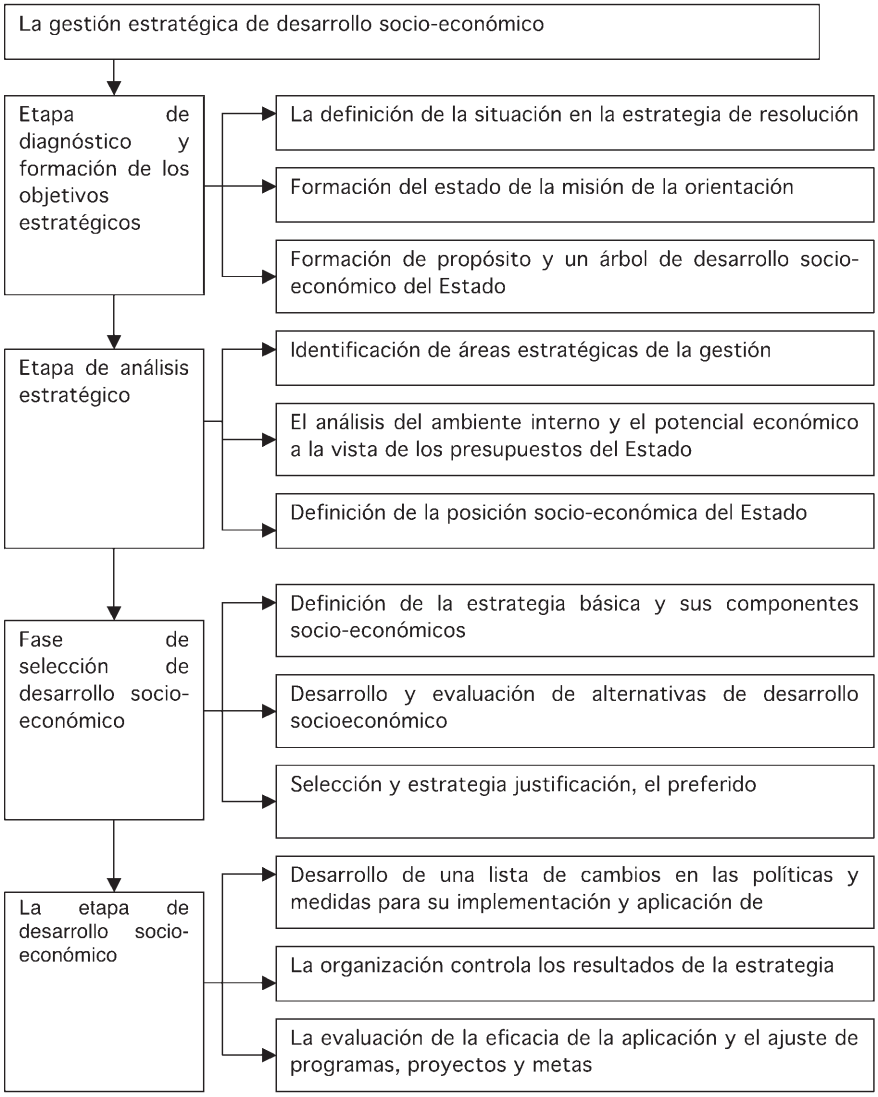

Fig. 3.35. El mecanismo de la gestión estratégica de desarrollo socio-económico del país.

Por lo tanto, de acuerdo con el autor O. V. Myagkii [142, p.12], se determina que el objetivo del mecanismo de aplicación de la estrategia de desarrollo socio-económico son: la mejora de la calidad de la implementación de la estrategia de acuerdo con la metodología de este proceso, concentración de la atención en la responsabilidad del diseño y la ejecución, la mejora de las funciones de gestión estatal y de control de procesos estrategia, la evaluación de la eficacia de las actividades mediante la comparación de la variación de ciertos indicadores, y los indicadores (ver Figura 3.36).

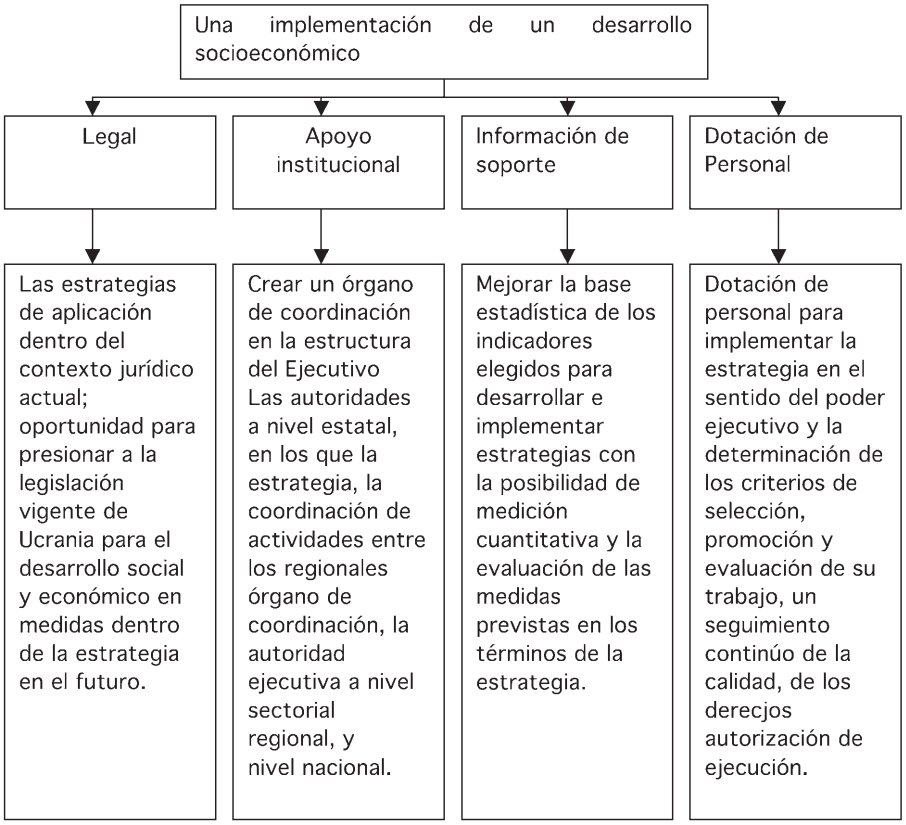

Fig. 3.36. El mecanismo para la aplicación de la estrategia de desarrollo socio-económico.

Como puede verse en la figura. 3.36, el mecanismo para la aplicación de desarrollo socio-económico por su propia naturaleza debe: presentar un proceso cíclico de planificación en los principios de las actividades de gestión para el logro de los objetivos a través del monitoreo, estar basado en los ciclos repetidos de análisis de decisiones, planificación y ejecución de las tareas con objetivos específicos y un período específico de sus soluciones; incluir el monitoreo constante y evaluación de los objetivos según el contenido de la estrategia y las medidas seleccionadas que facilitan la coordinación con la implementación de una estrategia de monitoreo, análisis, y la presencia de fuentes de financiación.

El monitoreo debe ser considerado como un elemento clave en la estructura de un mecanismo para la aplicación de la estrategia, que se confirma por la práctica extranjera y puede proporcionar no sólo la calidad de la aplicación de la estrategia en sí misma, sino también el desarrollo de las áreas socio-económicas del país - como el objetivo principal de la política pública [142, p. 13].

La introducción de un mecanismo para supervisar la aplicación de la estrategia de desarrollo socio-económico como una herramienta para su uso en el gobierno del estado y las medidas de contenido de la estrategia, así como la formación de un sistema de eficiencia y calidad de la ejecución en su conjunto, es obvio que debe ser estructurada para asegurar las funciones de gestión adecuados, los principios y herramientas de gestión uso práctico de los órganos ejecutivos a nivel nacional. Por lo tanto, un mecanismo para supervisar la aplicación de la estrategia para el desarrollo socioeconómico en su contenido es esencialmente un medio para mejorar su calidad mediante la interacción coordinada de todos los participantes y los interesados que estén interesados en el desarrollo del país es imposible sin tener en cuenta los principios específicos: contabilidad y la información, seguimiento y análisis de los resultados obtenidos; costo-efectividad de los recursos financieros para las medidas de aplicación de la estrategia de desarrollo socio-económico, alentando a los artistas de alta calidad en la ejecución de las actividades, la propiedad de su ejecución y el flujo de financiación, los requisitos propios de los artistas [142, p. 14] (Figura 3.37).

El monitoreo de la aplicación del desarrollo socio-económico es un procedimiento para registrar los cambios con el fin de intervención a tiempo y obtención de los mejores resultados con la utilización de la cantidad mínimo de recursos. La tarea principal es el seguimiento de indicadores clave de desarrollo socio-económico, la detección temprana de los procesos negativos y evaluación de su impacto.

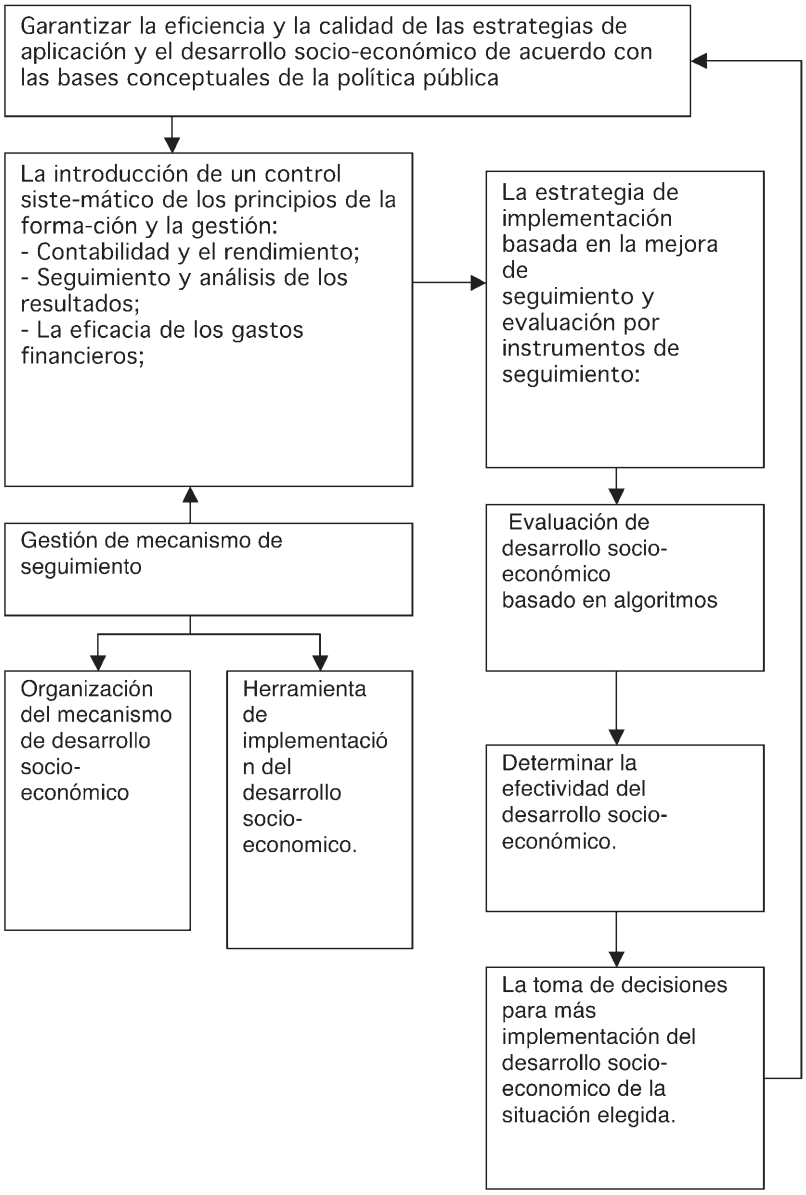

Fig. 3.37. El mecanismo de seguimiento de la implementación de un desarrollo socioeconómico.

Por lo tanto, la gestión del mecanismo de seguimiento de la acción depende de la organización y el uso de herramientas para funciones específicas y principios que son la base de la calidad de la implementación eficaz, juntamente con su seguimiento y evaluación adecuados.

Pero en tiempos de crisis el vector general de la teoría y práctica de la administración pública se concentra no en la orientación al objetivo final, aunque que sea una meta muy progresiva, sino que en el desarrollo de la estrategia de lucha contra la crisis, la aplicación de los procedimientos de forma óptima y coordinada de toma de decisiones en todos los niveles, las predicciones de estos procedimientos posibilidades reales de corrección de errores y registro de accidentes.

Aunque cada estrategia es única en su naturaleza y el proceso de su formación y la adopción continuarán siendo cada vez características más complejas de la situación, es posible identificar algunos de los requisitos generales de este proceso, que son los siguientes [87, c. 6-7]:

- la justificación de la situación para el desarrollo, adopción e implementación de políticas que conduzcan a la solución del problema, que impide la agravación;
- la existencia de una clara comprensión del mecanismo (algoritmo) de aplicación, es decir, la meta de la acción, las tareas, su orden de ejecución (organización, motivación, control), la posibilidad de tiempo para determinar los cambios organizativos necesarios en el sistema, en línea con el objetivo final;
- máximo aprovechamiento del potencial del sistema y el medio ambiente en el proceso de aplicación de la estrategia;
- la disponibilidad de recursos de todas las etapas de preparación y estrategia de implementación;
- oportunidad adecuada para ajustar la estrategia si la situación cambia; el acceso abierto a los artistas de la información.

El proceso de formación de la estrategia de lucha contra la crisis en la administración pública puede ser considerado como un proceso de gestión de toma de decisiones, lo que requiere la aprobación de las siguientes etapas en su preparación y ejecución.

Sin embargo, el análisis de apoyo organizativo, metodológico y de información para el desarrollo e implementación de desarrollo socioeconómico y el estudio de la estructura de la estrategia muestra que este proceso es necesario mejorar en las siguientes áreas:

- formación de estrategia exige la mejora, comenzando con un conjunto de nivel básico, ya que las cifras suministradas por las empresas para dar cuenta de ellos en la estrategia, en la mayoría de los casos no están suficientemente fundamentadas las posibilidades reales de producción y el estado de cosas existentes;
- situación actual es inestable en todas sus formas - económico, tecnológico, social y política. Por lo que, es necesario llevar a cabo las proyecciones para 1-5 años en perspectiva. Los indicadores del desarrollo socio-económico deben ser constantemente revisados y actualizados. Es necesario introducir la planificación de escenarios, lo que determina el desarrollo de 2-3 escenarios del desarrollo para total del período del pronóstico;
- la necesidad de prestar más atención a la cuestión de la creación y supervisión del departamento que se dedica al desarrollo e implementación de las estrategias para el desarrollo socioeconómico;
- utilización de métodos especiales para alinear los objetivos y recursos, el establecimiento de relaciones cuantitativas entre ellos, teniendo en cuenta el factor tiempo, la racionalización de los modos y maneras de uso de los recursos.

4. MECANISMOS DE REGULACIÓN MACROECONÓMICOS PARA EL INCREMENTO DE LA COMPETITIVIDAD DE LA ECONOMÍA DE UCRANIA EN LAS CONDICIONES DE LA COOPERACIÓN ECONÓMICA INTERNACIONAL

4.1. DESARROLLO DE LA ACTIVIDAD EMPRESARIAL EN UCRANIA EN TÉRMINOS DE COMPETENCIA GLOBAL

El paradigma moderno del desarrollo económico mundial se forma a través de un estudio sistemático de los fenómenos, procesos y retos de la internacionalización de acuerdo con su naturaleza multifacética. Como un proceso de una forma determinada a gran escala, dinámico y estructurado, la internacionalización en el micro nivel se manifiesta con la intensificación de operaciones internacionales, por parte de las empresas y en el macro nivel con la ampliación y profundización de los lazos económicos a través de una mayor movilidad internacional de factores de producción y resultados.

El desarrollo económico global, se caracteriza por la integración de las economías nacionales en un sistema mundial de comercio exterior, inversiones extranjeras directas por parte de empresas multinacionales. A corto plazo los flujos de capital, el movimiento de la mano de obra, así como el intercambio internacional de tecnologías, se extiende en la incertidumbre del mercado mundial debido al mayor grado de los factores de riesgo.

El estado actual del entorno económico mundial se caracteriza por la liberalización del comercio mundial y las actividades económicas internacionales, debido al debilitamiento del al aumento de la influencia de las fuerzas de la competitividad globales y a la pérdida de protagonismo por parte del Estado.

La crisis financiera y económica mundial, amenazan seriamente el entorno socioeconómico (tabla 4.1) [56].

Tabla 4.1. Indicadores de recesión en la economía mundial en%. (1975, 1982, 1991, 2009)

Año	1975	1982	1991	2009
Dinámica del PIB per cápita (PPA)	-0,13 %	-0,89 %	-0,18 %	-2,5 %
Producción industrial	-1,60 %	-4,33 %	-0,09 %	-6,23 %
Comercio mundial	-1,87 %	-0,69 %	4,01 %	-11,75 %
Movimiento de capital	0,56 %	-0,76 %	-2,07 %	-6,18 %
Consumo de petróleo	-0,9 %	-2,87 %	0,01 %	-1,5 %
Tasa de desempleo	1,19 %	1,51 %	0,72 %	2,56 %
Consumo per cápita	0,41 %	-0,18 %	0,62 %	-1,11 %
Inversión per cápita	-2,04 %	-4,72 %	-0,15 %	-8,7 %4

Una de las particularidades de la crisis económica actual es que lleva un carácter sistémico, abarca toda la economía mundial y los diversos segmentos del mercado. La comunidad internacional se enfrenta a desafíos económicos que el mundo no conoció.

El PIB, como indicador de la renta generada en el mercado productivo, muestra en la Fig.4.1, como ha sido su evolución en 50 años.

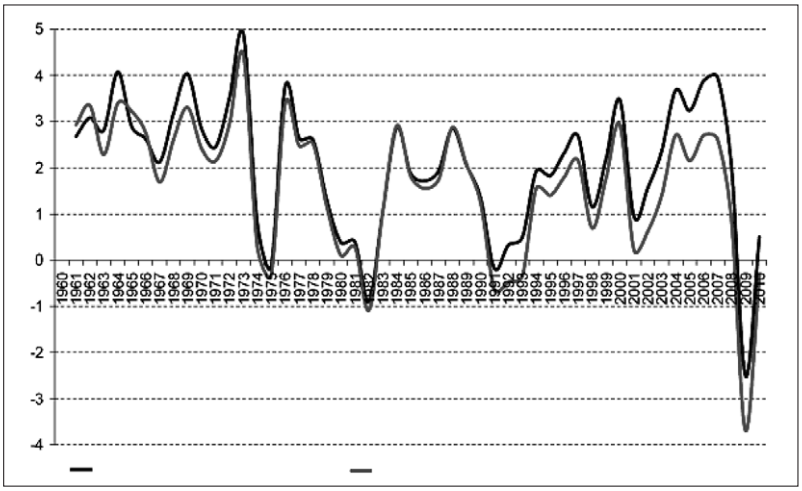

Fig. 4.1. Dinámica del PIB mundial per cápita, 1960-2010 [180].

Con el fin de encontrar una manera de salir de la crisis, primero tenemos que entender las causas subyacentes de la crisis e identificar los factores objetivos y subjetivos que contribuyen al desarrollo de esta crisis, para ello se analizan los ciclos económicos más importantes.

Tabla 4.2. Cronología de los ciclos más importantes (N. Kondrateva)

Olas	Fase ascendente			Fase descendente			La duración de la ola, años
	Comienzo	Finalización	Duración	Comienzo	Finalización	Duración	
I	1785 - 1790	1810 - 1817	25-27	1810 - 1817	1844 - 1851	34	59-61
II	1844 - 1851	1870 - 1875	24-26	1870 - 1875	1890 - 1896	20-21	44-45
III	1890 - 1896	1914 - 1920	24	1914 - 1920	1929 - 1933	13-15	38-40
IV	1929 - 1933	1953 - 1955	22-24	1953 - 1955	1974 - 1981	21-26	43-50
V	1974 - 1981	2001 - 2006	24-25	2001 - 2006	2014 - 2015	10-14	34-40
VI	2014 - 2015	2030 - 2035	15-20				

En la primera mitad de los años 70 se hizo un gran avance tecnológico en la creación de componentes y el comienzo del desarrollo de la tecnología informática y de información. Este fue el comienzo del nacimiento de la quinta oleada del ciclo.

El inicio de la crisis actual coincidió con la finalización de una creciente ola del quinto ciclo económico (1973-1978), a largo plazo, N. Kondrateva [50]. El comienzo del quinto ciclo, en el año 1973, los países desarrollados sufrieron una importante grave, fue la primera crisis energética, los miembros de la OPEC redujeron el volumen de extracción de petróleo, acompañada por una disminución en la producción industrial y una disminución generalizada de la bolsa.

Tabla 4.3. Disminución de la producción y de la bolsa, por países (1973)

Países	Producción	Precio acciones
EEUU	-13 %	-33 %
Japón	-20 %	n.d.
Alemania	-22 %	-10 %
Reino Unido	-10 %	-56 %
Francia	-13 %	-33 %
Italia	-14 %	-28 %

El desarrollo rápido y estable de la economía mundial en los años 90 del siglo pasado llevó a la creación de todo tipo de teorías de que los ciclos económicos ya dejan de funcionar, y que la economía de los países desarrollados no está sujeta a las fluctuaciones cíclicas. Sin embargo, el pico de la quinta onda fue superado en 2001-2006, después de lo cual se produjo una disminución (Figura 4.2).

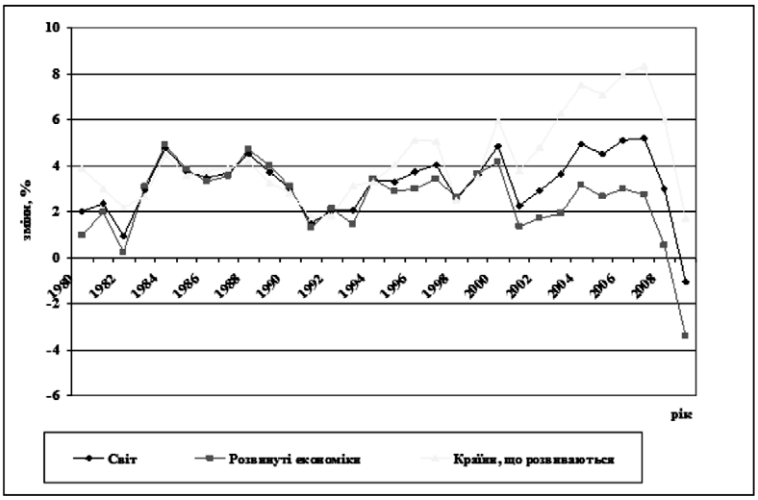

Figura 4.2. La dinámica del crecimiento del PIB mundial,%, 1980-2009.

La naturaleza cíclica del desarrollo económico se ve confirmado por la actual crisis, que durará varios años. Los expertos estiman que la onda bajista finalizará en 2014-2015.

El quinto ciclo coincidió con los dramáticos cambios que tuvieron lugar en el sistema financiero mundial. Renuncia del sistema de Bretton Woods, la transición a una política de tipos de cambio flotantes y la consolidación (fortalecimiento) del dólar de los EE.UU. y un fenómeno nuevo en el sistema económico mundial, que fue llamada "burbuja económica".

Durante el período de 1973 a 2006 la oferta monetaria mundial se ha incrementado casi 24 veces, es decir, más de los 100 años anteriores. El dólar se ha convertido en un medio de acumulación, como lo demuestra el volumen de moneda en manos de la población en 2007 ascendió a cerca de 900 millones de dólares, contra los 70 mil millones de dólares en el año 1970. Las reservas de divisas denominadas en dólares estadounidenses en 1970 aumentaron en más del 2000%.

La inflación sin control de la oferta de dinero condujo a la aparición de burbujas, que abarcó prácticamente todos los mercados como por ejemplo el mercado de crédito, hipotecas, acciones, materias primas o mercado de derivados. Estas burbujas, tarde o temprano estallan, que es lo que sucedió: primero, el estallido de la burbuja en el

mercado de servicios de Internet en los EE.UU. en 2001, a continuación, la burbuja en el mercado hipotecario en 2007, que dio lugar a otros mercados, es por ello, que la profundidad de la crisis es muy importante debido a que han sido afectados prácticamente todos los sectores de la economía.

Los primeros signos de cambios positivos en la economía real ha sido una reducción significativa en el riesgo sistémico. Hay una creciente creencia de que la economía mundial ha superado el umbral de una crisis, y ayuda a mejorar la situación en los mercados financieros. Sin embargo, el riesgo de retroalimentación negativa entre el aumento de los sectores productivos y financiero seguirá siendo importante, mientras los bancos siguen estando en dificultades, y las instituciones públicas y financieras todavía necesitan reducir el apalancamiento.

En las economías avanzadas, la intervención del Estado llevó a una estabilización de la actividad económica, y en algunos países incluso han estimulado un crecimiento positivo pequeño. Mientras que los países de mercados emergentes y en desarrollo, de forma general, han avanzado más en el logro de la recuperación. El protagonismo en esta activación fue el crecimiento en Asia. Los precios han subido en el último período para los productos de las distintas bolsas y la adopción de políticas que apoyen un efecto beneficioso sobre las economías se hizo notar en muchos de estos países. Países de mercados emergentes de Europa y la Comunidad de Estados Independientes se ven particularmente afectados por la crisis y la situación del desarrollo, y sufren una ralentización en relación a otros países.

Los principales riesgos de la actualidad se asocia principalmente con la posibilidad de deterioro de la situación: el abandono prematuro de apoyo por parte del Estado, debido a la impresión de que la recuperación económica se lleva a cabo sin ayuda; un nuevo desastre financiero, cambio en las cuestiones geopolíticas, fuerte subida de los precios del petróleo, baja capacidad para hacer frente a nuevas crisis económicas; pérdida de confianza a la política fiscal o la preocupación por preservar la independencia de los bancos centrales.

La economía mundial está en grave crisis financiera y económica desde la Segunda Guerra Mundial. Sus consecuencias han tenido un carácter extensivo (amplio) e intensivo en el mundo, y amenazan seriamente al desarrollo socio-económico global.

En las condiciones actuales, la economía local de los distintos países están perdiendo poco a poco la capacidad del auto-desarrollo y se integran más bien en el cuerpo (órgano) planetario global. El progreso de cada país está estrechamente vinculado con

el nivel y la naturaleza de su interacción con otros estados. Por lo tanto, la internacionalización de la economía de Ucrania no sólo es una condición básica para su recuperación, sino una cuestión de supervivencia para todo el país. La inclusión de la economía en la división internacional del trabajo hace que sea posible el fortalecimiento de manera significativa de la posición de Ucrania en la comunidad internacional.

La división internacional del trabajo, un sistema de relaciones económicas mundiales implican el uso de la llamada ventaja competitiva. El propósito de esta elección es la de producir y exportar bienes que están en demanda en el mercado mundial y la producción, que en este país requiere de un costo mínimo, y su aplicación proporciona la máxima diferencia entre los precios y la producción mundiales de los productos [29, 48].

La ambigua posición de Ucrania en la división internacional del trabajo territorial se explica por la influencia de una serie de supuestos, principalmente ambientales, demográficos, históricos, económicos y/o geopolíticos.

Condiciones naturales

En contraste con países como Rusia, EE.UU., China o Canadá, Ucrania no cubre sus necesidades con los recursos minerales, pero tiene un gran potencial de recursos naturales y en este sentido está en una posición mejor que algunos de los países económicamente desarrollados como Japón o Italia. Las condiciones agroclimáticas, un clima cálido, humedad moderada, han contribuido a la transformación de Ucrania en una amplia zona de producción agrícola y ganadera, especialmente en producción de cereales, remolacha azucarera, ganado vacuno y porcino. Por otra parte, hay una gran cantidad de recursos extractivos, de importancia mundial como el hierro y mineral de manganeso, ozocerita, sal y carbón.

El gran potencial recreativo del país, con su costa de mares cálidos y complejos de montaña, con los paisajes de los Cárpatos y de Crimea, manantial de aguas minerales o el barro terapéutico de los estuarios.

Sin embargo no producen para cubrir sus necesidades en petróleo, gas, la mayoría de los metales no ferrosos y madera. Y por otro lado, en la última década, se redujeron significativamente los recursos pesqueros de los mares Negro y de Azov.

En resumen, considerándose los recursos naturales, Ucrania es un estado de equilibrio: el déficit, es decir, las importaciones, se ven compensadas por la exportación de una cantidad similar de recursos [30, 37-38].

Hipótesis demográficas

Con una población de 48 millones de personas, Ucrania dispone de una fuerza laboral significativa y un importante mercado potencial de bienes de consumo. La población potencialmente activa representa el 56%, alcanzando los 25 millones de trabajadores las personas ocupadas. Los recursos humanos del país se caracterizan por altos niveles de habilidad; la cuota de especialistas con una formación en educación superior y secundaria es del 29% de los adultos total con formación.

En el campo de la investigación y desarrollo (I + D) hay 250 mil especialistas, con centros como el Instituto de Eléctrica de E.O. Paton, Instituto Físico-Técnico de Ucrania, Instituto de Materiales Superhard, entre otros. Se han realizado considerables logros, por parte de los científicos e ingenieros ucranianos en el campo de la ingeniería aeronáutica y militar, la cibernética, la biofísica y la bioquímica. Gran parte de la élite intelectual del país ha sido recientemente empleada en el complejo campo militar-industrial. El alto nivel profesional de los recursos humanos, junto con una base de investigación bien desarrollada contribuye a la producción de productos de alta tecnología, demanda actual en los mercados mundiales.

En cuanto al mercado interior de bienes de consumo, con la mejora de las condiciones de vida y el poder adquisitivo, permite crecer el mercado de Ucrania para atraer a los fabricantes extranjeros de bienes de consumo [31, 71].

Antecedentes históricos y económicos

A través de los siglos, los territorios de Ucrania han sido conquistados o admirados por otros estados. Por ello, en términos de la división territorial del trabajo, su economía se ha desarrollado principalmente en el mercado interno, sobre el principio de complementariedad: se han realizado aquellas industrias que han sido más eficaces según el intercambio inter-regional. Así, la presencia de mineral de hierro de alta calidad y carbón de coque, una red relativamente densa de los ferrocarriles, una cantidad suficiente de los recursos humanos y una ubicación geográfica favorable han dado como resultado la transformación de la región Donetsk-Prindniprovski en la primera base metalúrgica de la antigua URSS. Estos mismos factores han contribuido al desarrollo de la ingeniería del metal para la construcción de maquinaria, sistema de energía o la química básica. Siendo la producción mucho mayor que las propias necesidades. En particular, exportaban el 43% de metales ferrosos, 25% de hierro y mineral de manganeso, 20% de productos coque, locomotoras, equipos de minería, fertilizantes de nitrógeno, carbonato de sodio y el cemento, carbón y electricidad. Además, Ucra-

nia exportaba el 42% del azúcar producido, el 25% de aceite, carne, mantequilla, harina, hortalizas, vino [61].

Sin embargo, el país no ha tenido posibilidad de desarrollar algunas de los tipos de industria e incluso sectores enteros. Con una alta densidad de población, y una mano de obra muy calificada, el país tenía una demora notable en la producción de productos con una mano de obra intensiva como en la industria textil, en la producción de la herramienta de ingeniería para construcción maquinaría y equipos, automoción, electrónica (excepto para la televisión). El desarrollo de la maquinaría industrial tampoco correspondía al potencial de empleo y económico general de Ucrania.

Ucrania se ha convertido en una base del consumo productivo intensivo de material y de energía. En términos de la división del trabajo en el territorio de la antigua URSS, este hecho se consideró justificado porque la ubicación de las industrias en Ucrania, dio un efecto mayor que en toda la antigua Unión. Pero con el tiempo, su buen funcionamiento empezó a declinar. En primer lugar, el progreso científico y tecnológico del mundo, promueve la reducción objetiva de materia prima (metal) de la producción y la creciente demanda de productos de alta tecnología. Por lo tanto, la estructura del potencial productivo de Ucrania es cada vez más obsoleta. En segundo lugar, la excesiva concentración territorial de las producciones basadas en el consumo de materiales y energía han dado lugar a la tensión ambiental. Tercero, se utiliza insuficientemente las habilidades y el potencial intelectual de la población. Como consecuencia de la centralización "inter-republicana" de la división del trabajo se ha reforzado la migración laboral, la redistribución planificada de los recursos materiales y financieros.

Por otro lado, las condiciones históricas y políticas, han provocado que las relaciones económicas de Ucrania con el exterior, se hayan orientado a los países de Europa del Este, especialmente después de la creación del Consejo de Asistencia Económica Mutua (CAEM). Ucrania suministraba a estos países hierro y manganeso, metales ferrosos, energía, fertilizantes nitrogenados, maquinaria y equipos, y por ello recibía productos de ingeniería (maquinaria, vehículos, productos electrónicos), de industria ligera, alimentaria y productos farmacéuticos. El 70% del comercio exterior de Ucrania se destinaba a los "países del CAEM". Sin embargo, las relaciones con los países del sistema no socialista se desarrollaban lentamente, lo que también se debió a razones políticas. Las relaciones comerciales con India fructiferaron rápidamente, no siendo así con los países de Europa Occidental, Norteamérica, América, Japón el comercio no era muy significante [32, 66].

Condiciones geopolíticas

La posición económica y geográfica de Ucrania es favorable para una participación activa en la división internacional del trabajo. Situada entre la Europa Occidental y Rusia, Bielorrusia y los países de Europa del Este. Por el mar está vinculada con el Mediterráneo, Oriente Medio y países de todo el Océano Índico. A través de Ucrania pasan importantes vías de tránsporte, como carreteras interacionales, ferrocarriles, oleoductos y gasoductos, de los países de la CEI (Comunidad de Estados Independientes) en Europa y los puertos del Mar Negro.

La peculiaridad de la situación geopolítica actual en Ucrania es que los lazos con los países de la CEI se modifican a través de las nuevas realidades de la soberanía económica y política. Al mismo tiempo, que se trabaja para mejorar las perspectivas de la cooperación económica entre Ucrania y los países económicamente desarrollados, no sólo con los países de Europa Occidental, sino también en los EE.UU., Japón y Canadá, debido en parte a una política comercial activa hacia los países en desarrollo, especialmente en el Oriente Medio, Asia meridional y sudoriental. Estas regiones suministran aceite, algodón, yute, té, café, caucho natural, a cambio de metal, maquinaria y equipo, grano y azúcar, fomentando la expansión [33].

Los instrumentos de promocion de las actividades económicas exteriores esta encaminada a crear un entorno propicio para el desarrollo económico, donde se apoya las prioridades nacionales, en la búsqueda de un desarrollo equilibrado. Equilibrio entre el mercado interior y exterior, a través de la promoción de cambios estructurales progresivos en las relaciones económicas externas, con la creación de condiciones favorables para la atracción de la economía nacional para los mercados internacionales.

Los principales componentes en Ucrania de la política de relaciones exteriores es la política de comercio exterior (exportación e importación), las políticas para atraer inversión extranjera e inversión en el extranjero, además, la actividad del comercio exterior se deben llevar a cabo tareas en el equilibrio geográfico de las operaciones económicas extranjeras con los estados y regiones, debido a la seguridad económica del país.

En la actualidad, Ucrania lleva a cabo todo tipo de comercio exterior, basándose en los principios de la regulación legal sobre la base del beneficio mutuo. Esto determinó la infraestructura adecuada y la regulación de la actividad económica extranjera [34, 118].

Marco jurídico e institucional

Las principales medidas reguladoras de la actividad económica internacional de Ucrania son:

- Rada Suprema de Ucrania que promueve las leyes en el comercio exterior;
- Desarrollo y la aplicación de la política exterior, según el Gabinete de Ministros de Ucrania, cuya función es coordinar las actividades de los ministerios implicados en la actividad económica exterior, como misiones comerciales de Ucrania en el extranjero, la adopción de reglamentos sobre la gestión del comercio exterior, cierre y seguimiento de la aplicación de los acuerdos intergubernamentales, la aplicación de medidas para el uso racional de recursos del Fondo Monetario de Ucrania;
- Ministerio de Relaciones Económicas Exteriores y Comercio de Ucrania, este organismo vela por la aplicación de una política exterior unificada de coordinación, el control sobre el cumplimiento de las leyes y condiciones de los acuerdos internacionales y el registro de ciertos tipos de contratos de extranjeros de actividad económica;
- La aplicación de la política aduanera corresponde al Comité Estatal de Aduanas de Ucrania, oficinas territoriales de aduanas, aduanas y otras organizaciones;
- La principal normativa que regula la actividad económica extranjera es la Ley "Sobre Actividad Económica Exterior de Ucrania", según la cual la actividad económica extranjera es una actividad basada en la relación entre Ucrania y el extranjero.

Las formas de regulación estatal de las actividades económicas extranjera son los siguientes:

- Régimen de operaciones de divisas, establecido por la Ley "Sobre el orden de los pagos en moneda extranjera". Decreto del Consejo de Ministros de Ucrania "Sobre el sistema de regulación monetaria y control de divisas" y otras regulaciones;
- Regulación de aduanas, que se lleva a cabo de conformidad con la Ley "de la actividad económica extranjera", "Sobre el arancel aduanero común," Código Aduanero de Ucrania, etc.
- Régimen de licencias y cuotas

Régimen de licencias y cuotas, de acuerdo con el art. 16 de la Ley "de Actividad Económica Exterior" en Ucrania, presentó a licencias como la de exportación/importación, de determinados bienes o divisas con fines de inversión y los préstamos) [35]:

- General, abierto para el permiso de exportación/importación de las transacciones de un producto específico definido anteriormente, y/o para un grupo de países.
- Individual, una resolución de una sola vez, que tiene un valor nominal en la naturaleza y se emite para cada transacción sujeta a determinada actividad económica exterior por un período no inferior a la requerida para la exportación/importación de las operaciones;
- Abierto (individual), permiso de exportación/importación de mercancías dentro de un cierto período de tiempo (no menos de un mes) con la definición de su volumen total, y para cada tipo de producto un solo tipo de licencia. Las licencias para las exportaciones/importaciones de bienes son expedidas por el Ministerio de Relaciones Económicas Exteriores y Comercio sobre la base de las declaraciones de la actividad económica extranjera. Enumerando que se lleva a cabo mediante el establecimiento de un régimen de concesión de licencias individuales, con el total de las exportaciones /importaciones de esta licencia, que no podrá exceder del importe de la cuota.

La actividad económica extranjera se lleva a cabo de conformidad con los acuerdos adoptados al respecto, entre los sujetos de este tipo de actividad. Todos los contratos de comercio exterior se pueden dividir en los siguientes grupos:

- compra-venta (exportación, importación, reexportación, reimportación);
- financiera (trueque, sociedad de cartera);
- intermediarios comerciales (comisiones, comisión, consignación);
- mixtas.

La legislación vigente de Ucrania están estrictamente regulados el diseño y celebración de estos acuerdos. Las partes deben seguir las Leyes sobre " la actividad económica extranjera", "orden de los pagos en moneda extranjera"; el decreto presidencial sobre "la aplicación de las normas internacionales de interpretación de los términos comerciales en el texto de 1990. (Reglas de los Incoterms)", el decreto presidencial sobre "Reglamento del trueque de las transacciones de la actividad económica extranjera ", el orden del Gabinete de Ministros de Ucrania y el Banco Nacional de Ucrania sobre "las condiciones de pago típicos de los acuerdos de comercio exterior (contratos) y las precauciones de protección en relación con los acuerdos de comercio exterior (contratos) que ofrecen para los pagos en divisas", el orden del Ministerio de Relaciones Económicas Exteriores y Comercio de Ucrania del 5 de octubre de 1995 "sobre la aprobación de la forma de acuerdos de comercio exterior (contratos)" entre otras.

Una determinada categoría de acuerdos de comercio exterior (contratos) son objeto del registro estatal de conformidad con el Decreto del Presidente de Ucrania de 31 de noviembre 1994 № 659."A causa de ciertos tipos de acuerdos de comercio exterior (contratos) en Ucrania." La cuestión de la inscripción de dichos acuerdos también está regulada por el Ministerio de Relaciones Económicas Exteriores de Ucrania de 18 de noviembre 1994 № 210 "Sobre las medidas del Ministerio de Relaciones Económicas Exteriores para garantizar la aplicación del Decreto Presidencial del 07 de julio 1994 № 659/94", por el Ministerio de Relaciones Económicas Exteriores de Ucrania, de 6 de 12 1994 № 221 "Sobre las modificaciones y adiciones, revisiones y aclaraciones a la orden del Ministerio de Relaciones Económicas Exteriores de Ucrania" № 210 la parroquia 18 de noviembre 1994, la Orden del Ministerio de Relaciones Económicas Exteriores de Ucrania a partir de 19 de enero 1995 № 3 "en la aplicación del Decreto Presidencial de 13 de enero 1995, № 35/95 "y otros.

Ucrania es un país con una elevada tasa de exportación del producto interior bruto (51,48% en 2005, 46,62% en 2006, 45,33% en 2007). En promedio, de cada dos productos ó servicios de Ucrania, uno se comercializa con la ayuda de las relaciones económicas exteriores, que juegan un papel importante en la economía nacional y afecta significativamente la tasa y la proporción de crecimiento económico, para crear un entorno de mercado competitivo y el proceso de transformación del sistema entero.

Es clave en el desarrollo del comercio exterior de Ucrania la diversificación de sus prioridades geopolíticas y regionales, la optimización de la estructura de las exportaciones e importaciones y la armonización de la legislación nacional de conformidad con los requisitos y normas de las actividades exteriores comerciales.

El objetivo estratégico es la implementación de la economía global en Ucrania de las ventajas comparativas y competitivas, de manera objetiva se puede decir que existen diversos sectores y actividades empresariales ucranianas que son importantes en el ámbito internacional. Por ello se ha de tener en cuenta los diferentes factores de intensidad de bienes y servicios ucranianos en comparación con otros países, los precios y otras diferencias que determinan las ventajas competitivas de las economías nacionales versus el comercio internacional.

Una influencia importante en la moderación de las exportaciones de Ucrania ha sido una serie de factores endógenos y exógenos, siendo los más importantes los siguientes:

- Baja competitividad de los productos industriales nacionales, especialmente los productos mecánicos y eléctricos;

- Difícil situación financiera de la mayoría de las industrias manufactureras y la conversión de la producción, lo que hace prácticamente imposible invertir en prometedores proyectos orientados a la exportación a expensas de los recursos internos;
- Restricción artificial de la moneda nacional (UAH) en el "corredor de la divisa", que reduce la posibilidad de utilizar el factor de tipo de cambio con el fin de promover las exportaciones;
- Falta de desarrollo de los sistemas nacionales de certificación y control de calidad de los productos de exportación, en el contexto actual de un aumento significativo en los últimos años de los requisitos en atención de los consumidores y del medio ambiente, así como la seguridad de los productos, que se implementa en los mercados de los países industrializados;
- El rápido crecimiento de los precios de los productos y servicios de los monopolios naturales, en comparación con un aumento en el precio de la fabricación de productos y los productos agrícolas;
- Falta de conocimientos y experiencia en la exportación de la mayoría de los empresarios ucranianos, así como la mala coordinación de sus actividades en los mercados extranjeros;
- La brecha de las relaciones tradicionales de producción en el espacio post-soviético económica con los países del antiguo CAME, sin la conquista de nuevos nichos permanentes en el mercado mundial;
- Preservar los elementos de discriminación contra los exportadores ucranianos en el extranjero, la aplicación de las prácticas comerciales restrictivas.
- La baja calificación global de seguridad de Ucrania dificulta las inversiones y préstamos internacionales;
- Legislación de Ucrania que perpetúan proveedores que no cumple con los principios adoptados en la práctica internacional.

Teniendo en cuenta toda la gama de factores que determinan la situación y las perspectivas de exportación de Ucrania, hay una necesidad de medidas urgentes para establecer un sistema integrado de medidas estatales para estimular las exportaciones, lo cual debería reflejarse en un programa de desarrollo nacional especial y la aplicación del potencial de exportación, a fin de determinar las ventajas competitivas de Ucrania en la actividad económica internacional del mercado mundial.

4.2. MECANISMOS DE COOPERACIÓN INSTITUCIONAL CON LA ECONOMÍA INTERNACIONAL

El énfasis que se hace sobre el comercio exterior de la mayoría de los países juega un papel importante para estimular a los exportadores nacionales, la composición y el

valor de muchos instrumentos depende de su nivel de desarrollo económico y la integración en el sistema económico mundial, el potencial de exportación, el grado y el estilo de intervención del Estado en la actividad económica extranjera.

Se estableció que la estrategia de implementación para garantizar la competitividad nacional debe realizarse en las nuevas condiciones económicas, políticas, jurídicas, informativas y sociales en vista de las principales fuerzas impulsoras: la globalización como un proceso integral de desarrollo y aumentar el proceso de competencia global intensificando la oferta y demanda global, la formación de un sistema financiero y red de información internacional, la creación de bloques integrados de países y agrupaciones regionales, con el objetivo de facilitar la exportación.

Teniendo en cuenta la perspectiva de medio plazo, se determina que los riesgos más importantes para el crecimiento sostenible se debe principalmente a las economías desarrolladas, entre ellas: la reducción de las ayudas públicas para la reestructuración del sector financiero, el deterioro de las finanzas públicas en relación a la ejecución de los programas anti-crisis (en particular con respecto a la apoyar al sector financiero).

Se muestra que la tarea más importante en el 2010 ha sido garantizar un equilibrio entre el apoyo a la economía y la reducción gradual de las medidas no tradicionales (financiera y monetaria) de control de crisis. Además la recuperación global será lenta, las medidas de política anti-crisis se verán reducidas, y la recuperación en el ahorro de los hogares estará obstaculizada por el alto nivel de desempleo.

Con el fin de aumentar la competitividad y el crecimiento económico en el entorno internacional, el mecanismo de desarrollo institucional es la interacción de la economía nacional con la economía mundial en términos de competencia global, se basa en cuales son las tendencias estructurales de la globalización.

Concluyendo que la economía global el riesgo para la estabilidad es la intensificación de los productos financieros, que incluyen los riesgos de crisis presupuestarias relacionadas con el crecimiento de la deuda pública, provocando una crisis en los mercados de valores públicos (bonos), debido al aumento del nivel de endeudamiento público, la absorción de los activos poco fiables y la reducción de la confianza en las distintas monedas, el riesgo de la inhibición de la economía china que puede ser un shock para los mercados de capitales internacionales, y como consecuencia, el riesgo de asignación ineficiente del capital, el incrementar su naturaleza especulativa.

Ucrania debe adaptarse y desarrollarse en el contexto actual de la económica internacional, con instrumentos como las subvenciones a la promoción de las exportaciones, préstamos y seguros a las operaciones de exportación e importación, desgravaciones fiscales, activa participación del Estado en el desarrollo y la promoción de productos y/o servicios competitivos, a través de inversiones a largo plazo, la gestión de divisas, la asistencia técnica y de organización.

En un complejo mecanismo de estímulo económico del comercio exterior en Ucrania, el medio más eficaz de la asistencia financiera para declarar los exportadores nacionales, relativos al presupuesto del Estado, es el uso de mecanismos de crédito a la exportación, el seguro de crédito a la exportación y la concesión de garantías del gobierno. Al mismo tiempo, las medidas para estimular las exportaciones a expensas del presupuesto del Estado debe cumplir con las normas y requisitos de la OMC, adoptadas en la determinación de proporcionar apoyo estatal a las exportaciones, así como tener en cuenta los términos acordados en la cooperación de Ucrania con el entorno exterior.

En el marco de desarrollo y mejora del mecanismo de apoyo financiero nacional a la exportación es aconsejable considerar la posibilidad de crédito con el Estado, en el caso de exportación orientada a la investigación científica y el trabajo experimental, el desarrollo de alta tecnología y productos de alta tecnología, estos créditos deberían ser a largo plazo, dependiendo de la periodo de recuperación de los proyectos, así como los préstamos a la producción de productos de exportación con un largo ciclo de producción, incluyendo la compra de materias primas no producidas en Ucrania.

Dado el estado actual de la economía en Ucrania y la urgencia en el ámbito de la asistencia financiera para la exportación, unas de las medidas serian:

La prestación de la garantía estatal sobre los servicios de crédito, en bancos autorizados para prestar servicios de capital de trabajo y las organizaciones centradas en la exportación de sus productos;

La prestación de garantías del gobierno y de seguro de crédito a la exportación contra el riesgo comercial y político para proteger a los exportadores.

Entre otras áreas de la asistencia financiera que puede tener un efecto significativamente estimulante sobre las exportaciones, serian:

- La prestación de avales del Estado a los bancos que financian las exportaciones sobre la base del crédito comercial;

- Proporcionar garantías de préstamos para la participación en licitaciones internacionales y subastas;
- Operaciones de seguros para el desarrollo de los mercados extranjeros;
- La concesión de préstamos relacionados con los países importadores de la producción de Ucrania (como se practica en Alemania, Japón entre otros países).

Teniendo en cuenta el déficit presupuestario crónico en Ucrania, lo más adecuado en la actualidad, es poner en práctica, sobre todo las medidas para estimular las exportaciones. A fin de organizar el seguro de créditos a la exportación y las garantías del Estado, es necesario crear sociedades de exportación e importación. Tales sociedades, a través del mecanismo de redistribución de riesgo, entre las compañías de seguros nacionales e internacionales, podría aumentar la probabilidad de retorno de los créditos a la exportación del gobierno, y garantizar la realización de sus propios fondos, que en el futuro podría ser utilizado para reducir el seguro de las exportaciones en el apoyo estatal y luego prescindir de él.

Una de las áreas más importantes de apoyo a las exportaciones, especialmente de materias primas con un alto grado de procesamiento es utilizar la influencia de la normativa fiscal. En este sentido, el proceso de mejorar el actual sistema tributario de Ucrania en dirección al fortalecimiento de su efecto estimulante sobre los productores nacionales, es conveniente examinar y probar las posibles formas de incentivos fiscales para los exportadores para hacer ajustes a la legislación vigente, incluyendo ítems como:

- La cancelación de IVA sobre los bienes que se producen bajo licencia especial, tanto para el exterior y el mercado interior. Sin esto, por regla general, los productos de ingeniería no serán competitivo;
- Elaboración de un conjunto de medidas para reducir la fiscalidad indirecta de las exportaciones de servicios y un mecanismo de regulación con la conformidad de los requisitos de la OMC;
- Exención del pago del impuesto de exportación sobre la publicidad de los productos de exportación;
- Reducción en el tamaño de la cuota estatal para la revisión de los tribunales de arbitraje en casos relacionados con la fabricación y posterior exportación de bienes y servicios.

En el futuro, como la mejora de la situación económica en el país, va a tomar una serie de medidas destinadas a fortalecer la infraestructura de las exportaciones de bienes y/o servicios (mantenimiento de los equipos, creación de empresas de marketing, la red de distribuidores, centros de servicio, etc.)

Además, es conveniente explorar la posibilidad de promover el uso de equipos industriales para la producción de bienes de exportación mediante la reducción de las tasas de impuestos sobre la propiedad o por su compensación parcial por la reducción de otros pagos obligatorios.

Actualmente los esfuerzos en las reformas económicas que realiza el gobierno se centran en mejorar las actividades de regulación y apoyo de organización, entre otros, de la exportación de los productores ucranianos.

Con el debilitamiento de la injerencia estatal en las actividades empresariales, en particular en la esfera del comercio exterior, se aumenta enormemente el papel de los intermediarios en la participación en el logro de las metas y objetivos nacionales en esta área de actividad.

El problema de la elaboración y aplicación de creación de capacidad comercial en Ucrania exige también una mejora radical de apoyo a la información del comercio exterior. La primera prioridad en este sentido es el establecimiento de redes de información internacional.

Para el funcionamiento eficaz del sistema tendrá que formar una amplia red de información y servicios de asesoramiento que podrían proporcionar un suministro de información de comercio exterior en una forma conveniente para el cliente.

Entre los proyectos más urgentes y prometedoras en el campo de la información de soporte de la exportación son los siguientes:

- La creación de información de Ucrania y el centro de consultoría que promocionaría las exportaciones, concentraría una base de datos completa de las empresas ucranianas y sus socios comerciales para aplicaciones comerciales y propuestas, reglamentos y legislación, con el fin de prestar servicios a las entidades económicas en el campo de las exportaciones;
- El establecimiento del Centro de Información de Ucrania de las normas estandarizadas de las relaciones comerciales exteriores, certificaciones y barreras técnicas en el comercio internacional;
- Establecimiento y desarrollo de un sistema de información sobre los últimos avances científicos de Ucrania e internacionales, así como de la tecnología y la experiencia empresarial con las capacidades de los centros de investigación ucranianos e instituciones extranjeras;

- El desarrollo de un sistema automatizado de información y apoyo analítico a las relaciones de comercio exterior de Ucrania con otros países a través de la introducción de sistemas de análisis, una nueva generación de software que puede ser caracterizado como un sistema de minería de datos para apoyar los desarrollos analíticos.

Para mejorar la competitividad de los productos nacionales, en los mercados exteriores, es necesaria la organización, en el país, de un sistema eficaz de certificación de productos para la exportación. Por ejemplo, como una opción, podemos recomendar el establecimiento de la inspección de calidad de mercancías tanto de exportación como de importación. Este organismo no sólo seria como una barrera a la penetración de productos de baja calidad a los mercados extranjeros, sino que se produciría productos competitivos para satisfacer las demandas actuales de calidad por parte de los consumidores extranjeros.

Un aspecto importante de esta actividad es la participación de Ucrania en las organizaciones internacionales y regionales de certificación para el reconocimiento mutuo de las inspecciones y las pruebas de los productos exportados.

Basado en el estudio y la síntesis de la experiencia de la economía mundial se demostró que el principal criterio para la eficacia del sistema regulatorio estatal es su capacidad no sólo para atraer y gestionar la inversión extranjera en las cantidades necesarias, sino que también contribuyen a la formación de estructuras bien equilibradas para la economía nacional a través de la formación de tendencias a largo plazo. Para crear un clima favorable para los negocios y mejorar la imagen de Ucrania, es necesario desarrollar una regulación selectiva de la inversión extranjera con el uso de prácticas probadas en la economía mundial y las formas de organización económica, como zonas económicas y territorios de los grupos prioritarios para el desarrollo. Al mismo tiempo, que debe existir un cumplimiento legislativo y reglamentario, que ofrezca al país la estabilidad y la previsibilidad de los cambios que necesita el mercado internacional.

En las condiciones geopolíticas y geoeconómicas actuales de desarrollo, Ucrania debe ser metodológicamente y por lo tanto regular el interés estratégico nacional para reforzar el efecto legal del Estado a participar en agrupaciones de integración regionales y subregionales, como CIS (SES) del Mar Negro, GUAM, … alineándolo con los principios y normas de las organizaciones económicas internacionales.

La relación actual entre Ucrania y la UE es importante para motivar e institucionalizar las crecientes relaciones comerciales y económicas. La estrategia de salida desde hace algún tiempo hacia el euromercado combinan potencia con la dirección de la penetración y fijación de productos de alta tecnología en los mercados, que necesitan un diagnóstico sistémico de los bienes y servicios de las industrias de Ucrania, real o potencialmente competitivas. La propuesta de Ucrania de "vecindad de la UE" debe ser evaluado como una barrera, no en las aspiraciones europeas de integración, sino en un período de cierta adaptación (zona de libre comercio) a los productores ucranianos. En el futuro, se hace posible a gran escala de la inversión y la cooperación socio-económico e industrial, como miembro asociado y de pleno derecho de Ucrania en la UE.

Política de integración de Ucrania como un país pragmático (la yuxtaposición, la producción cooperativa objetivamente condicionada y sus relaciones comerciales, las similitudes en las preferencias de los consumidores) y de civilización (ethos común, la mentalidad y la perspectiva históricamente condicionado) deberían considerar el potencial para la cooperación con los países de la CEI, en particular con Rusia sobre la base de la intensificación y la racionalización de su equivalente y el intercambio económico y comercial proyectado hasta la actualidad.

Bajo las condiciones de formación de los continentales e intercontinentales, centros de desarrollo económico, impacto del proteccionismo consolidado y la expansión sobre la base de la institucionalización supranacional, Ucrania necesita nuevos enfoques e iniciativas para el desarrollo nacional de forma progresiva y segura, en un ambiente donde hay debilidades sistémicas de la inercia del orden económico internacional, y la regulación del Estado en el mercado global se está convirtiendo cada vez más transparente.

Ucrania tiene que entrar conscientemente en la economía mundial, relaciones económicas internacionales, con el fin de utilizar de modo más efectivo todas sus capacidades y aumentar la competitividad.

Con el fin de mejorar la competitividad nacional de Ucrania, ha sido propuesto un sistema internacional de regulación estatal de la actividad económica en las siguientes áreas:

- Aumento del PIB per cápita,
- Reforzar el potencial científico y educativo de la nación,
- Formación de la demanda de productos de alta tecnología,
- Promover la ejecución y financiación de proyectos innovadores y el fortalecimiento del marco institucional y normativo.

Teniendo en cuenta las reservas identificadas y los desequilibrios en el desarrollo económico de Ucrania, han sido propuestas prioridades para la competitividad a nivel del país, basadas en el principio de la utilización de la capacidad con la aplicación en las siguientes áreas:

- Movilización de las reservas de recursos técnicos y tecnológicos;
- Aceleración de las actividades de innovación del sector empresarial, apoyo en la consecución de una proporción óptima de exportaciones e importaciones con el objetivo de incrementar el volumen de los productos de exportación de alto valor agregado;
- La aplicación en las áreas antes mencionadas deben llevarse a cabo de forma secuencial a partir del factor orientado a una economía del conocimiento innovador.

REFERENCIAS

REFERENCIAS

GIL ALUJA, J. (2003). *Fuzzy sets in management under uncertainty*. Springer, Heidelberg.

GIL LAFUENTE, A.M. (2001). *Nuevas estrategias para el análisis financiero en la empresa.* Ariel, Barcelona.

GIL LAFUENTE, A.M. (2008). *Financial analysis in uncertainty.* Springer, Heidelberg.

GIL LAFUENTE, A.M. (2008). *Incertesa y Bioenginyeria.* Real Academia de Doctores, Barcelona.

KAUFMAN, A; GIL ALUJA, J. (1987). *Técnicas operativas de gestión para el tratamiento de la incertidumbre.* Hispano Europea, Barcelona.

KAUFMANN, A.; y GIL ALUJA, J. (1988). *Modelos para la investigación de efectos olvidados*. Milladoiro, Vigo.

MERIGO, J.M., and GIL-LAFUENTE, A.M. (2009). The induced generalized OWA operator, *Information Sciences*, 179, 729–741.

YAGER, R.R. (1988). On ordered weighted averaging aggregation operators in multicriteria decision making, *IEEE Transactions on Systems, Man and Cybernetics B*, 18, 183–190.

YAGER, R.R. (1993). "Families of OWA operators", *Fuzzy Sets and Systems*, 59, 125–148.

YAGER, R.R., KACPRZYK, J., and BELIAKOV, G. (2011). *Recent developments on the ordered weighted averaging operators: Theory and practice*, Berlin: Springer-Verlag.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

ПЕРЕДМОВА

У суспільних науках, суспільства та окремих його частину. Це означає, що суб'єктивне мислення людини впливає на саму систему, стає складною системою, а не тільки для елементів, які впливають, а й їхні характеристики. Аналіз будь-якого соціального Ситуація ускладнюється взаємодією окремих членів, ступеня свободи, своїх переконань.. Але не тільки індивідуально, але, як він реагує і відчуває себе самої компанії. Зв'язки, то, вважається основою, на якій лежить сама система.

1. МЕТОДОЛОГІЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Технологічна система є складним і багатофункціональним утворенням, для якого характерні як різноманітні внутрішні зв'язки між її елементами, так і зв'язки із зовнішнім середовищем. Як зазначає І. Прангішвілі, для ефективного функціонування подібні складні системи повинні підкорятися принципам сумісності та зосередження функцій. Принцип сумісності функцій означає, що «всі елементи повинні володіти спільністю головних функцій, яка забезпечує можливість взаємодії елементів в системі. Вести мову про цілісність системи можна лише тоді, коли функції її елементів відповідають умовам збереження та розвитку системи». Принцип зосередження функцій полягає у тому, що «… функції елементів більш низького рівня підкоряються функціям елементів більш високого рівня» [205, с.129]. Використовуючи ці принципи, можна з достатнім ступенем наочності представити функціональну модель технологічної системи суспільства (рис. 2.1).

У цій моделі представлено структурні елементи (підсистеми) технологічної системи та виділено ті функції, які вони виконують. Характеристика даних функцій подана на основі створеної нами матриці взаємозв'язку внутрішньо системних функцій структурних елементів суспільства. Як показано на даному рисунку, всі ці функції, з однієї сторони, підпорядковуються цільовому призначенню технологічної системи – здійсненню впливу на оточуюче середовище з метою пристосування або його перетворення для досягнення наміченого соціального ефекту, а, з іншого – вони відповідають умовам збереження та розвитку системи.

Рис. 2.1. Функціональна модель технологічної системи.

Найбільш очевидно у повсякденному житті структурна інтегрованість технологічної системи проявляється у її взаємодії із системою економічною. Тому необхідний спеціальний аналіз даної інтеграції через виділення технологічної системи національної економіки.

Для визначення об’єкту дослідження – технологічної системи національної економіки, необхідно попередньо визначитися у сутності основних категорій, що будуть складати теоретичну основу нашого аналізу. До них необхідно віднести ті, які виступають в якості своєрідної «первісної теоретичної бази» дослідження і від характеру визначення яких залежить як вибір методології аналізу, так і розуміння

змісту об'єкту, що аналізується. До таких ключових категорій належать, на наш погляд, насамперед, категорії «економічна система» та «національна економіка».

Розуміння сутності економічної (або соціально-економічної) системи багато в чому залежить від того методологічного прийому, який застосовується для аналізу цього складного об'єкту і використання якого визначає кінцеві результати дослідження. Як справедливо, на наш погляд, зазначає російський дослідник Ніжегородцев Р.М. [155], ту різноманітність методологічних підходів, що застосовуються для аналізу економічних систем, умовно можна звести до трьох основних концепцій.

Перша – структурна концепція, передбачає аналіз економічних систем в якості взаємозалежних та підпорядкованих ієрархічних структур (елементів системи), де відносини між елементами системи та самою системою визначають її існування та закономірності розвитку. Пізнання внутрішньої структури системи, сутності взаємозв'язків між її елементами, а також елементами та системою в цілому є необхідними моментами процесу дослідження економічної системи відповідно даної теоретичної концепції.

Друга – функціональна концепція, розглядає економічну систему як окремий, відносно закритий об'єкт («чорний ящик»), відкритий для впливу зовнішнього середовища. Під зовнішнім впливом змінюється набір іманентних системі властивостей та параметрів, сукупність яких, власне, і характеризує саму систему та її стан, а отже і функціональну роль системи у даному середовищі. Одночасно, вивчається і зворотний вплив властивостей та параметрів системи на зовнішнє середовище.

Третя концепція – каузальна, аналізує економічні системи як складні динамічні об'єкти, діалектичний розвиток яких відтворюється на основі суперечностей, закладених в самій системі. В центрі уваги даної концепції – причинно-наслідкові закономірності, що визначають суперечливу єдність кількісних та якісних змін елементів економічної системи, економічні закони, що зумовлюють її діалектичний саморозвиток. Звичайно, що в теоретичному аналізі ці три концепції можуть і повинні поєднуватися і історія досліджень економічних систем дає нам досить багато прикладів вдалих (і не зовсім) спроб підтверджень діалектичної єдності вказаних концепцій.

Так, наприклад, певним розвитком каузальної концепції є еволюційний підхід, який передбачає вивчення економічних об'єктів у динаміці, широке використан-

ня принципів діалектики, в тому числі врахування внутрішніх суперечностей та історичного характеру розвитку економічних систем. Особливістю еволюційного підходу, його принциповою відмінністю від власне каузальної концепції, є вивчення соціально-економічних систем не як механізмів, а як організмів, що послідовно проходять у своєму життєвому циклі етапи становлення, розвитку, занепаду та загибелі і розвиваються по законам еволюції, по законам самоорганізації складних систем.

На наш погляд, саме еволюційний підхід, застосування принципів синергетики претендує на відносне зближення різних економічних шкіл у методології вивчення соціально-економічних процесів. Він акумулює в собі позитивні елементи попередніх стилів наукового мислення. Дійсно, з одного боку, еволюційний підхід розглядає детермінованість, динамізм як фундаментальну ознаку розвитку системи як цілого, що пов'язана з розвитком відкритих систем між точками біфуркації, тобто шляхів вибору еволюції. З іншого боку, даний підхід представляє статичність, стохастичність як системну ознаку також фундаментального характеру, однак таку, що відноситься до рівня елементарної будови системи.

Синергетика останнім часом стала широко використовуватись у дослідженнях досить різних наук, в тому числі і економічних. Як вважається, використання даного методологічного прийому відкриває значно більші можливості у отриманні знань про функціонування не рівноважних відкритих систем, до яких належить економіка. Разом з тим, слід мати на увазі, що економічна система не є аналогічною іншим фізичним, біологічним, хімічним та іншим системам, що в ній є своя специфіка, яка, по суті, і обмежує дослідницькі можливості застосування еволюційного підходу взагалі, і синергетики зокрема.

Проте, як свідчить практика, на сьогоднішній день у науковому співтоваристві все ще не здійснено жодного завершеного наукового дослідження і вирішених проблем трансформаційного розвитку виключно за рахунок застосування еволюційного підходу. Є спроби, є певні досягнення, однак цілісної картини економічного розвитку не сформовано. В економічній системі діють виключно люди, діють свідомо, ставлячи перед собою певні цілі і прагнучи їх досягнення. Це, відповідно, накладає і певну специфіку на процеси, які протікають в даній системі. Саме тому слід враховувати особливості суспільних систем, досліджувати те, як загальні закономірності, властиві для інших систем, видозмінюють свій характер в системі живих людей і їхніх взаємозв'язків, до яких трансформацій приводять. Тільки рух пізнання у визначеному напрямку,

ретельне дослідження специфіки економічної системи і перевірка аналітичних можливостей кожного метода аналізу, розробка і апробація нових інструментів дасть в руки дослідника засіб пізнання складної реальної практики.

На сьогодні, незважаючи на відносне зближення різних економічних шкіл у методології вивчення соціально-економічних процесів, відмінності зберігаються і відтворюються. Найбільш наглядно багатоваріантність у результатах дослідження економічних закономірностей ми можемо спостерігати через аналіз визначень категорії «економічна система». Серед найбільш розповсюджених, можна виділити наступні дефініції економічної системи:

- сукупність відносин між людьми, що складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання економічних благ [277];
- сукупність людей, об'єднаних спільними економічними інтересами [55];
- історично визначений спосіб виробництва [59];
- особливим чином упорядкована система зв'язків між виробниками та споживачами матеріальних і нематеріальних благ [108];
- сукупність всіх економічних процесів, що функціонують у суспільстві на основі притаманних йому відносин власності та організаційно-правових норм [36];
- сукупність взаємопов'язаних економічних елементів, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства; єдність відносин, що складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання економічних благ на різних етапах розвитку людського суспільства [146, с.23] тощо.

Не претендуючи на методологічну завершеність зауважимо, що головним суб'єктом економічної діяльності є людина, яка використовує природні (сировина, енергія вітру, припливів та відпливів тощо) та штучні (засоби праці, інформацію) фактори виробництва для задоволення своїх матеріальних та нематеріальних потреб. Логіка історичного процесу полягає у необхідності ведення людьми спільної економічної діяльності, тобто передбачає певну сукупність відносин на основі суспільного поділу праці, в процесі якої спеціалізовані економічні суб'єкти обмінюються результатами своєї діяльності. Таким чином, у найбільш загальному визначенні економічна система представляє собою сукупність економічних суб'єктів і зв'язків між ними на основі суспільного поділу праці.

Використовуючи запропонований нами в рамках дослідження технологічної системи суспільства підхід щодо моделювання складних соціально-економічних

процесів, представимо модель економічної системи, яка структурно включає в себе наступні елементи: економічну культуру, інституціональне середовище економічної діяльності, еколого-ресурсну, техніко-технологічну і споживчо-трудову підсистеми, економічне ядро та управлінську підсистему. Такі структурні компоненти у відповідності із принципом інтегрованості суспільних процесів є результатом взаємопроникнення одна в одну всіх систем суспільства через виконання ним внутрішньо-системних функцій.

Окрім того, структурні елементи економічної системи можна подати і у формі піраміди (рис. 2.2), що зумовлюється наступними аргументами. По-перше, для відображення різного ступеня мінливості її структурних елементів як еволюційно, так і під впливом спеціальних адміністративних рішень. Тому ближче до основи піраміди розташовані підсистеми (економічна культура, інституціональне середовище економічної діяльності, еколого-ресурсна підсистема), які складають так звану «фундаментальну групу», особливістю якої є відносно повільні внутрішні зміни, а у верхній частині – ті підсистеми (техніко-технологічна, споживчо-трудова підсистеми, економічне ядро та управлінська підсистема), які з історичної точки зору більш рухливі і швидше змінюються під впливом певних управлінських рішень («функціональна група»).

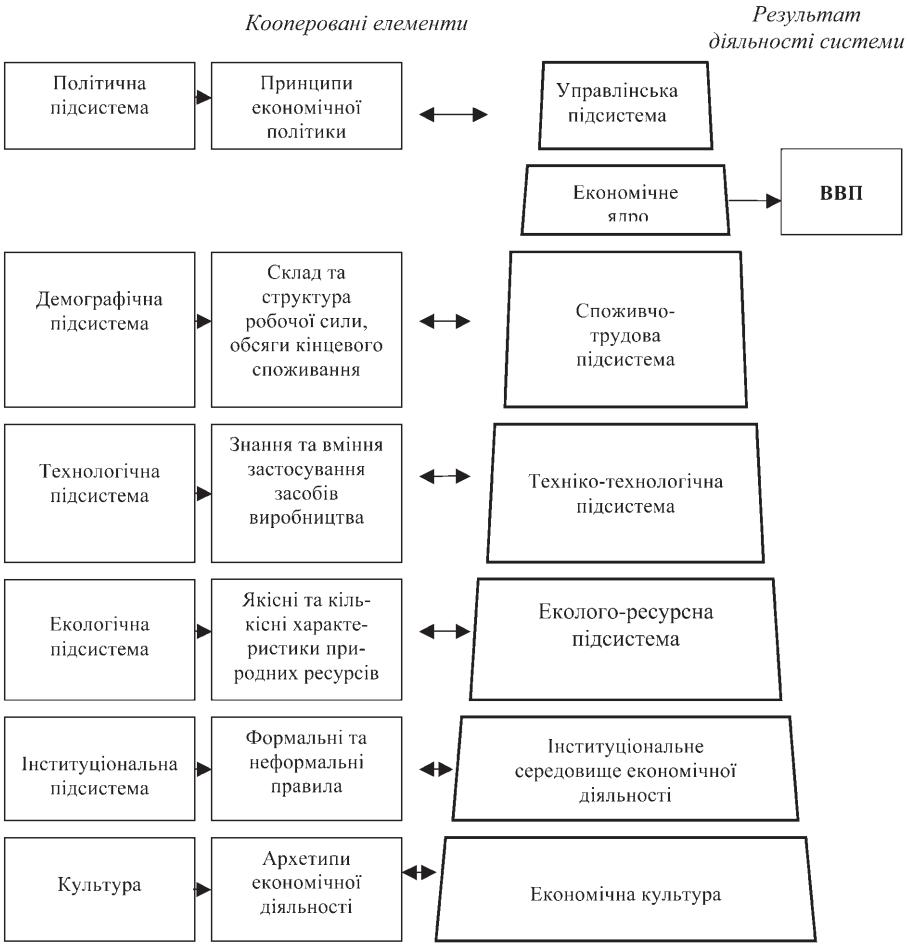

Рис. 2.2. Структура економічної системи, детермінована іншими підсистемами суспільства.

По-друге, модель у формі піраміди більш наглядно ілюструє взаємозв'язок та тісну взаємозалежність її структурних складових. Подібна побудова дозволяє відобразити як функціональний взаємовплив елементів системи (наприклад, існуючий рівень технологій багато у чому визначає склад і структуру трудових ресурсів, а також характер виробничої діяльності та її результат), так і залежність суміжних підсистем одна від одної, коли суттєві зміни в одній з них можуть

відбутися лише за умови погодження даних змін із трансформацією в інших підсистемах (наприклад, розвиток техніко-технологічної підсистеми неможливий без відповідних трансформацій інституціонального середовища та змін кваліфікаційно-трудових характеристик населення).

Запропонований склад економічної системи є, на наш погляд, надзвичайно важливим для розуміння того, що зводити економічну діяльність суто до процесів виробництва, обміну, розподілу та споживання ВВП (які визначають зміст ядра економічної системи) є занадто спрощеним поглядом на економічні реалії. Сучасна економічна система є настільки взаємопов'язаною і взаємозалежною від інших елементів суспільства, що без урахування їхнього впливу на характер економічного розвитку вести мову про науково обґрунтовану політику в економічній сфері неможливо.

Так, наприклад, культура через архетипи, «колективне несвідоме» визначає особливості економічного менталітету, або економічної культури нації, що, безумовно, втілюється в особливостях взаємодії економічних суб'єктів і, отже, економічних результатах. Інституціональна система, формальні та особливо неформальні правила також багато у чому визначають особливості функціонування економічних процесів і є невід'ємними специфічними елементами конкретної економічної поведінки суб'єктів господарювання.

Нарешті, технологічна система безпосередньо визначає особливості використання знань та вмінь в процесі економічної діяльності. Характер технологічних процесів детермінує склад і структуру економічних ресурсів у виробничих процесах, рівень кваліфікації працівників, обсяги і структуру ВВП.

Поняття «національна економіка» було введено у науковий обіг у XIX столітті представниками історичної школи. На думку засновника даної школи Г. Шмоллера, існують соціально-історичні, національно-психологічні, етнічні, навіть антропологічні відмінності між країнами, які формують «неповторність» кожної національної економіки. Проте, незважаючи на більш ніж 100-річний термін появи даної категорії єдності серед економістів щодо визначення її сутності також не існує.

Одне із найбільш розгорнутих визначень «нації» як економічної категорії було дане Р. Барром [цит. по 32, с.41-42], який підкреслював, що, по-перше, нації – це центри економічної діяльності, які розрізняється по своїй природі (сільське господарство, промисловість і т.п.), по своєму походженню (індивідуальні,

державні та інші підприємства), за своїм характером (капіталістичні, не капіталістичні), за умовами діяльності (конкуренція, монополія); по-друге, нації – це центр привілейованої згуртованості по економічним, політичним, духовним причинам тощо.

Приведемо ще декілька визначень національної економіки, які існують у сучасній вітчизняній та зарубіжній економічній літературі. Так, під даною категорією розуміється «…економічно й організаційно єдина система взаємопов'язаних галузей і сфер діяльності людей, яким властива відповідна пропорційність, взаємообумовлене розміщення на території, обмеженій державними кордонами» [61, с.13], «…структурована в галузевому та регіональному просторах економічна діяльність в масштабах країни, що регулюється інституціональною системою, яка відповідає економічному, політичному (державному) та ідеологічному (суспільному) порядкам, які склалися в даній країні» [38, с.40], «…економіка суверенної держави, яка розвивається в рамках стабільних інститутів» [146, с.40].

При всій несхожості приведених дефініцій національної економіки їх об'єднує ряд ознак, які співпадають з нашим уявленням сутнісних характеристик даної категорії. По-перше, представлення національної економіки через системні ознаки, підкреслення цілісності економічної організації суспільства та взаємозалежності її суб'єктів. По-друге, наявність певних географічних меж, окреслених державним кордоном певної країни. І, по-третє, відображення специфіки національної економіки конкретної країни особливостями її політичної, культурної або інституціональної структури.

Тому, на наш погляд, поняття «національна економіка» конкретизує категорію «економічна система», відображаючи специфічні риси окремої держави, зумовлені географічними, культурними, історичними та іншими факторами. Зважаючи на це, національна економіка може бути визначеною як сукупність економічних суб'єктів країни і зв'язків між ними на основі суспільного поділу праці, що характеризується господарською цілісністю та спільністю у певних часових та просторових межах.

Відтак, відштовхуючись від даного визначення та базуючись на змістовних ознаках технологічної системи, зроблених нами раніше, представимо технологічну систему національної економіки як сукупність взаємопов'язаних і функціонально впорядкованих знань та вмінь, носіями яких є економічні суб'єкти національної економіки, щодо способів перетворення економічних ресурсів у життєві блага.

Національна економіка є складною економічною системою, яка може бути структурованою за певними ознаками. В широкому розумінні поняття економічної структури означає побудову, сукупність відносин, частин і елементів, з яких складається певне економічне ціле (економічна система). В свою чергу елементи економічної системи також складаються із відповідних частин, які на певному рівні аналізу характеризуються всіма системними ознаками. Можна, таким чином, вести мову як про структуру економіки в цілому, так і про структуру її складових частин. Як і кожній системі національній економіці властиві такі загальні ознаки, як цілісність і складність, можливість поділу на складові частини (підсистеми, елементи), входження в систему більш високого рівня, що передбачає аналіз взаємозв'язків із зовнішнім середовищем функціонування національної економіки.

Властивість цілісності національної економіки характеризує внутрішню єдність її елементів, їх взаємозв'язок та взаємозалежність на основі суспільного поділу праці. Без стійких зв'язків, взаємодії економічних суб'єктів національна економіка як складна система перестала б існувати як дане конкретне ціле. Саме структура системи, будучи її найбільш стійкою характеристикою, дозволяє як би протистояти постійним змінам елементів, утримує ці зміни в межах певної якості [див. напр. 244].

Кількісні співвідношення між внутрішніми елементами кожної із структур економічних систем називаються пропорціями. Тому невідповідність між структурними елементами може бути виявлена як диспропорційність. Елементи (підсистеми) національної економіки можна структурувати за спільними для них підходами, що дозволяє виділити різні види структури національної економіки. Найчастіше в економічній літературі такими різновидностями називають відтворювальну, галузеву, організаційну, соціальну та політичну.

На рівні національної економіки відтворювальна структура відображає пропорції між складовими частинами сукупного продукту. Найчастіше визначають наступні головні відтворювальні пропорції:

- пропорції, що характеризують натурально-речовий склад валового суспільного продукту, тобто пропорції між обсягами виробництва засобів виробництва і обсягами виробництва предметів споживання;
- пропорції, що відповідають розподілу національного доходу на функціональні доходи, перш за все, на доходи праці і капіталу;
- пропорції, що відображають структуру розподілу валового нагромадження, тобто пропорції між фондами відшкодування і нагромадження;

- пропорції між фондами нагромадження і споживання, що відповідають структурі розподілу використаного національного доходу на частину, що задовольняє поточні потреби і частину, спрямовану на задоволення майбутніх потреб.

При цьому, співвідношення між даними пропорціями повинно бути таким, щоб кожна частина сукупного продукту в натуральній формі в процесі відтворення була заміщена іншою відповідною частиною у вартісній формі, бо результатом невідповідності структурних елементів сукупного продукту буде диспропорція між натуральним і вартісними формами, подолати яку можна буде лише через кризу.

Галузева структура національної економіки характеризує систему розподілу виробничих ресурсів між головними видами виробничої діяльності, а також питому вагу окремих галузей у загальному обсязі національного виробництва. Таким чином, галузева структура визначається тим, що, з одного боку, кожна галузь (сектор, сфера) економіки виступає як споживач продукції, а з іншого – як виробник товарів та послуг для власного споживання і задоволення потреб інших галузей та секторів економіки. Кількісний зв'язок між обсягами попиту на продукцію і обсягами її виробництва може бути виражений через систему технологічних коефіцієнтів, що показують рівень середніх витрат продукції даної галузі, необхідних для випуску одиниці продукції в кожному із інших визначених структурних елементів економіки.

Організаційна структура національної економіки визначається організаційними формами виробництва, співвідношенням малих, середніх і великих підприємств, державного та недержавного секторів економіки, структурою державних закладів, їх функціями та характером діяльності, наявністю та активністю громадських, суспільних та професійних організацій тощо. Соціальна структура економіки, в основі формування якої лежать різні форми власності на виробничі ресурси, характеризується існуванням у суспільстві різних класів, соціальних угрупувань, що відрізняються між собою формою та розмірами функціональних та вертикальних доходів, можливостями в реалізації функцій по управлінню суспільним виробництвом, рівнем загальної освіти, професійної підготовки тощо. Політична структура національної економіки, що відображає, перш за все, співвідношення сил різних елементів соціальної структури, формує напрями соціально-економічного розвитку, визначає пріоритети цілей державної економічної політики та методи їх реалізації.

Необхідно зауважити, що досить довгий час при структуризації національної економіки її технологічну структуру спеціально не виділяли. Вплив технологічного фактору на розвиток національної економіки як цілого та її окремих підсистем найчастіше розглядався в рамках галузевого та відтворювального аналізу через врахування кількісних та якісних змін застосовуваних факторів виробництва, показників їх ефективності тощо. В рамках радянської економічної думки технологічну структуру подавали як сукупність галузей та підгалузей, що розпадаються на укрупнені виробництва та технологічні процеси. Подібний продуктово-галузевий підхід при аналізі технологічної структури багато в чому був відбиттям галузевого принципу управління централізовано-планової економіки. В цьому ж контексті деякі автори під технологічною або техніко-економічною структурою розуміли сукупність відтворювальної та галузевої структур в їх взаємообумовленості та взаємодії.

Певний відхід від традиційного для радянської економічної думки продуктово-галузевого аналізу технологічної складової національної економіки демонструє російський учений С. Ю. Глазьєв. Він відзначає, що технологічні процеси в рамках окремої галузі носять відносно автономний характер, включаються в різні виробничо-технічні системи, а, значить, галузь не представляє собою відтворювальної цілісності, що ускладнює аналіз технологічного рівня національної економіки у динаміці. «Поняття галузі, відбиваючи сформований поділ праці по випуску певних видів продуктів і будучи зручним при аналізі статичних станів і стаціонарних процесів, виявляється неадекватним при описі технологічних змін. НТП носить міжгалузевий характер, сучасна галузь є неоднорідною по технічному рівню складових її виробництв; у процесі технологічних зрушень вона втрачає свою цілісність, що утрудняє її використання як основний елемент технологічної структури економіки в дослідженнях економічної динаміки» [35, с.43].

Для дослідження технологічної структури С. Ю. Глазьєв пропонує розглядати так звані технологічні сукупності (ТС) - технологічно сполучені виробництва, що складаються зі спеціалізованих технологічних процесів. Критерієм віднесення конкретного виробничого процесу до тієї або іншої технологічної сукупності вчений вважає ступінь його спеціалізації: якщо його продукція споживається усередині ТС, то він є її складовою частиною, а у випадку, коли в нього є кілька різнорідних споживачів, то даний виробничий процес належить одночасно різним технологічним сукупностям. Об'єктивний процес закріплення господарських зв'язків між економічними суб'єктами зумовлює сталість технологічних зв'язків між різними технологічними сукупностями. «У народному господарстві склада-

ються стійкі технологічні ланцюги, які поєднують сполучені один з одним технологічні сукупності різних типів, які здійснюють послідовні переділи деякого набору ресурсів від видобутку корисних копалин до виробництва предметів кінцевого споживання» [35, с.54].

Кожна технологічна сукупність пов'язана з багатьма суміжними ТС, з'єднуючи, таким чином, кілька однотипних технологічних ланцюгів. С.Ю.Глазьєв відзначає, що «…однотипність означає подібність і взаємодоповнюваність продуктів, що виготовляються, замкнутість на один тип споживання, орієнтацію на ресурси приблизно однакової якості, загальну культуру виробництва і технічний рівень виробничих процесів, приналежність лежачих у їхній основі технологій одній технологічній парадигмі, використання в якості основних тих самих конструкційних матеріалів і енергоносіїв, засобів транспорту і зв'язку». [35, с.64]. Отже, робить висновок вчений, у технологічній структурі народного господарства можна виділити більші групи ТС, пов'язаних один з одним однотипними технологічними ланцюгами, що утворює своєрідні технологічні уклади (ТУ). Вони представляють собою цілісні і локально стійкі утворення, сукупність технологічно пов'язаних виробництв, в рамках яких здійснюється замкнений цикл, що включає видобуток, отримання первинних ресурсів і випуск кінцевих продуктів, що відповідає певному типу суспільного споживання.

На думку С.Ю. Глазьєва, «технологічний уклад, що розглядається в динаміці функціонування, представляє собою відтворювальний контур. В статиці технологічний уклад може бути охарактеризований «як деяка сукупність підрозділів, близьких по якісним характеристикам ресурсів і продукції, що випускається», тобто як господарський рівень» [35, с.65]. Кожний технологічний уклад характеризується однаковим технологічним рівнем включених в нього виробництв, взаємопов'язаних один з одним вертикальними і горизонтальними зв'язками, використанням потоків якісно однорідних ресурсів, загальними ресурсами кваліфікованих кадрів, загальним науково-технічним потенціалом і т.п. Цілісність технологічного укладу забезпечує, на переконання С.Ю. Глазьєва, якісно інший рівень теоретичного аналізу технологічної структури економіки як у статиці, так і в динаміці.

Аналіз конкретно-історичних особливостей розвитку найбільш економічно розвинутих країн світу дозволив С.Ю. Глазьєву, а також його послідовникам виділити п'ять технологічних укладів, які, починаючи з періоду промислової революції у Англії, послідовно домінували і визначали особливості технологічної бази економічного розвитку на відповідному історичному етапі (рис. 2.3).

Якщо з позиції макроекономічного підходу (тобто в розрізі, насамперед, машинобудівної галузі) прослідкувати еволюцію ядра саморозвитку економіки, то можна відзначити наступні етапи розвитку технологічних укладів.

Перший із них представляє відтворювальний контур, провідним елементом якого є машини для трансформації речовин, для другого – комплекс машин для трансформації речовини та енергії, а для третього – комплекс машин для обробки речовини, енергії та інформації. Спільною ознакою для всіх виділених укладів є безпосередня участь людини у виробничому процесі, оскільки без такої участі машини не виконують своїх прямих функцій.

№ ТУ	Період домінування	Базові технологічні процеси	Базові виробництва
1	1790-1830	Текстильні машини, водяний двигун	Текстильна промисловість, текстильне машинобудування, виплавка чавуну та обробка заліза, будівництво магістральних каналів
2	1840-1880	Паровий двигун, станки	Залізничне будівництво і транспорт, машинобудування, вугільна промисловість, паровозобудування, верстатно-інструментальна промисловість, чорна металургія
3	1890-1940	Електродвигун, застосування сталі	Електричне, електротехнічне та важке машинобудування, виробництво і прокат сталі, лінії електропередач, важке озброєння, кораблебудування, неорганічна хімія
4	1950-1980	Двигун внутрішньо-го згорання, енерго-ємні технології на використанні нафтопродуктів	Автомобілебудування, тракторобудування, кольорова металургія, виробництво товарів тривалого використання, синтетичні матеріали, органічна хімія, виробництво і переробка нафти
5	1980-2030	Мікроелектронні компоненти	Електронна промисловість, програмне забезпечення, числова техніка, авіаційна та космічна промисловість, телекомунікації, оптичні волокна, робото будування, інформаційні послуги

Рис. 2.3. Характеристики технологічних укладів.

У четвертому укладі представлений комплекс автоматизованих машин, призначених для трансформації речовини, енергії та інформації, який вимагає участі людини в процесі переналагодження системи машин для випуску нової продукції. В п'ятому укладі – комплекс автоматів для обробки речовини, енергії та інформації, за допомогою яких (під контролем системи комп'ютерів) без участі людини можливо виробництво відповідної продукції.

Важливою характеристикою закономірності еволюції технологічних укладів є врахування аспекту «багаторівневої економіки» за визначенням Ю.В.Яременко [287]. Він стверджував, що обмеженість якісних ресурсів призводить до їх концентрації у вузьких сегментах економіки, склад яких залежить від інституційного механізму розподілу ресурсів. Тому, в нормально функціонуючій економіці існує технологічна багатоукладність, за якої технологічні уклади нижчого рівня приймають на себе компенсаційне навантаження, зумовлене дефіцитом якісних ресурсів, і підтримують економіку у технологічній рівновазі. Технологічні уклади верхніх рівнів реалізують функцію заміщення масових ресурсів якіснішими, забезпечуючи тим самим перехід відстаючих секторів на більш високий рівень та, відповідно, до нового технологічного укладу. «Таким чином, – відзначає Ю.В. Яременко, – в економіці виникають певні заміщуючи потоки, які сприяють зрушенню всієї системи вверх по ієрархії рівнів технологічного розвитку. Образно кажучи, економіка сама себе тягне за волоси. До того ж цей «двигун» слугує підтримці технологічної рівноваги» [288, с. 102-103].

Повністю погоджуючись Ю. Яременка, підкреслимо, що його висновки логічно опираються на основні закономірності еволюції складних соціально-економічних систем, зокрема, їх структурного розвитку. У розвитку структур велике значення грає спадкоємність, формування нових структур у надрах старих і на їхній основі. У будь-якій структурі завжди присутні елементи старих і зачатки майбутніх взаємозв'язків, крім того, різні структури часом співіснують одна з одною. На першому етапі елементи нових структур, що зароджуються, не можуть існувати інакше, як пристосовуючись до старих компонентів, вбудовуючись у систему їхніх зв'язків. Однак поступово зв'язки трансформуються, виникає нова цілісність, і все повторюється спочатку.

Незважаючи на те, що історія теорії технологічних укладів нараховує лише півтора десятиліття, вже існує досить багато дещо відмінних від «оригіналу» прикладів як періодизації еволюції, так і аналізу сутнісних складових технологічних укладів. Наприклад, російський дослідник Красильников О.Ю., визначаючи технологічний уклад як «цілісну сукупність взаємопов'язаних

засобів та предметів праці, які складають ядро певного етапу в розвитку науково-технічної, технологічної та виробничої бази суспільства» виділяє їх в історії людства вже у кількості шести: перший технологічний уклад – патріархальне землеробство, кустарне дерево - та металообробка; другий – гірничорудна промисловість, чорна металургія, залізні дороги, текстильна промисловість; третій – електроенергетика, нафтопереробка, важке машинобудування, кольорова металургія; четвертий – сфера послуг, механізація, точне машинобудування, хімія та нафтохімія; п'ятий – електроніка, обчислювальна техніка, зв'язок, телекомунікації, ресурсозберігаючі та безвідходні технології, автоматизація; шостий – наноелектроніка, інформатика, глобальні мережі, біотехнології, генна інженерія, нетрадиційна енергетика, космічні технології [107, с. 279].

Як вбачається, при визначенні категорії «технологічний уклад» як у Глазьєва, так і його послідовників превалює дещо технократичне бачення даного явища. Як вже відзначалося, при дослідженні технологічних укладів поза увагою їх дослідників залишилася сукупність тих суспільних відносин та інститутів, які, безумовно, визначають закономірності розвитку як технологічних процесів взагалі, так і умови формування та функціонування технологічних укладів.

Наше визначення категорії «технологічний уклад» зумовлюється наступними обставинами. По-перше, представленням технологічної системи як невід'ємної частини суспільства, результату інтеграції його культурних, інституціональних, демографічних, економічних, екологічних, політичних та власне технологічних відносин. По-друге, як сукупності знань та вмінь суб'єктів національної економіки країни, що функціонують в межах єдиного технологічного та відтворювального циклів. По-третє, як сукупності виробничих процесів, які використовують однакові наукові принципи вирішення технологічних проблем, тобто ведуть свою діяльність в межах спільної технологічної парадигми.

Таким чином, технологічний уклад – це виокремлена за ознакою спільної технологічної парадигми сукупність виробничих процесів національної економіки, яка відтворюється на основі однорідності технологічної культури і управління технологічними операціями та застосовуваних економічних ресурсів.

Незважаючи на широку популярність теорії технологічних укладів у російській та вітчизняній економічній науці, все ж існує ряд принципових моментів, які повною мірою в ній не розкриті. По-перше, не зовсім зрозуміло, яким чином співвідноситься реальні економічні процеси з системою одночасно існуючих технологічних укладів? Чи можна, наприклад, виразити в продуктово-

му вимірі технологічний уклад, показати питому вагу продукту, що створюється домінуючим та іншими укладами за певний період часу у ВВП? По-друге, не до кінця залишається з'ясованим питання щодо життєвого циклу технологічного укладу. По-третє, дискусійним є з'ясування спільного та відмінного між траєкторіями технологічних укладів та «довгими хвилями» М. Д. Конратьєва. І, по-четверте, як можна кількісно визначити належність конкретного підприємства до того чи іншого укладу, коли на ньому, як правило, співіснують технологічні процеси, що відносяться до кількох укладів?

Зважаючи на складнощі прямого кількісного аналізу питомої ваги технологічних укладів в технологічній системі країни, вбачається доцільним використання для дослідження характеристик технологічної багатоукладності системи непрямих показників, які опосередковано відображають результати функціонування застосовуваних технологій. Серед подібних показників, на нашу думку – кваліфікаційна і професійна структура зайнятих, коефіцієнти заміни і вибуття основних фондів, динаміка продуктивності праці.

Необхідно зауважити, що технологічні закономірності національної економіки не обмежуються лише макроекономічними процесами, тому визначати її технологічну структуру тільки через сукупність існуючих технологічних укладів буде, на наш погляд, не зовсім вірним. Тому потрібне більш комплексне дослідження даної категорії через врахування особливостей технологічних процесів на всіх рівнях національної економіки.

Подібний багаторівневий підхід буде, на наш погляд, методологічно доцільним, зважаючи на наступні положення. По-перше, сам об'єкт нашого дослідження – національна економіка являє собою «… комплекс взаємодіючих економічних агентів різного рівня, що виникають та розвиваються у результаті різних форм суспільного поділу праці» [32, с.44]. Тому саме діяльність таких різнорівневих економічних суб'єктів (включаючи державу, яка виконує двоєдину роль в національній економіці – і як безпосереднього суб'єкта господарювання (через державні підприємства), і як суб'єкта регулювання економічних процесів на національному рівні), які взаємодіють один з одним (у тому числі через технологічні взаємозв'язки) і формує власне національну економічну систему.

І, по-друге, тільки комплексне дослідження технологічної структури національної економіки буде відповідати принципам системного аналізу, зважаючи на головні змістовні ознаки, що характеризують будь-яку систему – цілісність, ієрархічність, взаємозалежність та взаємодія її елементів. Відтак,

виділення структурного елементу як «… найменшої частини, поведінка якої підкорюється структурним закономірностям системи» [205, с.41] та пошук «… сукупності стійких взаємозв'язків між елементами системи» [205, с.42] є необхідними умовами наукового обґрунтування категорії «технологічна структура національної економіки».

З точки зору структуризації національної економіки, то найчастіше її внутрішню побудову розглядають через «… субординований взаємозв'язок господарських процесів країни та особливості їх протікання на макро-, мезо- та мікрорівнях» [145, с.22]. Тобто, з позиції суб'єктного підходу, найменшим структурним елементом національної економіки є підприємство (організація). У свою чергу взаємозв'язок підприємств, які «… випускають продукцію схожого економічного призначення, які використовують схожу технологію та ресурси» [38, с.45-46] дозволяють аналізувати особливості розвитку національної економіки через сукупність її галузей, а макроекономічні закономірності взаємодії суб'єктів господарювання є найвищим ієрархічним рівнем в структурі національної економіки.

Останнім часом в економічній літературі поширюється і більш розгорнута характеристика структури національної економіки, зокрема за рахунок введення нанорівня економічного аналізу (див. напр. [96; 147]). Даний термін вперше запропонував К. Ерроу у 1987 році з метою вирішення проблем, які виникали у рамках мікроекономічного підходу при з'ясуванні поведінки окремих економічних агентів. На його думку, ці проблеми полягають «… у визнанні глибоких логічних складнощів, пов'язаних з ідеєю встановлення меж раціональної поведінки… У людському способі вирішення проблем є деякий нерозкладний елемент творчості. Якою ж повинна бути теорія, яка описує творчість і економіста-дослідника, і економіста-агента?» [294]

Російський дослідник Г. Клейнер вважає, що в основі наноекономіки повинна бути «… теорія індивіда, аналогічна за значенням теорії фірми і яка описує поведінку індивідуального агента. При цьому у загальному випадку цього індивіда слід вважати в тій чи іншій мірі ірраціональним, наділеним творчим даром і схильним не тільки до «алгебри» розрахунків найкращого результату, але й до нелогічного, інколи натхненного, а інколи й апатичного пошуку характерної саме для нього економічної істини» [96, с.100]. На переконання вченого, наноекономіка « … описує мотивацію і фактори поведінки окремого соціального індивіда (агента)» [96, с.102] і «… дозволяє виділити вплив окремих фізичних осіб на поведінку виробничих мікроекономічних об'єктів» [96, с.104].

На наш погляд, подібне виокремлення нанорівня економічного аналізу є цілком логічним, оскільки для «… пояснення поведінки індивідуального і колективного економічного агента повинні залучатися … різні теорії» » [96, с.100]. Відтак, логічним є і представлення національної економіки як складної системи «…макро-, мезо-, мікро- і наноекономічного рівнів з відповідними взаємозв'язками» [147, с. 15].

Використовуючи викладені вище принципи структуризації національної економіки, представимо її технологічну структуру як багатовимірну категорію, яка в залежності від рівня аналізу технологічних процесів розглядається як сукупність взаємопов'язаних знань та вмінь окремих соціалізованих індивідів країни (нанорівень), сукупність технологічних систем підприємств (організацій) (мікрорівень), сукупність технологічних систем галузей країни (мезорівень), сукупність технологічних укладів національної економіки (макрорівень).

Звернемо увагу на те, що багатовимірний принцип представлення технологічної структури національної економіки відображає синергетичний ефект, який породжується за рахунок кооперативної дії елементів технологічних систем різних рівнів економічної системи. Інтегративна взаємодія цих елементів приводить до перевищення сукупних результатів технологічних систем відповідних рівнів порівняно із сумою індивідуальних дій.

Так, кооперація спеціалізованих знань та вмінь окремих індивідів (нанорівень) в рамках підприємства зумовлює зростання ефективності технологічної системи на мікрорівні, що проявляється у можливості виробляти продукцію (надавати послуги) за рахунок послідовно інтегрованих технологічних операцій (завершеного технологічного циклу). Кооперація технологічно спеціалізованих підприємств в рамках окремих галузей дозволяє виробляти кінцеву продукцію на мезорівні, а міжгалузевий технологічний та економічний обмін визначає технологічний потенціал національної економіки для виробництва ВВП.

Також методологічно важливим для розуміння сутності та механізмів розвитку технологічної системи, з'ясування характеристик її структури є врахування зовнішнього середовища національної економіки. Взаємозв'язок та взаємовплив національних економічних систем та глобальної економіки у сучасних умовах відзначається досить суперечливими тенденціями, у тому числі і в сфері технологічного обміну. Окрім того не слід забувати, що досить розповсюдженим є явище безпосереднього включення національних економічних суб'єктів (і, відповідно, їх технологічних систем даних підприємств) у економічне та технологічне середовище інших країн. Відтак, даний аспект технологічного роз-

витку національної економіки у дисертаційній роботі буде окремо проаналізований у наступних розділах.

Таким чином, можна стверджувати, що аналіз технологічної структури національної економіки у багатовимірному аспекті може забезпечити більш точне уявлення про історично та просторово визначені особливості технологічного розвитку конкретної країни. Співвідношення кількісних та якісних характеристик технологічних процесів на нано-, мікро-, мезо- та макрорівнях економічної системи, їх динаміка та, головне, вплив на результати соціально-економічного розвитку країни буде визначати як рівень «сучасності» технологічної структури конкретної національної економіки, так і її місце у світовій економіці та рівень життя населення.

Очевидно, що радикальні зміни у цьому відношенні в Україні можливі лише на основі рішучого технологічного оновлення суспільного виробництва, зменшення ресурсоємності економічної діяльності, пріоритетного розвитку тих сфер економіки, що визначають сучасний етап НТП. Іншими словами, спираючись на знання закономірностей технологічного розвитку, необхідно створювати умови для якісної зміни технологічної структури національної економіки, розвитку в ній елементів постіндустріальної технологічної системи.

1.2. ПРИНЦИПИ КОНЦЕПЦІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сучасний тип економічного зростання набуває особливої якості, перетворюючись все більше на інноваційний і соціальний. Реалії свідчать, що тільки та країна, яка зуміла поєднати у єдиному процесі новітні техніко-технологічні досягнення, високу підприємницьку активність, творчий характер участі персоналу в діяльності своїх підприємств, а також ефективну урядову політику досягає високої конкурентоспроможності. Україна, як показав попередній аналіз, сьогодні не може вважатися країною, яка відповідає вимогам постіндустріального розвитку, оскільки ще не сформувала у національній економічній системі дієвих механізмів ініціювання інноваційного розвитку. Нині вітчизняний підприємець має досить слабку мотивацію до здійснення інновацій, творча праця не є домінантною для трудових колективів, а держава як регулюючий інститут не сприяє більш менш суттєвій активізації інноваційної діяльності. У кінцевому рахунку ми маємо консервацію економічної, технологічної та соціальної відсталості, переважно екстенсивний характер економічного розвитку і значну втрату Україною конкурентних позицій на світових ринках.

Подібні негативні тенденції є об'єктивним відбиттям самого характеру економічного розвитку України за останні роки. Навіть у період економічного зростання в національній економіці спостерігалася невідповідність його якості сучасним світовим тенденціям, інституціональним умовам суспільного розвитку XXI століття. З цього приводу нобелівський лауреат з економіки С. Кузнець, даючи визначення категорії економічного зростання, відзначає: «Економічне зростання країни може бути визначене як довгострокове збільшення можливостей задовольняти все більш різноманітні потреби населення в продуктах економічної діяльності. Це зростаюча здатність заснована на розвитку техніки і технології та на необхідних змінах в інституціональній структурі і ідеології. Важливі всі три основні частини визначення» [112, с.104].

Іншими словами, стійке економічне зростання і періодичне оновлення структури економіки базується на відповідності одна одній її двох взаємопов'язаних підсистем – технологічної та інституціональної, а також сприянні цілям розвитку існуючої у суспільстві економічної ідеології. Як свідчать реалії вітчизняного економічного розвитку, стан взаємозв'язку технологічної та інституціональної структур національної економіки не сприяє якісним зрушенням економіки України у бік свого інноваційного оновлення. На відміну від практики розвинутих ринкових економік, в умовах економічної системи України не спостерігається інноваційного принципу вкладання інвестицій, а, отже, сучасні механізми саморегулювання вітчизняного ринкового середовища неспроможні самостійно забезпечити прогресивні структурні зрушення, у тому числі і в технологічній сфері.

З іншої сторони, процеси технологічної деградації національної економіки України є результатом і відповідної державної економічної політики. Звичайно, існувало та й існує цілий комплекс причин об'єктивного характеру, які значно зменшують можливості держави по регулюванню структурних зрушень національної економіки, проте спостерігалися і явні прорахунки в тактиці та стратегії економічних реформ. Одна із головних помилок, на наш погляд, має концептуальний характер – переоцінка можливостей механізмів саморегулювання вирішувати завдання структурного економічного розвитку, надмірне усунення держави від регулювання галузевих та відтворювальних пропорцій (особливо щодо співвідношення між фондами відшкодування, нагромадження і споживання сукупного національного продукту) та напрямів інвестиційних потоків національної економічної системи, а також фактичне припинення державної підтримки фундаментальних та прикладних досліджень.

Дійсно, основну відповідальність за напрями наукових досліджень і розробок у розвинутих країнах світу несуть приватні господарюючі суб'єкти, проте не слід забувати про інший рівень розвитку ринкового середовища даних країн, зокрема про потенціал їхньої інфраструктури інвестувати інноваційну діяльність. Більш того, в країнах ядра світової економіки спостерігаються процеси реформування державних механізмів по забезпеченню впровадження передових досягнень науково-технічного прогресу, у тому числі за рахунок ускладнення структури управління даними процесами.

У сучасних умовах трансформація економічної системи на засадах технологічного оновлення відбувається як під впливом еволюції ринкових механізмів (посилення конкуренції на рівні національної і світової економіки, розширення фінансових форм підтримки венчурних підприємств, збільшення різноманітності організаційних форм малого інноваційного бізнесу тощо), так і в результаті активного державного втручання. Зважаючи на те, що вітчизняне ринкове середовище не стимулює суб'єктів господарювання до інноваційних форм зростання, то, на нашу думку, визначальну роль у сприянні інноваційно-технологічним зрушенням національної економіки має належати державній технологічній політиці.

В змісті подібної технологічної політики слід виділяти два основні аспекти: стратегічний і тактичний. Стратегія розробляється на основі довгострокових концепцій соціально-економічного і технологічного розвитку країни. Вибір стратегії – це визначення генеральної лінії і головної мети, а також способів розвитку та використання технологічного потенціалу. Що стосується тактики, то під нею мається на увазі визначення поточних цілей з розробкою конкретних заходів щодо їх досягнення. Для реалізації як стратегії, так і тактики технологічної політики необхідне створення відповідних економічних і організаційних умов.

У цьому відношенні не слід забувати про те, що у сучасних умовах якісно змінюється сам характер технологічної політики, а, відповідно, і її цілі та механізми реалізації. Якщо традиційна для наших умов науково-технічна (технологічна) політика орієнтується на створення нових знань (і у цьому відношенні в Україні є певні досягнення з огляду, хоча б, на ту кількість вітчизняних розробок, які активно використовуються в інших країнах світу), то технологічна політика інноваційного типу передбачає не тільки створення, але й практичне використання нових знань.

У 1987 р. для пояснення національних відмінностей в рівні технологічного розвитку К. Фрімен запропонував поняття «національної інноваційної системи»

(НІС) [311]. Сьогодні НІС найчастіше визначається як «така сукупність різних інститутів, які спільно і кожен окремо вносять свій внесок у створення і розповсюдження нових технологій, утворюючи основу, яка слугує урядам для формування і реалізації політики, що впливає на інноваційний процес. Як така – це система взаємопов'язаних інститутів, призначених для того, щоб створювати, зберігати і передавати знання, навички, артефакти, які визначають нові технології» [323]. Тобто, багато у чому сама можливість і результативність інноваційно-технологічного розвитку визначається не стільки наявністю інноваторів у суспільстві та активністю наукових організацій в розробці новацій, скільки ефективністю взаємодії різних агентів інноваційного процесу в колективній системі створення і використання інноваційних розробок, а також відповідністю даної системи існуючому у суспільстві інституціональному та політико-управлінському оточенню.

Структурно національна інноваційна система включає в себе сукупність відповідних суб'єктів інноваційної діяльності (інноваційно-активних підприємств, посередників, державних органів управління), які взаємодіють між собою у відповідному політичному, культурологічному, фінансовому та науковому середовищі. Ядром НІС виступає конкурентоздатний підприємницький сектор (за особливої ролі крупних компаній), кооперація якого в процесі НДДКР та практичного впровадження результатів розробок забезпечується сприятливим для інноваційно-технологічної діяльності макроекономічним середовищем, який повинна забезпечити держава.

Проте, досвід функціонування національних інноваційних систем дозволяє дослідникам у даній галузі (див. напр. [147; 53]) сформулювати три основні проблеми, з якими стикаються відповідні органи управління, які розробляють інноваційну стратегію розвитку держави. По-перше, не існує загальної «успішної» моделі стимулювання, створення і розвитку інноваційної системи. По-друге, складність функціонального зразка може бути дуже високою: множина різноманітних механізмів впливає на інноваційний процес, кожний механізм може впливати на декілька функцій, а функції, у свою чергу, можуть бути взаємопов'язаними. По-третє, важко передбачити результати будь-якого втручання (політичного чи технологічного), оскільки будь-яка політика або стратегія може мати вторинний ефект у вигляді зворотних зв'язків, досягнення яких може зайняти більше часу, ніж це було передбачено раніше.

У цілому, більшість підходів до формування національних інноваційних систем характеризуються наступними рисами:

- відбувається відмова від традиційної лінійної моделі, яка орієнтується на пропозицію в системі «дослідження-трансфер технологій-використання» та перехід до нелінійної моделі інноваційного процесу, яка передбачає тісний взаємозв'язок всіх елементів та орієнтацію на інноваційний попит;
- визнається, що інноваційні процеси знаходяться під значним впливом національних особливостей конкретної країни, її специфіки економічного та історичного розвитку. Тому не може існувати оптимальної моделі національної інноваційної системи, а існуючі моделі повинні постійно розвиватися та адаптуватися відповідно до загальних змін соціально-економічного середовища конкретної країни та глобального світу;
- особливу роль в забезпеченні успішності функціонування НІС відводиться існуючим нормам та правилам ї, а також діяльності наявних організаційних структур в інноваційній сфері – тобто інститутам;
- концепція національної інноваційної системи розглядається у якості аналітичного інструменту, а не готового зразка для організації інноваційного процесу в конкретній країні [147, с.29].

Певні спроби пожвавлення національної інноваційної системи робилися і в Україні, насамперед через створення відповідного правового забезпечення інноваційних процесів. В нашій країні розроблено і діють досить багато державних програм, метою яких є стимулювання науково-технічного прогресу, інноваційного оновлення економіки, розвитку науки і наукових досліджень тощо. Серед найбільш важливих таких державно-правових норм доцільно назвати Закони України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 р., «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 р., «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р., Постанову Верховної Ради України від 26 грудня 2002 р. «Про діяльність Кабінету Міністрів України щодо розробки державної стратегії відродження і підтримки вітчизняного виробництва та розвитку високих наукоємних конкурентоспроможних технологій: електронної галузі, виробництва транспортних засобів (літако-, автомобілебудування тощо), машино- і приладобудування, засобів систем інформації і керування зв'язку (комп'ютерні технології, телекомунікації), автономних систем та радіосистем навігації (наземних і космічних), енергозберігаючих технологій на основі функціональної та силової електроніки тощо як найважливішої умови зростання добробуту населення та досягнення Україною статусу розвинутої країни», «Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України» від 13 липня 1999 р. тощо.

На наш погляд, при всій важливості та науковій обґрунтованості подібних документів, у них є один загальний недолік – вони занадто «спеціалізовані», тор-

каються лише окремого сегменту суспільства і не враховують взаємозв'язок та взаємовплив інших сфер на науковий, науково-технічний, технологічний, інноваційний і т.п. напрям його розвитку. Тому, виходячи із запропонованих раніше характеристик структурних елементів технологічної системи, ми вбачаємо необхідність розробки та реалізації загальної концепції модернізації національної економіки України, яка включала б у себе цілі та напрями удосконалення технологічної культури, інституціонального середовища технологічної діяльності, технологічного ядра, кваліфікаційно-трудової, ресурсно-майнової та управлінської підсистем.

Звичайно, що реформування «базових» елементів технологічної системи, до яких відносяться технологічна культура, інституціональна, еколого-відтворювальна підсистеми і технологічний менталітет населення, неможливий за рахунок лише правових методів, а потребує послідовної та виваженої ідеологічної політики, наявності дієвих механізмів громадського контролю за суспільними процесами і досить значного історичного періоду реалізації намічених цілей. Разом з тим, по окремим блокам запропонованої концепції реформування технологічної структури економіки України можливі позитивні зміни вже у коротко - та середньостроковій перспективі.

Так, наприклад, подібні зміни можливі щодо відносно швидкого зрушення кількісних параметрів технологічної структури національної економіки. Для цього необхідно формування такої стратегії державного економічного розвитку, реалізація якої б стимулювала перерозподіл ресурсів із технологічно відсталих секторів національної економіки у виробничі системи п'ятого і шостого технологічних укладів.

Серед науковців країни все більшою мірою розповсюджується ідея, що, концентрації ресурсів на пріоритетних напрямках, здійснення селективного інвестування окремих пріоритетних галузей, дозволить в досить короткі строки здійснити науково-технічний «прорив». Зауважимо, що ця ідея не нова. Вона базується на відомій концепції Й. Шумпетера про «кластер», що генерується підприємцем-новатором, а також розробках А.Хіршмана, Р.Расмуссена, Х. Ченнері, Т. Ватанабе, М.Голдмана, які у 50-60-х роках запропонували моделі «незбалансованого зростання планової економіки».

В цілому погоджуючись із принципом концентрації ресурсів на декількох «проривних» технологічних напрямах, все ж таки необхідно зробити ряд принципових, на наш погляд, зауважень. По-перше, подібний принцип економічної

політики можливий лише в умовах відносної технологічної однорідності економіки. Тому, паралельно із механізмами стимулювання розвитку нових високотехнологічних секторів, необхідно створювати умови і для технологічного оновлення традиційних сфер, у тому числі і з точки зору їх можливого та органічного сприйняття технологічних новацій та продуктів, які будуть продукуватися технологічними галузями-лідерами. В іншому разі будуть посилюватися диспропорції між виробництвами, які відносяться до різних технологічних укладів, а також зростати деформації всередині самих нових технологій (яскравим прикладом подібних процесів є невдала практика залучення новітніх технологій у різко диференційовану за технологічним рівнем економіку СРСР).

По-друге, не слід забувати про об'єктивну закономірність відносної рідкості економічних ресурсів порівняно з потребами в них. Тому, основним суб'єктом, який може реалізувати стратегію пришвидшеного розвитку нових технологій (принаймні на початкових її етапах) повинна бути держава. І, на наш погляд, по мірі зростання подібних нових виробництв вони (за рахунок приватизаційних процесів) будуть поступово переходити у приватний сектор. Таке якісне технологічне «підсилення» за рахунок приватизації приватного сектору може покращити загальний конкурентний клімат в національній економіці та стимулювати інноваційну активність в традиційних її галузях.

Окрім того, принцип рідкості економічних ресурсів диктує необхідність суттєвого пришвидшення темпів впровадження ресурсозберігаючих технологій у вітчизняну економіку. Лише відносне та абсолютне скорочення потоків матеріальних, трудових та фінансових ресурсів у традиційні галузі може створити критичну масу економічних ресурсів, які будуть спрямовуватися на формування та поширення нового технологічного укладу у нашій економіці.

Зважаючи на це, ключовим елементом якісних змін в технологічній сфері України повинен стати певний синтез науково-обґрунтованої державної структурної політики з формуванням критичної маси необхідних передумов для вивільнення саморегулюючих чинників інноваційної активності економічних суб'єктів. Ми вважаємо, що одним з визначальних факторів, що впливають на встановлення того чи іншого сполучення механізмів саморегулювання і державного регулювання у кожній конкретній економіці є економічні умови розвитку країни в конкретний історичний період. Тут повинні бути враховані: рівень продуктивних сил, структура економіки, ступінь розвиненості ринкових відносин (адаптованість відносин власності ринковій формі зв'язку, інфраструктура,

існуючий тип конкуренції тощо). Економічні фактори визначають і пріоритетне використання тих або інших форм економічної політики.

На наш погляд, необхідно через концентрацію ресурсів у точках економічного зростання, тобто у декількох базисних інноваціях, функціонування яких визначатиме технологічне лідерство України у системі глобального розподілу праці, сформувати умови для широкої дифузії інновацій в суміжні галузі національної економіки і, тим самим, підвищити загальний рівень технологічної та економічної конкурентоздатності вітчизняної економіки на світовому ринку (рис. 2.10).

Рис. 2.10. Механізми реалізації стратегії стимулювання «точок економічного зростання» національної економіки України.

Необхідно підкреслити, що у контексті зазначеної стратегії визначальним моментом її успішної реалізації є підвищення інноваційної мотивації господарюючих суб'єктів за рахунок формування відповідного інвестиційно-інноваційного середовища. Як вже відзначалося, саме механізми саморегулювання здатні стати стрижнем процесів технологічного оновлення національної економіки. Водночас, активну і послідовну позицію у даній стратегії реформування технологічної структури повинна зайняти держава. Фактично, мова повинна йти про особливу форму стимулюючої технологічної політики, яка опирається на закономірності еволюції технологічної складової економічного розвитку.

На наше переконання, основою для виходу із нинішньої кризи та підґрунтям для подальшого інноваційного розвитку вітчизняної економіки є застосування

такої форми структурної політики, за якою уряд безпосередньо бере на себе роль коригування структури промисловості, стимулювання фундаментальних та прикладних досліджень, фінансової та організаційної підтримки технічного прогресу і сферу освіти. В розрізі формування засад подібної структурної політики, необхідно звернути увагу на наступні принципові положення.

По-перше, технологічні зрушення об'єктивно не можуть відбуватися рівномірно у всіх галузях економіки. Тому необхідно визначити національні пріоритети науково-технічного розвитку («ключові технології»), застосування яких забезпечить поширення нового технологічного укладу в масштабах всієї економічної системи і за рахунок механізму позитивних зворотних зв'язків стимулювати зміни структури економіки у цілому. Можна виділити три основні групи галузей, що визначають темпи і напрямки економічного зростання у життєвому циклі окремого технологічного укладу:

1. Базові галузі, що пов'язані з виробництвом «ключового» фактору і безпосередньо пов'язаних з ним елементів. Ці галузі створюють необхідні матеріальні передумови для поширення відповідних технологічних інновацій і, в той же час, їх власний ринок залежить від темпів розповсюдження цих інновацій в інших галузях економіки.
2. Лідируючі галузі, які найкращим чином пристосовані до ефективного використання ключового фактора. Саме вони здебільшого формують різноманітні інвестиційні можливості (в тому числі і в розвиток відповідної інфраструктури) і таким чином задають вектори розвитку нового технологічного укладу.
3. Підтримуючі галузі, які розвиваються слідом за лідируючими і одночасно доповнюють загальне економічне зростання. Ці галузі починають лавиноподібно зростати за рахунок мультиплікатора зворотних зв'язків після того як інституціональна структура економіки буде приведена у відповідність із змінами в технологічній структурі.

По-друге, очевидно, що здійснення масштабної модернізації галузей вітчизняної промисловості на основі п'ятого і шостого технологічних укладів у короткостроковій і навіть середньостроковій перспективі неможливе. Тому для більшості галузей необхідна програма поетапної модернізації основних фондів на основі техніки і технології п'ятого укладу в межах середньострокових національних програм з поступовим нарощуванням питомої ваги шостого укладу у галузевій структурі національної економіки.

У рамках такої модернізації важливу роль буде відігравати характер загальної стабілізаційної політики держави, оскільки зміна технологічних укладів фактично є відображенням певного етапу закономірного циклу розвитку технологічної системи суспільства. У процесі технологічного оновлення та становлення в надрах старої технологічної структури національної економіки нового технологічного укладу, об'єктивно загострюється проблему рідкості (дефіциту) економічних ресурсів. Відтак виникає протиріччя перерозподілу ресурсів між новим укладом, для повноцінного формування якого необхідний досить великий обсяг ресурсів, та старим, домінуючим на той час укладом, відтворення якого також потребує значного ресурсного потенціалу. Проблема загострюється тим більше, що у даний перехідний період саме за рахунок розвитку традиційного укладу задовольняються більшість потреб суспільства і визначаються поточні кількісні параметри економічного зростання національної економіки.

Саме тому у такий період повинна зростати активність державної економічної політики, спрямованої на подолання об'єктивних кризових явищ перехідного періоду. При розробці системи заходів стабілізуючої політики державні органи регулювання повинні враховувати конкретно-історичний стан національної економіки у розрізі її «перебування» на тій чи іншій фазі життєвого циклу технологічного укладу. Пов'язані з інноваційним процесом на макрорівні, технологічні уклади мають стадії життєвого циклу активного інноваційного зростання – від зародження, формування та розвитку базових галузей до їх подальшої стагнації. На кожній із цих фаз еволюція технологічного укладу супроводжується різними формами інновацій і різними механізмами їхнього впровадження. Нарешті, період розвитку життєвого циклу технологічного укладу більш тривалий, ніж звичайний середньостроковий економічний цикл і займає декілька десятиліть. Відтак, відповідно до специфіки технологічного оновлення на кожній з цих фаз, державна стабілізаційна політика повинна, на наш погляд, мати і відповідні важелі регулювання.

Тому в перехідний період жодний набір заходів «класичних» видів стабілізаційного регулювання не буде сприяти структурній перебудові економіки і її виходу з кризового становища у новій якості. Оскільки тільки інновація стимулює зростання продуктивності капіталу, то тільки економічна політика, спрямована на підвищення мотивації економічних суб'єктів до інноваційного оновлення технологічної бази своєї діяльності, відповідатиме вирішенню завдання формування нової технологічної структури національної економіки. Потоки інвестиційних ресурсів, які спрямовуються (у тому числі «завдяки» помилковій

державній політиці) у старі технологічні уклади без попереднього розкриття інноваційних «точок» економічного зростання, тільки відтермінують розвиток глибокої кризи національної економічної системи.

У цьому випадку розгортається «порочне коло» інфляції витрат, що тільки посилює негативні тенденцій в соціально-економічній сфері. Стимулювання розвитку традиційних укладів підвищує попит на ресурси, необхідні для їх відтворення, а, отже, і зумовлює зростання цін на дані ресурси. А разом з уже згадуваною нами об'єктивною проблемою загострення дефіциту ресурсів (у перше чергу, фінансових) на етапі змін технологічних укладів, то потенційні ресурсні можливості для швидких темпів розвитку нових технологій зводяться до мінімуму.

Це «порочне коло» можливо розв'язати тільки через політику стимулювання нових «ключових точок» економічного зростання, інноваційний характер вкладання економічних ресурсів. Логіка у цьому випадку наступна – новий технологічний уклад стимулює попит на нові економічні ресурси (у тому числі – і це найважливіше, на інтелектуальні), відповідно не таким ажіотажним буде попит на ресурси «старого» типу і, як результат, інфляція витрат не буде мати свого об'єктивного підґрунтя.

Стимулююча політика, спрямована на активізацію «точок» економічного зростання, може у значній мірі посприяти появі інноваційної ніші та базисної інновації. Остання закладає підґрунтя для розвитку нового сектору економіки і через механізм кластеру нововведень розконсервовує інноваційний потенціал національної економічної системи в цілому, оскільки в ринковій економіці прискорене розповсюдження нововведень викликає ще більш помітний підйом або спад в комплексі інвестиційних галузей. Збільшення інвестицій призводить до скорочення безробіття і підвищенню доходів в інвестиційній сфері. Відповідно підвищується споживчий попит, зростають рівні діючого виробництва і інвестиційної діяльності в суміжних галузях. Це зумовлює нове підвищення інвестиційної активності. Вплив підйому наростає лавиноподібно, у вигляді ланцюгової реакції охоплює все нові і нові сфери та галузі виробництва. Аналогічним чином мультиплікуються і розповсюджуються на всю економіку протилежні явища, що викликають її спад.

Разом із зміною технологічного укладу відбувається і зміна провідних секторів економіки, базисних галузей, що, в свою чергу, змінює напрями потоків ресурсів і капіталів. Нарешті, загальне підвищення ефективності вкладення

капіталу, як відображення нової технологічної основи економічного розвитку, формує умови для довгострокового економічного зростання в масштабах всієї економіки. Як показує світова практика на даному етапі розвитку національної економічної системи особливо потрібна корекція траєкторії росту за рахунок відповідних заходів державного регулювання задля спрямування його на шлях, який відповідає передовим досягненням НТП.

В Україні, на жаль, простежується стійка тенденція ігнорування необхідності «нетрадиційної» стабілізаційної політики в період технологічних змін. Яскравим підтвердженням цього висновку є ситуація з технологічними парками, вільними економічним зонами та територіями пріоритетного розвитку в нашій країні. За своїм потенціальним змістом подібні структури є достатньо прогресивними утвореннями, оскільки, як показує практика розвинутих країн, вони (за умов збереження реальної конкуренції в технологічній сфері) можуть стимулювати інноваційний технологічний розвиток національних економік. Проте, у вітчизняній економічній системі у переважній більшості такі структури створювалися на базі традиційних технологічних укладів, відволікаючи тим самим значні ресурси (у тому числі бюджетні) від можливості їх вкладання у новий технологічний сектор. Зважаючи на це, ми цілком погоджуємося із пропозицією Л. Федулової, що надалі «у бюджетному процесі повинні розглядатися лише ті види економічної діяльності, що потребують державної підтримки, які належать до IV, V та VI рівнів технологічного укладу. При цьому форма та механізм підтримки повинні визначатися окремо залежно від специфіки розробок та очікуваних результатів інновацій» [261, с.23]

У цьому відношенні не тільки чисто теоретичним є питання щодо характеру тих методів впливу, за рахунок яких держава може стимулювати технологічні зміни. Іншими словами, які – загальні чи селективні (вибіркові) методи повинні стати стрижнем активної технологічної політики держави, спрямованої, з одного боку, на ініціювання та суттєву підтримку окремих напрямів реформування технологічної структури суспільства та, з іншого – на стимулювання ринкових механізмів сприяння інноваційній активності господарюючих суб'єктів?

Відповідь на дане питання, на перший погляд, очевидна, оскільки особливістю та перевагою саме селективних методів є можливість вибіркової підтримки пріоритетних напрямів технологічного оновлення національної економіки. Саме селективні методи спрямовані на пряму підтримку окремих підприємств та галузей вітчизняної економіки, які будуть реалізовувати дані напрями і через механізми, наприклад, цільових державних замовлень або бюджетного

фінансування отримувати порівняно більші можливості для інноваційного інвестування та створення принципово нової продукції (послуг, технологій).

Проте, не слід забувати і про явні недоліки застосування селективних методів у системі державного регулювання економіки. По-перше, у своїй переважній більшості дані методи мають адміністративний і дещо директивний (часто відверто антиринковий) характер. Відтак широке їх застосування може деформувати механізми саморегулювання економічних процесів і, отже, спотворити ті сигнали, які надаються економічним суб'єктам (насамперед, через ціни) щодо кон'юнктури на відповідних ринках товарів та економічних ресурсів. Зважаючи на те, що негнучкість цін та обтяжливе адміністрування господарської практики насамперед відбиваються на обсягах та напрямах інвестування з боку економічних суб'єктів, то тоді в умовах надмірного застосування селективних методів адміністративного характеру мета стимулювання інноваційної активності не буде досягнута.

По-друге (і, на наш погляд – це головний недолік), застосування селективних методів значно розширює можливість більш широкого використання механізму присвоєння ренти та перерозподілу ВВП в інтересах певних політичних груп. У цьому випадку перевагами селективних механізмів (наприклад, пільгового оподаткування або державного субсидування) користуються ті підприємства, які підтримуються лобістськими групами, що мають певний вплив на органи державної влади. Окрім того, за можливість подібного отримання ренти і перерозподілу ВВП на свою користь постійно ведеться політична боротьба (із всіма суспільними та економічними втратами внаслідок цього) між тими, хто сьогодні перебуває при владі та тими, які до неї прагнуть.

Третім недоліком селективних методів державного регулювання економіки є потенційно високий ступінь ризику їх впровадження в господарську практику. Подібний висновок базується насамперед на зробленому раніше акценті щодо адміністративного характеру даних методів та можливості спотворення внаслідок цього дії механізмів саморегулювання. З огляду на це, успішність реалізації селективних методів багато у чому залежить від повноти інформації про поточну економічну ситуацію, точності і наукової виваженості прогнозу її майбутнього, а також правильності оцінки можливої поведінки господарюючих суб'єктів у відповідь на застосування регулюючих заходів. Зрозуміло, зважаючи на специфіку економічних законів, досягти цього дуже важко, тому потенційно існує небезпека отримання зовсім не тих результатів від впровадження даних методів, ніж на які сподівалися їх розробники.

Загальні методи державного регулювання економіки також мають як свої переваги, так і недоліки. Головним недоліком даних методів є, на наш погляд, наявність лагового ефекту від їх впровадження, тобто існування деякого часового інтервалу між періодом застосування певного інструменту та періодом, коли внаслідок цього будуть досягнуті поставлені цілі економічної політики держави. Тобто, зважаючи на предмет даного дослідження, не слід сподіватися, що застосування загальних методів регулювання економічних процесів приведе до дуже швидких змін технологічної структури національної економіки та масового підвищення інноваційної активності її господарюючих суб'єктів. Також, зрозуміло, що як і всі економічні інструменти дані методи є ризиковими, проте, за інших рівних умов, ступінь їх ризику менший, ніж у селективних.

Разом з тим, на відміну від селективних методів, загальні регулюючі заходи не носять вибіркового характеру, що, безумовно, є їх беззаперечною перевагою. На наше переконання, загальність, рівність та прозорість регулюючих заходів для умов України є особливо важливими моментами успішності економічної політики держави, у тому числі і в технологічній сфері. Як уже неодноразово підкреслювалося, сьогодні існуючі умови ведення бізнесу стимулюють підприємців не до інноваційної, а до ренто орієнтованої діяльності, до пошуку шляхів отримання привілеїв та лобіювання своїх інтересів в органах державної влади, участі у корупційних схемах тощо. Відтак, зруйнування подібних механізмів отримання прибутку та перерозподілу ВВП країни є найважливішою поточною метою економічної політики України і, отже, визначає необхідність пріоритетного застосування саме загальних методів в системі державного регулювання технологічної структури національної економіки.

Окрім того, опора на, насамперед, загальні методи регулювання економічних процесів в рамках державної політики стимулювання технологічних зрушень пояснюється і необхідністю якісного реформування ринкового середовища України у цілому. Створення рівних умов для конкуренції і доступу до економічних ресурсів, цивілізованість та прозорість загальних «правил гри» в інноваційно-інвестиційній сфері, передбачуваність економічної політики держави тощо – необхідні та достатні умови перетворення макроекономічного середовища національної економіки України на таке, яке не тільки сприяє інноваційній діяльності господарюючих суб'єктів, але й «змушує» їх постійно нею займатися.

З іншого боку, повністю без селективних методів обійтися неможливо, оскільки саме їх застосування здатне більш швидко реалізувати ті напрями науково-технічного розвитку, які найбільше відповідають інтересам суспільства та можуть забезпечити технологічне лідерство країни у міжнародній економіці.

Окрім цього, селективні методи державного регулювання традиційно сприяють розвитку тих секторів науки та економіки, які не мають можливості забезпечити швидку фінансову віддачу від вкладених у них коштів (наприклад, фундаментальної науки або сфери охорони здоров'я), але існування яких необхідне для нормальної життєдіяльності людини і суспільства та підтримки технологічного розвитку країни у майбутньому.

Зважаючи на це, стимулювання технологічного оновлення національної економіки повинно спиратися на синтез загальних та селективних методів із пріоритетом на застосування загальних механізмів державного регулювання економічних процесів. Тому, наприклад, у випадку прийняття рішення про необхідність введення пільг (на наш погляд, у вигляді пільгового оподаткування доходів) для стимулювання інноваційного вкладання підприємствами власних та запозичених ресурсів, то дана норма повинна носити загальний характер.

Щодо питомої ваги селективних заходів (у вигляді, насамперед, цільового бюджетного фінансування та державних інвестицій), то їх масштаби будуть залежати від кількості тих пріоритетних напрямів технологічного розвитку (точок економічного зростання), які підтримуються суспільством.

Подібний висновок про кількісне співвідношення загальних та селективних методів державного регулювання підтверджується висновками представників так званої «еволюційної теорії економічної політики» (див. напр. [200; 249]). Зміст даної теорії зводиться до висновку про необхідність застосування на різних етапах розвитку національної економіки різних механізмів економічної політики. Еволюційна теорія економічної політики виділяє наступні етапи розвитку та модернізації економіки:

1. стадія імпортозаміщення (початкова стадія модернізації), на якій основним завданням держави є перебудова внутрішнього виробництва. Реалізація даного завдання передбачає пряму підтримку базових галузей та застосування високих зовнішньоторговельних тарифів. Для підтримки конкурентоздатності вітчизняного бізнесу на світовому ринку держава стимулює запозичення відповідних технологій. На цій стадії питома вага селективних методів є досить значною;
2. стадія ініціації експортно-орієнтованого зростання, де держава створює умови для виходу вітчизняних товаровиробників на зовнішні ринки. Для цього активно використовуються загальні та селективні методи в рамках економічної політики, спрямованої на обмеження імпорту та стимулювання експорту;

3. стадія стимулювання прискореного розвитку, для якої є характерним обмеження прямого втручання держави в економічні процеси, посилення ролі загальних методів регулювання економіки і створення умов для залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій;
4. стадія розвинутого ринку. На ній роль селективних інструментів зводиться до мінімуму, а активність державного втручання в ринкові механізми визначається відповідними етапами економічного циклу.

На нашу думку, незважаючи на наявність в рамках даної теорії деякої дещо надмірної лінійної залежності між умовами внутрішнього розвитку національної економіки та зовнішнім світом, все ж таки з основними її висновками необхідно погодитися. Досвід країн, які успішно здійснили модернізацію своїх економік у минулому та теперішньому столітті (Китай, «східно-азіатські тигри» тощо), свідчить про існування тісного взаємозв'язку між, з однієї сторони, стадій розвитку національної економіки та, з іншої, характером застосовуваних на них інструментів державного регулювання економіки. Тому, зважаючи на всі передумови знаходження України на початку третьої стадії своєї модернізації – стадії стимулювання прискореного розвитку, є всі підстави стверджувати про необхідність застосування у якості пріоритетних саме загальних методів впливу держави на соціально-економічні процеси.

На цій стадії серед багатьох тактичних та стратегічних завдань інноваційно-спрямованої структурної політики держави звернемо увагу на ті, які, на нашу думку, повинні бути у якості найважливіших. По-перше, з точки зору економічної та екологічної безпеки України потрібно досить швидко формувати умови відносної технологічної однорідності нашої економіки. Виходячи з того, що базою для розповсюдження певного технологічного укладу є машинобудування, то саме стимулювання ресурсозберігаючих технологій в цю сферу, а через неї впровадження і в інші галузі національної економіки є пріоритетним на найближчу перспективу.

По-друге, для формування адекватного сучасним вимогам відносно однорідного технологічного простору необхідний внутрішній ресурсний потенціал реструктурування та модернізації економіки. В найбільш широкому контексті реалізація цього завдання передбачає створення та підтримку основних умов саморегулювання економічних процесів, насамперед конкуренції та свободи підприємницької діяльності.

По-третє, для стимулювання позитивних зрушень в технологічній сфері держава повинна значно збільшити свої витрати на покращення структури трудових

ресурсів країни, зосередивши їх, насамперед, на вирішенні проблем підвищення якості підготовки та перепідготовки майбутніх спеціалістів.

Досвід США, використаний у різних формах і з різним ступенем інтенсивності країнами Західної Європи і Японією, переконливо доводить, що найбільш глибокі зміни у структурі економіки, виникнення нових галузей економіки пов'язані з програмно-цільовими методами фінансування НДДКР та держаними замовленнями на інноваційну продукцію. Завдяки цим методам можливості впливу держави на науково-технічний прогрес є більш відчутним, ніж при використанні адміністративних методів регулювання, податкових, кредитних та інших фінансових важелів.

Тому даний досвід повинен бути використаний і у вітчизняній економічній практиці. Такий варіант економічної політики найбільш відповідає вимогам сучасного етапу розвитку національної економіки і випливає із необхідності управління інституціональними та технологічними змінами шляхом керованого впливу на економічні структури.

Одночасно, виникає питання щодо можливих джерел подібного фінансування. Необхідно зауважити, що на сьогодні безперечним фактом є досить обмежений потенціал держави як основного інвестора, тому що загальна макроекономічна ситуація в Україні зумовлює досить незначні бюджетні можливості держави брати участь у широкомасштабних інвестиційних проектах. Тому, одним з найбільш важливих завдань державної інвестиційної політики є стимулювання приватних інвесторів вкладати свої кошти в розвиток вітчизняної економіки.

Як показує практика найбільш привабливою формою залучення фінансових ресурсів для національної економіки є прямі інвестиції, бо, на відміну від запозичення, вони не лягають додатковим тягарем на внутрішній чи зовнішній борг держави. Проте в Україні на сьогодні ще не створені сприятливі умови для прямого інвестування у вітчизняну економіку. Більш того, і в найближчій перспективі не слід очікувати значного збільшення пропонування інвестиційних ресурсів з боку вітчизняних підприємств і, особливо, домашніх господарств. Це зумовлене тим, що в Україні немає реальних підстав для суттєвого збільшення в найближчій перспективі доходів населення та більшості підприємств – основних суб'єктів заощаджень та інвестицій.

Найбільш привабливими та ймовірними джерелами необхідних фінансових потоків за цих умов можуть бути іноземні прямі інвестиції. Така форма

інвестування має ряд суттєвих переваг порівняно з іншими. По-перше, прямі іноземні інвестиції можуть забезпечувати трансферт технологій, ноу-хау, передових методів управління та маркетингу. По-друге, вони можуть сприяти найбільш ефективній інтеграції національної економіки у світову завдяки зростаючим зовнішнім контактам різноманітному виробничому та науково-технічному співробітництву. Тому держава повинна забезпечувати привабливі умови для залучення іноземних інвестицій. У цьому контексті можна виділити ряд факторів, які або будуть зумовлювати реальні надходження іноземних прямих інвестицій або перешкоджатимуть їм. Серед них:

- загальні умови нагромадження та оподаткування, регулювання експорту та імпорту, характер банківської системи, механізм валютного регулювання;
- характер національного законодавства в цілому та спеціального законодавства, що визначає діяльність іноземних інвесторів;
- загальна економічна та політична стабільність, розвинута культура підприємництва, державного управління тощо.

Як показує практика усіх країн, у тому числі з трансформаційною економікою, як правило, особливу увагу іноземні інвестори звертають на останній факт. Це пояснюється тим, що навіть при пільгових умовах вкладення капіталу потенційна прибутковість від подібних вкладень перекривається політичним та комерційним ризиком, пов'язаним із загальною внутрішньополітичною та економічною нестабільністю, відсутністю нормального доступу до інформації, високим ступенем бюрократизму та корумпованості.

Тому, поліпшення інвестиційного клімату в Україні багато в чому буде визначатися змістом та характером дій державних органів влади, спрямованих на реальну боротьбу з корупцією, подальшим реформуванням адміністративної системи задля зменшення бюрократичного впливу на економічні процеси, успішністю проведення загальноекономічних реформ, формуванням на всіх рівнях вітчизняної економічної системи умов довготермінової стійкої соціально-економічної стабільності.

2. СЕКТОРАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

2.1 МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ СЕКТОРАЛЬНОГО СТРУКТУРУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Дослідження методології будь-якого явища чи процесу вимагає чіткого категоріального апарату й визначеності його співвідношень. Пізнаючи об'єктивну реальність людство формулює, а потім активно оперує різного роду поняттями. Визначеність та єдність у розумінні категорій дозволяє рухатися теорії та практиці вперед. Суперечності та розбіжності у трактуванні понять, з однієї сторони, ускладнюють пошуки істини, а з другої – по мірі появи інших міркувань та умовиводів – розвивають та збагачують розуміння певних явищ та процесів.

У межах даного дослідження потребують більш виразного трактування та усвідомлення такі споріднені економічні категорії як: сфера суспільного виробництва, економічна галузь, сектор економіки, вид економічної діяльності, економічний кластер.

У вітчизняній економічній науці сфера суспільного виробництва є найкрупнішим структурним елементом суспільного виробництва. Все суспільне виробництво складається з двох головних сфер, а саме: матеріального та нематеріального виробництва. Матеріальне виробництво є сферою суспільного виробництва, в якій виробляються: а) матеріальні блага: вугілля, цемент, метал, будівлі, одяг, машини, обладнання, енергія, хімічні вироби, тощо; б) матеріальні послуги: вантажний транспорт, оптова торгівля, обслуговування і ремонт техніки, тощо. Нематеріальне виробництво – це сфера суспільного виробництва, в якій виробляються: а) нематеріальні послуги: роздрібна торгівля, громадське харчування, побутове обслуговування, охорона здоров'я, тощо; б) духовні цінності: освіта, культура, мистецтво тощо [23, с.76].

Аналогічне розуміння сфер суспільного виробництва визначене Загальним класифікатором «Галузі народного господарства України», затвердженим Міністерством статистики України, оскільки передбачає розділення всіх галузей національного господарства на дві великі групи: сферу матеріального виробництва й невиробничу сферу діяльності. За прийнятою методологією ці групи галузей відрізняє мета економічної діяльності підприємств, які вони об'єднують. Метою економічної діяльності підприємств галузей сфери матеріального виробництва є створення матеріальних благ і доведення їх до споживача. Матеріальні блага створюються у формі продуктів, енергії, у формі переміщення вантажів, зберігання продуктів, сортування, упакування та інших функцій, які можна розглядати як продовження виробництва в сфері обігу.

Метою економічної діяльності підприємств і організацій, віднесених до невиробничої сфери є надання різного роду послуг.

Більшість наукових досліджень, що стосуються секторів економіки, оминають увагою категоріальний апарат, що уповільнює теоретичне обґрунтування причин та наслідків секторально-структурних трансформацій в економіці, формування секторальних пріоритетів та втілення їх на практиці.

Єдності у розумінні такого поняття як «сектор економіки» у науковій літературі не досягнуто й до цього часу. Водночас його використання в різного роду дослідженнях є доволі поширеним. Більше того, ця економічна категорія є центральною у межах нашого дослідження, тому вимагає детального вивчення й авторського визначення.

Сектор, як науковий термін, походить від латинського слова «sector» – розсікаючий. Про багатозначність поняття «сектор» свідчить велика кількість визначень, які надаються різними енциклопедіями. Проте першочергове трактування зводиться до того, що це складова частина чого-небудь [21, с. 537]. Схоже, але й разом із тим уточнююче тлумачення сектора надається Великою радянською енциклопедією, де зазначається, що це чітко виражена складова частина [146, с. 1189].

З економічної точки зору, сектор розглядається як частина народного господарства, що має певні соціальні чи економічні ознаки [21, с.538]. Науковими підрозділами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) ця категорія визначається як група організацій, підприємств, що задіяні у подібних видах економічної діяльності [187]. Також пропонується вважати сектором підрозділ економічної діяльності (наприклад, вуглевидобувний сектор) або групу видів економічної діяльності (наприклад, сектор послуг) або ж структуру групи видів економічної діяльності [188].

Група українських науковців, очолювана С. Мочерним, розуміє під «сектором економіки» велику, значну частину економіки [48, с. 342]. Закордонні дослідники вважають «сектором економіки» частину економіки, що має визначені, загальні характеристики, які дозволяють виокремити її від інших частин економіки в теоретичних чи практичних цілях [145, с. 512].

Дещо інший підхід у розумінні «сектора» вбачається статистичною наукою. Статистичний словник ОЕСР позначає сектором один із п’яти взаємно виключних

секторів, що об'єднують групу інституційних одиниць на основі їх головних функцій, поведінки та цілей [187]. Схожої думки притримується вітчизняний економіст Р. Моторин. Узагальнюючи українську та світову практику ведення обліку та трактування господарських процесів, а також їх групування та аналізу, він характеризує сектор як сукупність інституційних одиниць, тобто господарських одиниць, які мають близькі інтереси, функції і джерела фінансування, які обумовлюють їхню схожу економічну поведінку [108, с.97]. В. Ковальчук пропонує доволі близьке до попереднього тлумачення: сектор – це сукупність інституційних одиниць (або суб'єктів), які можуть від свого імені володіти активами, приймати зобов'язання, здійснювати економічну діяльність і операції з іншими одиницями [76, с.17].

Разом з тим, такий підхід є надзвичайно узагальнюючий, що не дозволяє зробити чітких розмежувань між інституційними одиницями, виявити їх видову-діяльнісну спрямованість, господарське призначення тощо, оскільки володіти активами, приймати зобов'язання і т.д. характерно для всіх суб'єктів економічної діяльності, які загалом і складають економіку будь-якої держави.

Отже, аналіз наведених визначень вказує на те, що категорія сектор економіки, в залежності від предмету вивчення, може вживатися у двох значеннях: по-перше, для позначення сукупності інституційних одиниць, що об'єднані близькими функціональними аспектами, поведінкою та призначенням; по-друге – для позначення агрегованих видів економічної діяльності, які пов'язані між собою або ж призначенням продукції, що виготовляється, або ж однорідністю сировини, що використовується і т.д.

Сектор економіки є доволі крупною агрегованою одиницею суспільного виробництва, а отже містить складові. Складовою першого порядку є підсектор, який пропонується розглядати як структурну складову сектора економіки, що за визначеними ознаками становить єдність із конкретним сектором економіки, і виробництво продукції якої спрямовується і використовується з метою функціонування інших секторів та/або для обслуговування власного сектора.

Складовою підсектора є галузь економіки. Під категорією «галузь народного господарства» українська економічна думка розуміє сукупність підприємств, установ і організацій, які виробляють однорідну продукцію або послуги й різняться характером виконуваних функцій [47, с.255].

У Господарському кодексі України та статистичних класифікаціях термін «галузь» визначається як діяльність сукупності виробничих (статистичних) оди-

ниць, що беруть участь у переважно однакових або подібних видах економічної діяльності.

У свою чергу, економічна діяльність - це процес поєднання дій, які призводять до отримання відповідного набору продукції чи послуг [73]. Вид діяльності має місце тоді, коли об'єднуються ресурси (устаткування, робоча сила, технологічні засоби, сировина та матеріали) для створення виробництва конкретної продукції та надання послуг. Таким чином, вид діяльності характеризується використанням ресурсів, виробничим процесом, випуском продукції та наданням послуг.

Для визначення галузевої приналежності конкретної економічної одиниці (підприємства), незалежно від форми власності, в якості класифікаційної ознаки в міжнародній практиці використовується основний вид економічної діяльності.

Критеріями для визначення цієї ознаки можуть слугувати чисельність зайнятих працівників, обсяг виробництва продукції (товарів, послуг) або прибуток. Згідно з методикою, застосовуваної в міжнародній статистиці, основний вид економічної діяльності підприємства визначається за максимальним (у відсотках) значенням одного із зазначених вище критеріїв у загальній величині відповідного показника по певному підприємству.

Другорядний вид економічної діяльності – це будь-яка інша діяльність, частка котрої, відповідно до вибраного критерію, менше діяльності основного виду. Кожна економічна одиниця (господарюючий суб'єкт) може здійснювати один або кілька другорядних видів економічної діяльності [44].

Західна економічна наукова думка поняття «галузь» часто ототожнює з поняттям «продуктовий ринок». Тому, наприклад, М. Портер визначає галузь як групу компаній, які виробляють продукцію, що є близькими субститутами [125, с. 39]. Проте складно визначити наскільки тісною має бути ця взаємозамінність між показниками товарів, у межах процесу виробництва або в географічних рамках ринку. Ідеальне визначення товарного ринку повинне враховувати можливість заміщення як у виробництві, так і у споживанні.

За методом, запропонованим Дж. Робінсон, з точки зору споживання, товар А може вважатися замінником товару В у тому випадку, якщо при зростанні ціни на продукт А обсяги продажу продукту В падають. Разом з тим, у такому трактуванні теж є певні прогалини. Так, наприклад, слід уточнювати, яким має

бути коефіцієнт перехресної еластичності товарів, достатній для визнання товарів А і В взаємозамінними, або в яких цінових інтервалах доцільно проводити такі заміри, і т.д.

Поняття «заміщення» потребує конкретизації не лише для сфери споживання, але й для виробництва. Адже групи фірм, які виробляють певну продукцію, що зовсім не є субститутами, можуть, тим часом, бути серйозними конкурентами, якщо використовують схожу базову кваліфікацію робітників і обладнання та можуть швидко освоїти продуктові лінії одна одної.

Виходячи з практики прирівнювання «галузі» до «продуктового ринку», більш детальний структурний аналіз може здійснюватися за допомогою сегментування.

Сегментація ринку – це його поділ на окремі частини (сегменти) за ознаками виду товару, що продається, територіального розміщення, типу покупців, найбільш представлених на даній частині ринку, і соціальними [104, с. 62]. З точки зору виробництва, сегмент – це структурна складова суспільного виробництва, яка відокремлена й згрупована за певними ознаками товарного або регіонального ринку.

М. Портер вважає, що жодна національна галузь не може досягти конкурентоспроможності ні на зовнішньому, ні на внутрішньому ринку без виникнення та зміцнення ряду підтримуючих і супутніх галузей, які утворюють систему, визначену в його теорії як кластер [126]. Величезний прогресивний вплив на економічний розвиток країн справляють саме такі – сконцентровані за географічною ознакою – групи взаємозв'язаних компаній, спеціалізованих постачальників і фірм різних галузей, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (освітніх закладів, агентств із стандартизації, торговельних підприємств).

На його думку, кластери являють собою новий спосіб структурування економіки, організації, теорії та практики економічного розвитку, а також встановлення державної політики, який забезпечує додаткові можливості для зростання продуктивності суспільної праці.

Існує пряма залежність між розвитком національної економіки як складного системного утворення та структурою суспільного виробництва. Економічній науці відомо чимало шляхів вивчення структури суспільного виробництва, проте життєздатність виявили лише деякі.

Основою аналізу структури суспільного виробництва завжди вважалась теорія відтворення, за допомогою якої визначали склад і основні елементи структури національного господарства, закономірності його розвитку, фактори, що впливають на зміну та удосконалення. Основоположники теорії виходили з того, що однією з головних рис суспільного виробництва є те, що воно має безперервний характер, тобто постійно повторюється, відновлюється.

Для забезпечення своєї життєдіяльності суспільство не може припинити споживати, а отже, не може перестати виробляти. Будь-який процес виробництва, що розглядається в неперервному потоці його відновлення, в той же час є процесом відтворення. Весь процес відтворення включає в себе чотири ланки (стадії): безпосередньо виробництво як процес створення матеріальних благ (послуг); розподіл, в результаті якого кожен учасник суспільного виробництва отримує свою частку у виробленому національному продукті (у натуральному або грошовому вираженні); обмін, в процесі якого отримана частка при розподілі (натуральна, грошова) обмінюється на необхідні конкретні засоби існування; споживання – відбувається кінцеве споживання виробленого продукту, й тим самим дається поштовх до розпочинання нового виробничого циклу [9, с. 36]. Разом з тим, кожній стадії властиві ще й чисто виробничі функції. Так, на стадії виробництва має місце виробництво не лише предметів споживання, а й засобів виробництва. В процесі розподілу розподіляється, окрім продукту, робоча сила та засоби виробництва. Виробнича функція стадії обігу проявляється в обміні діяльністю, а на стадії споживання паралельно з особистим діє виробниче споживання.

Відтворювальний принцип аналізу структури економіки характеризує останню як динамічну категорію, що знаходиться в постійному русі, зміні, саморозвивається і самовідтворюється. Причиною цього слугують постійно зростаючі потреби людства. Прагнення задовольнити зростаючі потреби є визначальним мотивом для удосконалення економічної діяльності, нарощування виробництва та зміни його структури [83]. Як наслідок, має місце поява певних продуктів-новинок, які, у разі їх сприйняття споживачами, стають основою нових виробництв і навіть галузей.

Таким чином, *відтворювальний принцип* покладено в основу методологічного підходу секторального структурування національної економіки. Цей підхід базується на застосуванні такого поняття як цільове призначення продукції, що виробляється. Відповідно до цього, національну економіку можна представити у вигляді нелінійних малосекторних моделей, де кожен сектор виробляє один агрегований продукт. У цьому контексті базовою моделлю слугує односекторна мо-

дель Солоу. У цій моделі економічна система розглядається як єдине ціле, виробляє один універсальний продукт, який може як споживатися, так і інвестуватися. Модель в самому агрегованому вигляді відображає процес відтворення і дозволяє у загальних рисах аналізувати співвідношення між споживанням і нагромадженням.

Більш детально процес відтворення відображає двосекторна модель, яка вперше на концептуальному рівні була досліджена К. Марксом у «Капіталі». Як математична модель вона також досить докладно досліджена. У цій моделі два агрегованих продукти (засоби виробництва й предмети споживання) і два підрозділи (сектори). Перший підрозділ виробляє засоби виробництва, другий – предмети споживання. Відповідно всі стадії проміжного виробництва були зведені до I підрозділу, а все виробництво предметів споживання як кінцевого продукту – до іншої галузі у вигляді II підрозділу [99, с. 445].

Радянська наукова думка цілковито базувалася на марксистській теорії, згодом вирізняючи хіба що серед сектора предметів споживання предмети особистого споживання (наприклад, їжа, одяг, житло) та виробничого споживання (засоби праці, сировина, допоміжні матеріали й інші засоби виробництва) [123], й знайшла своє практичне втілення в часи командної економіки. Провідною пропорцією національного господарства при визначеному співвідношенні темпів їх росту розглядався розвиток двох підрозділів, а в умовах машинного виробництва – обов'язкове випередження виробництва засобів виробництва. Такий орієнтир здеформував гармонійний розвиток економіки країни. Ігнорувалися або мінімально задовольнялися потреби населення у тих чи інших благах, у першу чергу, в споживчих товарах та послугах.

Такі диспропорції були викликані кількома причинами. По-перше, відставання Радянського Союзу від розвинених країн змушувало прискореними темпами здійснювати індустріалізацію країни, тобто створювати матеріальне виробництво, притаманне індустріальній стадії. Тому економічна політика й все життя суспільства були зорієнтовані на першочерговий розвиток матеріального виробництва, більше того, на створення важкої індустрії, виробництва засобів виробництва. По-друге, сфера послуг ототожнювалася із невиробничою сферою, оскільки утримувалась за рахунок матеріальної сфери і, як вважалось, не створювала вартості. Такі підходи виявилися хибними, оскільки:

1. обмеження у розвитку сфери послуг означає заниження вкладень у людину, у її розвиток, що неминуче негативно позначається на розвитку матері-

ального виробництва. Адже недостатній розвиток сфери послуг – це недостатня кваліфікація робочої сили, це недостатньо сприятливі умови життя і праці людей, послаблення мотивації праці, уповільнення економічного розвитку країни загалом. І, як справедливо зазначає російський економіст А. Пороховський: «…сфера послуг значною мірою виступає і як фактор підвищення ефективності матеріального виробництва. Цим, зокрема, можна пояснити, чому рівень життя й економічне зростання мають позитивну динаміку в розвинених країнах, хоча частка матеріального виробництва і кількість зайнятих у ньому людей скорочується…» [124, с.15];

2. у сфері послуг зайнята основна маса працюючих, зокрема у США приблизно до 80%. І вони створюють основну частину ВВП. Отже, сфера послуг – сфера виробнича, але це сфера нематеріального виробництва. І праця, зайнята у ній продуктивна, і створює вартість, і нову вартість у тому числі. Хоча послуга, на відміну від товару, не має речового вмісту, вона є втіленням суспільно-необхідної праці, а отже, має вартість [164, с. 72].

Водночас зазначимо, що наразі існує й трисекторна модель економіки (запропонована російським науковцем В. Колемаєвим), в якій три агреговані продукти (предмети праці, засоби праці і предмети споживання) і кожен з трьох секторів виробляє свій продукт: матеріальний (нульовий) – предмети праці, фондоутворюючий (перший) - засоби праці, споживчий (другий) – предмети споживання.

На думку автора моделі, поділ першого підрозділу на два сектори принципово виправдано: адже предмети праці використовуються в одному виробничому циклі, у той час як засоби праці – у багатьох. Крім того, при дослідженні трисекторної економіки з'являється можливість прямо відобразити функціонування сектора, що виробляє проміжний продукт.

Подальшим розвитком методологічних підходів стало використання *моделі витрати-випуск*. Базова модель, що характеризує галузеву структуру економіки, становить міжгалузевий баланс, запропонований американським економістом російського походження ще в 30-х роках XX ст. В. Леонтьєвим. На основі цієї моделі визначається ряд важливих показників: абсолютний розмір задіяних у кожній галузі ресурсів, величина створюваного національного доходу, коефіцієнти міжгалузевих зв'язків [93]. Ці пропорції визначаються, з одного боку, структурою кінцевих і проміжних потреб суспільства, а з іншого – технологічним рівнем і природними умовами виробництва. В цьому проявляється тісний зв'язок галузевої структури економіки з відтворювальною та технологічною.

Серед найбільш розповсюджених сьогодні методологічних підходів секторального структурування національної економіки є *технологічний*, де головна увага приділяється таким поняттям як характер впливу на предмети праці, науково-дослідна інтенсивність продукції (співвідношення витрат на дослідження і розробки до загального обсягу продажів), технологоємність, схожість технологічних процесів і технологічної бази виробництва, тощо.

Відповідно до цих понять, можливі наступні класифікації галузей (секторів) економіки. Класифікація галузей промисловості за характером впливу на предмети праці поділяє їх на дві групи: добувні та обробні галузі. До складу добувної промисловості входять галузі, в яких здійснюється процес добування сировини із землі, лісів, водойм тощо. До групи обробної промисловості належать галузі, які займаються переробкою сировини.

Такі ж ознаки як науково-дослідна інтенсивність, технологоємність, схожість технологічних процесів і технологічної бази виробництва знайшли своє відображення в новій класифікації галузей промисловості ЄС за п'ятьма методиками:

1. виробництво інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) (виробник ІКТ, невиробник ІКТ, споживач ІКТ);
2. ІТ-кваліфікація (низька, висока, зростаюча);
3. рівень освіти персоналу (низький, середній, високий);
4. характер інновацій (ефект масштабів, технологічна залежність, інноватор з власною науково-дослідною базою, спеціалізований постачальник);
5. рівень наукомісткості (низькотехнологічний, середні технології високого рівня, високотехнологічний) [163, с. 87].

Відповідно до кожного з цих підходів галузі обробної промисловості поділяють на ті, які виробляють інформаційно-комунікаційне обладнання, галузі – інтенсивні споживачі ІКТ та інші галузі, які їх не виробляють.

Другий метод дозволяє згрупувати галузі відповідно до питомої ваги професіоналів у сфері інформаційних технологій у загальній структурі зайнятих. До цієї категорії в ЄС належать представники таких професій як менеджер комп'ютерних систем, інженер-програміст, комп'ютерний аналітик, оператор ЕОМ, комп'ютерний інженер та інші.

Рівень освіти, за методикою Європейської Комісії, вважається високим, якщо питома вага працівників з вищою освітою не менш як на 20% перевищує

середній рівень для всіх галузей обробної промисловості. Середнім вважається рівень освіти лише у випадку, коли частка працівників у галузі з повною середньою освітою не менш як на 5% перевищує середній рівень цього показника по всіх галузях обробної промисловості. В усіх інших випадках рівень освіти вважається низьким.

За характером інноваційної діяльності виділяють чотири категорії галузей: виробники, технологічно залежні від постачальника; галузі, де спрацьовує ефект масштабів; постачальники спеціалізованої продукції; інноватори з власною дослідницькою базою.

Класифікація галузей обробної промисловості за рівнем наукомісткості базується на використанні індикатора «частка витрат на НДДКР у валовому випуску галузі». Сьогодні це найбільш поширена та вживана класифікація під час аналізу технологічного рівня розвитку країни.

У зв'язку із тим, що в умовах сучасності найдинамічніше розвивається сектор послуг, а в країнах Організації економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР), наприклад, у даному секторі вже виробляється дві третини ВВП (причому цей показник демонструє стійку тенденцію до зростання) [25], економісти все частіш фокусують свою увагу саме на ньому. При чому удосконалення третинного сектору, тобто сфери послуг, також здійснюється на базі технологічного методологічного принципу.

Склад сектора досить різноманітний. До нього найчастіше відносять торгівлю, транспорт і комунікації, банківську, страхову діяльність і інші фінансові послуги, послуги щодо інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), науково-технічні, а також різні ділові послуги (наприклад, аудит, рекламу й консалтинг) [173]. Неважко, проте, помітити неоднорідність вищенаведеного переліку. Так, послуги транспорту й зв'язку носять масовий характер, вони капіталомісткі й вимагають для свого виробництва залучення фахівців як з високою, так і низькою кваліфікацією. Інші послуги більш диверсифіковані, не припускають великих капітальних витрат і використання малокваліфікованої праці (наприклад, послуги з розробки програмного забезпечення).

Дане міркування спонукає цілий ряд сучасних дослідників стверджувати, що серед послуг виділився спеціальний сектор, званий четвертинний (quaternary sector). В Україні та Росії частіше прийнято іменувати його сектором інтелектуальних послуг. Це словосполучення в зарубіжних джерелах не

зустрічається, а автори оперують терміном knowledge-intensive services (KIS), який точніше перекласти як «інтелектуально насичені послуги».

Не дивлячись на недавнє виникнення, сектор інтелектуально насичених послуг динамічно еволюціонує, і його роль в сучасній економіці постійно зростає. Річний обсяг світового ринку інтелектуальних послуг вже сьогодні оцінюється в 95 млрд доларів США [101, с.33]. Значущість цього нового сектора визначається не тільки масштабами, але і випереджаючими темпами зростання в порівнянні з іншими секторами. Збільшення обсягів продажів інтелектуально насичених послуг коливається від 20% до 24% в рік [191], тому їх розвиток може здійснити істотний внесок до економічного зростання. За деякими оцінками, мультиплікатор приросту четвертинного сектора в п'ять разів більший, ніж аналогічний показник для сектора первинного. На сектор інтелектуально насичених послуг покладаються великі надії в плані структурної перебудови економіки й підвищення експортного потенціалу будь-якої країни. Його розгортання дає поштовх для решти секторів, ініціює в них якісні зрушення. По суті, сьогодні можна говорити про те, що за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій знання, що продукуються у секторі інтелектуально насичених послуг, проникають у традиційні галузі, різко підвищуючи їх ефективність і перетворюючи їх на елементи нової економіки [171].

Проте при всій науковій і практичній значущості, дослідження цього сектора в літературі досить фрагментарні й носять переважно емпіричний характер, а теорія знаходиться на початковому етапі. Подібний стан справ, значною мірою, пояснюється тим, що це порівняно новий економічний об'єкт, досить складний для аналізу.

Через певні труднощі з принципами виокремлення сектора «інтелектуально насичених послуг», найчастіше предметом вивчення стає навіть не сам підрозділ у цілому, а тільки його частина – так звані «інтелектуально насичені ділові послуги» (knowledge-intensive business services – KIBS), призначені для споживання фірмами. Нерідко можна зустріти як просто найменування «ділові послуги», проте, як видається, це не цілком правильне поєднання, оскільки ділові (орієнтовані на бізнес) послуги зустрічаються і у складі третинного сектора, але не носять інтелектуального характеру.

Уявлення про склад сектора «інтелектуально насичені ділові послуги» в різних джерелах помітно відрізняються один від одного. Це пов'язано з тим, що їх основною відмінною рисою є «інтелектуальна насиченість» (knowledge intensity) – властивість доволі невизначена, її складно конкретизувати та

виміряти. Про її наявність і інтенсивність можна судити тільки за непрямими ознаками, причому їх набір у різних авторів розрізняється: одні кладуть в основу класифікації особливості виробництва послуг, інші – їх економічні функції, треті – кваліфікацію виробників, четверті – величину і структуру оплати праці і т.д. Ф. Махлуп, один з перших дослідників цього сектора, запропонував під «професійними» розуміти послуги інжинірингу, правові, аудиторські й консалтингові, а також ряд послуг охорони здоров'я [192]. Звичайно, це уявлення 60-х років минулого століття, але очевидний підхід, де визначальним є рівень кваліфікації.

У пізніших працях П. Уіндрама і М. Томлінсона [202] до четвертинного сектора по функціональному критерію віднесені наступні види послуг: архітектура, геодезія і інші будівельні послуги; програмне забезпечення і інші комп'ютерні послуги; банківські і фінансові послуги; послуги дизайну; послуги, пов'язані з навколишнім середовищем (наприклад, заходів, в області законодавства, моніторингу); послуги з управління основними засобами; страхування; послуги, пов'язані з наймом персоналу; маркетингові послуги і дослідження; преса й новинні послуги; послуги, пов'язані з НДДКР; телекомунікаційні послуги; техніко-інженерні послуги; технічне навчання.

Групою російських дослідників, очолюваною Я. Кузьміновим, до складу інтелектуальних послуг включені (за критерієм особливостей виробництва) наступні види діяльності [107]: консультування (включаючи IT-консалтинг); аудит; юридичні послуги; маркетингові послуги; оцінювальна діяльність; довірче управління активами; технологічний і фінансовий аудит; рекрутинг; реклама; аналітичне обслуговування.

Можна привести й приклад підходу з позиції внеску праці в додану вартість і, відповідно, оплати праці. За цією ознакою Е. Мюллер і А. Зенкер [193] вводять до складу «інтелектуально насичених ділових послуг» наступні області діяльності: аудит; управлінське консультування; маркетинг; сертифікацію; рекламу; право; ріелторську діяльність.

Згідно вищезазначеного випливає такий висновок: на сьогодні не існує однозначного уявлення ні про межі сектора інтелектуальних послуг, ні про те, які послуги до нього відносяться. Проте науковий аналіз повинен опиратися на обґрунтований критерій класифікації, для чіткого визначення якого необхідно виявити специфіку інтелектуальних послуг, що дозволяє виділити їх в окремий сектор економічної діяльності.

Між тим, зосередження науковців у своїх моделях лише на послугах та їхніх модифікаціях, говорить про недосконалість концепцій та необхідність перегляду у сучасних умовах. По-перше, економіка та її структура – це системне явище, а отже, і вимагає системного вивчення. По-друге, інформація та знання сьогодні, ставши провідними факторами економічного розвитку держав, пронизують не лише сферу послуг, а й решту галузей (починаючи від добувних, закінчуючи високотехнологічними). І по-третє, розвиток сфери послуг неможливий без надання належної уваги дослідженню тих галузей, що складають її матеріально-технічну основу.

Поряд з технологічним та відтворювальним методологічним принципом секторального структурування національної економіки існує ще один – *інституціональний*, де за основу беруться інституційні одиниці. Альтернативний методологічний підхід запропонований статистичною наукою. Рекомендована Статистичною комісією ООН у 1993р. система національних рахунків поділяє економіку на 6 секторів: нефінансові корпорації, фінансові корпорації, органи державного управління, домашні господарства, некомерційні організації, які обслуговують домашні господарства, інший світ. Сектор «Нефінансові корпорації» включає всі резидентні інституційні одиниці, головною функцією яких є виробництво товарів та нефінансових послуг. Фінансові операції на комерційній основі та операції зі страхуванням є прерогативою сектору «Фінансові корпорації». На сектор «Органи державного управління» покладається надання неринкових послуг для колективного споживання та перерозподілу національного доходу, багатства. Сектор «Домашні господарства» може здійснювати споживчу та/або виробничу функцію товарів і ринкових послуг. Надання неринкових послуг домашнім господарствам визначено за сектором «Некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства». Особливістю сектора «Інший світ» є те, що він не характеризується якоюсь принциповою функцією; він групує іноземні одиниці (нерезиденти), тому що вони здійснюють операції з вітчизняними інституційними одиницями (резидентами) [108, с. 99].

З одного боку, така концентрація на інституційних складових економіки дає можливість вивчати та аналізувати потоки доходів та витрат, зміни активів та пасивів, з іншого – суттєво звужує можливості щодо вияву напряму та характеру змін у секторах у розрізі видів економічної діяльності, у розрізі обсягів виробництва товарів та послуг кінцевого та проміжного споживання, а також скільки й чого потрібно для функціонування такого виробництва.

Описані вище методологічні підходи секторального структурування національної економіки дозволяють в тій чи іншій мірі, з того чи іншого кута

зору аналізувати структуру суспільного виробництва, простежувати тенденції структурних трансформацій, визначати пріоритетні сектори, що позитивно впливатимуть на подальше економічне зростання національної економіки та підвищуватимуть її конкурентоспроможність у довгостроковому періоді. Одним з варіантів узагальненого та комплексного підходу, на нашу думку, може слугувати відтворювальний принцип з класифікацією секторів економіки на загальноекономічному рівні за напрямами кінцевого використання продукції, а саме:

I. Сектор виробництва засобів виробництва;
II. Сектор виробництва предметів споживання;
III. Сектор виробництва послуг;
IV. Сектор виробництва кінцевої військової продукції.

Як вже зазначалося, складовою першого порядку сектора економіки є під сектор, тому поглиблена класифікація секторів економіки виглядатиме наступним чином (рис. 3.1.):.

1. Сектор виробництва засобів виробництва (ЗВ)

1.1. Підсектор засобів виробництва для виробництва кінцевої військової продукції;
1.2. Підсектор засобів виробництва для виробництва предметів споживання;
1.3. Підсектор засобів виробництва для виробництва послуг;
1.4. Підсектор засобів виробництва для виробництва засобів виробництва.

2. Сектор виробництва предметів споживання (ПС)

2.1. Підсектор предметів споживання для виробництва кінцевої військової продукції;
2.2. Підсектор предметів споживання для виробництва засобів виробництва;
2.3. Підсектор предметів споживання для виробництва послуг;
2.4. Підсектор виробництва предметів споживання для виробництва предметів споживання.

3. Сектор виробництва послуг

3.1. Підсектор послуг для виробництва кінцевої військової продукції;
3.2. Підсектор послуг для виробництва засобів виробництва;

3.3. Підсектор послуг для виробництва предметів споживання;
3.4. Підсектор виробництва послуг для виробництва послуг.

4. Сектор виробництва кінцевої військової продукції

Така класифікація дозволяє здійснювати комплексне вивчення національної економіки; визначати пропорції, орієнтири, а також сильні та слабкі сектори національної економіки в доволі крупному агрегованому розрізі; чітко та системно аналізувати механізм взаємодії секторів всієї економіки. Зазначена класифікація не заперечує існуючої в науковій літературі галузевої класифікації економіки, а лише доповнює її.

Важливо зазначити, що визначені нами сектори мають між собою як тісний взаємозв'язок, так і взаємовплив. Сектор з виробництва засобів виробництва є матеріальною основою для сектора з виробництва предметів споживання. Отримання необхідного обладнання, сировини, деталей, інструментів і т.д. із сектора виробництва засобів виробництва забезпечує нормальне функціонування сектора з виробництва предметів споживання. У свою чергу сектор з виробництва предметів споживання надає всі необхідні блага (їжу, одяг тощо) працівникам сфери виробництва засобів виробництва, тим самим гарантуючи йому безперебійну роботу.

У своїй сукупності сектори з виробництва засобів виробництва та предметів споживання виступають базисом для інших двох секторів: з виробництва послуг та кінцевої військової продукції. Виробництво послуг також покликано бути підтримуючим елементом для секторів з виробництва засобів виробництва, предметів споживання, кінцевої військової продукції та безпосередньо своєї сфери – сфери послуг. Схематично це можна зобразити так (рис. 3.2.).

На практиці дана взаємодія та взаємозв'язок легко прослідковується на такому прикладі. Для існування такого виду економічної діяльності як сільське господарство, сектор виробництва засобів виробництва надає машини, техніку, обладнання, засоби захисту рослин, кормів, одомашнених тварин тощо, здійснює будівництво елеваторів, приміщень, складів, гаражних приміщень і т.д.

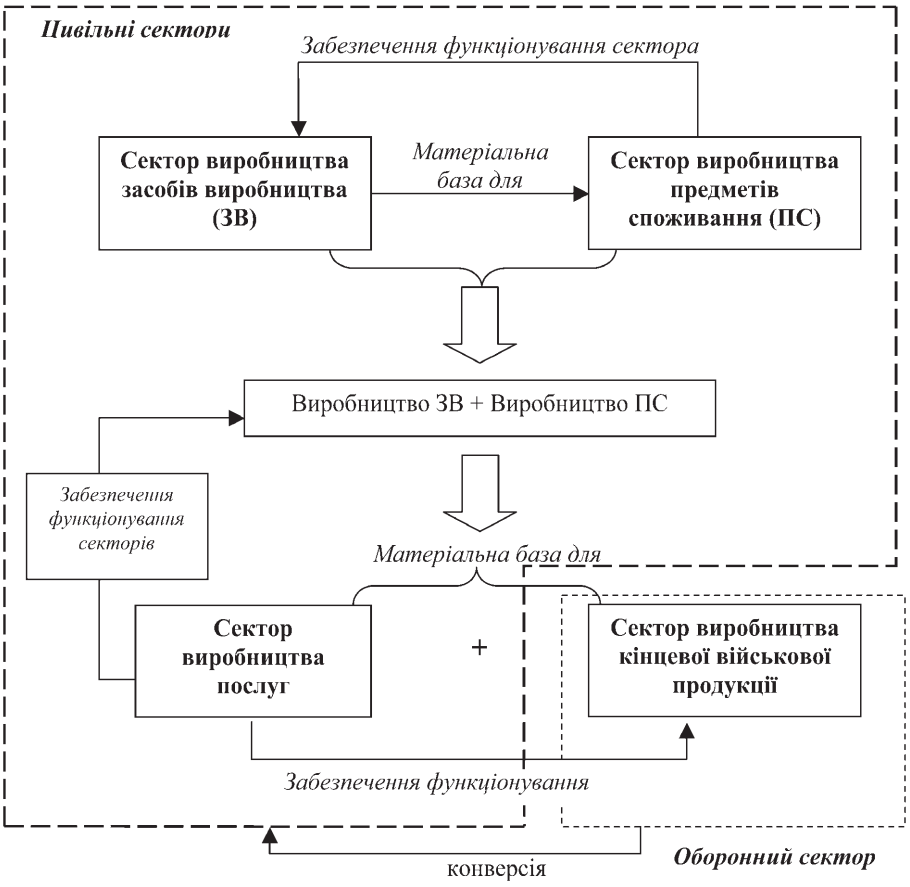

Рис. 3.2. Механізм взаємодії секторів економіки.

Безпосередньо сільськогосподарське виробництво виливається у необхідні для сектора виробництва предметів споживання предмети праці: зерно, одомашнені тварини, ягоди, фрукти, овочі тощо, а отже, і передумовою функціонування таких галузей промисловості як борошно-круп'яна, кондитерська, консервна, маслобійна, м'ясна, молочна, олійноестракційна тощо. Перераховані галузі є висхідними компонентами цілої низки видів діяльності з надання послуг: громадське харчування, торгівля, рекреаційна галузь, охорона здоров'я і т.і., котрі у свою чергу становлять важливе підґрунтя для роботи сектора виробництва кінцевої військової продукції (в першу чергу це стосується працівників цієї сфе-

ри, які для свого фізичного та морального відновлення потребують їжу, оздоровчий відпочинок тощо).

До галузей, які безпосередньо пов'язані з виробництвом засобів виробництва, відносимо машинобудування, інструментальну промисловість, авіаційну промисловість, вугільну промисловість, лісову промисловість, целюлозну промисловість тощо. Виробництво предметів споживання має місце у харчовій промисловості, легкій промисловості, промисловості побутових приладів та машин, ювелірній промисловості і т.д. Змішаний вид, тобто галузі, які можна зарахувати і до таких, що пов'язані з виробництвом засобів виробництва й предметів споживання, увібрав у себе наступні: текстильну промисловість, цукрову промисловість, автомобільну промисловість, паливну і т.д.

Освіта, охорона здоров'я, транспортні послуги, рекреаційні, торгівля, побутові послуги, ділові послуги тощо – складають сектор виробництва послуг.

Серед зазначених секторів вирізняється сектор виробництва кінцевої військової продукції, оскільки, на думку багатьох науковців, даний підрозділ економіки в односторонньому порядку пов'язаний з сектором виробництва засобів виробництва, предметів споживання та послуг. Вважаємо, що існують і зворотні зв'язки. Під час конверсії напрацювання сектора з виробництва кінцевої військової продукції можуть використовуватися і у виробництві інших секторів. Більше того, чимало випадків у розвинених країнах, коли накопичені ідеї військового характеру випадковим або невипадковим чином потрапляли у цивільні сектора й завдяки чому формували нові ринки та види економічної діяльності.

Отже, усі секторальні складові економіки не тільки глибоко взаємозв'язані та взаємодіють, а й постійно змінюються. Інакше кажучи, секторальна структура не є статичною, а динамічною. Так, процес індустріалізації країни передбачає переважний розвиток виробництва засобів виробництва, важкої промисловості. Однак, маємо згадати світовий досвід, який вказує на те, що переважне зростання засобів виробництва порівняно з виробництвом предметів споживання призводить до істотних диспропорцій та викривлень у розвитку економіки. Як наслідок, наша держава досягла найвищих показників виробництва матеріальних благ і, водночас, набагато відстала у виробництві кінцевої продукції, в першу чергу, товарів народного споживання, послуг. У 2000 році співвідношення між групою галузей, яку ще називають група «А» (виробництво засобів виробництва) і групою «Б» (виробництво предметів споживання) становило 77%:23%, в той час як у розвинених країнах кардинально протилежна картина – 30%:70% [109, с.169].

У зв'язку із цим, розвинені країни давно визначили пріоритетними секторами економіки ті галузі, де панує виробництво предметів споживання та послуг.

2.2. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В останні роки невпинне посилення глобалізації світової економіки та лібералізації ринків небезпідставно викликають підвищений інтерес до питання конкурентоспроможності. Багатовимірна конкуренція охопила всіх економічних суб'єктів, задіяних у світовій господарській системі, а отже, стала першочерговою проблемою практично для всіх країн. Перед національними економіками, у тому числі і перед Україною, постали питання визначення своєї конкурентоспроможності та її співставності з іншими державами, оцінки слабких місць та способів посилення своїх переваг. За справедливим зауваженням вітчизняного економіста Б. Кваснюка, поняття конкурентоспроможність залишається складним, багатоаспектним, таким, що не має універсального формулювання. Проте насамперед воно відбиває сприятливі позиції національної економіки, головним чином, у сфері міжнародної торгівлі та, водночас, її здатність зміцнювати ці позиції [135].

Провідні міжнародні організації та установи, що безпосередньо займаються вивченням конкурентоспроможності визначили свій погляд на її сутність. Так, Світовий економічний форум (WEF) розглядає конкурентоспроможність як здатність країни досягати постійних високих темпів зростання ВВП на душу населення [198]. У свою чергу Інститут розвитку менеджменту (IMD) під конкурентоспроможністю розуміє реальну і потенційну можливість фірм за існуючих умов проектувати, виготовляти, збувати товари, які за ціновими й нецiновими характеристиками привабливіші для споживачів, ніж товари їх конкурентів [203].

Ще одне досить поширене визначення запропоноване Комісією з промислової конкурентоспроможності при Президенті США. Вона вважає, що конкурентоспроможність – це міра можливості країни за умов вільного та справедливого ринку виробляти товари та послуги, що відповідають вимогам світових ринків при одночасному збереженні або підвищенні реальних доходів своїх громадян [186, с. 6]. Проте, на наш погляд, недоліки характерні і для цієї інтерпретації, оскільки умов вільного та справедливого ринку практично не існує у сучасному світі. А це означає, що якщо умови ринку несправедливі, то деякі країни можуть бути конкурентоспроможними завдяки тому, що їхні внутрішні ринки закриті

або ж їхні національні компанії отримують чималі субсидії від держави. Будь-яка країна може номінально бути конкурентоспроможною, здійснюючи політику обмежень імпорту та протекціонізму. І навпаки, ті країни, що є насправді конкурентоспроможними, можуть виявитися неконкурентоспроможними, так як їхнім національним компаніям, що не отримують дотацій і не захищені політикою протекціонізму, доводиться конкурувати з компаніями, які субсидуються урядами своїх країн.

На думку вітчизняного науковця О. Шнипка [169], розбіжності в розумінні поняття «конкурентоспроможність національної економіки» криються у кількох причинах.

По-перше, в лінгвістичній неоднозначності. Англійська мова фактично ототожнює або робить дуже близькими за змістом такі поняття як «конкурентні переваги» та «конкурентоспроможність». Водночас, вважаємо, що цілком прийнятним у цьому сенсі є висновок вітчизняного економіста Л. Антонюк, що наразі «..конкурентні переваги, що характеризують об'єкти чи суб'єкти господарювання, є факторними ознаками, а конкурентоспроможність – результуючою…» [***4***, с. 20].

По-друге, конкурентоспроможність аналізується залежно від економічного об'єкта, до якого воно застосовується. У зв'язку з цим розрізняють конкурентоспроможність товару та підприємства, галузі, національної економіки.

По-третє, основні течії сучасної економічної думки істотно відрізняються в підходах до причин і джерел підвищення (зниження) конкурентоспроможності. На думку монетаристів (М. Фрідмен, М. Фелдстайн, Дж. Тобін), існують певні причинно-наслідковізв'язкиміждержавнимбюджетомтаконкурентоспроможністю національної економіки, а саме: «дефіцит державного бюджету —> підвищення відсоткових ставок —> приплив іноземного капіталу —> підвищення курсу національної валюти —> зниження конкурентоспроможності». Інша точка зору є характерною для так званих структуралістів, які значною мірою спираються на кейнсіанську теорію. Не заперечуючи впливу бюджетного дефіциту, структуралісти (Л. Туроу, Р. Рейч, Ф. Рохатін) разом з тим вважають, що погіршення зовнішньоекономічних позицій країни відбиває більш глибокі, довгострокові зрушення в розвитку національної економіки. При цьому вони звертають увагу на те, що низька та спадна конкурентоспроможність національних товаровиробників на світових ринках обумовлена низькими темпами зростання ефективності виробництва, підвищення технічного рівня та якості виробів. На противагу монетаристам і структуралістам, прибічники напряму економіки пропозиції вбачають

основні причини погіршення конкурентоспроможності не в самій національній економіці, а в зовнішніх факторах – у торговельних бар'єрах, в основному нетарифних.

По-четверте, конкурентоспроможність є похідною від поняття «конкуренція». Проте конкуренція як економічна категорія не може бути з'ясована у відриві від аналізу прибутку. Те, що конкуренція є змаганням заради прибутку, відзначали ще А. Сміт та Д. Рікардо, коли розрізняли у своїх дослідженнях галузеву та міжгалузеву конкуренцію.

Таким чином, конкурентоспроможність національної економіки – багатопланове поняття. З огляду на це, вважаємо, що розкриття першооснов у проблематиці підвищення або зниження конкурентоспроможності ще довго залишатимуться до кінця не вирішеними та вивченими. Разом з тим слід зазначити, що більшість сучасних дослідників питання конкурентоспроможності національної економіки виділяють конкурентоспроможність країни та конкурентоспроможність компаній як два взаємозалежні поняття, при цьому зосереджуючи свою увагу в основному на першому з них. Предметом їх вивчення у даному випадку виступає здатність національного політико-економічного середовища тієї або іншої держави впливати на внутрішню та міжнародну конкурентоспроможність своїх компаній шляхом створення та підтримки найефективнішої господарської структури, інститутів і політики уряду [3, с.107]. На нашу думку, слід наголосити, що здатність країни забезпечувати відповідні умови для конкурентоспроможності швидше є її передумовами, аніж результатами. Результатом, наразі, є сталий розвиток країни та постійно зростаючий добробут громадян.

Для міжнародних порівнянь конкурентоспроможності країн та характеристики їх становища країни на світовій арені вищезгадувані організації та установи розробили ряд методологічних підходів. Як правило, ці методики спрямовані на систематизацію та виокремлення кінцевих чинників конкурентоспроможності, які оцінюються за допомогою різних показників. Найбільш поширеними та тими, на які найчастіше посилаються економісти є методики Світового економічного форуму (СЕФ) та Міжнародного інституту розвитку менеджменту в Лозанні.

Індекс глобальної конкурентоспроможності, запропонований СЕФ є синтезованим. На одну третину він складається із статистичних даних, на дві третини – з експертних оцінок. Зворотній принцип демонструє індекс конкурентоспроможності Міжнародного інституту менеджменту розвитку в Лозанні: дві третіх – це дані офіційної статистики, решта – оцінки експертів.

Сьогодні індекс СЕФ формується завдяки дев'яти головним чинникам, які оцінюють спочатку окремо, а потім на їхній підставі виводять загальний рейтинг конкурентоспроможності країни. Перша група чинників, названих базовими, виглядає таким чином: державні та суспільні інститути; інфраструктура; макроекономіка; охорона здоров'я та шкільна освіта. Друга група чинників характеризує підвищення ефективності економіки: вища освіта та фахова підготовка; ефективність ринків; технологічний розвиток. І остання група показників – інноваційні: розвиненість бізнес-процесів; власне інновації [121, с. 28].

Лозаннська методологія не обмежується чинниками, пов'язаними з макроекономічною політикою, функціональним розвитком та станом бізнес-середовища, а оцінює також чинники сталості економічного зростання, екологічного впливу на економіку, побудови інфраструктури, необхідної для відтворення в суспільстві головного фактора конкурентоспроможності – людини (маються на увазі охорона здоров'я, підготовка кадрів тощо). Для укладання рейтингу аналітики використовують понад 300 критеріїв. Основні критерії конкурентоспроможності економіки зводяться до наступного:

1. Ефективність економіки, 80 критеріїв. Макроекономічна оцінка внутрішньої економіки, міжнародної торгівлі, міжнародних інвестицій, цін.
2. Ефективність роботи уряду, 73 критерії. Міра, якою державна може провадити політику, що сприяє конкурентноздатності: ефективний бюджет, фіскальна політика, мережа державних установ, закони для підприємництва та громадські організації.
3. Ефективність бізнесу, 70 критеріїв. Міра, якою внутрішні умови в країні сприяють підприємництву: продуктивність, ефективність, ринок праці, фінанси, практика менеджменту, система цінностей.
4. Інфраструктура, 108 критеріїв. Міра, якою технологічні, наукові та людські ресурси відповідають потребам бізнесу: основна інфраструктура, технологічна, наукова, здоров'я і довкілля, освіта [80].

Поряд із згаданими методиками, численна група науковців вказує на те, що рівень конкурентоспроможності країни має відображатися на якості життя населення, а тому доцільно використовувати показники, що її (якість життя) характеризують. Наприклад, ООН пропонує використовувати для визначення якості життя індекс розвитку людського потенціалу. Його величина розраховується як середнє арифметичне значення трьох субіндексів: середньої тривалості життя, рівня освіти та ВВП.

Інший показник якості життя розроблений міжнародною організацією Economist Intelligence Unit – індекс якості й безпеки життя. Цей індекс формується за допомогою таких дев'яти індикаторів: ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності; середньої тривалості життя населення країни; рейтингу політичної стабільності й безпеки країни; кількості розлучених сімей на 1000 осіб населення; рівня громадської активності (активність профспілок, громадських організацій та ін.); різниці за географічною широтою між кліматично теплішими та холоднішими регіонами країни; рівня безробіття в країні; рівня політичних і громадських свобод у країні; співвідношення між середньою зарплатою чоловіків та жінок [167, с. 95].

Таким чином, справедливим є твердження Б. Губського, що конкурентоспроможною слід вважати таку економіку, яка у своєму розвитку забезпечує тривале зростання життєвих стандартів населення країни та досягнення й утримання національними товаровиробниками таких позицій у світовій економіці, коли їхні товари й послуги успішно реалізуються на міжнародних ринках [36, с.30].

На нашу думку, найбільш показовим та узагальнюючим індикатором конкурентоспроможності національної економіки, що одночасно непрямо відображатиме рівень життя населення, може слугувати показник, який формуватиметься з даних по вазі експорту країни у світовому вимірі та структури експорту і її відповідності світовим економічним тенденціям. Загалом така позиція пояснюється тим, що: по-перше, питома вага експорту країни у світовому експорті вказує на обсяги торговельних потоків здійснених країною та її становище у порівнянні з іншими учасниками міжнародної торгівлі. По-друге, структура експорту віддзеркалює спеціалізацію країни або на продукції з високою доданою вартістю, або ж навпаки. По-третє, структурний розріз показує частку готових виробів та частку сировини та напівфабрикатів у експорті.

Отже, показники експорту країни є оптимальним способом відображення спроможності країни до конкуренції (адже якщо країна експортує продукцію, то це означає, що на світовому ринку поряд з аналогами обираються саме її товари та послуги). Крім того, за допомогою показників експорту країни визначається яка саме продукція продається на зовнішні ринки: готові вироби чи сировина.

З іншого боку, структура експорту є повноцінним відображенням структури економіки, її секторальних пропорцій, а також на якому технологічному рівні вони знаходяться.

В українській економіці після здобуття незалежності структура змінилася кардинальним чином, що згодом і відобразилось на її конкурентоспроможності. Частка тих секторів (галузей) економіки, що виробляють кінцевий продукт істотно зменшилась, а тих, що випускають проміжний продукт – різко зросла. У 2009 році співвідношення між сектором з виробництва засобів виробництва й сектором виробництва предметів споживання та послуг в Україні становило близько 60%:40% (рис. 3.3), у той час як у розвинених країнах протилежна картина – 30%:70%.

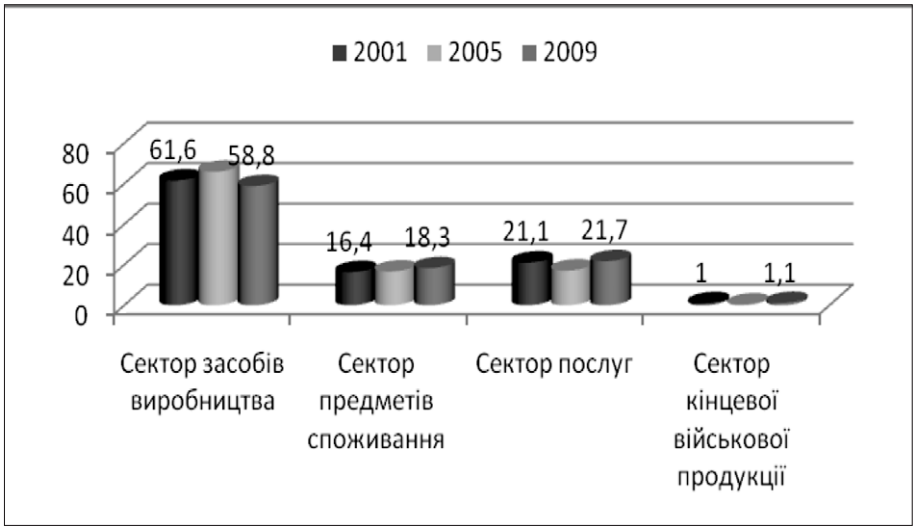

Рис. 3.3. Обсяги реалізованої продукції у розрізі основних секторів економіки України за 2000-2009 рр., у % до загального підсумку.

Джерело: Складено за даними: Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – 2011. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua; SIPRI Yearbook 2010: Armaments, Disarmament and International Security / Stockholm International Peace Research Institute. - Oxford, **2010.** *– 580 pp.*

Більш детальна характеристика зазначеної вище ситуації відображена в структурі промисловості (табл. 3.4), що підтверджує те твердження, що в економіці посилилася тенденція виробництва для виробництва, домінування проміжного продукту, що призвело до критичного стану пропорцій сукупного попиту та пропозиції.

Однією з головних рис сучасного виробничого апарату країни є його технологічна неоднорідність, диференціація технічного рівня взаємодіючих ресурсів і технологій, низький ступінь поєднання взаємодіючих технологій. При цьому посилення технологічної розбалансованості виробництва підвищило й економічну неоднорідність галузей економіки, створивши тим самим перепони на шляху підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Таблиця 3.4. Обсяг реалізованої продукції за основними видами промислової діяльності в Україні, у % до всієї реалізованої продукції

Промисловість	1985	2005	2007	2009	2010
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
В тому числі:					
Виробництво електроенергії, газу та води	10,4	15,9	18,2	19,1	17,4
Добувна промисловість	н.д.	7,2	5,7	9,3	11,4
Харчова промисловість	18,7	16,3	15,3	18,5	16,7
Легка	11,6	1,1	1,0	0,9	0,7
Хімічна і нафтохімічна	5,7	6,4	6,1	6,4	6,3
Машинобудування	н.д.[1]	12,7	13,7	11,1	11,4
Металургія та обробка металу	н.д.	22,1	22,0	19,6	21,3
Виробництво коксу та продуктів	н.д.	9,4	7,3	7,8	8,0

Джерело: Складено за даними: [117], [149], [150] та [151]
Примітка: Машинобудування, металургія та обробка металу – 28,3%

Дійсно, для того аби продукція в повній мірі відповідала міжнародним стандартам, а вартість коливалася на приблизно одному рівні з аналогами, котрі користуються попитом на світовому ринку, цьому має бути низка передумов:

1. Системне поширення новітніх технологій;
2. Функціонування гнучкої інституційної структури;
3. Адекватна державна підтримка тих секторів економіки, що мають стратегічне значення, а також тих, що здатні модернізувати інші галузі.

Таким чином, вивчення економічної складової конкурентоспроможності національної економіки знаходиться в площині визначення її порівняльних та/чи конкурентних переваг. Зазначимо, що саме економічної складової

конкурентоспроможності національної економіки. Опираючись на формулювання провідних міжнародних спеціалізованих установ, а також вітчизняних дослідників, конкурентоспроможність національної економіки – комплексне поняття і визначають його чимало інших чинників (інституційних, соціальних, політичних, інноваційних і т.і.).

Враховуючи те, що порівняльні переваги – це дешева робоча сила, багаті природні ресурси, сприятливі географічні, кліматичні, інфраструктурні фактори та ін., а конкурентні переваги ґрунтуються на застосуванні науково-технічних досягнень та інновацій на всіх стадіях життєвого циклу продукту, цілком очевидно, що від пропорційності вказаних переваг визначатиметься якісний рівень конкурентоспроможності. В ідеалі економічна складова конкурентоспроможності країни має формуватися завдяки поєднанню порівняльних і конкурентних переваг. Але враховуючи закон зменшення порівняльних переваг, на сучасному етапі можна говорити про цілеспрямоване зростання економічної складової конкурентоспроможності країни за рахунок більш інтенсивного використання переважно конкурентних переваг [98, с.299].

Найбільш показовим віддзеркаленням наявності або відсутності порівняльних та конкурентних переваг є аналіз експортно-імпортної діяльності країни. Обсяг та структура зовнішньої торгівлі значною мірою відображають рівень розвитку економіки, конкурентоспроможність її секторів та галузей економіки (табл. 3.5). Проте, на нашу думку, в умовах ускладненості сучасного світу має місце двоїстий процес. З одного боку, вагомий вплив на те, що країна пропонує на зовнішніх ринках чинить внутрішня специфіка розвитку економіки, її генетика та структурна політика держави, а з іншого – ситуація безпосередньо на світових ринках самостійно вносить корективи у будову національної економіки, пропорційність народного господарства та й загалом у спеціалізацію країни.

Особливістю української економіки є те, що формувалася вона й формується в складних умовах, що безпосередньо відображається на рівні її конкурентоспроможності:

1. спадок від цілісної економічної системи Радянського Союзу. Будучи другою економікою після Росії у складі СРСР, Україна була задіяна в низці виробничих кооперацій. Лише 20% промислових підприємств мали замкнутий цикл виробництва в межах нашої держави;

Таблиця 3.5. Структура експорту окремих країн світу у 2009 р.[1]

Країни	Назва товарної групи експорту, SITC Rev.4	Частка у загальному експорті країни, %
США	1)Автомобілі, електричне, телекомунікаційне, енергетичне обладнання 2) Продукція хімічної промисловості 3) Різноманітні товари побутового призначення	34,7 15,1 11,3
Японія	1)Автомобілі, електричне та телекомунікаційне обладнання, галузеве обладнання 2) Промислові товари, класифіковані за матеріалом 3) Продукція хімічної промисловості	62,0 12,5 8,8
Китай	1) Офісне та телекомунікаційне обладнання 2) Одяг та інші аксесуари 3)Інші промислові товари, класифіковані за матеріалом	49,2 24,9 15,4
Казахстан	1) Нафта та інше мінеральне паливо 2) Мідь 3) Феросплави	69,5 13,7 6,0
Росія	1) Нафта та інше мінеральне паливо, продукти нафтопереробки 2) Напівфабрикати з недорогоцінного металу 3) Продукція хімічної промисловості	66,7 13,0 4,4

Україна	1)Напівфабрикати з недорогоцінного металу, гарячекатані вироби з металу	44,5
	2) Інше транспортне обладнання (вагони, літаки)	15,9
	3) Сировинні матеріали, окрім палива, олія рослинного та тваринного походження	11,3

Джерело: Складено за даними: [199]
Примітка: перші три топ позиції

2. значна орієнтація економіки на потреби військово-промислового комплексу. За деякими оцінками, він складав 50% вітчизняного машинобудування;
3. з власних сировинних ресурсів Україна може виробляти 15% продукції (для порівняння Білорусія – 4%, Казахстан – 27%, Росія – 65%) [155, с. 26];
4. відсутність чіткої концепції реформування та сфер пріоритетності після здобуття незалежності;
5. значна відкритість економіки (близько 65% від ВВП) і, як наслідок, витіснення українських товаровиробників імпортною продукцією;
6. «системний відрив» від групи провідних країн через несумісність технологій, низьку здатність економіки до інвестицій та інновацій, структурно-галузеву та інституційну несумісність;
7. визначеність спеціалізації країн у світі та визначений поділ ринків.

Усе це в тій чи іншій мірі впливає на зовнішньоторговельну діяльність України. Диспропорції структури економіки нашої держави чітко відображені у структурі її експорту та імпорту (табл. 3.6, табл. 3.7).

Таблиця 3.6. Товарна структура експорту України за 2004-2010 рр., питома вага продукції у % до загального обсягу

	Роки						
Назва товарів згідно з УКТЗЕД	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010[1]
Недорогоцінні метали та вироби з них	39,94	40,97	42,8	42,2	41,2	32,3	34,2
Мінеральні продукти	13,23	13,73	10,1	8,7	10,5	9,8	13,3
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	8,51	8,72	8,8	8,2	7,5	6,3	6,7
Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини	9,28	8,29	8,7	10,1	9,5	12,6	11,0
Транспортні засоби та шляхове обладнання	6,24	4,83	5,4	6,7	6,5	4,0	6,3
Продукти рослинного походження; живі тварини; продукти тваринного походження	5,46	7,09	6,1	5	9,5	12,7	7,4
Готові харчові продукти	3,49	3,77	3,6	4,2	3,8	5,3	5,0
Текстиль та вироби з текстилю	2,70	2,67	2,4	2,0	1,5	1,8	1,4
Інше	11,15	9,93	12,1	12,9	10	15,2	14,7

Джерело: Складено за даними: [154]
Примітка: Дані за січень-листопад 2010 р.

Певні конкурентні переваги на світових ринках Україна має лише за вісьмома згрупованим товарним позиціям, при чому дві з них – недорогоцінні метали та вироби

з них та мінеральні продукти, які складають більше 50% всього експорту. Більше того, ці конкурентні переваги вкрай тимчасові. По-перше, переважна частина експорту – це природні вичерпні ресурси. По-друге, поточний технологічний рівень вітчизняних виробництв у більшості секторів економіки давно не відповідає світовим аналогам; вирізняється як моральною, так і фізичною зношеністю основних фондів.

Таблиця 3.7. Товарна структура імпорту України за 2004-2010 рр., питома вага продукції у % до загального обсягу

	Роки						
Назва товарів згідно з УКТЗЕД	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Мінеральні продукти	37,40	32,01	30,0	28,5	29,7	34,5	34,9
Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини	16,35	17,55	17,5	17,4	15,6	13,8	13,4
Транспортні засоби та шляхове обладнання	8,60	8,91	11,4	13,5	14,1	4,8	6,0
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	7,75	8,57	8,6	8,8	8,1	11,7	10,5
Недорогоцінні метали та вироби з них	6,05	6,83	7,4	7,8	7,5	5,9	6,8
Полімерні матеріали, пластмаси та каучук	4,85	5,36	5,6	5,6	5,2	5,9	6,1
Текстиль та вироби з текстилю	3,42	3,89	3,0	2,5	2,5	3,1	3,3
Готові харчові продукти	3,46	4,03	3,7	3,4	3,1	4,5	4,1
Інше	12,12	12,85	12,8	12,5	14,2	15,8	14,9

Джерело: Складено за даними: [154]
Примітка: Дані за січень-листопад 2010 р.

Структура імпорту України суттєво корелюється з її експортною діяльності. Придбання з-за кордону значної кількості енергоресурсів викликане функціонуванням у першу чергу металургійного, хімічного та газотранспортного секторів економіки. Однак вагоме підняття цін на газ та нафту в останні роки зумовило пошук шляхів скорочення обсягів їх споживання. Вихід із такої ситуації вбачався і вбачається шляхом переходу на сучасні енергозберігаючі технології. В результаті, у структурі імпорту відбулося певне зростання поставок машин, механізмів, електрообладнання тощо. Разом з тим, воно не є настільки суттєвим, аби переозброїти все існуюче в нашій країні застаріле енергоспоживче обладнання.

Причиною повільного руху у заданому напрямку є переконаність великих бізнес-груп у наявності поточних резервів економії енергії, серед яких ключову роль відіграють комбінативність використання сучасного та застарілого устаткування, а також можливість проведення домовленостей з урядом, аби дістати відстрочку підвищення вартості газу для підприємств, тощо.

Загалом аналіз експортно-імпортної діяльності свідчить про посилення негативних тенденцій, які містять у собі загрози для довгострокового розвитку країни. Наявна практика жодним чином не вирішує питань щодо винайдення і піднесення тих товарних позицій, котрі будуть у майбутньому пропонуватися ззовні й завдяки яким отримуватимемо валютні надходження і купуватимемо ту продукцію, що не спроможні або немає сенсу виготовляти всередині країни. Таким чином, є підстави для вивчення порівняльних та конкурентних переваг тих секторів економіки, які й забезпечують найбільшу питому вагу структури експорту, окреслення їх сильних та слабких сторін з метою визначення подальшої політики щодо них (цих секторів) та встановлення пріоритетів на майбутнє.

Загалом конкурентоспроможність товарів будь-якого сектора визначається багатьма показниками (факторами успіху), але головні з них такі: ціна споживання, якість, система збуту, реклама, сервісне обслуговування [13, с. 21]. Значущість названих факторів залежить від конкурентних умов ринку та виробництва й з часом може змінюватися на користь одного чи іншого або ж цілого комплексу чинників. Наприклад, мав місце період, коли успіх на ринку забезпечувала низька ціна виробу, згодом перевага споживачів надавалася товарам не лише з низькою ціною, а й високою якістю. Ще пізніше успіх забезпечували висока якість, низька ціна, наявність у виробництва широкої номенклатури виробів і здатність швидко виконувати замовлення споживача. Сьогодні все

більше серед засобів досягнення конкурентних переваг орієнтуються на здатності виробництва до нововведень (інноваційного розвитку), не забуваючи при цьому й про якість виробів, їх сервісного обслуговування тощо. Тобто конкурентоспроможність продукції в сучасних умовах визначається вмінням в повній мірі поєднати зазначені вище фактори.

Окреслимо наявність та відсутність основних конкурентних переваг і недоліків у секторах вітчизняної економіки за деякими згаданими параметрами. Виходячи з того, що сектор виробництва засобів виробництва та предметів споживання в Україні представлені обширним переліком галузей економіки, то в їх межах розглянемо лише ті, що мають сьогодні за деякими ознаками порівняльні та конкурентні переваги, а саме: у секторі виробництва засобів виробництва – металургійний, хімічний та машинобудівний сектори; у секторі виробництва предметів споживання – сільське господарство, харчову та легку промисловість. Стан сектора послуг та сектора кінцевої військової продукції окреслимо в загальних рисах.

Сектор виробництва засобів виробництва

Металургійна промисловість. Український металургійний сектор має ряд як конкурентних переваг, так і недоліків. Серед головних факторів успіху вітчизняної металургії слід вирізнити досить великі виробничі потужності, орієнтація на власну сировинну базу (за видобутком залізної руди Україна займає п'яте місце у світі – після Китаю, Бразилії, Росії та Австралії [77, с.13]), наявність гірничо-збагачувальних комбінатів, що забезпечує замкнутість виробничого циклу; відносно дешева робоча сила, тощо. Більшість з цих переваг є успадкованими від попередньої економічної системи, іншими словами, внутрішні апріорні чинники конкурентоспроможності. У той же час, такі недоліки як суттєва технологічна відсталість, і як наслідок енерговитратність, низька продуктивність праці, спад нововведень, не можуть оминатися увагою.

За оцінками експертів, знос основних засобів на металургійних підприємствах країни наблизився до 60% (у сталеплавильному виробництві – до 70%), що за світовими стандартами є критичним [132, с.21].), а продуктивність праці на вітчизняних металургійних підприємствах перебуває приблизно на рівні Росії. Це дещо вище, ніж у Китаї, проте у 3-4 рази нижче, ніж в індустріально розвинених країнах, і в 2,7 рази нижче, ніж у Бразилії [132, с.25]. Такі вади, в першу чергу, відображаються на ціні виробів, на її тенденції до зростання, а отже, до завідомо програшних позицій.

Другий важливий момент – це якість металургійної продукції. Внаслідок низької якості металопродукції, обмеженого асортименту, українські виробники були витіснені з традиційних для них ринків Китаю та Південно-Східної Азії [139]. Окрім того, з перетворенням Китаю у чистого нетто-експортера сучасної дешевої та високоякісної продукції: заліза прямого відновлення (високоякісної металізованої сировини для сталеливарної промисловості), чавуна, сталі тощо [139, с. 40], послаблення позицій вітчизняних виробників проявилось ще в більшій мірі.

З огляду на реальну ситуацію України, металургійна промисловість, а в її структурі чорна металургія, була й залишається фундаментальною для нашої економіки. За обсягами виробництва вона посідає перше місце серед промислових галузей економіки, сягаючи 30% від загального виробництва; дає понад 40% валютних надходжень; у галузі зайнято майже 10% працюючих, що надає їй на даному етапі найважливішого економічного та соціально-політичного значення [106].

За різними оцінками фахівців, до складу гірничо-металургійного комплексу (ГМК) входять від 350 до 400 підприємств і організацій, серед яких лише 13 металургійних заводів і комбінатів, які забезпечують понад 96% національного виробництва сталі [***22***, с. 32]. Більше половини з них – це підприємства з повним металургійним циклом, який включає виплавку чавуну й сталі та виробництво прокату. Окремі комбінати мають у своєму складі підприємства з видобутку й переробки залізної руди й виробництва коксу.

Обов'язковою умовою високої ефективності економічної системи у будь-якій країні є передова технологічна структура господарства, галузі, постійне її вдосконалення на основі науково-технічних досягнень. Незмінність цієї структури, відставання від передового рівня неминуче знижує ефективність всієї економіки й призводить до безповоротних втрат, які постійно зростають.

Технологічна структура сталеплавильного виробництва характеризується передусім співвідношенням сталеплавильних технологій (киснево-конверторне, електроплавильне й мартенівське виробництво), а також масштабами впровадження у виробництво прогресивних технологічних процесів. До таких процесів, які найбільше впливають на технологічну структуру, можна віднести виплавку сталі в електропечах і конверторах, позапічну обробку сталі й неперервний розлив, а також прокатні технології, які дають змогу отримувати в кінці технологічного циклу готові вироби. Масштаби впровадження таких процесів у виробництво характеризують технологічну структуру галузі [51, с.8-9].

У 60-90-х рр. XX ст. в усіх розвинених країнах була проведена глибока реструктуризація і технічна модернізація металургійного виробництва, у процесі якої ліквідовано застарілі й зайві виробничі потужності. Мартенівське виробництво було замінене киснево-конверторним процесом і виробництвом електросталі. Також впроваджено технологію безперервного розливу сталі, що дало змогу суттєво збільшити продуктивність праці й зменшити енерго- і матеріалоємність продукції.

Так, розглядаючи зміну частки конверторної сталі у загальному обсязі виробництва, необхідно зазначити, що у Японії, Німеччині й США стрімкий розвиток цього способу виробництва сталі спостерігався у 60-90 рр. XX ст. і досяг 60-80%. У СРСР цей процес розвивався у два рази повільніше (до 1990 р. досяг тільки 35%). На початку 90-х рр. XX ст. різко збільшила частку цього способу виробництва сталі Росія, у якій до 1998 р. воно становило 60%. В Україні все ще значне місце посідає мартенівський спосіб виплавки сталі. Так, у 2005 р. на нього припадало 44,6%, в той час як у світі цей показник становить 1,5%. Низьку частку в українському секторі чорної металургії порівняно з розвиненими країнами займає технологія виробництва електросталі (відповідно 4,2% і 32,5%). Технологія виробництва сталі киснево-конверторним способом в Україні наближається до світового рівня і становить 51,2% і 66,0% відповідно.

Окрім орієнтованості виключно на світового споживача, сьогодні одним із головних завдань держави щодо металургійного сектора є розвиток внутрішнього ринку металопродукції. Сьогодні з усієї виробленої в країні металопродукції лише близько 30% використовується на внутрішньому ринку. На одного жителя України в перерахунку припадає 170 кг металу на рік. У Саудівській Аравії, приміром, цей показник дорівнює 1200 кг, у Китаї – 1090, а в розвинених країнах – 1500-1700 кг. Підняття рівня споживання хоча б до 400 кг на душу населення може принципово змінити існуючу систему металоспоживання – на внутрішньому ринку споживатиметься 70-75%. Сьогодні 70% виробленої металопродукції продається на зовнішніх ринках [54]. Має місце суттєва залежність металургійного комплексу від світового ринку.

Таким чином, згадані проблеми металургійного сектора України сьогодні вже набули статусу критичних у забезпеченні конкурентоспроможності металургійної продукції і потребують нагального вирішення.

Хімічна промисловість. Хімічний сектор України нараховує близько 200 підприємств та об’єднань, в яких зайнято більше 550 тис. чол. Згідно даних

Міністерства промислової політики, вони виробляють до 20 тис. найменувань продукції на суму 40-45 млрд. грн. У 2007 році в структурі промислового виробництва хімічна галузь зайняла 6,4% (шосте місце), в структурі ВВП – 2,7% [117]. За даними Державного комітету статистики частка промислової продукції в структурі експорту склала 8,2%.

Потужний хімічний комплекс успадкований Україною від СРСР. За обсягами виробництва наші підприємства займали друге місце після РРФСР, виготовляючи до 20% хімічної продукції. Розпад Радянського Союзу призвів до кризи в промисловості, і в 1991-1999 роках випуск хімічної продукції скоротився практично на 60%. Однак на початку XXI століття галузь стала показувати позитивні тенденції – щорічний приріст виробництва перевищує 6%. Цьому, в певній мірі, посприяло повний або частковий перехід хімічних підприємств під контроль приватного капіталу, а також сприятлива світова кон'юнктура.

Сьогодні основу хімічного комплексу складають виробники мінеральних добрив, на які припадає більше 60% всієї виготовленої в країні хімічної продукції. Потужності з виробництва мінеральних добрив дозволяють виготовляти 8 млн т продукції в рік і сконцентровані на восьми хімічних підприємствах: азотних – концерн «Стірол», Одеський припортовий завод, «Азот» (Черкаси), Сіверодонецьке об'єднання «Азот», «Дніпроазот» і «Рівнеазот»; фосфорних – «Кримський титан», «Сумихімпром»; калійних – Дніпровський завод мінеральних добрив. Однак реально виготовляється і реалізується не більше 4,5-5 млн. тон в рік. Причиною цього є технологічна відсталість українських підприємств (зношеність виробничих потужностей галузі складає 55-60%) і, як наслідок, висока енерговитратність. У результаті щорічно українська хімічна промисловість споживає більше 8,3 млрд кубометрів природного газу, або 11% всього обсягу, що використовується Україною [161]. Проте, в першу чергу, це пов'язано з тим, що в структурі собівартості виробництва азотних добрив (аміаку, карбаміду, аміачної селітри) частка природного газу складає 50-80%. При чому цей природний газ, що використовується під час виробництва добрив, є імпортованим, а отже ціна на нього є вирішальною складовою собівартості. Поки що ріст цін на газ компенсувався високими цінами на азотні добрива на світовому ринку. Підвищений попит, і як наслідок, ріст цін викликані тим, що, по-перше, ціни на продукти харчування у всьому світу зростають, а урожайність посівних площ падає; по-друге, у світі, особливо в когорті розвинених країн, домінує ідея розвитку альтернативних видів енергії, зокрема біопалива, для виробництва якого необхідний ріпак. Його вирощування поглинає набагато більше добрив, особливо фосфорних і калійних (в 1,5-2 рази більше), ніж звичайні культури. Добрива

дають приріст врожаю на 30-50%, тому в найближчій перспективі ситуація із попитом на них зберігатиметься.

Більше того, чисельність населення Землі неухильно зростає, досягнувши в 2010 році 6,7 мільярдів чоловік [176]. За даними Міжнародного центру програм Бюро перепису населення США, у 2012 року на нашій планеті будуть жити сім мільярдів осіб. А до 2050-го року населення земної кулі збільшиться до дев'яти мільярдів. Згідно з даними експертів Департаменту ООН з економічних і соціальних питань, у п'ятірку найбільш багатонаселених країн світу входять Китай (1,3 млрд чоловік), Індія (1,1 млрд), США (297 млн), Індонезія (223 млн) і Бразилія (181 млн). За ними йдуть Пакистан (146 млн), Бангладеш (144 млн), Росія (142 млн) і Нігерія (138 млн жителів) [33]. П'ять країн з перерахованих вище держав купують карбамід українського виробництва.

До 2015 року динаміка зростання обсягів виробництва добрив буде випереджати темпи збільшення чисельності населення і приросту посівних площ. Однак у 2020-2030 роки гостро постане питання забезпечення продовольством і енергоресурсами. Світ виявиться, за свідченнями фахівців, на межі чергової, вже екологічної, кризи. Звісно, що до того моменту технології виробництва й внесення добрив удосконаляться, але повністю замінити мінеральні добрива органікою нереально [33].

Ці та інші тенденції спонукають вітчизняних виробників якомога швидше модернізувати виробництво хімічної промисловості. Так, Сіверодонецьке об'єднання «Азот» до 2012 року планує інвестувати в розвиток виробництва 300 млн. дол. Схожа програма існує і на черкаському «Азоті». Заявлені інвестиції в модернізацію виробництва в період з 2005 по 2010 роки повинні перевищити 350 млн. дол., що дозволить у середньому на 10% знизити затрати на виробництво продукції [161].

Не зважаючи на те, що українські постачальники відомі в усьому світі і їх продукція становить три-чотири відсотки світового експорту карбаміду та аміаку, разом з тим, існує чимало чинників порушення конкурентоспроможності національного хімічного сектора. По-перше, в Україні немає потужної сировинної бази для виробництва добрив. По-друге, у зв'язку із закупівлею природного газу (в структурі собівартості виробництва азотних добрив (аміаку, карбаміду, аміачної селітри) частка природного газу складає 50-80%) ціна добрив значно вища за аналоги. Так, при нормальній завантаженості собівартість вітчизняного карбаміду складає від 240 дол. США за тонну, аміачної селітри – від 180 дол. США. Для порівняння, у росіян цей показник знаходиться на рівні 150 дол. США

за тонну, у арабів – до 100 дол. США за тону. По-третє, введено обмеження для проходження суден через Дарданелли і Босфор турецькою стороною. Після закриття в 2007 році головною перевалочної бази в порту «Південний» (база ТІС) експорт аміачної селітри став знижуватися.

Таким чином, якщо українські хімпідприємства не відмовляться від практики поставок примітивних добрив, орієнтуючись на нестабільний попит на них з боку держав, що розвиваються, і почнуть модернізацію та диверсифікацію виробництва, то в середньостроковій перспективі Україна зможе зайняти нове, більш зручне й стабільне місце на ринках світу.

Машинобудування. Складність у віднайдені та/або формуванні конкурентних переваг даного сектора полягає у тому, що більшість розвинених країн зробили його сферою своєї спеціалізації у міжнародному поділі праці, щоправда за різними товарними позиціями. Тож це ускладнює пошуки Україною свого сегмента прориву на світовий ринок та закріплення на ньому. Так, Японія, наприклад, спеціалізується на мікроелектронних приладах, телекомунікаційному та навігаційному устаткуванні, автомобілях тощо, Німеччина – на виробництві промислових та наукових приладах, медичному устаткуванні й матеріалах і т.д., США – на авіаційному та ракетно-космічному устаткуванні, телекомунікаційному обладнанні, медичному устаткуванні тощо.

В Україні провідні позиції у виробництві машинобудівної продукції займають такі галузі як транспортне машинобудування, металургійне, енергетичне машинобудування; виробництво обладнання для будівельних, шляхових і сільськогосподарських машин і т.п. Слід зазначити, що на сьогодні в Україні сформувалась досить розгалужена структура транспортного машинобудування, яке об'єднує підприємства з виробництва тепловозів, вагонів, (загальне машинобудування) легкових і вантажних машин, мікроавтобусів, тролейбусів і, що головне для експортної ланки країни, морських суден і літаків. Серед провідних підприємств України з виробництва рухомого складу є ВАТ «Луганськтепловоз», ВАТ «Крюківський вагонобудівний завод», ДП «УкрНДІ вагонобудування», ВАТ «Дніпровагонмаш». Темпи росту галузі у 2007 році становили 131,1%, у І півріччі 2008 року забезпечено приріст продукції на 21,1% [117].

Однак ці успіхи фрагментарні, тобто характерні лише для деяких підприємств, не мають стабільного характеру і їх далеко не достатньо для потужного функціонування як самого сектора, так і секторів для яких виготовляється ця продукція.

Щодо виробництва *авіаційної техніки*, то Україна володіє суттєвими конкурентними перевагами, аби зробити цю підгалузь машинобудування одним із напрямків спеціалізації у міжнародному поділі праці. До них слід віднести ціну; кваліфіковані кадри, котрі можуть конструювати й виробляти літаки; отримані у спадок головні ланки авіаційного виробництва - розробники літаків і двигунів, досвідчені й серійні літако-, двигуні- і приладобудівні підприємства, авіаремонтні заводи; галузеві навчальні заклади й наукові установи.

Проте тривалий період кризи, яку переживала країна й галузь водночас, сьогодні дозволяють займати не більше 2% (разом з Росією та іншими країнами СНД) світового ринку авіапродукції [14, с.9] і конкурувати з розвиненими країнами, що виготовляють літаки, лише у певних сегментах і за певними параметрами. Так, наприклад, у сегменті пасажирських перевезень сильно поступаємось американській компанії Boeing, європейській Airbus, канадській Bombardier та бразильскій Embraer за такими параметрами як кількість пасажиромісць, дальність польоту, економічність у використанні палива тощо.

Вагомі наші позиції лише у виготовленні вантажних авіалайнерів (Ан-124 «Руслан», Ан-225 «Мрія») завдяки їх можливостям щодо вантажопідйомності (практично немає аналогів у світі), невибагливості щодо метеоумов і т.д. Суттєві напрацювання і у виробництві двигунів для військових літаків. Запорізьке машинобудівне конструкторське бюро «Прогрес» імені академіка О.Г. Івченка широко відоме в Україні та за її межами своїми конструкціями авіаційних двигунів. У місті Запоріжжя знаходиться найбільший в СНД виробник авіаційних двигунів для літаків та вертольотів різних конструкторських бюро – ВАТ «Мотор-Січ». Крім того, в галузі авіаційного приладобудування в Україні працює 26 конструкторських бюро та заводів, що проектують та серійно виробляють різноманітне бортове обладнання. Однак з виробництва безпосередньо військових літаків суттєве відставання знаходиться у площині використовуваних матеріалів для їх будівництва (зокрема американськими та європейськими виробниками використовуються надлегкі та надвитривалі матеріали, що засновані на нанотехнологіях), системах їх зв'язку та управління тощо.

Є ще ряд літаків, які беруть участь у суперництві за світові ринки. Це такі моделі як Ан-140, Ан-148, Ан-70. Здійснені маркетингові дослідження підтвердили, що до числа аналогів літака Ан-140 ставилися відомі іноземні літаки: ATR42-300/500 франко-італо-англійського концерну «Air»; F50HP фірми «Fokker Aircraft»; DASH-8-300 фірми «Bombardier» і SAAB-2000

фірми «SAAB». Було також встановлено, що Ан-140 не поступається їм за транспортними можливостями (максимальному комерційному завантаженню, пасажиромісткості, дальності польотів, справність злітно-посадочної смуги й паливної ефективності). У той же час, продажна ціна літака Ан-140 була визначена в 8 млн. дол., тобто набагато нижче, ніж для перерахованих конкурентних аналогів [129, с.6]. Аналогічно маємо серйозні проблеми зі збутовою діяльністю, сервісним обслуговуванням, строками виконання замовлень тощо. Досягнуті домовленості з окремими пострадянськими й африканськими країнами щодо закупівлі літаків українського (несерійного) виробництва практично не виконуються або виконуються з неодноразовим відкладанням термінів поставки.

Окрім ефективної діяльності підприємств стосовно збуту продукції, особлива увага має приділятися післяпродажному обслуговуванню. Оскільки першою умовою потенційних покупців є наявність сервісних центрів. Наприклад, центри з обслуговування літаків марки Ан створено більш як у 35 країнах світу, там, де вони експлуатуються. Проте, якщо «Боїнг» протягом 10 годин може відремонтувати свою техніку в будь-якій точці світу, то український виробник у кращому випадку, лише через 72 години [54].

Чільне місце в структурі транспортного машинобудування займає *автомобілебудування*. У 2007 році галузь забезпечила зростання обсягів на рівні 60,6% у порівняння з 2006 роком, а у I півріччі 2008 року обсяги продукції зросли на 57%. Найбільшим виробником українського автомобільного ринку являється ЗАТ «ЗАЗ». Починаючи з 1998 року підприємству вдалося збільшити випуск автомобілів різної модифікації з 24 тис. шт. до 282 тис. шт. у 2007 році, з них 75% продукції залишається на внутрішньому ринку, який збільшився за цей період у 11 разів [39].

В Україні вперше за останні 50 років було введено в експлуатацію Корпорацією «Богдан» (м. Черкаси) перший автомобільний завод, який повністю відповідає світовим стандартам. Корпорація «Богдан» посідає належне місце в перспективному й конкурентному ринку комерційної вантажної техніки на ряду з виробниками Росії та Китаю.

Дана галузь транспортного машинобудування мала до останнього часу конкурентні переваги над аналогами лише за параметром ціни. Однак його все більше нівелює стрімко зростаюча присутність на світових та внутрішньому ринках автомобілів китайського та індійського виробництва.

У *машинобудуванні для агропромислового комплексу* України функціонує 120 спеціалізованих підприємств та організацій. Майже 70 тисяч робітників виготовляють понад 2,6 тисяч машин із 3 тисяч найменувань, які необхідні для виконання технологічних процесів в агропромисловому виробництві [39]. Однак продукція цієї підгалузі неконкурентоспроможна за якістю. Якість вітчизняних машин за показниками технічного рівня низька. Машини нового покоління, що відзначалися б значним безвідмовним напрацюванням та загальним терміном експлуатації, високопродуктивністю, універсальністю, енергонасиченістю та багатоопераційністю для ресурсозберігаючих і енергоощадливих технологій виробництва, перероблення продукції сільського господарства, наша промисловість майже не виготовляє. Якісне відставання вітчизняних машин і обладнання від європейських вже сягає 2-3 поколінь.

У результаті, виробництво техніки значно скоротилося. У 2005 р. порівняно з 1990 р. виготовлено тракторів менше у 18,3 рази, плугів у 17,1, сівалок у 18,3 рази, бурякозбиральних машин майже у 80 разів, а зернозбиральних комбайнів вироблено лише 140 штук. У зв'язку з цим, темпи оновлення техніки надзвичайно низькі. У 2005 р. оновлено всього лише 1,3% тракторів та близько 3% комбайнів [39]. Порівняно з зарубіжними фірмами номенклатура складної сільськогосподарської техніки в Україні оновлюється у 2-5 разів повільніше.

Загалом понад 60-70% продукції всього машинобудування експортується до Росії, інших країн СНД, КНР, Індію, Мексику. До високотехнологічних підприємств, які стрімко розширюють свою присутність на закордонних ринках належать ВАТ «Турбоатом», ДНВО «Зоря – Машпроект», ВАТ «Мотор – Січ», ЗАТ «Новокраматорський машинобудівний завод», ВАТ «СНВО ім. М.В.Фрунзе».

Основа таких незначних успіхів криється у певній інноваційній діяльності саме машинобудівного комплексу у порівнянні із іншими галузями промисловості.

Однак загалом у країні спостерігається тенденція до зменшення кількості підприємств, що впроваджують інновації як загалом по галузям промисловості (рис. 3.4.), так і в машинобудуванні зокрема. Це слугує загрозливим сигналом не лише для машинобудування безпосередньо, а й для української економіки в цілому.

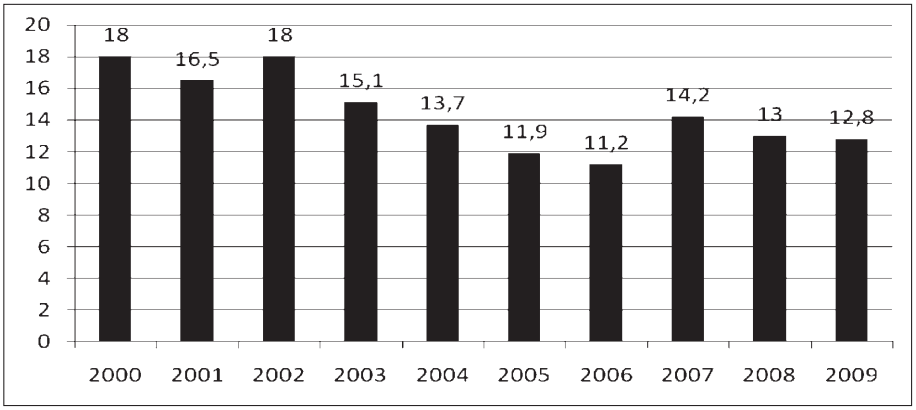

Рис. 3.4. Питома вага вітчизняних підприємств, що займалися інноваціями, у %.
Джерело: Складено за даними: [111]

Таким чином, окремо й в цілому за всіма параметрами вітчизняне машинобудування суттєво відстає від своїх основних конкурентів, хоча високорозвинутими економіками машинобудування розглядається як фундамент технологічної, економічної та політичної незалежності країни. Від діяльності цього комплексу залежить конкурентоспроможність товарів і послуг на внутрішньому та зовнішніх ринках.

Сектор виробництва предметів споживання

Аграрний сектор та харчова промисловість. Для правильного розуміння того, що відбувається в аграрному секторі, його конкурентоспроможності (втрачених та набутих конкурентних перевагах) потрібно розрізняти власне сільське господарство, сільськогосподарську інфраструктуру та обробний комплекс продукції сільського господарства, який представлений переважно харчовою промисловістю.

З огляду на світову практику, Україна втратила ряд конкурентних переваг як у власне сільському господарстві, так і в переробній промисловості, в галузях, що створюють для цих двох підсекторів засоби виробництва, а також в необхідній для цього комплексу інфраструктурі.

По-перше, розформування у сільському господарстві колективних господарств, що являли собою крупні угруповання з потужною матеріально-технічною базою, на дрібні, відокремлені, з відсутністю будь-яких обробних елементів, окрім ручної праці, призвели до катастрофічного падіння виробництва у цьому секторі. В той час як у розвинених країнах мала місце тенденція до злиттів фермерств, автоматизації їх виробництв, підвищення продуктивності праці тощо.

По-друге, втрата інфраструктурних об'єктів для зберігання (елеваторів, сховищ, морозильних камер, лабораторій, складів, ліній з передпродажної доробки продукції тощо), оптових ринків для збуту продукції призвела до руйнації логістичної системи, що у сучасних умовах у світі розглядається як одна з основних переваг у конкурентній боротьбі.

По-третє, обмежена кількість технічних засобів зумовлює високу інтенсивність їх експлуатації та прискорене зношення. Система технічного обслуговування техніки, що існувала до 1990 р., зруйнована, а нова ще не створена. Підприємства, що виготовляють і реалізують нові технічні засоби, законодавчо не зобов'язані здійснювати їх сервісне обслуговування.

По-четверте, українська харчова промисловість не орієнтується на вітчизняного сільгоспвиробника. Істотне перевищення темпів приросту виробництва продукції харчової промисловості над відповідними показниками по сільському господарству свідчить про послаблення залежності підприємств переробної сфери АПК від аграрної, про вагоме нарощування випуску харчових продуктів при мінімальному використанні вітчизняної аграрної сировини або взагалі без її використання [85, с.71-72]. А отже у сільськогосподарських виробників за більшістю товарних категорій практично втрачено внутрішній ринок і відбувається зміщення напрямку діяльності на зовнішні ринки, що у свою чергу не вирізняються високою доданою вартістю.

По-п'яте, слабкі позиції у нашої продукції і в площині якості. Вітчизняні стандарти якості не відповідають світовим. Більше того, вони навіть не відповідають нормам Росії, Казахстану та інших країн СНД. Так, наприклад, з усіх наших товарів тваринництва в ЄС сертифікований тільки мед, а по сухому молоку і яйцям процедура ще не завершена [157]. У рослинництві аналогічна ситуація. Пшениця, яка класифікується в Україні по 4-му класу, тобто як продовольча, часто на зовнішніх ринках вдається збути лише як фуражну [75].

Щодо промислового виробництва харчових продуктів, то в Україні його здійснюють понад 22 тисячі підприємств, на яких працює більше мільйона чоловік і представлена чималою кількістю підгалузей, таких як м'ясна, молочна, рибна промисловість, борошномельно-круп'яна, комбікормова промисловість, цукрова, олійно-жирова, хлібопекарна, виноробна, спиртова, лікеро-горілчана, пивобезалкогольна, кондитерська, макаронна, плодоовочева, дріжджова, крохмалепатокова, соляна, парфумерно-косметична, тютюнова, чайна, харчоконцентратна підгалузі та деякі інші виробництва.

Суттєвого скорочення в обсягах виробництва галузь зазнала наприкінці 90-х років. Скорочення виробництва продукції сільського господарства практично удвічі порівняно з базовим роком спричинило значне зменшення обсягів випуску харчових продуктів. Так, виробництво продукції з незбираного молока скоротилось у 9,3 рази, м'яса – у 7, ковбасних виробів – у 5,8, консервів (різних) – у 4,3, жирних сирів – майже в 4, цукру – в 3,6, кондитерських виробів – практично у 3, хліба й хлібобулочних виробів – у 2,7, борошна й пива – у 2, алкогольних напоїв (різних) – в 1,3-3,5, цигарок – в 1,2 раза. При цьому зменшенню обсягів виробництва харчової продукції передували зниження завантаження потужностей, їх зупинка, тривале простоювання, а нерідко – і фізична ліквідація. Зокрема, в цукровій промисловості більш як 30 цукрових заводів було демонтовано й вирізано на металобрухт, приблизно стільки ж – чекають на те саме [85, с.71].

За останні сім років ситуація в харчовій промисловості дещо стабілізувалась, поступово зросли обсяги виробництва. Виключенням став 2008 рік. За даними Держкомстату темп зниження обсягів виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів в Україні за 2008 рік, у порівнянні з 2007 роком, вперше за десять останніх років склав 97,9 відсотка (рис. 3.5.).

Проте питома вага харчової і переробної промисловості в загальному обсязі реалізованої продукції в Україні за 2008 рік становить 14,2 відсотка.

За цим показником галузь займає одне з чільних місць і є потужним бюджетоформуючим джерелом. В 2008 році від харчових підприємств країни до бюджетів всіх рівнів надійшло біля 14,1 млрд. грн. податків і обов'язкових платежів, що на 3,6 млрд. або 33,8% більше ніж у 2007 році [39].

Харчова промисловість займає одне з перших місць за обсягом іноземних інвестицій в економіку України, що обумовлено, на нашу думку, швидкою окупністю цього виду діяльності (рис 3.6).

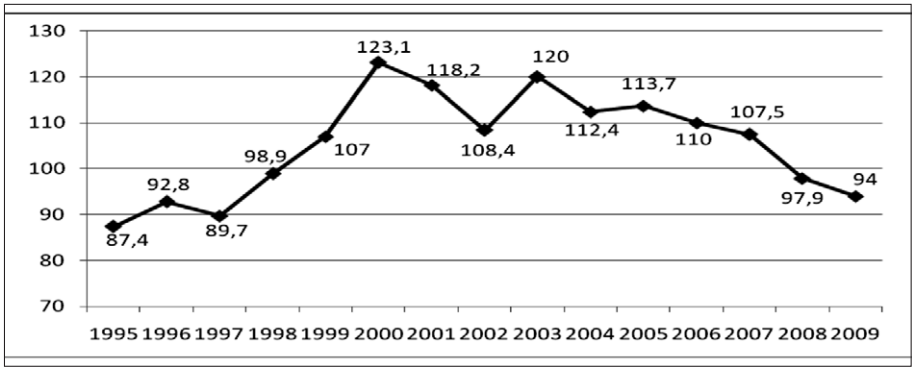

Рис. 3.5 Динаміка темпів росту виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, у % до попереднього періоду.
Джерело: Складено за даними: [66]

Їх сума з 1992 року перевищила 1,65 млрд. доларів США. Переважна їх частина сконцентрована у виробництві безалкогольних напоїв, пива, олійно-жирової продукції та кондитерських виробів, тобто галузях, де формується значна додана вартість.

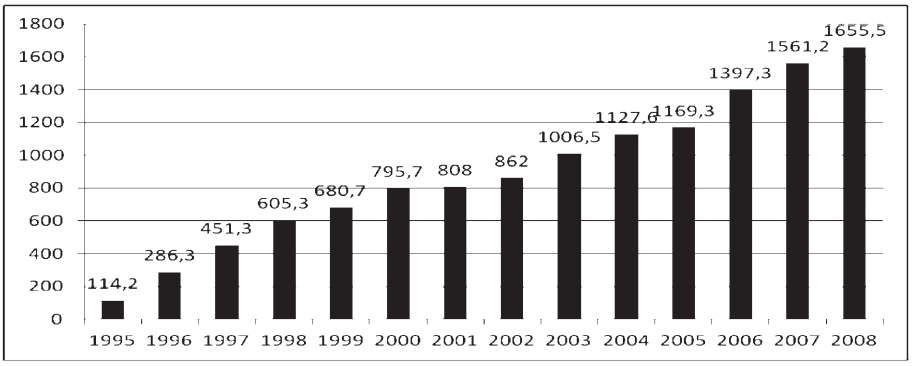

Рис. 3.6. Прямі іноземні інвестиції* в виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, млн. дол. США
Джерело: Складено за даними: [131]
Примітка: наростаючим підсумком

Легка промисловість. Особливої уваги під час розгляду конкурентоспроможності вітчизняних секторів економіки заслуговує легка промисловість, адже в коло її завдань входить виробництво предметів споживання першої необхідності. Стан сектора на даному етапі такий, що не здатний забезпечувати потреби внутрішнього ринку ні в кількісних, ні в якісних аспектах цього питання. Легка промисловість України виробляє 1,5 м тканини на душу населення, при нормі раціонального споживання 28-32 м [128]. Крім того, замість орієнтації на випуск високоякісної продукції споживчого призначення, здатної привертати увагу покупців на внутрішньому та світовому ринках, підприємства легкої промисловості все більше концентруються на виготовленні технічної продукції, яка потребує мінімальної якості вихідної сировини, мінімальної творчості, в процесі розробки, мінімальних витрат праці та мінімальних маркетингових зусиль.

Загалом сьогодні легка промисловість України все ще складається з багатьох галузей, нараховуючи близько 13 підгалузей і забезпечуючи лише в середньому 1% ВВП [117]. Усі підгалузі об'єднують нараховують понад 4,5 тис. підприємств, у тому числі майже 800 великих та середніх, на яких до кризи працювало близько 104 тис. працівників. На початок 2009 року залишилося менше 97,9 тисяч робітників [42]. Однак до початку 90-х років минулого сторіччя легка промисловість країни об'єднувала 25 підгалузей, 500 підприємств із більш, ніж 500 тис. робочих місць, давала 15-20% ВВП і 10-15% податкових надходжень. Порівняно з 90-ми роками сучасний обсяг виробництва товарів легкої промисловості зменшився більш, ніж у 10 разів [66].

Однак навіть з того, що на сучасному етапі виробляється у легкій промисловості приблизно 80% всієї продукції швейної підгалузі призначено для реалізації на зовнішніх ринках (толінг, експорт) і лише 20% – для внутрішнього ринку; подібна ситуація і в інших підгалузях – текстильній, виробництві шкіри та виробів зі шкіри, тощо.

Перша десятка номенклатурних позицій, які забезпечують основний внесок у загальний обсяг експорту текстильного сектора, має такий склад: нитки синтетичні, волокно лляне (разом близько 50% обсягу експорту у натуральному вимірі), тканини просочені, килими та килимові покриття, вата, відходи пряжі, пряжа бавовняна, пуловери, тканини вовняні, мотузки й канати (разом близько 92% обсягу експорту) [89, с. 20].

Проте найгострішою проблемою вітчизняної легкої промисловості є те, що вона неконкурентоспроможна в більшій мірі не на світовому ринку, а на

внутрішньому. Нерівні умови для виробників, спричинені контрабандними та контрафактними діями, нанівець зводять всі зусилля вітчизняної легкої промисловості, що працює на законних засадах.

За даними Міністерства промислової політики України, внутрішній ринок товарів легкої промисловості у 2006р. оцінювався у 40 млрд. грн. (на початок 2009р. експерти оцінювали його у 50 млрд. грн.). Вітчизняні підприємства за цей період виробили продукції на 2,7 млрд. грн.; офіційний імпорт товарів легкої промисловості досяг 4,6 млрд. грн. Неважко підрахувати, що неофіційний оборот продукції складає близько 32,7 млрд. грн., або понад 80% загального розміру ринку. Загалом це продукція виробників з Китаю, Туреччини, Сінгапуру та інших країн.

Таким чином, вітчизняний сектор легкої промисловості має ряд економічних та правових проблем, що сприяють його деградації та занепаду, що цілковито неприпустимо з огляду на: належність продукції цього сектора до життєво необхідної; потенційну абсолютну забезпеченість сировинними та обробними ресурсами; тощо.

Відповідно потужна конкуренція з боку контрабандної та контрафактної продукції, недосконалість та недотримання митного законодавства, відсутність податкових пільг для законослухняних виробників є серйозною проблемою і загрозою розвитку вітчизняної легкої промисловості. Більше того, така ситуація суттєвою мірою позначається на інноваційній діяльності підприємств. Цілком відсутня мотивація та можливості для здійснення такого роду діяльності.

Аналіз показників інноваційної діяльності вітчизняних підприємств легкої промисловості у 2003-2006 рр. (за даними Держкомстату України) показує, що лише протягом останніх чотирьох років частка підприємств галузі, які займалися інноваційною діяльністю, скоротилася приблизно вдвічі й у 2006 році склала 7,3% (для промисловості в цілому цей показник становив 11,2%). Виробництво інноваційних видів продукції у легкій промисловості у 2006 році освоювали 2,9% підприємств [89, с. 21].

Обсяг реалізованої інноваційної продукції в легкій промисловості скорочувався як в абсолютному вимірі (в середньому на 12,9%), так і відносному – від 5 до 2% у загальному обсязі реалізованої продукції [89, с. 21].

Кількість найменувань освоєних інноваційних видів матеріалів, виробів, продуктів за 2003-2006 рр. у легкій промисловості скоротилася з 2530 до 98 (у

25,8 рази) [89, с. 21]. Отже, активність інноваційної діяльності в легкій промисловості помітно знижується, що цілком узгоджується з обраною орієнтацією на експорт сировини, технічних видів продукції та виконання толінгових замовлень.

Сектор виробництва кінцевої військової продукції. На момент здобуття Україною незалежності кількість основних оборонних підприємств становила близько 700. Сьогодні їх близько 230-250, а кількість працюючих у цій сфері – близько 250 тис. осіб [156, с.495]. Перехід країни до господарювання на ринкових засадах поставив оборонні підприємства та організації на межу виживання. Протягом 1993-2003 рр. вітчизняний ОПК скоротився на 67,5%, зокрема, космічна галузь – на 71,2%, приладобудування – на 71,5%, радіоелектроніка – на 86,7%. За цей період обсяги виробництва озброєння та військової техніки (ОВТ) зменшилися до 4-5%, а виробництво потрібних Збройним силам України основних видів ОВТ не перевищує 5% [152]. Виробничі потужності завантажені приблизно на 50%, а на деяких підприємствах – на 20% і менше; рентабельність оборонних підприємств становить менш як 5-8% [144, с.23].

Проте, незважаючи на такі обставини, Україна до останнього часу займає провідні позиції на світовому ринку озброєнь, входить до 20 найбільших експортерів цієї продукції (за період 2005-2009 рр. питома вага нашої держави у світовому обсязі продажів зброї становила близько 2%). Основними постачальниками на світовому ринку звичайних озброєнь (у відповідності до їх питомої ваги) є США, Росія, Німеччина,Франція, Велика Британія, Нідерланди, Італія, Іспанія, Китай, Швеція, Україна, Ізраїль, Швейцарія, Канада, Бельгія, ПАР, Південна Корея, Польща, Білорусь та Фінляндія.

У більш детальному розрізі (із зазначенням питомої ваги у світовому обсязі продажів озброєнь) ситуація виглядає наступним чином (рис. 3.7):

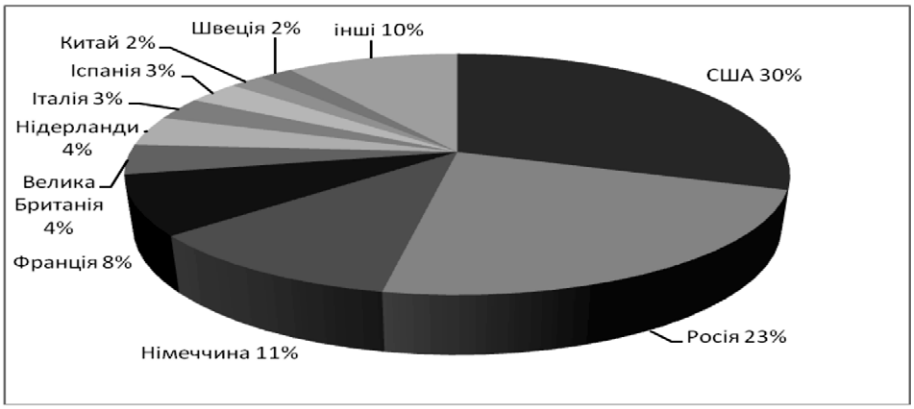

Рис. 3.7. Найбільші країни-експортери озброєння за період 2005-2009 рр., у % до загального світового обсягу.
Джерело: Складено за даними [197]

Як видно з рисунку, здійснювати успішну торговельну діяльність таким особливим видом продукції як озброєння, можуть лише ті країни, які, по-перше, мають політичний вплив у світі, а, по-друге, володіють розвиненим високотехнологічним та наукоємним виробництвом.

Присутність України на світовому ринку озброєнь обумовлена перш за все спадщиною СРСР, а також тим фактом, що вітчизняні виробники сконцентрувалися в переліку конкурентних переваг на оптимальному співвідношенні ціни та якості товарів, а також завдяки пропонуванню на ринку унікальної продукції. Унікальними на світовому ринку є вироблені в Україні магніти на основі рідкісноземельних матеріалів, інфрачервона техніка, апаратура рентгенівського контролю. Прикладом такої продукції, що немає аналогів у світі є станція пасивної радіотехнічної розвідки «Кольчуга», яка за основним параметром переважає всі відомі способи аналогічного чи близького призначення (американську систему «Авакс», комплекси «Вера» (Чехія) та «Вега» (Росія)) [56, с.42]. Проте за такими параметрами товарів як сервісне обслуговування та інноваційні розробки набагато відстали від решти конкурентів. Слід зазначити, що більшість зразків озброєння та військової техніки (ОВТ), які позиціонуються як високотехнологічна продукція оборонно-промислового комплексу (радіолокаційна станція (РЛС) «Кольчуга», високоточні боєприпаси «Комбат», «Стугна», «Квітник», система активного захисту танка «Ніж» та ін.), розроблені

на базі конструктивних і технологічних рішень часів Радянського Союзу. Зразків ОВТ, що ґрунтуються на базі сучасних рішень, практично немає. Хоча за статистикою, практично через кожні п'ять-сім років у технологічних напрямах, що розглядаються, відбувається якісно новий стрибок.

Сьогодні країни Північної Америки, Західної Європи, Південно-Східної Азії виділяють значні кошти на розвиток науки як фундаменту для створення перспективних технологій (для більшості з них частка витрат на науку у ВВП складає від 2,0% до 3,0%. В Україні в 2001-2005 роках на проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт оборонного призначення виділялося в середньому близько 11 млн. дол. Таке мізерне фінансування призвело до різкого падіння обсягу виробництва наукоємної продукції та значного зменшення кількості підприємств і організацій ОПК, що реалізують інноваційні проекти. За світовими стандартами кількість таких підприємств і організацій має становити 70-80 %, в Україні цей показник – близько13% [111].

Світова практика показує, що при фінансуванні науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт впродовж 5-7 років в обсягах, менших 1% ВВП, як правило, відбуваються незворотні процеси розпаду науково-технічного потенціалу, що призводить до повної втрати державою здатності виробляти не тільки сучасні зразки ОВТ, але й ті, які випускалися раніше, а це вже пряма загроза національній безпеці країни. В Україні цей показник сьогодні становить 0,5 %.

Сектор послуг. Як показує практика, сфера послуг є однією з найважливіших і швидкозростаючих складових світової економіки. Так, у розвинених країнах світу частка сфери послуг у структурі ВВП перевищує 70%, в ній зайнято понад 60% робочої сили (у США – до 75%). Протягом останніх трьох десятиліть XX ст. обсяг світового експорту послуг збільшився у 22 рази й продовжує зростати. За статистикою ЮНКТАД, частка комерційних послуг у світовій торгівлі в 1980 р. становила 16,2%, у 2001 – 19,4%, а до 2015 р., за оцінками фахівців, здатна досягти 25–30 % [178].

Розвиток українського сектора послуг цілковито співпадає зі світовими тенденціями. Протягом останніх років його внесок у випуск ВВП суттєво збільшився, хоча й не такими темпами як у розвинених країнах. Частка сектора послуг у ВВП складає близько 25%, а у структурі зайнятості становить близько 60%. Водночас в Україні є ще резерви для розвитку зазначеного сектора. Так, розвиток науки і освіти є необхідною передумовою для формування висококваліфікованої робочої сили, що у сфою чергу обумовлює еволюцію

інформаційно-комунікаційних послуг, ділових послуг, послуг з розробки програмного забезпечення, електронної та мобільної торгівлі і т.д.; розвиток елементарних інфраструктурних об'єктів забезпечує існування та удосконалення транспортних і туристичних послуг, тощо. У світі стало тенденцією зростання частки туристичних послуг, але найдинамічніше сьогодні розвивається міжнародна торгівля діловими послугами, у т.ч. управлінськими, професійними, банківськими, страховими, аудиторськими, що складає до 2/5 всієї торгівлі послугами.

У структурі українського ринку послуг переважають традиційні галузі. Левову частку займають такі види послуг як торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, а також діяльність транспорту та зв'язку. Не особливо диверсифікованим є й експорт послуг. Протягом останніх п'яти років найбільшу частину займають послуги трубопровідного транспорту. Далі йдуть ділові, професійні й технічні послуги, послуги з ремонту та туристичні послуги.

Таким чином, конкурентні переваги вітчизняних виробники у наданні послуг характерні лише для такого параметру як ціна (оскільки ціна послуги близько 55-60% залежить від оплати праці, яка в Україні найнижча в Європі), проте й цей параметр не є визначальним для споживачів. Сьогодні вкрай важливого значення набули такі показники як якість та новаторство виробників послуг.

Отже, аналіз стану базових для України на даному етапі розвитку секторів економіки, а також стану його логічного продовження, вираженого у зовнішньоекономічній діяльності країни, свідчить про переважну вітчизняну неконкурентоспроможність, при чому як у кількісних, так і якісних аспектах цього питання. З кожним роком присутність українських виробників звужується не лише на зовнішніх ринках, а й на внутрішніх, що по суті завдає безпрецедентного удару економічній безпеці нашої держави і її подальшого розвитку взагалі.

2.3. ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЗНАЧЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СЕКТОРАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ УКРАЇНИ

Досвід розвинених країн наочно демонструє, що у XX столітті важливим чинником їхнього піднесення слугувало адекватне інституційне середовище. Більше того, мало місце інституційне середовище, яке не лише регулювало економічні процеси в згаданих державах, а й видозмінювало їх економічний розвиток. Саме завдяки інституційно-регулятивним важелям країни долали структурні

диспропорції, виводили національні економіки на передові конкурентні позиції. Так, Японія, Німеччина та інші країни Європи за допомогою певних інститутів не тільки подолали повоєнну розруху, але й реалізували масштабні проекти розвитку своїх ключових на той період часу галузей та секторів економіки. Аналогічні інститути зі схожими завданнями впроваджувалися в країнах Південно-Східної Азії, які здійснили індустріальний стрибок у 70-і роки XX століття. Активна реалізація програми створення мережі технопарків, кластерів, поширення кредитних відносин, поглиблення міжнародного кооперованого виробництва тощо були прогресоутворюючими інструментами в руках відповідних інституцій.

В Україні за час перебування в складі колишнього Радянського Союзу мали місце дещо інші інститути – інститути тоталітарного, одержавленого суспільства. Однак це не означає, що вони не були ефективними. Будучи на початку XX ст. переважно агарною країною, Україна в середині 60-70 рр. цілковито характеризувалась як індустріально-аграрна. Набір інституцій, що комплексно вирішували питання власності, ідеології і т.п., тобто основні економіко-соціальні чинники розвитку, довели свою дієвість у економічній еволюції Радянського Союзу.

З розпадом Радянського Союзу, стрімка геополітично спровокована зміна засад господарювання на ринкові, цілковито порушила підвалини подальшого розвитку України. Тотальна інституційна непідготовленість, а отже неможливість регулювати економічні відносини у відповідності до ринкових правил гри, спричинила деформацію та занепад господарства нашої держави, у тому числі й прогресивних її ланок (таких як машинобудування, військово-промисловий комплекс), які сьогодні розглядаються провідними країнами світу як основа політичної, економічної, технологічної незалежності.

Для відновлення попередньої економічної потужності країни, а також для її подальшого розвитку реалізованим має бути питання концентрації наявних ресурсів (в умовах їх поточного дефіциту) на певних секторах економіки. У свою чергу, визначення та реалізація секторальних пріоритетів автоматично породжує аналіз поточного інституційного середовища та формування за необхідності більш адекватного. Адже за справедливим зауваженням академіка РАН Д. Львова «ігнорування…ролі та значення інститутів та інституціональних змін, несумісність пропонованих заходів…домінуючій у суспільстві ієрархії інститутів первісно прирікають реформи на невдачу» [20, с.9].

Саме тому, на нашу думку, першочергово дослідження та формування потребує інституційна складова у визначенні та реалізації секторальних пріоритетів. Окрім

того, становлення та імплементація цього процесу неможлива без залучення інвестиційних ресурсів. Звідси випливає, що становлення інституційного та інвестиційного середовища характеризується взаємообумовленістю. Разом з тим, в теорії та на практиці у регулюванні процесу пов'язаного із секторальними пріоритетами, існує чимало інших заходів, засобів та інструментів. Зокрема, різного роду державна політика, а саме: інноваційна, бюджетно-податкова, антимонопольна, зовнішньоекономічна та інші; спеціальні державні цільові програми; державні замовлення; цінова політика тощо.

Проте, відповідно до зазначеної вище причини, у межах цього дослідження, зосередимо увагу на двох основних – на інституційній та інвестиційній складових, що, на нашу думку, становлять базис визначення та функціонування секторальних пріоритетів.

Загалом інституціональне середовище суспільства характеризується як фундаментальні політичні, соціальні, юридичні правила, в рамках яких здійснюються процеси виробництва та обміну (конституційне, виборне, майнове, контрактне право); правила, що регулюють стосунки у публічній сфері (теорія суспільного вибору); правила, що регулюють стосунки в приватному секторі (теорія прав власності); правила поведінки економічних агентів на контрактній основі (теорія корпорацій, теорія регулювання структур); негласні правила поведінки економічних агентів (звичаї, традиції, моральні установи, релігійні установи) [37]. Зокрема, згадані правила мають місце й під час вибору, становлення та ефективного функціонування пріоритетних сфер та секторів господарства країни.

Таким чином, інституційне середовище визначення та реалізації секторальних пріоритетів осягає площини систем відносин «політико-економічні», «економіко-правові», «морально-етичні», «економіко-ідеологічні», «культурно-економічні» тощо. У кожній з цих систем відносин формується і діє свій набір інститутів, при чому як формальних, так і неформальних. Як зазначає академік А. Чухно, усередині цієї єдності формальні інститути як найбільш загальні й принципові з точки зору функціонування і розвитку економіки визначають характер неформальних інститутів. Проте результат впливу неоднозначний. Якщо правові норми відбивають потреби практики, то вони впливають на неформальні інститути, щоб останні, у свою чергу, відповідали потребам практики. І навпаки, якщо формальні інститути мають вади, то це негативно впливає на неформальні інститути, сприяючи посиленню їхньої невідповідності формальним інститутам. У цьому – джерело збільшення або звуження тіньової економіки [165, с. 5].

Сьогодні в Україні недоліки формальних інститутів чітко відображені на неформальних, і пронизують всю систему суспільних відносин. Проте, в першу чергу, позначаються на системі відносин *«політико-економічних»* і набувають особливого значення, адже їх функціонування зачіпає усі верстви населення. Вивчення політичних процесів та феноменів було закладено в основу теорії суспільного вибору (public choice theory), яка зародилася у 60-ті роки XX ст. як галузь економічної науки, що концентрувала свої дослідження навколо питань оподаткування та державних витрат у контексті проблем надання суспільних благ [67, с. 536-537]. Пояснення стосовно нерідко парадоксальних та суперечливих політичних рішень у економічній сфері вченими, що поділяють ідеї теорії суспільного вибору зводяться до того, що: по-перше, люди, які діють у політичній сфері, передусім дбають про свої власні інтереси; по-друге, що всі – від простого виборця до президента – керуються під час прийняття рішень правилом порівняння граничної вигоди та граничних витрат, тобто діють максимально раціонально; по-третє, політика розглядається як процес обміну голосами й передвиборними обіцянками; тощо.

Відповідно до цього політика щодо господарства країни, зокрема й в Україні, зводиться до того, що переважно переслідуються особисті та/або вузько групові інтереси, а отже й пріоритетними стають ті сектори, що на даному етапі відповідають очікуванням та інтересам визначеного кола осіб, представленого в основному крупним приватним капіталом. Такими секторами сьогодні є металургійний, хімічний, енергетичний, фінансовий.

Так, до українського металургійного сектора в основному застосовувалися різноманітні форми м'яких бюджетних обмежень. На початок 90-х років це були податкові субсидії у вигляді індивідуальних податкових пільг, кредити під гарантії держави й енергетичні субсидії. Ще одним прикладом підтримки даного сектора з боку держави був економічний експеримент, який проводився для 63 підприємств гірничо-металургійного комплексу протягом 1999-2001 років. Закон про економічний експеримент передбачав для його учасників такі пільги:

- ✓ (ст. 2) списання всіх штрафів і пені за невчасну сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів станом на 1 липня 1999 року. Протягом дії експерименту пеня за нову заборгованість встановлювалася в розмірі 50% від поточної ставки;
- ✓ (ст. 3) зменшення зборів і платежів: збір на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг загального призначення – 0%; збір у Державний інноваційний фонд – 50% від існуючої ставки; збір за

забруднення навколишнього природного середовища – 30% від цих прибутків направляються в бюджети різних рівнів, 70% залишаються у підприємства на здійснення екологічних заходів;

- ✓ (ст. 4) відстрочка до 36 місяців по сплаті податків, зборів та інших обов'язкових платежів, установлення нульової процентної ставки за користування податковим кредитом;
- ✓ (ст. 5) зменшення ставки податку на прибуток підприємств до 9% (чинна ставка на той час – 30%).

За оцінками Науково-дослідного економічного інституту, реальні обсяги фінансових пільг, які одержали підприємства за весь період експерименту і які можна розглядати як додаткові фінансові уливання в гірничо-металургійний комплекс, становили близько 2,7 млрд. грн. Решта – близько 2 млрд. грн. – це відстрочені платежі з податкової та інших видів заборгованостей. Вони складали проблемну заборгованість, яку з відстрочкою спромоглася одержати держава завдяки поліпшенню фінансового стану підприємств.

Представники української чорної металургії схильні розглядати режим економічного експерименту як антикризову програму фінансового оздоровлення підприємств, яка була реалізована в обраному секторі національної економіки. Проте прямого бюджетного виграшу (перевищення надходжень над розміром пільг) країна від економічного експерименту не одержала. Окрім того, така політика сприяння жодним чином не відобразилась на питаннях прискореної модернізації металургійних виробництв. Як наслідок, сьогодні, як і десять років тому, технологічний рівень не відповідає світовим стандартам і має тенденцію до погіршення.

Не применшуючи ролі металургійного сектора як основного сектора, що забезпечує валютні надходження в країну, між тим державна політика його підтримки та сприяння розвитку здійснила прогалину у вимогах щодо результативності, вимогах щодо технологічної модернізації тощо.

Набір різноманітних заходів сприяння характерний і для хімічного сектора. Так, Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1999 р. № 2312 «Про забезпечення сільськогосподарських товаровиробників мінеральними добривами та насінням у 2000 році», Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 1993 р. № 564 «Про звільнення від обкладання вивізним (експортним) митом окремих видів хімічної продукції», Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 березня 1997 р. № 159-р «Про заходи щодо забезпечення підприємств

хімічної промисловості сировиною для виробництва мінеральних добрив», Постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 1999 р. № 66 «Про надання відстрочки хімічним підприємствам – виробникам мінеральних добрив у внесенні платежів до державного бюджету», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з розвитку ринку мінеральних добрив та засобів захисту рослин на 2002-2004 роки», Наказ Міністерства промислової політики України 20.01.2004 № 18 «Про регулювання (встановлення) граничного рівня оптово-відпускних цін на мінеральні добрива вітчизняного виробництва, для часткової компенсації вартості яких виділяються кошти державного бюджету», Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 931 «Про внесення змін до Порядку використання у 2007 році коштів державного бюджету, що виділяються для часткової компенсації вартості мінеральних добрив вітчизняного виробництва», Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 червня 2009 р. № 880-р «Про затвердження переліку підприємств – виробників азотних мінеральних добрив, які можуть закуповувати імпортований природний газ у нерезидентів України» є яскравим свідченням переслідування інтересів визначеного кола власників хімічних підприємств.

Нормативно-правова база України також постійно оновлюється й у фінансовому секторі. Зокрема мають місце такі нормативні документи, що підтримують його діяльність (наприклад, Указ Президента України від 23.01.1999 № 44/99 Про Комплексні заходи щодо оздоровлення банківської системи на 1999-2000 роки, Закон України від 24.07.2009 № 1617-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків» тощо), незважаючи на самостійно створені проблеми цим сектором, виникнення яких, на нашу думку, викликано слабким аналізом та контролем за його діяльністю.

Стосовно державних витрат на розвиток окремих галузей господарства країни, то їх вибір не має під собою обґрунтованих підстав. Більше того, попри наявну нормативну базу (Конституція України, Бюджетний кодекс (визначає черговість процесів прогнозування, розробки програм і бюджетів на державному та регіональних рівнях), Закон України «Про державне прогнозування та розробку програм економічного та соціального розвитку України» від 23 березня 2000р., відомчі документи), в державі відсутня не лише продуктивна, але й будь-яка цілісна система стратегічного планування щодо подальшого розвитку господарства країни.

Окреслення пріоритетів та напрямів розвитку держави має місце в загальнодержавних стратегічних документах, у галузевих, міжгалузевих, державних

цільових програмах, концепціях, стратегіях, проте через значну їх кількість та обмеженість ресурсів на їх виконання (загальна кількість бюджетних програм сягає 600-800 [118, с.23]) продуктивністю не вирізняються. Головними особливостями всіх цих документів є: слабкий зв'язок одного з одним (або взагалі його відсутність); занадто широкий спектр пріоритетів розвитку; відсутність збалансованості планів заходів; відірваність від реальних передумов і ресурсних обмежень. У результаті, економічна ефективність прийнятих рішень прямує до нуля (для будь-якої галузі в Україні постійно розробляються концептуальні державні й національні програми розвитку, але коефіцієнт реалізації цих програм складає не більше 60% [118, с. 23]), а соціальні наслідки – часто неоднозначні.

Система відносин «економіко-правових». Дослідження інституційного середовища для визначення та реалізації секторальних пріоритетів саме у цій системі відносин відбувається, в першу чергу, на базі нормативно-правових документів, що прямо або опосередковано визначають та регулюють дану проблематику, а отже, і визначають відповідні інституції з необхідними для їх діяльності функціями. В Україні прийнято ряд законів, а саме: Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» №2623-III від 11.07.2001,«Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» №1602-III від 23.03.2000, «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» №400-XI від 17.10.1990, «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» №433-IV від 16.01.2003, «Про визнання бронетанкової галузі однією з пріоритетних у промисловості України та заходи щодо надання їй державної підтримки» №2211-III від 11.01.2001, «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» №2673-XII від 13.10.1992, тощо, які фрагментарно визначають пріоритетні напрями розвитку науки й техніки, інноваційної діяльності, депресивних регіонів і т.д.

У той же час, закону чи іншого офіційного документа, де чітко визначені, обґрунтовані та адаптовані до соціально-економічних реалій секторальні пріоритети на найближчі десятиліття досі немає. Як результат, немає процедури формування, затвердження та реалізації секторальних пріоритетів, а також цілісного механізму їх стимулювання, дослідження їх впливу на інші галузі національного господарства і т.д. Однак наявність та документування секторальних пріоритетів є безглуздим процесом без конкретизації мети їх функціонування, інструментів, ресурсів їх реалізації та очікуваного результату. Крім того, варто усвідомлювати, що секторальні пріоритети – це лише елемент у загальній системі розвитку країни, один з важливих інструментів досяг-

нення конкурентоспроможності національної економіки й без взаємодії і комплексності всіх впроваджуваних засобів піднесення, досягнення успіху неможливе.

Вищезгадані законодавчі акти, на нашу думку, носять швидше декларативний характер і визначення їх відбувається у відповідності до проголошених науково-технічних пріоритетів інших країн, а не власних особливостей та потреб. Підтвердженням цьому є те, що, наприклад, серед окресленого кола науково-технічних пріоритетів абстрактний характер мають більшість з них. Це й визначений пріоритет фундаментальних досліджень з найважливіших проблем природничих, суспільних і гуманітарних наук; проблем демографічної політики, розвитку людського потенціалу та формування громадянського суспільства; збереження навколишнього середовища (довкілля) та сталий розвиток; тощо. Ще одним підтвердженням є цілковите перейняття прерогатив постіндустріальних країн, які вбачають свій подальший розвиток у піднесенні та розповсюдженні нових комп'ютерних засобів та технологій інформатизації суспільства; нових речовин і матеріалів і т.д., у той час як в Україні ще існує чимало нагальних невирішених питань стосовно технологічної модернізації виробництв, переходу на ресурсозберігаючі технології в енергетиці, промисловості, агропромисловому секторі, житлово-комунальній сфері; відновленні та посиленні охорони здоров'я населення і так далі.

Більше того, зазначені пріоритетні напрями науки й техніки не переглядалися з 2006 року, що ще раз демонструє не важливість такого роду законопроектів для керівництва країни.

Ще однією базовою детермінантою якісного аналізу інституційних середовища формування та реалізації секторальних пріоритетів у системі відносин «економіко-правових» є категорія власності. При цьому поняття «власність» набуває більш ширшого тлумачення і використовується як «право власності», оскільки не ресурс (засоби виробництва чи робоча сила) сам по собі є власністю, а низка чи перелік прав (або принаймні частка права на використання ресурсу) [140, с. 7].

В Україні внаслідок історичних особливостей її розвитку реформування відносин власності було спрямоване на зміну форм (державної та колективної на приватну та колективну) та суб'єктів власності (держави на приватних та колективних власників) шляхом роздержавлення, корпоратизації та приватизації [72, с. 4]. При цьому ефективності останньої не надавалося належного значення, про-

цес приватизації зводився лише до юридичного переоформлення прав власності на активи підприємств і ніяким чином не пов'язувався із залученням додаткових інвестиційних ресурсів та ефективним постприватизаційним функціонуванням [43, с. 29].

На початку ринкової трансформації економіки України вважалося, що приватизація стане основою більшої свободи підприємництва та впровадження конкурентних засад, що у свою чергу зумовить появу та зростання міцного середнього класу, швидке накопичення капіталу в «ефективних» власників, а отже й економічну модернізацію країни.

Проте приватизація, у тому вигляді в якому вона здійснювалась в Україні, не створила інститут власності, подібний до того, що панує в західних економічних системах, в основі якого лежить свобода перерозподілу майнових прав між різними суб'єктами господарювання, кожен з яких наділений чітко визначеними правами й має можливість вільно їх передавати.

Приватизація в Україні розпочалася на підставі ряду прийнятих у 1992р. законів (Закони України «Про приватизацію державного майна» від 4 березня 1992р., «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» від 6 березня 1992р.), що передбачали здійснення «малої приватизації» (тобто продаж малих державних підприємств, головним чином у сфері торгівлі та послуг) та «великої приватизації».

Законодавчо були визначені різні способи приватизації – залежно від розміру підприємств, їх стану, можливих форм оплати та типу покупців. Найбільш поширеним варіантом приватизації на її ранній стадії була оренда майна державних підприємств (з наступним його викупом або безоплатною передачею у власність). Юридично цей напрям здійснювався через впровадження так званих «колективних підприємств» або закритих акціонерних товариств, членами яких були працівники цих підприємств. Проте з 1997 р. зазначена форма приватизації була заборонена, за винятком сфери приватизації малих підприємств.

У суто статистичному вимірі, зростання недержавного сектора в Україні за роки трансформацій є вражаючими. З 1991 р. по 2000 р. частка державної власності скоротилася з 92 до 27%, що означає кінець її абсолютного домінування. Водночас цей процес набув надмірних масштабів і продовжується далі, що загрожує стабільності й суверенітету країни, означає перехід з однієї крайності в іншу [109, с. 550].

У процесі приватизації як через оренду з викупом, так і через механізми продажу на сертифікатних аукціонах акції (частки майна) підприємств були розпорошені серед великого числа осіб, що не сприяло залученню стратегічних інвесторів. Тому в 1997 р. відбулася зміна приватизаційної політики, об'єктів, що приватизуються, на комерційних і некомерційних конкурсах.

З огляду на те, що гіперінфляція 1992-1994рр. практично знищила грошові заощадження населення, що мали стати головним фінансовим ресурсом приватизації, переважна більшість громадян були усунуті від участі в приватизації, а сама вона відбувалася дуже повільними темпами. Тому незважаючи на зміну форми приватизації, її реальна ефективність залишалася низькою, а роль розвитку – досить сумнівною. Виняток становили лише харчова, текстильна та деякі інші галузі.

Низька ефективність приватизації в Україні зумовлена складним комплексом різноманітних зовнішніх (приплив інвестицій, участь зарубіжних інвесторів у приватизації) і внутрішніх (економічних, правових, соціальних та ін.) чинників. Головними серед них можуть бути наступні:

1. значне заміщення формальної (законодавчо врегульованої) приватизації неформальною та підпорядкування загального процесу приватизації саме неформальній його складовій. При цьому, державні підприємства формально залишалися під державним контролем, але неформально – були не лише довільно керовані своїми директорами, але й розподіл їх прибутків підпорядковувався переважно інтересам вищого керівництва цих підприємств. Відповідальність же за збитки від діяльності таких підприємств перетворювалася на бюджетний тягар і цілком лягала на державу (але не на конкретних осіб з державного апарату);
2. значний рівень монополізації в економіці на початковому етапі приватизації. Рівень ефективності приватизації виявися виразно залежним від рівня поширення монополізму в тій чи іншій галузі. При цьому, передача власності до приватних рук у так званих стратегічно важливих галузях супроводжувалася фактично передачею прав на отримання економічної ренти. Це стало надто великим стимулом для того, аби привласнювати надприбутки, які виникають з монопольного становища, обмеженості природних ресурсів, нові власники уникали структурної модернізації відповідних виробництв. Так, приватизація регіональних енергорозподіляючих компаній спричинила не підвищення ефективності, а її зниження;

3. надмірна роль на початковому етапі процесу приватизації оренди з викупом. Як правило, в цьому випадку утворювалися колективні підприємства та закриті акціонерні товариства, у рамках яких процес приватизації дуже легко підпорядковувався інтересам їх вищого керівництва. У післяприватизаційний період такі підприємства, як правило, не знаходили потужних зовнішніх інвесторів, а внутрішня політика їх керівництва була часто спрямована не на радикальну реструктуризацію, а на витіснення дрібних рядових співвласників і перебирання повного контролю над підприємством. Примітно, що в Україні майже не спостерігається дуже характерні для сучасної світової економіки злиття та поглинання підприємств з утворенням більш ефективних і конкурентоспроможних господарських одиниць. Мінімальними є також операції підприємств з інструментами портфельних інвестицій (акціями, облігаціями), що стримує переливання капіталу в більш продуктивні та перспективні галузі;
4. непрозорість процесу приватизації. Процедури приватизації не лише не були прозорими, але й фактично виключали реальну конкуренцію у процесі придбання державної власності. Правила приватизації часто формувалися в довільному порядку під впливом різних неформальних політико-економічних угруповань;
5. обмеженість участі зовнішніх інвесторів. Участь іноземних інвесторів у процесах приватизації в Україні, на відміну від країн Центральної та Східної Європи, була досить обмеженою. Окремими винятками є придбання контролю над українськими підприємствами в харчовій промисловості, виготовленні тютюнових виробів, напоїв.

Однак найбільшою особливістю приватизаційного процесу, що відбувався в Україні, було фактичне злиття інституту власності та інституту влади. Як зазначає вітчизняний науковець Ю. Кіндзерський, його формування та зміцнення мало місце ще за радянських часів, однак як і раніше характеризується неподільною єдністю владних і власницьких функцій: політичне лідерство дає невід'ємне право розпоряджатися всією власністю країни, а власність органічно вимагає політичного авторитету [72, с. 8]. Політична боротьба в Україні використовується виключно в цілях підвищення статусу її учасників у владній ієрархії для забезпечення подальшого перерозподілу на користь переможців раніше приватизованого державного майна, можливості одержання ренти від використання цього майна іншими, реприватизації майна політичних опонентів на користь сторонніх суб'єктів, не зацікавлених у здобутті влади, з метою ослаблення та усунення цих опонентів від боротьби.

У цьому сенсі слушно зазначає А. Гриценко, що в Україні відносини у системі «власність-влада» перевертаються: не влада визначається власністю, як у ринкових економіках, а власність – владою [35, с. 56]. По суті, це не дозволяє ідентифікувати економічну систему України як ринкову, незважаючи на офіційно наданий статус. Так, головною відмінністю ринкової економіки є розподіл владних і господарських функцій, що робить її здатною швидко перебудовувати способи виробництва й пропорції використовуваних ресурсів без істотної зміни системи усталених соціальних статусів і владної ієрархії.

Таким чином, приватизація в Україні стала, головне, засобом перерозподілу суспільного багатства, а не засобом прискореного капіталоутворення, необхідного для радикальної структурної модернізації економіки та забезпечення її конкурентоспроможності.

Окрім того, часто приватизація лише провокувала втечу капіталу за кордон та непродуктивне витрачання коштів. Це значною мірою пояснює чому навіть сьогодні, після кількох років економічного зростання, рівень валового утворення постійного капіталу в економіці становить третину 1990 р. [16].

Система відносин «економіко-ідеологічних». Вагомий вплив на визначення та реалізацію секторальних пріоритетів будь-якої країни, у тому числі й України, на нашу думку, чинить ідеологія. Існуюче протилежне міркування про деідеологізацію, про суттєве зменшення ролі ідеологій у економічному та загалом суспільному житті було обґрунтоване в роботах Р. Арона, Д. Белла, С. Ліпсета та ін. на практиці не підтвердилось. Трактуючи ідеологію як помилкову свідомість, що принципово протистоїть науці й прийнята соціальною групою з метою виправдання її дій і обґрунтування соціальних претензій, а також як продукт суспільства з нерозвиненою технологією і невирішеними економічними й соціально-політичними проблемами, творці концепції деідеології твердять, що розвинуті капіталістичні країни вийшли за рамки того громадського стану, якому необхідна ідеологія, і вступили в нову «неідеологічну» еру, тим самим стверджуючи про «кінець ідеології».

Однак, вважаємо, що саме ідеологія в суттєвій мірі сприяла тому, аби розвинені країни досягли таких економічних успіхів. Найбільш яскравим історичним прикладом впливу ідеології на обрання та усесторонню підтримку пріоритетних галузей слугує досвід СРСР та США (а також тих країн, що поділяли погляди американської сторони). Завдяки протистоянню їхніх ідеологій передовими у їх господарській системі стали авіа- та ракетобудування, вироб-

ництво атомної енергії, електронно-обчислювальної техніки, важкого машинобудування, продукції військово-промислового комплексу і т.д.

Більше того, навіть сьогодні згадані країни у зеніті науково-технічного прогресу подальший свій розвиток здійснюють завдяки різноманітним ідеологіям. На нашу думку, основні з них це ідеологія глобалізації та конкурентоспроможності, які по своїй суті є водночас і такими, що протистоять одна одній, і доповнюють одна одну.

Щодо глобалізації, то як справедливо зазначає М. Горбачов у передмові до свого дослідження «Грані глобалізації. Складні питання сучасного розвитку», слід розрізняти глобалізацію як об'єктивне явище, обумовлене економічними та науково-технічними процесами, і політику неоліберального глобалізму, суть якої – «у нав'язуванні решті світу ринкової лібералізації і дерегулювання в ім'я рівних умов вільного руху капіталів, товарів і послуг по всьому світу, усунення національних бар'єрів» [32].

Цілком поділяючи дану думку стверджуємо, що ідеологія глобалізації сприяла вільному руху капіталів, товарів та послуг, робочої сили лише невеликому колу країн і, в більшій мірі, в односторонньому порядку. Таким чином, за задумом глобалізація мала відкрити країнам-ядра світової економіки ринки решти країн та дати поштовх до нового витка їх розвитку, як власне й сталося.

Однак на практиці глобалізація стала більш непередбачуваним та малокерованим процесом, аніж очікувалось. Виявилось, що глобалізація несе у собі не лише нові можливості, а й нові загрози, у тому числі й для розвинених країн. Так, у 80-90-і рр. XX ст. – період швидкого піднесення ідеї глобалізації, у світовому виробництві та експорті переважала продукція таких секторів економіки як автомобілебудування, виробництво офісної та телекомунікаційного обладнання, побутової техніки, мобільних телефонів (тобто ті види економічної діяльності, що можуть давати потужний ефект від масштабу, а також велику норму прибутку).

Однак у зв'язку з несподіваним проявом глобалізації – різким загостренням конкурентної боротьби – мала місце поява та поширення ідеології конкурентоспроможності. Для відновлення та посилення конкурентних позицій на світових ринках провідними виробниками був розпочатий пошук та швидке використання різних факторів конкурентоспроможності. Як наслідок, швидкими темпами з'являються та набирають обертів один за одним такі види економічної діяльності як: консалтингові, логістичні послуги, науково-дослідна діяльність.

Таким чином, конкурентоспроможність теж стає ідеологією. Завдяки цій ідеології передовими стають такі види діяльності як високотехнологічні, наукоємні і т.д., оскільки саме досягнення науки й техніки, інновації сьогодні формують нові грані конкурентних переваг.

Україна як складова світового господарства, внаслідок катастрофічного спаду виробництва та подальшого витіснення вітчизняних виробників як з внутрішнього, так і зовнішніх ринків, теж усвідомлює необхідність поширення та втілення у життя ідеології конкурентоспроможності. Численні офіційні документи, програми розвитку метою свого існування проголошують «підвищення конкурентоспроможності». Разом з тим, їх реалізація ускладнюється низкою перепон, а саме: здебільшого формальне існування законів, їх недосконалість, суперечливість один одному; велика кількість політичних партій, блоків, об'єднань, які розшаровують населення за ідеологічними поглядами; перетин поглядів різних поколінь (як мінімум трьох), які по-різному сприймають і реагують на реформи; протиріччя між проголошеними цілями й заходами, що реалізуються в сфері економічної і соціальної політики, це провокує подальше розшарування населення за статусом і рівнем доходів; тінізація процесів роздержавлення і приватизації; домінування у виробництві товарів з низьким рівнем технологічної обробки; диспропорції в розвитку регіонів, галузей народного господарства, в зовнішньоекономічній політиці; низький рівень розвитку соціальної сфери та екологічної політики тощо.

Система відносин «морально-етичних». Складність характеристики вітчизняної системи відносин «морально-етичних», яка по суті є основою формування та функціонування всіх наявних інститутів суспільства, полягає у тому, що її існування та прояв, у тому числі щодо визначення та реалізації секторальних пріоритетів, відбувається на тлі двох суперечливих моментів. З одного боку, погляди, цінності поколінь, що виховувались на культивуванні надмірної державної опіки та її повсюдної участі, з іншого – покоління, що виховувались і виховуються на цілковитій державній та суспільній байдужості. В результаті, це призвело до тих наслідків, які мають місце сьогодні.

По-перше, переважно апатичне ставлення до існуючого та того, що дісталося у спадок від Радянського Союзу народного господарства. В Україні після здобуття незалежності частково або повністю були розформовані на малі та середні, піддані неефективній конверсії або ж просто ліквідовані потужні виробничі комплекси (агропромислового комплексу, військово-промислового комплексу), аналогів деяким з них не було у світі. Жоден з цих комплексів не був

модернізований, ефективно перепрофільований або законсервований на випадок зміни ринкової кон'юнктури.

По-друге, до втрати цінних кваліфікованих працівників з різних професійних областей. За справедливим зауваженням вітчизняного науковця В. Мандибури, й досі «…об'єктивно не розкрита вся глибина національної трагедії, що пов'язана з реальною деградацією суспільного трудового потенціалу, зокрема наукового, інженерно-технічного, промислово-виробничого і аграрного…» [97, с. 39]. Водночас, надолуження даного суспільного трудового потенціалу вимагає значних інвестицій, яких наразі немає.

По-третє, до індиферентності суспільного, громадського руху щодо обговорення та реалізації пріоритетних напрямів господарського комплексу нашої країни на майбутнє.

Таким чином, формування та функціонування ефективних інститутів, що розвивають господарський комплекс в цілому та секторальні пріоритети зокрема безпосередньо залежить від ціннісних орієнтирів суспільства й в першу чергу від менталітету нації, який як показує практика може зазнавати з часом певних трансформацій. У свою чергу це визначає необхідність його виховання і спрямування у правильному руслі.

Щодо принципів, що діють у системі відносин *«культурно-економічних»*, то слід вказати на їх двояку природу. Річ утім, що рівень культури, з одного боку, визначає стан та вектор відносин «політико-економічних», «економіко-правових», «морально-етичних», «економіко-ідеологічних», а з іншого – система ось цих перелічених відносин самостійно чинить вплив на систему культурних відносин, що мають безпосереднє відношення до економічної складової суспільного життя. За справедливим зауваженням вітчизняних апологетів важливості культури в економічному житті суспільства, культура – це цінності, переконання і установки, які мають сприяти розвитку людини й народу країни через удосконалення всіх сфер і галузей/секторів суспільного виробництва [79, с. 60]. Отже, без покращення ситуації у господарському комплексі та передових, каталізуючих цей процес, секторах економіки, не відбудеться поліпшення культурної сфери, яка водночас є і наслідком, і передумовою такого роду розвитку. Розірвання своєрідного «замкнутого кола» є прерогативою такого інституту суспільства як держава. Безсумнівно, наповнювати цей інститут мають право ті суб'єкти, що вирізняються високою моральністю та інтелігентністю.

Таким чином, формування інституційного середовища визначення та реалізації секторальних пріоритетів базується на принципах, що характерні для розглянутих систем відносин. Наразі їх реалії дозволяють запропонувати наступний механізм з формулювання та реалізації системи секторальних пріоритетів в Україні (рис. 3.8).

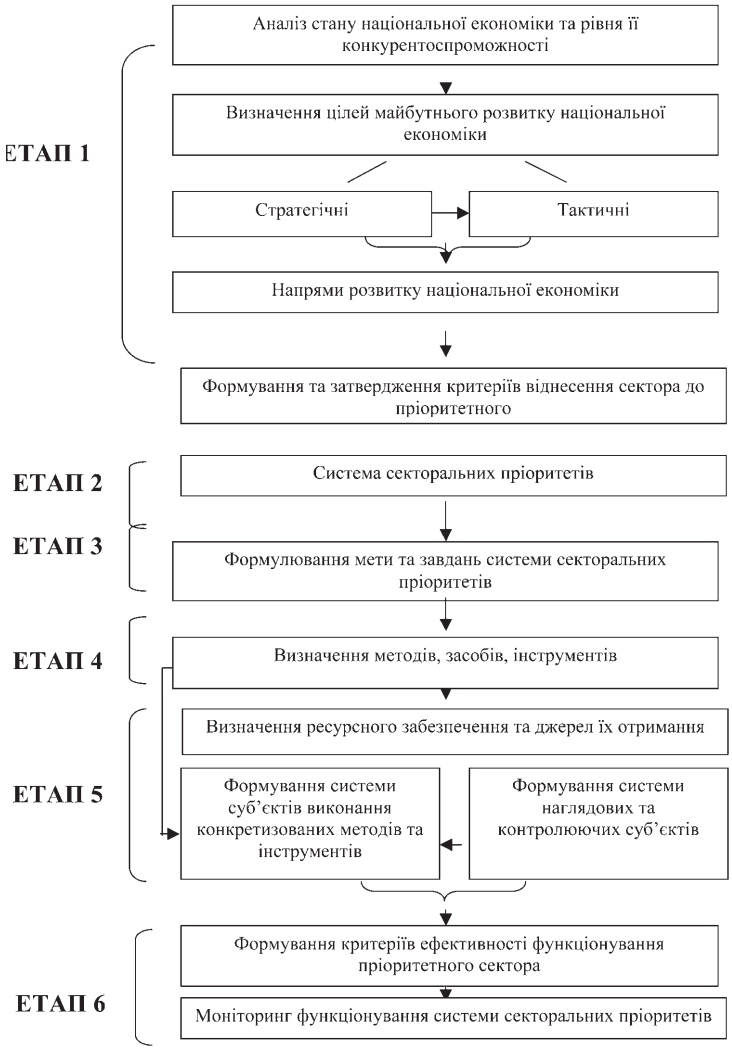

Рис. 3.8. Механізм визначення та реалізації секторальних пріоритетів.

По-перше, дослідницький етап, під час якого здійснюється глибокий науковий аналіз та оцінка стану національної економіки та рівня конкурентоспроможності її секторів. На підставі отриманих досліджень формується стратегічна, а згодом і тактична політика держави, вектор її подальшого розвитку.

По-друге, етап визначення системи секторальних пріоритетів за допомогою комплексу попередньо затверджених критеріїв віднесення сектора до пріоритетного. На цьому етапі можливе здійснення незалежного аудиту обґрунтованості запропонованих секторальних пріоритетів відповідними організаціями, спеціально створеними робочими комісіями тощо.

По-третє, етап формулювання мети та завдань системи секторальних пріоритетів, що має відповідати попередньо встановленій меті та завданням пріоритетного сектора й загалом стратегії розвитку країни.

По-четверте, етап виокремлення, обґрунтування, обрання та затвердження набору засобів й інструментів реалізації системи секторальних пріоритетів. На цьому ж етапі відбувається формування системи суб'єктів виконання конкретизованих методів та інструментів реалізації системи секторальних пріоритетів.

По-п'яте, етап оцінки співвідношення ресурсів забезпечення процесу реалізації секторальних пріоритетів та джерела їх отримання до засобів та інструментів.

По-шосте, етап наглядово-оціночної діяльності відповідними установами, організаціями з приводу ефективності функціонування пріоритетних секторів та відповідності покладених на них завдань. На цьому етапі мають чітко виконуватися заходи з розвитку секторальних пріоритетів профільними відомствами, міністерствами, спеціально створеними інститутами реконструкції та розвитку, тощо, а також безпосередній контроль за їх діяльністю, як зі сторони державних контролюючих органів, так і громадських організацій.

Ключова роль у цьому процесі належить інституту держави і викликана тим, що він надає імпульс для запуску й функціонування всього механізму.

3. СТРАТЕГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО МАКРОЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ УКРАЇНИ

Ефективне функціонування ринкової економіки можливе лише на засаді опанування нових форм, методів та принципів стратегічного управління. Стратегічне планування та прогнозування є основними складовими стратегічного управління розвитком економіки та економічної системи.

Можливі варіанти темпів зростання у довгостроковій перспективі викладені у Стратегії економічного та соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» (далі – Стратегія економічного та соціального розвитку). У відповідності з базовим варіантом прогнозу реальний ВВП України в 2015 р. майже в 2,4 рази повинен перевищувати рівень 2002 р. Для цього середньорічні темпи приросту ВВП в даний період повинні складати близько 6,5 %. Такий темп приросту в 2,2 рази перевищує середньорічний темп приросту світової економіки (2,9 %), що відповідає стратегічній задачі випереджуючого розвитку України в глобальному економічному просторі [238, с. 75].

Базовим сценарієм Стратегії економічного та соціального розвитку України передбачається, що прискорений інноваційний розвиток національної економіки забезпечить 60 % приросту ВВП [238, с. 77]. Це означає, що основою економічного зростання повинні стати нові технології, знання та інформація. Їх інтеграція дає можливість получити бажаний результат – нову якість економічного розвитку.

Для прогнозування процесу розширеного виробництва якісних змін у національній економіці необхідно розробити систему макроекономічних індикаторів, які б відображали темпи і особливості їх протікання. У якості базових серед індикаторів можуть бути обрані наступні: динаміка ВВП; індекси споживчих цін та цін виробників; індекси кількісної та якісної складових економічного зростання; доля інвестиційних і споживчих товарів у структурі промислового виробництва, імпорту та експорту; середній та реальний ефективний обмінний курс гривні до іноземних валют; індекси виробництва первинних ресурсів, які є матеріальною основою для стійкого розвитку внутрішнього ринку, відношення динаміки кінцевих споживчих видатків і валового нагромадження основного капіталу; динаміка питомої ваги залучених інвестицій (кредитні ресурси банківської системи, іноземних інвесторів, позабюджетних фондів, кошти населення та ін.) в їх загальному обсязі [208, с. 26].

Тому доцільно розглянути реальну ситуацію зміни основних макроекономічних показників впродовж 2000-2009 рр. (табл. 5.1).

Таблиця 5.1. Динаміка основних макроекономічних показників за 2000-2009 рр. (наростаючим підсумком у % до попереднього року) [82]

Макроекономічний показник	Роки									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Реальний ВВП	105,9	109,2	105,2	109,6	112,1	102,7	107,3	107,9	102,3	82,2
Обсяг промислового виробництва	113	114	107	116	113	103	106	110	96,86	83,6
Валова продукція сільського господарства	109,8	110,2	101,2	89	119,7	100,1	102,5	93,5	117,5	100,1
Інвестиції в основний капітал	114,4	120,8	108,9	131,3	128	101,9	119	129,8	104,7	56,3
Експорт товарів та послуг	118,8	109,7	111,1	124,1	139	106,3	113,7	127,2	134,9	54,9
Імпорт товарів та послуг	116,6	112	107,4	134,7	126,9	125,8	124,8	134,5	140,3	48,7
Оборот роздрібної торгівлі	112	111,9	111,5	112,6	1113,5	139,6	137,7	128,8	118,6	83,7
Реальний наявний дохід населення	104,1	110	118	109,1	119,6	123,9	111,8	114,8	107,6	90,1
Реальна заробітна плата	99,1	119,3	118,2	115,2	123,8	120,3	118,3	112,5	106,3	90,8
Індекс цін виробників промислової продукції	120,8	100,9	105,7	111,1	124,1	109,5	114,1	123,3	123	114,3
Індекс споживчих цін	125,8	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3

Згідно з табл. 5.1, у 2009 році спостерігається спад майже по всім основним макроекономічним показникам, особливо гостро це відчувається серед показників реального ВВП (82,2 %), обсягу промислового виробництва (83,6 %), інвестиціям в основний капітал (56,3 %), експорту (54,9 %), імпорту (48,7 %) та обороту роздрібної торгівлі (83,7 %). У 2007 та 2008 рр. спостерігалося суттєве підвищення цих показників, що загалом мало позитивну тенденцію для економічного зростання економіки України, але у 2009 р. зниження значень цих показників значно перевищило їх зростання. У 2009 р. спостерігається також

зниження реального наявного доходу населення та реальної заробітної плати, що в цілому має негативну тенденцію для економічного розвитку країни.

Далі слід розглянути такий макроекономічний показник, як ВВП, бо він є одним з основних показників розвитку економіки і його динаміка використовується для оцінки загальної ефективності функціонування економіки країни (табл. 5.2).

Таблиця 5.2. Динаміка ВВП України за 2000 – 2009 рр. [82]

Рік	Млрд. грн.	У постійних цінах 2007, відсотків до відповідного періоду попереднього року	
		Зміна обсягу	Зміна дефлятора
1	2	3	4
2000	137,9	3,7	3,5
2001	183,3	4,8	4,5
2002	225,8	5,2	5,0
2003	267,3	9,5	8,1
2004	345,1	12,1	15,1
2005	441,5	3,0	24,2
2006	544,2	7,4	14,7
2007	720,7	7,6	23,2
2008	949,9	2,3	28,8
2009	914,7	-15,1	13,7

Аналізуючи табл. 5.2, можна зробити висновок, що упродовж 2000-2008 рр. спостерігалося стабільне зростання ВВП, але уже у 2009 р. спостерігається різкий спад даного показника, що свідчить про погіршення тенденції розвитку економіки. Значення дефлятору ВВП свідчить про скорочення виробництва товарів та послуг в економіці, бо у 2009 р. він склав 13,7 % у порівнянні аналогічного показника у 2008 р. 28,8 %. Також скоротилася зміна обсягу ВВП на 17-20 % у 2009 р. у порівнянні з середнім зростанням цього показника на 3-5 % у попередніх роках, що свідчить про критичний стан економіки країни.

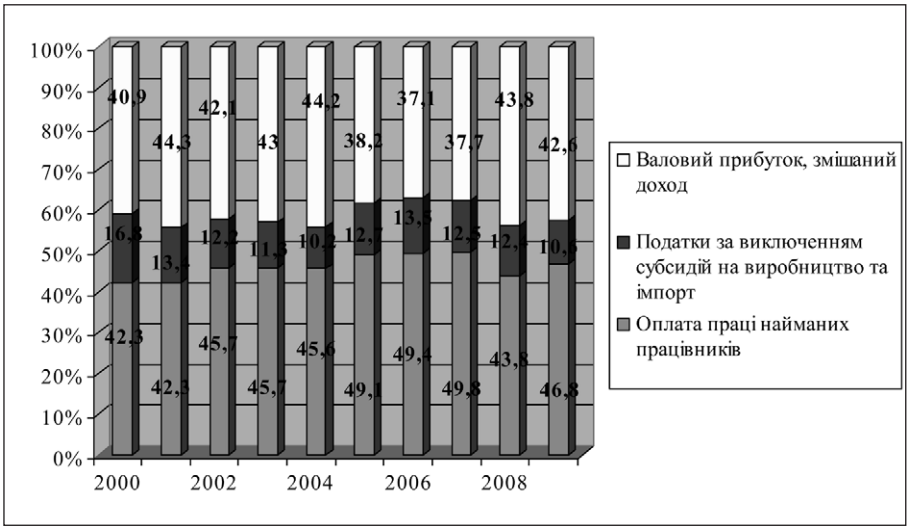

Рис. 5.1. Структура валового внутрішнього продукту за категоріями доходу за 2000-2009 рр. [82].

Рис. 5.1 наглядно демонструє нам детальну картину структури валового внутрішнього продукту за 2000-2009 рр. та показує, що протягом усього періоду спостерігається, що основними складовими ВВП є оплата праці найманих працівників та валовий прибуток, змішаний дохід.

Отже, можна зробити висновок, що відбувається значний спад виробництва товарів та послуг у країні, що у кінцевому випадку призводить до зниження рівня проживання громадян.

При вимірюванні величини ВВП істотне значення має не тільки реальний ВВП, повнота обліку самих товарів, що виробляються, і послуг, що надаються, але й ціни, які використовуються при обліку. Одним з індикаторів переходу економіки країни з фази рецесії у фазу стабілізації з подальшим зростанням виробництва є динаміка цін. Саме цінові індекси фіксують нові рівні рівноваги між попитом та пропозицією, а також дають сигнали виробникам щодо ступеню активності у суспільстві та економіці. Індекс споживчих цін (ІСЦ) характеризує зміни у часі загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання. Він є показником зміни вартості фіксованого набору споживчих товарів та послуг у поточному періоді до його вартості у базисно-

му періоді. Тому необхідно більш детально розглянути динаміку споживчих цін (табл. 5.3).

Таблиця 5.3. Зміни споживчих цін грудень до грудня попереднього року за 2000 – 2009 рр., % [82]

Рік	Темп зміни споживчих цін
2000	25,8
2001	6,1
2002	-0,6
2003	8,2
2004	12,3
2005	10,3
2006	11,6
2007	16,6
2008	22,3
2009	10,1

Згідно до табл. 5.3, спостерігається стрімкий зростання споживчих цін у 2008 р. у порівнянні з 2007 на 22,3 % та у 2009 р. у порівнянні з 2008 на 10,1 %, що має негативну тенденцію для розвитку економіки, бо купівельна спроможність громадян суттєво знизилася та попит на споживчі товари також зазнав спаду. Упродовж 2000 -2007 рр. спостерігалося більш-менш стабільне зростання цін у середньому близько 10%, але в умовах кризи відбулося зростання цін при падінні реальних доходів населення та зниженні купівельної спроможності грошової одиниці.

Ціни виробників промислової продукції - це ціни на продукцію, призначену для реалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках без податку на додану вартість та акцизного збору. Динаміка цін виробників промислової продукції відображена у табл. 5.4 та рис. 5.5.

Таблиця 5.4. Зміни цін виробників промислової продукції за 2000 – 2009 рр. (грудень до грудня попереднього року, %) [82]

рік	Ціни виробників промислової продукції
2000	1,2
2001	0,9
2002	5,7
2003	11,1
2004	24,1
2005	9,5
2006	14,1
2007	23,3
2008	23,0
2009	12,7

Індекс цін виробників промислової продукції (ІЦВ) є показником зміни цін у часі у сфері промислового виробництва. ІЦВ дозволяє відслідковувати та визначати тенденції змін цін як за видами економічної діяльності, так і виробництві конкретної продукції. Він використовується при створенні інформаційної бази для прогнозування і управління процесами ціноутворення у промисловості, перерахунку показників системи національних рахунків у постійні ціни та забезпечує можливість проведення міжнародних співставлень.

Згідно до табл. 5.4 та рис. 5.2, спостерігається суттєвий спад цін виробників промислової продукції по всім галузям промислової діяльності у 2009 р., що свідчить про зменшення витрат на виробництво, що, в свою чергу, призводить до спаду виробництва. Особливо гостро це відчувається у сфері виробництва та розподілення електроенергії, газу та води (0,8 %).

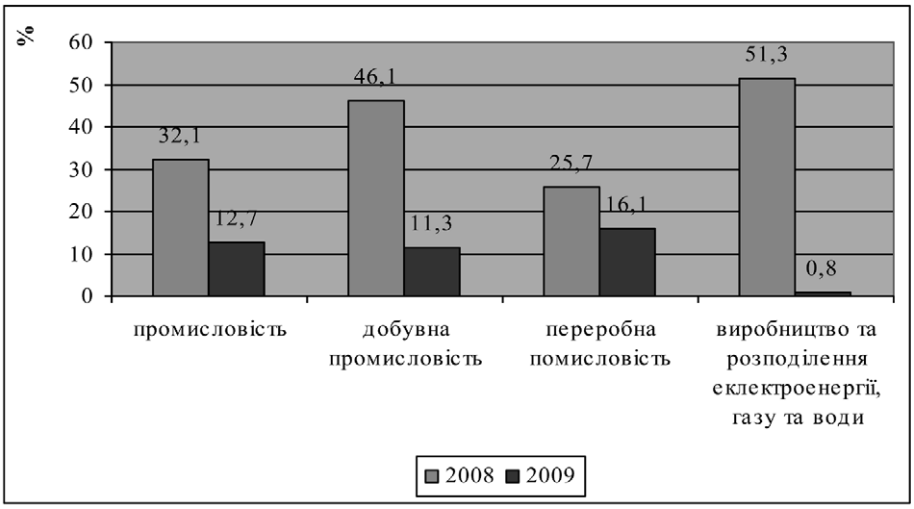

Рис. 5.5. Зміни цін виробників промислової продукції за основними видами промислової діяльності за 2008 – 2099 рр. (до грудня попереднього року) [82].

Для визначення динаміки фізичного об'єму виробництва добувної та переробної промисловості та комунального обслуговування використовується показник темпу зростання промислового виробництва. Індекс промислового виробництва – це показник динаміки обсягу промислового виробництва, його збільшення або зменшення. Визначається у вигляді відношення поточного обсягу виробництва у грошовому виразі до його величини у базисному періоді.

Розвиток промислового виробництва – це, передусім, структурні зміни у виробництві, формування оптимальних ресурсних пропорцій, якісне вдосконалення складових виробничого прогресу та промислового потенціалу.

З табл. 5.5 видно, що впродовж 2001 – 2007 рр. відбувалося стабільне зростання індексу промислового виробництва, а саме у добувній промисловості у середньому на 4 %, у переробній промисловості у середньому на 11 % та у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води у середньому на 2,8 %.

Таблиця 5.5. Темпи зростання промислового виробництва до попереднього року за 2001 – 2009 рр., % [82]

Рік	Добувна промисловість	Переробна промисловість	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води
2001	103,3	117,2	102,6
2002	102,3	108,9	101,1
2003	105,5	118,2	104,7
2004	104,1	114,6	98,9
2005	104,4	103,0	102,9
2006	105,8	106,3	106,7
2007	102,7	111,7	103,2
2008	97,6	96,8	97,5
2009	85,6	68,8	85,0

Але у 2008 - 2009 рр. (табл. 5.5) відбувається зниження цього показника, особливо гострий занепад відчувається у переробній промисловості, бо її індекс знизився на 31, 2 %, далі йде виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – на 15 % та добувна промисловість – на 14,4 %. Це свідчить про кризовий стан промисловості країни у цілому. Далі слід розглянути стан промисловості за видами промислової діяльності (рис. 5.3).

Рис. 5.3 ілюструє, що найбільш розвиненими галузями на 2009 р. є добування паливно-енергетичних корисних копалин (94 %), виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (93,5 %), целюлозно-паперове виробництво та видавнича діяльність (78,9 %), виробництво коксу, продуктів нафтопереробленння (92,4 %) та виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (85 %), показники індексів яких перевищили загальний індекс промисловості по країні (73,6 %). Найбільш гостро криза впливає на виробництво мінеральної продукції (58,5 %), металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів (66,6 %) та машинобудування (50,3 %). Тому саме ці галузі потребують стратегічних заходів щодо удосконалення їх діяльності.

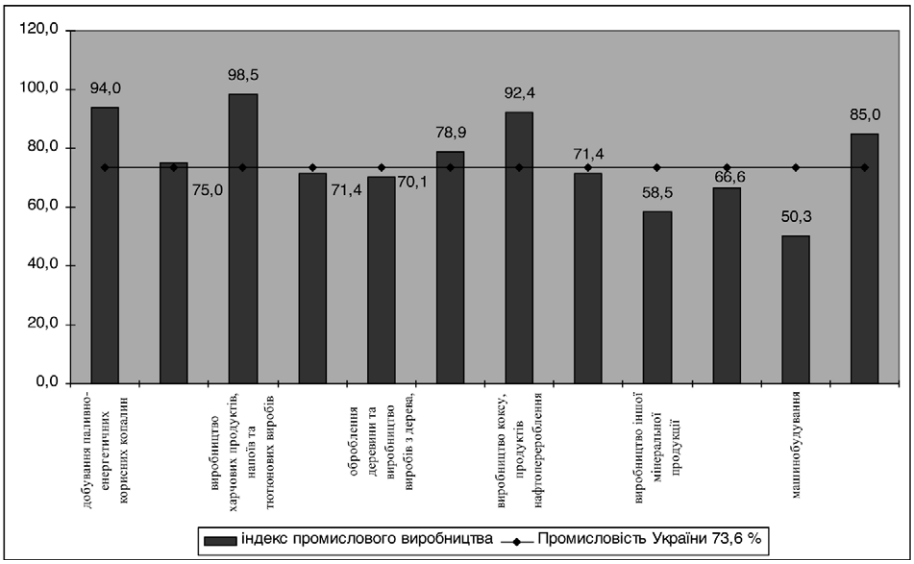

Рис. 5.3. Індекси промислового виробництва за видами діяльності у 2009 р., % [82].

Сільське господарство є однією з основних галузей національного господарства, оскільки виробництво продуктів харчування – перша умова життя безпосередніх виробників. Водночас воно є сировинною базою легкої та харчової промисловості (рис. 5.4).

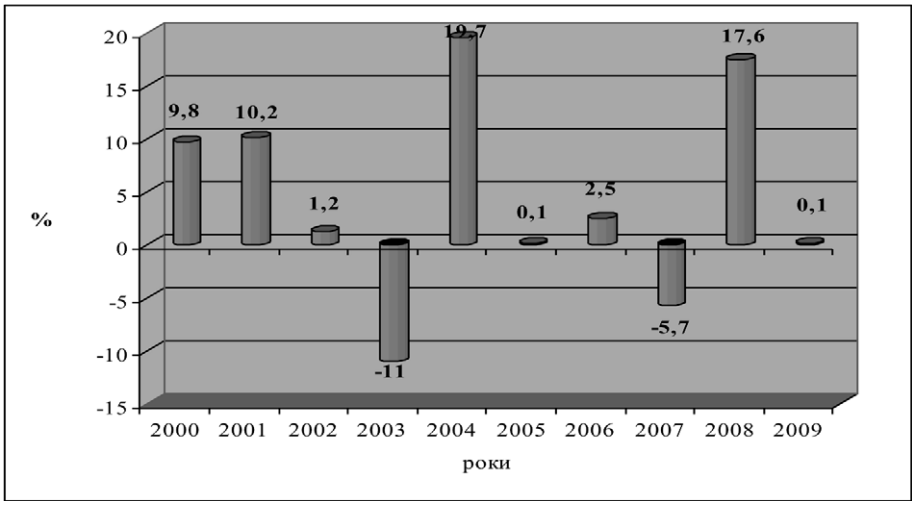

Рис. 5.4. Приріст (зниження) виробництва продукції сільського господарства за 2007 – 2009 рр., % [82].

З рис. 5.4 видно, що у 2008 р. відбулося збільшення обсягів виробництва сільського господарства на 17,6 %, що мало позитивну тенденцію для економічного зростання країни, але вже у 2009 р. приріст склав 0,1 %, що свідчить про кризовий стан сільського господарства України.

На рис. 5.5 наведено, що у 2007 р. відбувався спад виробництва сільськогосподарської продукції і за сільськогосподарськими підприємствами (-5,1 %) та господарствами населення(-6 %). Але вже у 2008 р. відбувається стрімкий підйом виробництва сільськогосподарської продукції сільськогосподарських підприємств (36,4 %), також відбувається зростання сільськогосподарського виробництва господарствами населення (5,8 %). Але ця позитивна тенденція для української економіки зазнала спаду, бо у 2009 р. ці показники склали (-0,3 %) та (0,3 %) відповідно.

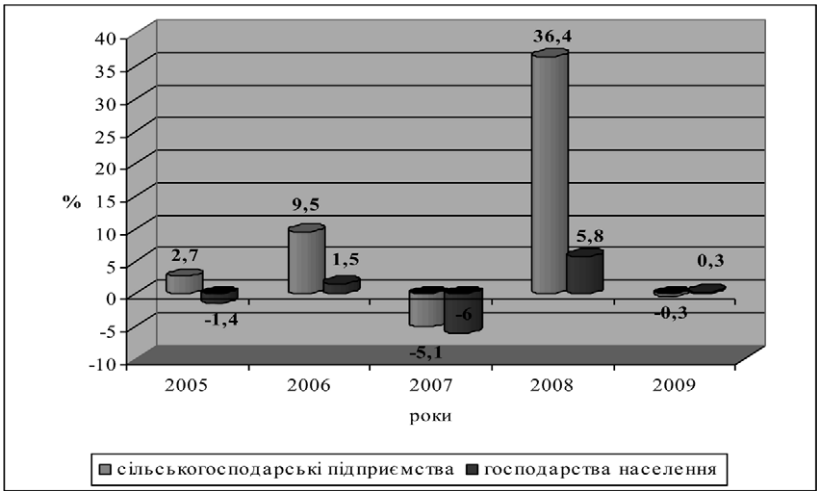

Рис. 5.5. Приріст (зниження) виробництва продукції сільського господарства за категоріями господарств за 2005 – 2009 рр., % [82].

Інвестиції мають велике значення для розвитку економіки країни. Інвестиції в основний капітал необхідні для розвитку виробництва, створення нових видів послуг і впровадження інноваційних рішень у галузях економіки.

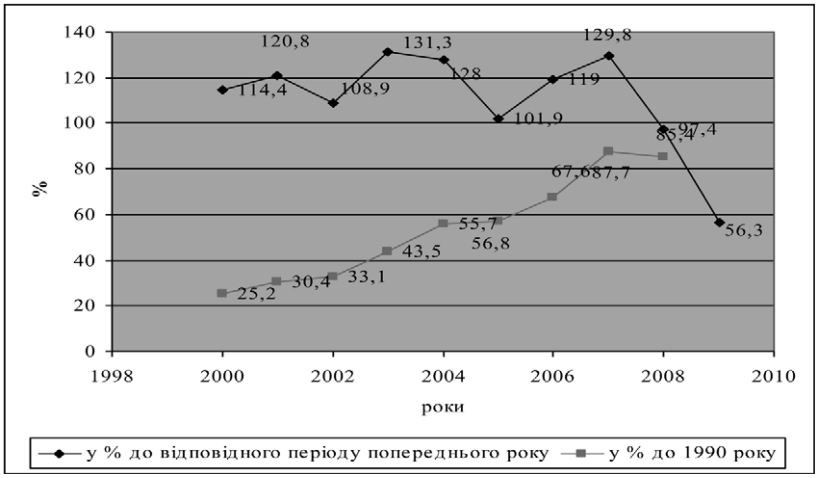

Рис. 5.6. Темпи зміни інвестицій в основний капітал за 2000 – 2009 рр., % [82].

Згідно до рис. 5.6, спостерігається значний спад інвестиційної активності в основний капітал, починаючи з 2008 р. (97,4 %) і в 2009 р. склала найнижчого рівня з 2000 р. (56,3 %). Це свідчить про негативну тенденцію інвестування економіки України протягом двох останніх років.

Метою інвестиційної діяльності є забезпечення ресурсами розвитку економіки країни та її ланок, збільшення обсягу інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування.

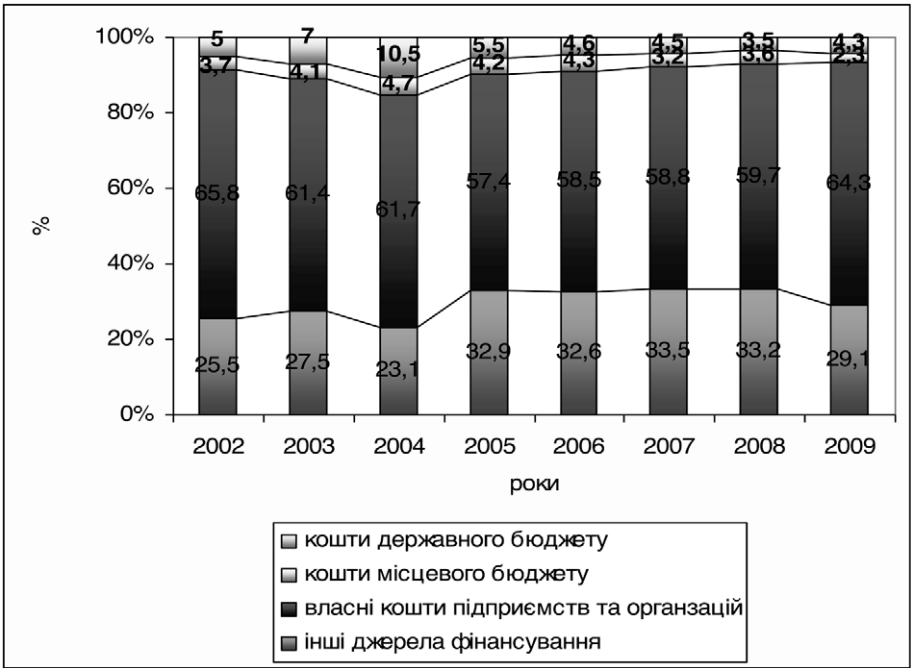

Рис. 5.7. Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування за 2002 – 2009 рр. (у % до загального обсягу) [82].

З рис. 5.7 видно, що основну частину інвестицій в основний капітал складають власні кошти підприємств та організацій (близько 60 % протягом усього періоду.) та кошти інших джерел фінансування (близько 30 відповідно), які можуть складатися з коштів іноземних інвесторів, коштів населення, кредитів банків та інших позик та ін. Кошти державного бюджету (близько 4-5 %) та кошти місцевого бюджету (близько 3 % відповідно) складають незначну частину

інвестицій в основний капітал, тому стратегічним заходом є підвищення інвестиційної активності держави задля підвищення економічного зростання.

Закордонні інвестиції відіграють особливу роль серед форм міжнародного руху капіталу. При переході товарного виробництва від стадії світового ринку до стадії світового господарства виникає міжнародне переміщення вже не тільки товару, але і чинників його виробництва, насамперед капіталу у формі прямих інвестицій. Згідно методології МВФ прямі іноземні інвестиції - це закордонні інвестиції, величиною у понад як 10 відсотків статутного капіталу, що дає зацікавленій стороні право на участь в управлінні підприємством (табл. 5.6).

Таблиця 5.6. Приріст прямих іноземних інвестицій за 2000 – 2009 рр. [82]

Рік	Млн. дол. США	У % до відповідного періоду попереднього року
2000	593,2	125,9
2001	680,3	114,7
2002	916,6	134,7
2003	1322,6	144,3
2004	2252,6	170,3
2005	7843,1	348,2
2006	4717,3	60,1
2007	7935,4	168,2
2008	6180,7	77,9
2009	2972,1	36,8

Аналізуючи табл. 5.6, можна сказати, що упродовж 2003 - 2007 рр. відбувалося стрімке зростання прямих іноземних інвестицій в економіку країни та у 2007 р. їх обсяг склав найвищого значення для України в 7935, 4 млн. дол. США (68,2 % приросту). Але у 2008 р. відбувається різкий відтік прямих іноземних інвестицій з України та у 2009 р. обсяг склав 2972,1 млн. дол.. США (на 63,2 % зниження) (рис. 5.8).

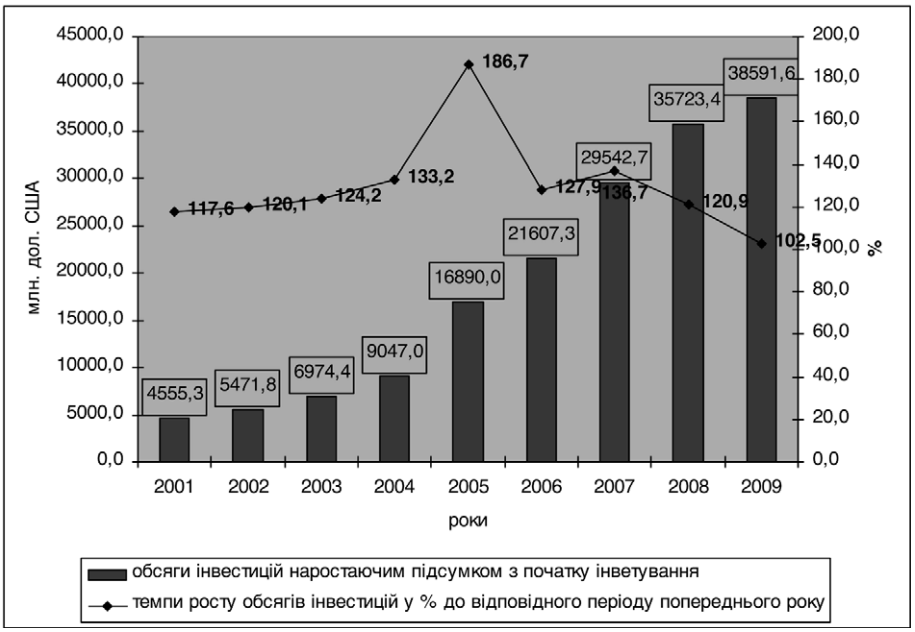

Рис. 5.8. Обсяги та приріст прямих іноземних інвестицій за 2001 – 2099 рр. [82].

З рис. 5.8 можна зробити висновок, що найбільшим темпом росту прямих іноземних інвестицій відрізнявся 2005 р. і склав 86,7 %, але з 2008 р. відбувається падіння цього показника і у 2009 р. він склав 2,5 %.

Недостатнє інвестування призвело до втрати конкурентоспроможності національної економіки, занепаду основних фондів, спаду виробництва та збільшення собівартості продукції, що загострило проблеми інвестиційних ресурсів і призводить до подальшого недоінвестування.

Зовнішня торгівля значною мірою впливає на соціально-економічне положення країни і забезпечення її економічної безпеки, тому має бути детально розглянута.

З рис. 5.9 видно, що впродовж 2000-2008 рр. відбувалося більш-менш стабільне зростання показників експорту та імпорту та складали у середньому 20,5 % та 24,7 % відповідно, але у 2009 р. відбувся різкий спад показників експорту і імпорту та вони знизилися на 45,1 % і 51,3 % відповідно, що свідчить про спад торгівельної активності країни у цілому.

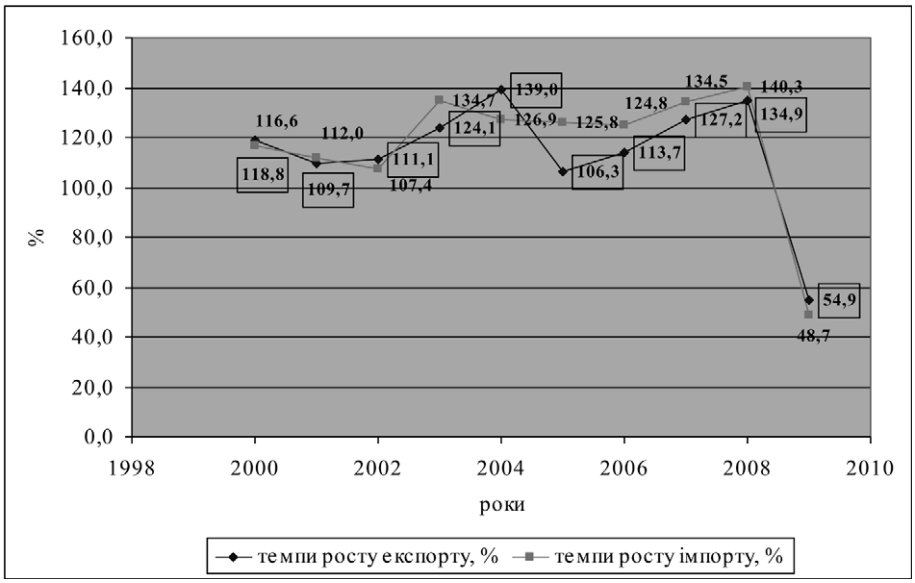

Рис. 5.9. Темпи зростання (зменшення) обсягів торгівлі товарами та послугами за 2000 – 2009 рр., % [82].

Сальдо торгівельного балансу - це різниця між грошовими надходженнями і витратами за певний проміжок часу.

Якщо експорт (надходження) перевищує імпорт (платежі), то сальдо додатне, а торговельний баланс активний. Якщо ж експорт (надходження) менший за імпорт (платежі), то сальдо від'ємне, а торговельний баланс пасивний. Рівність експорту та імпорту утворює нульове сальдо балансу, а сам баланс у таких випадках називається чистим, або нетто–балансом. Детально сальдо торгівельного балансу зовнішньої торгівлі розглянуто далі (рис. 5.10).

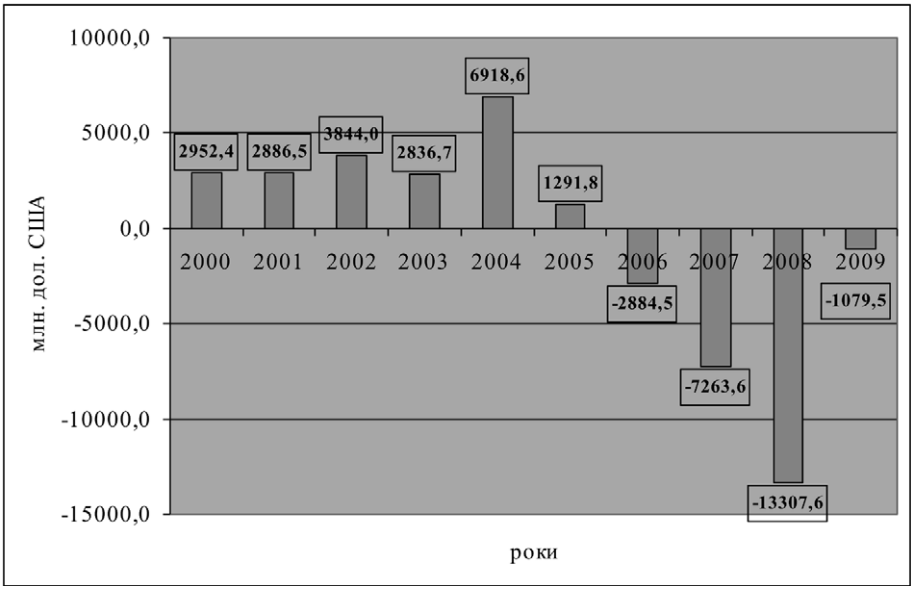

Рис. 5.10. Сальдо торгівельного балансу зовнішньої торгівлі за 2000 – 2009 рр., млн. дол. США [82].

Як видно з рис. 5.10, впродовж 2006 – 2009 рр. спостерігається від'ємне сальдо торгівельного балансу, що свідчить про пасивний торгівельний баланс, бо експорт (надходження) менший за імпорт (платежі), і, як наслідок, має негативну тенденцію для зовнішньої торгівлі України та для економіки у цілому.

Обсяги експорту визначають обсяги імпорту. За відсутності інших форм співробітництва у довгостроковій перспективі, обсяги імпорту мають дорівнювати величині експорту. Точніше, можливі коливання двох показників, які за результатами отриманого року можуть впливати на збільшення або зменшення зовнішньої заборгованості країни, або, навпаки, її кредитних активів. Але зростання значення інших сфер міжнародних послуг, передусім валютно-фінансових форм міжнародної економічної діяльності, веде до більшої незалежності імпорту товарів від їх експорту і до перенесення такої «незалежності» на інші види господарської діяльності, результатом яких є приплив грошей, валютно-фінансових активів усередину країни.

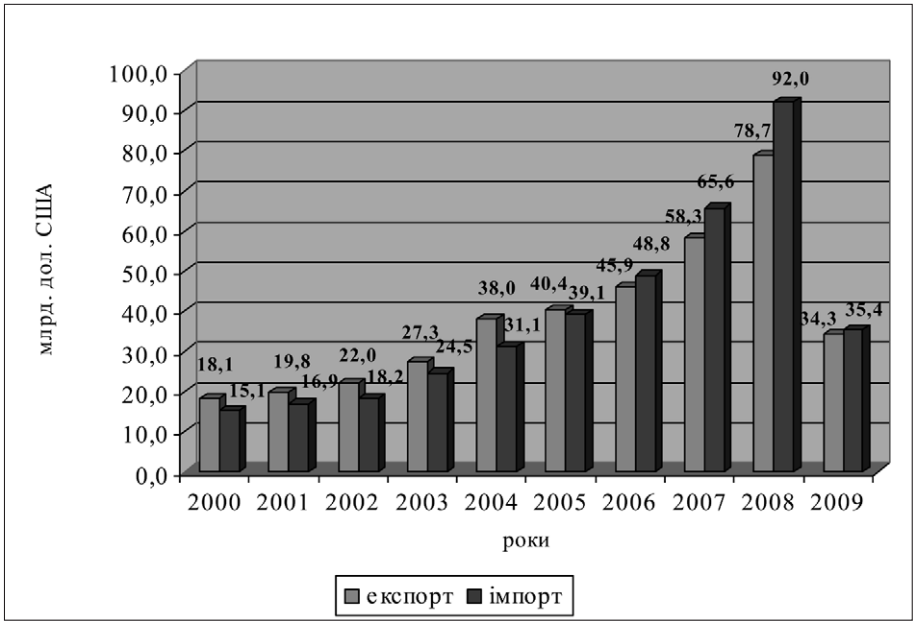

Рис. 5.11. Динаміка обсягів експорту-імпорту товарів і послуг за 2000 – 2009 рр., млрд. дол. США [82].

Згідно до рис. 5.11, упродовж 2000 – 2008 рр. спостерігається зростання показників експорту та імпорту, що свідчить про активну зовнішню торгівлю країни, але у 2009 р. спостерігається суттєвий спад цих показників.

Зміни умов торгівлі безпосередньо впливають на національний доход і платіжний баланс країни, тому вони є індикатором добробуту країни. Погіршення умов торгівлі означає необхідність інтенсифікації експорту або обмеження імпорту з метою збереження сальдо торговельного балансу. В зв`язку з цим розробка регулятивного механізму повинна передбачати необхідність адаптації виробництва до змін пропорцій відносних цін. У той же час фінансові аспекти економічної політики, спрямованої на пристосування економіки до змін умов торгівлі, мають дуже обмежений характер.

Теоретичного узагальнення та об`єктивного аналізу потребує формування політики, спрямованої на досягнення стійкої позитивної динаміки зміни умов торгівлі на макроекономічному рівні, напрямів інтеграційних процесів, а також

формування стратегії подальшого стимулювання розвитку експортного потенціалу та прогнозування розвитку зовнішньої торгівлі.

Бюджет є важливою фінансовою категорією, невід'ємною частиною державних та муніципальних фінансів. Бюджет задовольняє потреби держави в грошових коштах, його динаміку проаналізовано далі (рис. 5.12).

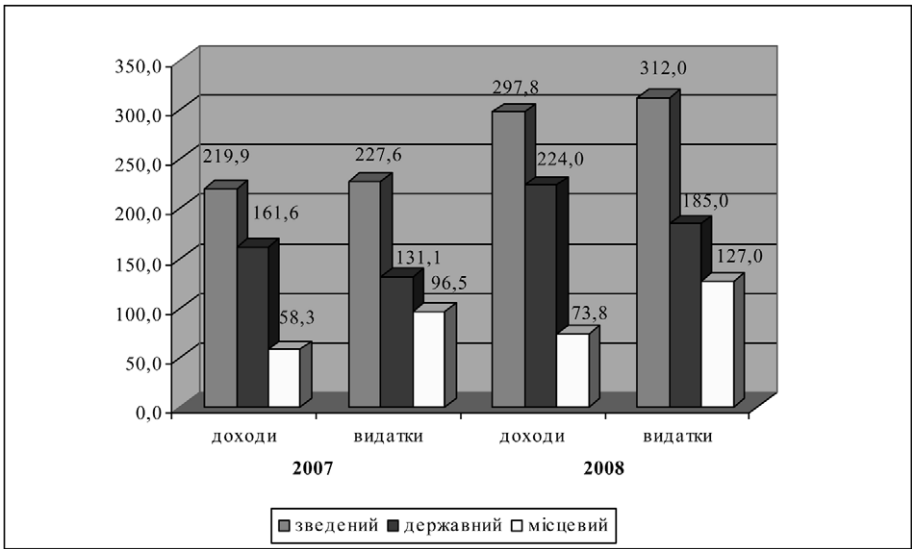

Рис. 5.15. Доходи та видатки бюджету України за 2007 – 2008 рр., млрд. грн. [82].

З рис. 5.12 видно, що у 2007 – 2008 рр. видатки перевищують доходи зведеного бюджету України, що свідчить про наявний дефіцит бюджету України.

Дефіцит бюджету - перевищення видатків бюджету над його доходами. Профіцит бюджету - перевищення доходів бюджету над його видатками.

Прийняття Державного бюджету України або місцевих бюджетів на відповідний бюджетний період з дефіцитом дозволяється у разі наявності обґрунтованих джерел фінансування дефіциту відповідного бюджету з урахуванням особливостей, визначених Бюджетним кодексом.

Профіцит бюджету затверджується виключно з метою погашення основної суми боргу та на забезпечення збереження розміру оборотної касової готівки.

Джерелами фінансування дефіциту бюджетів є державні внутрішні та зовнішні запозичення, внутрішні запозичення органів влади Автономної Республіки Крим, внутрішні та зовнішні запозичення органів місцевого самоврядування, а також вільний залишок бюджетних коштів із дотриманням умов, визначених Бюджетним кодексом.

Далі необхідно розглянути доходи та видатки зведеного бюджету, і проаналізувати наявність дефіциту або профіциту бюджету (табл. 5.7) [82].

Таблиця 5.7. Доходи і видатки зведеного бюджету України за 2000 – 2008 рр., млрд. грн.

Рік	Доходи	Видатки	Дефіцит (-)/профіцит (+)
2000	49,1	48,1	1,0
2001	54,9	55,5	-0,6
2002	61,9	60,3	1,6
2003	75,3	75,8	-0,5
2004	91,5	102,5	-11,0
2005	134,2	142,0	-7,8
2006	171,8	175,5	-3,7
2007	219,9	227,6	-7,7
2008	297,8	312,0	-14,2

Згідно до табл. 5.7 та рис. 5.13, спостерігається тенденція дефіцитності зведеного бюджету України, виключенням стали лише 2000 та 2002 рр., профіцити яких склали 1 та 1,6 млрд. грн. відповідно. Найбільша бюджетна дефіцитність спостерігається у 2008 році та складає 14,2 млрд. грн., що свідчить про недосконалість бюджетної політики держави та негативно впливає на розвиток економіки країни.

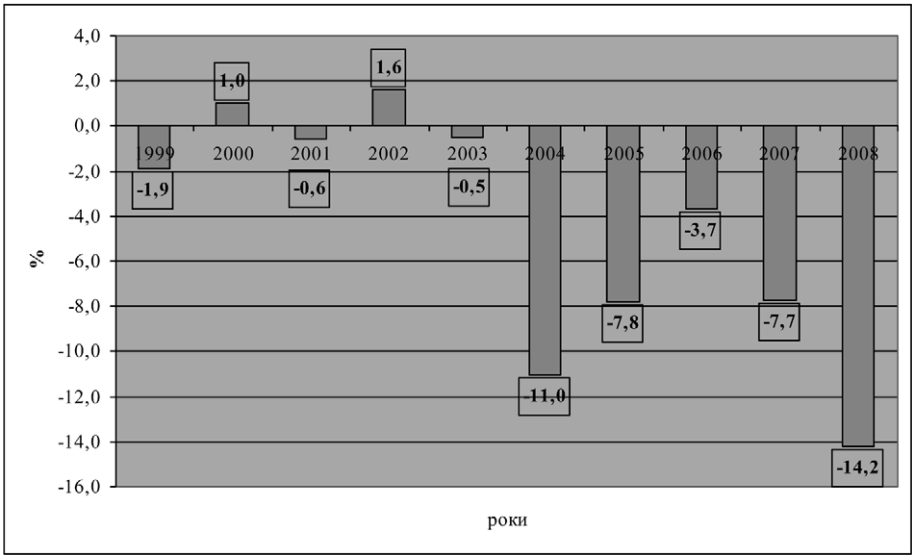

Рис. 5.13. Дефіцит зведеного бюджету України за 1999 – 2008 рр., грн. [82].

Узагальнюючи вищевикладене, можна дійти висновку, що в Україні відбувається спад економічного зростання України, а саме зменшення обсягів промислового та сільськогосподарського виробництва, відтік іноземних інвестицій, зменшення обсягу інвестицій в основний капітал, тобто недоінвестування економіки, від'ємне сальдо торгівельного балансу, зменшення обсягів експорту ті збільшення обсягів імпорту, суттєве зменшення обсягів торгівлі товарами та послугами про що свідчить динаміка основних макроекономічних показників, таких, як ВВП, споживчі ціни та ціни виробників, показники промислового виробництва, показники виробництва продукції сільського господарства, інвестиції в основний капітал, прямі іноземні інвестиції, експорт та імпорт товарів і послуг та доходи і видатки бюджету України, згідно з якою в українській економіці відбуваються кризові явища.

3.2. СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Досвід зарубіжних країн свідчить, що соціальна політика може активно впливати на економічне зростання шляхом збільшення сукупного попиту, підвищення продуктивності людського капіталу, зміцнення соціальної стабільності й

поліпшення підприємницького та інвестиційного клімату. Соціальна політика, по-перше, зменшує витрати підприємств на ведення бізнесу, охорону здоров'я, праці, охорону майна тощо. Наявний в Україні дефіцит платоспроможного попиту вказує на значний потенціал використання активної соціальної політики як чинника економічного зростання.

По-друге, вона потребує уваги до політики доходів і видатків (підвищення реальних доходів населення, реформування податкової системи й податкових стимулів); демографічної політики (сприяння відтворенню населення з метою формування людського капіталу).

По-третє, використання певної частини доходів населення на примусове страхування, на платні послуги у сфері освіти й охорони здоров'я може зменшити платоспроможний активний попит на внутрішньому ринку.

Вихід української економіки на нову траєкторію економічного зростання закономірно ставить проблему невідкладної перебудови соціальної сфери. В теперішній час головним і визначальним у проведенні реформ є суттєве посилення їх соціальної спрямованості. Соціальна сфера повинна стати ефективним сектором економіки і стимулом прискорення економічного прогресу.

Для характеристики матеріальних засад, сучасного стану і напрямів розвитку народного добробуту необхідно розглянути:

- рівні та структуру доходів, витрат на споживання населенням матеріальних благ і послуг;
- стан споживчого ринку;
- стан ринку праці та зайнятості;
- стан соціальних гарантій малозабезпеченим верствам населення.

Економічно активне населення згідно з концепцією робочої сили – це населення обох статей віком 15-70 років, яке протягом певного періоду забезпечує пропозицію робочої сили для виробництва товарів та послуг. Економічно активними вважаються особи, зайняті економічною діяльністю, яка приносить доход (зайняті), та безробітні.

Аналіз рівня економічної активності населення працездатного віку за показниками зайнятості населення наведений далі (табл. 5.8) [82].

Таблиця 5.8. Економічна активність населення працездатного віку за 2000 – 2009 рр.

Показник	Роки									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Зайняте населення, тис. осіб	18520,7	18540,9	18624,1	18694,3	18886,5	18520,7	19179	19324	19306	18330
Рівень зайнятості, у %	64,5	64,4	64,5	64,6	65,4	64,5	66,4	67,2	67,5	64,6
Безробітне населення, тис. осіб	2630,0	2128,6	1994,0	1888,2	1595,2	2630,0	1418	1385	1400	2008
Рівень зареєстрованого безробіття, у % до економічно активного населення працездатного віку	12,4	10,3	9,7	9,2	7,8	12,4	4,0	3,4	3,0	4,1
Економічно неактивне населення, тис. осіб	7562,4	8140,2	8262,8	8365,4	8410,3	8318,0	8267	8042	7879	8034

Згідно до табл. 5.8, спостерігається досить стабільне зростання показників зайнятого населення, але в 2009 р. відбулося зниження зайнятого населення на 976 тис. осіб, а рівень зайнятості знизився на 2,9 % у порівнянні з аналогічними показниками 2008 р. Не втішними для населення України є показники безробіття у 2009 р., кількість безробітного населення збільшилася майже у півтора рази та склала 2008 тис. осіб (на 43,4 % більше) у порівнянні з 2008 р., рівень безробіття збільшився на 3,1 %, рівень зареєстрованого безробіття на 1,1 %, що свідчить про кризовий стан ринку праці у країні.

Стан зайнятості та безробіття на Україні розглянутий на рис. 5.14.

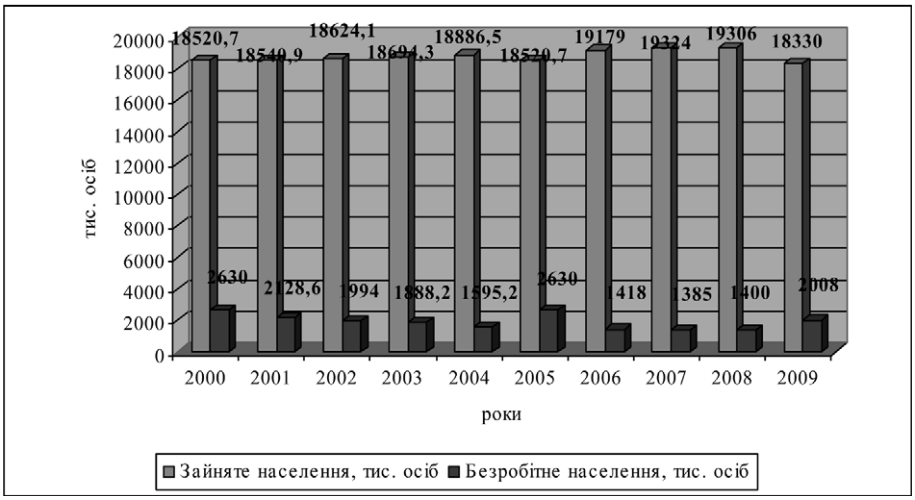

Рис. 5.14. Зайняте та безробітне населення України у 2000-2009 рр. (тис. осіб) [82].

З рис. 5.14 видно, що безробітне населення має тенденцію до збільшення та у 2009 р. склало 2008 тис. осіб, що свідчить про низький рівень соціально-економічного розвитку країни. Виходячи з вищевикладеного, можна сказати, що проблема безробіття є ключовим питанням у ринковій економіці, і, не вирішивши його неможливо налагодити ефективну діяльність економіки. Особливо гостро проблема безробіття стоїть зараз перед Україною, тому що стан економіки України зараз обтяжуючий.

Чисельність зайнятого та безробітного населення за областями України розглянута у додатках Д.1 та Д.2 відповідно. Аналіз цих показників свідчить, що упродовж 2008-2009 рр. відбувається зниження рівня зайнятості та зростання рівня безробіття за всіма областями.

Доходи населення включають обсяг нарахованих в грошовій та натуральній формі: заробітної плати, прибутку та змішаного доходу, одержаних доходів від власності, соціальних допомог та інших поточних трансфертів. Наявний доход населення - це максимальний обсяг грошових доходів, які призначені для використання домашніми господарствами на придбання споживчих товарів та оплату послуг. Вони включають оплату праці, прибуток, змішаний доход, сальдо доходів від власності, соціальні допомоги, інші одержані поточні трансферти в грошовій

формі за виключенням сплачених, зокрема поточних податків на доходи та майно. Реальний наявний доход населення - це наявний доход, який скоригований на індекс споживчих цін. Витрати та заощадження населення включають: витрати на придбання товарів та послуг; сплачені доходи від власності, поточні податки на доходи, майно та інші поточні трансферти; нагромадження основного капіталу та матеріальних оборотних коштів.

Тому далі доцільно розглянути рівень доходів громадян (табл. 5.9)

Таблиця 5.9. Наявний доход громадян [82]

Рік	Млрд. грн.	% до відповідного періоду попереднього року
1	2	3
2000	96,6	133,5
2001	119,0	123,2
2002	141,6	119,2
2003	162,6	114,8
2004	212,0	130,4
2005	298,3	140,7
2006	363,6	121,9
2007	471,0	129,5
2008	646,3	137,2
2009	159,8	105,5

З табл. 5.9 видно, що наявний доход населення у 2009 р. суттєво знизився, темп росту доходу у 2009 р. склав лише 5,5 % проти середнього росту наявного доходу за 2000 – 2008 рр. у 27,5 %.

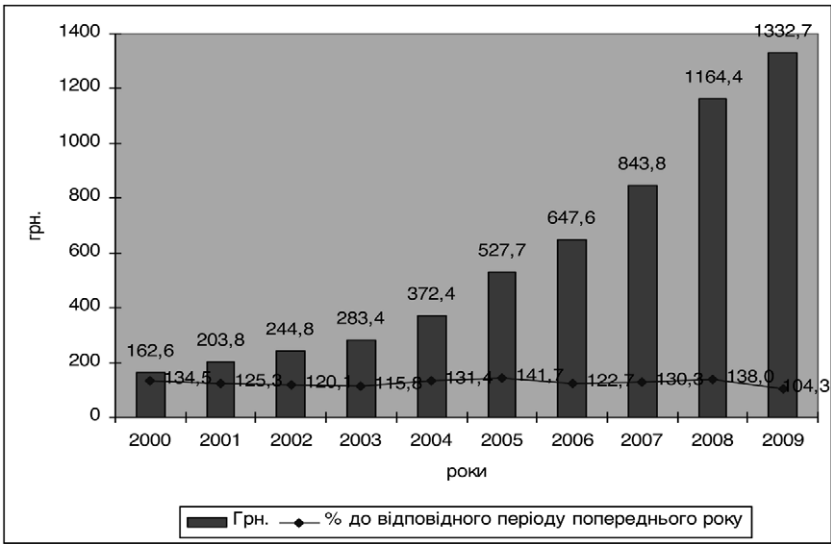

Рис. 5.15. Середньомісячний наявний доход у розрахунку на одну особу [82].

Аналізуючи рис. 5.15, можна сказати, що темп росту наявного доходу у 2009 р. склав 4.3 % проти 38 % у 2008 р., що свідчить що середньомісячний наявний дохід у розрахунку на 1 особу також знизився.

Таблиця 5.10. Темпи зростання реального наявного доходу населення, % [82]

Рік	До відповідного періоду попереднього року	До 1991 року
2000	104,1	34,3
2001	110,0	37,7
2002	118,0	44,5
2003	109,1	48,6
2004	119,6	58,1
2005	123,9	72,0
2006	111,8	80,5
2007	114,8	92,4
2008	109,6	101,3
2009	87,1	х

З табл. 5.10 видно, що протягом 2009 р. відбувається зниження рівня темпів зростання наявного реального доходу, та у 2009 році впали на 12,9 %;, хоча упродовж 2000 – 2008 рр. цей показник мав чітку тенденцію до зростання та у середньому складав 12,3 %. Цей факт свідчить про погіршення рівня наявних доходів населення та про погіршення рівня життя громадян.

Питання про співвідношення доходів є найголовнішим питанням та показником розвитку економіки країни. Саме співвідношення доходів визначає не лише рівень життя громадян в країні, не лише перспективи розвитку країни, але і рівень політичної культури, і рівень суспільної моралі, що, в свою чергу, має безпосередній вплив на економічне зростання країни.

Рис. 5.16 демонструє, що основну частинну доходів громадян складає заробітна плата (44,0 5 та 42,5 % у 2008 та 2009 рр. відповідно) та соціальної допомоги та інших поточних трансфертів (39,7 % та 41,7 % відповідно), тому далі доцільно розглянути показники заробітної плати.

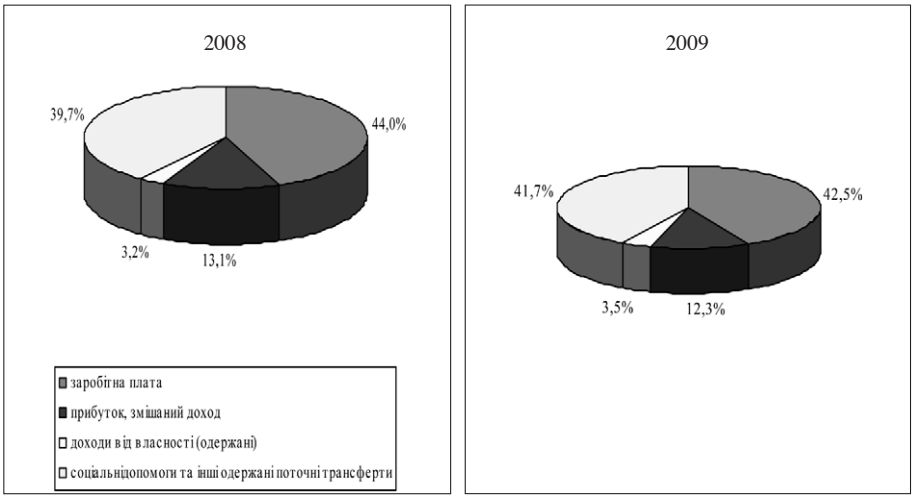

Рис. 5.16. Структура доходів громадян за 2008-2009 рр. [82].

Далі доцільно розглянути динаміку середньомісячної номінальної та реальної заробітної плати, а також її значення у відсотках до попереднього періоду (табл. 5.11). Детально динаміка номінальної та реальної заробітної плати розглянута на рис. 5.17.

Таблиця 5.11. Середньомісячна номінальна та реальна заробітна плата за 2003–2009 рр. [82]

Рік	Грн.	У % до відповідного періоду попереднього року	
		номінальна	реальна
2003	462	122,8	115,2
2004	590	127,5	123,8
2005	806	136,7	120,3
2006	1041	129,7	118,3
2007	1351	129,7	112,5
2008	1806	133,5	106,3
2009	1870	104,6	89,6

Згідно до табл. 5.11 спостерігається зростання величини номінальної заробітної плати, яка у 2009 р. склала 1870 грн. з темпом росту у 4,6 %, при тому, що реальна заробітна плата цього ж року знизилася на 10,4 %, що свідчить про суттєве зростання рівня цін, тобто про зниження купівельної спроможності номінальної заробітної плати.

Далі слід проаналізувати рівень добробуту населення, ураховуючи рівень заробітної плати працівників (рис. 5.18)

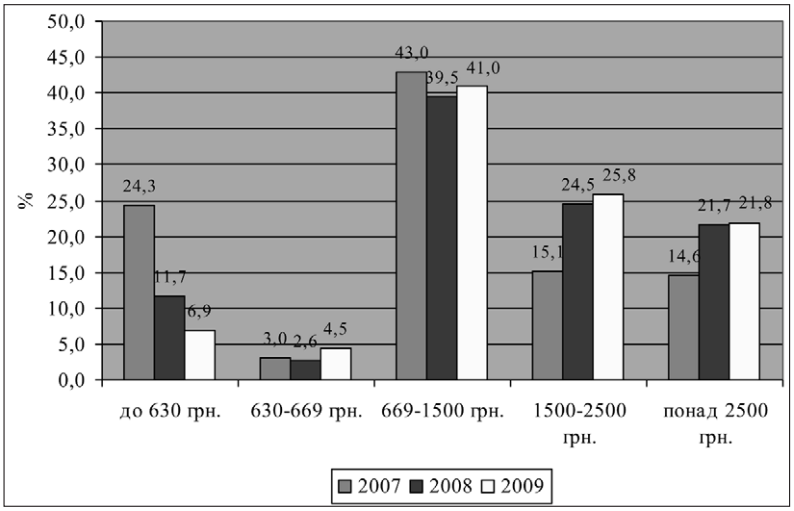

Рис. 5.18. Розподіл працівників за рівнем заробітної плати за 2007 – 2009 рр. [82].

На 2009 р. мінімальна заробітна плата громадян склала 650 грн., а прожитковий мінімум на працездатну особу – 669 грн., як видно з рис. 5.18, на 2009 р. кількість населення, яка одержує кошти менше та на рівні прожиткового мінімуму склали 6,9 % та 6,5 % відповідно, що свідчить про низький рівень життя населення. Переважає кількість населення з рівнем заробітної плати від 669 – 1500 грн. упродовж 2007 – 2009 рр. та у 2009 р. вона склала 41 %. Працівники з рівнем заробітної плати 1500-2500 грн. та понад 2500 грн. у 2009 р. склали 25,8 % та 21,8 % відповідно.

Рівень середньомісячної заробітної плати на одного штатного працівника за областями України показує, що за всіма областями заробітна плата на одного штатного працівника серед областей України у середньому складає 1500 грн., що свідчить про недостатній рівень забезпеченості населення коштами.

Далі необхідно розглянути стан рівня заборгованості із виплати заробітної плати.

Заборгованість з виплати заробітної плати – це сума своєчасно невиплаченої заробітної плати всім категоріям працівників, а саме: штатним працівникам; сумісникам та працюючим за договорами; звільненим працівникам. Заборгованість з виплати заробітної плати може утворюватися за рахунок власних коштів підприємства, а також місцевого та Державного бюджетів (табл. 5.12).

Таблиця 5.12. Заборгованість із виплати заробітної плати на початок року у 2002 – 2009 рр. [82]

Рік	На 1 число, млн. грн.	У % до	
		1 січня попереднього року	Фонду оплати праці попереднього місяця
2002	2567	53,9	55,5
2003	2548	95,9	46,9
2004	2232	87,6	34,3
2005	1111	49,8	13,8
2006	960	86,4	8,2
2007	806	84,0	5,4
2008	669	82,9	3,4
2009	1189	177,8	5,3

Згідно з табл. 5.12, можна сказати, що на 1.01.2009 р. заборгованість із виплати заробітної плати становила 1189 млн. грн., що на 520 млн. грн. більше, ніж на 1.01.2008 р., темп зростання заборгованості становив 77, 8 %, що свідчить про кризові явища в економіці у сфері оплати праці.

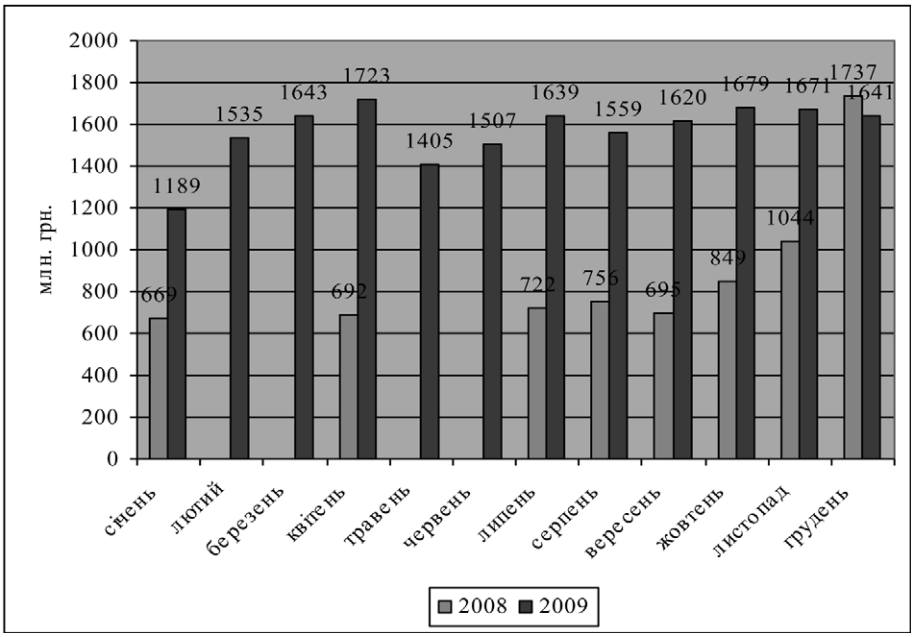

Рис. 5.19. Динаміка суми заборгованості із виплати заробітної плати (станом на 1 число відповідного місяця) [82].

Рис. 5.19 демонструє, що починаючи з липня 2008 р. та впродовж 2009 р. відбувається зростання заборгованості із виплати заробітної плати. Середня заборгованість із виплати заробітної плати за 2009 р. склала 1568 млн. грн., це свідчить про спад рівня життя населення, бо споживчі ціни мають тенденцію до підвищення.

З рис. 5.20 видно, що станом на 01.01.2009 р. сума заборгованості із виплати заробітної плати становила 1,2 млрд. грн., перевищивши аналогічний показник попереднього року на 0,5 млрд. грн.

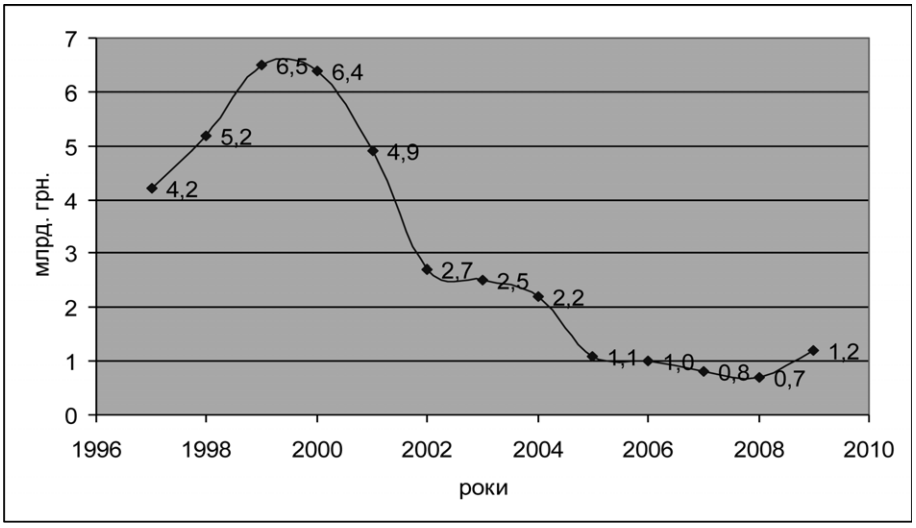

Рис. 5.20. Динаміка заборгованості із виплати заробітної плати за 1997 – 2009 рр., млрд. грн. [82].

Структура заборгованості з виплати заробітної плати за типами підприємств, таких, як економічно-активні, підприємства-банкрути та економічно-неактивні, наведена у табл. 5.13.

Таблиця 5.13. Структура заборгованості з виплати заробітної плати за типами підприємств у 2009 р. [82]

Найменування	Усього	У тому числі		
		економічно активні	підприємства-банкрути	економічно неактивні
Млн. грн.	1671,0	1138,6	466,3	66,1
у % до загальної суми	100,0	68,1	27,9	4,0

Згідно з табл. 5.13, можна сказати, що загальна сума заборгованості по заробітній платі у 2009 р. становила 1671 млн. грн. Основна частина заборгованості із виплати заробітної плати приходиться на економічно активні підприємства та складає 1138,6 млн. грн. або 68,1 %.

З рис. 5.21 можна зробити висновок, що у 2009 р. найбільший приріст заборгованості у 2009 р. відбувся у сфері комунальних і індивідуальних послуг (222,8 %), у фінансовій діяльності (146,7 %), у сфері освіти (102,3 %), у сфері готельно-ресторанного бізнесу (101,4 %) та у сфері рибництва (93,2 %). Ці сфери найбільш гостро відчувають проблеми заборгованості із виплати заробітної плати а сфери сільського та лісового господарства скоротили заборгованості з виплати заробітної плати на 14,9 % та 48,7 % відповідно.

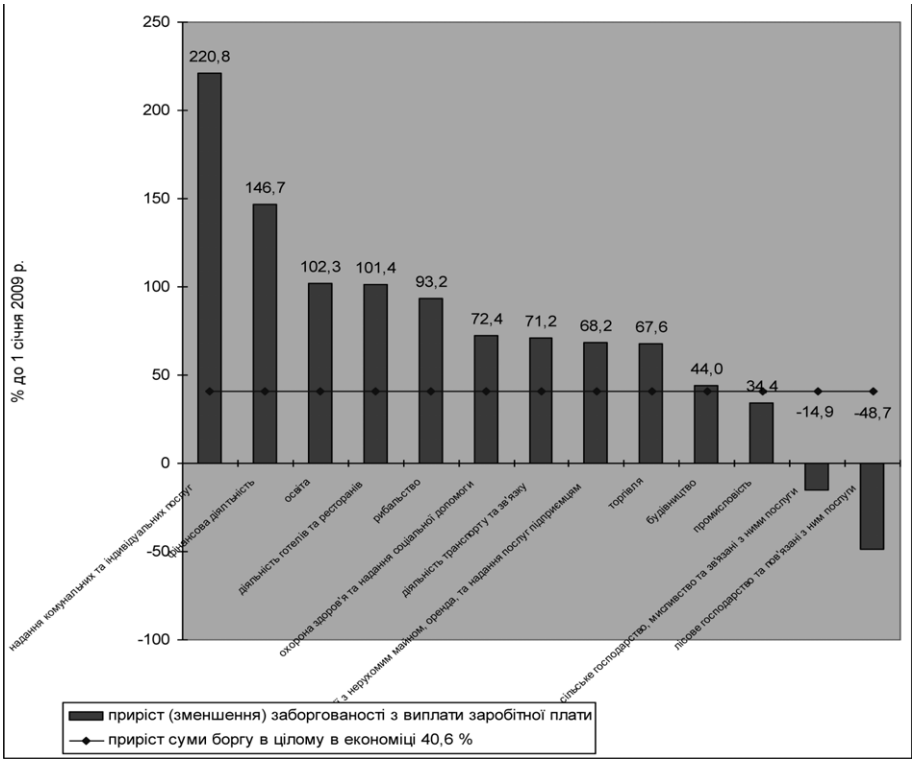

Рис. 5.21. Приріст (зменшення) заборгованості з виплати заробітної плати за 2009 р. [82].

З табл. 5.20 видно, що основна сума заборгованості приходиться на промисловість та складає 910 млн. грн., що становить 54,5 %, далі йде сфера будівництва 273,1 млн. грн. та 16,4 % та сфера транспорту і зв'язку 126,8 млн. грн.. та 7,6 %.

Таблиця 5.14. Заборгованість із виплати заробітної плати за видами економічної діяльності у 2009 р. [82]

	Млн. грн.	У % до		
		1 січня 2009	Фонду оплати праці	Підсум-ку
Усього	1671,0	140,6	8,0	100,0
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	73,2	85,1	8,5	4,4
Лісове господарство та пов'язані з ними послуги	6,5	51,3	6,0	0,4
Рибальство, рибництво	3,5	193,2	32,6	0,2
Промисловість	910,0	134,4	14,5	54,5
Будівництво	273,1	144,0	43,0	16,4
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	54,0	167,6	3,9	3,2
Діяльність готелів та ресторанів	6,3	201,4	5,5	0,4
Діяльність транспорту та зв'язку	126,8	171,2	5,5	7,6
Фінансова діяльність	5,7	246,7	0,5	0,3
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	137,5	168,2	9,6	8,2
Державне управління	3,6	285,7	0,2	0,2
Освіта	7,8	202,3	0,3	0,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	12,2	172,4	0,7	0,7
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	50,8	320,8	7,5	3,0

Далі доцільно розглянути рівень соціальної допомоги громадянам, зокрема субсидії (рис. 5.22).

З рис. 5.22 видно, що є тенденція. що кількість сімей, які звернулися за субсидіями, перевищує кількість сімей, яким призначено субсидії. Упродовж січня 2007 р. до листопаду 2009 р. включно відбувалося перевищення кількості заявлених сімей над сім'ями, яким призначено субсидію.

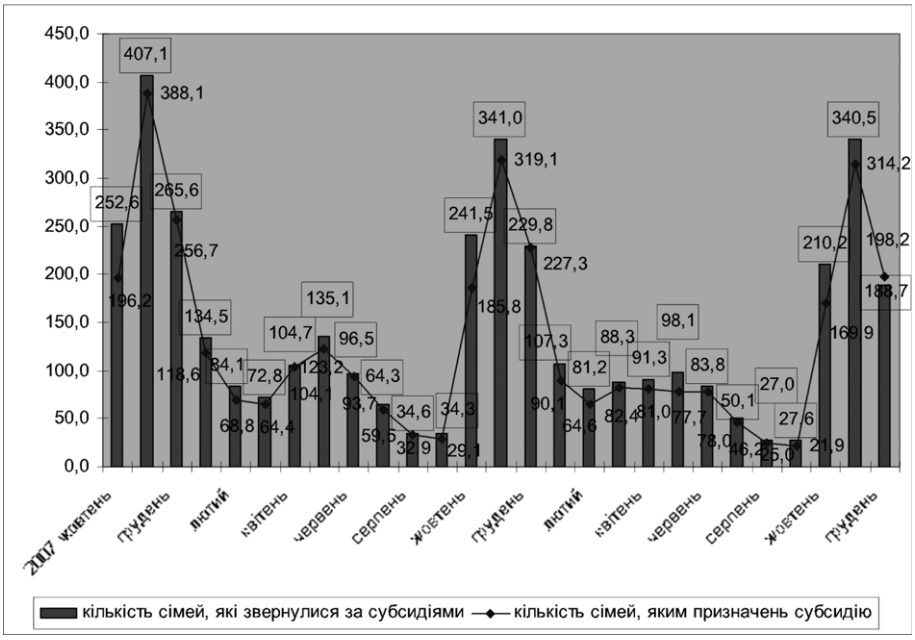

Рис. 5.25. Субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг у 2007 – 2009 рр., тис. сімей [82].

У грудні 2009 р. відбулося збільшення кількості сімей, отримавших субсидії над кількістю сімей, заявлених на субсидію (рис. 5.22), склавши 188,7 тис. сімей, які звернулися за субсидіями до 198 тис сімей, яким було призначено субсидію, якщо така тенденція триватиме і надалі, то це можна вважати позитивним зрушенням у сфері соціальної захищеності населення.

Згідно з табл. 5.15, спостерігається тенденція до збільшення кількості сімей, які отримували субсидії, що свідчить про зменшення доходів у населення та необхідності соціальної допомоги задля відшкодування витрат на оплату житлово - комунальних послуг. У грудні 2009 р. цей показник склав 5,1 %, що на 0,6 % вище, ніж у січня цього ж року.

Таблиця 5.15. Питома вага сімей, які отримували субсидії на оплату житлово-комунальних послуг у 2008 – 2009 рр., % [82]

Місяць	Роки	
	2008	2009
Січень	5,3	4,5
Лютий	5,5	4,8
Березень	5,7	5,1
Квітень	5,5	5,0
Травень	1,9	1,5
Червень	2,3	1,9
Липень	2,4	2,0
Серпень	2,4	2,0
Вересень	2,5	2,1
Жовтень	3,2	2,7
Листопад	4,7	4,1
Грудень	5,8	5,1

Спостерігається присутність терміну заборгованості місцевих бюджетів за субсидіями перед організаціями – надавачами послуг упродовж усіх 12 місяців 2009 р, а у листопаді-грудні 2009 р. відбулося збільшення цього показника та склало 1,3 місяці, що на 0,9 місяці вище ніж у жовтні 2009 р. (табл. 5.16).

Таблиця 5.16. Термін заборгованості місцевих бюджетів за субсидіями перед організаціями – надавачами послуг, місяців [82]

Місяць	Роки	
	2008	2009
1	2	3
Січень	0,7	1,4
Лютий	1,0	1,1
Березень	1,0	0,9
Квітень	1,2	1,0
Травень	0,6	0,6
Червень	0,4	0,6
Липень	0,1	0,5
Серпень	-	0,4
Вересень	-	0,2
Жовтень	0,1	0,4
Листопад	1,1	1,3
Грудень	1,1	1,3

Табл. 5.16 показує, що протягом 2000 – 2009 рр. кількість сімей, які мають житлову площу в розрахунку на одну особу нижче санітарної норми складає понад 40 5, це, в свою чергу, свідчить про дуже низьку забезпеченість житлом серед населення України та про низький рівень життя громадян.

Таблиця 5.17. Кількість сімей, які мають житлову площу в розрахунку на одну особу нижче санітарної норми у 2000 – 2009 рр. (13,65 кв. м) [82]

Рік	Кількість сімей, тис.	У % до загальної
2000	8362	47,3
2001	8290	47,0
2002	7959	45,2
2003	7767	44,1
2004	7530	42,7
2005	7454	42,5
2006	7230	41,5
2007	7299	42,1
2008	7033	40,9
2009	7095	41,5

Надання житла державою населенню зображена на рис. 5.23.

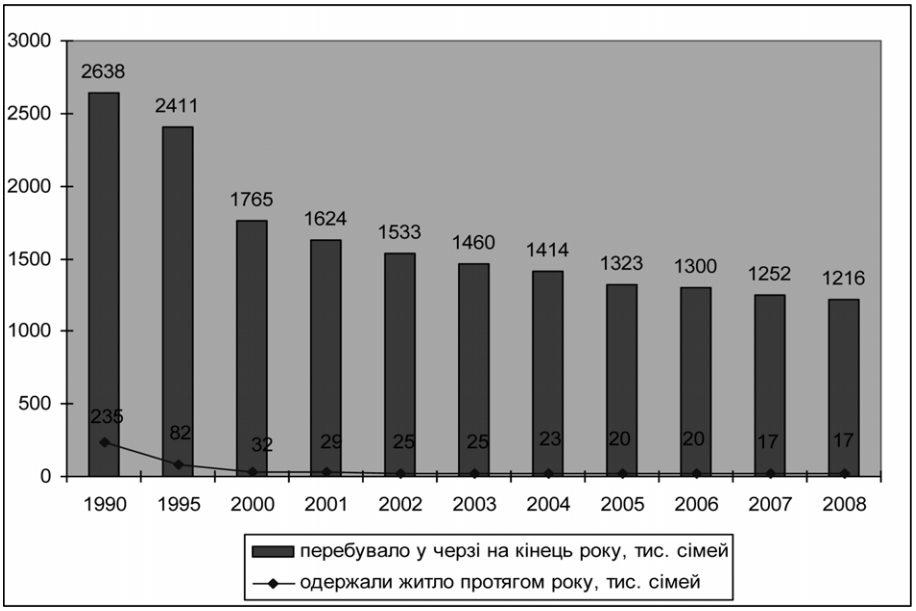

Рис. 5.23. Надання житла державою населенню у 1990 – 2008 рр. [82]

Рис. 5.23 демонструє, що спостерігається тенденція зменшення кількості сімей у черзі, але кількість сімей, одержавши житло складає дуже малий відсоток проти тих сімей, які перебувають у черзі. Протягом 2006 року у черзі біло 1300 тис. сімей, житло одержали лише 20 тис. сімей, тобто 1,54 %, у 2007 р. 1252 тис. сімей та 17 тис. сімей відповідно, що складає 1,36 % та у 2008 р. 1216 тис. сімей та 17 тис сімей, які одержали, тобто 1,4 %. Такі відсотки свідчать про недостатнє забезпечення житлом населення та про критичний стан рівня добробуту населення.

Згідно з рис. 5.24 упродовж 2000 – 2008 рр. найвищий темп росту спостерігався у 2007 р. та складав 18,7 %, але вже у 2009 р. цей показник скоротився до 2,5 %. Зважаючи також на дані рис. 5.26, можна зробити висновок, що стан житлового комплексу на Україні є критичним.

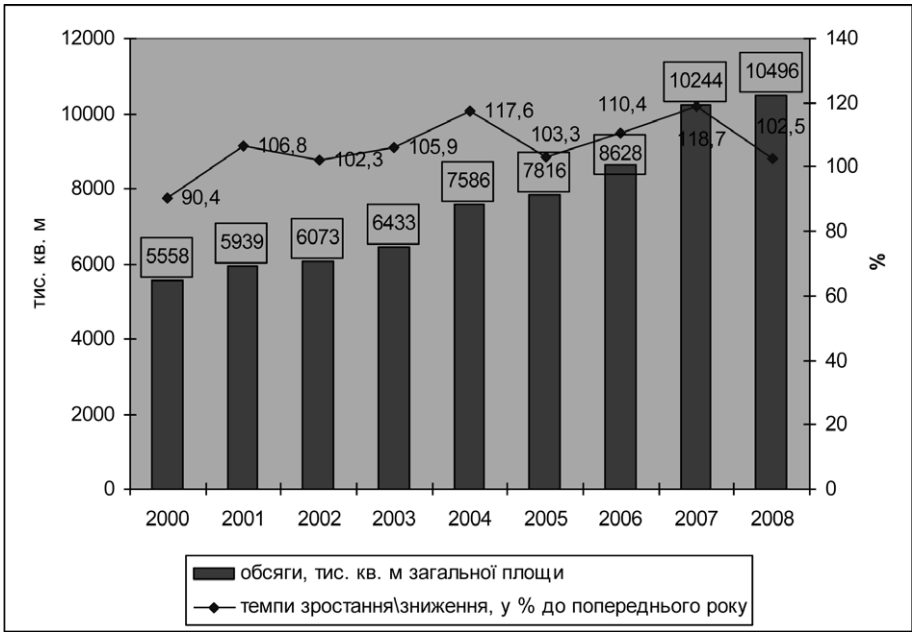

Рис. 5.24. Введення в експлуатацію житла у 2000 – 2008 рр. [82]

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що соціальна складова економічного зростання нашої держава знаходиться у кризовому стані, бо відбувається зростання рівня безробіття, попит на вільні робочі місця перевищує працевлаштування громадян, доходи населення мають тенденцію до зниження,

також відбувається зменшення рівня реальної заробітної плати, переважаюча кількість працівників одержує заробітну плату на рівні мінімальної, заборгованість із виплати заробітної плати має тенденцію до підвищення, кількість виданих субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг менше кількості сімей, яким призначено субсидії, також відбувається зростання терміну заборгованості по субсидіям, кількість сімей, які мають житлову площу в розрахунку на одну особу нижче санітарної норми складає понад 40 %, а надання житла населення складає від 1 до 1,5 % до кількості сімей, які перебувають у черзі. Всі ці факти свідчать про соціальну незахищеність населення та про низький рівень життя та добробуту нації України.

3.3. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

Проведений аналіз свідчить, що здатність економіки протистояти наслідкам фінансової кризи залежить від цілої низки чинників, основними серед яких є: частка державного сектору в структурі економіки, дефіцит державного бюджету і рівень державного боргу. Ефективність урядових заходів із подолання наслідків кризи також залежить від стану економіки країни. На жаль, за експертними оцінками, Україна опинилася серед країн, уряди яких не здатні ефективно реагувати на наслідки фінансових потрясінь, включаючи розробку відповідної програми антикризових заходів (табл. 5.18).

Таблиця 5.18. Оцінка здатності урядів європейських країн ефективно реагувати на наслідки фінансових потрясінь [157, с. 17]

Ступінь протидії фінансовим потрясінням	Країни
Високий	Росія, Фінляндія, Данія, Нідерланди, Ірландія, Болгарія
Середній	Норвегія, Швеція, Казахстан, Німеччина, Чехія, Словенія, Югославія, Македонія
Низький	Великобританія, Бельгія, Португалія, Литва, Швейцарія, Австрія, Словаччина, Польща, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Румунія, Туреччина
Країна нездатна протидіяти фінансовим потрясінням	Угорщина, Ісландія, Україна, Франція, Італія, Греція, Грузія

Тому, виходячи з табл. 5.18, першочерговим напрямом діяльності для підвищення ефективності антикризових заходів є підсилення фінансового регулювання та контролю з боку держави.

Подолання кризового стану в країні вимагає від влади проведення ряду нетрадиційних дій, прийняття непростих політичних рішень. В умовах внутрішньої кризи держави прийнятті рішень має ряд особливостей порівняно з нормальним станом і стабільною ситуацією. Правильне використання доступних засобів і розробка необхідних заходів стабілізують ситуацію, сприяють стабільності та розвитку економіки в заданому напрямку.

Для подолання управлінської кризи і виявлення чинників, що впливають на розвиток кризи в країні, доцільним є застосування SWOT-аналізу як сучасного інструменту дослідження з метою антикризового управління.

SWOT-аналіз досить широко застосовується у країнах ЄС, а останнім часом проходить апробацію на теренах України. Наразі SWOT-аналіз застосовується в різних сферах економіки та державного управління. Його універсальність дає змогу використовувати його на різних рівнях і для різних об’єктів. Відповідно даний метод як інструмент управлінського аналізу можна використовувати й для країни, щоб запобігти втягненню її в кризову ситуацію

Технологія SWOT-аналізу полягає в характеристиці внутрішнього середовища (з виділенням сильних і слабких сторін) і зовнішнього середовища (з виділенням можливостей і погроз) регіону. При цьому опис виконується за допомогою чинників, які не мають кількісного аналізу [116, с. 204].

Використовуючи для аналізу середовища метод SWOT-аналізу є достатньо широко визнаним підходом, який дозволяє провести спільне вивчення зовнішнього і внутрішнього середовища. Застосовуючи метод SWOT-аналізу, удається встановити зв'язки між силою і слабкістю, які властиві управлінню країною, і зовнішніми погрозами і можливостями. Методологія SWOT передбачає спочатку виявлення сильних і слабких сторін, а також погроз і можливостей, а далі - встановлення ланцюжків зв'язків між ними, які надалі можуть бути використані для формулювання стратегії держави.

Таблиця 5.19. SWOT-аналіз можливостей і перешкод внутрішнього та зовнішнього середовища України

Сильні сторони економічного комплексу України	Слабкі сторони економічного комплексу України
- кваліфікована робоча сила; - сприятливе географічне розташування; - наявність багатих родовищ вугільної промисловості; - розташування на перетині автомобільних і залізничних шляхів; - диверсифікована економіка; - наявність унікальних виробничих комплексів та підприємств усіх сфер виробництва та послуг; - зростаюча кількість економічних суб'єктів, які підвищують рівень продукції та послуг, технологічних процесів і процесів управління; - добре розвинута наукова та освітня сфера.	- економіка спирається на обмежену кількість великих підприємств, залежних від нестабільності політичних рішень; - незадовільний стан більшої частини площі дорожнього покриття; - надзвичайно складна економічна ситуація на території деяких областей і міст; - відплив кваліфікованої робочої сили; - технічна і технологічна відсталість більшості підприємств, що виробляють неконкурентоспроможну продукцію; - недостатня розвиненість фондового ринку; - недостатній рівень інвестицій; - недостатньо інтенсивне використання вигідного геополітичного положення.
Сприятливі можливості для розвитку економіки країни	Загрози для розвитку економіки країни
- інтеграція у світову систему фінансів та страхування; - розвиток внутрішнього ринку країни та підвищення рівня виробництва та конкурентоспроможності вітчизняної продукції; - підвищення рівня інвестицій в економіку країни; - залучення доходів від експлуатації родовищ паливно-енергетичного комплексу для розвитку країни; - міжнародна, міжрегіональна та транскордонна співпраця; - забезпечення пріоритетності спрямування бюджетних капітальних вкладень у прибуткові та стратегічно перспективні проекти.	- повільне формування потужних регіональних фінансово-промислових груп; - тенденції до монополізації окремих секторів економіки фінансово-промисловими угрупованнями; - зниження обсягів видобутку паливно-енергетичних копалин через виснаження запасів великих родовищ; - наявність на ринку значної кількості закордонних споживчих товарів та послуг; - брак коштів на підтримку наукових досліджень та інновацій; - негативні демографічні тенденції – старіння та низький природний приріст населення, від'ємне сальдо міграції населення, відтік наукової еліти та обдарованої молоді за кордон; - повільні соціально-економічні зміни у сільській місцевості.

За результатами SWOT-аналізу проілюстровано, які саме слабкі складові економічної системи України гальмують її розвиток та вимагають розробки та реалізації стратегічних системних заходів. Доведено, що підвищення конкурентоспроможності економіки України має стати ключовим завданням державної економічної політики. Для реалізації цієї стратегічної мети має бути розроблена науково обґрунтована національна програма відповідних законодавчих актів та управлінських дій, ядром якої має стати інноваційна модель економічного розвитку, що базується на розвинутих та ефективних інститутах ринкової системи, адаптованої до світових ринків. Усе це сприятиме успішному завершенню перехідного періоду, визнанню світовою спільнотою України як країни з економікою ринкового та інноваційного типу.

Можна виділити основні дві групи механізмів регулювання економічного зростання (рис. 5.25):

- механізми прямого регулювання, які спрямовані на створення умов ефективного функціонування ринку й безпосередньо впливають на діяльність суб'єктів господарювання;
- механізми непрямого регулювання зростання, додатково коригувальні дії власне ринкових регуляторів і регламентуюче поводження суб'єктів ринку опосередковано через створення певних економічних умов, що змушують їх діяти в напрямку, необхідному державі.

До першої групи належать нормативно-правові й програмні механізми регулювання економічного зростання, до другої – фінансові механізми. Нормативно – правове державне регулювання економіки охоплює регулювання прав власності, регулювання діяльності фінансово-кредитних інститутів, антимонопольне регулювання, регулювання податкових відносин, процесів приватизації й деприватизації

Рис. 5.25. Механізми державного регулювання економічного зростання [123, с. 13]

Програмні механізми регулювання економічного зростання включають цільові комплексні програми, держзамовлення, цінову й митну політику, інвестиційну й інноваційну політику, зовнішньоекономічну й галузеву політику.

Фінансові механізми складаються з бюджетної, фіскальної, грошово-кредитної й амортизаційної політики.

Таким чином, там, де ринок не може забезпечити оптимальний розподіл ресурсів і, отже, зазнає невдачі, ринкове саморегулювання заміняється й доповнюється різними формами державної участі. І навпаки, неефективність державних заходів і прямих форм втручання вимагають більш гнучких приватних і змішаних форм власності й підприємництва, непрямого економічного регулювання [123, с.12].

Але державне регулювання в економічній сфері України на сучасному етапі розвитку економіки знаходить під потужним впливом політичної кон'юнктури і головним чином спрямоване на (нейтралізацію) ліквідацію у пожежному порядку негативних симптомів, а не глибинних причин незадовільного відтворювальних процесів в економіці [167, с. 91].

Трансформаційні процеси, які відбуваються у державі, змінюють інститути державного управління. З іншого боку, змінюються умови економічної системи. Тому адаптація механізму реалізації взаємодії бізнесу та влади має відбуватися з комплексним урахуванням вказаних змін..

Не зважаючи на численну кількість шляхів взаємодії фінансового розвитку та економічного зростання, в аналітичному обчисленні цих «взаємин» спостерігається така тенденція: за збільшення об'єму великих масивів даних економічних і фінансових показників, які характеризують аналітичне вираження змісту понять «фінансовий розвиток» та «економічне зростання», переважають показники власне фінансового розвитку, особливо у світлі подій останніх років, коли фінансова криза (показники рівня фінансового розвитку) вплинула на темпи економічного зростання та спровокувала економічну кризу. Фінансовий розвиток сприяє довгостроковому економічному зростанню, яке є стратегічною метою розвитку держави. Головними складовими економічного зростання є економічний, соціальний та фінансовий розвиток (рис. 5.26).

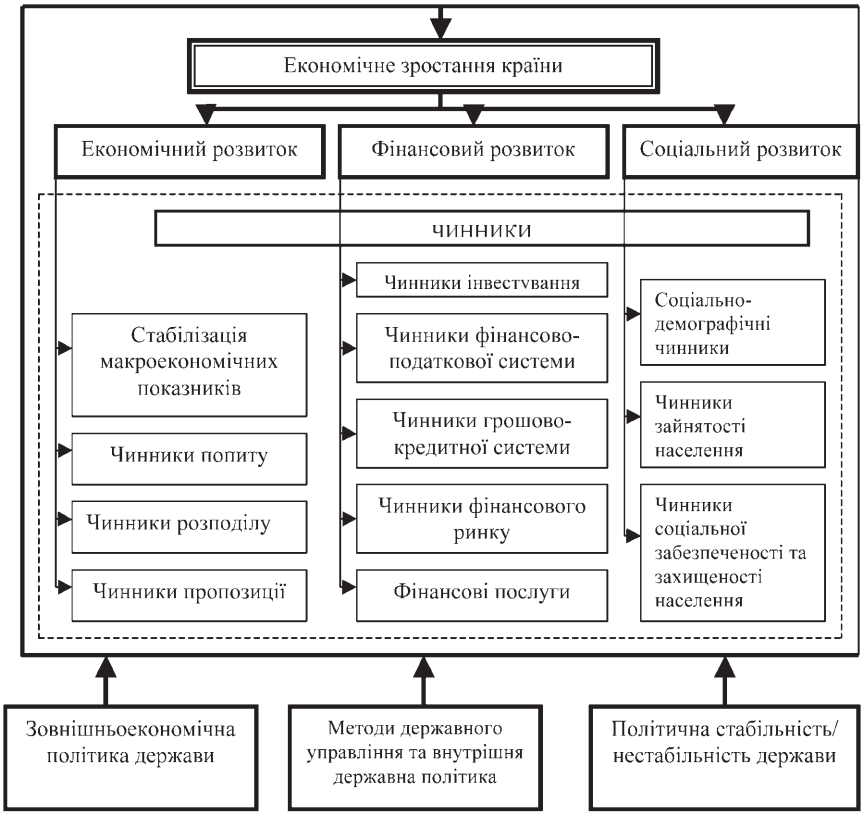

Рис. 5.26. Механізм економічного зростання країни

Головними складовими сталого економічного зростання є стабільність розвитку економічної, соціальної та фінансової систем. Економічний розвиток в системі економічного зростання означає якісний перехід від одного стану економіки до іншого, при якому розширене відтворення додатково характеризується виробництвом нових товарів і послуг із використанням інновацій та зростанням економічного добробуту країни протягом тривалого періоду часу. Соціальний розвиток є передумовою економічного зростання, бо визначає рівень зайнятості, забезпеченості та соціальної захищеності населення, що характеризує якість життя, підвищення якої є передумовою для підвищення рівня продуктивності праці громадян.

Фінансовий розвиток може впливати на економічне зростання країни за допомогою таких двох каналів: розвиток сектору фінансових посередників і розвиток

кадрового складу фінансових менеджерів у складі певної фірми, які допомагають економити підприємству та ефективно витрачати обігові кошти, що призводить до збільшення виробничих потужностей та прибутковості фірми, а відтак і до прискорення темпів економічного зростання. Таким чином, і в першому, і в другому випадку саме економічна складова фінансового розвитку відіграє провідну роль у забезпеченні прискорення темпів економічного зростання країни. Крім того, фінансовий розвиток впливає не тільки на економічне зростання, але й на інші чинники такого зростання: облікову ставку, інвестиції, загальну продуктивність певної галузі економіки тощо. Таким чином, впливаючи на економічне зростання та на його складові, фінансовий розвиток вважається основним чинником і навіть мультиплікатором економічного зростання країни.

Збалансований розвиток економічної, соціальної та фінансової сфер, а також зважена зовнішньоекономічна та внутрішня політика та політична стабільність держави дозволить досягти стабільного економічного зростання (рис. 5.26).

Але, зважаючи, на сучасний стан економіки України, який характеризується як кризовий, необхідне вдале прогнозування із виходу країни з фінансової кризи.

Вдале прогнозування безпосередньо залежить від якості інформаційно-аналітичного забезпечення прогнозу, і SWOT-аналіз є необхідною складовою антикризового управління, а його ефективне використання – однією з умов вдалого реформування регіону.

Прогноз є передумовою планування. Процес планування ніколи не припиняється, він є безперервним. Уся інформація, зібрана під час процесу звітування, повинна аналізуватися для включення до наступної актуалізованої версії стратегічного плану. Після того як проаналізовано поступ у досягненні цілей та завдань, ця інформація стає вихідним пунктом для наступного циклу планування розвитку та реформування економіки.

Вирішальною складовою державного регулювання економікою є підсистема державної підтримки, економічний зміст якої полягає в створенні та впровадженні державних програм розвитку підприємств за такими напрямками, як науково-технічний прогрес, фінансове, кадрове, ресурсне забезпечення тощо. На цьому складному етапі тільки держава може дієво впливати на перебіг процесів, усуваючи перешкоди та вади, характерні для системної кризи в країні, а також створюючи умови для цивілізованого стрибка у майбутнє на основі практичного втілення формули прискореного (випереджувального) розвитку.

Однак непослідовна за змістом та неефективна за результатами нормативно-законодавча активність держави із питань антикризового розвитку конкурентних виробництв засвідчила незрілість інвестиційних умов, необхідних для ефективної фінансової адаптації. Йдеться насамперед про розбудову сталої та орієнтованої на виробництво системи комерційних банків і адекватної ринковим відносинам системи розрахунків (за параметрами прозорості, швидкості, відповідальності). Розвинена банківська система мала б компенсувати втрати реального сектора від порушення схем централізованих державних фінансових потоків, перебираючи на себе перерозподільну функцію та забезпечуючи її реалізацію за ринково-комерційними принципами і критеріями.

Державна підтримка економічних суб'єктів може здійснюватися у формах: безпосередньо фінансової підтримки (спрямованої на збільшення фінансових ресурсів у підприємстві); опосередкованої підтримки (спрямованої на зменшення потреб у фінансових ресурсах). Безпосередня фінансова підтримка має дві форми прояву (рис. 5.27).

Рис. 5.27. Державна підтримка економічних суб'єктів

Дослідження показують, що фінанси в загальному їх трактуванні означають застосування різноманітних способів розподілу внутрішнього валового продукту (ВВП) на централізовані та децентралізовані фонди грошових ресурсів

В Україні фінансову систему утворюють: державний і місцевий бюджети, або так званий консолідований бюджет; фінанси підприємств усіх форм власності; централізовані державні та інші фонди; фондовий ринок.

Функціональні основи державної антикризової підтримки, такі як матеріально-технічне забезпечення визначаються діяльністю державного матеріального резерву, що здійснює ефективний перерозподіл ресурсів, отриманих після ліквідації підприємств. Звичайно, можна дискутувати стосовно того, належить цей вид підтримки до прямого фінансування чи до опосередкованого. Ураховуючи той факт, що переважна більшість боржників не виконують своїх кредитних зобов'язань перед кредиторами, державні гарантії трансформуються в одну із форм бюджетних субсидій чи позик (якщо кошти все ж вдається повернути), а отже, правомірним є віднесення цієї форми підтримки до прямого фінансування, яку можна найлегше ідентифікувати. Субсидії можуть виділятися окремим підприємствам або галузям, але найбільш дієвим способом регулювання є субсидіювання пріоритетної галузі індустрії. Так, найбільш відомим прикладом такого субсидіювання стала ініціатива створення авіаційної індустрії світового класу в Європі. Багато європейських підприємств одержали субсидії на покриття стартових витрат.

Формування системи протидії банкрутству на рівні держави спрямовано на створення необхідних передумов для нормальної взаємодії між окремими суб'єктами господарювання на принципах рівності та порядності, створення загальних умов їх функціонування, збереження кожного життєздатного підприємства, діяльність якого вигідна суспільству

Детальніше питання забезпечення виходу з кризи та розвитку підприємств за рахунок різних форм державної фінансової підтримки відображено в табл. 5.20 [116, с. 205].

Наведені дані у табл. 5.20 свідчать про широкий діапазон фінансової підтримки різних суб'єктів. Це говорить про те, що принцип відповідальності спрямований на підвищення вимог до управлінського персоналу вищих урядових ланок національної економіки, які приймають рішення щодо змін політики сприяння розвиткові підприємств і організацій. Щодо фінансової підтримки держави на

незворотній основі, то така програма здійснюється на основі даних експертної комісії в таких випадках: у разі, коли збитки, завдані суб'єкту господарювання стихійним лихом, перевищують суми відшкодувань, визначених чинним законодавством про обов'язкове страхування; у разі фінансування втрат на відновлення платоспроможності підприємств, діяльність яких пов'язана з особливо важливими державними (суспільними) інтересами, у разі відшкодування збитків відповідним підприємствам у випадку, коли чинним законодавством визначено умови господарювання, за яких не забезпечується покриття витрат на виробництво продукції (робіт, послуг), що може призвести до банкрутства (кризи).

Таблиця 5.20. Форми фінансової підтримки підприємств

Пріоритетні напрями діяльності підприємств	Форми фінансової підтримки
У промисловості	
Упровадження прогресивних ресурсоощадних технологій. Розроблення та випуск конкурентоспроможної продукції. Здійснення інноваційної діяльності. Вихід на міжнародні ринки.	Надання пільгових кредитів та державних позик на впровадження прогресивних технологій. Державне замовлення на виробництво продукції. Крос субсидіювання та протекціонізм. Прискорена амортизація.
У сфері освіти та науки	
Системна модернізація освіти і науки в напрямку відповідності стандартам ЄС, потребам держави та суспільства. Забезпечення потреб особи у виборі освітнього рівня та кваліфікації. Підвищення рівня адаптації особи до зміни вимог ринку праці. Розроблення нових технологій, зокрема ресурсоощадних, управлінських, комп'ютерних. Наукове обслуговування підприємств. Науково-технічна експертиза. Аудит, консалтинг. Формування банків науково-технічної інформації.	Державне фінансування модернізаційного проекту. Державне замовлення на кадри. Державне замовлення на наукові дослідження в пріоритетних для вітчизняної економіки напрямах. Цільові субсидії. Звільнення науково-дослідних організацій від податку на прибуток, надання пільг в оподаткуванні. Створення інвестиційних центрів, фондів для підтримки наукового обслуговування.

У сфері надання послуг	
Розширення сфери послуг. Формування ринків нових послуг. Зниження вартості послуг. Впровадження прогресивних технологій у сфері послуг. Створення мережі фінансово-кредитних установ з використанням банківських технологій.	Державне замовлення на виконання важливих послуг екологічного, соціального характеру. Пільгові кредити та позики на впровадження прогресивних технологій у сфері послуг. Звільнення від податків на період становлення нових підприємств.

Вивчаючи пріоритети державної політики у сфері підтримки реального сектора економіки, слід ретельно здійснювати аналіз витрат і вигод. Рішення на користь фінансової підтримки треба приймати лише в тому разі, якщо позитивні ефекти від державних чинників переважатимуть негативні. Проблема визріває у складності розрахунків величини відповідних ефектів, оскільки вони здебільшого мають не монетарний вираз. Негативні ефекти державної підтримки підприємств пов'язані насамперед з деформуванням конкуренції внаслідок створення привілейованих умов господарювання для окремих учасників ринку, зі зниженням ефективності діяльності суб'єктів господарювання, зловживанням державної бюрократії, бюджетними витратами та можливими протекціоністськими заходами у відповідь з боку країн-імпортерів продукції відповідних підприємств (чи галузей). До основних аргументів на користь підтримки підприємств (позитивні ефекти) слід віднести:

- протидію спаду виробництва та зростання безробіття;
- стимулювання експорту;
- підтримка секторів, де неналежно діють ринкові механізми.

Нормативно-правове забезпечення передбачає розроблення, затвердження нового та вдосконалення чинного законодавства; встановлення певних нормативів діяльності для державних підприємств (наприклад, норматив рентабельності), які характеризують якісний стан підприємства, а також застосування заходів адміністративного регулювання – державної реєстрації підприємств, ліцензування, сертифікації та стандартизації.

Формування інституційних засад розвитку підприємства передбачає створення ринкової інфраструктури, яка функціонує через фінансово-кредитний, організаційно-технічний, інформаційно-аналітичний механізми. Крім цього, дер-

жава має піклуватися про кадрове та науково-методичне забезпечення діяльності господарських суб'єктів через залучення до процесу реформування установ науки та освіти.

Функціональні основи державного регулювання зумовлені здійсненням матеріально-технічної, інноваційної, фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки підприємств, які проявляються через переоснащення виробництва, поширення нових технологій, податкове регулювання та інвестиційні методи впливу на бізнес-середовище [116, с. 205-206].

На Саміті Євросоюзу, який відбувся у Брюсселі 11–12 грудня 2008 р. в Лондоні, був розроблений план антикризових заходів задля порятунку економіки ЄС.

План передбачає зниження податків, надання допомоги сім'ям, інвестиції в інфраструктуру та ключові галузі, такі, наприклад, як автомобілебудування. Загалом суть плану зводиться до пропозиції чи дозволу країнам Євросоюзу на такі рекомендації, які детально розглянуті у табл. 5.21.

Таблиця 5.21. Характеристика антикризових заходів для країн Євросоюзу та України

Країни ЄС	Україна
збільшення витрат коштів на економіку; зниження на деякий час податків, у т.ч. ПДВ; розширення пільгового кредитування малого бізнесу за рахунок державних коштів; субсидіювання частини або навіть усіх відсотків по кредитах, насамперед іпотечних; перевищення жорсткого 3-відсоткового нормативу дефіциту бюджету відносно ВВП.	забезпечення державної підтримки об’єктів інфраструктури житлового будівництва соціального призначення; підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів, що забезпечить стабілізацію роботи промисловості; пролонгація кредитів, отриманих підприємствами та населенням, що зазнали збитків у період кризи; стабілізація цін шляхом впровадження мораторію на підвищення цін на товари і послуги для населення; збереження діючої системи соціальних пільг та підвищення ефективност Програми житлових субсидій; досягнення балансу обсягу бюджетних зобов’язань з реальними можливостями за рахунок економії бюджетних витрат.

Що стосується національних антикризових заходів, то вони мають бути скоординованими, але не ідентичними. Втім, спільним є їхня соціальна орієнтованість. Антикризові заходи насамперед покликані компенсувати зниження купівельної спроможності населення, адже без споживання економіка не зростатиме.

Саме виконання запропонованих антикризових заходів щодо мінімізації негативних наслідків економічної кризи дозволить подолати Україні внутрішні проблеми економічного розвитку та в подальшому забезпечити стале економічне зростання.

3.4. РОЗВИТОК ДІЄВОЇ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Аналіз основних програмних документів, нормативно-правових актів та програм розвитку щодо забезпечення стійкого високого економічного зростання України показує, що проблема економічного прориву та підвищення добробуту нації є в них основною. Однак більшість заяв та програмних документів є несистемними.

Проведений аналіз основних макроекономічних показників свідчить про кризовий стан економіки та їх значення на душу населення є критичними, що свідчить про низький рівень життя населення. Тому необхідно розробити дієву стратегію динамічного та стійкого соціально-економічного зростання.

Зважаючи на той факт, що в українській практиці вже мала місце розробка стратегічних програм економічного і соціального розвитку, жодна з яких не була реалізована, у представників політичних сил, бізнесових кіл та громадськості виникають сумніви щодо документу стратегічного характеру. Однак досвід високо розвинутих європейських країн, США та Росії переконливо свідчить про доцільність на необхідність реалізації засад стратегічного планування на рівні держави, оскільки воно виступає одним з дієвих засобів впливу на розвиток усієї соціально-економічної системи країни [132, с. 39-40].

В цілях досягнення ефективності впровадження дієвої стратегії соціально-економічного розвитку необхідно:

- розробити системний механізм формування та реалізації цієї стратегічної програми;
- створити нові й удосконалити існуючі методики розробки стратегічних планів на усіх рівнях;

- передбачити систему моніторингу стратегії соціально-економічного розвитку;
- визначити ступень досягнення стратегічної мети.

Далі доцільно розглянути програмні документи щодо економічного та соціального розвитку (рис. 5.1).

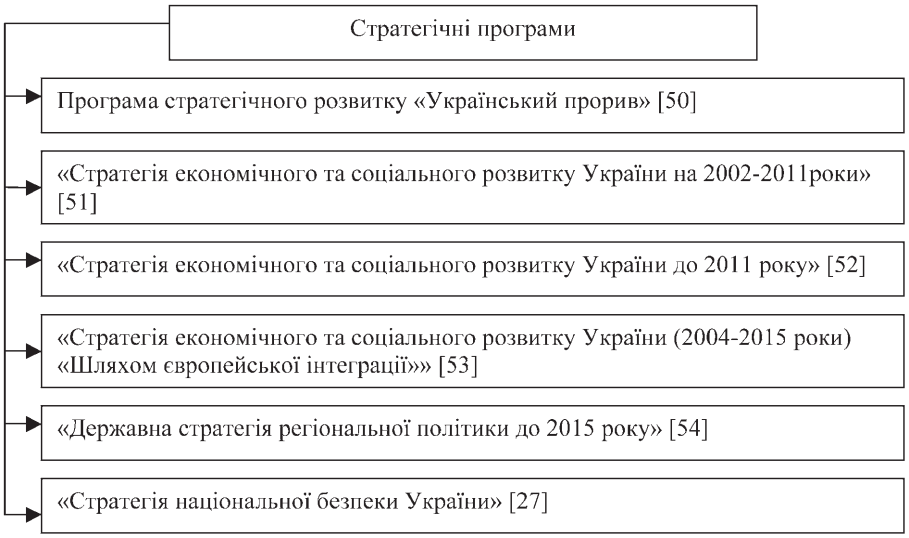

Рис. 5.1. Законодавчі програмні документи стратегічного управління України

Існуючий механізм стратегічного управління в Україні, до складу якого входять зазначені стратегії, має інформативний чи методичний характер, не містить чітких, конкретних цілей і засобів їх впровадження та не ураховується на етапі планування та розробки бюджету.

Також неможливо не погодитися з думкою О.В. Панухника [170, с. 156], що на сучасному етапі немає єдиної комплексної методики формування стратегічних планів, а також системи стратегічного планування на макро- та мезорівнях, не пов'язаних з системою мікрорівня ні в науковому, ні в організаційному аспектах. Окреслені недоліки методичного забезпечення стратегічного планування негативно впливають на ефективність проведення стратегічного аналізу та вибору стратегічних напрямів розвитку, унеможливлюють формування дієвого механізму реалізації стратегічних цілей, внаслідок чого прийняті стратегії не виконуються.

На сучасному етапі розвитку економіки необхідна розробка цілісного механізму стратегічного планування в державі, який включав би наступні елементи, які зображені на рис. 5.2.

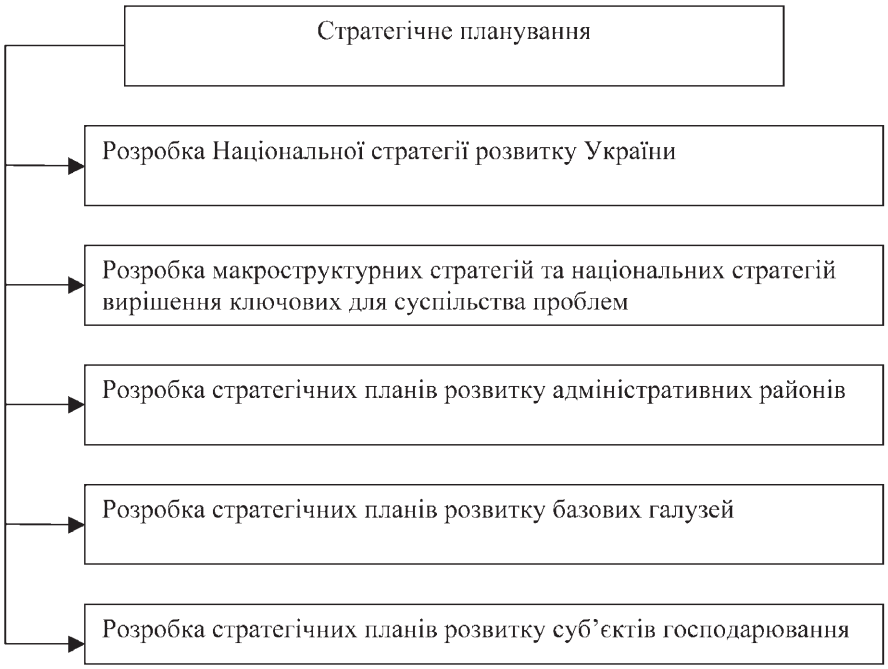

Рис. 5.2. Механізм стратегічного планування економічного розвитку

Згідно до рис. 5.2, необхідні розробка та впровадження у практику розробки та формування Національної стратегії соціально-економічного розвитку України з урахуванням формування та реалізації, Державної стратегії регіональної політики, методики використання стратегічних планів господарювання підприємств та інших стратегічних документів, які визначають організаційні, нормативно-правові та економічні аспекти діяльності підприємств, що у перспективі призведе до передумови розробки дієвих стратегічних планів та ефективних засобів їх реалізації.

Як уже зазначалось, стержнем управління соціально-економічними системами є його планування. Прогнози, програми і плани, які розробляються на всіх

рівнях національної економіки, - найбільш важливі інструменти реалізації політики відповідних суб'єктів управління. Вони дозволяють організувати чітку, продуману, всебічно обґрунтовану роботу для досягнення поставлених перед суспільством і суб'єктами господарської діяльності завдань [215, с.21].

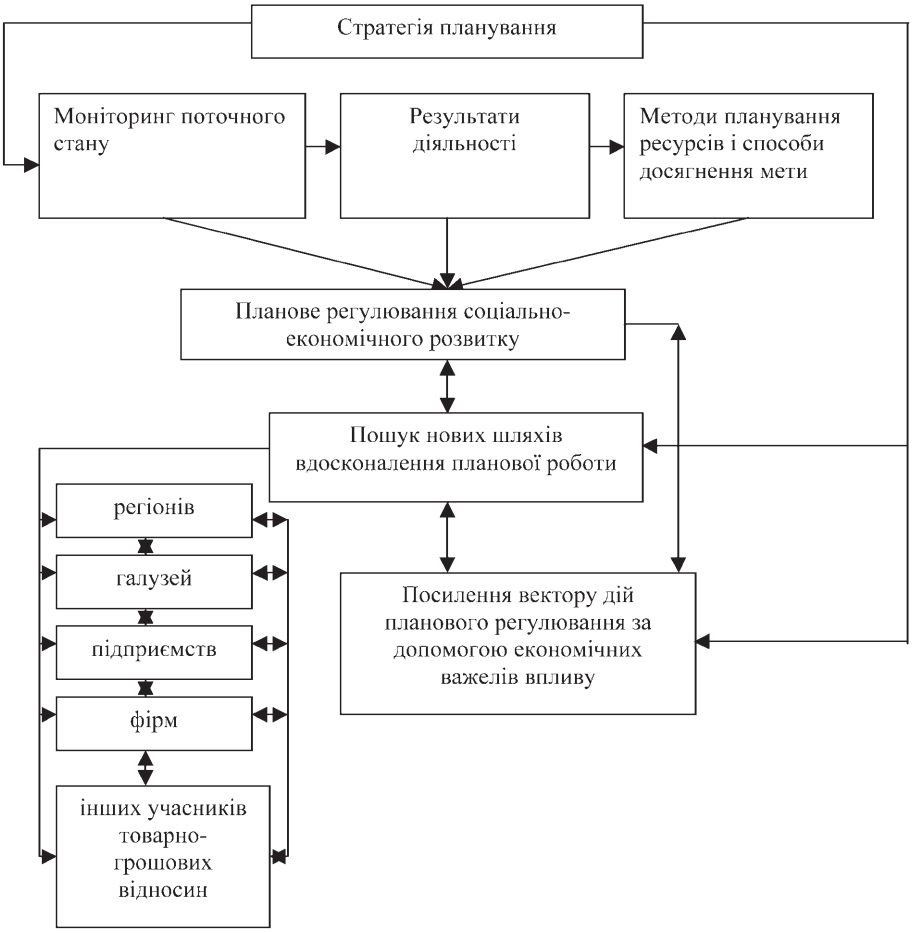

Рис. 5.3. Логіко-структурний механізм стратегії планування України

Як показано на рис. 5.3 на всіх етапах розвитку економіки держава проводить державне регулювання економічних процесів, в першу чергу їх прогнозне та планове забезпечення.

Одним із основних завдань стратегічного управління є розробка дієвих механізмів забезпечення економічного розвитку та зростання національної економіки; розширення межі виробничих можливостей економічної системи, яка б задовольняла зростаючі потреби населення в товарах та послугах; вдосконалення структури економіки; максимальну реалізацію конкурентних переваг національної економіки ті її регіонів; створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їхнього динамічного розвитку та усунення значних міжрегіональних диспропорцій; зростання інвестиційної активності економіки та підвищення життєвого рівня населення.

Але усі ці розробки (рис. 5.4) часто є неврахованими, бо органи влади дуже часто першочергово вирішують поточні справи без урахування стратегічних прогнозів на перспективу. Це призводить до накопичення проблем, особливо у сфері довгострокового планування соціально-економічного розвитку, бо здійснюється планування розвитку лише на наступний рік. Через брак коштів на розвиток такі річні плани передбачають головним чином вирішення поточних проблем без послідовної роботи на перспективу, що не сприяє належній ефективності використання обмежених бюджетних коштів. Тому необхідне втілення дієвого стратегічного плану соціально-економічного розвитку держави (рис. 5.5).

Суть стратегічного прогнозування економічного зростання - визначення основних пріоритетів розвитку національної економіки, головну роль у реалізації яких відіграє держава. Ці напрямки набувають статусу цільових державних програм.

Прогнозування економічного зростання – це інструмент реалізації планових стратегічних цілей, який дозволяє державі орієнтувати економіку через інститути дослідження економічного зростання, здійснюючи вплив на структуру соціально-економічного розвитку.

Рис. 5.4. Інститути дослідження економічного зростання в Україні

Програма характеризується чітко визначеними системою заходів та завдань на досягнення намічених в плані (прогнозі) цілей, узгоджених за термінами реалізації та складом виконавців.

Рис. 5.5. Етапи розробки стратегічного плану соціально-економічного розвитку держави

Вибір пріоритетних напрямів розвитку спирається на результати проведеного аналізу нинішнього соціально-економічного розвитку держави, виявлених потенційних можливостей щодо можливих перспектив розвитку різних аспектів господарського клімату. Виконання плану стратегічного розвитку можливе тільки за наявності необхідного потенціалу для його реалізації (рис. 5.6).

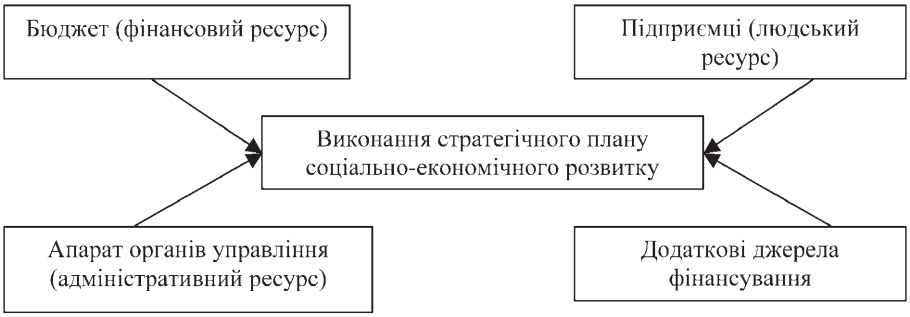

Рис. 5.6. Джерела фінансування виконання стратегічного плану соціально-економічного розвитку в Україні

Але на сучасному етапі розвитку економіки реалізація стратегічних планів соціально-економічного розвитку перебуває на етапі розробки в планових документах. Зрозуміло, що відсутність механізму оцінки реалізації стратегічних планів розвитку негативно впливає на об'єктивну оцінку економічних процесів, що відбуваються. Розробка й застосування такого механізму, загальні етапи якого представлені на рис. 5.7, дозволить підтримувати і покращувати високі темпи економічного зростання, високий рівень функціонування соціальної компоненти економіки, що створить передумови для дієвої інтеграції усіх учасників ринкових відносин на умовах забезпечення гарантій щодо досягнення завдань майбутнього розвитку. Тому існує необхідність розробки дієвого механізму впровадження стратегічних планів соціально-економічного розвитку (рис. 5.7).

Таким чином, виходячи з аналізу рис. 5.7, ефективність використання механізму реалізації стратегічних планів соціально-економічного розвитку залежить не тільки від умов функціонування соціально-економічної системи «держава», але й від досягнень у формуванні високих темпів розвитку окремих суб'єктів міжнародних інтеграційних відносин на рівні макроуровень (держава), мезоуровень (регіон), мікроуровень (окремі суб'єкти інтеграційного процесу).

Враховуючи те, що Україна запровадила практику стратегічного планування на державному, регіональному і місцевому рівнях щодо визначення баченні перспективного розвитку, необхідно, щоб вибір стратегічних цілей регіональних стратегій повинен відповідати ряду умов, а саме: стратегічні цілі повинні відображати національні інтереси, сприяти зростанню економічної активності країни та регіону, бути спрямовані на розв'язання проблем регіону, забезпечувати конкурентоспроможність та інноваційну активність територій [265, с. 571].

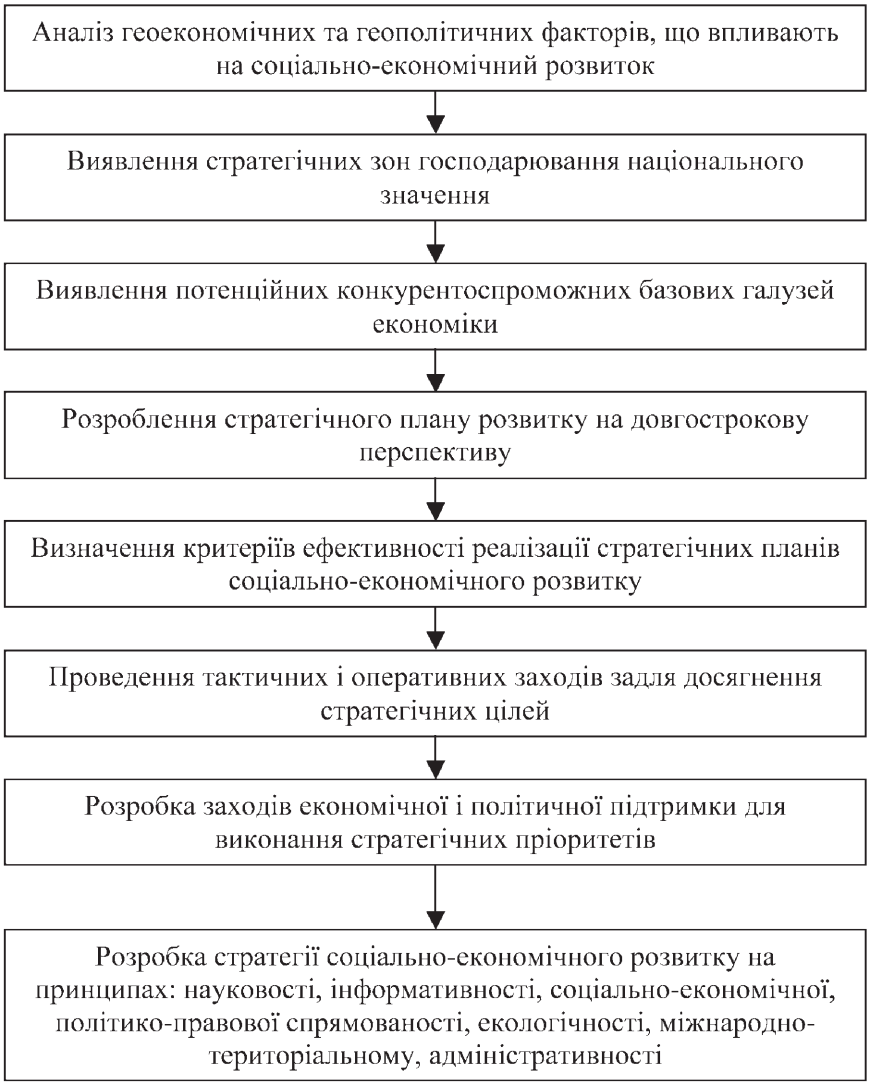

Рис. 5.7. Етапи реалізації стратегічних планів соціально-економічного розвитку України

Формування стратегічного прогнозу розвитку зображено на рис. 5.8 та включає такі типи прогнозів, як базовий, песимістичний та оптимістичний, а та-

кож джерела їх формування. З рис. 5.8 видно, що стратегічною метою є формування оптимістичного прогнозу за рахунок зростання кількісних і якісних характеристик соціально-економічного розвитку країни.

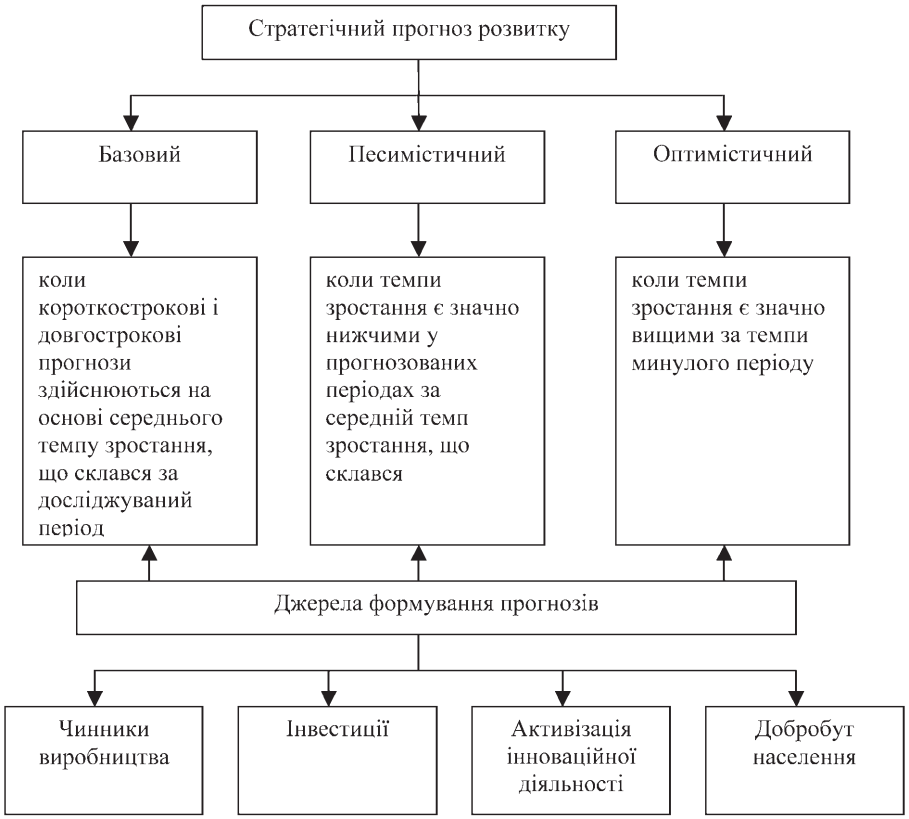

Рис. 5.8. Формування стратегічних прогнозів соціально-економічного розвитку

Слід зазначити, що розробка стратегії та стратегічного плану або прогнозу це різні, але взаємозалежні процеси. Стратегія сталого розвитку – це процес, який полягає в забезпеченні економічної та соціальної стабільності і спрямований на досягнення такого стану системи., який може зберігатися тривалий час за допомогою властивих і регулюючих засобів [68¸с. 25].

Очевидно, що визначених на рис. 5.9 орієнтирів соціально-економічного розвитку не можна досягнути без вдосконалення механізму реалізації обраної стратегії.

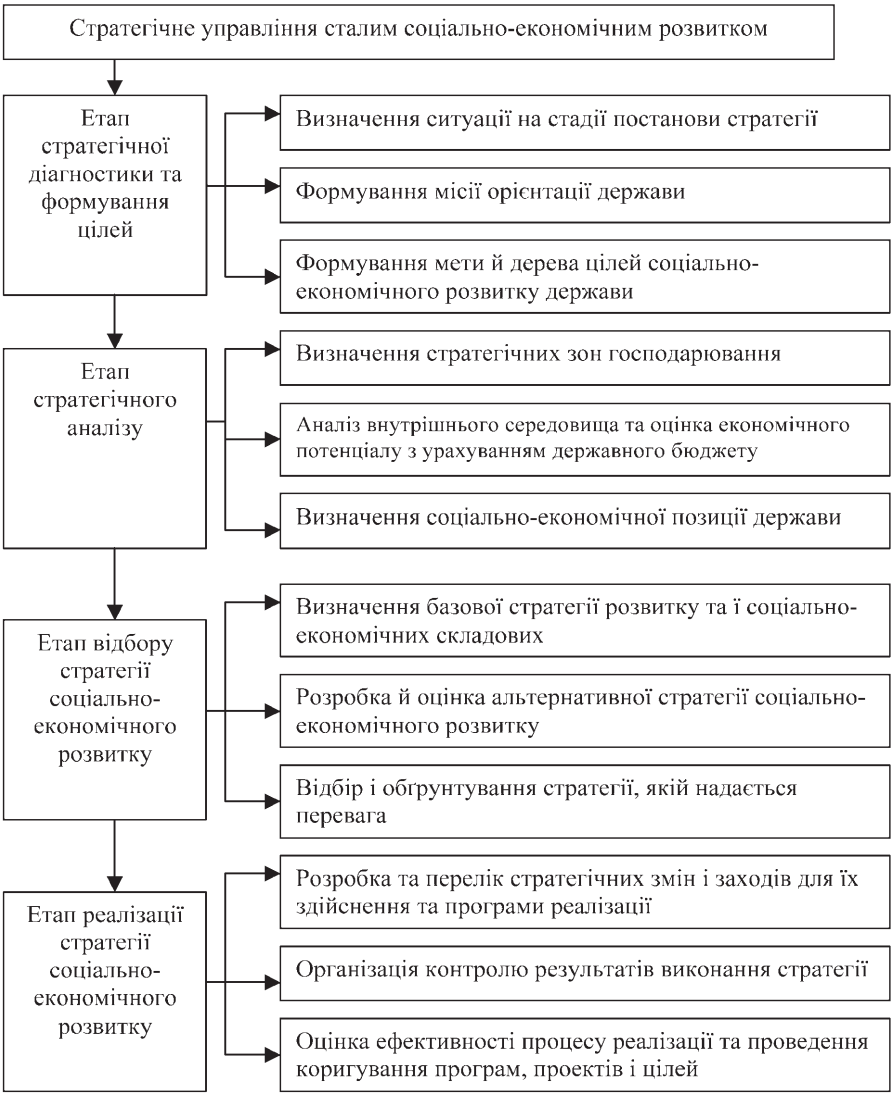

Рис. 5.9. Механізм стратегічного управління сталим соціально-економічним розвитком країни

Тому, погоджуючись з автором О.В. М'який [142, с.12], визначаємо, що метою механізму реалізації стратегії соціально-економічного розвитку є: підвищення якості реалізації стратегії з дотриманням методології цього процесу, зосередженням уваги на відповідальності за розробку та її реалізацію, вдосконалення функцій управління державою і контролю за процесом реалізації стратегії, оцінкою ефективності здійснюваних заходів із порівнянням зміни визначених показників та індикаторів (рис. 5.10).

Рис. 5.10. Механізм реалізації стратегії соціально-економічного розвитку

Як видно з рис. 5.10, механізм реалізації стратегії соціально-економічного розвитку за своєю сутністю повинний: являти собою циклічний процес планування на принципах управління заходами в напрямі досягнення цілей за допомогою моніторингу; бути заснованим на повторюваних циклах аналізу прийняття

рішень, плануванні та впровадженні завдань із конкретними цілями та визначеним терміном їх вирішення; містити постійний моніторинг та оцінку досягнення цілей за змістом стратегії та обраними заходами; сприяти координації дій виконавців стратегії із застосуванням моніторингу, аналізу та наявністю джерел фінансування заходів.

Моніторинг необхідно розглядати як ключовий елемент у структурі механізму реалізації стратегії, що підтверджено зарубіжною практикою та дозволяє забезпечити не тільки якість реалізації самої стратегії, але й розвиток соціально-економічної сфери країни – як головної мети загальнодержавної політики [142, с. 13].

Уявляючи механізм моніторингу реалізації стратегії соціально-економічного розвитку як інструмент використання в управлінні державою і заходами за змістом стратегії, а також як систему формування ефективності та якості її реалізації у сукупності стає очевидним, що в ньому повинні бути структурованими відповідні функції забезпечення, управління, принципи керування та інструментарій використання в практичній діяльності виконавчих органів на загальнодержавному рівні. Таким чином, механізм моніторингу реалізації стратегії соціально-економічного розвитку за своїм змістом і сутністю є засобом підвищення її якості шляхом узгодженої взаємодії всіх учасників та сторін, які зацікавлені в розвитку країни, що не можливо без урахування специфічних принципів: облік і звітність; контроль та аналіз досягнутих результатів; ефективність витрат фінансових ресурсів за заходами реалізації стратегії соціально-економічного розвитку; стимулювання виконавців до якісної реалізації заходів; відповідальність виконавців за їх реалізацію та витрату фінансів; належна кваліфікація виконавців [142, с. 14] (рис. 5.11).

Моніторинг реалізації стратегії соціально-економічного розвитку - це процедура відстеження змін з метою своєчасного втручання й одержання максимальних результатів мінімальними ресурсами. Головне завдання - відслідковування ключових індикаторів соціально-економічного розвитку, рання діагностика негативних процесів та оцінка їхнього впливу.

Рис. 5.11. Механізм моніторингу реалізації стратегії соціально-економічного розвитку

Таким чином, управління механізмом моніторингу залежить від організації дії та використання інструментарію за визначеними функціями та принципами, що є основою ефективної та якісної реалізації ССЕРР за умов належного контролю та оцінки.

Але в умовах кризи генеральним вектором теорії і практики державного управління стає не орієнтація на кінцеву, хай навіть дуже прогресивну мету (наприклад, побудова правової держави), а розробка антикризової стратегії, впровадження оптимальних процедур пошуку і узгодженого прийняття управлінських рішень всіх рівнів, передбачення в цих процедурах реальних можливостей корегування помилок і врахування випадковостей.

Хоча кожна стратегія є унікальною за своєю природою, а процес її формування та прийняття буде постійно ускладнюватись особливостями ситуації, можна виокремити деякі загальні вимоги до цього процесу, які полягають у такому [87, с. 6-7]:

- ситуаційна виправданість розробки, прийняття та реалізації стратегії, яка сприяє вирішенню виникаючої проблеми, запобігає її загостренню;
- існування чіткої уяви про механізм (алгоритм) реалізації, а саме мету дії, завдання, порядок їх виконання (організацію, мотивацію, контроль), можливості вчасно визначати необхідні організаційні зміни в системі, орієнтуючись при цьому на досягнення кінцевої мети;
- максимальне використання потенційних можливостей системи та навколишнього середовища в процесі реалізації стратегії;
- ресурсна забезпеченість усіх етапів підготовки та реалізації стратегії;
- можливість адекватного корегування стратегії при зміні ситуації;
- відкритість доступу виконавців до інформації.

Процес формування антикризової стратегії в державному управлінні можна розглядати як процес прийняття управлінського рішення, яке потребує проходження таких етапів у своїй підготовці та реалізації, які детально розглянуті на рис. 5.15.

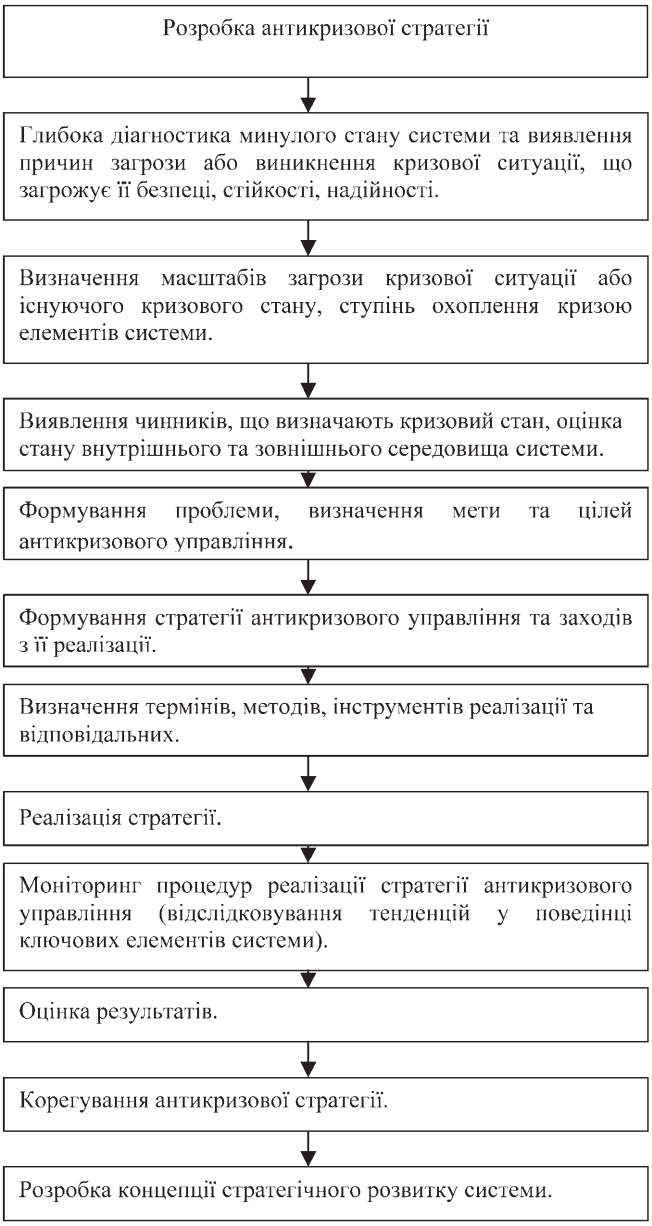

Рис. 5.15. Розробка антикризової стратегії розвитку

Разом з тим аналіз організаційного, методичного та інформаційного забезпечення процесу розробки і реалізації стратегії соціально-економічного розвитку та дослідження структури самої стратегії показує, що цей процес потребує вдосконалення за наступними напрямками:

- формування стратегії потребує удосконалення, починаючи з базового рівня складання, оскільки показники, які подаються підприємствами для врахування їх у стратегії, у більшості випадків недостатньо обґрунтовані реальними можливостями виробництва і станом справ, що склався;
- сучасна кон'юнктура вкрай нестабільна в усіх своїх формах — економічній, технічній, соціальній і політичній. Тому необхідно здійснювати прогнози на 1–5 років з урахуванням перспективи. Показники стратегії соціально-економічного розвитку повинні постійно переглядатися й уточнюватися. Варто також запровадити сценарне планування, яке зумовлює розробку 2–3 варіантів розвитку подій на всю глибину прогнозного періоду;
- більшої уваги потрібно приділити питанню створення і контролю за діяльністю відділу зі складання і реалізації стратегії соціально-економічного розвитку;
- необхідно використовувати спеціальні методи узгодження цілей та ресурсів, встановлення кількісних співвідношень між ними з урахуванням чинника часу, раціоналізації шляхів та способів використання ресурсів.

4. МАКРОРЕГУЛЯТОРНІ МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

4.1. РОЗВИТОК БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Сучасна парадигма світогосподарського розвитку формується через системне дослідження явищ, процесів і проблем інтернаціоналізації з урахуванням їх багатопланової природи. Як масштабний, динамічний і певним чином структурований процес, інтернаціоналізація на мікрорівні виявляється в інтенсифікації залучення фірм до міжнародних операцій, а на макрорівні — у розширенні та поглибленні світогосподарських зв'язків завдяки підвищенню міжнародної мобільності факторів і результатів виробництва.

В умовах *глобального економічного розвитку*, який характеризується інтеграцією національних господарств у всесвітню систему за допомогою зовнішньої торгівлі, прямих іноземних інвестицій, що здійснюються транснаціональними корпораціями, потоків короткострокового капіталу, переміщення трудових ресурсів, а також міжнародного обміну технологіями, поширюється невизначеність на світовому ринку внаслідок підвищеного ступеня утворення ризикоформуючих факторів.

Сучасний стан світового економічного середовища характеризується лібералізацією світової торгівлі та міжнародної економічної діяльності країн внаслідок послаблення державного контролю та посилення впливу глобальних конкурентних сил.

Наслідки сучасної глобальної фінансово-економічної кризи здобули масштабного та інтенсивного характеру у всьому світі, і серйозно загрожують глобальному соціально-економічному розвитку (табл. 6.1) [56].

Таблиця 6.1. Показники динаміки останніх рецесій у світовій економіці (1975, 1982, 1991, 2009 роки), %

Рік	1975	1982	1991	2009
Динаміка ВВП на душу населення (ПКС)	-0,13	-0,89	-0,18	-2,5
Промислове виробництво	-1,6	-4,33	-0,09	-6,23
Світова торгівля	-1,87	-0,69	4,01	-11,75
Рух капіталу	0,56	-0,76	-2,07	-6,18
Споживання нафти	-0,9	-2,87	0,01	-1,5
Рівень безробіття	1,19	1,51	0,72	2,56
Споживання на душу населення	0,41	-0,18	0,62	-1,11
Інвестиції на душу населення	-2,04	-4,72	-0,15	-8,74

Особливістю кризи, що протікає в цей час, є те, що вона носить системний характер, охоплює всю світову економіку й різні сегменти фінансового ринку. Світове економічне співтовариство зштовхнулося із проблемами, яких не знала світова практика й економічна наука за всі попередні роки.

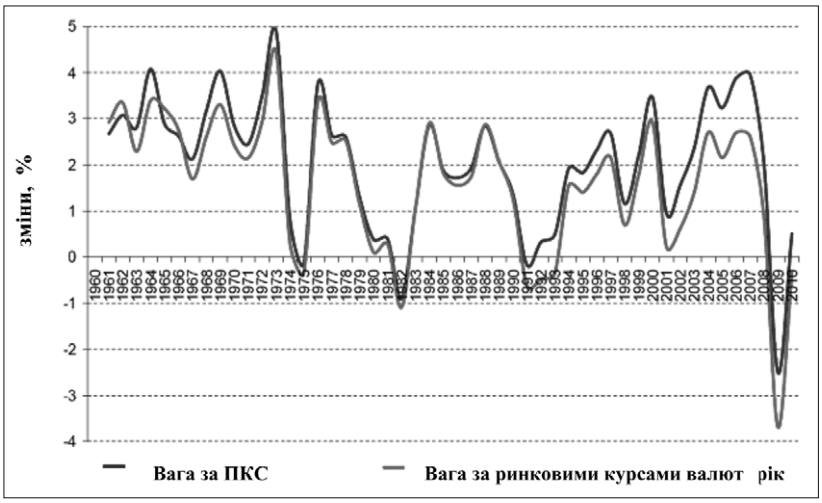

Рис. 6.1. Динаміка світового ВВП на душу населення, 1960-2010 рр. [180]

Для того щоб віднайти шляхи виходу із кризи, необхідно, насамперед, зрозуміти глибинні джерела кризи й виявити об'єктивні й суб'єктивні фактори, які сприяють розвитку даної кризи.

Дана криза за часом збігався із завершенням висхідної хвилі п'ятого довгострокового економічного циклу Н.Кондратьєва [50]. Початком п'ятого циклу можна вважати 1973-1978р. В 1973 році в розвинених країнах світу вибухнула найжорстокіша криза, що супроводжувалася падінням обсягу промислового виробництва в США на 13%, у Японії - на 20%, у ФРГ - на 22%, у Великобританії на - 10%, у Франції - на 13%, в Італії - на 14%. Курси акцій тільки за рік - із грудня 1973 по грудень 1974 - упали в США на 33%, у ФРН - на 10%, у Великобританії - на 56%, у Франції - на 33%, в Італії - на 28%. У 1973 році відбулася також перша енергетична криза, що почалася з поштовху країн - членів ОПЕК, які знизили обсяги видобутку нафти.

Таблиця 6.2. Хронологія великих циклів Н.Кондрат'єва

Хвилі	Повишувальна стадія			Понижувальна стадія			Тривалість хвилі, р.р.
	початок	кінець	тривалість	початок	кінець	тривалість	
I	1785 -1790	1810 -1817	25-27	1810 -1817	1844 -1851	34	59-61
II	1844 -1851	1870 -1875	24-26	1870 -1875	1890 -1896	20-21	44-45
III	1890 -1896	1914 -1920	24	1914 -1920	1929 -1933	13-15	38-40
IV	1929 -1933	1953 -1955	22-24	1953 -1955	1974 -1981	21-26	43-50
V	1974 -1981	2001 -2006	24-25	2001 -2006	2014 -2015	10-14	34-40
VI	2014 -2015	2030 -2035	15-20				

за даними джерела 50

В основі зміни тренду й переходу від понижувальної стадії економічного циклу до висхідної лежать також корінні зміни в технологічному укладі, впровадженні у виробництво нових технологій, матеріалів і інших інновацій. У першій половині 70-х років був зроблений технологічний прорив у створенні елементної бази й покладений початок розвитку комп'ютерних і інформаційних технологій. Це стало початком зародження п'ятої хвилі циклу.

Бурхливий і стійкий розвиток світової економіки в 90-х роках минулого сторіччя призвів до створення різного роду теорій, що економічні цикли перестають функціонувати, і економіка розвинених країн не піддана циклічним коливанням. Однак пік п'ятої хвилі був пройдений в 2001-2006 рр., після якого спостерігається спад (рис. 6.2).

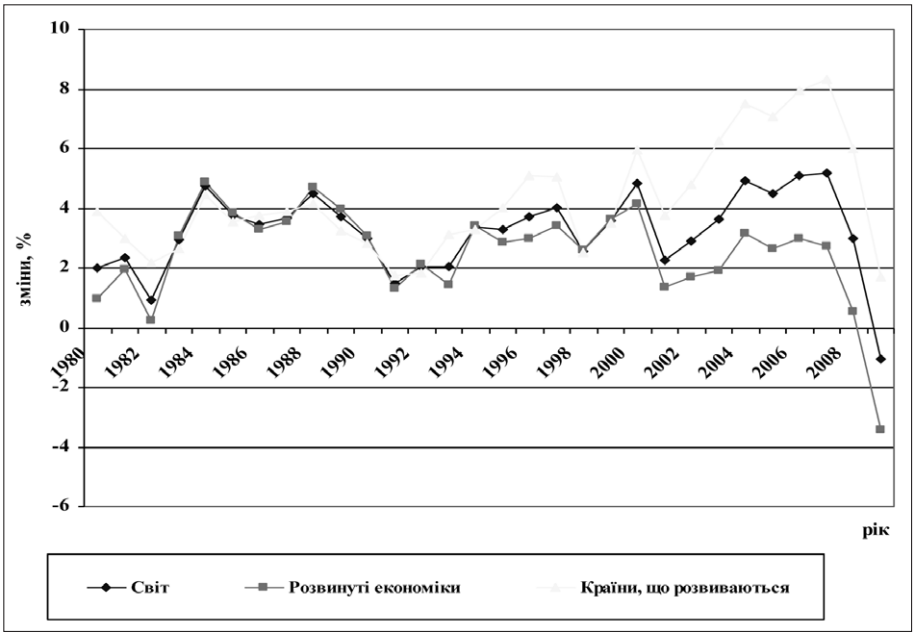

Рис 6.2. Динаміка росту світового ВВП, %, 1980-2009 рр.

Циклічний характер економічного розвитку підтверджується нинішньою кризою, що триватиме кілька років. За оцінками експертів спадна хвиля завершиться в 2014-2015р. Тому в цей час світова економіка перебуває на початку кризового шляху.

Початок сучасної п'ятої хвилі збігся з кардинальними змінами, що відбулися у світовій фінансовій системі. Відмова від Бреттон-Вудської системи, перехід до політики плаваючих валютних курсів і закріплення за американським доларом статусу світової резервної валюти призвели до колосального роздування грошової маси й виникнення принципово нового явища у світовій економічній системі, яке отримало назву "пухирчаста економіка".

За період з 1973р. по 2006 р. світова грошова пропозиція збільшилася майже в 24 рази, тобто більше, ніж за попередні 100 років. Долар перетворився в засіб накопичення, про що свідчить обсяг валюти на руках у населення, який в 2007 році склав майже 900 млрд. дол. проти 70 млрд. дол. в 1970 році. Міжнародні валютні резерви, номіновані у доларах США з 1970 року зросли більш ніж на 2000%.

Безконтрольне роздування грошової маси привело до виникнення системи бульбашок, які охопили практично всі ринки: кредитний, іпотечний, фондовий, сировинний, ринок похідних фінансових інструментів. Ці бульбашки рано або пізно неминуче повинні були лопнути, що й трапилося: спочатку лопнула бульбашка на ринку Інтернет послуг у США в 2001 році, потім – бульбашка на ринку іпотечного кредитування в 2007 року, що потягнуло за собою інші ринки. Тому глибина кризи дуже істотна, тому що торкає практично всі сфери економіки.

На сьогоднішній день можна констатувати наступні результати. Після вживання безпрецедентних заходів політики й появи перших ознак позитивних змін у реальній економіці відбулося істотне скорочення системних ризиків. Росте впевненість у тому, що світова економіка пройшла кризовий поріг, і це сприяє поліпшенню ситуації на фінансових ринках.

Однак ризик повторного посилення циклу негативного зворотного зв'язку між реальним і фінансовим секторами буде залишатися значним, доти поки банки продовжують перебувати у стресовому стані, а населенню й фінансовим організаціям досі необхідно скорочувати частку позикових засобів.

У країнах з розвинутою економікою державні інтервенції привели до стабілізації економічної активності, а в ряді країн навіть сприяли поверненню до невеликого позитивного зросту.

Країни з ринком, що формується, і країни, що розвиваються, у цілому більше просунулися в досягненні підйому. Провідну роль у цьому зіграла активізація росту в країнах Азії. Ціни, що підвищилися за останній період, на біржові товари й вживання підтримуючих заходів політики сприятливо позначаються на економіці багатьох із цих країн. Багато країн Європи з ринком, що формується, і Співдружності Незалежних Держав особливо постраждали від кризи, і розвиток ситуації в цих країнах у цілому відстає від інших країн. Підйом усе ще проходить повільно, і активність залишається набагато нижчою у порівнянні з докризовим рівнем.

Головні ризики сьогодення в основному пов'язані з можливістю погіршення ситуації: передчасна відмова від державної підтримки через враження, що відновлення економіки відбувається без сторонньої допомоги; нова фінансова катастрофа, геополітичні проблеми, різкий ріст цін на нафту, низька здатність економіки впоратися з новими шоками; втрата довіри до податково-бюджетної політики або сумніву щодо збереження незалежності центральних банків.

Світова економіка перебуває в стані найтяжчої фінансово-економічної кризи із часів Другої світової війни. Її наслідки здобули масштабний і інтенсивний характер у всьому світі, і серйозно загрожують глобальному соціально-економічному розвитку.

У сучасних умовах, локальні економіки окремих країн поступово втрачають потенції саморозвитку і все більше інтегруються в загальнопланетарний організм. Прогрес кожної країни тісно пов'язаний з рівнем і характером її взаємодії з іншими державами. Тому інтернаціоналізація економіки України є не тільки основною умовою її піднесення, а питанням виживання для всієї країни. Включення економіки країни у міжнародний поділ праці дає можливість значно посилити позиції України в світовому співтоваристві.

Міжнародний поділ праці, система світогосподарських зв'язків передбачають використання так званих конкурентних переваг. Кожна країна, виходячи із своїх конкретних умов, використовує ті чи інші переваги. Мета такого вибору полягає в тому, щоб виробляти і експортувати товари, що користуються попитом на світовому ринку і виготовлення, яких у даній країні вимагає мінімальних затрат, а реалізація – забезпечує максимальну різницю між світовими цінами й виробами виробництва [29, 48].

Неоднозначне положення України у міжнародному територіальному поділі праці пояснюється впливом низки передумов, насамперед природних, демографічних, історико-економічних, геополітичних.

Природні передумови. На відміну від найбільших країн світу (Росія, США, Китай, Канада) Україна не забезпечує себе повністю мінеральними ресурсами; проте вона має значний природно-ресурсний потенціал і в цьому відношенні знаходиться у більш вигідному положенні, ніж деякі економічно розвинуті країни (Японія, Італія). Кажучи про природні передумови, треба виділити агрокліматичні умови, які здавна сприяли перетворенню України на великий регіон сільськогосподарського виробництва, особливо зернового господарства,

буряківництва, скотарства, свинарства. Ці умови створюються унікальними чорноземними ґрунтами, достатньою кількістю тепла, помірною вологістю, переважно рівнинним характером території. Ми маємо чималі ресурси корисних копалин; деякі з них мають світове значення: залізні та марганцеві руди, кухонна сіль, кам'яне вугілля.

Значний рекреаційний потенціал країни — це узбережжя теплих морів, гірничоландшафтні комплекси Карпат і Криму, мінеральні джерела, лікувальні грязі лиманів, озокерит.

Деяких важливих ресурсів у нас обмаль: нафта, газ, більшість руд кольорових металів, деревина. В останнє десятиріччя значно зменшились рибні ресурси Чорного та Азовського морів.

Загалом, за природними ресурсами наша країна перебуває у стані певної рівноваги: дефіцит (а отже, імпорт) одних видів ресурсів компенсується достатньою кількістю інших, не менш важливих [30, 37-38].

Демографічні передумови. Маючи 48,0 млн. чол. населення, Україна використовує значні трудові ресурси й потенційно широкий ринок збуту споживчих товарів. У працездатному віці знаходиться 56% населення, у суспільному виробництві зайнято 25 млн. працівників. Трудові ресурси країни характеризуються високим рівнем кваліфікації та освіти; питома вага фахівців з вищою та середньою освітою становить 29%, усе доросле населення освічене.

Високий інтелектуальний потенціал країни: у науково-дослідних та дослідно-конструкторських роботах (НДДКР) зайнято майже 250 тис. фахівців. Всесвітньовідомі такі наукові центри, як Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона, Український фізико-технічний інститут, Інститут надтвердих матеріалів та багато інших. Чималі заслуги українських учених та інженерів у ракето- та авіабудуванні, кібернетиці, біофізиці та біохімії, а також у дослідженні проблем циклу гуманітарних наук. Значна частина інтелектуальної еліти країни донедавна була зайнята у військово-промисловому комплексі. Високий професійний рівень трудових ресурсів, наявність розвинутої науково-дослідної бази сприяє виробництву складної, наукомісткої продукції, що користується попитом на світових ринках.

Що стосується внутрішнього ринку збуту споживчих товарів, у тому числі імпортних, то він формується не тільки простою чисельністю населення, але і

його купівельною здатністю. З покращанням добробуту народу купівельна спроможність зростатиме і ринок України приваблюватиме закордонних виробників товарів народного споживання [31, 71].

Історико-економічні передумови. Протягом століть, аж до недавна, вельми великі території України завойовувались або захоплювались тими або іншими державами. Тому з погляду територіального поділу праці її економіка працювала, перш за все, на внутрішній ринок тієї держави, до якої вона входила повністю або частково, і економіка нашої країни розвивалася за принципом доповнюваності: у нас розміщувались лише ті галузі виробництва, які тут були найефективніші з погляду міжрегіонального обміну. Так, наявність високоякісної залізної руди та коксівного вугілля, відносно густа мережа залізниць, достатня кількість трудових ресурсів, вигідне географічне розташування зумовили перетворення Донецько-Придніпровського району на першу металургійну базу не існуючої вже держави СРСР. Ці ж фактори сприяли розвитку метало місткого машинобудування, теплоенергетики, основної хімії. При цьому виробництво набагато перевищувало власні розумні потреби України. Зокрема, за її межі йшло 43% чорних металів, 25% залізної та 82% марганцевої руди, 20% коксопродуктів, значна частина тепловозів, гірничошахтного обладнання, азотних добрив, кальцинованої соди і, цементу, вугілля, електроенергії. За багатьма найважливішими видами виробництва важкої промисловості частка України була набагато вища за її питому вагу в території, населенні, валовому суспільному продукті колишнього СРСР. Окрім того, Україна вивозила за свої межі 42% виробленого цукру, 25% олії, а також м’ясо, вершкове масло, борошно, овочі, вино [61].

Водночас країні не давали можливість розвинути деякі види й, навіть, цілі галузі виробництва. Маючи високу щільність населення, і висококваліфіковані трудові ресурси, вона помітно відставала за трудомісткими видами виробництва, особливо щодо текстильної промисловості, інструментального машинобудування, автомобілебудування, електроніки (за винятком виробництва телевізорів). Не відповідав трудовому та загальноекономічному потенціалу України й рівень розвитку машинобудування.

Україна перетворилась на базу матеріаломісткого та енергомісткого виробництва. З погляду загальносоюзного поділу праці це вважалось виправданим, бо розміщення таких галузей в Україні давало більший ефект, ніж у цілому по Союзу. Але з часом ефективність функціонування їх тут почала знижуватись. По-перше, світовий науково-технічний прогрес об'єктивно заохочує зниження матеріаломісткості (металомісткості) виробництва та збільшення попиту на

наукомістку продукцію. Отже, структура виробничого потенціалу України дедалі більше застаріває. По-друге, надмірна територіальна концентрація матеріаломістких та енергомістких видів виробництва у нас призвела до екологічної напруженості. По-третє, недостатньо використовуються кваліфіковані кадри та інтелектуальний потенціал. Наслідком централізованого «міжреспубліканського» поділу праці стали посилені трудові міграції, запланований перерозподіл матеріальних і фінансових ресурсів.

Другою складовою історико-економічних передумов зовнішньоекономічних зв'язків України були її орієнтація на країни Східної Європи, особливо після створення Ради Економічної Взаємодопомоги. Це також випливало передусім з політичних міркувань. Україна постачала у ці країни залізну та марганцеву руду, прокат чорних металів, електроенергію, азотні добрива, верстати та обладнання, а натомість вона одержувала продукцію машинобудування (верстати, транспортні засоби, електроніку), легкої та харчової промисловості, фармацевтичні товари. На «країни РЕВ» припадало 70% українського зовнішнього товарообігу. Водночас зв'язки з країнами «несоціалістичної» системи розвивалися повільно, що також було наслідком політичних причин. Відносно успішно розвивалися торговельні стосунки з Індією, а з країнами Західної Європи, Північної, Америки та Японією товарообіг був незначний [32, 66].

Геополітичні передумови. Економіко-географічне положення України досить вигідне для активної участі у міжнародному територіальному поділі праці. Вона розташована поблизу економічно високорозвинутого регіону Західної Європи, у безпосередній близькості до Росії, Білорусії та країн Східної Європи. Морським шляхом вона пов’язана з Середземномор’ям, Близьким Сходом та країнами басейну Індійського океану. Через Україну проводять важливі транзитні магістралі (залізниці та автомобільні дороги, нафтопроводи й газопроводи) з країн СНД до Європи та чорноморських портів.

Особливість сучасної геополітичної ситуації в Україні полягає в тому, що зв’язки з країнами СНД зазнають змін через нові реалії в галузі економічного і політичного суверенітету та орієнтацію на світові ціни. Одночасно поліпшились перспективи для економічної співпраці України з економічно розвинутими країнами, причому не тільки Європи, але й США, Японією, Канадою. З’явилась можливість проводити активнішу торговельну політику стосовно країн, що розвиваються, особливо на Близькому та Середньому Сході, в Південній та Південно-Східній Азії. Ці регіони можуть постачати нам нафту, бавовну, джут, чай, каву, натуральний каучук в обмін на метал, маши-

ни та обладнання, зерно, цукор, тобто товари, попит на які у цих країнах та регіонах розширюється [33].

Здійснення зовнішньоекономічної діяльності направлене на створення сприятливих умов для економічного розвитку країни і захисту її інтересів, збалансованого розвитку економіки, рівноваги внутрішнього ринку, стимулювання прогресивних структурних змін у зовнішньоекономічних зв'язках суб'єктами економічної діяльності і створення найсприятливіших умов для залучення власної економіки в систему світового поділу праці.

Особливим завданням процесу регулювання ЗЕД є підтримка загальнонаціональних пріоритетів у зовнішньоекономічної сфері і досягнення наміченої мети за допомогою певних заходів.

Основними складовими політики у галузі зовнішніх економічних відносин України є зовнішньоторговельна політика (що включає експортну та імпортну політику), політика у сфері залучення іноземних інвестицій і регулювання національних, капіталовкладень за кордоном, крім цього, ЗЕД має виконувати завдання щодо географічної збалансованості зовнішньоекономічних операцій з окремими державами та регіонами, що пов'язане з економічною безпекою країни.

В теперішній час Україна здійснює всі види зовнішньоекономічної діяльності, включаючи зовнішню торгівлю, на принципах правового регулювання на взаємовигідній основі. Це визначило відповідну інфраструктуру і систему регулювання ЗЕД [34, 118].

Правові та організаційні основи. Розглянемо основні регулюючі органи зовнішньоекономічної діяльності в Україні:

- регулююча роль Верховної Ради України складається в прийнятті законів в області ЗЕД;
- напрацюванням і здійсненням зовнішньоекономічної політики України у відповідності з законодавством займається Кабінет Міністрів України. В його функції входить координація діяльністю міністерств, що задіяні у зовнішньоекономічній діяльності, торгових представництв України за кордоном, прийняття нормативних актів по управлінню ЗЕД, укладання і контроль за виконанням міжурядових договорів, здійснення заходів щодо раціонального використання засобів валютного фонду України;

- міністерство зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі України забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики, координацію діяльності всіх її суб'єктів, контроль за дотриманням законів і умов міжнародних договорів, реєстрацію окремих видів зовнішньоекономічної діяльності, контрактів;
- безпосереднім виконанням митної політики покладено на митні органи України: Державний митний комітет України, митниці, територіальні митні управління та інші митні організації;
- галузеве управління зовнішньоекономічної діяльності входить в функції відповідних Міністерств і відомств.

Основним нормативним актом, що регулює зовнішньоекономічну діяльність в Україні, є Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність в Україні", згідно з яким зовнішньоекономічна діяльність — це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце, як на території України, так і за її межами.

Формами державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є:

- встановлення режиму здійснення валютних операцій. Такий режим встановлений Законом "Про порядок розрахунків в іноземній валюті». Декретом Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю» та іншими нормативно-правовими актами;
- митне регулювання, яке здійснюється згідно із Законами "Про зовнішньоекономічну діяльність", "Про Єдиний митний тариф", Митним кодексом України тощо;
- встановлення в окремих випадках, передбачених законодавством, режиму ліцензування та квотування.

Відповідно до ст. 16 Закону "Про зовнішньоекономічну діяльність» в Україні запроваджуються такі види експортних (імпортних) ліцензій (належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування) [35]:

- генеральна (відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції по певному товару (товарах) та/або з певною кращою (групою країн) протягом періоду дії режиму ліцензування по цьому товару (товарах);
- разова (індивідуальна) разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом

зовнішньоекономічної діяльності на період не менший, ніж той, що є необхідним для здійснення експортної (імпортної) операції);
- відкрита (індивідуальна) (дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом певного періоду часу (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу), причому по кожному виду товару встановлюється лише один вид ліцензії. Ліцензії на експорт (імпорт) товарів видаються Міністерством зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі на підставі заяв суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Квотування здійснюється шляхом встановлення режиму видачі індивідуальних ліценцій, причому загальний обсяг експорту (імпорту) за цими ліцензіями не повинен перевищувати обсягу встановленої квоти.

Зовнішньоекономічна діяльність здійснюється на підставі відповідних договорів, які укладаються між суб'єктами даного виду діяльності. Усі зовнішньоекономічні договори можна умовно об'єднати в такі групи:

- купівлі-продажу (експорт, імпорт, реекспорт, реімпорт);
- зустрічних поставок (бартер, холдинг);
- торгово-посередницькі (доручення, комісія, консигнація),
- змішані тощо.

Чинним законодавством України строго регламентовані питання укладання та оформлення названих договорів. При їх укладанні сторонам слід керуватись: Законами “Про зовнішньоекономічну діяльність», “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті”; Указом Президента України “Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів у редакції 1990р. (правила ІНКОТЕРМС)», Указом Президента України “Про регулювання бартерних (товарообмінних) операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності”, постановою Кабінету Міністрів України і Національного банку України “Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) і типові форми захисних застережень щодо зовнішньоекономічних договорів (контрактів), що передбачають розрахунки н іноземній валюті”, наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 5 жовтня 1995 р. ”Про затвердження положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)” тощо.

Певна категорія зовнішньоекономічних Договорів (контрактів) підлягає державній реєстрації згідно з Указом Президента України від 31 листопада 1994 р. № 659 “Про облік окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів)

в Україні". Питання реєстрації таких договорів регулюється також наказом Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків України від 18 листопада 1994 р. № 210 "Про заходи Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків щодо забезпечення виконання Указу Президента України від 7 липня 1994 р. № 659/94"; наказом Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків України від 6 грудня 1994 р. № 221 "Про внесення змін і доповнень, уточнень та роз'яснень до наказу Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків України" № 210 віл 18 листопада 1994 р.; наказом Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків України від 19 січня 1995 р. № 3 "На виконання Указу Президента України від 13 січня 1995 р, № 35/95" тощо.

Україна належить до країн із високою експортною квотою у валовому внутрішньому продукті (51,48 % у 2005 р., 46,62% у 2006 р., 45,33 % у 2007 р.). В середньому кожний другий український продукт або послуга реалізуються за допомогою зовнішніх економічних зв'язків, що відіграють помітну роль у національній економіці та істотно впливають на темпи і пропорції економічного зростання, на створення конкурентного ринкового середовища і на весь системний трансформаційний процес.

Ключові проблеми розвитку зовнішньої торгівлі України пов'язані з диверсифікацією її геополітичних або регіональних пріоритетів, з оптимізацією структури експорту й імпорту, з гармонізацією національного законодавства відповідно до вимог і норм СОТ.

Стратегічна мета полягає в реалізації у світовій економіці порівняльних і конкурентних переваг України, що об'єктивно існують у різних галузях її господарства і можуть знайти практичне втілення в діяльності українських підприємств і фірм на міжнародній арені.

Важливого значення набуває також необхідність враховувати різну факторoінтенсивність українських товарів і послуг порівняно з закордонними, цінові та інші відмінності, що формують конкурентні переваги національних економік у міжнародній торгівлі.

Значний стримуючий вплив на український експорт справляє комплекс ендогенних і екзогенних факторів, серед яких можна виділити такі найважливіші:

- низька конкурентоспроможність вітчизняної промислової продукції, насамперед, машинотехнічних виробів;

- важкий фінансовий стан більшості підприємств обробної промисловості і конверсійних виробництв, що робить практично неможливим інвестування в перспективні, орієнтовані на експорт проекти за рахунок внутрішніх ресурсів;
- штучне стримування курсу гривні в рамках «валютного коридору» звужує можливості використання курсового фактору з метою просування експорту;
- недостатній розвиток вітчизняних систем сертифікації і контролю якості експортної продукції на фоні значного підсилення в останній час вимог до споживчих і екологічних характеристик, а також до безпеки продукції, яка реалізується на ринках промислово розвинутих країн;
- випереджаючий ріст цін на продукцію та послуги природних монополій в порівнянні з збільшенням цін на вироби обробної промисловості і продукцію АПК;
- недостача спеціальних знань і досвіду роботи в сфері експорту у більшості українських підприємців, а також недостатня координованість їх діяльності на зовнішніх ринках;
- розрив традиційних виробничих зв'язків на пострадянському економічному просторі і з країнами колишньої РЕВ без завоювання нових постійних «ніш» на світовому ринку;
- збереження елементів дискримінації українських експортерів за кордоном, застосування методів обмежувальної ділової практики, зокрема картельних угод для витіснення чи недопущення України на перспективні, ємні ринки;
- низький світовий рейтинг надійності України для кредитів та інвестицій, що утрудняє використання іноземних фінансових ресурсів для розвитку експортного потенціалу країни;
- норми українського законодавства, які закріплюють відповідальність постачальника за недоброякісну продукцію, не відповідають принципам, що прийняті в міжнародній практиці.

Враховуючи весь комплекс факторів, що визначають стан і перспективи розвитку українського експорту, назріла необхідність невідкладних кроків щодо формування цілісної системи заходів державного стимулювання експорту, які повинні знайти відображення в спеціальній Національній програмі розвитку і реалізації експортного потенціалу України з метою визначення конкурентних переваг України у міжнародній економічній діяльності на світовому ринку.

4.2. ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Підтверджено, що цілеспрямовану на якісне структурне оновлення інтернаціоналізацію української економіки ускладнюють об'єктивні та суб'єктивні фактори: внутрішні (негативний вплив перманентно невизначеної політичної ситуації, неспроможність створити сприятливий підприємницький та інвестиційний клімат, тінізація бізнесу, корупція) і зовнішні (посилення нецінової конкуренції на світових ринках, дискримінація українських експортерів із застосуванням традиційних та нових форм протекціонізму). Їхня дія спричинила низьку національну конкурентоспроможність на світовому ринку, звуження потенціалу постіндустріального розвитку.

Економіка будь-якої країни на сучасному етапі не може обійтися без виходу на світові ринки. Розширення меж такого виходу за допомогою збільшення обсягів і асортименту продукції національних товаровиробників забезпечує нарощування потужності держави і сприяє зміцненню її конкурентоспроможності на світових ринках.

З розпадом єдиного радянського простору перед молодими суверенними державами виникла проблема проникнення на світові ринки зі своїми товарами. Глибока ступінь їх глобалізації і вже існуюча структура привели до того, що молодим державам доводиться вступати в конкурентну боротьбу з більш економічно розвиненими країнами або об'єднаннями країн. При цьому держави, що знаходяться на шляху до ринкових реформ, мають витрачати значні зусилля, концентруючи їх на окремих напрямах, найбільш доступних з огляду на існуючі умови господарювання. У цих умовах і виникає питання про конкурентоспроможність національної економіки як можливості реалізації конкурентних переваг країни на зовнішніх ринках.

З одного боку, конкурентоспроможність є однією з форм прояву об'єктивної економічної категорії - конкуренції, а проблема її підвищення звичайно розглядається в контексті розвитку міжнародних економічних відносин і просування країни на зовнішніх ринках. З іншого боку, внаслідок міжнародного розподілу праці і необхідності для всіх економік, незалежно від надбудовних чинників, виходу на ринки, економіки всіх країн номінально конкурентоспроможні.

Сучасне розуміння конкурентоспроможності національної економіки неможливе без вирішення цілого ряду методологічних проблем, пов'язаних, по-перше,

із з'ясуванням самої суті конкуренції, по-друге, створенням чіткої, структурованої системи показників для її аналізу і, по-третє, з'ясуванням можливості їх використання з метою отримання моделі, придатної для комплексної оцінки конкурентоспроможності і прогнозування її динаміки.

Динаміка показників конкурентоспроможності національної економіки формується під впливом валютного курсу, який є важливим регулятором зовнішньоекономічних відносин і впливовим важелем у розвитку економіки, особливо української, у зв'язку із довготривалою загальною кризою і незавершеністю формування ринкової інфраструктури.

Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується процесом глобалізації. Україна бере участь у сучасних процесах глобалізації як невід'ємна складова світової економіки. Але цей об'єктивний процес відбувається досить повільно, супроводжується значним ускладненням та загостренням суперечностей. Вітчизняна економіка ще має пройти тривалий шлях ефективного інтегрування у системі міжнародного поділу праці і товарообміну, подолати певні технологічні та інші перешкоди на цьому шляху, вирішити проблеми здійснення прогресивних структурних зрушень, це зокрема передбачає посилення уваги до раціональної організації зовнішньоекономічних зв'язків нашої країни, забезпечення їх динамічного зростання і оптимізації в умовах глобалізації.

Використання вигод від участі у міжнародному поділі праці дозволяє кожній країні постійно підвищувати свою економічну ефективність і результативність. Збільшення частки країни у світовому експорті спричиняє покращення її економічного стану, якщо зростання експорту продукції галузей з високою продуктивністю супроводжується підвищенням питомої ваги цієї продукції в загальному обсязі виробництва даної країни. Проте важлива не стільки частка країни у світовому експорті, скільки те, що саме країна експортує. Перехід на експорт більш складних наукомістких товарів підтримує зростання продуктивності у країні, навіть якщо обсяг експорту зростає повільно.

У зв'язку з цим не можна визначити раціональною структуру вітчизняного експорту, в якому домінують сировина та продукція з низьким рівнем переробки. Експортний профіль України визначають продукти з низькою часткою доданої вартості, а також товари, випуск яких пов'язаний з шкідливим, екологічно небезпечним виробництвом (продукція чорної металургії та основної хімії). Подібна експортна спеціалізація України склалася ще за радянських часів, певною мірою визначалася наявністю відповідних природних ресурсів (вугілля, залізна і мар-

ганцева руда тощо). До того ж виробництво та експортування цих товарів є значно більш простою справою, ніж виробництво і реалізація на зовнішньому ринку продукції високотехнологічних галузей економіки. Цим зумовлена переважно сировинна спрямованість вітчизняного експорту, що призводить до невигідних пропорцій міжнародного товарообміну.

Рівень розвитку продуктивних сил – один з вирішальних чинників, які насамперед сприяють підвищенню ефективності участі України у системі міжнародного поділу праці і міжнародному товарообміні. За кількісними характеристиками виробничого науково-технічного та інтелектуального потенціалу наша країна може бути гідним партнером світогосподарських взаємовідносинах. За сприятливих умов цей потенціал дозволяє послідовно вирішувати завдання оптимізації її зовнішньогосподарських зв'язків. Крім того, розв'язанню цього завдання сприяють такі об'єктивні чинники, як багаті природні ресурси, вигідне географічне положення нашої країни, наявність необхідної інфраструктури, що обслуговує зовнішньоекономічні зв'язки тощо. Проте націленість України на більш ефективне включення у систему міжнародного поділу праці і світового товарообміну в умовах глобалізації потребує здійснення прогресивної структурної перебудови економіки і відповідного реформування її орієнтованого на експорт сектора.

Основу цього сектору, крім традиційних галузей видобувної та металургійної промисловості, які виступають зараз основним джерелом валютних надходжень від експорту, можуть скласти високотехнологічні, наукомісткі галузі, пов'язані зі створенням, зокрема, нових поколінь літаків, ракетоносіїв, створенням нових матеріалів, розвитком електрозварювального виробництва, рівень яких не поступається кращим закордонним аналогам. За даними світового банку, щодо розвитку науки і технологій Україна посідає досить високе місце, що виступає необхідною передумовою для її прогресивної переорієнтації з експорту сировинних матеріалів на готову наукомістку продукцію та на нові технології.

Значний експортний та конкурентний потенціал мають також галузі агропромислового комплексу, модернізація яких спроможна вивести наше сільське господарство до складу високоефективних галузей, які поряд з іншими визначатимуть економічний профіль України у системі міжнародного поділу праці. При цьому розширення експортної орієнтації сільськогосподарського виробництва може стати одним з основних факторів економічного зростання галузі та підвищення конкурентоспроможності її продукції.

Нарешті, необхідно краще використовувати вигідне географічне положення України. Транзитні перевезення вантажів, використання створеної мережі на-

фто- і газопроводів виступають також суттєвим джерелом валютних надходжень. Біля двох десятків європейських країн отримують газ, що надходить через українські газові магістралі. Але існуюча система газопроводів потребує значного оновлення та нарощення потужностей, оскільки 17% газопровідної мережі вже відпрацювали свій строк, а 15% наближаються до нього.

Разом з тим необхідно здійснювати додаткове більш глибоке обґрунтування наших зовнішньоекономічних пріоритетів, зумовлених розгортанням процесів глобалізації світової економіки.

За цих обставин важливою умовою зміцнення позицій України на світових ринках є коригування її зовнішньоекономічної політики у напрямку створення конкурентоспроможних транснаціональних корпорацій, озброєних технологіями стратегічного маркетингу на глобальному ринку. Державна підтримка таких високотехнологічних корпорацій об'єктивно необхідна для реалізації великих коопераційних проектів. Специфіка ефективної міжнародної спеціалізації України теж вимагає розробки обґрунтованих маркетингових програм та організації державної підтримки щодо створення міжнародних конкурентних переваг для вітчизняних товарів на світових ринках.

Економіка України є відкритою системою, яка знаходиться під безпосереднім та опосередкованим впливом оточуючого світогосподарського середовища. Підтримання її конкурентоспроможності обумовлює необхідність системного врахування характеру такого впливу.

В умовах тривалих кризових явищ в економіці України великого значення набувають не тільки заходи щодо їхнього подолання, а й створення сприятливого середовища для суб'єктів внутрішнього ринку країни у майбутньому. Оскільки через негаразди сьогодення переваги національних суб'єктів у перспективі в практичному розумінні не враховуються, необхідним видається створення умов для динамізму та поступового зростання продуктивності національного господарства. Підвищення добробуту нації на основі високого рівня конкурентоспроможності є не тільки основною метою уряду, а й загальнонаціональним завданням, до вирішення якого мають бути залучені всі верстви українського суспільства. Вже сьогодні зрозуміло, що без загальнонаціональної соціально-економічної ідеї, навколо якої може відбутися консолідація усіх прогресивних сил суспільства на різних його рівнях, майбутній шлях України буде примарливим і нагадуватиме деморалізовану сукупність населення, підпорядковану чужим інтересам та знесилену суперечками між певними кланами всередині країни. Така загальна

деморалізація є вкрай небезпечною у багатьох аспектах. Економічна деморалізація буде найвразливішим її наслідком, адже найвідчутнішого удару суспільству завдасть соціальна дезінтеграція, що спричинить його хаотичність та значно посилить його вразливість з боку зовнішніх загроз.

Сучасні міжнародні економічні відносини перебувають у стані трансформації. Для них дедалі частіше стають характерними нові явища, що раніше не мали такого масштабного прояву: суттєві зрушення у міжнародній економічній системі, які посилюють взаємозалежність і взаємопов'язаність національних ринків; глобальні зміни у процесах конкуренції, що впродовж останніх років розвивалися під впливом усунення бар'єрів між стабільним ринковим середовищем капіталістичних країн та протилежною системою країн колишнього соціалістичного табору – все це демонструє світовій громадськості недоліки теоретичної бази у сфері регулювання сучасних МЕВ, а іноді й повну її відсутність.

Тому виявляється певна неспроможність спільних заходів у подоланні наслідків стихійної інтеграції, відбувається загострення кризових явищ на різних світових ринках. Про швидкість процесу об'єднання свідчить таке порівняння: інтеграційний процес у Європі триває понад 50 років з поступовою ліквідацією бар'єрів, недоречностей та суперечок, а економічна інтеграція України і країн СНД у значно більших масштабах де-факто відбулася не менше, ніж за 10 років (з моменту розпаду СРСР) без проведення необхідного комплексу заходів щодо уніфікації умов економічного розвитку країн-партнерів.

Зміна економічної ситуації у світі, що пов'язана з суттєвими зрушеннями у процесах конкуренції, перетікання капіталу, товарів і послуг, міграція робочої сили, спричинила значні деформації у розвитку практично всіх країн світу. Нині не доцільно говорити про кількість країн або економічних систем, які виграли або програли, оскільки наслідки приєднання зараз виявляються частковими, а повною мірою стануть наявними лише у майбутньому.

Передусім світова трансформація (уже можна говорити про встановлення нового світового порядку в системі економічних відносин) сприяла суттєвому посиленню мобільності ресурсів і новим зрушенням у розташуванні продуктивних сил у світі. Динамізм та швидкість зазначених процесів створили значні викривлення у світовій конкуренції.

Фактичне усунення одного з надпотужних конкурентів – СРСР – надало можливості основним конкурентам захопити його позиції та встановити

монополізм в окремих напрямах. Однак національні регулювання певних країн реагували на ці зміни надто повільно. Внаслідок некерованих зрушень на різних світових ринках виникали ситуації надлишку або дефіциту ресурсів (праці, капіталу, товарів), що дуже швидко було використано багатьма суб'єктами МЕВ, які мали з цього неабияку вигоду. У такий спосіб значного поширення набуло накопичення капіталів, зароблених не за рахунок ефективної праці, а за допомогою спекулятивних ігор з цінами.

Зокрема, одностороннє відкриття кордонів за умов нерівномірності розвитку країн-партнерів створило стимули для дешевих ресурсопотоків у країни, що мають високий рівень розвитку продуктивних сил, використання яких дає надприбутки. Реалізація готових товарів, вироблених із значно вищою ефективністю, у менш розвинутих країнах за умов дефіциту цих товарів також підвищує рентабельність угод. Проте такий процес «гри» на цінах є обмеженим у часі, оскільки згодом ситуація врівноважується, можливість отримувати прибутки на різниці цін зникає – встановлюються приблизно рівні умови.

Сучасний етап розвитку МЕВ відзначається викривленнями конкуренції. Вони полягають у тому, що ефективність виробництва товарів відходить на другий план, а провідну роль починають відігравати фактори вартості ресурсів у різних економічних системах і можливість отримання більшої рентабельності, не зумовленої ефективністю використання ресурсів. Таким чином, стали наявними усі протиріччя злиття нерівномірно розвинених економічних систем на не паритетній основі. Для конкурентоспроможності це означатиме руйнацію її базових засад [50, 303]

Українська економічна модель, як і економічні моделі країн, що утворилися на просторі колишнього СРСР, – це особливий господарчий комплекс, що формувався понад 70 років. Розбіжності з капіталістичним світом спостерігалися насамперед у мотиваційному полі, на яке значною мірою впливали ідеологічні настанови. Ринок, у тому числі й український, формувався не за рахунок еволюційного розвитку форм і методів ринкової саморегуляції та демократії, а внаслідок настанов, що у деяких випадках ішли у розріз з об'єктивними економічними законами.

Модель СРСР характеризувалася автаркічністю, у зв'язку з чим на світові ринки виходила обмежена кількість виробників певних секторів економіки. Виробники користувалися містким внутрішнім ринком, що споживав великі обсяги продукції, яка вже на той час була менш привабливою, ніж іноземна. Радянській

системі була властива патерналістська політика щодо збиткових виробництв, чиє марнотратство відшкодовувалося державою, і що практично неможливе у капіталістичному світі. Цим пояснюється практична відсутність на момент розпаду Радянського Союзу значної кількості конкурентоспроможних виробників на світових ринках.

Безперечно, сильною стороною СРСР були наукоємні галузі, що розвивалися завдяки державній підтримці та всебічному стимулюванню освіти та науки.

З розпадом СРСР Україна успадкувала протиріччя радянської системи управління економікою.

Стосовно зовнішньоекономічної діяльності, то участь України у світовій торгівлі обмежується 0,27% світового експорту, що відповідає 17,03% ВВП. Це – найнижчий показник виробництва експорту серед партнерів на душу населення (низький показник Китаю пояснюється значною чисельністю населення), до того ж експорт мав переважно сировинне походження.

Змагання за ринки, що постійно посилюється, вимагає від фірм більших зусиль та потужностей, а для країн їх базування – зваженої внутрішньої та зовнішньої політики.

Найболіснішим наслідком від неконкурентоспроможної економіки для України є втрата населення. Сьогодні країна поступово втрачає не тільки наукову еліту та висококваліфіковані кадри, які спроможні значно підвищити конкурентоспроможність держави, а й робочу силу взагалі. Фактор людських ресурсів у системі конкурентоспроможності відіграє одну з провідних ролей, а збереження його потенціалу виступає пріоритетним питанням для держави.

На сучасному етапі не можна говорити про використання в Україні конкурентних переваг будь-якого порядку (дешева робоча сила, рівень ресурсозабезпеченості деякими видами сировини), адже офіційний сектор економіки є неефективним. Натомість найближчі конкуренти країни широко застосовують конкурентні переваги вищого рівня: високі та запатентовані технології, стимулювання виробництва унікальних товарів, всебічне залучення наукової еліти, у тому числі громадян з колишніх республік СРСР та з країн СНД, можливість кредитування інновацій тощо. Таким чином, використовуючи ці переваги, розвинуті країни світу зменшують ціну споживання та оволодівають новими ринками збуту.

Зазначені негативні явища в економіці України порівняно з її найбільшими торговельними партнерами свідчать про відсутність зваженої комплексної стратегії щодо розвитку конкурентоспроможності національної економіки. Деструктивний вплив нерівноцінних економічних відносин має бути якнайшвидше зупинений, і особливу роль у цьому має відіграти зміцнення національного виробника на основі його ефективної роботи.

Підсумовуючи, можна виділити основні причини, що певною мірою стримують зростання українського експорту:

- помітне посилення міжнародної конкуренції і зростання державної підтримки свого експорту у провідних зарубіжних країнах;
- значно ускладнений вихід на світові ринки для українських підприємств внаслідок протекціоністських заходів з боку ряду країн щодо захисту власних ринків;
- низька конкурентоспроможність значної частини української промислової продукції;
- недостатній розвиток систем сертифікації та контролю якості експортної продукції при зростанні на світових ринках вимог не тільки до науково-технічних параметрів, а і до споживчих та екологічних характеристик, що примушує вітчизняних експортерів збувати свою продукцію за зниженими, а то і демпінговими цінами;
- відсутність досвіду та спеціальних знань щодо виходу на світові ринки у більшості підприємств, низький рівень маркетингової діяльності, нескоординованість дій на державному рівні;
- розрив традиційних виробничих та коопераційних зв'язків з підприємствами країн СНД та з Східної Європи;
- низький рівень співробітництва з країнами, що розвиваються;
- критично недостатнє інвестування експортноорієнтованих проектів за рахунок внутрішніх ресурсів та обмежені можливості використання з цією метою іноземних інвестицій і кредитів внаслідок низького міжнародного рейтингу надійності України.

Гальмами у зростанні обсягів вітчизняного експорту є також такі чинники: низька ефективність виробництва, висока енерго та металомісткість продукції, високий ступінь старіння основних виробничих фондів, відсталість технологічної бази більшості галузей народного господарства. До цього слід додати велику залежність від імпорту енергоносіїв, проміжної продукції, машин та устаткування, невиправдане ввезення багатьох споживчих товарів, фактична відсутність

фінансової, організаційної та інформаційної структури державної підтримки експорту, слабкий експортний та валютний контроль.

З приведеного аналізу випливає такий основний висновок: для стабілізації і подальшого зміцнення економіки України необхідні докорінна перебудова структури зовнішньої торгівлі, удосконалення всієї системи зовнішньоекономічної діяльності країни, як одного з вагомих важелів її успішного розвитку.

Проблеми підвищення ефективності зовнішньоекономічної політики держави набувають на сучасному етапі виняткового значення.

Це пов'язано, по-перше, з рядом факторів внутрішнього характеру: знаходженням економіки країни на перехідному етапі до ринкової системи господарювання, яка перебуває в ситуації об'єктивної незбалансованості структури економіки і її повільної структурної перебудови; надмірною енерго- і ресурсомісткістю галузей народного господарства; низькою конкурентоспроможністю національного виробництва; поступовим занепадом науково-технічного і високотехнологічного промислового потенціалів та ін.

По-друге, це обумовлено системою зовнішніх факторів: надмірною (від 20 до 90%) залежністю економіки України від монопольних імпортних ринків постачання стратегічно важливих товарних позицій (енергоносіїв, сировинних та інших матеріальних ресурсів) для життєво важливих галузей виробництва; наявністю тисяч українських підприємств, задіяних у виробничих циклах, кінцева продукція яких виробляється за межами України; високою) залежністю процесу структурного та технологічного реформування економіки України від різних форм зовнішніх джерел фінансування; відсутністю розвинутої зовнішньоторговельної інфраструктури (інформаційної, законодавчої, маркетингової, організаційної, трейдерської, біржової, виставочної, рекламної тощо); зберіганням Україною статусу «торговельного аутсайдера» світової торгівлі, а через це слабкою конкурентозахищеністю зовнішньоекономічної діяльності України в умовах жорсткої конкурентної боротьби на міжнародних ринках товарів, капіталів і послуг; певним тиском інших країн на зовнішньоекономічну діяльність України через прямі та побічні форми різноманітних торговельних, інвестиційних торговельно-стандартних, фітосанітарних, технологічних і фінансових обмежень.

Поліпшення макроекономічних показників та економічної стабільності можливе, перш за все, за умов оздоровлення державних фінансової та податкової систем, подальшої економічної реструктуризації й чіткої грошово-кредитної та

валютної політики. Для досягнення стабільного економічного розвитку Україна потребує значних іноземних інвестицій. Напрямок, за яким розвиватиметься економіка, так само, як і темпи економічного зростання, буде залежати від джерел інвестицій - наприклад, від того, будуть ці інвестиції здійснені російськими підприємствами, західними компаніями або фінансовими установами, що мають українське походження і повертаються з-за кордону.

Доступ зарубіжних експортерів на внутрішні ринки України досі не врегульований. Зміна тарифних ставок мита за більш як 1500 товарними позиціями і за 25% обсягу фактичного імпорту не дала очікуваного результату щодо обмеження імпорту тих товарів, які виробляються або можуть вироблятися в достатній кількості в Україні. Зберігаються значні розбіжності в розмірах митних зборів. Не зняті досі проблеми захисту зовнішньоекономічних інтересів вітчизняних виробників.

Держава має підтримувати безперешкодний та недискримінаційний доступ основних експортних товарів і послуг до ринків ЄС; надавати стабільну технічну допомогу реалізації проектів, що безпосередньо стосуються динамічних структурних зрушень й формування конкурентноспроможної економіки. В ході інтеграції України в європейські економічні структури слід на державному рівні визначити пріоритетні, першочергові завдання. Необхідно передусім адаптувати національне законодавство до вимог системи ГАТТ/СОТ, до уніфікованого законодавства ЄС. Слід вжити заходів щодо створення інфраструктури ринку, адаптованої до взаємовигідного співробітництва з ЄС та країнами СНД, які вже приєдналися до ГАТТ/СОТ. Ідеться про перехід до жорстких міжнародних вимог і стандартів: спрощення та зведення до мінімуму експортних та імпортних формальностей щодо товарів за контрактами (митна та будь-яка інша реєстрація, видання ліцензій і т.д.).

Для захисту зовнішньоекономічних інтересів товаровиробників, з методичної точки зору, важливим є опрацювання техніки визначення ряду специфічних показників. Серед них-рівень захисту внутрішнього ринку, або відношення компенсаційних платежів (митний збір, що стягується понад звичайні ввізні митні збори) до ціни світового ринку і рівень субсидування (підтримки) експорту товарів як відношення субсидій до цін світового ринку.

Складність механізму зовнішньоекономічної політики визначає різноманіття її цілей та завдань. Вони можуть бути класифіковані на стратегічні (довгострокові), що передбачають структурну перебудову секторів економіки,

безпосередньо пов'язаних з зовнішніми ринками, і тактичні, короткострокові, зумовлені поточними потребами.

Зовнішньоекономічна політика - політичне оформлення міжнародних економічних зв'язків країни. При цьому міжнародні економічні відносини охоплюють всі економічні операції, що здійснюються між господарськими суб'єктами певної країни та їхніми іноземними партнерами (імпорт та експорт товарів, капіталу, послуг, рух робочої сили і грошей).

Економічна інтеграція країни з економічними системами інших країн також може бути засобом досягнення економічної рівноваги в широкому розумінні. При цьому ступінь єдності визначає ступінь інтеграції, її конкретні форми.

Для України сьогодні актуальні такі цілі зовнішньоекономічної політики:

1. Інтеграція України в світове господарство та динамізація її зовнішньоекономічних зв’язків.
2. Органічне поєднання заходів щодо послідовної лібералізації сфери зовнішньоекономічних зв’язків з регулюючою роллю держави в цій сфері при переважному використанні засобів регулювання.
3. Орієнтація на цілеспрямоване формування та ефективну реалізацію експортного потенціалу країни.
4. Багатовекторність зовнішніх економічних зв’язків України.

Для реалізації зазначених цілей в Україні розробляється концепція довгострокової зовнішньоекономічної політики та державна програма розвитку експортного потенціалу.

Активна зовнішньоторговельна політика може стати дієвим інструментом структурної перебудови економіки, підвищуючи ефективність і конкурентноспроможність національного виробництва. Більше того, сьогодні ми не бачимо альтернативи послідовній лібералізації зовнішньоекономічних зв’язків, якщо ми дійсно хочемо реформувати економіку і зробити її складовою міжнародного розподілу праці.

Саме лібералізація включить механізми ринкового ціноутворення, визначаючи структуру та обсяги виробництва. Важливим інструментом реструктуризації виробництва має стати конкуренція між національними та іноземними виробниками на українському ринку.

Недосконалість українського законодавства (складність процедур відкриття та реєстрації нових підприємств, наявність значної кількості суперечливих нормативних документів з питань оподаткування, непрозорість процедури сертифікації), низький технологічний рівень підприємств, домінування політичних популістських гасел – виступають додатковими протекціоністськими бар'єрами як розвитку ділового співробітництва, так і впливу світового господарства на економіку України.

Існуючий і підсилюючий захист внутрішніх виробників від зовнішньої та внутрішньої конкуренції в свою чергу консервує існуючу структуру економіки, а наявність бартерних та не грошових схем спотворює дію цінового механізму, що гальмує темпи реформувань. Тому лібералізація є необхідною умовою макро- і мікроекономічної стабілізації в Україні.

Зазначимо, що ціллю лібералізації зовнішньої торгівлі є розвиток наступних аспектів нового ринкового середовища:

- реалізація економічної самостійності підприємств шляхом зниження ступеня економічного втручання держави;
- встановлення зв'язку між внутрішніми та світовими цінами, що націлена на надання виробникам цінових сигналів, котрі дозволяють ефективно розподіляти ресурси і скористатись порівняльними перевагами країни;
- включення вітчизняних виробників у конкурентну боротьбу на зовнішніх ринках, розвиток ринкових конкурентних середовищ.

Підкреслимо, що лібералізація зовнішньої торгівлі зовсім не означає відмову від участі держави у формуванні зовнішньоекономічної сфери. Навпаки, роль держави виходить на сучасний рівень, притаманний переважній більшості країн. Нова роль держави полягає у встановленні необхідної нормативної бази та інституційної структури, котра б підтримувала і гарантувала розвиток підприємництва та встановлення надійних партнерських зв'язків.

Очевидно, для того, щоб подолати успадковану та існуючу економічну та технологічну відсталість, необхідний перехід до нової моделі зовнішньоекономічної діяльності – виробничо-інвестиційної, тобто не просто розвитку торгівельного обміну, а швидше взаємодії з іноземними партнерами на всіх стадіях виробничого процесу. Український бізнес сьогодні міг б запропонувати Європі свої відносні переваги у первинній чи проміжній переробці, зміцнюючи співробітництво і покращуючи рівень інтеграції у світові та європейські потоки товарів, капіталу, технологій.

Проте, навіть у існуючій моделі експорт та імпорт сьогодні суттєво обтяжуються, крім тарифних, передусім нетарифними заходами, причому цей тягар зростає:

- Індикативні ціни. Після того, як у 1996 році було скасовано більшість експортних квот, було зроблено спробу знову поставити експорт під адміністративний контроль за допомогою так званих індикативних цін (мінімальних експортних цін).
- Валютний контроль. Адміністративний валютний контроль за виручкою був посилений після економічної кризи влітку 1998 року, що суттєво обмежило можливості експортерів використовувати свої валютні кошти, а для імпортерів введені обмеження доступу до придбання валюти.
- Стандартизація та сертифікація. Імпортні товари підлягають складним і дорогим процедурам стандартизації та сертифікації, котрі не стільки захищають українського споживача, скільки створюють перешкоди на шляху торгівлі.
- Внутрішні кордони. Навіть кордони між областями утворюють перешкоди для перевезення товарів. Ці "кордони" не мають ніяких правових підстав і створюють безліч торгівельних перешкод та сприяють поширенню корупції.
- Нестабільність. У тарифному та нетарифному регулюванні в Україні часто проводяться зміни із зворотною силою, що примушує бізнес закладати підвищені ризики у ціну товару та послуг.

Одним із найактуальніших завдань на сьогоднішньому етапі розвитку України є припинення вивозу національного капіталу за її межі при здійсненні різноманітних експортно-імпортних операцій. За їхньою допомогою під виглядом міжбанківських міжнародних розрахункових операцій здійснюється розкрадання валютних коштів, ухилення від сплати податків, приховування валютної виручки тощо.

Найчастіше мають місце такі механізми експорту капіталів:

- завищення контрактної ціни при імпорті товарів, техніки, технологій і послуг з виведенням різниці між контрактною і реальною ціною на зарубіжні рахунки учасників угоди;
- заниження контрактної ціни при експорті продукції і послуг з виведенням різниці між реальною ціною купівлі і вказаною в контракті на зарубіжні рахунки експортерів;
- вивіз капіталів шляхом організації фіктивної закупівлі імпорту чи неповернення коштів за експортовану продукцію;

- проведення розрахунків за здійснювані в Україні угоди на зарубіжні рахунки учасників і посередників цих угод;
- незаконний (контрабандний) вивіз за кордон валютних і матеріальних цінностей, технологічної і воєнно-стратегічної інформації.

Більшість країн світу, в тому числі - й високорозвинені, вживають протекціоністські заходи для захисту національної економіки. Зокрема, імпортне мито на тверді сири у Франції сягає понад 260 %, тоді як середньозважений рівень тарифів по всіх товарах - лише 7 %. Серед найбільш вдалих стратегій протекціонізму треба відзначити приклади Японії, Китаю.

Тарифне регулювання потребує дуже виважених підходів, бо повинно збалансувати взаємо протилежні принципи:

- захисту вітчизняного виробника;
- захисту вітчизняного споживача;
- відкритості країни для імпорту з метою інтегрування її у міжнародний поділ праці.

При цьому воно не повинне руйнувати ринкового конкурентного середовища, яке стимулює науково-технічний прогрес і розвиток виробництва. Недостатня підтримка вітчизняних товаровиробників не дає змоги витримати напружену конкуренцію ззовні, а надмірний протекціонізм ставить виробника поза конкуренцією, не стимулює удосконалення та підвищення ефективності виробництва.

Економіка будь-якої країни на сучасному етапі не може обійтися без виходу на світові ринки. Розширення рамок такого виходу за допомогою збільшення обсягів і асортименту продукції національних товаровиробників забезпечує нарощування потужності держави і сприяє зміцненню її конкурентоспроможності на світових ринках.

З розпадом єдиного радянського простору перед молодими суверенними державами виникла проблема проникнення на світові ринки зі своїми товарами. Глибока ступінь їх глобалізації і вже існуюча структура привели до того, що молодим державам доводиться вступати в конкурентну боротьбу з більш економічно розвиненими країнами або об'єднаннями країн. При цьому держави, що знаходяться на шляху до ринкових реформ, мають витрачати значні зусилля, концентруючи їх на окремих напрямах, найбільш доступних з огляду на існуючі умови

господарювання. У цих умовах і виникає питання про конкурентоспроможність національної економіки як можливості реалізації конкурентних переваг країни на зовнішніх ринках.

З одного боку, конкурентоспроможність є однією з форм прояву об'єктивної економічної категорії - конкуренції, а проблема її підвищення звичайно розглядається в контексті розвитку міжнародних економічних відносин і просування країни на зовнішніх ринках. З іншого боку, внаслідок міжнародного розподілу праці і необхідності для всіх економік, незалежно від надбудовних чинників, виходу на ринки, економіки всіх країн номінально конкурентоспроможні.

Сучасне розуміння конкурентоспроможності національної економіки неможливе без вирішення цілого ряду методологічних проблем, пов'язаних, по-перше, із з'ясуванням самої суті конкуренції, по-друге, створенням чіткої, структурованої системи показників для її аналізу і, по-третє, з'ясуванням можливості їх використання з метою отримання моделі, придатної для комплексної оцінки конкурентоспроможності і прогнозування її динаміки.

Динаміка показників конкурентоспроможності національної економіки формується під впливом валютного курсу, який є важливим регулятором зовнішньоекономічних відносин і впливовим важелем у розвитку економіки, особливо української, у зв'язку із довготривалою загальною кризою і незавершеністю формування ринкової інфраструктури.

Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується процесом глобалізації. Україна бере участь у сучасних процесах глобалізації як невід’ємна складова світової економіки. Але цей об’єктивний процес відбувається досить повільно, супроводжується значним ускладненням та загостренням суперечностей.

Вітчизняна економіка ще має пройти тривалий шлях ефективного інтегрування у системі міжнародного поділу праці і товарообміну, подолати певні технологічні та інші перешкоди на цьому шляху, вирішити проблеми здійснення прогресивних структурних зрушень, це зокрема передбачає посилення уваги до раціональної організації зовнішньоекономічних зв’язків нашої країни, забезпечення їх динамічного зростання і оптимізації в умовах глобалізації.

Використання вигод від участі у міжнародному поділі праці дозволяє кожній країні постійно підвищувати свою економічну ефективність і результативність,

даючі їй можливість зосереджуватись на виробництві тих товарів та послуг, по яких вона має переваги у конкурентоспроможності у порівнянні з іншими країнами. Збільшення частки країни у світовому експорті спричиняє покращення її економічного стану, якщо зростання експорту продукції галузей з високою продуктивністю супроводжується підвищенням питомої ваги цієї продукції в загальному обсязі виробництва даної країни.

Проте важлива не стільки частка країни у світовому експорті, скільки те, що саме країна експортує. Перехід на експорт більш складних наукомістких товарів підтримує зростання продуктивності у країні, навіть якщо обсяг експорту зростає повільно.

У зв'язку з цим не можна визначити раціональною структуру вітчизняного експорту, в якому домінують сировина та продукція з низьким рівнем переробки. Експортний профіль України визначають продукти з низькою часткою доданої вартості, а також товари, випуск яких пов'язаний з шкідливим, екологічно небезпечним виробництвом (продукція чорної металургії та основної хімії).

Подібна експортна спеціалізація України склалася ще за радянських часів, певною мірою визначалася наявністю відповідних природних ресурсів (вугілля, залізна і марганцева руда тощо). До того ж виробництво та експортування цих товарів є значно більш простою справою, ніж виробництво і реалізація на зовнішньому ринку продукції високотехнологічних галузей економіки. Цим зумовлена переважно сировинна спрямованість вітчизняного експорту, що призводить до невигідних пропорцій міжнародного товарообміну.

Рівень розвитку продуктивних сил – один з вирішальних чинників, які насамперед сприяють підвищенню ефективності участі України у системі міжнародного поділу праці і міжнародному товарообміні. За кількісними характеристиками виробничого науково-технічного та інтелектуального потенціалу наша країна може бути гідним партнером світогосподарських взаємовідносинах. За сприятливих умов цей потенціал дозволяє послідовно вирішувати завдання оптимізації її зовнішньогосподарських зв'язків.

Крім того, розв'язанню цього завдання сприяють такі об'єктивні чинники, як багаті природні ресурси, вигідне географічне положення нашої країни, наявність необхідної інфраструктури, що обслуговує зовнішньоекономічні зв'язки тощо. Проте націленість України на більш ефективне включення у систему міжнародного поділу праці і світового товарообміну в умовах глобалізації потребує здійснення

прогресивної структурної перебудови економіки і відповідного реформування її орієнтованого на експорт сектора.

Основу цього сектору, крім традиційних галузей видобувної та металургійної промисловості, які виступають зараз основним джерелом валютних надходжень від експорту, можуть скласти високотехнологічні, наукомісткі галузі, пов'язані зі створенням, зокрема, нових поколінь літаків, ракетоносіїв, створенням нових матеріалів, розвитком електрозварювального виробництва, рівень яких не поступається кращим закордонним аналогам. За даними світового банку, щодо розвитку науки і технологій Україна посідає досить високе місце, що виступає необхідною передумовою для її прогресивної переорієнтації з експорту сировинних матеріалів на готову наукомістку продукцію та на нові технології.

Значний експортний та конкурентний потенціал мають також галузі агропромислового комплексу, модернізація яких спроможна вивести наше сільське господарство до складу високоефективних галузей, які поряд з іншими визначатимуть економічний профіль України у системі міжнародного поділу праці. При цьому розширення експортної орієнтації сільськогосподарського виробництва може стати одним з основних факторів економічного зростання галузі та підвищення конкурентоспроможності її продукції.

Нарешті, необхідно краще використовувати вигідне географічне положення України. Транзитні перевезення вантажів, використання створеної мережі нафто- і газопроводів виступають також суттєвим джерелом валютних надходжень. Біля двох десятків європейських країн отримують газ, що надходить через українські газові магістралі. Але існуюча система газопроводів потребує значного оновлення та нарощення потужностей, оскільки 17% газопровідної мережі вже відпрацювали свій строк, а 15% наближаються до нього.

Разом з тим необхідно здійснювати додаткове більш глибоке обґрунтування наших зовнішньоекономічних пріоритетів, зумовлених розгортанням процесів глобалізації світової економіки.

За цих обставин важливою умовою зміцнення позицій України на світових ринках є коригування її зовнішньоекономічної політики у напрямку створення конкурентоспроможних транснаціональних корпорацій, озброєних технологіями стратегічного маркетингу на глобальному ринку. Державна підтримка таких високотехнологічних корпорацій об'єктивно необхідна для реалізації великих коопераційних проектів. Специфіка ефективної міжнародної спеціалізації

України теж вимагає розробки обґрунтованих маркетингових програм та організації державної підтримки щодо створення міжнародних конкурентних переваг для вітчизняних товарів на світових ринках.

Україна, на думку автора, має адаптувати і розвинути у контексті сучасних правил міжнародної економічної поведінки такі інструменти заохочування експорту як субсидування, кредитування і страхування експортно-імпортних операцій, податкові пільги, активізуючи участь держави у розробці і просуненні конкурентоспроможних товарів і послуг шляхом довгострокових капіталовкладень у спеціальні експортні виробництва, спрямовані на розвиток експорту валютного регулювання, організаційно-технічного сприяння.

4.3. МЕХАНІЗМИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЗІ СВІТОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

У дисертації акцентовано увагу на тому, що в системі регулювання зовнішньої торгівлі більшості країн світу важливу роль відіграє стимулювання національних експортерів, склад і співвідношення численних інструментів якого залежить від рівня їх економічного розвитку та інтегрованості у світогосподарську систему, експортного потенціалу, ступеня і стилю втручання держави у зовнішньоекономічну діяльність.

Встановлено, що реалізація ***стратегії забезпечення національної конкурентоспроможності*** має здійснюватися у принципово нових економічних, політичних, правових, інформаційних і соціальних умовах з урахуванням дії основних рушійних сил: розвитку глобалізації як всеохоплюючого процесу та посилення глобальної конкуренції; інтенсифікації процесу формування глобального попиту і пропозиції; формування глобальної фінансової системи й інформаційної мережі, створення інтегрованих блоків країн та регіональних угруповань.

Розглядаючи середньострокові перспективи, відзначено, що найбільш істотні ризики стійкого зростання в основному пов'язані з країнами із розвиненою економікою, зокрема: зниження рівня суспільної підтримки реструктуризації фінансового сектора; погіршення стану державних фінансів в зв'язку з реалізацією антикризових програм (зокрема, в щодо підтримки фінансового сектора).

Доведено, що найважливішим завданням у 2010 році залишатиметься забезпечення рівноваги між підтримкою економіки та поступовим скороченням

нетрадиційних заходів (фінансових та грошово-кредитних) антикризового регулювання. Подальше відновлення світової економіки буде відбуватись повільно, заходи державної антикризової політики скоротяться, а відновлення заощаджень домашніх господарств гальмуватиметься високим рівнем безробіття.

З метою підвищення конкурентоспроможності та економічного зростання країни в умовах глобального конкурентного розвитку ***розроблено механізм інституціональної взаємодії національної економіки зі світовим господарством в умовах глобальної конкуренції,*** основою формування якого є структуровизначальні тенденції глобалізації (рис. 6.1).

Зроблено висновок, що в світовій економіці посилюються дії ризиків фінансової стабільності, до яких слід віднести ризики бюджетної кризи, пов'язані з зростанням державних боргів; проблеми виникнення другої хвилі кризи, пов'язаної з ринками державних цінних паперів (облігацій) в зв'язку із підвищенням рівня державних запозичень, поглинанням ненадійних активів та зниженням довіри до світових валют; ризик гальмування економіки Китаю, що може стати шоком для міжнародних ринків капіталу, та як наслідок, виникнення ризику нераціонального розподілу капіталу, посилення його спекулятивного характеру.

Україна, на думку автора, має адаптувати і розвинути у контексті сучасних правил міжнародної економічної поведінки такі інструменти заохочування експорту як субсидування, кредитування і страхування експортно-імпортних операцій, податкові пільги, активізуючи участь держави у розробці і просуненні конкурентоспроможних товарів і послуг шляхом довгострокових капіталовкладень у спеціальні експортні виробництва, спрямовані на розвиток експорту валютного регулювання, організаційно-технічного сприяння.

В комплексі економічних заходів щодо стимулювання зовнішньої торгівлі України найбільш ефективним засобом є фінансове сприяння держави вітчизняним експортерам, в тому числі із залученням коштів державного бюджету, яке передбачає використання механізмів кредитування експорту, страхування експортних кредитів, надання державних гарантій.

При цьому заходи щодо стимулювання експорту за рахунок коштів держбюджету повинні відповідати нормам і вимогам СОТ, що визначають прийнятий в світовій практиці порядок надання державної підтримки експорту, а також враховувати узгоджені умови взаємодії України з цією авторитетною світовою організацією.

В рамках подальшого розвитку і удосконалення механізму фінансової підтримки вітчизняних експортерів доцільно вивчити питання щодо можливості кредитування за участю держави орієнтованих на експорт науково-дослідних та експериментальних робіт, освоєння наукоємної і високотехнологічної продукції, закупівлі обладнання для розвитку експортного виробництва (кредити та тривалий період в залежності від терміну окупності проектів), а також кредитування виробництва експортної продукції з тривалим циклом виготовлення, включаючи закупівлю сировини і матеріалів, які не виробляються в Україні.

Враховуючи сучасний стан української економіки і актуальність проблем розвитку зовнішньоторговельного потенціалу країни, домінантними завданнями в галузі фінансового сприяння експорту є:

- надання державою гарантійних зобов'язань щодо кредитних ресурсів, які залучаються уповноваженими банками для забезпечення обіговими коштами виробництв і організацій, орієнтованих на експорт своєї продукції;
- надання державних гарантійних зобов'язань і страхування експортних кредитів від комерційних та політичних ризиків для забезпечення захисту експортерів.

Серед інших напрямків фінансового сприяння, що можуть спричинити значний стимулюючий вплив на вітчизняний експорт, доцільно розглянути можливість застосування на практиці наступних заходів:

- надання державних гарантій банкам, що фінансують експортні поставки на основі комерційного кредиту;
- забезпечення гарантій щодо кредитів для участі в міжнародних тендерах та торгах;
- страхування операцій з освоєння зовнішніх ринків;
- надання зв'язаних кредитів країнам-імпортерам української продукції (як це практикують Ексімбанки Німеччини, Японії та інших країн).

Враховуючи хронічний дефіцит держбюджету, найбільш доцільним на сучасному етапі, на нашу думку, є здійснення, насамперед, заходів із стимулювання вітчизняного машинотехнічного експорту.

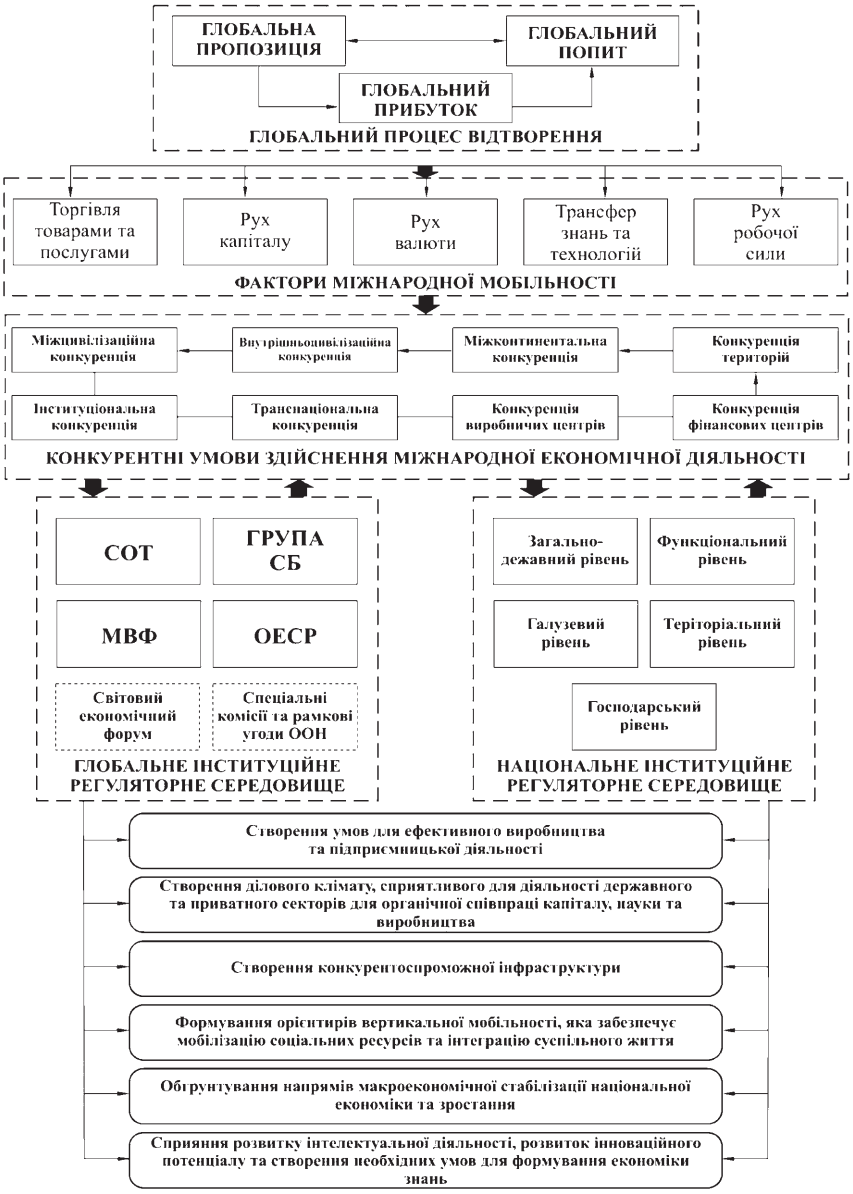

Рис. 6.1. Механізм інституціональної взаємодії національної економіки зі світовим господарством в умовах глобальної конкуренції

З метою організації системи страхування експортних кредитів і надання державних гарантій назріла потреба створення в країні спеціального експортно-імпортного товариства. Такі товариства з допомогою механізму перерозподілу ризиків серед страхових компаній (в т.ч. і закордонних) змогли б підвищити вірогідність повернення державних експортних кредитів, а також забезпечити поповнення власних коштів, які в майбутньому можна було б використати для експортного страхування в умовах обмеженої державної підтримки, а потім і взагалі без неї.

Одним із найважливіших напрямків підтримки експорту, особливо товарів з високим ступенем обробки, є використання важелів податкового регулювання. В зв'язку з цим в процесі удосконалення діючої податкової системи України в напрямку підсилення її стимулюючого впливу на вітчизняних продуцентів доцільно вивчити та апробувати можливі форми податкового заохочення експортерів для внесення відповідних коректив у існуючі законодавчі акти, в тому числі:

- відміна ПДВ на вироби, що виготовляються з ліцензіями як для зовнішнього, так і внутрішнього ринку. Без цього, як правило, ліцензійна продукція машинобудування не стане конкурентоспроможною (в порівнянні з витратами виробництва у ліцензіара українське підприємство - ліцензіат несе додаткові витрати зі сплати ПДВ та мита на імпортні комплектуючі);
- розробка комплексу заходів щодо зниження непрямого оподаткування експорту послуг і приведення механізму регулювання його у відповідність з вимогами СОТ;
- звільнення експортерів від сплати податку на рекламу експортних товарів;
- зниження розмірів державного мита при розгляданні в арбітражних судах позовів, пов'язаних з виробництвом та наступним експортом товарів і послуг.

В подальшому в міру покращання економічної ситуації в країні, з'явиться можливість вжиття ряду заходів, спрямованих на укріплення закордонної інфраструктури зі збуту та обслуговування експортного устаткування (створення збутових фірм, ділерської мережі, сервісних центрів тощо).

Крім того, доцільно дослідити можливості стимулювання використання промислового устаткування для виробництва експортної продукції шляхом зниження ставки податку на майно чи за допомогою його часткової компенсації через зменшення інших обов'язкових платежів.

На сучасному етапі економічних перетворень важливого значення набувають цілеспрямовані зусилля держави щодо удосконалення нормативної бази, організаційного та іншого забезпечення експортної діяльності українських продуцентів.

З послабленням втручання держави у підприємницьку діяльність, в тому числі в сферу зовнішньої торгівлі, істотно збільшується роль посередницьких (неадміністративних) форм її участі в реалізації загальнонаціональних цілей і задач в цій галузі.

Проблема розвитку та реалізації зовнішньоторговельного потенціалу України вимагає також докорінного поліпшення інформаційного забезпечення зовнішньоторговельної діяльності. Першочерговим завданням в цьому напрямку є створення системи зовнішньоторговельної інформації.

Для ефективного функціонування даної системи буде потрібно сформувати розгалужену мережу інформаційно-консультативних служб, які змогли б забезпечити оперативне надання зовнішньоторговельної інформації у зручній для клієнта формі.

Серед найбільш актуальних і перспективних проектів в галузі інформаційного забезпечення експорту можна виділити наступні:

- створення Українського інформаційно-консалтингового центру сприяння експорту, в якому концентрувалася б повна база даних українських підприємств та їх торгових партнерів з питань комерційних заявок і пропозицій, нормативно-правових та законодавчих актів, з метою надання послуг суб'єктам господарської діяльності в сфері експорту;
- створення Українського інформаційного центру СОТ щодо стандартизації, сертифікації і технічних бар'єрів у торгівлі;
- створення і розвиток системи інформатизації щодо сучасних досягнень української та закордонної науки і техніки, передового виробничого і підприємницького досвіду з використанням можливостей науково-дослідних центрів та українських закордонних установ;
- створення автоматизованої системи інформаційно-аналітичного забезпечення з питань зовнішньоторговельних зв'язків України з іншими країнами на основі запровадження аналітичних програмних систем нової генерації, які можна охарактеризувати як системи інтелектуального аналізу даних для підтримки аналітичних розробок.

Для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на зовнішніх ринках великого значення набуває організація в країні ефективної системи сертифікації експортної продукції. Наприклад, як варіант, можна рекомендувати створення в країні державної інспекції з якості експортних та імпортних товарів. Ця установа змогла б не тільки служити бар'єром на шляху проникнення недоброякісної продукції на зовнішні ринки, але і сприяла б випуску конкурентноспроможної продукції з урахуванням сучасних вимог іноземних споживачів до її якості.

Важливим аспектом цієї діяльності є участь України в роботі міжнародних та регіональних організацій із сертифікації з метою взаємного визнання результатів оглядів та тестування експортованої продукції.

На основі дослідження і узагальнення світогосподарського досвіду обґрунтовано, що головним критерієм ефективності державної регулятивної системи є її здатність не тільки забезпечувати залучення і раціональне використання іноземних інвестицій у необхідних обсягах, а й сприяти становленню структурно збалансованої національної економіки через формування прогресивних довгострокових тенденцій. Для формування сприятливого підприємницького клімату та іміджу України необхідно розвивати селективне регулювання іноземних інвестицій з використанням апробованих у світогосподарській практиці організаційно-економічних форм – вільних (спеціальних) економічних зон, територій пріоритетного розвитку, кластерів. При цьому визначальними, на думку автора, є законодавчо-нормативна урегульованість, стабільність та передбачуваність змін.

В сучасних геополітичних і геоекономічних умовах розвитку Україні необхідно методологічно впорядкувати і відповідно стратегічним національним інтересам активізувати організаційно-правовий державний вплив на участь у регіональних та субрегіональних інтеграційних угрупованнях – СНД (ЄЕП), ОЧЕС, ГУАМ, погоджуючи його з принципами та нормами міжнародних економічних організацій глобального типу.

В сучасних взаємовідносинах України з ЄС важливо мотивувати та інституалізувати зростаючі торговельно-економічні зв'язки. Стратегія виходу на євроринок певний час поєднуватиме сировинно-енергетичний напрям з проникненням і закріпленням на ринках високотехнологічної продукції, для чого потрібна системна діагностика українських товарів і послуг у реально і потенційно конкурентоспроможних галузях. Запропонований Україні десятирічний формат "сусідства з ЄС" має оцінюватись в якості не бар'єру її

євроінтеграційним устремлінням, а певного адаптаційного періоду (зона вільної торгівлі) для українських товаровиробників. У подальшому уможливлюється масштабне інвестиційно-виробниче співробітництво, соціально-економічна гармонізація для асоційованого і повного членства України в ЄС.

Інтеграційна політика України як прагматично (безпосереднє сусідство, об'єктивно обумовлені виробничо-коопераційні і торговельні взаємозв'язки, схожість споживчих уподобань), так і загальноцивілізаційно (спільний етнос, ментальність та історично обумовлена перспектива) має враховувати потенціал розвитку співробітництва з СНД – у російському напрямі на основі інтенсифікації та раціоналізації еквівалентного і прогнозованого торговельно-економічного обміну.

В умовах формування континентальних і міжконтинентальних центрів економічного розвитку і впливу із консолідованим протекціонізмом та експансією на основі наднаціональної інституалізації, Україні потрібні нові підходи та ініціативи, орієнтовані на прогресуючий і безпечний національний розвиток у середовищі, де виникають системні недоліки інерційного міжнародного економічного порядку, а відставання державного регулювання від глобальної ринкової практики стає все очевиднішим.

Як суб'єкт міжнародних економічних відносин Україна має свідомо входити до системи світогосподарських зв'язків з метою як найефективного використання усіх їхніх можливостей та підвищення рівня конкурентоспроможності.

З метою підвищення рівня національної конкурентоспроможності України, запропоновано ***систему державного регулювання міжнародної економічної діяльності країни за такими напрямками***:

- збільшення ВВП на душу населення,
- посилення науково та освітнього потенціалу нації,
- формування попиту на високотехнологічну продукцію,
- стимулювання впровадження та фінансування інноваційних проектів та посилення інституціонально-регуляторної бази.

З урахуванням виявлених резервів та диспропорцій в економічному розвитку України, запропоновано ***пріоритети забезпечення конкурентоспроможності на рівні країни,*** які базуються на принципі продуктивності використання ресурсів з реалізацією наступних напрямів:

- мобілізація резервів використання техніко-технологічних ресурсів за рахунок;
- активізації інноваційної діяльності підприємницького сектору; обґрунтування оптимального співвідношення обсягу експорту та імпорту в контексті збільшення обсягів експортної продукції з вищою доданою вартістю;
- впровадження вищезазначених напрямів повинно здійснюватися послідовно від факторно-орієнтованої до інноваційної економіки знань.

ЛІТЕРАТУРА ДО РОЗДІЛУ

ЛІТЕРАТУРА ДО РОЗДІЛУ 1

1. Австрийская школа политической экономии: К. Менгер, Е. Бем-Баверк, Ф. Визер : Пер. с нем. / Предисл. В. С. Автономова. – М.: Экономика, 1992. – 494 с.

2. Акимов Н. И. Политическая экономия современного способа производства / Н. И. Акимов. – М.: ЗАО „Издательство „Экономика", 2004. – 293 с.

3. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: монографія [О. І. Амоша, В. П. Антонюк, А. І. Землякін та ін.] НАН України, Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2007. – 328 с.

4. Андреев В. В. Вопросы перехода России на инновационный путь развития в условиях глобализации / В. В. Андреев // В сб. научных трудов ИПР РАН. Вып.3. – М.: Центр «Транспорт», 2008. – 234 с.

5. Антюшина Н. М. Инновационное развитие – стратегия Евросоюза в XXI в. / Н. М. Антюшина // Европа: вчера, сегодня, завтра / Институт Европы РАН: Н. П. Шмелев и др.; отв. ред. Н. П. Шмелев. – М.: ЗАО Издательство Экономика, 2002. – 823 с.

6. Афанасьев В.П. Системность и общество / В.П. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1980. – 368 с.

7. Балабанов И. Т. Инновационный менеджмент / И. Т. Балабанов. – СПб.: Питер, 2000. – 208 с.

8. Бажал Ю. Судьба теории: 100 – летие классической работы М. И. Туган-Барановского и современность / Юрий Бажал // Экономика Украины. – 1994. – №12 – С.58-63.

9. Бажал Ю. М. Економічна теорія технологічних змін: Навчальний посібник / Ю.М. Бажал. – К.: Заповіт, 1996. – 240 с.

10. Беккер Г. С. Человеческое поведение: экономический поход / Гарри Бекер // Избранные труды по экономической теории: Пер. с англ. / Сост. научн. ред. Р. И. Капелюшников. – М.: ГУВШЭ, 2003. – 672 с.

11. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Дэниел Белл. – М.: Academia, 1999. – 324с.

12. Бем-Баверк О. Критика теории Маркса / Ойген фон Бем-Баверк // Сост. А.В. Куреев. – М., Челябинск: Социум, 2002. – 238 с.

13. Безчасний Л., Онишко С. Тенденції на світовому ринку капіталів та їх вплив на інвестиційну діяльність в Україні / Л. Безчасний, С. Ониишко // Економіка України, 2001. – №3. – С.4-10.

14. Бетехтина Е., Пейсик М. Мировая практика формирования научно-технической политики / Е. Бетехтина, М. Пейсик. – Кишинев: Знание, 1990. – 294 с.

15. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі / Марк Блауг // Пер. з англ. І. Дзюби. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. – 670 с.

16. Бова А. Transparency International: індекс сприйняття корупції [Електронний ресурс] / А. Бова. – Режим доступу: http://ua.textreferat.com/referat-12023-1.html

17. Богомолов В. А., Богомолова А. В. Антикризисное регулирование экономики: теория и практика / В.А. Богомолов, А.В. Богомолова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 271 с.

18. Боровиков В. П., Боровиков И. П. Statistica. Статистический анализ и обработка данных в среде Windows / В.П. Боровиков, И.П. Боровиков. – М.: Инф. издат. дом «Филинъ». – 1997. – 508 с.

19. Брайан Т. Управление научно-техническими нововведениями / Трейси Брайан. – М.: Экономика, 1989. – 275 с.

20. Буткова И.Е. Инновационные процессы в странах развитого капитализма / И.Е. Буткова. – М. Изд. МГУ, 1990. – 143 с.

21. Бьюкенен Дж. Избранные труды. Серия: Нобелевские лауреаты по экономике / Джеймс Бьюкенен. – М.: Таурус-Альфа, 1997. – 593 с.

22. Бьюкенен Дж. Границы свободы. Между анархией и Левіафаном / Джеймс Бьюкенен // Сочинения. - Сер.: «Нобелевские лауреаты по экономике». – Т.1 / Гл. ред. кол.: Нуреев Р.М. и др. – М.: «Таурас Альфа», 1997. – 560 с.

23. Валовий внутрішній продукт України у 2009 році [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua.

24. Введение в институциональную экономику: Учеб. Пособие / Под ред. Д. С. Львова. – М.: Изд-во "Экономика", 2005. – 639 с.

25. Вербицька Ю. М. Інвестиційно-інноваційна діяльність як чинник соціально-економічного розвитку регіону / Ю.М. Вербицька // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №8. – С.151-156.

26. Вільямсом О. Економічні інституції капіталізму: Фірми, маркетинг, укладання контрактів / Олівер Вільямсом. – К.: Видавництво «Артек», 2001. – 472 с.

27. Винарчик И. Спасение идей: И. Шумпетер и ключевые проблемы противоборствующих экономических теорій / И. Винарчик // Вопросы экономики, 2003. – №11. – С.15-26.

28. Вітлінський В. В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику / В.В. Вітлінський. – К.: Деміур, 1996. – 209 с.

29. Вишневский В., Дементьев В. Деньги нас не спасут [Електронний ресурс] / В. Вишневский, В. Дементьев. – Режим доступу: http://news2000.org.ua/

30. Гаман Н. Государственная поддержка финансирования инноваций / Н. Гаман // Экономика Украины. – 2004. – № 8. – С.44-49.

31. Гаман Л. В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід: Монографія / Л.В. Гаман. – К.: Вікторія, 2004. – 312 с.

32. Гамидов Г. С. Введение в системологию инноватики / Г.С. Гамидов. – Махачкала: Дагпресс, 2000. – 332с.

33. Глазьев. С. Ю. Экономическая теория технического развития / С.Ю. Глазьев: Монография. – М.: Наука, 1990. – 232 с.

34. Глазьев С. К эффективной модели управления научно-техническим прогрессом / Сергей Глазьев // Экономические науки, №11. – 1990. – С.22-28.

35. Глазьев С. Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития / С.Ю. Глазьев: Монография. – М.: ВлаДар, 1993. – 310 с.

36. Голенков В.А., Степанов Ю.С., Садков В.Г., Машегов П.Н. / В.А. Голенков, Ю.С. Степанов, В.Г. Садков, П.Н. Машегов // Стратегия инновационного развития регионов России и роль университетских комплексов в модернизации образования. – М.: Машиностроение 1, 2003. – 286 с.

37. Гохберг Л. М. Статистика науки и инноваций: Краткий терминологический словар / Л.М. Гохберг. – М.: ЦИСН, 1998. – 674 с.

38. Градов А.П. Национальная экономика: Учеб. Пособ / А.П. Градов. – 2-е изд. – Спб.: Питер, 2005. – 240 с.

39. Дагаев А. Новые модели экономического роста с эндогенным экономическим прогрессом / А. Дагаев // Мировая экономика и международные отношения, 2001. – №6 – С.40-57.

40. Дэвид П.А., Форэ Д. Экономические основы общества знания / П.А. Дэвид, Д. Форэ // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2003. – Том 1, № 1. – С.29-55.

41. Денисенко М. П. Вплив інновацій на прискорення розвитку економіки / М.П. Денисенко // Проблеми науки. – 2002. – № 2. – С.14–21.

42. Денискина, Е. В. Эволюция факторов производства в экономической системе / Е. В. Денискина, И. Н. Сычева // Глобальные и региональные аспекты экономики : сб. докл. на междунар. науч. конф. / под ред. А. А. Стриженко. – Барнаул : Изд-во АлтГТУ, 2001. – 246 с.

43. Денисон Э. Исследование различий в темпах экономического роста / Эдвард Денисон. – М.: Прогресс, 1971. – 246 с.

44. Дергачев В. Особенности мирохозяйственной интеграции Украины на основе свободных экономических зон / Владимир Дергачев // Экономика Украины. – 2007. – № 7. – с. 43-51.

45. Довбенко М. В. Сучасна економічна теорія (Економічна нобелелогія) : Навчальний посібник / М.В. Довбенко. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2005. – 336 с.

46. Доклад о мировом развитии 1997: Государство в меняющемся мире. Пер. с англ. – М.: Издательство «Весь мир», 1997. – 842с.

47. Доклад о росте. Стратегии устойчивого роста и инклюзивного развития. Пер. с англ. – М.: Издательство «Весь мир», 2009. – 177 с.

48. Доклад о мировом развитии 2008: Глобальные экономические перспективы. Пер. с англ. – М.: Издательство «Весь мир», 2009. – 254 с.

49. Дроздов В. В. Франсуа Кенэ / В.В. Дроздов. – М.: Экономика, 1988. – 126 с.

50. Друкер. П. Ф. Бизнес и инновации: Пер. с англ. / П.Ф. Друкер. – М.: ООО „ И. Д. Вильямс", 2007. – 432 с.

51. Друкер, П. Посткапиталистическое общество / Питер Друкер // Новая постиндустриальная волна на Западе : антология [под ред. В. Л. Иноземцева]. – М. : Academia, 1999. – 326 с.

52. Думная Н.Н. Риски финансовой глобализации / Н.Н. Думная // Бизнес академия. №7(17), 2002. – С.14-25.

53. Егорова А.А. Особенности формирования инновационной экономики [Електронный ресурс] / Александра Егорова. – Режим доступа: www.lib.csu.ru/vch/097/21.pdf

54. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Ін-т екон. прогнозув., 2003. – 1008 с.

55. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.2 / редкол. С. В. Мочерний та ін. – К.: Академія, 2001. – 752 с.

56. Економічна оцінка державних пріоритетів технологічного розвитку / За ред. д-ра екон. наук Ю.М.Бажала. – К.: Ін-т економ. прогнозув., 2002. – 320 с.

57. Економічна політика України: актуальні питання. – К.: Верховна рада України, 2004. – С.35.

58. Елекоев С., Кузин Д. Освоение нововведений в промышленности США / С. Елекоев, Д. Кузин // Мировая экономика и международные отношения. – 1998 - № 4. – С.59 – 64.

59. Емельянов С. В. США: Международная конкурентоспособность национальной промышленности / С.В. Емельянов. – М.: Международные отношения – 2001. – 629 с.

60. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) : Наукова монографія / С.А. Єрохін. – К.: Видавництво «Світ Знань», 2002. – 528 с.

61. Заболоцький Б.Ф., Кокотко М.Ф., Смовженко Т.С. Економіка України: Підр. / Б.Ф. Заболоцький, М.Ф. Кокотко, Т.С. Смовженко. – Львів: Льв. Банк. Коледж НБУ, 1997. – 580 с.

62. Завлин П. Н. Обеспечение стимулирования инновационной деятельности / П. Н. Завлин // Проблемы науки, 1999. – 110 – С. 14-21.

63. Заварухин В. Управление научно-техническим развитием в США / В. Заварухин // Проблемы теори и практики управления, 2000. – №5. – С.78-82.

64. Залогіна К. Проблема венчурного інвестування в українські підприємства / К. Залогіна // Економіст. – 2000. – № 10. – С.18–20.

65. Злупко С. Украинская научная школа экономической конъюнктуры и ее влияние на экономическую мысль / Степан Злупко // Экономика Украины. – 1997. – №3 – С.75-78.

66. Злупко С. Інституційно-інвестиційна теорія Михайла Туган-Барановського та її вплив на світову інвестологію / Степан Злупко // Фінанси України. – 2004, №4 – С.3-16.

67. Злупко С. М. Історія економічної теорії: Підручник. / С.М. Злупко [2-ге вид., випр. і доп.]. – К.: Знання, 2005. – 719 с.

68. Иванова Н. Инновационная сфера: контуры будущого / Наталья Иванова // Мировая экономика и международные отношения, 2000. – №8. – С.45-56.

69. Иванова Н. И. Национальные инновационные системы / Н.И. Иванова. – М.: Наука, 2002. – 402 с.

70. Иванов М. М., Колупаева С. Р., Кочетков Г. В. США: управление наукой и нововведениями / М.М. Иванов, С.Р. Колупаева, Г.В. Кочетков. – М.: Наука, 1990. – 386 с.

71. Інвестування української економіки: Монографія / За ред. А. І. Сухорукова. – К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. – 440 с.

72. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у 1995-2006 роках. Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України, 2007. – 105 с.

73. Інвестування української економіки: Монографія / За ред. А. І. Сухорукова. – К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. – 440 с.

74. Инглхарт Р. Культура и демократия / Рональд Инглхарт // Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу. – М.: МШПИ, 2000. – С.106-128.

75. Індекс сприйняття корупції 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gurt.org.ua/articles/4780/

76. Інноваційне забезпечення структурної перебудови національної економіки / Зб. наук. пр. (НАН України. Ін-т економіки); [Редкол.: Л.К. Безчасний (відп. ред.) та інші]. – К.: вид-во ін-ту економіки, 1999. – 152 с

77. Інноваційний розвиток промисловості України / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П Гречан та ін.; [Під. ред. проф. О. І. Волкова, проф. М. П. Денисенка]. – К.: КНТ, 2006. – 648 с.

78. Інноваційна стратегія Українських реформ [Гальчинський А. С., Геєць В. М. Кінах А. К., Семиноженко В. П.]. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.

79. Инновационный путь развития для новой России / Отв. ред. В.П. Горегляд; Центр социально-экономических проблем федерализма Института экономики РАН. – М.: Наука, 2005. – 146 с.

80. Иноземцев В. Л. На рубеже эпох. Экономические тенденции и их неэкономические следствия / В.Л. Иноземцев. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2003. – 776 с.

81. Иноземцев В. Л. Пределы «догоняющего» развития / В.Л. Иноземцев. – М.: ЗАО „Издательство „Экономика”, 2000. – 295 с.

82. Иноземцев В.Л. Парадоксы постиндустриальной экономики / В.Л. Иноземцев // МЭ и МО. – 2000. №3. – С. 3 -11.

83. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы / В.Л. Иноземцев. – М.: "Логос". – 2000. – 193 с.

84. Иноземцев В. Современное постиндустриальное общество: Учеб. Пособие / В.Л. Иноземцев. – М.: Экономика, 2004. – 468 с.

85. Історія економічних учень: Підручник: у 2ч. – Ч. 1 / За ред. В.Д. Базилевича [3-те вид., виправ. і доп.]. – К.: Знання, 2006. – 582 с.

86. Исследование ООН: индекс развития информационно-коммуникационных технологий в 154 странах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gtmarket.ru/news/state/2009/03/03/1946

87. История мировой экономики. Хозяйственные реформы 1920-1990 гг. – М.: Экономика, 1995. – 405 с.

88. Лещинський О. Л. Економетрія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Л. Лещинський, В. В. Рязанцева, О.О. Юнькова. — К.: МАУП, 2003. – 208 с.

89. Камбуров С.В., Нистартов Р.В. Инновационные процессы в промышленности США и Японии: сравнение стратегических установок / С.В. Камбуров, Р.В. Нистартов // Сб. трудов ВНИИ Системных исследований. – 1990. - №3. - С. 17-19.

90. Канторович Л. В. Экономика и оптимизация /Л.В. Кантарович [Отв. ред. В.Л. Макаров]. – М.: Наука, 1990. – 248 с.

91. Картер А. Структурные изменения в экономике США / Пер. с англ. Науч. ред. В.М. Кудрова.– М.: Статистика, 1974. – 268 с.

92. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество, культура / Мануэль Кастельс. – М.: ГУВШЭ, 2000. – 607 с.

93. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки: Монографія / В.І. Кириленко. – К.: КНЕУ, 2005. – 232 с.

94. Кириченко Е. Основы инновационного лидерства США / Е. Кириченко // Мировая экономика и международные отношения, 2005. – №7. – С.45-47.

95. Клавдиенко В. Стимулирование инновационной активности / В. Клавдиенко // Общество и экономика. – 2006, №7. – С.24-34.

96. Клейнер Г.Б. Наноэкономика и теория фирмы / Г. Б. Клейнер // Весник ВГУ, Серия Экономика и управление, 2004, № 2. – С. С.99-123

97. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости процента и денег / Дж. М. Кейнс. – М.: Гелиос АРВ, 2002. – 352 с.

98. Классики кейнсианства. Э. Хансен. Экономические циклы и национальный доход: т. 2. – М.: ЗАО „Издательство „Экономика", 1997. – 416 с.

99. Комиссия Европейского сообщества. Инвестируя в исследования: План действий для Европы. – Брюссель: СЕС, апрель, 2003.

100. Комлик М.О. Макроекономічні інвестиційно-інноваційні процеси в економіці України: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / М.О. Комлик. – К.: Поліграфічний Центр НДІ прикладної електроніки, 2004. – 20 с.

101. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения / Николай Дмитриевич Кондратьев. – М.: Экономика, 2002. – 767с.

102. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики / Николай Дмитриевич Кондратьев. – М.: Экономика, 1989. –526 с.

103. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України від 13 липня 1999 р. // Відомості Верховної Ради. – 1999. – №37. – С. 336.

104. Концепція розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності: затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 червня 2002 р. № 321-р // Офіційний Вісник України, №24 від 27.06.2002р.

105. Концепція державної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011–2015 роки (Проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.in.gov.ua/index.php?get=564&id=2493

106. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити більш добра для вашої компанії та суспільства / Пер. з англ. С. Яринич. – К.: Стандарт, 2005. – 302 с.

107. Красильников О.Ю. Сдвиги в отраслевой и технологической структуре экономики России за годы реформ / О.Ю. Красильников // Социально-гуманитарные знания. – 2001, № 5. – С. 277 – 286.

108. Кричигина Н. Промышленная политика западных стран / Н. Кричигина // Год планеты. Вып. 1995. – М.: Экономика, 1995. – 629 с.

109. Кричигина Н. Структурное регулирование в Западной Европе / Н. Кричигина // Мировая экономика и международные отношения, 1986. – № 9. – С.124 -131

110. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М.І. Крупка. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету ім. І.Франка, 2001. – 608 с.

111. Кузик Б. Н., Яковец Ю. В. Россия 2050 – стратегия инновационного прорыва / Б. Н Кузик, Ю. В. Яковец [2-е изд., доп.]. – М.: ЗАО „Издательство „Экономика”, 2005. – 624 с.

112. Кузнец С. Современный экономический рост: результаты исследований и размышлений. Нобелевская лекция / Саймон Кузнец // Нобелевские лауреаты по экономике: взгляд из России. Под. ред. Ю. В. Яковца – Спб.: Гуманистика, 2003. – 585 с.

113. Курс социально-экономической статистики: Учебник для вузов / Под ред. проф. М.Г. Назарова. – М.: Финстатинформ, 2002. – 624 с.

114. Лапин В. Н. Социальные аспекты управления нововведениями / В.Н. Лапин. – Таллинн, 1986. – 264 с.

115. Лещинський О. Л. Економетрія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Л. Лещинський, В. В. Рязанцева, О.О. Юнькова. – К.: МАУП, 2003. – 208 с.

116. Лортикян Э. Л. История экономических реформ: Мировой опыт второй половины XIX-XX вв. / Э.Л. Лортикян. – Харьков: Консул, 1999. – 288 с.

117. Любимцева С. Законы структурной эволюции экономических систем / С. Любимцева // Экономист, 2003. - №10. – С.26-34.

118. Ляшенко В. І. Регулювання розвитку економічних систем: теорія, режими, інститути / В.І. Ляшенко. – Донецьк: Дон НГУ, 2006. – 668 с.

119. Львов Д.С., Глазьев С.Ю. Общие закономерности мирового технико-экономического развития / Д.С. Львов, С.Ю. Глазьев // Соревнование двух систем. Социализм и капитализм: общее и особенное. – М.: Наука, 1990. – С.96-112.

120. Маевский В.И. Макроэкономические аспекты теории эволюционной экономики / В.И. Маевский // Эволюционный подход и проблемы переходной экономики. – М.: Наука, 1995. – С. 122-148.

121. Макаренко І.П. Проблеми інноваційної політики України в умовах реформування економіки / І.П.Макаренко // «Економіст», №4. – 2005. – с. 40-42.

122. Мальтус Т. / Томас Мальтус // Принципы политической экономии, рассмотренные в в плане их практического применения, 1820 // 25 ключевых книг по экономике. – Челябинск: „УРАЛ LTD”, 1999. – С. 138-154.

123. Мамутов В. Про поєднання держрегулювання і ринкової саморегуляції / В. Мамутов // Економіка України. - №1. - 2006. – С.59-65.

124. Маркс К. Капитал. Процесс обращения капитала / Карл Маркс, Фридрих Энгельс. Соч. 2-е изд., т. 24. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1961. – 648 с.

125. Маркс К. Капитал. Вторая книга. Процесс обращения капитала / Карл Маркс, Фридрих Энгельс. Соч. 2-е изд., т. 49. – М.: Издательство политической литературы, 1974. – 556 с.

126. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т.1. Кн.1. Процесс производства капитала / Карл Маркс. – М.: Политиздат, 1983. – 905 с.

127. Маркс К. Экономические рукописи 1861-1863 годов / Маркс К., Энгельс Ф., Соч., 2- изд., т. 49. – М.: Политиздат, 1967. – 635 с.

128. Марцин В. С. Удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності в економіці України / В.С. Марцин // Актуальні проблеми економіки, 2007. – №5. – С.47-59.

129. Маршалл А. Принципы экономической науки. Т.1. Пер. с англ. / Альфред Маршалл. – М.: Прогресс, 1993. – 416 с.

130. Мау В. Догоняющая модернизация в современной России / Владимир Мау // Проблемы теории и практики управления. – 2004, № 4. – С. 13–16.

131. Меньшиков С. М., Клименко Л. А. Длинные волны в экономике / С.М. Меньшиков, Л.А. Клименко. – М.: "Международные отношения", 1989. – 272 с.

132. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Пер. с англ. – К.: Экономика. – 1996. – 222с.

133. Мизес Л. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории / Пер. с англ. А. В. Куряева. – Челябинск: Социум, 2005. – 878 с.

134. Миллер О. Теория предложения и налоговая политика в США / О. Миллер // Мировая экономика и международные отношения, 1989, – №7 – С. 18-30.

135. Милль Дж. Основы политической экономии. Т. 1. / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1980. – 453 с.

136. Мінекономіки: Падіння ВВП України в 2009 р. складе 15% [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rbc.ua/ukr/top/show/ minekonomiki_ padenie_vvp_ukrainy_v_2009_g_sostavit_15_16022010

137. Мовсесян А. Современные тенденции становления информационного общества в мировой экономике и России / А. Г. Мовсесян // Общество и экономика. – 2001, №6. – С.32-46.

138. Мокир Дж. Общество знания: теоретические и исторические основы / Дж. Мокир // Экономический вестник Ростовського государственного университета. –Т. 3. – №2.-2004. – С.34-43

139. Молчанов И. Н. Инновационный процесс / И.Н. Молчанов. – Спб.: ПИТЕР, 1995. – 497 с.

140. Мусіна Л. А. Розвиток ринку технологій в Україні // Рынок технологий: проблемы и пути решения. – К.: Укр. ИНТЭИ, 2004. – 186с.

141. Мурзов К., Глебанова А. Инновационная политика / К. Мурзов, А. Глебанова // Российский экономический журнал, 1992. – №7. – С.93-99.

142. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль / Пер. с англ. – М.: Дело, 2003. – 360 с.

143. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник / Держкомстат. – 2004. – 312 с.

144. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Стат. збірник / Держкомстат. – 2005. – 287 с.

145. Национальная экономика : учебник / под ред. П. В. Савченко. – М. : Экономисть, 2005. — 813 с. Национальная экономика: Учебник / Под общ. Ред. Р.М. Нуреева. – М.: ИНФРА-М, 2010. – 655с.

146. Национальная экономика: Учебник / Под общ. ред. Р.М. Нуреева. – М.: ИНФРА-М, 2010. – 655с.

147. Національна економіка: навч. посів, для студ. вищ. навч. закл. [Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедєва В. К. та ін.]; За ред. В. М. Тарасевича. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 280 с

148. Национальные инновационные системы в России и ЕС. – М.: ЦИПРАН РАН, 2006. – 280 с.

149. Нельсон Р., Уинтер С. Эволюционная теория экономических изменений / Пер. с англ. – М.: Дело, 2002. – 535 с.

150. Новицький В. Імперативи інноваційного розвитку / В. Новицький // Економіка України, 2007. – №2. – С.45-52.

151. Носова О.В. Проблемы формирования институтов рыночной системы / О.В. Носова // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2008, Том 6, №2. – С. 74-81.

152. Норт Д. Институты и экономический рост: историческое введение / Пер. с англ. // THESIS, 1993. – Т.1, вып. 2. – 234 с.

153. Нуреев Р. Россия: особенности институционального развития / Рустем Нуреев. – М.: Норма, 2009. – 448 с.

154. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html

155. Олейник А.Н. Институциональная экономика /Антон Николаевич Олейник / М.: ИНФРА-М, 2000. – 416с.

156. Орлов П. А. Визначення ефективності реальних інвестицій / П.А. Орлов // Фінанси України. – 2006. – №1. – С.51-58.

157. Обучение рынку / Под ред. С. Ю. Глазьева. Монография. – М.: „Издательство „Экономика", 2004. – 639 с.

158. Осадчая И. Государство и рынок: экономические и социальные цели / И. Осадчая // Социально-экономические модели в современном мире и путь России [Под ред. К. И. Микульского]. – М.:ЗАО „Издательство „Экономика", 2005. – 911 с.

159. Осецький В. Л. Інвестиції та інновації: проблеми теорії і практики: монографія / В.Л. Осецький. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 412 с.

160. Панорама экономической мысли конца XX столетия / Под ред. Гринэуэля Д., Блини М., Стюарта И. в 2-х т.-Т. 1. – СПб.: Питер, 2002. – 493 с.

161. Парсонс Т. Система современных обществ / Пер. с англ. Л.А. Седова и А.Д. Ковалева. [Под ред. М.С. Ковалевой]. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 270 с.

162. Пістунов І.М. Межа застосування кореляційного аналізу при побудові регресійних залежностей фінансових параметрів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції „Інноваційний розвиток економіки регіону", 22-24 травня 2008 р. м. Дніпропетровськ. – Т.ІІІ. – Д.: НГУ, 2008. – С. 78-80.

163. Пістунов І.М., Пилипенко Ю.І. Технологічний розвиток та його відображення в оптимізаційному моделюванні / І.М. Пістунов, Ю.І. Пилипенко // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 276: В 5 т. - Т. 3. –Дніпропетровськ, ДНУ, 2010. – 1280 с. – С.872-877.

164. Пістунов І.М., Пилипенко Ю.І. Технологічний розвиток та його відображення в оптимізаційному моделюванні // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 276: В 5 т. - Т. 3. –Дніпропетровськ, ДНУ, 2010.- 1280 с.- С.872-877.

165. Пилипенко Ю.І. Технологічна структура національної економіки: теорія, практика та регулювання / Ю.І. Пилипенко: Монографія. – Д.: Національний гірничий університет, 2010. – 202 с.

166. Пилипенко Ю.І. Технологічна структура національної економіки та її регулювання / Ю.І. Пилипенко: Монографія. – Д.: Національний гірничий університет, 2009. – 145 с.

167. Пилипенко Ю.І. Структурно-функціональний метод дослідження соціальної системи / Ю. І. Пилипенко // Вчені записки Харківського інституту управління. – №1. – Харків: ХІУ. 2010. – С.24 -29.

168. Пилипенко Ю.І., Чорнобаєв В.В. Загальні принципи концепції реформування технологічної структури економіки України / Ю.І. Пилипенко, В.В. Чорнобаєв // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 263: В 9 т. – Т. ІІ. –Дніпропетровськ, ДНУ, 2010. – С.479-483.

169. Дрозд В.Д., Гузенко І.Ю., Пилипенко Ю.І. Технологічна система національної економіки України та напрями її реформування / Ю.І. Пилипенко, В.Д. Дрозд, І.Ю. Гузенко // Економіка і управління. – №1, 2010. – С. 12-18.

170. Пилипенко Ю.І., Пилипенко Г.М. Інноваційне оновлення національної економіки: системний підхід / Ю. І. Пилипенко, Г.М. Пилипенко // Збірник наукових праць. Випуск 62. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2009. – С.165-178.

171. Пилипенко Ю.І. Структура національної економіки та її регулювання: технологічний аспект / Ю. І. Пилипенко // Вісник соціально-економічних досліджень. – Випуск 36. – Одеса: ОДЕУ. – 2009. – С. 32-37.

172. Пилипенко Ю.І. Механізми регулювання інноваційної сфери національної економіки / Ю. І. Пилипенко // Науковий вісник національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – №3(46), 2009. – С.18-23.

173. Пилипенко Ю.І. Вплив процесів глобалізації на технологічний розвиток національної економіки / Ю. І. Пилипенко // Вісник університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). – №2 (5), 2009. – С.21-23.

174. Пилипенко Ю.І. Технологічна структура національної економіки та стратегія її реформування / Ю. І. Пилипенко // Економіка та держава. – №12, 2009. – С.23-25.

175. Пилипенко Ю.І. Фактори технологічного відставання національної економіки України / Ю. І. Пилипенко // Європейський вектор економічного розвитку: Збірник наукових праць. – Вип. 1(6). – Д.: Вид. ДУЕП, 2009. – С.141-145.

176. Пилипенко Ю.І., Пилипенко Г.М. Інституціональні інновації як фактор інноваційного розвитку національної економіки / Ю. І. Пилипенко, Г.М. Пилипенко // Економічний вісник НГУ. – №2, 2009. – С. 33-40.

177. Пилипенко Ю.І. Знання та інформація як фактори сучасної технологічної організації суспільства / Ю. І. Пилипенко // Економічний вісник НГУ. – №1-2, 2008. – С.24-28.

178. Пилипенко Ю.І. Технологічні інновації та їх фактори / Ю. І. Пилипенко // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 246: В 5 т. – Т. 1. – Дніпропетровськ, ДНУ, 2008. – С.172-177.

179. Пилипенко Ю.І. Циклічна природа технологічних зрушень національної економіки // Економічний вісник НГУ. – №4, 2008. – С.6-12.

180. Пилипенко Ю.І. Закономірності розвитку технологічної структури національної економіки на сучасному етапі / Ю. І. Пилипенко // Європейський вектор економічного розвитку: Збірник наукових праць. – Вип.. 2(3). – Д.: Вид. ДУЕП, 2007. – С.94-101.

181. Пилипенко Ю.І. Еволюція поглядів на технологічну складову економічного розвитку / Ю. І. Пилипенко // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 230: В 3-х томах. Т. 3. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С.639-644.

182. Пилипенко Ю.І., Чекушина Ю.В. Техніко-технологічні основи виокремлення інтелектуальної праці / Ю. І. Пилипенко, Ю.В. Чекушина // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 234: В 4-х томах. Т. 4. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С.985-992.

183. Пилипенко Ю.І. Техніко-технологічні чинники структурних перетворень в Україні / Ю. І. Пилипенко // Академічний огляд. – №2, 2006. – С. 46-49.

184. Пилипенко Ю.І., Чекушина Ю.В. Розвиток ринку інтелектуальної праці в Україні / Ю. І. Пилипенко, Ю.В. Чекушина // Науковий вісник НГУ. – №5, 2005. – 32-36.

185. Пилипенко Ю.І. Експортний потенціал і структурна політика України на сучасному етапі / Ю. І. Пилипенко // Економічний вісник НГУ. – №3, 2004. – С.15-20.

186. Пилипенко Ю.І. Проблеми структурних зрушень в економіці України / Ю. І. Пилипенко // Академічний огляд. – №1, 2004. – С.56-59.

187. Пилипенко Ю.І., Пилипенко Г.М. Проблеми інноваційної мотивації в умовах економічної системи України / Ю. І. Пилипенко, Г.М. Пилипенко // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 172. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С.24-29.

188. Пилипенко Ю.І. Інноваційно-інвестиційний механізм економічного зростання та його специфіка в Україні / Ю. І. Пилипенко // Науковий вісник НГУ. – №3, 2003. – С.32-36.

189. Пилипенко Ю.І. Механізми інноваційної мотивації та їх специфіка в умовах України / Ю. І. Пилипенко // Економічний вісник НГУ. – №1, 2003. – С.5-10.

190. Пилипенко Ю.І., Пилипенко Г.М. Структурна незбалансованість економіки України та форми її подолання / Ю. І. Пилипенко, Г.М. Пилипенко // Економічний вісник НГУ. – №2, 2003. – 5-10.

191. Пилипенко Ю.І., Черкавська Т.М. Фіскальна політика держави та особливості її реалізації в Україні / Ю. І. Пилипенко // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки: Економічні науки. – №4, 2001. – С.63-65.

192. Пилипенко Ю.І. Інвестиційний клімат в Україні та напрями економічної політики держави / Ю. І. Пилипенко // Вісник академії митної служби. – №6, 2001. – С.85-87.

193. Пилипенко Ю.І., Завгородня О.О. Фіскальне регулювання інвестицій: пріоритети, механізми, чинники / Ю. І. Пилипенко, О.О. Завгородня //Збірник праць вчених. Випуск 6. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2001. – С. 35-40.

194. Пилипенко Ю.И. Инвестиционный потенциал Украины и экономическая политика / Ю.И. Пилипенко // Академічний огляд. – №1, ДАУП, 1999. – С.31-35.

195. Пилипенко Ю.И. Практика государственного заимствования и ее влияние на инвестиционный потенциал Украины / Ю.И. Пилипенко // Економічний вісник НГАУ. – Т.1, 1999. – С.23-26.

196. Пилипенко Ю.І. Інвестиційні програми та джерела їх реалізації в Україні / Ю. І. Пилипенко // Вісник ДДФЕІ (серія економічні науки). – №2, 1999. – С. 29-31.

197. Пилипенко Ю.И. Экономическая политика государства в условиях переходной экономики / Ю.И. Пилипенко // Академічний огляд. – №2, 1998. – С.86-88.

198. Пиннинго И. П. Новая технология и организационные структуры / И.П. Пинининго. – М.: Экономика, 1990. – 302 с.

199. Поланьи К. Великая трансформация: политические и экономические истоки нашого времени / Карл Поланьи. – Спб. : Алетейа, 2002. – 320 с.

200. Полтерович В.М. Элементы теории реформ / В.М. Полтерович. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. – 447 с.

201. Портер Е. Майкл. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов/ Майкл Е. Портер; Пер. с англ. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. — 454 с.

202. Поручник А. М. Венчурний капітал: зарубіжний досвід та проблеми становлення в Україні: монографія / А.М. Поручник. – К.: КНЕУ, 2000. – 172 с.

203. Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє середовище України у 2003 р. – К.: Інформ.-видав. Центр Держкомстату України, 2004. –288 с

204. Постсоветский институционализм: Монография / Под ред. Р.М. Нуреева, В.В. Дементьева. – Донецк: Каштан, 2005. – 480 с.

205. Прангишвили И.В. Системный метод и общественные закономерности. Серия «Системы и проблемы управления» / И.В. Прангишаили. – М.: СИНТЕГ, 2000 – 528 с.

206. Прогнозирование, стратегическое планирование и национальное программирование:Учебник / Б.Н. Кузык, В.И. Кушлин,Ю.В. Яковец. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2008. – 575 с.

207. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні: Указ Президента України від 27 квітня 2001 р. № 285 // Урядовий кур'єр, №79 від 05.05.2001р.

208. Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності: Закон України від 13 грудня 1991 р. // Відомості Верховної Ради. – 1992, №12. – С. 166.

209. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13 грудня 1991 р. // Відомості Верховної Ради. – 1992, №12. – С. 165.

210. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25 червня 1993 р. // Відомості Верховної Ради. – 1993, №133. – С. 345.

211. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10 лютого 1995 р. // Відомості Верховної Ради. – 1995, №9. – С. 56.

212. Промислове виробництво в Україні у 2008 році / Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat. gov.ua/operativ/operativ2009/so_ek_r_u/soekru_u/12_2009/page_04.htm

213. Про спеціальний режим інвестиційної і інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16 липня 1999 р. // Відомості Верховної Ради. – 1999, №40. – С. 363.

214. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11 липня 2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2001, №48. – С. 253.

215. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 р. // Відомості Верховної Ради. – 2002, №36. – С. 266.

216. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради. – 2003, № 13. – С. 93.

217. Райзберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словар / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовський, Е. Б. Стародубцева [2-е изд., испр]. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.

218. Рей А. Конкурентные стратегии государства и фирм в экспортноориентированном развитии / А. Рей // Вопросы экономики. – 2004. – №8. – С. 56-64.

219. Розанова Н. Эволюция взглядов на конкуренцию и практика антимонопольного регулирования: опыт стран с развитой рыночной экономикой / Н. Розанова // Экономический журнал РГГУ. – 2001. – №2. – С.17-38.

220. Розенберг Н., Бирдуелл Л. Как Запад стал богатым. Экономические преобразования индустриального мира / Н. Розенберг, Л. Бирдуелл. – Новосибирск: Социум, 1995. – 286 с.

221. Савостенко Т. О., Грицаєнко А. М. Порівняльна характеристика методів державного регулювання інноваційної діяльності в розвинутих країнах світу та в Україні / Т.О. Савостенко, А.М. Грицаєнко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – Дніпропетровськ: НГУ. – 2005. – №1 – С.11-27.

222. Савчук А. В. Особенности экономической оценки и выбора инновационных проектов / А.В. Савчук // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №1. – С.69-74.

223. Садовский В.Н. Основания общей теории систем / В.Н. Садовский. – М.: Наука, 1974. – 324 с.

224. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знаниями, или История будущего / Т. Сакайя // Новая индустриальная волна на Западе: антология [под ред. В. Л. Иноземцева]. – М. : Academia, 1999. – 468 с.

225. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Борис Санто: Пер. с венг. – М.: Прогресс, 1990. – 296 с.

226. Сей Ж. Б. Трактат политической экономии / Жан Батист Сей. – М.: Издательство „Дело”, 2000. – 232 с.

227. Селигмен Б. Основные течения современной экономической мысли / Б. Селигмен. – М.: Прогресс, 1968. – 600 с.

228. Семиноженко В.П. Инновационная политика для Украины «Догонять» можно бесконечно, догнать – невозможно / В.П. Семиноженко // Газета «День» от 12 февраля 2004 года.

229. Семенникова Л. Цивилизационные парадигмы в истории России / Л. Семенникова // Общественные науки и современность. – 1996, №5 – С.107-120.

230. Серегина С. Ф. Роль государства в экономике. Синергетический поход / С.Ф. Серегина. – М.: Изд-во „Дело и сервис”, 2002. – 288 с.

231. Сизякина М. Технологические изменения в контексте эволюционной экономической теории / М. Сизякина // Журнал институциональных исследований. – Т. 1., №1. – С.88-95.

232. Скоробогатов А. Перспективы постиндустриального общества в России в свете иерархичности национальных и региональных экономик / А. Скоробогатов // Экономический вестник Ростовського государственного университета. – Т. 6. – 2008, №2. – С.22-34.

233. Скоробогатов А. С. Институциональная экономика: Курс лекцій [Електронний ресурс] / А. С. Скоробогатов. – СПб.: СПб филиал ГУ–ВШЭ, 2006. – С. 27-32. – Режим доступу: http://ie.boom.ru/skorobogatov/ skorobogatov.htm

234. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / Пер. з англ. / Адам Сміт. – К.: Port-Royal, 2001. – 593 с.

235. Солоу Р. Технічні зміни та функція сукупного виробництва / Пер. з англ. – К.: Port-Royal, 2002. – 297 с.

236. Социально-экономические модели в современном мире / междунар. ассоциация акад. наук, РАН. [Под общ. ред. К.И. Микульского]. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2003. – 757 с.

237. Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку економіки України / За ред. д-ра екон. наук. Л.І. Федулової. – К.: Ін-т економіки та прогнозування, 2007. – 472 с.

238. Статистичний щорічник України за 2001 рік / Державний комітет статистики [За редакцією О. Г. Осауленка]. – К.: Техніка, 2002. -512 с.

239. Статистичний щорічник України за 2005 рік / Державний комітет статистики [За редакцією О. Г. Осауленка]. – К.: Техніка 2006. – 534 с.

240. Статистичний щорічник України за 2006 рік / Державний комітет статистики [За редакцією О. Г. Осауленка]. – К.: Техніка 2007. – 583 с.

241. Статистичний щорічник України за 2007 рік / Державний комітет статистики [За редакцією О. Г. Осауленка]. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2008. – 572 с.

242. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Державний комітет статистики [За редакцією О. Г. Осауленка]. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2009. – 567 с.

243. Степень износа основных фондов за 2009 г. выросла с 45,3 до 48,8% [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eg-online.ru/ news/101498/

244. Степин В. С. Теоретическое знание / В.С. Степин. – М.: Наука, 1999. – 480 с.

245. Столерю Л. Равновесие и экономический рост (Принципы макроэкономического анализа) / Л. Столерю. – М.: Прогресс, 1974. – 623 с.

246. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) „Шляхом європейської інтеграції" / Авт. кол.: А. С. Гальчинський, В.

М.Гець та ін. Національний Інститут стратегічних досліджень [Інститут економічного Прогнозування НАН України, Міністерство економіки та питань європейської інтеграції України]. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

247. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізацій них викликів. Матеріали Парламентськитх слухань у Верховній Раді України 17 червня 2009 року / За загальною редакцією професора В.І.Полохала. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 630 с.

248. Сухарев О.С. Институциональная теория и экономическая политика: К новой теории передаточного механизма в макроэкономике. Кн.II: Экономическая полиьтика. Проблемы теоретического описания и практической реализации /О.С. Сухарев; [РАН, ин-т экон.]. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. – 804 с.

249. Табовцев В.Л. Институциональный рынок как механизм институциональных изменений / В.Л. Тамбовцев // Общественные науки и современность, 2001. – №5. – С.25-38.

250. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Сокр. пер. с англ. – М.: Экономика, 1989. – 271 с.

251. Теория и практика экономических реформ. Международный опыт. Сравнительный анализ. – Спб.: Альфа, 1994. – 523 с.

252. Тоффлер Э. Третья волна / Пер. с англ.. М.: АСТ, 1999. – 234 с.

253. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) / Інститут економічного прогнозування: Монографія [За ред. В.М.Гейця]. – К.: Логос, 1999. – 500с.

254. Туган–Барановский М. И. Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов / М.И. Туган-Барановский. – М.: Наука, – 1997. – 235 с.

255. Туган-Барановский М. И. Экономические очерки / М.И. Туган-Барановский. – М.: Экономика. – 1998 – 528 с.

256. Урманцев Ю.А. Общая теория систем : состояние, приложение и перспективы развития. Система, симметрия, гармонія / Ю.А. Урманцев. – М.: Мысль, 1988. – 324 с.

257. Фальцман В. К. Экономика плановой и предпринимательской систем / В.К. Фальцман// Экономические науки. – 1991 – №10. – С. 101-109.

258. Федоренко В. Г., Гойко А. Ф. Інвестознавство: підручник / В.Г. Федоренко, А. Ф. Гойко [За наук. ред. проф. В. Г. Федоренка]. – К.:МАУП, 2000. – 408 с.

259. Федорович В.А. Федеральная контрактная систем: эволюция, проблемы противоречия / В.А. Федорович. – М.: Наука, 1979. – 487 с.

260. Федулова Л. І. Технологічний розвиток економіки України: моногр. / Л.І. Федулова. – К.: Ін-т економіки та прогнозування, 2006. – 627 с.

261. Федулова Л. І. Технологічне прогнозування в системі інноваційної економіки / Любов Іванівна Федулова // Економіка і прогнозування, 2005. – №3 – С.20-31.

262. Федулова Л. І. Технологічна структура економіки України / Любов Іванівна Федулова // Економіст, 2008. – №5. – С.28-33.

263. Федулова Л. І. Перспективи інноваційного розвитку промисловості України / Любов Іванівна Федулова // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 2. – С.58-76.

264. Филипенко А. С. Экономическое развитие: цивилизационный подход / А.С.Филипенко. – М.: ЗАО "Издательство "Экономика", 2002. – 260 с.

265. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. [5-е изд.]. – М.: Политиздат, 1986. – 590 с.

266. Фишер И. Теория процента / Ирвин Фишер // 25 ключевых книг по экономике. – Челябинск: „УРАЛ LTD", 1999. – С. 469-490.

267. Фомина А. В. Циклы Кондратьева в экономике России: Монография / А.В. Фомина // Международный фонд Н. Д. Кондратьева. – М.: Изд-во международного фонда Кондратьева, 2005. – 146 с.

268. Хаберлер Г. Процветание и депрессия: теоретический анализ циклических колебаний / Пер. с англ. О. Г. Клесмент, И. М. Осадчей, Р. Х. Хафизовой. – Челябинск: Социум, 2005. – 475 с.

269. Хикс Дж. Р. Мистер Кейнс и классики: попытка интерпретации / Истоки. Вып. 3. // Редкол.: Я. И. Кузьминов, В. С. Автономов, О. И. Ананьин [2-е изд.]. – М.:ГУ ВШЭ, 2001. – 512 с.

270. Хансен Э. Денежная теория и финансовая политика / Пер. с англ. – М.: Дело, 2006. – 312 с.

271. Цирипенчиков В. С. Научно-технический прогресс / В.С. Цирипенчиков // Европа: вчера, сегодня, завтра. [Институт Европы РАН]; Н. П. Шмелев и др.; отв. ред. Н. П. Шмелев. – М.: ЗАО Издательство Экономика, 2002. – 823 с. – С. 265-284.

272. Чухно А. А. Шумпетер – засновник еволюційної економічної теорії / А.А. Чухно // Економіка України, 2007 – №7 – С. 65-73.

273. Чухно А. А. Твори: у 3т. / А.А. Чухно // НАН України, Київ. Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Наук.-дослід. фін. ін-т при М-ві фін. України. – К., 2006. – Т.2: Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика. – 2006 – 512 с.

274. Чухрай Н. І. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове та логістичне забезпечення / Н.І. Чухрай. – Львів: Вид-во «Львівська політехніка», 2002. – 316 с.

275. Чухрай Н., Патора Р. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві / Н. Чухрай, Р. Патора. – К.: КОНДОР, 2006. – 398 с.

276. Шараев Ю.В. Теория экономического роста: Уч. пос./ Ю.В. Шараев. – ГУВШЭ, 2006. – 254 с.

277. Шамхалов Ф. Государство и экономика. Власть и бизнес / Феликс Шамхалов. – М.: ЗАО „Издательство „Экономика", 2005. – 714 с.

278. Шамхалов Ф. Собственность и власть / Феликс Шамхалов. – М.: ЗАО "Издательство «Экономика», 2007. – 412 с.

279. Шелюбская Н. Косвенные методы государственного стимулирования инноваций: опыт Западной Европы / Н. Шелюбская // Проблемы теории и практики управления. – 2001. – № 3. – С.75-80.

280. Шлезенгер А. Цикл американской истории / Пер. с англ. – М.: Прогрес, 1992. – 312 с.

281. Шумпетер Й. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Пер. с англ. — М.: Прогресс, 1982. – 456 с.

282. Шумпетер Й. Капитализм, социализм и демократия / Пер. с англ. – М.: Экономика, 1995. – 483 с.

283. Юданов А. Ю. Фирма и рынок / А.Ю. Юданов. – М.: Знание, 1990 – 64 с.

284. Яковец Ю. В. Эпохальные инновации XXI века / Ю.В. Яковец. – М.: ЗАО „Издательство „Экономика", 2004. – 444 с.

285. Яковец Ю. Рента, антирента, квазирента в глобально-цивилизационном измерении / Ю.В. Яковец. – М.: Академкнига, 2003. – 240 с.

286. Яковец Ю. История цивилизаций / Ю.В. Яковец. – М.: ВлаДар, 1995. – 461 с.

287. Яременко Ю.В. Теория и методология исследования многоуровневой экономики / Ю.В. Яременко // Избр. труды в 3-х книгах. [Кн.1]. – М.: Наука, 1997. – 428 с.

288. Яременко Ю.В. Экономические беседы / Ю.В. Яременко. – М.: Центр исследований и статистики науки, 1999. – 344 с.

289. Янковский К. П. Введение в инновационное предпринимательство / К.П. Янковский. – СПб.: Питер, 2004. – 189 с.

290. Эконометрия: Учеб. [Суслов И. С., Ибрагимов Т. М., Талышева О. С., Цыплаков В. А.]. – М.: Наука, 2005 – 744 с.

291. Эрроу К. Дж. Коллективный выбор и индивидуальные ценности: Пер. с англ. / Эрроу Кеннет Джозеф / Науч. ред., авт. предисл., послесл. Ф. Т. Алескеров. – М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2004. – 204 с.

292. Alesina A., Perotti R. Income Distribution, Political Instability and Investment // European Economic Review. 1996. Vol. 40. R 1203—1228.

293. Arrow, K. Reflections on the essays. In: Arrow and the Foundations of the Theory of Economic Policy / Ed.: G. R. Feiwel. — L.: Macmillan, 1987. 734 p.

294. Arrow K.J. Economic welfare and the allocation of resources for invention. – In The Rate and Direction of Inventive Activity: Economic and Social Factors, ed. By R.R. Nelson, 1962, Princeton University Press

295. Barro R. Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study: Harvard Institute Development Discussion Paper. 1997. N 579.

296. Bottazzi L., Da Rin M. Euro. NM and the Financing of European Firms. IGIER, July 2000, mimco, P. 41;

297. Berle A. A., Means G. The modern corporation and private property. – N.Y., 1934; Walton C. C. Corporate social responsibilities – Belmont, 1967. – 539 p.

298. Business Cycles and Investment Behavior. -London and New York, 1988. – 692 p.

299. Buchanan J., Tullock G. The Calculus of Consent Logical Foundations of Constitutional Democracy. Ann Ardor, 1965. 322 p.

300. Cowan R. and Foray D. (2002). On the codifiabilitty of knowledge: technical change and the structure of Cognitive Activities. In Economics and information. Kluwer Academic Publishers

301. Davis K. The meaning and scope of social responsibility // Contemporary management. Issues and viewpoints. – Englewood Cliffs, 1974. – 698 p.

302. Dollinger S.J., Burke Ph.A., Gump N.W. Creativity and Values // Creativity Research Journal. 2007. Vol. 19. №2-3. P.91-103.

303. Dosi G. Technological Trajectories // Long Wave in the World Economy. – L., 1984/ - P. 78 – 101.

304. Dosi G. Technical Change, Institutional Process and Economic Dynamics: Some Tentative Propositions and a Research Agenda // Paper for Int. Conf. "Regularities of Sceintific-Technical Progress and long-term Tendencies of Economic Development." – Novosibirsk, 1988.

305. Drucker P.F. Management Challenges for the 21st Century, Harper Business, NY, 1999.- P.135.

306. Dutch Ministry of Ecjnjmic Affairs. Amsterdam, 2007.

307. Economic Survey of Europe. – 2001, №1. –354 P.

308. Economic Survey of Europe. – 2002, №1. –344 P.

309. Eggertsson T. The economics of institutions in transaction economies. World Bank discussion papers; 241 // Institutional change and the public sector in transitional economies / Edited by Salvatore Schiavo-Campo. - P. 19-42.

310. Frick K. Torres A. Learning from High-tech Deals. – The McKinsey Quarterly, 2002. – №1, P.113-123.

311. Freeman C. Technology Policy and Economic Perfomance. London, Pinter Publishers, 1987

312. Freeman C. Technical Innovation, Diffusion and Long Cycles of Economic Development // The Long Wave Debate/ - Berlin, 1987.

313. Freeman C., Clark C., Soete L. Unemployment and Technical Innovation: A Study of Low. – L., 1982.

314. Forrester J. Innovation and Economic Change// Futures. 1981. Vol. 13 (4).P. 322–323.

315. Gastil R. Freedom in the World: Political Rights and Civil Liberties 1988-1989. University Press of America, 1989.

316. Governance of Innovation Systems: Synthesis Report. Volume 1 (OECD). – Paris, 2005. - 120 p. - ISBN-92-64-011021.

317. Index of Economic Freedom [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: //www.heritage.org

318. Main Science and Technology Indicators, OECD, - 2004. – vol. 2.

319. Mauro P. The Effects of Corruption on Growth, Investment, and Government Expenditure: A Cross-Country Analysis // Corruption and the Global Economy / A. Kimberly (ed.). Washington: Institute for International Economics, 1997.

320. Mench G. Das technoligishe Patt: Innovationen ubervinden die Depression. Frankfurt, 1975. – 726 p.

321. Mandel E. Long waves of capitalist development. The marxist interpretation. Cambridge, 1980. P. 57–59.

322. Mensch G. Technological Stalemate. – L., 1978. – 234 p.

323. Metcalfe S. The Economic Foundations of Technology Policy: Equilibrium and Evolutionary Perspectives. In: Stoneman P. (ed.). Handbook of Economics of Innovation and Technical Change. London, Blackwell, 1995. – 368 p.

324. National Patterns of Science and Technology Resorses, 1984, Wash., 1984, p.32.

325. North D. Structure and Change in Economic History. New York: W. W. Norton & Company, Inc., 1981. Ch. 13.

326. OECD Economic OutLook, June 1996. Interactions between Structural Reform. P. 42-56.

327. OECD Science, Technology and Industry: Scoreboard 2007, Luxemburg, 2008

328. Olson M. Big Bills Left on the Sidewalk: Why Some Nations are Rich and Others Poor // Journal of Economic Perspectives. 1996. Vol. 10. N 2. P. 3—24.

329. Proposed Guidelines for Collecting and Interpreting Technological Innovation Data: Oslo Manual. Paris: OECD, Eurostat, 1997. – 432 p.

330. Proposing a Europe-Wide Tax Status for Innovative Companies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sic.se/yicstatus

331. Perez-Perez C. Toward a Comprehensive Theory of Long Waves // Long Waves, Depression, and Innovation, - Siena-Florence, 1985.

332. Research Manaqement. September, 1978. – P.23-45.

333. Research Manaqement. November –December, 1983. – P.34-52.

334. Sala-i-Martin X. I Just Ran Two Million Regressions // AEA Papers and Proceeding. 1997. Vol. 87 P 178—183.

335. Smit K. The new corporate philanthropy, Harvard Business Review. – May 1994. – P.105-107.

336. Status of the Young Innovative Company (YIC). P., 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. france-biotech.org

337. Vablen T. The Theory of Business Entrprise, 1978. –235 p.

338. Van Duijn J.J. The Long Wave in Economics Life. – L., 1983. – 234 p.

339. Winner L. (1977). Autonomous Technology: Technics-out-of-Control as a Theme in Political Thought. Cambridge Mass.: MIT Press

340. World economic forum - Global Competitiveness Report 2004-2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.weforum.org/site/ homepublic.nsf/ Content/Global+Competitiveness+Programme/Global+Competitiveness+Report

341. Word Economic Forum - The Global Competitiveness Report 2008–2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.weforum.org/ site/

ЛІТЕРАТУРА ДО РОЗДІЛУ 2

1. Абулмата А. К. Преодолевая барьеры. Диалог между цивилизациями [Текст] / [Абулмата А.К. и др.]: под ред. С.П. Капицы. – М.: Лотос, 2002. – 192 с.

2. Абыкаев Н. Инвестиционный потенциал и экономический рост / Н. Абыкаев // Экономист. – 2000. - №6. – С.58-66.

3. Алещенко В.В. Теоретико-методологические вопросы конкурентоспособности экономической системы / В.В. Алещенко // Маркетинг в России и за рубежом. – 2005. - №1(45). – С.106-112.

4. Антонюк Л. Л. ***Міжнародна*** конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації [Текст]: монографія / ***Л.Л. Антонюк***. – К.: КНЕУ, 2004. – 275 с.

5. Аржевітін С. Роль держави у структурній перебудові економіки / С. Аржевітін // Вісник НБУ. – 2008. - №8. – С. 3-9.

6. Бажал Ю. М. Знаннєва економіка : слово та діло : термінологія має значення / Ю. М. Бажал. // Монітор конкурентноспроможності. - 2008. - № 1-2. - С. 67-70.

7. Бажал Ю. М. Теорія соціально-технологічної парадигми як методологія визначення пріоритетів економічного розвитку України / Юрій Бажал // Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : моногр. у 2 ч. Ч. 1 / [за ред. В. М. Гейця, А. А. Мазаракі]. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – С. 128 – 145.

8. Базилевич В. Д. Суспільне виробництво, його фактори та результати [Текст]: текст лекції / В.Д. Базилевич, О.П. Колчигін, С.М. Свірідов. – К.: Київський державний торг.-екон. ун-т, 1995. – 52 с.

9. Башинян Г. І. Політична економія [Текст]: підручник для студ. вузів / Г.І. Башинян, П.Ю. Лазур, В.С. Медведєв. – К.: Ніка-Центр, Ельга, 2000. – 527 с.

10. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования [Текст] / Д. Белл. - Изд. 2-е, [испр. и доп.] – М. : Academia, 2004. – 788 с.

11. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования [Текст] / Дэниэл Белл. – М.: Academia, 1999. – 956 с.

12. Блинов А. Это будет наш цикл / А. Блинов, М. Благонравин, О. Омельченко // Эксперт. – 2006. - № 1-2. – С. 31-37.

13. Боднарчук Р. Конкурентоспроможність виробничих структур оборонно-промислового комплексу України: конкурентні переваги, шляхи і засоби їх досягнення / Р. Боднарчук // Економіка України. – 2006. - №3. – С. 20-26.

14. Бойкова М.В., Гаврилов С.Д., Гавриличева Н.А. Авиация будущого / М.В. Бойкова, С.Д. Гаврилов, Н.А. Гавриличева // Форсайт - 2009. - №1(9). – С. 4-15.

15. Бэттлер А. Контуры мира в первой половине XXI века и чуть далее // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. - №1. – С. 73-80.

16. Валовий внутрішній продукт / Державний комітет статистики України [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу http:// www.ukrstat.gov.ua

17. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання / Державний комітет статистики України [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу http:// www.ukrstat.gov.ua

18. Варналій З. С. Особливості податкової політики України на сучасному етапі / З. С. Варналій // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – 2008. - №2(41). – С. 20-25.

19. Ващекин Н. Постиндустриальное общество и устойчивое развитие [Текст]: монография / Н. Ващекин, М. Мунтян, А. Урсул. – М.: Изд-во МГУК, 2000. – 239 с.

20. Введение в институциональную экономику [Текст]: [учебное пособие] / [под ред. Д.С. Львова]. - М.: ЗАО «Издательство «экономика», 2005. – 639 с.

21. Великий тлумачний словник української мови [Текст] / [ред.-упоряд. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.

22. ***Венгер*** В. В. ***Аналіз технологічної структури*** металургійних підприємств України / В. В. ***Венгер*** // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 12 (78). – С.31-41.

23. Гальчинський А.С. Основи економічних знань [Текст]: [навч. посіб.] / А.С. Гальчинський,П.С. Єщенко,Ю.І. Палкін. – К.: Вища школа,1998. – 544 с.

24. Гальчинський А. С. Стратегія економічного та соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» [Текст] / А. С. Гальчинський [та ін.]. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

25. Геєць В.М. Інноваційні перспективи економіки України [Текст] / В.М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.

26. Ґелбрейт Дж. Суспільство блага. Пора гуманності [Текст] / Джон Кенет Ґелбрейт. – К.: Видавничий дім «Скарби», 2003. – 160 с.

27. Глазьев С. Мировой экономический кризис как процесс смены технлогических укладов / С. Глазьев // Вопросы экономики, 2009. – № 3. – С. 26-38.

28. Глазьев С. Ю. Благосостояние и справедливость. Как победить бедность в богатой стране [Текст] / С. Ю. Глазьев. – М.: Б. С. Г.-Пресс, 2003. – 192 с.

29. Глазьев С.Ю. О стратегии развития российской экономики [*Електронний ресурс*]: научный доклад / С. Ю. Глазьев. - М.: ЦЕМИ РАН, 2001. – Режим доступу: http://edu.ioffe.ru/lectures/glaziev/

30. Глазьев С. Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития [Текст] / С.Ю. Глазьев. – М.: ВлаДар, 1993. – 310 с.

31. Голляк Ю. Б. Інноваційні перетворення української економіки в контексті міжнародної конкуренції / Ю. Б. Голляк // Актуальні проблеми економіки 2006. - №7(61). - С. 43-55.

32. Горбачев М. С. Грани глобализации. Трудные вопросы современного развития [Текст] / М. С. Горбачев. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 592 с.

33. Гордейчук Д. Химия на грани фола [*Електронний ресурс*] / Д. Гордейчук // Эксперт Украина. – Режим доступу: http://expert.ua/articles/16/0/6564/

34. Гражевська Н. І. Економічні системи епохи глобальних змін [Текст]: монографія / Гражевська Н. І. – К. : Знання, 2008. – 431 с.

35. Гриценко А. Спільно-роздільні відносини: праця, власність і влада / А. Гриценко // Економіка України. – 2003. – №3. – С. 50-58.

36. Губський Б.В. Конкурентоспроможність економіки України. Посттрансформаційна перспектива [Текст]: монографія / Б.В. Губський – К.: ІВЦ «Діловий контакт», 2004. – 344 с.

37. Данько М.С. Роль інституційних трансформацій в забезпеченні інноваційного розвитку / М.С. Данько // Актуальні проблеми економіки. – 2004. - № 11. – С. 97-109.

38. Демидова Л. Сфера услуг США: факторы ускорения динамики / Л. Демидова // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. - №12. – С.38-49.

39. Державна програма розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на період до 2010 року [*Електронний ресурс*] / Міністерство промислової політики України. – Режим доступу: http://industry.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43559&cat_id=42650

40. Державне регулювання економіки та економічна політика [Текст]: [навч. посіб.] / В. Г. Бодров, О. М. Сафронова, Н. І. Балдич. – К.: Академвидав, 2010. – 520 с.

41. Державне регулювання економіки [Текст]: [навч. посібник] / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.- К.: КНЕУ, 2000. – 316 с.

42. Динаміка потреби підприємств у працівниках за професійними групами / Державний комітет статистики [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу: http//:www.ukrstat.gov.ua

43. Дорогунцов С. Методологічні проблеми відтворення основного капіталу в трансформаційний період / С. Дорогунцова, В. Чижова // Економіка України. – 2002. - №12. – С. 29-35.

44. Дорошенко Л. Система галузей народного господарства [Текст]: конспект лекцій / Л.С. Дорошенко. – К.: МАУП, 1998. – 68 с.

45. Дослідження з історії економічної думки в Україні (кінець XIX – XX ст.) [Текст] / [ред., співав. Т.І Дерев'янкін]. – К.: Наукова думка, 1996. – 139 с.

46. Економічна енциклопедія: у 3 томах [Текст] / [редкол.: С.В. Мочерний та ін.] – К., 2001. – Т.2. – 848 с.

47. Економічна енциклопедія: у 3 томах. / [ред. С.В. Мочерний]. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – Т.1. – 864 с.

48. Економічна енциклопедія: у 3 томах. / [ред. С.В. Мочерний]. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – Т.3. – 864 с.

49. Економічна політика [Текст] : [навч. посіб.] / О. О. Бєляєв (кер. кол.), А. С. Бебело, М. І. Диба та ін. – К.: КНЕУ, 2004. – 287 с.

50. Економічна теорія: Політекономія [Текст]: підручник / [В.Д. Базилевич та ін.]. – 7-е вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2008. – 719 с.

51. Ефименко Г. О развитии технологической структуры черной металлургии как определяющем факторе эффективности производства / Г. Ефименко, В. Нещадим // Металл. – 2006. - №11. – С.8-9.

52. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) [Текст] : наукова монографія / С.А. Єрохін. – К.: Видавництво «Світ знань», 2002. – 528 с.

53. Єрохін С.А. Фінансово-економічний механізм промислової політики / С.А. Єрохін //Актуальні проблеми економіки. – 2007. - №3(69). - С.52-56.

54. Єрьоменко А. Володимир Шандра: «Створити 5 млн. додаткових робочих місць за п'ять років – посильне завдання» / А. Єрьоменко // Дзеркало тижня. - 20 травня 2005. - №18 (546).

55. Єщенко П. Нова модель держави [Текст] : монографія / П.С. Єщенко, Б.Є. Кваснюк, О. А. Бірюков. – Слов'янськ : [б. в.], 2002. - 139 с.

56. Задорожный Г. В. Стадия интеллекта в модели национальных конкурентных преимуществ / Г. В. Задорожный, А. О. Москвина // Социальная экономика, 2004. - №4. – С.21-48.

57. Закон України «Про визнання бронетанкової галузі однією з пріоритетних у промисловості України та заходи щодо надання їй державної підтримки» [*Електронний ресурс*] / Верховна Рада України. - 11.01.2001. - №2211-III. – Режим доступу: http: //www.rada.gov.ua

58. Закон України «Про інноваційну діяльність» [*Електронний ресурс*] / Верховна Рада України. – 04.07.2002. - № 40-IV. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15

59. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [*Електронний ресурс*] / Верховна Рада України. - 11.07.2001. - №2623-III. – Режим доступу: http: //www.rada.gov.ua

60. Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» [*Електронний ресурс*] / Верховна Рада України. - 17.10.1990. - №400-XI. – Режим доступу: http: //www.rada.gov.ua

61. Иноземцев В. Глобализация – наивная мечта XX века [*Електронний ресурс*] / В. Иноземцев. – Режим доступу: http://www.i-u.ru/biblio/archive/inosemcev_globalisacija/ - Назва з екрана.

62. История экономических учений: современный этап [Текст]: учебник / [А.Г.Худокормова и др.]. – М.: Инфра-М, 1999. – 733 с.

63. Ігнатюк А. Галузеві ринки: теорія, практика, напрями регулювання [Текст]: Монографія / А. Ігнатюк. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 465 с.

64. Інвестиції в основний капітал / Державний комітет статистики України [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу http:// www.ukrstat.gov.ua

65. Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування / Державний комітет статистики України [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу http:// www.ukrstat.gov.ua

66. Індекс промислової продукції за видами діяльності / Державний комітет статистики України [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу http:// www.ukrstat.gov.ua

67. Історія економічних учень: підручник: у 2 ч. [Текст] / [за ред. В.Д. Базилевича]. – 3-ге вид., випр. – К.: Знання, 2005. – Ч.2. – 575 с.

68. Історія економічних учень: підручник: у 2 ч. [Текст] / В.Д. Базилевич [та ін.]. – Вид. 3-ге, випр. - К.: Знання, 2006. – Ч.1. – 582 с.

69. Йенсен Р. Общество мечты. Как грядущий сдвиг от информации к воображению преобразит бизнес [Текст] / Р. Йенсен. – СПб: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2004. – 272 с.

70. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура [Текст] / М. Кастельс: - М.: ГУВШЭ, 2000. – 608 с.

71. Кваснюк Б. Структурна перебудова економіки та її ресурси / Б. Кваснюк // Економіка України. – 2003. - №11 (504). – С.18-28.

72. Кіндзерський Ю. Інституціональні аспекти відтворення у контексті структурних трансформацій / Ю. Кіндзерський // Економіка України. – 2007. - №1. – С. 4-13.

73. Класифікація видів економічної діяльності: національний класифікатор України: [прийнято наказом Держспоживстандарту України від 26 грудня 2005 р. №375].

74. Ключові інституційні чинники макроекономічних структурних зрушень в Україні. Аналітична доповідь Центру Разумкова [Текст] // Національна безпека і оборона. – 2003. - № 4. – С. 3-41.

75. Кобельчук Н. Сомнительный экспорт [*Електронний ресурс*] / Н. Кобельчук// Эксперт Украина – 2005. - №9 (14). - Режим доступу: http://www.expert.ua/articles/16/0/90/

76. Ковальчук В.М. Структурна перебудова національної економіки в контексті інноваційного розвитку [Текст] / В.М. Ковальчук. – Київ, 2005. – 240 с.

77. Коломойцев В. Е. Аналітична оцінка конкурентоспроможності економіки України та шляхи формування експортного потенціалу [Текст] / В. Е. Коломойцев. – К.: Видавництво «Реформа», 1996. – 56 с.

78. Кондратьев Н. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Избранные труды [Текст] / Н. Кондратьев. – М., 2002. – 766 с.

79. Кондрашова-Діденко В.І. Культурне укорінення сучасної кризи країнової економіки / В.І. Кондрашова-Діденко, Л.В. Діденко // Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. праць. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2009. – Вип.19. – С. 56-62.

80. Конкурентоспроможність національних економік у 2008 [*Електронний ресурс*] / Режим доступу: http://rate1.com.ua/uk/archive/284/ - Назва з екрана.

81. Конкурентоспроможність національної економіки [Текст] / [за ред. Б.Є. Кваснюка]. – К.: Фенікс, 2005. – 528 с.

82. Кочетов Э.Г. Стратегия развития: геоэкономическая модель / Э.Г. Кочетов // Безопасность Евразии. – 2000. - № 1 (янв. - июнь). - С.107-146.

83. Красильников О. Структурные сдвиги в экономике современной России [Текст] / О. Красильников. – Саратов: изд-во «Научная книга», 2000. – 183 с.

84. Краснокутська Н. Інноваційний менеджмент [Текст]: [навч. посібник] / Н. В. Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.

85. Крисанов Д. Інноваційний фактор розвитку харчової промисловості України / Д. Крисанов // Економіка України. - 2007. – №4. - С.71-82.

86. Кругман П. Международная экономика. Теория и політика [Текст]: учебник для вузов / П. Кругман., Р. Обстфельд; [под. ред. В.П, Колесова, М.В. Кулакова]. – М.: Эк. фак-т МГУ, ЮНИТИ, 1997. – 799 с.

87. Крючкова І.В. Структурні чинники розвитку економіки України [Текст] / І.В. Крючкова. – К.: Наукова думка, 2004. – 317 с.

88. Кузнєцов К. Як виграти змагання за інвестиції [*Електронний ресурс*] / К.Кузнєцов.– Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=496 – Назва з екрана.

89. Лабурцева О.І. Сутність підприємництва та тенденції його розвитку в легкій промисловості України / О.І. Лабурцева // Актуальні проблеми економіки. - 2008. - №2 (80). – С.14-24.

90. Лебідь А.Є. Концепція самоорганізації макросоціальних структур та її методологічна роль в осмисленні феномену соціальної еволюції: автореф. дис.... канд. філос. наук: 09.00.09 /Андрій Євгенович Лебідь. - К., 2005. - 18 с.

91. Ленин В.И. Империализм, как высшая стадия капитализма / В. И. Ленин. – 5-е изд. – М. - Т. 27. – 1973. – 426 с.

92. Леоненко П. Сучасні економічні системи [Текст]: [навч. посібник] / П.М. Леоненко, О.І. Черепіна. – К., 2006. – 429 с.

93. Леонтьев В. Межотраслевая экономика [Текст] / В. Леонтьев; [отв. ред. Гранберг А.Г.]. – М.: «Экономика», 1997 – 479 с.

94. Лютий І. Концепція реформування податкової системи України та конкурентоспроможність національної економіки / І. Лютий, В. Тропіна // Економіка України. - 2007. - №8. – С.19-27.

95. Макконнел К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика [Текст] / К.Р. Макконнел, С. Л. Брю. – М.: ИНФРА, 2004. – 972 с.

96. Малютін О. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні / О. Малютін // Фінанси України. - 2008. - № 11. – С. 65-74.

97. Мандибура В. Ідеологічна і об'єктивна складові економічної «теорії людського капіталу» / В. О. Мандибура // Економічна теорія. – 2009. - №1. – С. 34-49.

98. Манцуров І.Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможність країни[Текст]: монографія / І.Г. Манцуров – К.: КНЕУ, 2006. – 392 с.

99. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии [Текст] / К. Маркс, [пер. И.И. Скворцова-Степанова., ред. Ф. Энгельс]. – М., Политиздат, 1978. –Т.2. Кн.2. Процес обращения капитала. – 648 с.

100. Маршалл А. Принципы экономической науки [Текст] / А. Маршалл. – М.: Издат. группа «Прогресс», 1993. – Т.1. – 415 с.

101. Мегатренды мирового развития [Текст] / [ред. М.В. Ильин, В.Л. Иноземцев]. – М.: ЗАО «Издательсвто «Экономика»», 2001. – 295 с.

102. Механізм структурних зрушень в економіці України [Текст]: монографія /[В.І. Кононенко та ін.]. – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2002. – 288 с.

103. Мещерин В. Запад понимает то, что неведомо нашим мини страм [*Електронний ресурс*] // Российская Федерация сегодня. – Режим доступу: http://www.russia-today.ru/2007/no_07/07_topic_8.htm

104. Михайленко О. Методологічні аспекти структурування національної економіки і національного ринку / О. Михайленко // Економіка України. – 2003. - №5. – С.60-66.

105. Михаць С. О. Роль освіти як фактора економічного зростання в умовах перехідної економіки: автореф. дис. … канд. екон. наук: спец. 08.01.01 / Святослав Орестович Михаць. – К., 2004. – 20 с.

106. Металургійна промисловість України [*Електронний ресурс*] / Міністерство промислової політики. – Режим доступу: http://industry.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=42645

107. Модернизация экономики России. Социальный контекст: в 4-х книгах [Текст] / [отв. ред. Е.Г. Ясин]. – М., Издательский дом ГУ ВШЕ, 2004. – Кн.1. – 557 с.

108. Моторин Р.М. Система національних рахунків [Текст]: [навч. посібник] / Р.М. Моторин, Т.М. Моторина. – К.:КНЕУ, 2001. – 336 с.

109. Мочерний С. Економічна теорія [Текст]: посібник / С. Мочерний. – К., 2001. – 656 с.

110. Накасонэ Я. Государственная стратегия Японии в XXI веке [Текст] / Ясухиро Накасонэ. – М.: Nota Bene, 2001. – 312 с.

111. Наука та науково-технічна діяльність, інноваційна активність / Державний комітет статистики України [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу http://www.ukrstat.gov.ua

112. Національна економіка [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Лебедєва В.К. та ін.]; За заг. ред. В.М. Тарасевича. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 280 с.

113. Неклесса А.И. Четвертый порядок: пришествие постиндустриального мира / А.И. Неклесса // Полис. - 2000. - № 6. - С. 6-23.

114. Никифоров А. Промислова політика [Текст]: [навч. посіб] / А. Никифоров. – 2-ге вид., перероб та допов. – К.: КНЕУ, 2008. – 464 с.

115. Новицький В. Міжнародна економічна діяльність України [Текст]: підручник / В. Є. Новицький. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.

116. Нуреев Р. Экономика развития: модели становлення и модернизации рыночной экономики [Текст]: учебник / Р. Нуреев. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Норма, 2008. – 367 с.

117. Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за 2001-2009 рр. / Державний комітет статистики [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу: http//:www.ukrstat.gov.ua

118. Огонь Ц.Г. Програмно-цільовий метод та ефективність бюджетних програм / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2009.- №7. – С.20-29.

119. Осецький В. Методичні підходи до реалізації інноваційного потенціалу підприємств / В. Осецький // Підприємництво, господарство і право. – 2002. - №3. – С. 114-117.

120. Пахомов Ю. Международные стратегии экономического развития [Текст]: учебное пособие / Ю.Н. Пахомов, А.С. Филипенко, Д.Г. Лукьяненко, Ю.В. Макогон, С.В. Громенкова. – Донецк: ДНУ, 2001. – 240 с.

121. Пенькова О.Г. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації / О.Г. Пенькова // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - № 11 (77) - С. 26-31.

122. Підгородецька С. До питання залучення інвестицій в економіку України / С.М. Підгородецька, Г.Г. Зелик // Університетські наукові записки, 2007. - №1 (21). – С. 284-288.

123. Политическая экономия [Текст]: учебник для эк. вузов и фак. / А.М. Румянцев [и др.]. – 4-е изд., доп. – М.: Политиздат, 1985. – Т.1. Капиталистический способ производства. – 591 с.

124. Пороховський А. Політична економія: виклики часу // Економічна теорія. – 2007. - №4. – С.3-18.

125. Портер М. Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов [Текст] / М. Е. Портер. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.

126. Портер М. Конкуренция [Текст] / М. Портер. – СПб., М., К.: Вильямс, 2003. – 496 с.

127. Портер М. Международная конкуренция [Текст] / Майкл Портер; [под ред. и с предисловием В.Д. Щетинина]. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.

128. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» [*Електронний ресурс*] / Верховна Рада України. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=15487&pf35401=38112

129. Прейгер Д. Стан і проблеми розвитку авіаційної галузі України / Д. Прейгер // Економіка України. – 2009. - №6 – С.4-21.

130. Прямі інвестиції / Державний комітет статистики України [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу http:// www.ukrstat.gov.ua

131. Прямі іноземні інвестиції в Україну / Державний комітет статистики України [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу http:// www.ukrstat.gov.ua

132. Розвиток сектора чорної металургії в Україні [Текст] / Світовий банк. – К.: Мілленіум, 2004. – 110 с.

133. Розвиток суспільства [Текст]: монографія / [Е. Афонін, Ю. Бажал, В. Бакуменко та ін.]. – К.: Вид-во «К.І.С.», 2004. – 340 с.

134. Рокоча В. Міжнародна економіка [Текст]: навч. посіб.: у 2-х книгах / В. Рокоча. - К: Таксон, 2000. – Кн. 1: Міжнародна торгівля: теорія та політика. – 320 с.

135. Роль держави у довгостроковому економічному зростанні [Текст] / [за ред. В.Є.Кваснюка]. – Київ; Харків: Форт, 2003. – 423 с.

136. Рут Ф. Міжнародна торгівля та інвестиції [Текст] / Франклін Р. Рут, А. Філіпенко. – К.: Основи, 1998. – 743 с.

137. Савельєв Е. Новая экономика: мода или единственный шанс для новой страны [*Електронний ресурс*] / Евгений Савельев, Виталина Куриляк // Зеркало недели. – 2002. - №12 (387). – Режим доступу до газети: http://www.zerkalo-nedeli.com/2000/2250/34287/

138. Савостенко Т. О. Удосконалення механізму регулювання інвестиційної діяльності в Україні та її регіонах: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.02.03 / Савостенко Тетяна Олександрівна. – Дніпропетровськ., 2003. – 17 с.

139. Савчук С. Технологические сдвиги в черной металлургии России и Украины как индикатор уровня конкурентоспособности предприятий отрясли / С. И. Савчук // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №8 (98). – С. 39-52.

140. Сагайдак М.П. Інституційні перетворення у трансформаційній економіці: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.00.01 / Михайло Петрович Сагайдак. – К., 2008. – 19 с.

141. Самуельсон П. Экономика [Текст] / П. Самуельсон, В. Нордхаус. – 15-е изд. – М.: Изд-во «БИНОМ», 1997. – 800 с.

142. Седлак М. Тенденции развития секторальной структуры экономики // Проблемы теории и практики управления. – 1998. - №4. – С. 30-34.

143. Середньомісячна зарплата за видами економічної діяльності за період з початку року /Державний комітет статистики України [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу: http//:www.ukrstat.gov.ua

144. Скурський П. П. Проблеми ринкової трансформації оборонно-промислового комплексу України / П. Скурський, А. Шевцов, Р. Боднарчук // Стратегічна панорама. – 2004. - №2. – С.104-110.

145. Словарь по экономике. / [пер. с англ. под ред. П.А. Ватника]. – СПб.: Экон. школа, 2004. – 752 с.

146. Советский энциклопедический словарь [Текст] / [ред. А. Прохоров]. – 4-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1988. – 1600 с.

147. Соколов В. Машиностроительный комплекс Японии: тенденции развития / В. Соколов // Мировая экономика и международные отношения. - 2006. - №8. – С. 81-88.

148. Социум XXI века: рынок, фирма, человек в информационном обществе [Текст] / А.И.Колганов [и др.]. – М.: ТЕИС, 1998. – 279 с.

149. Статистичний щорічник України за 2000 рік [Текст] / Державний комітет статистики України; [ред. О.Г. Осауленко]. – К.: Техніка, 2001. – 598 с.

150. Статистичний щорічник України за 2005 рік [Текст] / Державний комітет статистики України; [ред. О.Г. Осауленко]. — К.: Консультант, 2006. – 575 с.

151. Статистичний щорічник України за 2007 рік [Текст] / Державний комітет статистики України; [ред. О.Г. Осауленко; відп. за вип. П. П. Забродський]. – К.: Консультант, 2008. – 572 с.

152. Стратегії розвитку України: теорія і практика [Текст] / [за ред. О. С. Власюка]. – К. : НІСД, 2002. – 864 с.

153. Сучасні економічні тенденції та нова парадигма економічної стратегії України [Текст] / Я.А. Жаліло [та ін.]. – К.: Знання України, 2005. – 96 с.

154. Товарна структура зовнішньої торгівлі / Державний комітет статистики України [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу http:// www.ukrstat.gov.ua

155. Трансформація економіки України у глобальному економічному середовищі [Текст] / [за ред. І.Ф. Комарницького]. – Чернівці, 2006. – 272 с.

156. Україна в 2005 - 2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку [Текст] : монографія / Нац. ін-т стратег.

дослідж.; ред. Ю. Г. Рубан. - Київ : Вид-во Нац. ін-ту стратег. дослідж., 2009. – 655 с.

157. Уляницкий Д. Как вырастить агропром [*Електронний ресурс*] // Д. Уляницкий / Эксперт Украина. – 2007. - №49 (145). – Режим доступу: http://www.expert.ua/articles/16/0/4877/

158. Управління зовнішньоекономічною діяльністю [Текст]: навч.посібник / [за ред. А.І. Кредісова]: 2-ге вид., випр. і доп. – К.: ВІРА-Р, 2002. - 552 с.

159. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку [Текст]: монографія / [Д.Т. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.]; за заг. ред. Д. Т. Лук'яненко, А.М. Поручника. – ТІІ. - К.: КНЕУ. 2006. – 816 с.

160. Федулова Л.І. Концептуальні засади економіки знань [Текст] / Л.І. Федулова // Економічна теорія. – 2008. - №2. – С. 37-59.

161. Черновалов А. Химическая промышленность// Коммерсант Украина. – 13.10.2008 - № 182.

162. Чистілін Д. Про хвильову природу економічних циклів / Д. Чистілін // Економіка України. – 2006. – №5. - С. 38-46.

163. Чужиков В. Трансформаційні зміни в промисловій структурі Європейського Союзу / В. Чужиков, Д. Ільницький, О. Федірко // Економіка України, 2006. - №6. – С.85-93.

164. Чухно А. А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України [Текст] / А.А. Чухно. – К. : ЛОГОС, 2003. – 617 с.

165. Чухно А. Інституціоналізм: теорія, методологія, значення / А. Чухно // Економіка України. – 2008. - №6. – С.4-13.

166. Чухно А.А. Сучасні економічні теорії [Текст]: підручник / А. А. Чухно, П. І. Юхименко, П. М. Леоненко; [за ред. А.А. Чухна]. – К.: Знання, 2007. – 878 с.

167. Швиданенко О. А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти [Текст]: монографія / О.А. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2007. – 312 с.

168. Шинкоренко Т.П. Структурні зміни в економіці України: порівняння із загальносвітовими тенденціями [Текст] / Т.П. Шинкаренко // Економіка і прогнозування. – 2006. - №1. – С. 77-92.

169. Шнипко О.С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації [Текст] / О.С. Шнипко. – К.: Наук. думка, 2003. – 334 с.

170. Экономическая теорія [Текст]: учебник / В. И. Видяпина [и др.]. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 714 с.

171. Яковлев А.А. Интеллектуальный потенциал и экономический рост / А.А. Яковлев // Свободная мысль. – 2004. - №10. – С.82-90.

172. Якубовський М. Концептуальні основи стратегії розвитку промисловості України на період до 2017 року / М. Якубовський, В. Новицький,Ю. Кіндзерський// Економіка України. – 2007. - № 11. – С. 4-20.

173. Allen J. Industry and the Rest: The Economic Identity of Services / J. Allen, du P. Gay // Work, Employment and Society. – 1994, June. – vol.8, № 2. – 255-271 pp.

174. Bergman E.M. Industrial and Regional Clusters: Concepts and Comparative Applications [*Електронний ресурс*] / E.M. Bergman, E.J. Feser - 1999. –Режим доступу: http://www.rri.wvu.edu/webbook

175. Brown L. Vital Sings 1997-1998. The Environmental Trends That Are Shaping Our Future [Текст] / [L. Brown, M. Renner, Ch. Flavin and et al.]. – L., 1997. – 200 p.

176. Central Intelligence Agency. The World Factbook [*Електронний ресурс*]: [сайт] / Central Intelligence Agency. – Режим доступу: https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/

177. Clark C. The Conditions of Economic Progress [Текст] / C. Clark. – Ed. 3-d. – London: The MacMillan and Co., Ltd. – New York: St. Martin's press, 1957. - 236 p.

178. Classification Registry [*Електронний ресурс*] // United Nation Statistics Division [сайт] – N-Y. – Режим доступу: http://unstats.un.org. – Назва з екрана.

179. Country Classification [*Електронний ресурс*] // World Bank: [сайт]. – New York. – Режим доступу: http://web.worldbank.org

180. Davidow W. The Virtual Corporation. Structuring and Revitalizing the Corporation for the 21st Century [Текст] / W. Davidow, M. Malone. – N.Y.: Harper Collins, 1993. – 304 p.

181. Dicken P. Global Shift: The Internationalization of Economic Activity [Текст] / P. Dicken. – London, 1992. – 492 p.

182. Dunning J. Regions, Globalization and the Knowledge Economy [Текст] / J. Dunning. – Oxford, 2000. – 520 p.

183. Elliot L. The Age of Insecurity [Текст] / L. Elliot, D. Atkinson. – London, 1998. – 312 p.

184. Foote N. Social Mobility and Economic Advancement [*Електронний ресурс*] **/ N.** Foote, P. K. Hatt // American Economic Review. – 1953. – vol. 43, no. 2 (May). P. 364-379. - Режим доступу: http://www.jstor.org/pss/1831499

185. Frank A.G. World Accumulation, 1492-1789 [Текст] / A.G. Frank. – N.Y.: Algora Publishing. – 2008. – 304 p.

186. Global Competition: The New Reality / President's Commission on Industrial Competitiveness // Report of the President's Commission on Industrial Competitiveness. – Washington. D.C., U.S. Government printing office, 1985. – Vol. 2 – 12 p.

187. Glossary of Statistical Terms [*Електронний ресурс*]: [сайт] / Organization of Economic Cooperation and Development. – Режим доступу: http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=5691 – Назва з екрана.

188. Heilbroner R. The Making of Economic Society [Текст] / R. Heilbroner, W. Milberg. – 11th ed. – Prentice Hall (N.J.), 2001. – 224 p.

189. International Monetary Fund. International Financial Statistics, 1999-2005 [*Електронний ресурс*]: [сайт] / International Monetary Fund.– Режим доступу: http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.cfm?sk=18330.0

190. Kenessey Z. The primary, secondary, tertiary and quaternary sectors of the economy [*Електронний ресурс*] **/ *Zoltan*** Kenessey // ***Review of Income and Wealth.*** **–** 1987. – vol. 33, issue 4. – p. 359–385. – Режим доступу: http://www.roiw.org/1987/359.pdf

191. Kox H.L. Analyzing the Contribution o Business services to European Economic Growth / H.L. Kox // Bruges European Economic Research Paper. - 2007, February. - №9. – 59 p.

192. Machlup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States [Текст] / F. Machlup. – Princeton University Press, 1962. - 416 p.

193. Muller E. Analysis of Innovation-oriented Networking between R&D Intensive Small Firms and Knowledge-Intensive Business Services: Empirical Evidence from France and Germany / E. Muller, A. Zenker // Proceeding of the High-Technology Small Firm Conference. – 1998, 4-5 June. - P. 175-203.

194. Reich R. The Work of Nations. Preparing Ourselves for 21st Century Capitalism [Текст] / R. Reich. – N-Y, 1992. – 352 p.

195. Sayer A. The New Social Economy: Reworking the Division of Labor [Текст] / Sayer A., Walker R. - Cambridge (Ma).; Oxford (UK), 1994. – 336 p.

196. Singelman J. The Transformation of Industrial Employment: From Agriculture to Services. – Beverly Hills (Ca), 1979. – 305 p.

197. Stockholm International Peace Research Institute [*Електронний ресурс*] - http://www.sipri.org/googlemaps/at_top_20_exp_map.html. - Назва з екрана.

198. The Global Competitiveness Report [*Електронний ресурс*] / World Economic Forum. – Oxford University, 2001. – Режим доступу: http: //www.weforum.org

199. The International Trade Statistics Yearbook 2009 / United Nations Statistics Division, Department of Economic and Social Affairs [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу: http://comtrade.un.org/pb/

200. The Lisbon Review 2002-2003: An Assessment of Policies and Reforms in Europe [Текст] / World Economic Forum. – Geneva: World Economic Forum, 2002. – 16 p.

201. Wallerstein I. The Capitalist World-Economy [Текст] / I. Wallerstein. - Cambridge, 1979. – 320 p.

202. Windrum P. Knowledge-Intensive Services and International Competitiveness: A Four Country Comparison / P. Windrum, M. Tomlinson // Technology Analysis and Strategic Management. - 1999, September. - vol. 11, №3. – P. 391-408.

203. World Competitiveness Yearbook [*Електронний ресурс*] / Institute of Management and Development. – 2000. – Режим доступу: http: //www.imd.ch/wcy/ranking

204. World Trade Organization [*Електронний ресурс*]: [сайт] / World Trade Organization. – Режим доступу: http://www.wto.org

205. World Trade Organization. Annual report 1998 [*Електронний ресурс*] / World Trade Organization. – Режим доступу: http://www.wto.org

ЛІТЕРАТУРА ДО РОЗДІЛУ 3

1. Cassels E. Book 1 Introduction. B 820 Strategy, The Open University, Walton Hill, Milton Keynes, 2000, p. 1-16.

2. Global Financial Stability Report/ Containing Systemic Risks and Restoring Financial Soundness. – Washington^ International Monetary Fund. – April 2008. – 192 p.

3. Glueck W.F. Bussiness Policy and Strategic Management – New York McGrow – Hill, 1980.

4. Shendel D.E., Hatter K.L. Business Policy or Strategic Management^ A. Broader View for an Emerging Discipline // Academy of Management Proceeding. – 1972. – August.

5. Азаров М.Я. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: Моногр. У 6 т. Т. 1. Пріоритети бюджетної політики та економічне зростання в Україні / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, В.М. Геєць, В.В. Близнюк, В.М. Бородюк; Н.-д. фін. ін-т при М-ві фінансів України. - К., 2004. - 638 с.

6. Азаров М.Я. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: У 6 т. Т. 4. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, О.І. Амоша, С.С. Гасанов, М.Я. Дем'яненко - Н.-д. фін. ін-т при М-ві фінансів України. - К., 2004. - 364 с.

7. Александров О.І. Майбутнє України: стратегія поступу: монографія / І.О. Александров, О.І. Амоша, В.П. Антонюк, І.В. Багрова, Н.О. Балтачеєва, С.О. Біла, І.І. Гомаль, В.М. Гриньова, Л.І. Дмитриченко, В.В. Дорофієнко; НАН України, Ін-т економіки пром-сті України, Акад. екон. наук України. - Донецьк: Юго-Восток, 2008. - 303 с.

8. Алексєєва К.А. Удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності / К.А. Алексєєва // Економіка та держава. – 2008. - № 9. – С. 30 – 32.

9. Амоша А.И. Стратегия управления социально-экономическим развитием региона на период до 2010 года (Донецкая область - 2010): Материалы секции "Приоритет. направления развития отраслей материал. пр-ва" регион. науч.-практ. конф., г.Донецк, 28 - 30 сент. 1999 г. / Ред.: А.И. Амоша; Ин-т экон.-прав. исслед. НАН Украины, Донец. гос. техн. ун-т. - Донецк, 2000. - 283 с.

10. Амоша О. Підґрунтя інноваційного розвитку. Проблеми і перспективи взаємодії академічної науки й освіти / О. Амоша, А. Землянкін, Г. Моісеєв // Вісник НАН України. - 2006. - № 10. - С. 3-16.

11. Амоша О. Проблеми та шляхи забезпечення соціальної орієнтації економіки України / О. Амоша, О. Новікова // Журн. європ. економіки. - 2005. - 4, № 2. - С. 173-184.

12. Амоша О. Стратегія вдосконалення господарського механізму / О. Амоша // Вісник НАН України. - 2002. - № 1. - С. 11-15.

13. Амоша О.Г. Регулювання регіонального розвитку в Україні / О.Г. Амоша, В.П. Вишневський, А.І. Землянкін, М.Г. Чумаченько // Економіка промисловості. – 2006. - № 2. – С. 51 – 66.

14. Амоша О.І. Економічні проблеми промислового розвитку в Україні: Тези доп. і повідомл. Всеукр. наук.-практ. конф., 19 - 20 трав. 2005 р. / Ред.: О.І. Амоша; Від-ня економіки пром-сті НАН України, Ін-т економіки пром-сті НАН України, Донец. нац. ун-т, Донец. нац. техн. ун-т, Донец. ун-т економіки і права. - Донецьк, 2005. - 367 с.

15. Амоша О.І. Організаційно-економічні механізми активізації інноваційної діяльності в Україні / О.І. Амоша // Економіка пром-сті. - 2006. - № 5. - С. 15-21.

16. Амоша О.І. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: нац. доп. / О.І. Амоша, Є.І. Андрос, Р.В. Бажал, М.П. Балагутрак, О.М. Балакірєва, С.І. Бандур; НАН України. - К., 2009. - 687 с.

17. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М.: Экономика, 1989. – 358 с.

18. Бабич А. Теоретико-методологічні засади реформування антикризового управління: регіональний аспект / А. Бабич // Вісник Національної академії державного управління. – 2007. - № 3. – С. 199 – 207.

19. Базилевич В.Д. Визначення режиму валютного курсу і його вплив на темпи інфляції та економічне зростання / В.Д. Базилевич // Економіст. – 1999. – № 12. – С. 44 - 49.

20. Базилевич В.Д. Закономірності розвитку національного ринку в глобалізованому світі / В.Д. Базилевич // Економіка і управління. – 2004. – № 2. – С. 5 - 10.

21. Базилевич В.Д. Посилення ролі фінансів у трансформаційній економіці / В.Д. Базилевич // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 5 - 9.

22. Базилевич В.Д. Розвиток внутрішнього ринку в умовах глобалізації: тенденції та суперечності / В.Д. Базилевич // Європейський вектор економічного розвитку. Збірник наукових праць. – Д.: Вид-во ДУЕП, 2005. – С. 137 - 142.

23. Базилевич В.Д. Формування сучасної парадигми економічної теорії: тенденції та суперечності / В.Д. Базилевич // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – К.:. Економіка і право. Серія 18. – 2005. – Вип. 3. – С. 3 - 8.

24. Бакуш Г.М. Статистичний моніторинг стратегії розвитку регіону / Г.М. Бакуш, С.А. Шимко // Науковий вісник ГЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.10. – С. 173 – 176.

25. Барановський М.О. Депресивність регіонів Полісся: методика визначення, конкретні результати, чинники формування України / М.О. Барановський // Регіональна економіка. - 2007. - №1. – С. 116 - 127.

26. Барановський М.О. Депресивність регіонів України: теорія та практика досліджень / М.О. Барановський // Збірник наукових праць викладачів природничо-географічного факультету. – Вип. 1. – Ніжин, 2006. – С. 74 - 81.

27. Барановський М.О. Методичні підходи до визначення індикаторів депресивності аграрних регіонів України / М.О. Барановський// Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. - №4. – С. 121 - 129.

28. Барановський М.О. Про механізми забезпечення збалансованого розвитку депресивних аграрних територій / М.О. Барановський // Економіка АПК.- 2006. – № 11. - С. 124 - 128.

29. Бєлєйченко О.Г. Державне управління ефективністю економіки / О.Г. Бєлєйченко // Економіка та держава. – 2009. – № 4. – С. 24 – 27.

30. Бобров Є.А. Аналіз причин виникнення світової фінансової кризи та її вплив на економіку України / Є.А. Бобров // Фінанси України. – 2008. - № 12. – С. 33 – 43.

31. Бондар Т.В. Соціально-економічний розвиток сільської місцевості регіону та напрями його удосконалення: Дис. канд. екон. наук: 08.07.02 / Тетяна Володимирівна Бондар. - Херсон, 2006. – 236 с.

32. Бондаренко Т.М. «Точки зростання» економіки: критерії та методичні підходи до визначення / Т.М. Бондаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - № 5 (71). – С. 41 – 46.

33. Бражко О.В. Соціально-економічний розвиток території / О.В. Бражко // Держава та регіони. – Серія «Державне управління». – 2010. - № 1. – С. 186 – 192.

34. Брюшкова Н.О. Визначення пріоритетів соціально-економічного розвитку України як наслідок взаємозв'язку стратегічного та бюджетного планування / Н.О. Брюшкова // Менеджер. – 2007. - № 4 (42). – С. 8 -15.

35. Брюшкова Н.О. Соціально-економічний розвиток регіонів / Н.О. Брюшкова // Держава та регіони. – Серія «Державне управління». – 2008 р. - № 1. – С. 40 – 46.

36. Буковинський С.А. Концептуальні підходи до формування перспективного бюджетного плану / С.А. Буковинський // Фінанси України. – 2006. - № 3. – С. 21 – 28.

37. Бухтеев Н.И. Отечественная модель управления как фактор выживания страны / Н.И. Бухтеев // Вестник Донецкого отделения социологической ассоциации Украины. – 2006. - № 2. – С. 22 – 34.

38. Важинський Ф.А. Основні методи прогнозування соціально-економічного розвитку регіону / Ф.А. Важинський, І.Ф. Коломієць // Збірник науково-технічних праць Українського державного лісотехнічного університету. – Науковий вісник. – 2004. – Вип.. 14.7. – С. 166 – 170.

39. Вакуленко В. М. Стратегічне планування економічного розвитку великого міста як інструмент підвищення ефективності його управління: Дис. канд. наук з держ. управління: 25.00.04 / Володимир Миколайович Вакуленко. - К., 2003. - 216 с.

40. Василенко В.А. Кластеризация малых предприятий и конкурентные стратегии их развития / В.А. Василенко, А.Н. Диденко // Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета. Выпуск. 10. Экономические науки. – Симферополь: НИЦ КИПУ, 2007. – С. 73 - 78.

41. Василенко В.А. Управление качеством системы менеджмента / В.А. Василенко // Экономика Крыма. – 2007. – № 19. – С. 67 - 70.

42. Василик О. Д. Державні фінанси України / О. Д. Василик, К.В. Павлюк. – К. : НІОС, 2002. – 608 с.

43. Василик О. Д. Теорія фінансів / О.Д. Василик – Київ: НІОС, 2003. – 416 с.

44. Василик О.Д. Актуальні питання реформи системи оподаткування / О.Д. Василик // Фінанси України. – 2009. - № 12. – С. 79 – 86.

45. Василик О.Д. Фінансова стабілізація: суть, заходи, проблеми / О.Д. Василик, С.А. Буковинський, К.В. Павлюк // Фінанси України. – 1996. - № 3-4. – С. 5 - 19.

46. Вахненко Т.П. Фінансова криза в Україні: фактори, механізми дії, заходи подолання / Т.П. Вахненко // Фінанси України. – 2008. - № 10. – С. 3 – 21.

47. Возна Л. Основні суперечності та перспективи використання соціально-економічного потенціалу регіонів / Л. Возна // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1. – С. 167-174.

48. Гальчинский А. Монетарная составляющая стратегии экономического развития / А. Гальчинский // Экономика Украины. - 2002. — № 7. - С. 4 - 9.

49. Гальчинський А. Становлення інвестиційної моделі економічного зростання України / А. Гальчинський, С. Льовочкін // Економіка України. — 2004. - № 6. - С. 4 - 11.

50. Гальчинський А.С. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна: Моногр. / Ред.: А.С. Гальчинський; С.В. Льовочкін; В.П. Семиноженко; Нац. ін-т стратег. дослідж.. - К., 2004. - 261 с.

51. Гальчинський А.С. Інноваційна стратегія українських реформ / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семиноженко. - К.: Знання України, 2002. - 336 с.

52. Гальчинський А.С. Криза і цикли світового розвитку / А.С. Гальчинський. - К., 2009. - 391 с.

53. Ганіч А.Є. Суть державного бюджету та його вплив на соціально-економічний розвиток України / А.Є. Ганіч // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. Вип.. 20. 6. – С. 180 – 185.

54. Геєць В. Каталізатором фінансової кризи в Україні була світова криза, але значна частина передумов має внутрішнє походження / В. Геєць // Вісник НБУ. – 2009. – Лютий. – С. 16 – 18.

55. Геєць В.М Державні цільові програми та упорядкування програмного процесу в бюджетній сфері / В.М. Геєць, О.І. Амоша, Т.І. Приходько, В.П. Александрова, В.В. Близнюк; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. - К.: Наук. думка, 2008. - 384 с.

56. Геєць В.М. Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання / В.М. Геєць, В.П. Александрова, О.І. Барановський, В.В. Близнюк, І.В. Богдан, О.Ю. Болховітінова, З.С. Варналій, Ю.В. Василенко; Ін-т екон. прогнозування НАН України. - К.: Форт, 2000. - 422 с.

57. Геєць В.М. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку: Моногр. / В.М. Геєць, В.П. Александрова, Т.І. Артьомова, Ю.М. Бажал, О.І. Барановський, В.В. Близнюк, О.Ю. Болховітінова, Є.В. Бридун, Т.П. Вахненко, В.І. Голіков; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. - К.: Фенікс, 2003. - 1006 с.

58. Геєць В.М. Економічне зростання в 2000 - 2002 рр. та складові політики розвитку в довгостроковому відношенні / В.М. Геєць // Економіка і прогнозування. - 2002. - № 1. - С. 11-23.

59. Геєць В.М. Економічні передумови стабільного соціального розвитку в середньостроковій перспективі / В.М. Геєць // Економіка і прогнозування. - 2002. - № 2. - С. 9 - 33.

60. Геєць В.М. Нестабільність та економічне зростання / В.М. Геєць; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. - К., 2000. - 344 с.

61. Геєць В.М. Перспективи розвитку економіки України та можливий вплив на нього інноваційних факторів / В.М. Геєць // Наука та наукознавство. - 2006. - № 3. - С. 24 - 28.

62. Геєць В.М. Політика стабілізації, валютна криза та економічне зростання в Україні (продовження) / В.М. Геєць // Економіка і прогнозування. - 2001. - № 2. - С. 7-25.

63. Генералова Ю. Економічне зростання в умовах переходу до постіндустріального суспільства / Ю. Генералова // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - № 11. – С. 14 – 21.

64. Герасимчук З.В. Геоінформаційна система – ефективний метод управління просторовим розвитком міста / З.В. Герасимчук, Т.О. Нощик // Економіка і управління. – 2010. - № 2. – С. 77 – 81.

65. Герасимчук З.В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення / З.В. Герасимчук, Н.С. Вавдіюк. – Луцьк: Надстир'я, 2006. – 244 с.

66. Герасимчук З.В. Економічна сутність інвестиційної інфраструктури регіону / З.В. Герасимчук, Ю.А. Подерня-Масюк // Регіональна економіка. –

2008. - № 5.2. – С. 1 – 9. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/RE/2008_5_2/zbirnuk_RE_2_6.pdf.

67. Герасимчук З.В. Політика розвитку проблемних регіонів: методологічні засади формування та реалізації: монографія / З.В. Герасимчук, В.Л. Глущак. – Луцьк: Надстир'я, 2006. – 246 с.

68. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації / З.В. Герасимчук відп. Ред.. Долішній М.І. – Луцьк: Настир'я, 2001. – 527 с.

69. Глазьев С. Формирование макроэкономических русловий устойчивого развития / С. Глазьев // Проблемы теории и практики управления. – 2007. - № 6. – С. 8 – 18.

70. Головач О.В. Місце бюджетної політики в системі управління бюджетом на рівні місцевих органів влади в Україні / О.В. Головач // Державне управління. – 2006. - № 2. – С. 1 – 10. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/2006-2/txts/SOCIALNA%5C06govovu.pdf.

71. Гольдштейн Г.Я. Стратегические аспекты управления / Г.Я. Гольдштейн. - НИОКР: Монография. – Таганрог: Издательство ТРТУ, 2000. – 115 с.

72. Гонта О.І. Вплив глобалізації на соціальний розвиток регіонів України та напрями підвищення його ефективності / О.І. Гонта // Збірник наукових праць ЧДТУ. – Серія: Економічні науки. – 2009. – Вип.. 22. – С. 147 – 153.

73. Губерна Г.К. Інфляція як відображення макроекономічної нестабільності / Г.К. Губерна, Е.О. Іващенко // Менеджер. – 2009. - № 2. – С. 18 – 24.

74. Губерная Г.К. Природа современного кризиса / Г.К. Губерная // Економіка промисловості. – 2009. - № 2. – С. 209 – 218.

75. Данилишин Б. Украина в международных рейтингах устойчивого развития / Б. Данилишин, О. Веклич // Экономика Украины. – 2008. – №7. – С. 13-23.

76. Дедекаєв В.А. Засади стратегічного аналізу в управлінні економікою / В.А. Дедекаєв, Н.П. Пелепей // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. - № 2 (49). – С. 4 – 10.

77. Дем'янчук О.І. Соціальний капітал як елемент сталого економічного розвитку суспільства // О.І. Дем'янчук // Науковий вісник Волинського державного університету ім.. Лесі Українки. – Розділ І. Економічна теорія. - 2007. - № 12. – С. 25 – 28.

78. Демченко С. Управление структурными изменениями в экономике / С. Демченко // Проблемы теории и практики управления. – 2008. - № 9. – С. 90 – 96.

79. Дергачова В.В. Стратегія розвитку національної економіки в умовах глобалізації сучасної світової господарської системи / В.В. Дергачова // Збірник наукових праць ДонНУЕТ. – 2007. - Вип. 1. – С. 21 – 31.

80. Дергачова В.В. Теоретико-методологічні основи дослідження економічного зростання держави / В.В. Дергачова // Торгівля і ринок України. Тем. зб. наук. праць. Вип. 21. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – С. 23 31.

81. Державний комітет статистики України Статистичний довідник «Україна у цифрах 2007» / Державний комітет статистики України. - К.: Консультант, 2008. – 260 с.

82. Державний комітет статистики України. – Статистична інформація. – Режим доступу до даних: http://www.ukrstat.gov.ua/.

83. Джигалов С. О. Система оподаткування та її вплив на соціально-економічний розвиток і фінансове забезпечення регіону: Автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / С.О. Джигалов. - Ірпінь, 2006. - 19с.

84. Диба Л. Становлення енергетичної політики України у контексті її економічного зростання / Л. Диба // С. 1 – 5. Режим доступу до статті: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2009_13/Diba.pdf.

85. Диденко А.Н. Основы стратегического управления развитием конкурентоспособности малых рекреационных предприятий / А.Н. Диденко, В.А. Василенко // Науковий вісник Полтавського ун-ту спожив. кооп. України. – 2007. – № 4 (12). – С. 61 - 65.

86. Дорибуш Р. Макроекономіка / Р. Дорибуш, С. Фішер // Пер. з англ. В. Мусієнко та В. Овсієнко. – К.: Основи, 1996. – 814 с.

87. Дороніна Н.В. Системний підхід до формування антикризової стратегії в державному управлінні / Дороніна Н.В. // Економічні журнали. – 2007. - № 2. – С. 1 – 10. - Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2007-2/doc/1/05.pdf.

88. Дубовой О.Ф. Методика визначення тенденцій економічного розвитку України та чинники, що на них впливають / О.Ф. Дубовой, О.В. Кіндрат, Б.І. Кабаці // Науковий вісник НЛТУ. – 2010. Вип. 20.10. - С. 155 – 161.

89. Економічний словник-довідник / за ред.. д-р екон. наук, проф.. С.В. Мочерного. – К.: Фоміна, 1995. – 368 с.

90. Євтушенко Н. Вплив бюджетної політики на соціально-економічний розвиток країни / Н. Євтушенко // Економічний вісник університету. – Серія «Фінанси, грошовий обіг, кредит». - Випуск 13. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2009_13/Evyushenko.pdf.

91. Єрошкіна О.О. Бюджетний механізм державного регулювання розвитку депресивних регіонів: світовий досвід / О.О. Єрошкіна // Держава та регіони. – Серія «Державне управління». – 2010. - № 1. – С. 136 – 139.

92. Єрошкіна О.О. Бюджетний механізм державного регулювання розвитку депресивних регіонів / О.О. Єрошкіна // Держава та регіони. – Сероія «Державне управління». – 2009. - № 4. – С. 111 – 115.

93. Жаворонкова Г.В. Економіка знань як результат економічного розвитку держави / Г.В. Жаворонкова, В.О. Жаворонков // Сталий розвиток економіки. – 2010. - № 2. – С. 3 – 8.

94. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку». – 2000. - № 25, ст.. 195. – Режим доступу до закону: http://www.uapravo.net/data2008/base57/ukr57060.htm.

95. Закон України «Про ціни та ціноутворення» № 508-XII (508-12) від 03.12.1990 р. Режим доступу до Закону: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=507-12.

96. Заставний Ф.Д Проблеми репресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної): монографія / Ф.Д. Заставний. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 348 с.

97. Затонацька Т. Г. Роль держави у забезпеченні та регулюванні соціально-економічного розвитку країни / Т.Г. Затонацька // Науковий вісник БДФА. – 2008. – Вип.3ч.І– С.43-51.

98. Затонацька Т.Г. Державне регулювання соціально-економічного розвитку України / Т.Г. Затонацька // Вісник ДДФА. – 2009. - № 1. – С. 5 – 10. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vddfa/2009_1/1/1.%20Zatonazkaj.pdf.

99. Затонацька Т.Г. Проблеми та перспективи формування бюджетного механізму стимулювання інвестиційних процесів / Т.Г. Затонацька // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2010. – Вип. 21. – С. 200 – 206.

100. Захарченко В. Новая экономика для новой Украины / В. Захарченко // Економіст. – 2009. - № 2. – С. 16 – 22.

101. Звєряков М.І. Перспективи формування нової якості економічного зростання / М.І. Звєряков // Фінанси України. – 2007. - № 9. – С. 59 – 66.

102. Зінковський С.В. Регіоналізація зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС / С.В. Зінківський // Режим доступу до статті: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-3/Zinkovskiy_308.htm.

103. Іващенко А.І. Вплив фінансової кризи на економічну систему / А.І.Іващенко // Проблемы и перспективы становления финансовой системы Украины: XII всеукр. науч.-практ. конф. 14-17 октября 2009 г. – Севастополь, 2009. – С. 195 – 196.

104. Іващенко А.І. Значення макроекономічних показників для управління соціально-економічним розвитком України / А.І. Іващенко // Економіка та фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку: І міжнар. наук.-практ. конф., 22-24 квітня 2009 р. Макіївка. Т. ІІІ: збірка тез. – Макіївка, 2009. – С. 89 -92.

105. Іващенко А.І. Значення стратегічного управління для економічного розвитку України / А.І. Іващенко // Формування ефективних фінансових механізмів

державного управління економікою України: теорія та практика: всеукр. наук.-практ. конф., 9-11 листопада 2009р. – Донецьк, 2009. – С. 7- 10.

106. Іващенко А.І. Механізми управління економічним розвитком України / А.І. Іващенко, Н.С. Орлова // Збірник наукових праць ДонДУУ Серія: «Економіка». – 2010. – Т. XI, вип. 154. – С. 114 -125.

107. Іващенко А.І. Основні макроекономічні показники як запорука стратегії розвитку України / А.І. Іващенко // Прометей. – 2009. - № 1 (28). – С. 53 – 57.

108. Іващенко А.І. Стратегічні заходи економічного зростання країни / А.І. Іващенко // Економіка та фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку: II міжнар. наук.-практ. конф., 21-23 квітня 2010 р. Макіївка. Т. I: збірка тез. – Макіївка, 2010. – С. 44 -46.

109. Іващенко А.І. Стратегія управління розвитком економіки України / А.І. Іващенко // Розвиток фінансових відносин в умовах трансформаційних процесів: II міжнарод. симпозіум, 10 грудня 2009 р. Харків. Матеріали II між нар. симпозіуму. – Харків, 2009. – С. 153 – 154.

110. Іващенко А.І. Удосконалення механізму оцінки сталого соціально-економічного розвитку України / А.І. Іващенко // Економіка: проблеми теорії та практики. – Збірник наукових праць. - 2010. - Вип. 263. – Том VIII. - С. 2132 – 2139.

111. Іващенко А.І. Удосконалення механізму стратегічного управління соціально-економічним розвитком України / А.І. Іващенко // Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія та практика: всеукр. наук.-практ. конф., 9-11 листопада 2010 р. – Донецьк, 2010. – С. 13 – 14.

112. Кабаці Б.І. Особливості економічного зростання в Україні / Б.І. Кабаці // Науковий вісник НЛТУ. – 2006. – Вип.. 16.1. – С. 369 – 373.

113. Кабаці Б.І. Механізм державного регуляторного впливу на динаміку економічного зростання / Кабаці Б.І. // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. - 2007. – Вип.. 17.2. – С. 165 – 177.

114. Кабаці Б.І. Особливості економічного зростання в Україні / Б.І. Кабаці // Науковий вісник Львівської КА. – 2006. – Вип.. 16.1. – С. 369 – 373.

115. Кадыров М.С. Система стратегического управления как основа реструктуризации бизнеса / М.С. Кадыров // Вестник ТИСБИ. – 200. № 2. – С. 12- 14.

116. Капрунь І.Н. Державні антикризові заходи фінансової стабілізації підприємств / І.Н. Капрунь // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип.. 19. 2. – С. 202 – 208.

117. Карлін М.І. Проблеми і шляхи розвитку депресивного регіону (на прикладі областей Поліського економічного регіону) : монографія / за ред.. М.І. Карліна. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім.. Лесі Українки, 2006. – 332 с.

118. Кемпбел Р. Макконелл Аналітична економія: принципи, проблеми і політика. Частина 1: Макроекономіка / Кемпбел Р. Макконелл, Стенлі Л. Брю // Пер. з англ. – Львів: Просвіта, 1997. – 671 с.

119. Коврига О.С. Особливості інституційних процесів в україні на регіональному рівні / О.С. Коврига // Державне будівництво. – 2008. – №2. – С. 1 – 11. Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2008-2/doc/2/22.pdf.

120. Конституція України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 30, ст. 141. Режим доступу до Конституції: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0.

121. Корнійчук Л. Устойчивое развитие и глобальная миссия Украины / Л. Корнійчук, В. Шевчук // Экономика Украины. - №5. - 2009. – С. 4-14.

122. Кравченко І. Криза та регулювання фінансової системи: уроки і перспективи / І. Кравченко, Багратян Г. // Вісник НБУ. – 2009. – Січень. – С. 19 – 23.

123. Крейдич І.М. Державна політика управління економічним зростанням / І.М. Крейдич // Економіка та держава. – 2009. - № 6. – С. 10 – 14.

124. Кривицький А.Ф. Соціально-економічний розвиток територіально-виробничого комплексу міста: теорія, методологія, практика (На прикладі м. Луцька): Автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.10.02 / А.Ф. Кривицький. - Львів, 1995. - 24с.

125. Кривобороденко Г.П. Економічне зростання в України та його тенденції / Г.П. Кривобороденко, А.М. Антонюк // економіка та держава. – 2008. - № 8. – С. 8 – 11.

126. Кривобороденко Г.П., Економічне зростання в Україні та його тенденції / Г.П. Кривобороденко, А.М. Антонюк // Економіка та держава. – 2008. - № 8. – С. 8 – 11.

127. Крупка М. Проблеми соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації / М. Крупка, В. Дорош // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 62 – 72.

128. Кудряшов В.П. Державна підтримка економічного зростання в Україні / В.П. Кудряшов // Фінанси України. – 2008. - № 9. – С. 42 – 53.

129. Кульчицький М. Вдосконалення бюджетної політики України в умовах застосування програмно-цільового методу адміністрування державних видатків / М. Кульчицький, Д. Ванькович, М. Заплатинський // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 352 – 357.

130. Курмаєв П.Ю. Дослідження зарубіжного досвіду управління соціально-економічним розвитком на регіональному рівні / П.Ю. Курмаєв // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2009. - №25. – С.16-23.

131. Лаврів Л. А. Стратегічне планування у системі управління національним господарством: дис. канд. екон. наук.: 08.00.03 / Лілія Андріївна Лаврів. - Т., 2008. – 256 с.

132. Лаврів Л. Оцінювання методичного забезпечення стратегічного планування в Україні / Л. Лаврів // Наука молода. – 2008. № 9. – С. 39 – 42.

133. Лепинська І. Сутність та основні характеристики банківського регулювання // І. Лепинська // Вісник НБУ. – 2008. – Жовтень. – С. 66 – 67.

134. Литвин В.В. Економічне зростання і добробут нації: механізм взаємозалежності та суперечності / В.В. Литвин // Торгівля і ринок України. Тем. зб. наук. праць. Вип. 20. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – С. 47-52.

135. Лукашевич О. Значення стратегічного аналізу в системі стратегічного управління господарськими організаціями / О. Лукашевич // Економічний вісник університету. – 2010. – №14. – С. 1 – 6. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2010_14/Lukashevich%20OM.pdf.

136. Лунина И.О. Формирование местных бюджетов в контексте задач административно-территориальной реформы / И.О. Лунина // Экономика Украины. – 2006. - № 1. – С. 20 – 25.

137. Луніна І.О. Державні фінанси України у перехідний період / І.О. Луніна. – Х.: Форт, 2000 – 296 с.

138. Луніна І.О. Міжбюджетні відносини в Україні: концептуальні під- ходи до реформування / І.О. Луніна // Економіка України. – 2002. – № 5. – С. 10–16.

139. Луніна І.О. Шляхи мінімізації впливу фінансової кризи на бюджет України / І.О. Луніна, Каліцька В.В., Короткевич О.В., Фролова Н.Б. // Фінанси України. = 2008. - № 12. – С. 22 – 31.

140. Луніна, І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин: монографія / І. О. Луніна. – К. : Наукова думка, 2006. – 432 с

141. Лушин С. Бюджетная реформа / С. Лушин // Экономист. – 2005. - № 2. – С. 38 – 45.

142. М'який В.О. Моніторинг реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону: механізм формування / В.О. М'який // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2009. - № 3 (46). С. 10 – 17.

143. Мазур А.Г. Регіональна економіка: проблеми відтворення і управління: Монографія / НАН України. – Вінниця: Колос, 2000. – 263 с.

144. Макогон Ю.В. Регіональна складова економічної стратегії України: сутність та проблеми / Ю.В. Макогон // Стратегічні пріоритети. – 2006. - № 1. – С. 150 – 158.

145. Мартинова Т.О. Удосконалення діючих механізмів фінансового забезпечення соціально-культурної сфери / Т.О. Мартинова // Наукові праці КНТУ.

– Економічні науки. – 2010. – Вип.. 17. – С. 1 – 7. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Npkntu_e/2010_17/stat_17/37.pdf.

146. Матусяк С.В. Чинники соціального розвитку та ефективної реалізації соціальної політики / С.В. Матусяк // Вісник Хмкльницького національного університету. – 2009. - № 5. – Т.2. – С. 56 – 59.

147. Матюшин А.В. Роль финансовой системы в обеспечении экономического роста / А. В. Матюшин // Фінанси промисловості. – 2008. - № 3 (42). – С. 127 – 133.

148. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, А. Майкл, Х. Франклин. – Пер. с англ. Москва: Издательство "Дело", 1997. - 704 с.

149. Микитенко В. Політика економічного зростання: природа, цілі, проблеми та перспективи / В. Микитенко // Вісник НАН України. – 2008. - № 8. – С. 42 – 53.

150. Михайличенко А.О. Соціально-економічний розвиток регіону та його ресурсне забезпечення (на матеріалах Чернігівської області): Дис... канд. екон. наук: 08.10.01 / Алла Олексіївна Михайличенко. - К., 2006. – 197 с.

151. Мізюк Б.М. Стратегічне управління / Б.М. Мізюк. – Львів: «Магнолія 2006», 2007. – 392 с.

152. Міщенко В. Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні / В. Міщенко // Вісник НБУ. – 2009. – Лютий. – С. 3 – 7.

153. Міщенко С. Критерії та показники оцінки стабільності функціонування фінансового сектору / С. Міщенко // Вісник НБУ. – 2008. – Вересень. – С. 36 – 45.

154. Момот Т.В. Дослідження підходів до оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів / Т.В. Момот, О.В. Тофанюк // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. - № 4. – С. 41 – 52.

155. Мороз А.М. Національний банк і грошово-кредитна політика / А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, М. І. Савлук та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза і канд. екон. наук, доц. М. Ф. Пуховкіної. — К.: КНЕУ, 2005. - 556 с.

156. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія: Т 3 / С.В. Мочерний. – К: «Академія». – 2002. – 952 с. (19, 10)

157. Науменкова С. Проблеми підтримки фінансового сектору в умовах світової кризи / С. Науменкова // Вісник НБУ. – 2009. Червень. – С. 12 – 18.

158. Некоторые подходы к разработке системы индикаторов мониторинга финансовой стабильности. – М.: Институт экономики переходного периода, 2006. – 305 с.

159. Огліх В.В. Стабілізація макроекономічних процесів в Україні / В.В. Огліх // Бізнес информ. – 2009. - № 2 (1). – С. 71 – 74.

160. Огонь Ц.Г. Програмно-цільовий метод та ефективність бюджетних програм / Ц.Г. Огонь // Фінанси України. – 2009. - № 7. – С. 20 – 29.

161. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія) / В.М. Опарін. – К.:КНЕУ, 2002. – 240 с.

162. Опарін В.М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) / В.М. Опарін. – К.: КНЕУ, 2005. – 240 с.

163. Опарін В.М. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення / В.М. Опарін // Вісник НБУ. – 2000. - № 5. – С. 8 – 12.

164. Орлова Н. С. Стратегічне управління розвитком економіки України / Н.С. Орлова, А.І. Іващенко // Економіка та держава. – 2009. - № 6. – С. 18 – 21.

165. Орлова Н.С. Удосконалення напрямів реалізації стратегії соціально-економічного розвитку / Н.С. Орлова, А.І. Іващенко // Ефективна економіка. – 2010. - № 9. – Режим доступу до журналу: http://www.economy.nayka.com.ua

166. Орлова Н.С. Формування боргової політики в системі державного управління / Н.С. Орлова, А.І. Іващенко // Збірник наукових праць ДонДУУ Серія «Державне управління». – 2007. – Т. VIII, вип. 86. – С. 16 – 26.

167. Осіпчук С.Г. Деякі проблеми питання державного регулювання в умовах перехідної економіки / С.Г. Осіпчук // Економіка та держава. – 2008. - № 12. – С. 91 – 94.

168. Офіційний сайт Національного банку України. Фінансовий моніторинг: рекомендації та роз'яснення. Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/.

169. Пампура О.І. Напрямки удосконалення державного регулювання фінансування інноваційної діяльності в Україні / О.І. Пампура, А.І. Іващенко // Менеджер. – 2007. - № 1 (39). – С. 13-19.

170. Панухник О.В. Методичне забезпечення стратегічного планування в регіонах України / О.В. Панухник // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - № 1 (91). – С. 152 – 157.

171. Панченко О.В. Проблеми ефективності використання бюджетних коштів органами виконавчої влади в Україні / О.В. Панченко // Наукові праці НДФІ. – 2008. - № 1(42). – С. 78 – 85.

172. Пасічник В. Соціально-економічна складова стратегії європейської інтеграції України / В. Пасічник // Науковий вісник. – 2010. – Вип.. 5. – С. 1 – 7. – Режим доступу до журналу: http://www.lvivacademy.com/visnik5/fail/+Pasichnyk.pdf.

173. Пасічник В. Соціально-економічні аспекти стратегії європейської інтеграції України / В. Пасічник // Державне будівництво [електронне видання Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України]. – 2007. – №2. – Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2007-2/doc/5/08.pdf.

174. Пасічник Ю.В. Бюджетне гарантування економічної безпеки / Ю.В. Пасічник // Актуальні питання регіонального економічного розвитку. – 2008. - №

4.2. – С. 1 – 9. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2008_4_2/60.pdf.

175. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: Монографія / Ю.В. Пасічник. – Донецьк: ТОВ «ЮгоВосток„ЛТД». – 2005. – 642 с.

176. Пасічник Ю.В. Державна фінансова політика у сфері соціального страхування / Ю.В. Пасічник // Науковий вісник. – 2009. - № 4. – С. 1 – 3. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvfbi/2009_4/Magazine_04_09_st1_pp6-8.pdf.

177. Пасічник Ю.В. Національна фінансова система: правові аспекти / Ю.В. Пасічник // Науковий вісник. – 2010. - № 1. – С. 1–8. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvnudpsu/2010_1/2010_1_Pasichnik.pdf.

178. Пастухова В. Розвиток теорії та практики стратегічного управління в Україні / В. Пастухова // Вісник КНТЕУ. – 2006. - № 2. – С. 10 – 15.

179. Петруня Ю. Економічний розвиток в контексті інституційних перетворень / Ю. Петруня, О. Івашина // Науковий журнал. – С. 1 – 5. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/iver/2008_1_1/chapters/chapter_1/chapter_1_part_4.pdf.

180. Петрушевська В.В. Стримування іноземних інвестицій в економіку України / В.В. Петрушевська, А.І. Іващенко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2007. - № 6. – С. 126-130.

181. Пила В.І. Новітні стратегії розвитку транскордонного співробітництва в Україні / В.І. Пила, Т.В. Терещенко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика в Україні: сучасні форми та методи реалізації. Збірник наукових праць НАН України. – Львів, 2005. – Вип. 4. – С. 246 – 258.

182. Пила В.І. Проблеми сучасного соціально-економічного розвитку регіонів та шляхи їх подолання / В.І. Пила // Університетські наукові записки Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2007. - № 3 (23). – С. 163 – 166.

183. Пила В.І. Сучасна регіональна політика і транскордонне співробітництво / В.І. Пила, О.С. Чмир, О.А Гарасюк, Т.В. Терещенко. Хмельницький: ХУУП, 2006. – 412 с.

184. Пирог О.В. Сталий соціально-економічний розвиток України в умовах формування інвестиційної політики держави / О.В. Пирог, Л.І. Катан // С. 1 – 6. – Режим доступу до статті : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprer/2008_4_2/63.pdf.

185. Письменна Т.В. Зміна ідеології бюджетного контролю у контексті бюджетної реформи в Україні / Т.В. Письменна // Галицький економічний вісник. – 2009. - № 2. – С. 121 – 131.

186. Підгірний В.В. Особливості стратегічного управління соціально-економічною трансформацією: місце й роль регіонального напряму / В.В. Підгірний // Економіка підприємництва. – 2010. - № 2. - С. 1 – 9. – Режим доступу до журналу : http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Dtr/ep/2010_2/files/EC210_33.pdf.

187. Підгорецька В.М. Бюджетний процес в Україні та програмно-цільовий метод бюджетного планування / В.М. Підгорецька, М.В. Клочевська // Науковий вісник БДФА. – 2010. - № 1 (18). – С. 73 – 77. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvbdfa/2010_1/1(18)_2010_articles/1(18)_2010_PidgoretskaKliuchevska.pdf.

188. Пікула М.М. Роль стратегічного управління в практиці державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів / М.М. Пікула // Економічний простір. – 2008. - № 17. – С. 117 – 126.

189. Плескач В.Л. Методологічні засади державного регулювання фінансово-економічного розвитку / В.Л. Плескач, А.В. Кулик // Фінанси України. – 2009. - № 10. – С. 27- 35.

190. По внесення змін до Бюджетного кодексу України та деяких законодавчих актів України: проект Закону України від 6 черв. 2007 р., розроб. Міністерством фінансів України. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/news_article?art_id=81539611.

191. По схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 № 538-р // Офіційний вісник України. – 2002. - № 38. – С. 241.

192. Поважний О.С. Державний механізм стимулювання самоорганізації в економіці: формування «точок росту» / О.С. Поважний, С.С. Степанчук, І.Є. Кривенко // Збірник наукових праць ДонДУУ Серія «Державне управління». – 2007. – Т. VIII, вип. 77. – С. 5 – 17.

193. Поважний О.С. Розвиток механізму реалізації інвестиційної політики України / О.С. Поважний, В.П. Пшенична // Держава та регіони. – Серія: «Державне управління». – 2009. - № 3. – С. 54 – 58.

194. Поважний С.Ф. Готовність до оволодіння професійною управлінською діяльністю: теоретичний аналіз проблем / С. Ф. Поважний // Філософські та психолого-педагогічні засади управління. – Т. 6, Вип. 3. – 2007. – С. 5 – 19.

195. Поважний С.Ф. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 1-3 / Редкол. С.Ф. Поважний та ін. // К.: Академія. 200 – 864 с.

196. Поважний С.Ф. Місце державного управління в складі механізму соціально-економічної системи суспільства / С.Ф. Поважний, Л.І. Дмитриченко, К.Є. Мойсеєнко // Удосконалення механізму державного управління

зовнішньоекономічної діяльності. – 2007. – Т: 7: вип.. 73. – (Державне управління). – С. 3 – 15.

197. Поважный А.С. Политические альянся будущего и место Украины в новом мироустройстве / А.С. Поважный, И.В. Сытник, В.А. Матюша, Р.Е. Фабаровский // Збірник наукових праць ДонДУУ Серія «Державне управління». – 2007. – Т. VIII, вип. 86. – С. 6 – 16.

198. Показатели финансовой устойчивости. Руководство по составлению. – Вашингтон: Международный валютный фонд, 2007. – 63 с.

199. Послання Президента України Віктора Януковича до Українського народу. Документ n0003100-10, редакція від 03.06.2010. Режим доступу до Послання: http://www.president.gov.ua/news/17307.html.

200. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Декларації цілей та завдань бюджету на 2010 рік (Бюджетної декларації)» від 25 лютого 2009 р. N 151, Київ. Режим доступу до Постанови: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=151-2009-%EF.

201. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів» від 4 лютого 2004 р. N 113. – Режим доступу до Постанови: http://www.uazakon.com/document/fpart78/idx78891.htm.

202. Постанова Кабінету Міністрів України «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету» від 26 квітня 2003 р. N 621, Київ (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ N 165 (165-2004-п) від 11.02.2004). Режим доступу до Постанови: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=621-2003-%EF.

203. Постанова Кабінету міністрів України «Про схвалення декларації цілей та завдань бюджету на 2009 рік (Бюджетної декларації)» від 5 березня 2008 р. N 160. – Режим доступу до Постанови: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=160-2008-%EF.

204. Потеряйло І. Середньострокове планування в бюджетному процесі України / І. Потеряйло // Вісник КНТЕУ. – 2009. - № 4. – С. 38 – 46.

205. Програма діяльності Уряду «Український прорив: для людей, а не політиків» Програму затверджено Постановою КМ N 14 (14-2008-п) від 16.01.2008. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0001120-08.

206. Прокопенко О.А. Податкова система як фактор впливу на соціально-економічний розвиток регіону / О.А. Прокопенко // Економіка та держава. – 2008. - № 2. – С. 19 – 23.

207. Прокопенко О.Ю. Ефективна модель стратегічного підходу до управління місцевим соціально-економічним розвитком / О.Ю Прокопенко // Економіка і регіон. – ПолтНТУ. – 2008. - № 4 (19). – С. 12 – 16.

208. Пустовойт О. Количественная и качественная составляющие экономического развития Украины: управленческие аспекты // Экономика Украины. – 2006. - № 2. – С. 20 – 26.

209. Ракша Н.В. Етапи формування організаційно-економічного механізму підвищення конкурентоспроможності малих підприємств в умовах змінного зовнішнього середовища/ Н.В. Ракша, З.В. Герасимчук// Економіка: проблеми теорії та практики. - 2009. - Вип. 252. - С.1626-1636.

210. Реверчук О.С. Класифікація видів економічного зростання: історико-аналітичний огляд / О.С. Реверчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип.. 18.4. – С. 145 – 151.

211. Ремига Ю.С. Концептуальні положення і пріоритети стратегічного розвитку України / Ю.С. Ремига, П.О. Станко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. - Збірник наукових праць: Випуск 26. – Київ: НАУ, 2010. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/ppei/2010_26/Remiga.pdf.

212. Рібун Л.В. Стратегія макроекономічних перетворень в Україні / Л.В. Рібун // Збірник науково-технічних праць Національного лісотехнічного університету України. – 2010. – Вип. 20.2. – С. 114 – 116.

213. Рульєв В.А. Місцеві бюджети як основа соціально-економічного розвитку регіонів / В.А. Рульєв, Когут І.А. // Науковий вісник ФБІ. – 2009. - № 4. – С. 42 – 47. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvfbi/2009_4/Magazine_04_09_st7_pp42-47.pdf.

214. Савельєв Є.В. Економічні проблеми XXI століття: міжнародний та український виміри: моногр. / Є.В. Савельєв, С.І. Чеботар, Д.А. Штефанич, В.В. Адамик, О.І. Амоша. - К.: Знання, 2007. - 595 с.

215. Савченко В.Ф. Теоретичні засади регулювання соціально-економічного розвитку держави та регіонів / В.Ф. Савченко // Наукові праці. -2008. – Том 99 (випуск 86). – С. 18 – 23.

216. Самошкіна О.А. Перспективне прогнозування видатків бюджету та його вплив на соціально-економічний розвиток / О.А. Самошкіна // Наукові праці НДФІ. – 2008. - № 4 (45). – С. 112 – 117.

217. Самюельсон П.Е. Макроекономіка / П. Е. Самуельсон, Нордгауз В.Д. // К.: Основи, 1995. – 544 с.

218. Сардак С.Є. Механізм управління соціально-економічною системою / С.Є. Сардак // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1 (8). – С. 191 – 201.

219. Свірський В. Роль фінансової системи у соціально-економічному розвитку держави / В. Свірський // Світ фінансів. – 2008. - № 3 (16). – С. 47 – 56.

220. Семенець А.О. Розвиток стратегічного фінансового планування в сучасних умовах / А.О. Семенець // Куономічний простір. – 2008. - № 12/1. – С. 194 – 198.

221. Симоненко В.К. Основи єдиної системи державного фінансового контролю: макроекономічний аспект / В.К. Симоненко. – К.: Знання України, 2006. – 26 с.

222. Симоненко В.К. Регіоналізм в Україні: проблема чи вихід з безвихіддя / В.К. Симоненко // Трибуна. – 1996. - № 5-6. С. 12 – 15.

223. Симоненко В.К. Становлення інноваційної моделі розвитку економіки України: проблеми центральної влади і регіонів / В.К. Симоненко // Регіональна економіка. – 2009. - № 3. – С. 7 – 15.

224. Ситник Л.С. Відновлення платоспроможності підприємств державного сектору економіки / Л.С. Ситник // Збірник наукових праць ДонДУУ Серія: «Економіка». – 2010. - Т.XI – Вип.154. - С. 279 - 294.

225. Ситник Л.С. Стратегічне управління розвитком регіонів України в системі державного управління країною / Л.С. Ситник // Збірник наукових праць ДонДУУ Серія: «Економіка». – 2010. – Т.11. - Вип. 166. – С. 206-217.

226. Ситник Л.С. Тенденції розвитку антикризового управління економікою / Л.С. Ситник // Вісник ХНУ. – 2009. - №3, т. 2 (131). – С. 27 - 30.

227. Ситник Л.С. Типи розвитку національної економіки / Л.С. Ситник // Вісник економічної науки України. – 2010. - № 1 (17) – С. 97 - 101

228. Сімонова В.В. Еволюція категорій «стратегія» та «стратегічне управління» / В.В. Сімонова // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - № 5 (59). – С. 117 – 120.

229. Смолова О.С. Розробка методичного підходу до прогнозування та макроекономічного планування національної економіки / О.С. Смолова // Збірник наукових праць ДонДУУ. Серія «Економіка». – 2007. – Том VIII, вип. 76. – С. 152 – 158.

230. Стародубова О.А. Проблеми правового регулювання парламентського контролю за формуванням державного бюджету України / О.А. Стародубова // Право і безпека. – 2009. - № 3. – С. 1 – 4. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_3/PB-3/PB-3_22.pdf.

231. Стельмащук Ю.А. Особливості переорієнтації економічного розвитку країни з кількісних на якісні параметри росту / Ю.А. Стельмащук // Інноваційна економіка. – 2010. - № 1. – С. 78 – 82.

232. Стеченко Д.М. Аспекти регіональної стратегії управління інноваційно-інвестиційною діяльністю / Д.М. Стеченко // Науковий вісник Чернівецького університету. - 2002. Вип. 141-142. Економіка. – С. 43-48.

233. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки / Д.М. Стеченко. – К.: МАУП, 2000. – 176 с.

234. Стеченко Д.М. Соціально-економічні проблеми та перспективи розвитку підприємницької діяльності. Монографія. / За наук. ред.. Д.М. Стеченка – Донецьк. ТОВ „Юго-Аосток; ЛТД. – 2006. – 430 с.

235. Стеченко Д.М. Формування і використання регіонального інноваційно-інвестиційного потенціалу / Д.М. Стеченко // Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період. - Зб. наук. праць. - Хмельницький економічний університет. – 2006. – С. 66-71.

236. Стеченко Д.М. Формування міської політики забезпечення якості життя населення / Д.М. Стеченко // Університетські наукові записки. - Часопис Хмельницького університету управління та права. - 2005. - №1-2 (13-14). – С. 332-336.

237. Столяров Н. Стратегическое управление и контроль / Н. Столяров // Концептуальные основы управления. – 2006. - № 8. – С. 8 -16.

238. Стратегія економічного і соціального розвитку україни (2004 – 2015 роки) «Шляхом європейської інтеграції». Авт. кол. : А.С. Гальчинський, В.М. Геєць (та ін.). К., 2004, 150 с.

239. Сукач О.М. Напрями вдосконалення механізму фінансового вирівнювання бюджету території / О.М. Сукач // Вісник Національного університету «Львівська політехніка».- 2007.- №23(606).- С. 413-418.

240. Сунцова О.О. Фінанси та економічне зростання: теоретичні аспекти / О.О. Сунцова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - № 6 (96). – С. 49 – 55.

241. Теремцова Н.В. Актуальні питання правового регулювання бюджетних відносин / Н.В. Теремцова // Фінансове право. – 2009. - № 3 (9). – С. 23 – 27.

242. Топчієв О.Г. Регіональний розвиток України і становлення державної регіональної політики / О.Г. Топчієв, Т.М. Безверхнюк, З.В. Тітенко. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – 224 с.

243. Тофан А.Л. Стратегія планування розвитку регіону за критерієм конкурентоспроможності / А.Л. Тофан // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. - Сборник научных трудов. – 2008. – Часть 1. – С. 413 – 417.

244. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України / В. Трегобчук // Вісник НАН України. – 2002. - № 2. – С. 31 – 40.

245. Тульчинський Р.В. Соціально-економічна роль державного бюджету України / Р.В. Тульчинський, Т.П. Ткаченко // Держава та регіони. – Серія «Економіка та підприємництво». – 2009. - № 6. – С. 210 – 214.

246. Туровцева І.Г. Стратегія виходу України на світовий фінансовий ринок в умовах глобалізації / І.Г. Туровцева // Вісник Донецького університету. – Серія: Економіка і право. – 2007. – Вип.. 1. – С. 637 – 641.

247. Указ Президента України Про Стратегію національної безпеки України від 12 лютого 2007 року N 105/2007. Режим доступу до Указу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=105%2F2007.

248. Федулова Л. Прогнозування інноваційно-технологічного розвитку економіки як складова вибору стратегії виходу з кризи / Л. Федулова // Економіка і прогнозування: науково-аналітичний журнал. – 2009. № 3. – С. 5 – 17.

249. Філатова Т.В. стратегія залучення фінансових позик на міжнародному фінансовому ринку / Т.В. Філатова // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2009. - № 2. – С. 51 – 53.

250. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку. Історія і сучасність. / А.С. Філіпенко. – К., «Знання» - 2007. – 240 с.

251. Фролов С.М. Бюджетне регулювання розвитку регіонів / Фролов С.М. // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2009. – Вип. 27. – С. 98-106.

252. Фролова Г.І. Роль регіонів у розробці стратегій соціально-економічного розвитку / Фролова Г.І. // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2009. - № 3 (7). - С. 64 – 69.

253. Хорошун В.В. Розробка інформаційно-аналітичної системи підтримки прийняття рішень щодо бюджетного планування / В.В. Хорошун // Бизнес информ. – 2009. - № 2 (2). – С. 98 – 101.

254. Цугунян А.М. Розвиток системи засобів регулювання макроекономічними процесами / А.М. Цугунян // Наукові праці НДФІ. – 2008. - № 2 (43). – С. 74 – 81.

255. Чабан Я.І. Світовий досвід фінансування соціально-економічного розвитку області за рахунок податкових надходжень / Я.І. Чабан // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип.. 18.10. – С. 135 – 141.

256. Чвалюк А.М. Етапи формування закону про державний бюджет / А.М. Чвалюк // Форум права. – 2007. - № 3. – С. 272 – 277. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07campdb.pdf.

257. Чистов С.М. Державне регулювання економіки / С.М. Чистов, Никифоров А.Є., Куценко Т.Ф. – К.: Видавництво «КНЕУ», 2004. – 440 с.

258. Чугунов І. Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання. / І.Я. Чугунок. - К.: НДФІ, 2005. - 260 с.

259. Чугунов І.Я Бюджетна система в інституційному середовищі суспільства / І.Я. Чугунов, Л.В. Лисяк // Фінанси України. – 2009. - № 11 (168). – С. 3 - 11.

260. Чугунов І.Я. Теоретично - методологічні засади удосконалення програмно - цільового методу планування видатків бюджету/І. Я. Чугунов, О. А. Самошкіна // Фінанси України. – 2004. - № 9.- С. 37 – 45.

261. Чумаченко М.Г Актуальні проблеми забезпечення економічної незалежності України (Результати аналізу та пропозиції по вирішенню) / М.Г.

Чумаченко, О.І. Амоша, В.О. Алимов, С.В. Баранов, Б.М. Біренберг. - НАН України. Ін-т економіки пром-сті. - Донецьк, 1997. - 68 с.

262. Чумаченко М.Г. Подальший розвиток теоретичних проблем менеджменту / М.Г. Чумаченко, О.С. Поважний // Менеджер. – 2006. - № 3. – С. 223 – 228.

263. Чумаченко Н. К проблеме сочетания государственного регулирования и рыночной саморегуляции / Н. Чумаченко // Экономика Украины. – 2006. - № 8. – С. 79 – 81.

264. Шеховцева Л.С. О некоторых понятиях стратегического управления / Л.С. Шеховцева // Менеджмент в Росси и за рубежом. – 2002. - № 6. – С. 13-16.

265. Шимко С. Інноваційна стратегія регіону у контексті його соціально-економічного розвитку / С. Шимко, Г. Бакуш // Вісник Львівського університету. – Серія «Економіка». – 2008. – Вип.. 39. - С. 570 – 573.

266. Шинкаренко П. Модернизация экономики и государство / П. Шинкаренко // Проблемы теории и практики управления. – 2006. № 5. – С. 31 – 37.

267. Шпачук В. В. Стратегічне управління державним зовнішнім боргом України: Дис... канд. наук з держ. упр. 25.00.02 / Віталій Васильович Шпачук. - К., 2004. - 196 с.

268. Юрійчук С.М. Проблеми адміністративно-територіального реформування місцевих бюджетів в Україні / С.М. Юрійчук // Вісник інженерної академії України. – 2009. - № 1. – С. 235 – 239.

269. Янов В. Теоретические подходы к стратегическому управлению развитием экономики / В. Янов // Проблемы теории и практики управления. – 2007. - № 9. – С. 15 – 22.

270. Яцків М.І. Соціально-економічний розвиток регіону та рівень життя населення / М.І. Яцків, Т.М. Степура // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип.. 19.8. – С. 139 – 145.

ЛІТЕРАТУРА ДО РОЗДІЛУ 4

1. Аврашков, Л. Я. Эффективность бизнеса в условиях кризисных явлений рыночной экономики / Л. Я. Аврашков // Аудитор. – 2009. - № 6. – С. 41 – 43.

2. Азроянц Эдуард Арсеньевич. Глобализация: катастрофа или путь к развитию? : Соврем. тенденции мирового развития и полит. амбиции / Эдуард Азроянц. - М. : Новый век, 2002. - 414 с.

3. Амоша Александр Иванович. Каноны рынка и законы экономики / А. И. Амоша, Е. Т. Иванов ; НАН Украины; Ин-т экономики пром-сти. - Донецк: ИЭП НАН Украины, 1999. - Кн. 2 : Процесс производства. - 1999. - 518 с.

4. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації / Л. Л. Антонюк - Київ: КНЕУ, 2004. - 275 с.

5. Архипов, В. Я. Мировой финансовый кризис: сценарии развития / В. Я. Архипов // Финансы. -2009. - № 4. – С. 63 –65.

6. Барановський О.І. Сутність та різновиди фінансових криз / О.І. Барановськи // Фінанси України. – 2009. - №5. – с. 3-20.

7. Барановський О.І. Сутність та різновиди фінансових криз / О.І. Барановськи // Фінанси України. – 2009. - №6. – с. 3-13.

8. Барановський О.І. Сутність та різновиди фінансових криз / О.І. Барановськи // Фінанси України. – 2009. - №8. – с. 19-31.

9. Басюк А. Истоки и последствия мирового ипотечного кризиса / А. Басюк, В.А. Кравченко // Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання: праці восьмої межнар. наук. конф. студ. та молодих учених. - Донецьк, 2007. - Ч.3. - С. 33-35

10. Бекарев. А. А. Финансовая эпидемия: основные причины современного кризиса кроются в самой структуре мировой экономики / А. А. Бекарев // Эко. -2009. - № 1. – С. 14 – 19.

11. Бирюков, С. Мировой кризис и страны Европы / С. Бирюков // Свободная мысль. – 2009. - № 8. – С. 39 – 52.

12. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі. — К.: Основи, 2003. — 240 с.

13. Бураковський, І. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України [Текст] / І. В. Бураковський, О. В. Плотніков. - Харків : Фоліо, 2009. - 299 с.

14. Бурлай Т. Прогнозная эконометрическая модель для оценки изменений реального ВВП Украины с учетом потенциальных шокових влияний / Т. Бурлай // Экономист. – 2009. - №6. – с. 62-68.

15. Бухарин, Н. Мировой кризис и страны Центрально-Восточной Европы / Н. Бухарин // Свободная мысль. – 2009. - № 1. – С. 45 – 54.

16. Возна Людмила Юріївна. Особливості циклічності в розвитку економіки України на сучасному етапі : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. Наук: 08.01.01 / Л.Ю. Возна; Ін-т економіки. - К., 2001. - 20 с.

17. Воронов, Ю. П. Теоретический анализ причин кризиса / Ю. П. Воронов // Эко. - 2009. -№ 3. –С. 65 – 88.

18. Гальчинський А. Інноваційна стратегія українських реформ. [Текст] / Гальчинський А. Геєць В., Кінах А., Семиноженко В.. — К.: Знання України, 2002. — С. 324.

19. Гєць В. М. Нестабільність та економічне зростання. — К.: Форт, 2000.

20. Головин М. Влияние финансовой глобализации на денежно-кредитную политику: теоретические аспекты и реакція на финансовые кризисы / М. Головин // Фінанси України. – 2009. - №7. – с. 3-19

21. Глобализация и экономическое развитие: национальный аспект / [Ю. В. Макогон, В. В. Дергачева, Е. А. Пашко, П. А. Фильянов] - Донецк : ДонНУ, 2006. - 260 с.

22. Голубцова, В. Г. Бюджетная политика в условиях финансового кризиса / В. Г. Голубцова // Финансы. – 2009. - № 9. – С. 6 – 12.

23. Горбатов Валерий Миронович. Конкурентоспособность и циклы развития интегрированных структур бизнеса / В. М. Горбатов - Харьков: ИНЖЭК, 2006. - 591 с.

24. Григорьев, Л. Финансовый кризис – 2008: вхождение в мировую рецессию / Л. Григорьев // Вопросы экономики. – 2008. - № 12. – С. 27 – 45.

25. Губський Б. В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. — К., 1998. — С. 389.

26. Гугля Ольга Сергеевна. Моделирование процессов управления предприятием в условиях циклических изменений рыночной среды : дис.канд. экон. наук 08.00.11 / - Донецк, 2007. - 161 с.

27. Гузенко І. Глобалізація науково-технічного розвитку та проблеми міжнародної технологічної безпеки України / Гузенко І. // Глобалізація і безпека розвитку / Під ред. О. Г. Білоруса, Д. Г. Лук'яненка. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 404—410.

28. Делягин М. Г. Практика глобализации: игры и привила новой эпохи. — М.: Инфра-М, 2000. — 300 с.

29. Дергачова В.В. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації : дис. на здоб. наук. ступ. д-ра екон. наук: 08.00.02 / Викторія Вікторовна Дергачова. - Донецьк, 2007. - 550 с.

30. Динкевич, А. И. Мировой финансово-экономический кризис: опыт структурно-функционального анализа / А. И. Динкевич // Деньги и кредит. – 2009. - № 10. – С. 23 – 30.

31. Динаміка зростання та ризики нестабільності економіки України в 2008 році / [Я. А. Жаліло та ін. ; за заг. ред. В. Є. Воротініна] ; Національний ін-т стратег. дослідж. - Київ: НІСД, 2008. - 106 с.

32. Довбенко М. В. Криза економіки / М. В. Довбенко. - Київ : Академія, 2009. - 303 с.

33. Долан Эдвин Дж. Макроэкономика / Долан Э. Дж., Линдсей Д. Е. - СПб. : СПб. оркестр, 1994. - 412 с.

34. Егорова Л.И. Экономическая интерпретация последствий «слабых сигналов» кризисного характера / Л.И. Егорова // Праці вузівської конференції професорсько-викладацького складу та студентів за підсумками науково-дослідницької роботи: Економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, міжнародна економіка, управління трудовими ресурсами, кількісні методи: (Донецьк, квіт. 2003 р.). - Донецьк, 2003. - С.101-105.

35. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи / [Я. А. Жаліло, О. С. Бабанін, Я. В. Белінська та ін.] ; Нац. ін-т стратег. дослідж. - Київ : НІСД, 2009. - 141 с.

36. Жиляєв, Ігор Борисович. Платіжна криза в Україні: стан, тенденції та шляхи подолання / І. Б. Жиляєв. - К. : Громад. контроль, 2005. - Ч. 4 : Циклічність немонетарної економіки. - 2005. - 58 с.

37. Жуков, Е. Ф. Ипотечный кризис в США и его социально-экономические последствия / Е. Ф. Жуков // Финансы. - 2009. - № 4. – С. 60 – 62.

38. Економічний простір: зб. наук. пр. / [редкол.: Ю. В. Орловська (голов. ред.) та ін.] ; Придніпровська держ. акад. буд-ва та архіт. та ін. - Дніпропетровськ : ПДАБА, 2009. - № 26. - 2009. - 299 с.

39. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук пр. / [редкол.: О. І. Черевко (відп. ред.) та ін.] ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. - Х. : ХДУХТ, 2005-. - Вип. 1(5) : у 2 т., Т. 1. - 2007. - 560 с.

40. Іваненко, І. А. Ринок єврооблігацій в умовах фінансової глобалізації: дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук : 08.00.02 / Іваненко Ірина Анатоліївна ; наук. кер. О. Б. Чернега ; Донецький нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського. - Донецьк, 2008. - 262 арк.

41. Іванюта Світлана Миколаївна. Антикризове управління : навч. посіб. для студ. вузів / С. М. Іванюта ; Держ. комітет статистики України ; Держ. акад. статистики, обліку та аудиту. - К. : Центр учбової л-ри, 2007. - 287 с.

42. Івченко, Ірина Юріївна. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : Навч. посіб. для студ. вузів / І. Ю. Івченко. - К. : ЦУЛ, 2007. - 343 с.

43. Иноземцев, В. Кризис: природа и перспективы / В. Иноземцев // Свободная мысль. – 2009. - № 7. –С. 95 – 108.

44. Игольников А. Пути преодоления кризисных явлений в экономике Украины / А. Игольников, З. Коровина // Экономика Украины. - 2002. - №12. - С.51-56.

45. Загородній, А. Г. Фінансово-економічний словник [Текст] / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. - К. : Знання, 2007. - 1072 с.

46. Карбау, Роберт. Міжнародна економіка : [Підручник] / Роберт Карбау ; Пер. с англ. Р. Косодія. - 7-е вид. - Суми : Козац. вал, 2004. - 651 с.

47. Кашин, В. А. Мировой финансовый кризис: причины и последствия / В. А. Кавшин // Финансы. – 2009. - № 1. – С. 14 – 19.

48. Ковалёв В.В. Методы предупреждения валютно-финансовых кризисов / В.В. Ковалёв // Банковское дело. - 2005. - №2.-с. 43-46.

49. Колмыкова Л. И. Фундаментальный анализ финансовых рынков / Л. И. Колмыкова ; [Междунар. акад. бирж. торговли "Форекс Клуб"]. - 2-е изд. - Москва [и др.] : Питер, 2009. - 281 с.

50. Кондратьев Николай Дмитриевич. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения : Избр. тр. / Н. Д. Кондратьев - М. : Экономика, 2002. - 767 с.

51. Кочура Євген Віталійович. Моделювання макроекономічної динаміки : [Навч. посіб. для студ. вузів] / Є. В. Кочура, В. М. Косарєв ; Дніпропетр. ун-т економіки і права. - К. : Центр навч. л-ри, 2003. - 235 с.

52. Криклій А.С. Банківська система України в умовах розбалансування фінансових ринків: реалії та очікування / А.С. Криклій // Економіка та держава. - 2008. - №4. - С.20-22.

53. Кругляк А.М. Роль держави в підвищенні ефективності антикризового управління економікою / А.М. Кругляк // Держава та регіони. - 2007. - №6. - С.73-80. - (Сер.: Економіка та підприємництво).

54. Кудинов, Анатолий Александрович. От кризиса к успеху : Практ. пособие / Кудинов А. А. - М. : Анкил, 2003. - 311 с.

55. Кузьминов Сергій Васильович. Трансакційні витрати: механізм формування та впливу на економічну циклічність : Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. Наук: 08.01.01 / С.В. Кузьминов. - Донецк, 2001. - 19 с.

56. Кулешов, В. В. Финансово-экономический кризис: нынешняя ситуация и условия выхода / В. В. Кулешов // Эко. – 2009. - № 9. – С. 3 – 21.

57. Кураташвили А.А. Мировой финансово-экономический кризис и проблемы институционального обеспечения социальной ориентации рыночной экономики / А. А. Кураташвили // Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. пр. - К., 2009. - Вип. 19. - С. 130-134.

58. Кушлин, В. Факторы экономического кризиса и базис его преодоления / В. Кушлин // Экономист. – 2009. - № 3. – С. 3 – 11.

59. Линдблом Чарльз Э. Политика и рынки: политико-экономические системы мира / Чарльз Э. Линдблом ; [пер. с англ. А. И. Петренко и др.]. - М. : Ин-т комплекс. стратег. исслед., 2005. - 446 с.

60. Малик О.С. Последствия мирового ипотечного кризиса для Украины / О.С. Малик, В.В. Пилипенко // Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання: праці восьмої межнар. наук. конф. студ. та молодих учених. - Донецьк, 2007. - Ч.3. - С. 183-185.

61. Макогон Ю.В. К новой модели торгово-экономических отношений / Ю.В. Макогон // Діловий вісн. - 2002. - №3(94). - С.14-15.

62. Макогон Ю.В. Стратегическое управление : Курс лекций / Ю.В. Макогон, С.В. Громенкова. - Донецк : ДонНУ, 2003. - 206с.

63. Макогон Ю.В. Глобализация и Украина в мировой экономике: Учебник / Ю.В. Макогон, Т.В. Орехова. - Донецк : ДонНУ, 2004. - 478с.

64. Макогон Ю.В. Механизм формирования новой региональной политики в условиях интеграционных процессов в мировой экономике / Ю.В. Макогон // Проблемы развития внешнеэкономических связей привлечения иностранных инвестиций: Региональный аспект. - Донецк, 2005. - Ч.1. - С. 10-26.

65. Макогон Ю.В. Глобализация и экономическое развитие: национальный аспект / Ю.В. Макогон, В.В. Дергачева, Е.А. Пашко, П.А. Фильянов. - Донецк : ДонНУ, 2006. - 260с.

66. Макогон Ю.В. Кризис мировых рынков и внешние экономические связи Украины / Ю.В. Макогон // Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових співробітників і аспірантів Донецького національного університету за підсумками науково-дослідної роботи за 2007-2008 рр. - Донецьк, 2009. - Т.2. - С. 259-260. - (Суспільно-гуманітарні науки).

67. Макогон Ю. Стратегия выхода экономики Украины из кризиса / Ю. Макогон // Экономист. - 2009. - №6. - С. 28-32.

68. Макушкин, А. О сценариях развития мирового экономического кризиса / А. Макушкин // Международная жизнь. - 2009. -№ 4. – С. 56 – 62.

69. Маслій, В.В. Фінансова статистика: навч. посіб. для студ. вузів / В. В. Маслій ; Тернопільський нац. екон. ун-т. - Тернопіль : Карт-бланш, 2007. - 298 с.

70. Масурашвили, И. Мировой финансовый кризис / И. Масурашвили // Эко. – 2009. - № 8. – С. 77 – 82.

71. Механизмы и модели управления кризисными ситуациями / [Т. С. Клебанова, В. И. Грачев, Е. В. Раевнева и др.] ; под ред. Клебановой Т. С. ; Нац. акад. наук Украины ; Науч.-исслед. центр индустр. пробл. развития. - Х. : ІНЖЕК, 2007. - 197 с.

72. Мир после кризиса. Глобальные тенденции-2025: меняющийся мир: доклад Национального разведывательного совета США / [под ред. Г. Павловского]. - Москва : Европа, 2009. - 184 с.

73. Миронов, В. В. Цепная реакция финансового кризиса: обзор мировой экономики. / В. В. Миронов // Банковское дело. – 2008. - № 11. – С. 22 – 26.

74. Мочерний С. В. Основи економічної теорії / С. В. Мочерний, С. А. Єрохін, Л. О. Каніщенко - К. : Академія, 2002. - 472 с.

75. Новоселова, Л. КНР: инвестиции в преодолении кризиса / Л. Новоселова // Российский экономический журнал. – 2009. -№ 1 – 2. – С. 61 – 73.

76. Орловська Ю.В. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств України за рахунок використання інноваційного продукту / Орловська Ю.В., Проскуріна В.Є. // Економічний простір. – 2008. № 14 – С. 5-12.

77. Орловська Ю.В., Кобзар Н.І., Варламова О.А., Зайченко О.О., Дугінець Г.В. Глобалізаційні впливи на регіональну економічну політику держав / Придніпровська держ. академія будівництва та архітектури / Ю.В.Орловська (ред.). — Д.: Наука і освіта, 2005. — 213с

78. Паливода К. Загроза фінансової кризи в Україні в контексті порівняння з Казахстаном / К. Паливода, П. Гайдуцький // Економіст. - 2008. - №1. - С. 17.

79. Попов Ринад Александрович. Антикризисное управление : Учеб. для студентов вузов / Р. А. Попов. - М. : Высш. шк., 2003. - 429 с.

80. Попрозман Н.В. Організація і умови адаптації організаційно-управлінських рішень до економічних циклів / Н. В. Попрозман // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. - К., 2008. - Вип. 11(90). - С. 131-137.

81. Потапов М. А. Экономика современной Азии/ М. А. Потапов, А. И. Салицкий, А. В. Шахматов. - Москва : Междунар. отношения, 2008. - 254 с.

82. Портер М. Конкуренция: Пер с англ. — М.: Издательский дом «Вильямс», 1993. — 495 с.

83. Паламарчук Г. М. Конкурентна політика в перехідній економіці / Паламарчук Г. М. // Актуальні проблеми економіки. — 2001. — № 3—4. — С. 20—26.

84. Рикардо Д. Начало политической экономии и налогового обложения: Сборник соч.: В 5 т. — М.: Госполитиздат, 1941. — Т. 1. — 280 с.

85. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции. — М.: Прогресс. 1986. — 471 с.

86. Реалії економічної кризи: чи є підстави для оптимізму? / [Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, О. С. Бабанін та ін.] ; Нац. ін-т стратег. дослідж. - Київ : НІСД, 2009. - 123 с.

87. Селицкая, Н. М. Типы антикризисной политики / Н. М. Селицкая // Эко. – 2009. - № 6. – С. 23 – 37.

88. Семкова Л.В. Міжнародна економічна діяльність країн в умовах глобального інвестиційного співробітництва / Семкова Л.В. // Проблемы и перспективы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций:

региональный аспект. - Сборник научных трудов. 1 часть. Донецк: ДонНУ, 2009. – С. 458-462

89. Семкова Л.В. Стратегічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності національної економіки / Семкова Л.В. // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов. Часть 2. Донецк: ДонНУ, 2008. - С. 882-886.

90. Семкова Л.В. Міжнародна економічна діяльність країни в умовах глобального фінансового конкурентного розвитку / Семкова Л.В. // Фінансова система України. Збірник наукових праць. - Острог: Видавництво «Національний університет „Острозька академія", 2008. -Випуск 10. -Ч.1.- С. 501-508.

91. Семкова Л.В. Позиціювання національної економіки у глобалізуючому світовому фінансовому просторі / Семкова Л.В., Сиволап Л.А. // Економічний простір: Збірник наукових праць. - № 14. -Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. - С.27-35.

92. Семкова Л.В. Інвестиційне позиціювання України на світовому фінансовому ринку / Семкова Л.В., Сиволап Л.А. // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль: «Економічна думка» ТНЕУ. №5, 2008. – С. 159-163.

93. Семкова Л.В. Міжнародна економічна діяльність підприємств Донецької області з країнами ЄС в 2007 році / Семкова Л.В., Сиволап Л.А. // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУУАМ. -Сборник научных трудов. Одесса-Донецк: ДонНУ, РФ НИСИ в г. Одесса, РФ НИСИ в г. Донецк, 2008.- Том 1. - С. 387-390.

94. Семкова Л.В. Принципи формування в Україні конкурентоспроможної економіки: зовнішньоекономічний аспект / Семкова Л.В. // Вісник Хмельницького національного університету, № 4, Том 1 (93). Хмельницький, 2007. -С.184-187.

95. Семкова Л.В. Фінансовий аспект розвитку зовнішньоекономічної діяльності України на сучасному етапі / Семкова Л.В. // Фінансова система України. Збірник наукових праць. - Острог: Видавництво «Національний університет „Острозька академія", 2007. - Випуск 9. - 4.4. - С.58-65.

96. Семкова Л.В. Методологічні підходи до визначення Балто-чорноморського бізнес-середовища у розвитку міжнародної економічної діяльності України / Семкова Л.В. // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. -Сборник научных трудов. – Ливадия-Донецк: ДонНУ, 2007.- С. 354-358.

97. Семкова Л.В. Макроекономічні показники розвитку міжнародної економічної діяльності України / Семкова Л.В. // Проблемы развития внешнеэ-

кономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов. Часть 2. Донецк: ДонНУ, 2007. - С. 369-374.

98. Семкова Л.В. Интеграционные приоритеты экономики Украины в условиях глобализации / Семкова Л.В. // Вісник Донецького університету Серія В „Економіка і право, Донецьк: ДонНУ, 2006. - С.214-221.

99. Семкова Л.В. Удосконалення міжнародної маркетингової стратегії підприємства / Семкова Л.В. // Матеріали XI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДГУ: Зб. наук. праць / За загал. редакцією К.В. Балабанова. - Маріуполь: МДГУ, 2009. - С. 100-102.

100. Семкова Л.В. Державне регулювання міжнародної економічної діяльності України в умовах глобалізації / Семкова Л.В. // Проблеми соціально-економічного розвитку регіонів в контексті сучасних процесів міжнародної інтеграції. Збірник наукових праць. - Херсон: ПП Вишемирський, 2008. -С. 151-15.

101. Семкова Л.В. Принципи формування в Україні конкурентоспроможної економіки / Семкова Л.В. // Матеріали X підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДГУ: Зб. наук, праць. - Маріуполь: МДГУ, 2008. - С. 80-82.

102. Семкова Л.В. Євроінтеграційний вектор розвитку міжнародної економічної діяльності України / Семкова Л.В. // Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Фінанси України». - Том 4. -Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. -С. 83-86.

103. Сенчагов, В. К. Финансовый кризис: механизм преодоления / В. К. Сенчагов // Эко. – 2009. - № 1. – С. 49 – 60.

104. Сивульський М.І. Національні особливості фінансової кризи. / М.І. Сивульський // Фінанси України. – 2009. - №7. – с. 3-19.

105. Ситник Л.С. Стан і перспективи кризис-менеджменту / Л.С. Ситник, І.Ф. Череповська // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Управление человеческими ресурсами: государство, регион, предприятие: Сб. науч. тр. - Донецк, 2004. - Т.2. - С. 193-199.

106. Сливоцький А. Міграція капіталу: як у замислах на кілька років випередити своїх конкурентів: Пер. з англ. — К.: Пульсари, 2001. — 296 с.

107. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. — М.: Соцэкгиз, 1962. — 683 с.

108. Современное экономическое и социальное развитие: проблемы и перспективы: сб. науч. ст. / [редкол.: А. Н. Асаул (отв. ред.) и др.] ; Ин-т проблем эконом. возрождения. - Санкт-Петербург : АНО ИПЭВ, 2008. - Ч. 1. - 2008. - 315 с.

109. Смирнов, Е. Е. Антикризисная стратегии развития государства / Е. Е. Смирнов // Аудитор. – 2009. - № 6. – С. 11 – 15.

110. Ставицький А.В. Моделювання циклічності світової економіки / А.В. Ставицький // Фінанси України. – 2008. - №9. – С. 94-102.

111. Сухоруков, А. І. Фінансова безпека держави : навч. посіб. для студ. вищ. навчал. закладів / А. І. Сухоруков, О. Д. Ладюк ; Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини "Україна", Рівненс. ін-т. - К. : Центр учбов. л-ри, 2007. - 192 с.

112. Суэтин, А. А. Финансовый кризис: оправдано ли вмешательство государства? / А. А. Суэтин // Аудитор. -2009. - № 3. – С. 54 – 63.

113. Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. праць / Київський нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка ; Інститут конкурент. сусп-ва ; [редкол.: А. В. Шегда (відп. ред.) та ін.]. - Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, 2003 -. - Вип. 20. - 2009. - 298 с.

114. Туган-Барановский Михаил Иванович. Избранное : Период. пром. кризисы : История англ. кризисов. Общ. теория кризисов / РАН. Ин-т экономики ; Редкол.: Л. И. Абалкин (отв. ред.), Г. Н. Сорвина (сост.), Н. К. Фигуровская. - М. : Росспэн, 1997. - 574 с.

115. Тютюнник, А. В. Причины кризиса и сценарии выхода из него / А. В. Тютюнник // Деньги и кредит. – 2009. - № 10. – С. 31 – 33.

116. Унковська Тетяна Євгеніївна. Фінансова рівновага торговельного підприємства та шляхи її досягнення: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра екон. Наук: 08.07.05/. Т.Є. Унковська - К., 1997. - 36 с.

117. Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання, міжнародна наукова конференція студентів та молодих учених (9 ; 2008 ; Донецьк). Праці [Текст]: [в 5 ч.] / [редкол.: С. В. Беспалова (голова) та ін.]; Донецький нац. ун-т; Рада молодих учених екон. ф-ту; Інститут економіки пром-сті. - Донецьк: ДонНУ, 2008. - Ч. 4. - 2008. - 298 с.

118. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. — М.: Инфра-М, 2000. — 387 с.

119. Фінансова енциклопедія / [О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха та ін.] ; за заг. ред. О. П. Орлюк ; Академія прав. наук України. - Київ : Юрінком Інтер, 2008. - 470 с.

120. Флейчук М.І., Мокій А.І. Зовнішньо та внутрішньо-економічні передумови конкурентоспроможності економіки // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сб. науч.тр. – Донецк: ДонНУ, 2006. - С.860-866

121. Флейчук М.І. Макроекономічні критерії припливу портфельних інвестицій / Зелена книга: Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки 2007 Монографія. За ред. Рубана Ю.Г. К.: НІСД, 2007. – 538 с. С.271-278.

122. Флейчук М.І., Мокій А.І., Бабець І.Г. Врахування несприятливих внутрішніх і зовнішніх чинників соціально-економічного розвитку України. Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: Монографія / За заг. ред. Ю.Г.Рубана. – К.: НІСД, 2008. – 744 с.– С.424-432

123. Фролов А. К прогнозированию и проектированию социально-политических последствий кризиса / А. Фролов // Рос. экон. журн. - 2009. - №3-4. - С. 64-77.

124. Хансен Э. Классики кейнсианства : В 2 т. : [Пер. с англ. / Предисл. и сост. А. Г. Худокормов]. - М. : Экономика, 1997. - Т. 1, Ч. 1 : К теории экономической динамики / Р. Харрод. Ч. 2 : Экономические циклы и национальный доход / Э. Хансен. - 1997. - 416 с.

125. Хансен Э. Классики кейнсианства : В 2 т. : [Пер. с англ. / Предисл. и сост. А. Г. Худокормов]. - М. : Экономика, 1997. - Т. 2. Ч. 3 - 4 : Экономические циклы и национальный доход / Э. Хансен. - 1997. - 431 с.

126. Хамел Г., Прахалад К. Конкурируя за будущее. — М.: Олимп-Бизнес, 2002. — 216 с.

127. Хикс Дж. Р. Стоимость и капитал. — М.: Прогресс, 1993. — 487 с.

128. Циклы воспроизводства капитала / [С. Н. Козьменко, Т. А. Васильева, И. Д. Скляр и др.] - Сумы : Деловые перспективы, 2005. - 221 с.

129. Шелудько Н.М. Фінансові кризи на ринках, що розвиваються: теоретичні і емпіричні аспекти аналізу / Н.М. Шелудько // Фінанси України. – 2009. - №2. – с. 3-21.

130. Шульц Світлана Леонідівна. Циклічність соціально-економічного розвитку господарського комплексу великого міста: питання теорії і практики (на прикладі м. Львова) : Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. Наук: 08.10.01 / С.Л. Шульц - Л., 1997. - 27 с.

131. Шумпетер Йозеф А. История экономического анализа : В 3 т. / Йозеф А. Шумпетер; Пер. с англ. под. ред. В. С. Автономова ; С.-Петерб. ун-т экономики и финансов ; Высш. шк. экономики. - СПб. : Экон. шк. и др., 2004. - Т. 3 : [С 1890 по 1914 г. и далее]. - 2004. - XI, С. 989-1664.

132. Янковский, Н. А. Инновационные и классические теории катастроф и экономических кризисов / Н. А. Янковский, Ю. В. Макогон, А. М. Рябчин; - Донецк : ДонНУ, 2009. - 330 с.

133. Япония: смена модели экономического роста / [И.П. Лебедева, С.Б. Маркарьян, И.С. Тихоцкая и др. ; отв. ред. И.П. Лебедева, А.И. Кравцевич ; предисл. А.И. Кравцевич] ; АН СССР. Ин-т востоковедения. - М. : Наука, 1990. - 318 с.

INTERNET-ДЖЕРЕЛА:

134. Державний комітет статистики України <www.ukrstat.gov.ua>

135. Євростат <epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>

136. Статистична база МВФ <www.imf.org/external/data.htm>

137. Статистична база Світового банку <econ.worldbank.org>

138. Статистична база ОЕСР www.oecd.org/statsportal/0,3352,en_2825 _293564_1_1_1_1_1,00.html

139. Aiginger K. (2002): The New European Model of the Reformed Welfare State', European Forum Working Paper 2/2002, Stanford University.

140. Balassa B. Intra — Industry Specialization: a Cress-Country Analysis // European Economic Review 30. — 1986. — KeBr. — № 1. —P. 27—42.

141. Bulding confident: Electronic commence and development. — New York and Geneva: United Nations. — 2000.

142. China and the knowledge Economy; Seiring the 21st Century / The World Bank and OECD, 2002.

143. Clobal Economic Prospects and Developing Countries. Washington. — 1997.

144. Closing the gap in education and technology / David de Ferranti, William F. Maloney, Carolina Sanchez-Paramo. World Bank. Latin American and Caribbean studies. Washington, 2002.

145. Cornelius P. K. et al. 2002. «Introduction». In The Global Competitiveness Report 2001—2002. New York: Oxford University Press for the World Economic Forum.

146. Denison Edvard F. Frends in American Ecnomic Growth (1929—1982). — Washington: The Droockings Institution, 1990.

147. Development Data Group. The World Bank, Washington, 2003.

148. Doryan E. An Institutional Perspective of Competitiveness and Industrial Restructuring Policies in Developing Countries // Journal of Economic Issues. June 1993. № 2 — P. 10—15.

149. Eltis W., Higham D. Closing the UK Competitiveness Gap // National Institute Economic Review. November. 1995 — P. 37—46.

150. Erlich M., Hein J. The competitive position of us Exporters. — № 4. The conference Board. — 1996. — № 101. — P. 7—70.

151. European innovation Scoreboard 2003, SEC (2003) 1255 European Composition, Luxem bourd, 2003.

152. European Commission (2002 a): The EU Economy 2002 Review, European Economy, No. 6, Brussels, 2002.

153. European Commission (2003b): 'Employment in Europe 2003', Brussels, 2003.

154. European Commission SEC (2002) 1299 European competitiveness report 2003 Commission staff working document. Italy, 2002.

155. European competitiveness report 2003 SEC (2003) 1299 Commission staff working document. Luxembourg, 2003.

156. Eurostat yearbook 2010. The statistical guide to Europe. Data 2008—2008. European Commission. Luxembourg, 2010.

157. Gordon R. J. (2002): Two Centuries of Economic Growth: Europe Chasing the American Frontier, paper prepared for the Economic History Workshop, Northwestern University, October 2002.

158. Hamel G. (2000) Leading the Revolution. Harvard Business School Pess, Boston, Mass.

159. IMD. World Competitiveness Yearbook. Methodology. www.02.imd.ch/wcy/methodology.

160. Jorgenson D. W. Grilichesz. The Explation of Productivity Change // Review of Economic Studies. — 1967. — № 34. — PP. 394—383.

161. Kanter R. (1997) Innovation: Breakthrough thinking at 3M, DuPont, GE, Pfizer and Rubbermaid. Harper Business, New York.

162. Korea and the knowledge — based economy o Making the Transition / The World Bank and OECD, 2000.

163. Krugman P. (1995), Growing World Trade: Causes and consequences, in: Brookings Papers on Economic Activity, Washington, 1995. — PP. 327—377.

164. Linder, Staffan Burenstam. An Essay on Trade and Transformation. New York: John Wiley and Sons, 1961.

165. Markusen J. R., Venables A. J. The theory of endowment, intra-industry and multi-national trade // Journal of International Economics. — 2000. — № 2 (52). — P. 209—234.

166. McArtur J. W. and J. D. Sachs. 2002. «The Growth Competitiveness Index: Measuring Technological Advancement and the Stages of Development». In The Global Competitiveness Report 2001—2002. New York: Oxford University Press for the World Economic Forum, 2002. www.weforum.org.

167. O'Mahony M. Productivity and Convergence in the EU // National institute Review. — 2002. — № 180. — PP. 72—82.

168. OECD (2001): The New Economy: beyond the hype, Final Report on the OECD Growth Project', OECD, Paris.

169. Porter M. Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Microeconomic Competitiveness Index. www.weforum.org.

170. Porter M. E. Clusters of Innovation Initiative: Regional Foundations of U.S. Competitiveness. Washington, DC: Council on Competitiveness, 2001.

171. Posner, Michael V. «International Trade and Technical Change». O[ford Economic Papers, New Series, 13, no. 3 (October 1961), pp. 323—341.

172. Rapkin P. David and Jonathan R. Strand. Is International Competitiveness a Meaningful Concept? In C. Roe Goddart, John T. Passesmith and John G. Conklin, eds. International Political Economy: State Market relations in the changing Global Order Boulder, CO; Lynne Rienner, 1996.

173. Solow R. M. (1956) A contribution to the Hreory of Economic Growth // Quartenty of Economic.

174. The C.Word Strikes Back // The Economist. June 1st 1996.

175. The competitiveness of European industry. Based on the working document of Commission services Luxembourg. European Communities, 1997. — p. 7. www. europa.eu.int.

176. The Global Competitiveness Report 2002—2003. Oxford University Press, 2003.

177. Toffler A. The Adaptive Corporation. Aldershot. — 1985.

178. Vernon R. The Product Cycle Hypothesis in a new International environment // Oxford Bulletin of Economics and Statistics 41. — 1979 / — Nov. — № 4. — p. 255—267.

179. World Development Report (1998/99); Knowledge for Development. — The World Bank. 1999.

180. World Economic Outlook. IMF, Washington, December 2009.

ЗМІСТ

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Передмова 241

1. Методологія модернізації національної економіки

1.1. Особливості технологічної структури національної економіки 245
1.2. Принципи концепції модернізації національної економіки України 264

2. Секторальні пріоритети розвитку національної економіки

2.1. Методологічні підходи секторального структурування національної економіки 285
2.2. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації 302
2.3. Інституційне середовище визначення та реалізації секторальних пріоритетів України 333

3. Стратегічне прогнозування розвитку економіки України

3.1. Особливості сучасного макроекономічного стану України 353
3.2. Соціальна складова стратегії розвитку економіки України 372
3.3. Формування механізму економічного зростання України. 390
3.4. Розвиток дієвої стратегії соціально-економічного розвитку України . . 403

4. Макрорегуляторні механізми підвищення конкурентоспроможності економіки України в умовах міжнародної економічної взаємодії

4.1. Розвиток бізнесу України в умовах глобальної конкуренції 423
4.2. Визначення критеріїв зовнішньоекономічної політики для суб'єктів міжнародного бізнесу в Україні. 437
4.3. Механізми інституціональної взаємодії національної економіки зі світовим господарством в умовах глобальної конкуренції 454

Література до розділу 465